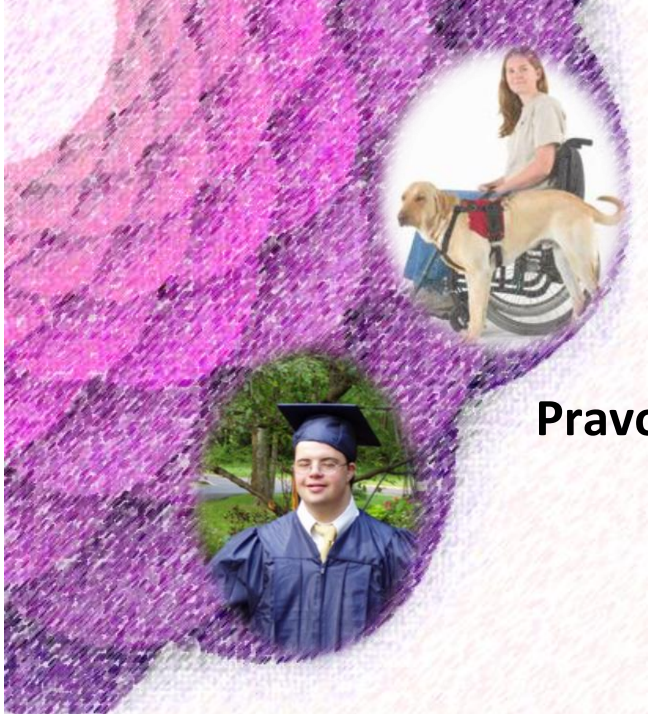




REPUBLIKA HRVATSKA  
Pravobranitelj za osobe s invaliditetom



Izvješće o radu  
Pravobraniteljice za  
osobe s invaliditetom  
2012.

Zagreb, ožujak, 2013.



**RAZUMNA PRILAGODBA**

**ODLUČIVANJE UZ PODRŠKU**

**PODRŠKA ZA ŽIVOT U ZAJEDNICI**

**UNIVERZALNI DIZAJN**

**PRISTUPAČNOST**

**POTPORNE TEHNOLOGIJE**

**JEDNAKE MOGUĆNOSTI**



# SADRŽAJ

<b>1. UVOD</b> .....	<b>1</b>
1.1. PRIMJENA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM .....	3
<b>2. POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM. 5</b>	
2.1. PRIKAZ POSTUPANJA U 2012. GODINI .....	5
<b>3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM..12</b>	
3.1. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST .....	12
3.1.1. PRISTUPAČNOST .....	12
3.1.2. STANOVANJE.....	20
3.1.3. MOBILNOST .....	23
3.2. SUDJELOVANJE U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU.....	33
3.3. SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE PO OSNOVI INVALIDITETA .....	38
3.4. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM .....	46
3.4.1. PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA ZA OSOBE S INVALIDITETOM KROZ UDRUGE... 46	
3.4.2. POLOŽAJ UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM NA LOKALNOJ RAZINI..... 58	
3.4.3. PREPORUKE UREDA POSI ZA UDRUGE OSOBA S INVALIDITETOM .....	63
3.5. ZDRAVLJE .....	67
3.5.1. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA .....	67
3.5.2. ZDRAVSTVENO OSIGURANJE .....	74
3.5.3. PRAVA PACIJENATA I PROPUSTI U LIJEČENJU.....	76
3.5.4. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE .....	78
3.6. ODGOJ I OBRAZOVANJE .....	79
3.6.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ .....	79
3.6.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE .....	81
3.6.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	93
3.6.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE .....	94
3.6.5. CJELOŽIVOTNO UČENJE I PROFESIONALNA REHABILITACIJA .....	113
3.7. ZAPOŠLJAVANJE I RAD.....	115
3.7.1. PROCJENA I UTVRĐIVANJE INVALIDITETA I SMANJENE RADNE SPOSOBNOSTI . 115	
3.7.2. PROBNA PRIMJENA JEDINSTVENE LISTE OŠTEĆENJA I JEDINSTVENE LISTE FUNKCIONALNIH SPOSOBNOSTI.....	120
3.7.3. ZAŠTIĆENI UVJETI RADA – JAVNA NABAVA .....	129
3.8. MIROVINSKO OSIGURANJE .....	131
3.9. SOCIJALNA ZAŠTITA .....	142
3.9.1. SOCIJALNA SKRB .....	142
3.9.2. SKRBNIŠTVO.....	154
3.9.3. NEOVISNO ŽIVLJENJE I UKLJUČENOST U ZAJEDNICU.....	167
3.9.4. PRAVA OSOBA SA PSIHO-SOCIJALNIM TEŠKOĆAMA U DOMOVIMA SOCIJALNE SKRBI ZA STALNI SMJEŠTAJ .....	172
3.9.5. AUTIZAM.....	175
3.10. PRAVOSUĐE.....	178
3.10.1. ZATVORSKI SUSTAV.....	178
3.10.2. OVRŠNI POSTUPAK .....	182
3.10.3. OBVEZNA OSIGURANJA U PROMETU .....	184

3.11.	ŽENE S INVALIDITETOM.....	189
3.11.1.	SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA.....	191
3.12.	MEĐUNARODNA SURADNJA .....	196
3.13.	SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU ..	203
3.14.	PODIZANJE RAZINE SVIJESTI .....	207
3.14.1.	SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA .....	207
3.14.2.	PRAVO NA PRISTUP INFORMACIJAMA .....	213
3.14.3.	PREDAVANJA NA VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA .....	219
3.14.4.	OBILJEŽAVANJE DATUMA U ORGANIZACIJI UREDA.....	220
3.14.5.	IZDAVAČKE DJELATNOSTI .....	221
3.15.	PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PRAVNIH PROPISA I PODUZIMANJE MJERA S CILJEM POBOLJŠANJA POLOŽAJA OSOBA S INVALIDITETOM .	222
<b>4.</b>	<b>OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA .....</b>	<b>261</b>
<b>5.</b>	<b>ZAKLJUČAK.....</b>	<b>262</b>
<b>6.</b>	<b>LITERATURA.....</b>	<b>265</b>
<b>7.</b>	<b>PRILOZI .....</b>	<b>268</b>
7.1.	Prilog 1.....	268
7.2.	Prilog 2.....	271
7.3.	Prilog 3.....	276
7.4.	Prilog 4.....	284
7.5.	Prilog 5.....	290
7.6.	Prilog 6.....	292
7.7.	Prilog 7.....	295
7.8.	Prilog 8.....	306
7.9.	Prilog 9.....	309
7.10.	Prilog 10.....	310

## PREGLED KRATICA

Kratika	Naziv
OSI	Osoba/e s invaliditetom
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
NN	Narodne novine
CZSS	Centar za socijalnu skrb
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
MZ	Ministarstvo zdravlja
MP	Ministarstvo pravosuđa
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
DV	Dječji vrtić
OŠ	Osnovna škola
SŠ	Srednja škola
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
VE	Vijeće Europe
EU	Europska unija
EZ	Europska zajednica

## 1. UVOD

1. srpnja 2013. obilježit će se pet godina od početka rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. U prošlogodišnjem izvješću izvještavali smo o aktivnostima koje smo poduzimali kako bi se očuvala samostalnost Ureda kao nezavisne institucije za zaštitu ljudskih prava osoba s invaliditetom. Naime, Vlada RH vršila je pripreme da se u sklopu donošenja novog Zakona o pučkom pravobranitelju sve pravobraniteljske institucije spoje u jednu. Takav smo prijedlog ocijenili potpuno neprihvatljivim i velikim korakom unazad u dosegnutoj razini zaštite prava osoba s invaliditetom. Hrvatski sabor je 29. lipnja 2012. godine donio Zakon o pučkom pravobranitelju čiji su predlagači odustali od najavljenog pripajanja specijaliziranih pravobraniteljskih ureda pa je i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nastavio nezavisno i samostalno obavljati svoje zakonom predviđene dužnosti.

30. svibnja 2012. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu. Prethodno su o Izvješću raspravljali saborski Odbor za zdravstvo i socijalnu skrb, Odbor za rad i socijalno partnerstvo, Odbor za obitelj, mladež i sport, Odbor za ravnopravnost spolova te Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina kao i Vlada RH. Rasprava je zaključena 30. svibnja 2012. godine, a Izvješće je prihvaćeno na 4. sjednici Sabora 1. lipnja 2012. (jednoglasno, 125 glasova "za").

U ovom Izvješću prikazan je rad Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom u RH u 2012. godini sukladno djelokruhu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07). Iako svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

U razdoblju za koje se Izvještaj podnosi Ured je postupao u **1625** predmeta, inicijativa i savjetovanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava osoba s invaliditetom. Od ukupnog broja predmeta, **726** ih se odnosilo na pritužbe, zamolbe, prijedloge i ostale inicijative koje su građani uputili pisanim putem, telefonskih savjetovanja bilo je **557**, a Ured je uputio **285** inicijativa koje su se odnosile na preporuke, upozorenja, prijedloge izmjena i dopuna propisa, analize podataka i drugo. Dali smo svoja mišljenja i prijedloge na **34** propisa koja su nam uputila nadležna tijela. Ostvareno je **29** obilazaka ustanova u kojima borave, rade, obrazuju se ili su smještene osobe s invaliditetom.

U svrhu podizanja razine svijesti o jednakosti prava i položaja osoba s invaliditetom Ured je inicirao i aktivno sudjelovao u **87** događanja, organizirao **7** skupova i **8** predavanja na visokoškolskim ustanovama te izdao **3** publikacije. Pravobraniteljica i njezini suradnici sudjelovali su na **20** sjednica Hrvatskog sabora, održali su niz sastanaka s predstavnicima institucija i organizacija civilnog društva iz zemlje i inozemstva, sudjelovali na **14** međunarodnih događanja te ostvarili **115** sudjelovanja u medijima. Prema Hrvatskom registru osoba s invaliditetom, u Hrvatskoj je s danom 17.01.2013. zabilježeno **520 437** osoba s invaliditetom (*Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo*).

U izvješću koje podnosimo za 2012. godinu, u odnosu na prošlo izvještajno razdoblje nije bilo većih promjena na području zaštite prava osoba s invaliditetom, odnosno nije došlo do promjene negativnih trendova na koje upozoravamo već niz godina. Iako se može činiti da su osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju ostale pošteđene krize uzrokovane daljnjim pogoršanjem gospodarske situacije zbog toga što nije bilo zadiranja u novčane naknade koje se ostvaruju s osnove invaliditeta, teškoće u vezi kojih su nam se javljali pokazat će da se teret teškog općeg stanja „prelomio i preko njihovih leđa“.

U prilog činjenici da teška gospodarska situacija nije mimoišla ni osobe s invaliditetom govori i sve veći broj obraćanja osoba s invaliditetom koji ovrhama ostaju bez sredstava za život, a ionako mali broj zaposlenih osoba s invaliditetom smanjuje se kako raste brojka nezaposlenosti opće populacije. Dok s jedne strane očekujemo da osobe s invaliditetom budu aktivne i da se uključuju, sredstva namijenjena osnovnim preduvjetima uključivanja se smanjuju. Područje na kojem jest došlo do umanjivanja sredstava bilo je područje pružanja socijalnih usluga osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju kroz projekte i programe koje provode udruge osoba s invaliditetom. Kao što

smo kontinuirano upozoravali Vladu, te usluge izravno doprinose sprječavanju institucionalizacije, utječu na zdravlje i kvalitetu života njih i njihovih obitelji, a država ih nije osigurala ni na koji drugi način. Stoga je 2012. godina obilježena velikim nezadovoljstvom udruga osoba s invaliditetom kojima su značajno smanjena sredstava za već ugovorene projekte i programe kao i protestnim akcijama roditelja djece s teškoćama u razvoju i samih osoba s invaliditetom prouzrokovanim nezadovoljstvom u ostvarivanju prava.

Gotovo da nije bilo pomaka u rješavanju gorućih pitanja koja ističemo od prvog izvješća kojeg smo podnijeli Hrvatskom saboru: osobe s autizmom i osobe sa spinalnim ozljedama i dalje nemaju odgovarajuće zbrinjavanje i podršku, započete aktivnosti na realizaciji spinalnog centra su znatno usporene, a na pitanje mladih osoba s tjelesnim invaliditetom „što će biti sa mnom kad mi roditelji više ne budu mogli pružati podršku“ i dalje nemamo pravi odgovor.

Veliko nezadovoljstvo osoba s invaliditetom izaziva i pretjerana birokratiziranost zdravstvenog sustava, a zdravstvena zaštita čini se da postaje sve nedostupnija sve većem broju osoba s invaliditetom. Usprkos ulaganju u prilagođavanju građevina javne namjene i izvještajima da se one prilagođavaju, pritužbe na kršenje prava zbog nepristupačnosti se ne smanjuju. Mnogi sustavi su istovremeno smanjili sredstva jer smatraju da je pristupačnost riješena na zadovoljavajući način.

U prilog zaključku da pitanje uključivanja osoba s invaliditetom nije uvijek, pa čak niti prvenstveno, pitanje financijskih sredstava, govori i činjenica da Pravobraniteljica i dalje nailazi na velike predrasude posebice u području obrazovanja i zapošljavanja, ali i općenito kroz shvaćanje da je razumna prilagodba pogodovanje, a ne temeljni standard za ostvarivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju za izjednačavanje mogućnosti u realizaciji njihovih potencijala. Vežano uz područje zapošljavanja u ovom izvještajnom razdoblju kao i u prethodnim izvješćima donosimo primjere koji pokazuju kako nedorečenost zakona onemogućuje njegovu primjenu. U tijeku je donošenje novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju, a kao glavni izazov cijelog procesa pokazao se problem definiranja, vještačenja i dokazivanja invaliditeta kao i prihvaćanja tog dokaza kao relevantnog dokumenta prilikom ostvarivanja prednosti pri zapošljavanju ili upisu na visokoškolske ustanove.

Ono što možemo pohvaliti kao veliki iskorak u ovom izvještajnom razdoblju je izmjena izbornog zakonodavstva na način da osobe koje su dosada bile lišene poslovne sposobnosti zbog zaštite svojih prava i interesa nisu tom činjenicom istovremeno lišene i svog Ustavom zagarantiranog prava da sudjeluju na izborima. Iako se usred njihove izrazito teške socijalne situacije može činiti da ovo pravo i nema za njih neku naročitu vrijednost, vjerujemo da će činjenica da su ovi dosad posve nevidljivi građani postali dio biračkog tijela doprinijeti i većoj vidljivosti njihovih potreba kao i nužnosti osiguravanja podrške koja im je potrebna.

U nastavku Izvješća prikazat ćemo aktivnosti Ureda vezane uz praćenje reforme skrbništva, obiliske ustanova u kojima su smještene osobe sa psiho-socijalnim teškoćama kao i zaključke koje smo temeljem tih obilazaka izveli vezano uz pripremljenost svih dionika na proces osiguravanja njihova prava na neovisni život u zajednici. Prikazat ćemo i aktivnosti Ureda POSI usmjerene na stvaranje preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje kao preduvjet njihovog zapošljavanja i kasnijeg neovisnog života.

U sklopu svoje uloge podizanja razine svijesti o promjeni stava prema osobama s invaliditetom koji bi trebao dovesti do toga da im se omogući da postanu aktivni sudionici društva umjesto pasivnih primatelja pomoći, Ured je poduzimao izdavačke djelatnosti, organizirao i sudjelovao na skupovima kako bi se doprlo do svih dionika koji mogu doprinijeti tom cilju.

U Izvješću ćemo prikazati postupanja Ureda POSI u slučajevima diskriminacije posebice one koja se događa uskraćivanjem razumne prilagodbe potrebne za uključivanje djece s teškoćama u redovno obrazovanje. U vršenju uloge Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na području praćenja stanja osoba s invaliditetom i provođenja pozitivnih zakonskih propisa i međunarodnih dokumenata posebice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom za koju je Ured POSI nezavisno tijelo za praćenje, u ovom izvještaju prikazat ćemo istraživanja koja smo proveli u području visokoškolskog obrazovanja, zdravlja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja, skrbništva te u području pristupačnosti skloništa za žrtve nasilja te pristupačnosti parkova prirode i nacionalnih parkova.

## 1.1. PRIMJENA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Kako bi obilježila Međunarodni dan osoba s invaliditetom i Međunarodni dan ljudskih prava pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je krajem 2012. godine u saborsku proceduru *Posebno izvješće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u svrhu podizanja razine svijesti o primjeni UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*. Povod za podnošenjem posebnog izvješća proizašao je iz četiri godine rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao nacionalne institucije za zaštitu, praćenje i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, jer se uočilo da se nacionalno zakonodavstvo nedovoljno usklađuje s ovim međunarodnim ugovorom. Tijekom 2007.g. RH je potpisala i ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja je po pravnoj snazi iznad nacionalnog zakonodavstva, a ispod Ustava RH. Konvencija je stupila na snagu 3. svibnja 2008. godine.

Temeljem Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, jedna od ovlasti pravobraniteljstva je i da predlaže donošenje i izmjene zakona i drugih propisa koji se odnose na prava i zaštitu osoba s invaliditetom. U izvršenju tog zadatka uočili smo da postoji nedovoljna razina poznavanja promjena koje je uvela Konvencija a na čije smo se prihvaćanje obvezali. Shvaćanje invaliditeta koje Konvencija promiče je revolucionarno, jer naglašava da je društvo to koje oštećenje osobe pretvara u invaliditet i da je zapravo invaliditet rezultat neuspjeha društava da uključe sve osobe i da prihvate razlike među pojedincima. Kako bi se cjelokupno hrvatsko društvo upoznalo s tim novinama i zaokretom u pristupu prema osobama s invaliditetom nužno je da se provode rasprave od najnižih do najviših razina.

Osim našeg uvida, neovisni stručnjaci iz akademske zajednice proveli su 2010. godine istraživanje pod nazivom *Istraživanje stavova članova predstavničkih tijela o političkim dimenzijama invaliditeta i uključivanju osoba s različitim vrstama oštećenja u politički život*. Jedan od rezultata tog istraživanja je da kreiranje javnih politika za osobe s invaliditetom nije još uvijek u potpunosti utemeljeno na načelima koja bi odgovarala modelu ljudskih prava koje je unijela Konvencija.

Analizirajući dokumente javne politike i zakone u istraživanju su utvrdili da je u nekim segmentima još uvijek prisutno gledanje na osobe s invaliditetom u smislu medicinskog modela iako je prisutan pomak prema socijalnom modelu koji se primjerice očituje kroz ciljeve strateških dokumenata da se otklanjaju prepreke u okolini i osigurava podrška. Usmjerenost na zbrinjavanje osoba s invaliditetom kao ranjivih članova društva, što je temeljni cilj ranije prihvaćenog medicinskog modela i dalje je zastupljena u određenim sektorskim politikama kao što je primjerice politika socijalne skrbi. Istraživanje je naime pokazalo da je razvoj politike prema širem socijalnom modelu, koji uključuje model ljudskih prava, još uvijek na početnom stupnju. U hrvatskim dokumentima kroz koje se provode javne politike rijetko je naglasak stavljen na nužnost osiguravanja poštivanja ljudskog dostojanstva kao osnove za daljnji razvoj politika prema osobama s invaliditetom. Poštivanje ljudskog dostojanstva koristi se kao argumentacija tek u slučajevima transfera međunarodnih standarda i dokumenata u domaće zakonodavstvo, dakle samo uz vanjski poticaj.

Na temelju cjelokupnog dosadašnjeg rada Ureda pravobraniteljice unatoč pozitivnim pomacima koji su primjetni u životima osoba s invaliditetom nakon ratificiranja Konvencije i velikim naporima na podizanju razine svijesti o Konvenciji koju su uložile organizacije osoba s invaliditetom i međunarodne organizacije, i dalje je vidljiva nedovoljna upoznatost hrvatske javnosti i institucija od lokalne do državne razine o tome tko su osobe s invaliditetom i koje su obaveze države u osiguravanju socijalnog modela u politici za osobe s invaliditetom.

Sukladno navedenom predložili smo Hrvatskom saboru da usvoji sljedeće zaključke i preporuke:

- Potrebno je obaviti sveobuhvatnu analizu postojećih zakona kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri su usklađeni s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.



Primjerice iz dosadašnjeg iskustva primjene Konvencije vidljivo je da je potrebno revidirati odredbe zakona koja se odnose na *poslovnu sposobnost*: zakona koji osobama s invaliditetom otežavaju stupanje u brak; zakona kojima se dopušta liječenje osoba s invaliditetom bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka (osobe s duševnim smetnjama); zakona koji dopuštaju lišavanje slobode na temelju mentalnog ili intelektualnog oštećenja.

Posebnu pozornost također treba posvetiti zakonskim rješenjima koja se odnose na *omogućavanje neovisnog života u zajednici kroz osiguravanje usluga*, nasuprot dosadašnjoj praksi smještanja osoba u ustanove kako bi im se potrebne usluge pružile tamo *kao i zaštiti od prisilnih medicinskih intervencija* te bi trebale osigurati postojanje zakona i postupaka kojima bi se pratilo djelovanje tog zakonodavstva, istražili slučajevi zlostavljanja i uvele kaznene mjere, ovisno o potrebi (članak 16.4.).

Konvencija također sadrži niz jamstava koja se odnose na područja u kojima su se uskraćivala i još uvijek se uskraćuju prava osoba s invaliditetom. Ona uključuju pravo na osobnu slobodu i sigurnost osobe (članak 14.) i pravo na slobodu od mučenja i slobodu od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja unutar i izvan doma, uključujući i psihijatrijske ustanove. Država bi trebala pažljivo revidirati zakone i njihovo djelovanje, osobito u područjima kao što su *uskraćivanje osobne slobode osobama s invaliditetom, uključujući one s intelektualnim i mentalnim poteškoćama*.

- Prilikom donošenja novih propisa potrebno je osigurati njihovu usklađenost s načelima ljudskih prava i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. U tu svrhu potrebno je razviti i dosljedno primjenjivati matricu s procjenama učinaka zakona na osobe s različitim vrstama invaliditeta, te informirati/obučiti saborske zastupnike i javne službenike o njegovoj dosljednoj i sustavnoj primjeni.
- Potrebno je omogućiti osobama s invaliditetom dostupnost informacija o donošenju zakona koji se tiču njihovih prava i interesa i olakšati iznošenje njihovih mišljenja zakonodavnoj vlasti primjerice uključivanjem osoba s invaliditetom u rad saborskih odbora kao vanjskih članova.
- Hrvatski sabor treba osigurati pristupačnost informacijama osobama s invaliditetom, koristeći pritom tehnologije i metode (velika tiskana slova, Brailleovo pismo, jednostavan jezik, znakovni jezik) prilagođene različitim oblicima invaliditeta – naročito je potrebno osigurati pristupačnost mrežne stranice Hrvatskog sabora.
- Potrebno je osigurati da se postojeće zakonodavstvo tumači u skladu sa smislom i duhom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.
- Potrebno je revidirati terminologiju koja se koristi za osobe s invaliditetom u čitavom postojećem zakonodavstvu, vodeći računa o primjeni ispravne terminologije prilikom donošenja novih propisa.
- Potrebno je isticati obvezu izravne primjene Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u radu svih državnih tijela.
- Potrebno je osnažiti i dodatno kapacitirati postojeće središnje mjesto unutar Vlade Republike Hrvatske za koordinaciju politika za osobe s invaliditetom.
- Prava osoba s invaliditetom kao i prava ostalih građana Republike Hrvatske dio su nadležnosti svih vladinih resora i ministarstava pa je potrebno da se sva ministarstva aktivno uključe u kreiranje i provedbu politika za osobe s invaliditetom u svojoj nadležnosti.
- Središnje mjesto za provedbu Konvencije unutar Vlade kao i koordinacijski mehanizam u okviru Vlade treba osigurati veću dostupnost pisanih uputa, smjernica i preporuka kao i primjera dobre prakse vezanih uz provedbu pojedinih članaka UN-ove Konvencije svim tijelima uprave te osigurati sustavno praćenje i provjeru predloženih aktivnosti u odnosu na zahtjeve, a kako bi se izbjeglo samo načelno prihvaćanje prijedloga mjera i aktivnosti bez njihove stvarne provedbe.
- Saborski zastupnici trebaju biti dio izaslanstva koje će sudjelovati u raspravi o inicijalnom izvješću o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pred UN-ovim Odborom za prava osoba s invaliditetom i aktivno se uključiti u distribuciju zaključaka Odbora.

Dodatno smo upozorili da nije uspostavljeno Povjerenstvo za osobe s invaliditetom Vlade RH s obzirom da je nužna uključenost osoba s invaliditetom kao iskustvenih stručnjaka u sve faze donošenja dokumenata koji se tiču njihovih prava kao i praćenja njihove provedbe. Stoga smo preporučili da se proces uspostave Povjerenstva ubrza.

Predloženi zaključci jednoglasno su usvojeni na 7. Sjednici Sabora i upućeni Vladi radi poduzimanja mjera za učinkovitiji rad nadležnih državnih tijela i tijela koje imaju javne ovlasti.

### **Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine**

Ured POSI ima saznanja kako je u izradi Analiza provedbe mjera Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine kao i izrada Operativnog plana provedbe Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. Međutim, do zaključenja ovog izvješća nismo dobili informacije o tome kad se očekuje njihovo donošenje kao ni informaciju o tome kada će se objaviti Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za 2012. godinu. Dosadašnja izvješća o provedbi mjera i aktivnosti Strategije nedovoljno ukazuju na to kakav su učinak provedene mjere i aktivnosti imale na poboljšanje kvalitete života krajnjih korisnika budući da se provođenje mjere prikazuje uglavnom kroz davanje podataka o iznosu utrošenih sredstava. Kao i u prošlim izvješćima, i u ovom izvještajnom razdoblju prikazuje koliko mjere i aktivnosti predviđene Nacionalnom strategijom nisu polučile očekivane rezultate.

## **2. POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM**

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom djeluje u tri smjera: zaštita prava osoba s invaliditetom, promicanje prava i interesa, praćenje provedbe zakonodavstva u skladu s međunarodnim ugovorima i Ustavom. Tijekom 2012. godine zaprimali smo pritužbe, zamolbe, prijedloge te druge vrste predmeta gdje su osobe s invaliditetom, njihove obitelji i bližnji, organizacije civilnog društva, ali i drugi građani koji su željeli unaprijediti kvalitetu življenja osoba s invaliditetom na području RH, tražili razna postupanja Ureda. Građani su nam se najčešće obraćali pisanim putem - redovnom poštom, faksom, elektronskom poštom, ali i osobnim dolaskom i telefonskim putem.

### **2.1. PRIKAZ POSTUPANJA U 2012. GODINI**

*Sukladno djelokrugu rada, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2012. postupala u ukupno 1625 predmeta, inicijativa i savjetovanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom.*

	Riješeno u 2012.	Proslijeđeno u 2013.	Ukupno
Pritužbe, zamolbe, prijedlozi upućeni pisanim putem	581	145	726
Mišljenja na dostavljene propise	54	3	57
Inicijative ureda	285	/	285
Savjetovanje telefonom	557	/	557
<b>UKUPNO</b>	<b>1477</b>	<b>148</b>	<b>1625</b>

*Prikaz 1.*

U nastavku teksta analiziramo gornje pokazatelje.

U 2012. godini pravobraniteljica je u svrhu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom postupala u **726** predmeta. Od toga je 139 predmeta otvoreno u prethodnom izvještajnom razdoblju, a postupanje je nastavljeno u 2012. godini. Pravobraniteljica je u 33 slučaja uputila preporuke ili pisma potpore provođenju projekata koji su osmišljeni radi poboljšanja kvalitete življenja OSI. Osim u pisanom obliku, stranke su savjetovane i telefonski, u ukupno **557** slučajeva.

Pravobraniteljica je dala **57** mišljenja ili prijedloga izmjena i dopuna u **34** propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) i to u područjima socijalne skrbi, zdravstva, zapošljavanja, obrazovanja, pravosuđa, mirovinskog osiguranja, pristupačnosti, kulture i sporta koji su zaprimljeni od nadležnih institucija i udruga osoba s invaliditetom.

Na vlastitu inicijativu pravobraniteljica je uputila **37** prijedloga izmjena, dopuna ili donošenja **21-og** propisa.

Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u **20** sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora gdje se raspravljalo o primjeni, izmjenama i dopunama postojećih ili donošenju novih propisa.

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom u kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, u **11 županija** ostvareno je **29** obilazaka. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, obrazovne ustanove, ustanove za zapošljavanje osoba s invaliditetom, penalne ustanove (kaznionice) i ustanove za bolničko liječenje kao i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori sa korisnicima, štićenicima i učenicima, obiđeni su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka sa predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: Zatvor u Osijeku, Zatvor u Puli, Zatvorska bolnica u Zagrebu, Kaznionica u Glini, Zaštitna radionica Lada, Psihijatrijska bolnica Lopača, Psihijatrijska bolnica Vrapče, Dom socijalne skrbi za starije i nemoćne Varaždin, Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Cedar“ Koprivnica, Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Poljak“ Koprivnica, Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Brlog“ Otočac, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Nuštar, Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Bistričak“ Jalžabet, Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Ljeskovića“ Čaglin, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Bjelovar, Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Borova“ Suhopolje, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Lobar grad, Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Mihek“ Pirovac, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Trogir, Udruga Kamenčići, Šibenik, Centar za rehabilitaciju Pula, Udruga za inkluziju „Lastavice“ Split, Udruga za autizam Split, Udruga Bubamara osoba s invaliditetom Vinkovci, Udruga za promicanje inkluzije Zagreb, Udruga Susret Zagreb, Dom za starije i nemoćne Trešnjevka, Centar za rehabilitaciju „Roman obitelj“ Skradin, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Zagreb, Podružnica Mirkovec, Sv. Križ Začretje.

Pravobraniteljica u svom radu kontinuirano provodi aktivnosti u svrhu podizanja razine svijesti i uklanjanja predrasuda u društvu. Aktivnosti se provode kroz promociju prava osoba s invaliditetom na način da preporučamo i upozoravamo nadležna tijela, upoznajemo javnost s pozitivnim promjenama, ali i nepravilnostima koje čine prema osobama s invaliditetom, upućujemo i savjetujemo organizacije civilnog društva, ali isto tako i ne manje važno, osnažujemo same osobe s invaliditetom i njihove obitelji da se aktivno uključe u sve pore društva u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima.

Pravobraniteljica je na vlastitu inicijativu uputila **285** preporuka, upozorenja, upita te zatražila očitovanja od državnih tijela, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, saveza i udruga osoba s invaliditetom, te drugih fizičkih i pravnih osoba, a u svrhu rješavanja pojedinačnih slučajeva, podizanja razine svijesti, analize stanja, prikupljanja statističkih podataka i dr. Kao primjer navodimo preporuku koju smo uputili na 21 županiju, 127 gradova i 429 općina, a koja se tiče osiguravanja proračunskih sredstava za 2013. godinu kako ne bi došlo do smanjivanja razine prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Više možete pogledati u području Prijedlozi i preporuke

za izmjene i dopune pravnih propisa i poduzimanje mjera radi poboljšanja položaja osoba s invaliditetom.

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica i suradnici su održali **8** predavanja na **6** visokoškolskih ustanova. Više možete pogledati u području Podizanje razine svijesti.

Također u svrhu stjecanja što jasnije slike stanja prava i položaja osoba s invaliditetom proveli smo **24** istraživanja te zatražili izvješća od različitih pravnih osoba u područjima visokoškolskog obrazovanja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja, pristupačnosti, zdravstvene i socijalne zaštite.

Sudjelovali smo aktivno na **87** događanja koja su organizirana od različitih institucija na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, zatim saveza i udruga osoba s invaliditetom, ali i drugih pravnih osoba. Događanja su organizirana diljem Hrvatske gdje su pravobraniteljica i njezini suradnici doprinosili izlaganjima, uvodnim govorima i sudjelovanjem na raspravama.

S obzirom da Republika Hrvatska ulazi u Europsku uniju u srpnju 2013. godine, sve su značajniji i traženiji podaci o položaju osoba s invaliditetom u RH, kao i suradnja Ureda i međunarodnih organizacija te smo u tom području aktivno sudjelovali na **14** međunarodnih događanja.

Pravobraniteljica je organizirala **7** događanja - obilježavanje Međunarodnog dana rijetkih bolesti, Međunarodnog dana žena, Majčinog dana, Dana obitelji, te Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. Također je organizirala dolazak predstavnika Švedske agencije za koordinaciju politika invaliditeta Handisam i organizirala promociju zbornika radova Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse sa stručnog skupa koji je održan krajem 2011. godine u Šibeniku.

Kako bi upoznali institucije i informirali se o stanju prava osoba s invaliditetom održali smo **90** sastanaka s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacija, s tim da je na inicijativu Pravobraniteljice održano njih **55**.

Prisutnost Ureda pravobraniteljice zabilježena je u ukupno **46** različitih medija, a zabilježeno je i **115** gostovanja u medijima ili davanja odgovora na upite novinara. Više možete pogledati u području Podizanje razine svijesti.

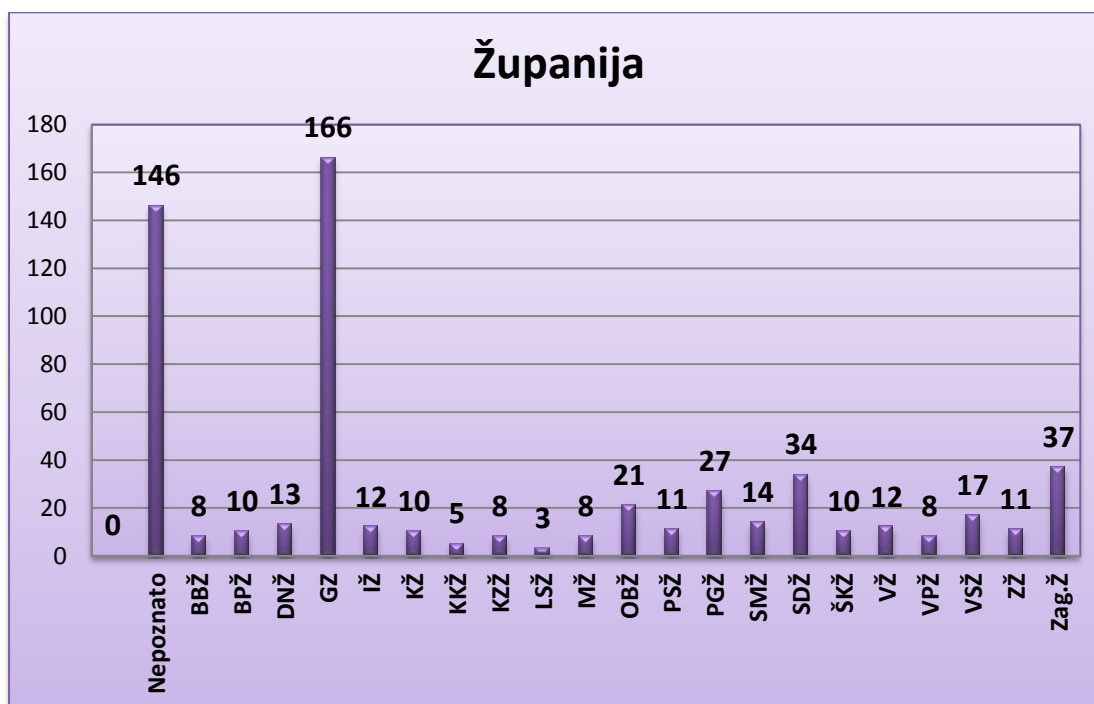
Jedan značajan broj saveza i udruga osoba s invaliditetom izdaje godišnje ili svaka tri mjeseca glasila kojima informiraju članove, njihove obitelji, ali i širu javnost o temama značajnim za njihove članove i općenito osobe s invaliditetom. U gotovo svim glasilima nalaze se i članci koji govore o djelokrugu rada, aktivnostima i/ili događanjima na kojima je sudjelovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Pravobraniteljica je u svrhu podizanja svijesti o važnosti primjene Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u 2012. godini izdala tri publikacije:

1. Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Solarisu, Šibenik, 4. i 5. listopada 2011. godine pod naslovom *Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse.*
2. *Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - Vodič za organizacije koje prate ljudska prava*
3. Priručnik za saborske zastupnike vezano uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom - *Od isključenosti do jednakosti: ostvarivanje prava osoba s invaliditetom*

U daljnjem tekstu obrađeni su podaci prema predmetima u kojima je pravobraniteljica postupala u pojedinačnim slučajevima zaštite prava osoba s invaliditetom.

## Prikaz po županijama



Prikaz 2.

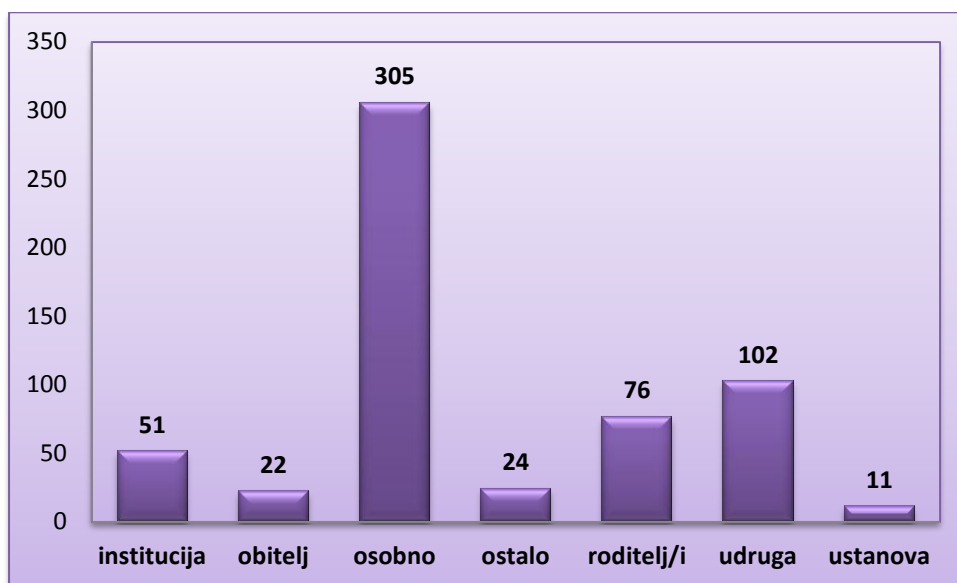
*Legenda: BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska županija, BPŽ - Brodsko-posavska županija, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska županija, IŽ - Istarska županija, KŽ - Karlovačka županija, KKŽ - Koprivničko-križevačka županija, KZŽ - Krapinsko-zagorska županija, LSŽ - Ličko-senjska županija, MŽ - Međimurska županija, OBŽ - Osječko-baranjska županija, PSŽ - Požeško-slavonska županija, PGŽ - Primorsko-goranska županija, SMŽ - Sisačko-moslavačka županija, SDŽ - Splitsko-dalmatinska županija, VŽ - Varaždinska županija, VPŽ - Virovitičko-podravska županija, VSŽ - Vukovarsko-srijemska županija, ZDŽ - Zadarska županija, ZGŽ - Zagrebačka županija, ŠKŽ - Šibensko-kninska županija, GZG - Grad Zagreb.*

U gornjem prikazu po županijama u RH, nalazi se broj predmeta u kojima je postupala pravobraniteljica. Kao što je vidljivo najviše se postupalo u predmetima s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije- ukupno 203 i Splitsko dalmatinske županije - 34. Jedan veći broj pritužbi (ukupno 146) u kojima je pravobraniteljica postupala zaprimljen je putem elektroničke, redovne pošte ili faksom, a da nije poznato iz kojeg su područja RH.

Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz područja Koprivničko križevačke županije-5 podnesaka i Ličko-senjske županije – njih tri.

U Izvješćima za prethodna razdoblja također je najmanji broj zaprimljenih pritužbi iz Ličko-senjske županije.

## Struktura podnositelja



Prikaz 3.

Najviše pritužbi i upita Uredu radi razmatranje pitanja od značaja za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom podnijele su stranke osobno – ukupno **305**. Od udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je **102** pritužbe/upita koje su se uglavnom odnosile na međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga, ali i vezano za prava njihovih članova. U ovoj godini zabilježen je porast pritužbi udruga osoba s invaliditetom, a radi novonastalog stanja u 2012. godini gdje je doveden u pitanje položaj ali i sami opstanak udruga osoba s invaliditetom. U **76** slučajeva pravobraniteljica je postupala na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom. Zabilježen je i veći broj obraćanja institucija Uredu - ukupno 51, a uglavnom radi prosljeđivanja pritužbi na nadležno postupanje.

U 22 slučaja pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom, a u 11 slučajeva su nam se obratile ustanove za smještaj ili boravak osoba s invaliditetom. Pod Ostalo se nalaze podnesci koji su zaprimljeni od **24** podnositelja - nepoznatih podnositelja, zatim odvjetnika, skrbnika i susjeda. Od tog broja, jedan manji broj je otvoren kao predmet na inicijativu pravobraniteljice, a na temelju medijskih napisa.

Uspoređujući podatke iz 2010., 2011. i 2012. godine uočili smo da su i dalje najveći broj podnositelja same osobe s invaliditetom. Međutim, bilježimo porast podnesaka u kojima je postupala pravobraniteljica, a gdje su podnositelji udruge osoba s invaliditetom (2010.-**33**, 2011.-**63**, dok u 2012.-**102**). Iz navedenog teksta zaključujemo kako je u 2012. godini došlo do negativnog trenda u prepoznavanju uloge i važnosti udruga osoba s invaliditetom kako na državnoj, tako i na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave, a što se snažno negativno odražava na kvalitetu života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Ovaj trend očitovao se kroz nedostatak usluga u zajednici, nezadovoljstvo članova radom udruga, neuključivanje predstavnika udruga u donošenje odluka koje se tiču osoba s invaliditetom kao i ukidanje njihovog financiranja i prepoznavanja kao udruga koje djeluju za opće dobro.

Smatramo da je uloga udruga osoba s invaliditetom kao partnera u kreiranju politika na svim razinama od iznimnog značaja i pravobraniteljica upravo kao misiju vrlo često naglašava važnost suradnje i uključivanja osoba s invaliditetom u odluke koje se tiču njihovih prava i interesa.

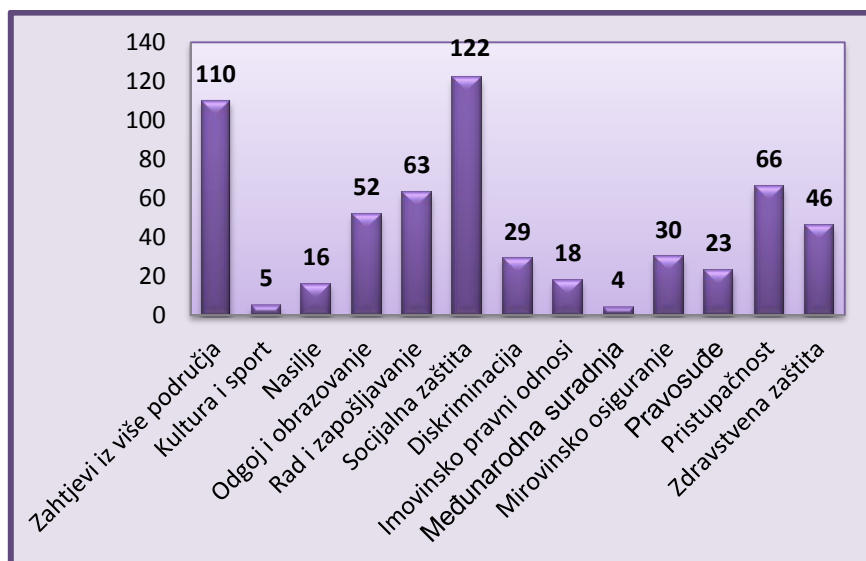
## Prikaz prema spolu



Prikaz 4.

U 44 % slučajeva Uredu su se pritužili muškarci, u 36 % slučajeva žene, dok u 20 % slučajeva spol podnositelja pritužbe nije utvrđen. U posljednjem slučaju radi se o anonimnim prijavama ili je pritužba podnesena od strane saveza ili udruga osoba s invaliditetom, institucija, ustanova ili neke druge pravne osobe.

## Prikaz po područjima



Prikaz 5.

U prikazu 5. vidljiva su područja u kojima je Ured postupao s obzirom na broj zaprimljenih pritužbi, zamolbi i upita u 2012. godini. Najveći broj pritužbi, zamolbi ili upita u kojima je pravobraniteljica postupala odnosio se na područje socijalne zaštite - **122 (21 %)**, i to uglavnom na ostvarivanje materijalnih prava, potom na savjetovanje o pravima sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi, na obiteljsko pravnu zaštitu, skrbništvo, život u zajednici – pravo na osobnog asistenta, stambeno zbrinjavanje. U **110 (19 %)** slučajeva ne može se jasno izdvojiti područje postupanja s obzirom na to da su stranke tražile općenite savjete „o svojim pravima“, podršku svojim inicijativama ili se pak radilo o višestrukim pritužbama koje se odnose na više područja. U području pristupačnosti, stanovanja i mobilnosti postupano je u **66 (11 %)** slučajeva koji se uglavnom odnose na obraćanje udruga osoba s invaliditetom. Pritužbe su se odnosile na nepristupačnost građevina javne namjene (arhitektonske i komunikacijske prepreke), na otežano kretanje u plovilima (pomorski prijevoz),

nepoštivanje propisa vezano uz korištenje znaka pristupačnosti, uskraćivanje razumne prilagodbe u području stanovanja i drugo. Rad i zapošljavanje su područja u kojima je postupano u **63 (10 %)** predmeta u kojima su se stranke prituživale na postupak zapošljavanja, tražile preporuke za zapošljavanje i tumačenje propisa te podnosile pritužbe radi ostvarivanja prava iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, tražile savjete radi ostvarivanja prava na zapošljavanje na otvorenom tržištu rada, prituživale se na diskriminaciju. Područje odgoj i obrazovanje je u prethodnoj godini jedno od pet područja u kojima su se stranke najčešće obraćale, a u kojem je postupano u **52 (9 %)** predmeta. U svojim pritužbama stranke su ukazale na kršenje prava odnosno neosiguravanja prava na inkluzivno obrazovanje od predškolskog odgoja pa do visokoškolskog obrazovanja, te cjeloživotnog učenja. U području zdravstvene zaštite postupano je u **46 (8 %)** predmeta koji su se većim dijelom odnosili na ostvarivanje prava na fizikalnu terapiju u kući, ortopedski pomagala, bolničko liječenje, dopunsko zdravstveno osiguranje, prava roditelja a iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama te pritužbe na postupanje zdravstvenih djelatnika.

Mirovinsko osiguranje je područje u kojem su nam se osobe s invaliditetom – njih **30 (5 %)** najčešće žalile na ishode postupaka radi ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu, obiteljsku mirovinu, visinu naknade za tjelesno oštećenje, savjetovanja o pravima u tom području i drugo.

Jedan značajan broj stranaka, njih **29 (5 %)** su se pritužile izrijeком na diskriminaciju. Radilo se o podnescima u sljedećim područjima – pristupačnost 9 podnesaka, rad i zapošljavanje 7, odgoj i obrazovanje 6, pravosuđe 2, zdravstvena zaštita 2, socijalna zaštita i sport po 1 podnesak i 1 iz nadležnosti Pučkog pravobranitelja koji je i proslijeđen na nadležno postupanje.

Sljedeće područje u kojem je postupano u **23 (4 %)** podneska je pravosuđe. Najčešće se radilo o pritužbama stranaka da se utječe na ostvarivanje njihovih prava kao osoba lišenih slobode, požurivanje sudskih postupaka zbog dugotrajnosti, ali i da Pravobraniteljica zastupa osobe s invaliditetom – pojedince pred sudom i drugo.

Zatim slijede područja: imovinsko-pravni odnosi **18 (3 %)**, prijave nasilja **16 (3 %)**, 5 pritužbi u području kulture i sporta te **4** u području međunarodne suradnje.

*Prikaz 6. odnosi se na podatke u 5 prioriteta područja u 2010., 2011. i 2012. godini*

2010.		2011.		2012.	
Socijalna zaštita	20.8%	Socijalna zaštita	23%	Socijalna zaštita	21%
Pristupačnost	12.2%	Pristupačnost	12.3%	Pristupačnost	11%
Mirovinsko osiguranje	10.2%	Zdravstvena zaštita	11.7%	Rad i zapošljavanje	10%
Pravosuđe	9.6%	Rad i zapošljavanje	10.8%	Odgoj i obrazovanje	9%
Rad i zapošljavanje	9.4%	Mirovinsko osiguranje	7.3%	Zdravstvena zaštita	8%

Uspoređujući podatke iz 2010., 2011. i 2012. uočavamo da je i dalje prioritetno područje s najvećim brojem pritužbi, zamolbi i upita socijalna zaštita, a i dalje je na drugom mjestu područje pristupačnosti. Upravo ova područja koja smo istaknuli kao prioritetna područja rada u protekloj godini su ona područja koja prema našem uvidu prikazuju najvažnija pitanja vezana za unaprjeđivanje prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

### **Savjetovanja osoba s invaliditetom putem telefona i elektronskom poštom**

Telefonsko savjetovanje i savjetovanje putem e-pošte osoba s invaliditetom i drugih osoba njihovo ime, predstavlja jednom značajnom broju osoba s invaliditetom i njihovih bližnjih najprimjereniji oblik komunikacije s Uredom, nego što je to obraćanje osobnim dolaskom ili putem pošte. Osobe s



invaliditetom nalaze se u teškim socijalnim uvjetima, na rubu siromaštva i često nisu u mogućnosti izdvajati sredstva za prijevoz, asistenciju i sve što im je potrebno kako bi se pritužili i tražili postupanje Ureda. Mnoge od tih osoba imaju zdravstvene poteškoće koje im otežavaju kretanje čime su dodatno ograničeni. Upravo iz navedenih razloga smatramo telefonsko savjetovanje i savjetovanje elektronskom poštom podjednako važnim kao i druge oblike komunikacije. Stoga su telefonska savjetovanja i upiti, kao i savjetovanja elektronskom poštom obrađeni u ovom izvješću na jednaki način kao i pritužbe i drugi podnesci zaprimljeni putem pošte ili osobnim dolaskom.

### **3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM**

#### **3.1. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST**

##### **3.1.1. PRISTUPAČNOST**

U našem društvu postoje nebrojene prepreke – od stepenica kojima se ne može penjati do nepristupačnih tekstova, koje osobama s invaliditetom onemogućavaju ispunjen život. Osobe bez invaliditeta ih često ne vide jer one za njih ne predstavljaju prepreke. Pristupačnost (članak 9.) uključuje osiguravanje jednakog pristupa prostorima i uslugama u zajednici svim članovima društva, uključujući osobe s invaliditetom. Ono je vodeće načelo Konvencije (članak 4.) i važno je za sva područja provedbe. Iako je skupo provesti neke od odredbi vezanih uz pristupačnost iz Konvencije u kratkom roku, postoji niz jeftinijih i tehnološki manje zahtjevnih rješenja koja bi imala trenutni učinak.

U 2012. godini, jedan značajan dio rada ureda bio je usmjeren na povezivanje svih relevantnih sudionika koji izravno utječu na osiguranje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Obraćali smo se, te organizirali sastanke i upućivali preporuke Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja, svim županijama, te svim gradovima i općinama; također obraćali smo se i svim komorama koje su relevantne u području graditeljstva (Hrvatska komora arhitekata, Hrvatska komora inženjera građevinarstva, Hrvatska komora inženjera strojarstva, Hrvatska komora inženjera elektrotehnike, Hrvatska komora ovlaštenih inženjera geodezije) kako bi utjecali na svoje članove da poštuju zakonske odredbe o osiguravanju elemenata pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Nastojali smo osvijestiti tehničku struku u graditeljstvu kao čimbenika koji neposredno u praksi izgradnjom pristupačnih zgrada i okoliša ima utjecaj na poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom. Projektanti, izvođači i nadzorni inženjeri su glavni akteri pri gradnji te imamo saznanja da se dotični prilikom projektiranja i izgradnje građevina (javne i privatne namjene) ne pridržavaju propisa vezanih uz pristupačnost.

Glavni propisi iz tog područja su:

- 1. Zakon o prostornom uređenju i gradnji (NN br. 76/07, 38/09, 55/11, 90/11 i 50/12) (prvenstveno čl. 17., čl. 106., čl. 262.)*
- 2. Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN br. 151/05 i 61/07)*
- 3. Pravilnik o tehničkom pregledu građevine (NN br. 108/04)*
- 4. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (poglavlje 2.6. Stanovanje, mobilnost i pristupačnost)*

Pristupačnost jest rezultat primjene tehničkih rješenja u projektiranju i građenju građevina, kojima se osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti osigurava nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u tim građevinama na jednakoj razini kao i ostalim osobama.

Propisi vezani uz pristupačnost su doneseni, propisana je obvezatnost osiguravanja pristupačnosti, također i sankcije glede nepridržavanja, međutim, ipak se dešava da se odredbe vezane uz

pristupačnost ne primjenjuju te imamo nepristupačnost građevina a time i nedostupnost usluga osobama s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima.

Odgovornost za to snosi tehnička struka: projektanti, izvođači i nadzorni inženjeri, ali također i uredi za izdavanje akata za gradnju te Povjerenstva za provođenje tehničkih pregleda građevina.

Neostvarivanje pristupačnosti je povreda ustavnog prava na jednakost, a također predstavlja **i diskriminaciju osoba s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta.**

Kako bi se postiglo da:

1. *Bude smanjen broj prepreka u prostoru za osobe s invaliditetom i sve osobe smanjene pokretljivosti*
2. *Se izvrši prilagodba postojećih građevina te buduća gradnja pristupačnih novih građevina javne i poslovne namjene; stambene i stambeno-poslovne namjene, kao što su: građevine zdravstveno-socijalne namjene, odgojne i obrazovne namjene, poštanske, upravne i slične namjene,*
3. *Se ostvari inkluzija osoba s invaliditetom osiguravajući im kvalitetniji i samostalniji život, ujedno i njihovim obiteljima,*
4. *Se izvrši upoznavanje tehničke struke (projektanti, izvođači radova te investitori) sa zakonskim odredbama pristupačnosti te obvezom primjene istih,*

Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja uputili smo sljedeću preporuku:

1. ***Da se svi Predsjednici (Voditelji) Komora hrvatskih arhitekata i inženjera u graditeljstvu (arhitekti, građevinari, strojari, elektrotehničari te voditelji gradnje) pismeno upozore na obvezu primjene propisa iz područja pristupačnosti i pravila struke kako bi njihovi članovi primjenjivali propise te savjesno i u skladu sa zakonom obavljali svoje poslove ujedno kažnjavali svi oni koji se ne pridržavaju***
2. ***Da Komore izvrše dodatnu senzibilizaciju svojih članova te provedu aktivnosti na edukaciji članstva o obveznoj primjeni propisa vezanih uz pristupačnost***
3. ***Da nadležne Komore projektanata, inženjera i građevinskih radnika zbog nepostupanja u skladu sa propisima, statutom i kodeksom počnu prijavljivati i kažnjavati projektante, izvođače i nadzorne inženjere (kao mjera i oduzimanje licence).***
4. ***U suradnji Komora i Ministarstva Izvrši promocija pristupačnosti i zdravog urbanog planiranja kroz medije, stručne skupove, forume, okrugle stolove i sl.***

**Da se pismeno upozore na obvezu primjene propisa iz područja pristupačnosti i upravna tijela koja izdaju akte za gradnju te organiziraju tehničke preglede.**

Navedenu preporuku Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja prosljedilo je nadležnim Komorama u graditeljstvu kako bi iste upoznale sve svoje članove sa navedenim.

Onemogućavanje pristupačnosti odnosno stvaranje prepreka dovodi do kršenja prava zajamčenih člankom 3. i 9. *Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom (NN MU br. 6/07, 3/08 i 5/08), članka 7. stavka 1. točke 12.; članka 17. Zakona o prostornom uređenju i gradnji (NN br. 76/07, 38/09, 55/1, 90/11 i 50/12.); članka 2. i članka 59. Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN br. 151/05 i 61/07) i Pravilnika o tehničkom pregledu građevine (NN br. 108/04 od 04.08.2004.)*

Člankom 59. *Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti* propisano je da sve građevine javne i poslovne namjene moraju ispuniti uvjete pristupačnosti propisane ovim Pravilnikom u roku dvije godine od dana njegovog stupanja na snagu. Premda je taj rok za osiguravanje pristupačnosti istekao još u prosincu 2007. godine svjedoci smo da, ne samo da mnoge građevine još uvijek nemaju osiguranu pristupačnost, već da se grade nove građevine koje dobivaju uporabnu dozvolu bez da su osigurale pristupačnost zgrade.

*S obzirom na sve gore navedeno kao i na potrebu osiguranja članka 28., te pozivajući se na članak 259. Zakona svim Županijama, odnosno svim općinskim načelnicima i gradonačelnicima uputili smo preporuku da kao obveznog člana Povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda građevine imenuju i osobu s invaliditetom sa tog područja.*

Ovu preporuku temeljimo na iskustvu onih županija i gradova koji u svom Povjerenstvu za tehnički pregled građevine imaju predstavnika udruge osoba s invaliditetom na području te županije, odnosno grada, a koji su učinili velike pomake u osiguranju pristupačnosti za osobe s invaliditetom kako u građevinama javne i poslovne namjene, tako i stambenim i stambeno-poslovnim zgradama. Jedan od pozitivnih primjera su i grad Vinkovci odnosno Vukovarsko-srijemska županija.

#### Primjer projekt grad Vinkovci-pristupačan grad

Što je postignuto: Smanjen je broj prepreka u prostoru – Vinkovci su postali pristupačniji grad; prilagođeni su ili su u postupku prilagodbe: dječji vrtići, osnovne i srednje škole; ostvaruje se postupak inkluzije; osobe s invaliditetom i teže pokretne osobe imaju kvalitetniji i samostalniji život, a njihovim obiteljima je lakše; u Vinkovcima i VSŽ projektanti, izvođači radova i investitori znaju što je to pristupačnost i zdravo urbano planiranje (...) Cilj projekta bio je da grad Vinkovci postanu pristupačna sredina za sve građane uz smanjenje troškova života i liječenja.

Što je učinjeno? Utvrđena je analiza postojećeg stanja, senzibilizacija tehničke struke o obvezi primjene propisa o pristupačnosti, u dokumentima prostornog uređenja potencirana pristupačnost, promicanje pristupačnosti kroz medije, u tehničkim predmetima građevina u svrhu izdavanja uporabnih dozvola u povjerenstvu je i predstavnik Udruge za pomoć osoba s invaliditetom „Bubamara“ Vinkovci.

Iz perspektive gradske uprave smatraju i navode:

- *“Inženjeri na tehničkom pregledu, ali i već u projektiranju i građenju, znaju da će predstavnik Udruge „Bubamara“ biti nazočan na tehničkom pregledu, te što se tiče novih građevina mi više nemamo problema!*
- *Što se tiče rekonstrukcija – svaka rekonstrukcija koja mora dobiti dozvolu za gradnju usklađuje se s pravilima pristupačnosti. Inženjeri doista vide osobe s invaliditetom i počeli su se uvažavati!*
- *Što se tiče osoba s invaliditetom – oni su važan dio vinkovačke populacije i po broju i po aktivnosti. Aktivni mogu biti jer ipak mogu izaći na javni prostor, raditi i biti viđeni.*
- *Dakle, Grad Vinkovci u suradnji s Društvom građevinskih inženjera i tehničara Vinkovci, DAGIT Vinkovci, uspio je uvesti temu pristupačnosti prostora u svakodnevnu praksu vinkovačkih inženjera i sudionika gradnje u Vinkovcima. Također, Grad Vinkovci je pokrenuo susrete inženjerske struke, investitora i osoba s invaliditetom i to u travnju 2012. godine u sklopu 16. Sajma zdravlja kada je održan i okrugli stol o pristupačnosti u sklopu bodovanog seminara (8 bodova!). Posebnost predmetnog okruglog stola je u tome što su se po prvi puta sastali i raspravili temu pristupačnosti sudionici u gradnji i osobe s invaliditetom...”*

Iz perspektive osoba s invaliditetom:

- *“Tehnički prijem koji podrazumijeva predstavnika udruge osoba s invaliditetom kao člana Komisije osigurava izgradnju ili rekonstrukciju objekata bez arhitektonskih prepreka ukoliko objekti neće dobiti odgovarajuće dozvole ako ne ispunjavaju najviše standarde pristupačnosti.*
- *Udruga „Bubamara“ upošljava veliki broj osoba od kojih su mnoge osobe s invaliditetom ili članovi obitelji osoba s invaliditetom. Upošljavanje osoba s invaliditetom ne bi bilo moguće bez odgovarajuće i prilagođene infrastrukture.*
- *Udruga je također aktivna na području društvenih događanja odnosno sudjelovanja njezinih članova na manifestacijama, sajmovima i drugim događanjima u zajednici (Sajam zdravlja, Vinkovačke jeseni, Pokladna povorka, itd.), koji također ne bi zaživjeli ukoliko ne bi postojala pristupačna infrastruktura.*
- *Neophodno je napomenuti koliko je ovakav dugogodišnji pristup u rješavanju arhitektonskih prepreka podigao svijest stručnjaka na području građevine i senzibilizirao njihovoj pristup struci, potencirajući pronalazak najprikladnijih rješenja i uvažavajući potrebe svih građana.”*

Upravo pozivajući se na primjer grada Vinkovci zatražili smo očitovanja od županija i gradova prilikom upućivanja preporuke. U zaprimljenim očitovanjima vidljivo je da su neki od gradova i županija učinili pozitivne pomake i uvažili našu preporuku te kontaktirali udruge osoba s

invaliditetom u svojim sredinama i/ili imenovali osobu – člana povjerenstva za tehnički pregled građevina. Kao pozitivne primjere navodimo Dubrovačko neretvansku županiju, Brodsko posavsku županiju te grad Rab.

**“Sukladno iskustvima osoba s invaliditetom - nedostatak senzibiliteta ovisi u većini slučajeva o nedostatnoj educiranosti o problematici pristupačnosti i primjeni zakonskih smjernica. Rijetko nailazimo na diskriminirajuće pozicije iz osobnih uvjerenja, već su ona posljedica nepoznavanja materije i/ili pogrešnog mišljenja kako takve prilagodbe zahtijevaju velike izmjene u financijskom smislu, što u većini slučajeva nije točno.”**

Primjer 1.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se stranka iz grada S., kao osoba s invaliditetom (kreće se uz pomoć invalidskih kolica) koja je zaposlena u Uredu državne uprave u županiji navedenog grada. Prostorije ureda se nalaze u zgradi koja je u vlasništvu grada S., te je imenovanoj otežan pristup mjestu rada zbog nepostojanja adekvatne rampe na ulazu u zgradu. U zgradi svoja sjedišta imaju razne Agencije, te tijela državne i lokalne samouprave i uprave te je od javnog interesa da bude pristupačna za osobe s invaliditetom.

Na osnovu pritužbe stranke zamolili smo grad S. da ugradi usjek (1 m širine, 20-25 cm dubine) u nogostup kako bi ulaz u zgradu bio pristupačan i siguran za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, ali da se ujedno ugrade i ostali elementi pristupačnosti u zgradi sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Iz povratnih informacija koje imamo grad S. se odzvao našem pozivu te je problem pristupačnosti uspješno riješen.

Primjer 2.

Uredu se putem elektronske pošte obratila stranka pritužujući se na nepristupačnost zgrade T-HT – Hrvatski telekom d.d. na adresi Savska cesta 32 u Zagrebu navodeći:

*„Poštovani, suprotno zakonima izvođač radova nije vodio računa o osobama sa invaliditetom pa sam bio osobno prisutan kada je invalid izašao iz kolica i na rukama i stražnjici se spustio niz stepenice. Vjerujem da se tako i popeo u prodavaonicu. Hoće li itko (ikad) odgovarati za ovo? Mene kao građanina koji nije invalid je sram što živim u zemlji gdje je ovako nešto moguće nekažnjeno ostati iako se krše osnovna prava osoba sa tjelesnim oštećenjima. Koliko mi je poznato, ovdje su odgovorni i izvođači radova, i oni koji su im dali uporabne dozvole i inspekcija koja očito godinama ništa nije napravila. Jednom riječju - sramota!!!“*

Bez obzira što prema nekim našim saznanjima navedena zgrada ima ulaz za osobe s invaliditetom sa stražnje strane, očito je da sa time nisu upoznate same osobe s invaliditetom. Ujedno postavlja se pitanje zašto nije omogućen ulaz sa prednje strane osobama s invaliditetom kao svim ostalim građanima, kada su stepenice dovoljno široke i nema nikakvih prepreka da se to učini, zašto bi osobe s invaliditetom morale ulaziti na stražnji ulaz. Na osnovu čega smo uputili zahtjev Hrvatskom telekomu za omogućavanje pristupačnosti osobama s invaliditetom navedene zgrade na Savskoj cesti 32, ujedno i svih njihovih poslovnica u Republici Hrvatskoj. Do pisanja ovog izvješća nismo dobili odgovor od imenovanih te smo uputili požurnicu za dostavu istog.

Primjer 3.

Uredu se pritužila stranka osoba s invaliditetom na problem slobodnog kretanja po pločniku te je zatražila da preporučimo Gradskom uredu da postave fiksne zaštitne prometne stupiće. Problem je što mnogi nesavjesni vozači parkiraju svoja vozila na pločnicima čime onemogućavaju da se pješaci mogu nesmetano kretati. Od nadležnog Gradskog ureda zatražili smo očitovanje kada bi mogao navedeni problem biti riješen. Izvijestili su nas kako je zbog znatnog smanjenja raspoloživih sredstava realizacija projekata znatno usporena. Naime, zbog izuzetno velikog broja zahtjeva za izgradnjom pješačkih nogostupa, postavljanjem zaštitnih ograda, zaštitnih prometnih stupića, postavljanje

izbočina za smirivanje prometa i sl. prednost su imale zone vrtića, škola te mjesta pojačanog kretanja pješaka, a naročito djece. Međutim, nedugo nakon zaprimljenog odgovora, stranka nas je naknadno izvijestila kako je njezin problem riješen te su postavljeni stupići na traženoj lokaciji.

#### Preporuka Nacionalnim parkovima i Parkovima prirode - pristupačnost osobama s invaliditetom

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputio je preporuke i zatražio očitovanja od nacionalnih parkova i parkova prirode. Zatraženi su podaci o osiguranju elemenata pristupačnosti za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć pomagala u parkovima kao i pratećim objektima. Naime, mnoge se osobe s invaliditetom izjašnjavaju kako nisu u mogućnosti boraviti sa svojim bližnjima na tim područjima upravo zbog nepristupačnosti. Odgovori o poduzetim aktivnostima temeljem ove preporuke dobiveni su od šest nacionalnih parkova (Kornati, Risnjak, Plitvička jezera, Krka, Brijuni, Paklenica) i devet parkova prirode (Papuk, Učka, Biokovo, Telašćica, Kopački rit, Medvednica, Vransko jezero – Pakoštane, Lastovsko otočje, Lonjsko polje). Iz navedenih odgovora vidljivo je kako svi parkovi poduzimaju određene mjere i aktivnosti kako bi sukladno svojem prirodnom okruženju i smještaju kao i financijskim sredstvima omogućili da i osobe s invaliditetom mogu kao i svi drugi građani bez invaliditeta uživati u prirodnim ljepotama Nacionalnih parkova i Parkova prirode. Isto tako su neki od njih naznačili da planiraju u 2012. poduzimati određene aktivnosti kako bi ti prostori bili poboljšani i na taj način pristupačniji za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i drugih pomagala. Više pogledajte u Prilogu 2 na kraju Izvješća.

#### Tematska sjednica „Pristupačnost i mobilnost Grada Zagreba za osobe s invaliditetom“

Gradska skupština Grada Zagreba je 19. rujna 2012. povodom obilježavanja Europskog tjedna mobilnosti organizirala tematsku sjednicu gdje je zastupnicima na razmatranje podijeljen materijal pod naslovom „Pristupačnost i mobilnost Grada Zagreba za osobe s invaliditetom“ što ga je izradio Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom u suradnji s Povjerenstvom Grada Zagreba za osobe s invaliditetom. Prema podacima Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom, u Gradu Zagrebu je 11,9 % osoba s invaliditetom, što sa njihovim bližnjima iznosi gotovo jedna četvrtina građana Grada. Na događanju je predstavljena ukratko Publikacija o pristupačnosti “Grad Zagreb – pristupačan osobama s invaliditetom” koja je objavljena početkom 2012., gdje je tijekom 2010. Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH u suradnji s Gradom Zagrebom snimila 3.001 objekt. *Od ukupno snimljenih objekata pristupačnih je 1.461 (48,68%); djelomično pristupačnih je 669 (22,29%); nepristupačnih je 871 (29,02%).* Većina gradskih zastupnika i predstavnika udruga osoba s invaliditetom složili su se da je u Zagrebu vidljiv napredak u prilagođavanju javnih zgrada osobama s invaliditetom, ali da još puno toga treba učiniti kako na uklanjanju arhitektonskih barijera, obnovi voznog parka prilagođenih kombi vozila za prijevoz osoba s najtežim invaliditetom, tako i na edukaciji građana odnosno podizanju svijesti o važnosti osiguravanja pristupačnosti i mobilnosti. Pravobraniteljica je upozorila prilikom organiziranja tematske sjednice na nedostatak prostorija Stare gradske vijećnice koje su nepristupačne (1. kat bez lifta), te preporučila organizatorima rješenje održavanja tematske sjednice koje bi odgovaralo načelima razumne prilagodbe, u prostoru u koji bez nelagode, bojazni i ograničenja mogu ući sve osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i tako prisustvovati ovoj važnoj sjednici na kojoj se raspravljalo upravo o pitanjima pristupačnosti i mobilnosti. Predložila je da se sjednica održi u prostoru u prizemlju – (izložbeni prostor, odnosno prostor za vjenčanja) ili u nekom drugom prostoru Grada Zagreba ili Gradske skupštine koji je pristupačan osobama s invaliditetom. Preporuka je prihvaćena.

Mnoga događanja na koje je bila pozvana pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirana su u nepristupačnim prostorima, uz objašnjenja poput: “Ovo nam je najjeftinije rješenje”, “imamo potpuno razumijevanje, ali...pošaljite nekoga od Vaših suradnika ako ikako možete...”, “naši prostori su na prvom katu”, “prostori su u građevini koja je zaštićena kao spomenik kulture” itd. Problem je što su to pozivi od institucija koje su u većini slučajeva već trebale osigurati elemente pristupačnosti kao i ukloniti arhitektonske prepreke, ali i od udruga osoba s invaliditetom koje vrlo često kao

razloge navode "nismo mogli održati događanje u drugim prostorima već je to ovisilo o našim partnerima u projektu" (neke jedinice lokalne samouprave), "mi ćemo Vas nositi" i dr. Cjelokupno društvo, neovisno da li se radi o tijelima državne ili lokalne razine udrugama ili nekim drugim pravnim osobama treba osigurati elemente pristupačnosti svim osobama neovisno da li su osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi, djeca...jer svi trebamo jednako dostupne usluge bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

#### Gostovanje na stručnim seminarima u Splitu, Zagrebu i Karlovcu

U organizaciji tvrtke Geze iz Austrije održani su stručni seminari u suradnji s Hrvatskom komorom arhitekata u Splitu, Zagrebu i Karlovcu. Kako bi nazočne stručnjake upoznali i potaknuli na primjenu propisa u području pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom, organizatori su zatražili pravobraniteljicu da uz ostale izlagače predstavi pozitivnu i negativnu praksu u području pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Na sva tri seminarra pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je održala izlaganja s temom „Osiguranje pristupačnosti - osnovni preduvjet uključivanja osoba s invaliditetom u život“ te nakon izlaganja sudionici skupa su imali mogućnost isprobati kretanje uz pomoć invalidskih kolica po poligonu – različiti stupnjevi kosina, korištenje sanitarnog čvora, otvaranje vrata, ulazak u dizalo i dr. kako bi se suočili s preprekama koje društvo nameće osobama s invaliditetom u zajednici. Skupovima je nazočilo između 350 i 400 stručnjaka. Seminar je dio stručnog usavršavanja arhitekata o građevno-tehničkoj regulativi i sudionici su bili bodovani od strane Hrvatske komora arhitekata. Pravobraniteljica je upoznala nazočne s pojmovnikom o osobama s invaliditetom; važnosti međunarodnog dokumenta Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i članku 9. Pristupačnost, te obvezama koje proizlaze iz nje; propisima u području pristupačnosti u RH; o razumnoj prilagodbi i univerzalnom dizajnu, kao i nužnosti uklanjanja prepreka te suzbijanju diskriminacije. Predstavila je primjere iz prakse te korištenje potpornih tehnologija u području pristupačnosti.

#### Pristupačnost informacija osobama s intelektualnim oštećenjima

Kako bi osobe s intelektualnim teškoćama mogle imati i koristiti informacije one trebaju biti pristupačne odnosno prilagođene sukladno njihovim sposobnostima i mogućnostima. Savjetnica pravobraniteljice bila je 31.8. na radionici o pisanju lako razumljivih materijala. Radionicu je organizirala Udruga za samozastupanje iz Zagreba. Više možete pogledati u Prilogu 5 na kraju ovog izvješća.

#### **Pristupačnost i internet**

*Internet pruža mogućnosti svima; no većina tih mogućnosti i dalje je nepristupačna osobama s invaliditetom. Krajem 2006. godine, izvršena je procjena oko 100 vodećih mrežnih stranica u 20 zemalja pomoću međunarodnih smjernica za omogućavanje pristupačnosti koje je utvrdio Konzorcij World Wide Web (W3C). Istražene mrežne stranice uključuju one o putovanjima, financijama, medijima, vladi i maloprodaji.*

*Istraživanje je otkrilo da većina pregledanih mrežnih stranica ne udovoljava međunarodnim standardima pristupačnosti; zapravo, samo 3 od 100 mrežnih stranica postiglo je minimalne standarde pristupačnosti. Dok se neke od tih stranica mogu jednostavno modernizirati kako bi bile prilagođene osobama s invaliditetom, većina njih zahtijeva velike izmjene.*

*Učiniti informacijske tehnologije pristupačnima osobama s invaliditetom nije samo pitanje ljudskih prava; to je i pitanje dobrog poslovanja. Analize pokazuju da se mrežne stranice koje su pristupačne pojavljuju na prvim mjestima kod rangiranja stranica na web pretraživačima, stvaraju uštedu za održavanje mreže i tvrtkama o čijim se mrežnim stranicama radi omogućuju pristup korisničkoj bazi koja je velikim dijelom neiskorištena.*

*(Izvor: Od isključenosti do jednakosti: Ostvarivanje prava osoba s invaliditetom : Invaliditet - priručnik za saborske zastupnike, 14, 2007.)*

Na sličan način, internet predstavlja bitnu poveznicu s obrazovanjem, mogućnostima zapošljavanja, novostima i informacijama o zdravstvenoj skrbi te čini kanal za građansko djelovanje i društveno umrežavanje. Osobama koje ne mogu pristupiti internetu uskraćen je određen stupanj uključenosti u društvo. Kod kreiranja i stvaranja mrežnih stranica prema smjernicama za omogućavanje pristupačnosti, svi korisnici imaju jednak pristup informacijama dostupnima internetom. Iako nekoliko zemalja trenutačno zahtijeva da barem mrežna stranica vlade bude pristupačna osobama s invaliditetom, većina mrežnih stranica diljem svijeta i dalje im je nepristupačna.

#### Turizam - pristupačan svima

U Uredu pravobraniteljice održan je sastanak sa predstavnicima Ministarstva turizma i Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (dalje HUPT). Na sastanku je Ministarstvo turizma predstavilo projekt *Calypso – kultura dostupna svima* gdje su partneri u suradnji s Finskom i Maltom. Cilj projekta je promocija kulturnih sadržaja u turizmu pristupačnih svim kategorijama građana pa tako i osobama s invaliditetom. Jedan od zadataka u sklopu projekta je i izrada web stranica koja bi sadržavala podatke o turističkim destinacijama i hotelima koji su pristupačni osobama različitih oštećenja. Iz Ministarstva turizma istaknuli su potrebu pomirivanja interesa turizma kao gospodarske grane koja se vodi principom zarade i potrebe za uključivanjem i dostupnošću usluge svima. Iz HUPT-a je navedeno da prilagodba nije nužno skupa, posebice ako se prilikom gradnje vodi računa o principima univerzalnog dizajna.

Uz međusobnu razmjenu informacija na sastanku je dogovorena daljnja suradnja kako bi se poboljšala kvaliteta dostupnih destinacija osobama s invaliditetom. Naime, s ciljem da se stvori europska mreža najljepših destinacija održivog turizma, te da se promoviraju nove netradicionalne i turistički manje razvijene destinacije, Europska komisija je 2006. godine pokrenula pilot projekt za izbor Europskih destinacija izvrsnosti. Izbor destinacija se provodi svake godine na drugu temu. Tema izbora 2012./2013. godine je „Pristupačni turizam“, a pod pojmom pristupačni turizam podrazumijeva se turizam dostupan svima, odnosno turističke usluge dostupne prije svega osobama s invaliditetom i osobama starije životne dobi. Za odabir hrvatskih destinacija izvrsnosti zadužena je Hrvatska turistička zajednica uz suglasnost Ministarstva turizma, odnosno Povjerenstvo sačinjeno od predstavnika navedenih institucija. Kako je ove godine tema izbora EDEN destinacija „Pristupačni turizam“, ideja Ministarstva turizma je da se u Povjerenstvo uključi i jedna osoba s invaliditetom radi što realnije procjene stvarne pristupačnosti pojedinih objekata i smještajnih jedinica. Povjerenstvo obilazi 10-ak destinacija koje su se javile na Javni poziv i koje su ušle u uži izbor na osnovu zadanih kriterija od kojih se zatim odabire najboljih pet, te u konačnici i pobjednik nakon završnih prezentacija cjelokupne ponude pojedinih odredišta. Pravobraniteljica je sukladno traženom od Ministarstva, predložila osobu s invaliditetom prema kriterijima.

#### *Travabled- portal namijenjen putnicima s invaliditetom*

Pravobraniteljica je održala sastanak sa osnivačem portala Travabled.com, web dizajnerom Stipom Splivalo i suosnivačima. Hrvatski projekt Travabled namijenjen je putnicima koji imaju poteškoća s kretanjem. Travabled će biti internetski i mobilni servis preko kojega će osobe s invaliditetom pronaći smještaj, rezervirati letove i naći sve usluge važne na putovanju. Svi će korisnici moći sudjelovati u kreiranju stranica Svijet bez barijera (World without barriers), moto je portala Travabled, prvog online putničkog savjetnika u svijetu namijenjenog osobama s invaliditetom.

*“Diplomirao sam novinarstvo, ali nikada nisam bio novinar. Umjesto toga, već 15 godina bavim se grafičkim i web dizajnom te posjedujem tvrtku Arterion - rekao je Splivalo koji je kao 14-godišnjak osjetio prve simptome bolesti. Igrao sam košarku i osjećao sam da se umaram brže od ostalih. Koljena bi mi poklekla kao da su mi mišići popustili. Kako je bolest s vremenom napredovala, sve sam se teže kretao. Stoga sam već nekoliko godina u kolicima, a za kretanje po gradu koristim invalidski skuter. Dok sam se kretao po gradu, događalo se da sam poželio nešto pojesti ili popiti. No, kako je invalidski skuter veći od običnoga, nisam znao na koja mjesta mogu doći s njim. Postoji popis mjesta za invalide koji izdaje Grad Zagreb, no nedostaju podaci o kvaliteti i dostupnosti. Stoga sam često razmišljao kako bi bilo super da na mobitelu mogu otvoriti aplikaciju uz pomoć koje bih našao najbliži*

restoran gdje mogu doći sa skuterom, prethodno pročitavši iskustva drugih invalida koji su bili na tom mjestu". (Izvor : <http://www.jutarnji.hr/stipe-splivalo--pokrecem-prvi-putnicki-portal-za-nas-invalid-e-pisao-sam-i-hawkingu----/1068947/>)

Na sastanku su naglasili kako će imati važne savjete za Zagreb i Hrvatsku: bit će izlistani hoteli, restorani, turističke atrakcije, ali i institucije poput bolnica i policije koji su osobama s invaliditetom važni u svakodnevnom životu i za sva ta mjesta postojat će i fotografije, korisnički savjeti i iskustva ljudi koji su u njima boravili. Više možete pogledati na : [http://www.indiegogo.com/projects/travabled-com?website\\_name=travabled](http://www.indiegogo.com/projects/travabled-com?website_name=travabled).

### *Turizam bez zapreka*

U svibnju 2012.godine pravobraniteljci se obratio g. Nikola Jurić iz Obzor filma zatraživši sastanak kako bi izložio ideju te prijedlog suradnje u snimanju turističko-dokumentarnog filma pod radnim naslovom "Turizam (kretanje) bez zapreka" ("Tourism without limitations"), koji se snimao pod pokroviteljstvom i uz aktivnu podršku Ministarstva zdravlja RH, Ministarstva turizma RH, Hrvatske turističke zajednice, Hrvatske gospodarske komore te Grada Zagreba. Namjera je bila da se tijekom završnih priprema za ulazak u Europsku uniju, prikaže sve što Hrvatska, u ovom trenutku, može ponuditi osobama s invaliditetom, a s ciljem ukazivanja na civilizacijsku razinu brige dostojnu europskih i svjetskih standarda.

U filmu su bile zastupljene osobe s invaliditetom različitih oštećenja te se ukazalo na mogućnosti komunikacija, na prilagođenost galerija i muzeja, prijevoznih sredstava, zračnih luka, na opremljenost plaža, bazena i kampova, prilaznih staza i "rampi", na organiziranost spasilačkih službi, hotelskih smještaja, restorana, wellness i fitnes prostora, sportskih terena i dvorana, javnih sanitarnih čvorova, zatim na sve bolju prilagođenost pješačkih prijelaza i uređenost parkirališta, ali i na sve efikasnije mogućnosti liječenja, odnosno sve bolje medicinske usluge, sve više vrsnih klinika, rehabilitacijskih ustanova, centara za dijalizu..... Posebna se pažnja iskazala i dobrim mogućnostima bavljenja sportovima poput košarke, tenisa, ronjenja, terapijskog jahanja, boćanja, jedrenja. Film je snimljen u krajevima kontinentalne i mediteranske Hrvatske - ponajboljim i ponajljepšim prilagođenim hotelima (Rovinj, Pula, Umag, Dubrovnik.....), wellness i fitnes prostorima (Opatija, Rovinj.....), šetnicama i parkovima (Opatija, Zagreb, Lošinj....), plažama, kupalištima i obalama, lječilištima (bolnica Rovinj sa posebno prilagođenom plažom za osoba s invaliditetom), toplicama i vodenim parkovima (Lipik), trgovinama, ulicama i kaletama, muzejima i galerijama (Tiflološki muzej, Muzej suvremene umjetnosti, Muzej grada Varaždina, Muzej grada Zagreba, Muzej krapinskih neandertalaca....Galerija naive u Hlebinama, Meštrovićeva galerija.....), sportskim terenima i dvoranama, kampu i plaži za slijepe i slabovidne (Premantura), zatim na Brijunima, u zračnim lukama, na seoskim domaćinstvima, u konobama i prilagođenim stancijama, snimali bismo spilju Vrelo u Fužinama, jedinu u Europi prilagođenu invalidima, pa prilagođene plaže i kupališta (uvala Kostanj u Rijeci, plaža u Crikvenici....), astronomski centar u Rijeci, niskopodne tramvaje i vlakove sa zvučnim i svjetlosnim signalima, dizala s tipkama na Brailleovom pismu, taxije za osobe s invaliditetom, vodiča za gluhe osobe, kulturno-povijesnu baštinu, transporter u Dubrovniku.

Film je završen do kraja izvještajnog razdoblja. *Iz dijela osvrta pravobraniteljice na film: „...Ovaj projekt smatram visokokvalitetnim te uz punu potporu predlažem da posluži svim relevantnim tijelima i osobama u svrhu poboljšanja dostupnosti usluga osoba s invaliditetom u pristupačnom obliku u smislu osiguranja arhitektonske, komunikacijske i informacijske pristupačnosti i uklanjanje postojećih prepreka kako bi turizam u Republici Hrvatskoj bio po mjeri svakog čovjeka. Čestitam svim sudionicima filma kao i onima koji su financijski dali potporu.“* Film možete pogledati na: <http://youtu.be/mpsmBBi4zg>

### Učiniti život pristupačnim

#### **Fizičko okruženje**

Pristupačno fizičko okruženje koristi svima, a ne samo osobama s invaliditetom. Konvencija navodi kako je potrebno poduzeti mjere kako bi se uklonile prepreke i barijere u zatvorenim i otvorenim prostorima, uključujući škole, zdravstvene ustanove i radna mjesta (članak 9.1.(a)). Oni ne uključuju



samo zgrade, već i pješačke staze, nogostupe, kao i prepreke koje ometaju protok pješačkog prometa.

Tijekom vremena, sva bi se nova izgradnja trebala temeljiti na dizajnu koji uključuje prilagodbe osobama s invaliditetom. Svjetska je banka zaključila kako troškovi uključivanja tih elemenata u vrijeme izgradnje mogu biti minimalni. Također se pokazalo kako su troškovi prilikom izgradnje zgrada koje su pristupačne veći za manje od 1 posto.

#### **Javni objekti i službe**

Konvencija traži od vlada da daju dobar primjer kada je riječ o osiguravanju punog sudjelovanja u društvu osobama s invaliditetom utvrđivanjem smjernica za pristupačnost prostora i usluga (članak 9.2.(a)). Pristupačnost može zahtijevati osiguravanje rampi za ulazak u vladine zgrade, znakovlja na Brailleu, pristupačnih sanitarnih čvorova i tumača znakovnog jezika ili titlova na javnoj televiziji. Ove bi smjernice trebalo utvrditi uz savjetovanje s osobama s invaliditetom i/ili organizacijama koje ih predstavljaju.

#### **Prijevoz**

Prijevoz, uključujući zračni promet, autobuse, vlakove i taksije, neophodan je za neovisno življenje. U mnogim slučajevima, osobama s invaliditetom, osobito osobama s oštećenjem vida ili osobama koje se ne mogu lako kretati, uskraćen je pristup tim važnim uslugama te im je stoga onemogućeno pohađanje škole, posao ili liječenje.

*(Izvor: Od isključenosti do jednakosti: Ostvarivanje prava osoba s invaliditetom : Invaliditet - priručnik za saborske zastupnike, 14, 2007)*

### **3.1.2. STANOVANJE**

Prilagođeno i pristupačno stanovanje ima jednako značenje za sve građane neovisno dali su sa ili bez invaliditeta, jer prostorno i kvalitetom treba odgovarati njihovim potrebama. Svi planovi i aktivnosti usmjereni na zadovoljenje stambenih potreba rijetko kada uključuju promišljanja o tome da taj prostor u nekom životnom trenutku ili razdoblju (zbog ozljede, bolesti, starosti) može postati izolacijom ako nisu osigurani svi elementi pristupačnosti. Porast broja osoba s invaliditetom, ali i jačanje svijesti o potrebi njihove socijalne uključenosti snažno je aktualizirao ovaj problem proteklih godina. Neovisno življenje osobama s invaliditetom je nedosezivo bez prilagođenog stambenog prostora za kojeg su često potrebna značajna dodatna financijska sredstva. Kada se uzme u obzir opće osiromašenje osoba s invaliditetom i njihova pretežita ovisnost o socijalnim naknadama, velik broj njih koji zbog invaliditeta trebaju prilagodbe, ne mogu iste osigurati vlastitim sredstvima ili uz pomoć obitelji. Tako je za mnoge nedostupna bilo kakva prilagodba prostora stanovanja kada se dogodi invaliditet. U 2012. godini slično kao i prethodnih godina bilježimo više zamolbi za preporuke za zamjenu odgovarajućeg stana, dodjele u najam prilagođenih stanova u vlasništvu lokalne/regionalne samouprave za mogućnosti osiguranja prilagodbi za stanovanje, preporuka za preseljenje i sl. Iako ima pozitivnih pomaka oni su minimalni i vrlo često nevidljivi.

U sljedećem tekstu navodimo nekoliko primjera stranaka koje su nam se obratile, a tiču se područja stanovanja, odnosno stambenog zbrinjavanja. Neki od njih govore da nisu uvijek potrebna dodatna financijska sredstva, već razumijevanje bilo nadležnih službi i/ili okoline za potrebe osoba s invaliditetom.

#### **Primjer 1.**

Uredu se obratila stranka upozorenjem da Grad Z. priprema Odluku o prodaji stanova u vlasništvu Grada kojom bi se dala mogućnost otkupa stanova samo određenim kategorijama osoba s kojima ima sklopljen Ugovor o najmu. Stranka bitnim navodi da bi se osobama kojima je stan dodijeljen u najam temeljem teških socijalno-zdravstvenih uvjeta (u koju kategoriju pripadaju i osobe s invaliditetom) prijedlogom takve Odluke uskratilo pravo na otkup. Pozivajući se na poštivanje prava jednakosti smatra da bi samom Odlukom Grad Z. trebao dati mogućnost otkupa svim kategorijama

građana koji imaju sklopljen ugovor o najmu. Svoj prijedlog je uputio Gradu obrazlažući ga time što među osobama s invaliditetom ima i onih koji ostvaruju prihode i koje se mogu kreditno zaduživati ili na neki drugi način osigurati sredstva za otkup stanova smatrajući da bi se i njima trebalo omogućiti da podnesu zahtjev za otkup, prilikom individualnog postupanja po zahtjevima utvrđivati ostale relevantne uvjete. Ovakav stav je podržao i Odbor za socijalnu skrb Gradske skupštine na 33. sjednici kada je predložio da se Prijedlog odluke o prodaji stanova u vlasništvu Grada Z. dopuni na način da se obuhvate i stanovi koji su dodijeljeni prema čl. 7 Pravilnika o najmu stanova i time omogućiti tim najmoprimcima da podnesu zahtjev za kupnju stana pod jednakim uvjetima (tržišnoj vrijednosti), odnosno prema uvjetima koji vrijede i za ostale građane. Svoje neslaganje s ovim prijedlogom je iskazao Gradski ured za imovinsko pravne poslove i imovinu grada u očitovanju upućenom stručnoj službi gradonačelnika navodeći između ostaloga „...tzv. *socijalni stanovi koji su dodijeljeni u najam za određeno vrijeme, a na rok od 3 godine, sa zaštićenom najamnikom, osobama iz čl. 7. Pravilnika o najmu stanova nisu predmet prodaje jer služe za daljnje stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija građana Grada Z. za koje se pretpostavlja da nemaju financijske mogućnosti za kupnju stana, i jer bi u slučaju da putem javnog natječaja netko kupi taj stan – grad bio u obvezi najmoprimcu osigurati drugi stan*“.

Pravobraniteljica je Skupštini Grada i gradonačelniku uputila upozorenje da bi donošenje odluke koja osobama s invaliditetom ne bi dala mogućnost otkupa stana pod jednakim uvjetima kao i drugima s kojima Grad ima ugovor o najmu na određeno vrijeme zbog prejudiciranja njihove kreditne nesposobnosti sadržavala elemente neizravne diskriminacije preporučivši da bi se svima koji su s Gradom Z. sklopili ugovore o najmu trebalo pod istim uvjetima omogućiti otkup, odnosno da se Odluka mora odnositi na sve jednako a sve okolnosti od utjecaja na ishod konkretnog zahtjeva treba rješavati pojedinačno. Na sastanku s predstavnicima Gradskog ureda za imovinsko pravne poslove i imovinu i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom dodatno je pojašnjeno da je u pripremi Odluka o prodaji stanova u vlasništvu grada, te da će se Odluka odnositi na stanove koje koriste isključivo najmoprimci temeljem ugovora na određeno vrijeme i s ugovorenim najamnikom. Osobe s invaliditetom prema čl. 7. Odluke o davanju stanova u najam spadaju u kategoriju osoba u iznimno teškom socijalno-zdravstvenom (pod uvjetom da ostvaruju temeljem Zakona o socijalnoj skrbi pravo na stalnu pomoć, doplatu za pomoć i njegu te osobnu invalidninu) položaju i kao takve imaju status najmoprimaca temeljem ugovora o najmu stana na određeno vrijeme sa zaštićenom najamnikom. Međutim, mišljenje je predstavnika Grada da se ove osobe mogu ostvariti pravo na kupnju stana ako je tijekom korištenja stana došlo do promjene njihovog socijalnog statusa (ako im prosječna mjesečna primanja po članu prelaze više od 50 % prosječne mjesečne plaće isplaćene u gradu Z. mogu zahtjevom za sklapanje novog ugovora ostvariti status najmoprimca sa ugovorenim, a ne zaštićenom najamnikom te steći uvjet za kupnju stana. Uz ovakav uvjet osobe s invaliditetom mogu ostvariti mogućnost za kupnju stana putem javnog natječaja po tržišnoj cijeni. Ovakav prijedlog odluke o prodaji stanova u vlasništvu Grada Z. upućen je Skupštini Grada. Stoga, osobe s invaliditetom mogu pod jednakim uvjetima kao i drugi kupiti stan u vlasništvu Grada.

#### Primjer 2.

Uredu se obratila majka djeteta s teškim invaliditetom sa zamolbom da joj se omogući zamjena stana. Dodijeljen im je gradski stan u O, ali je isti na trećem katu bez dizala te je otežano kretanje djeteta zbog nepristupačnosti stana. Obzirom da je dijete nepokretno, roditelji ga moraju svakodnevno više puta nositi čime se ugrožava zdravstveno stanje i djeteta i roditelja. Slijedom traženog očitovanja o mogućnostima pomoći obitelji od nadležnog gradskog ureda, pristupilo se postupku zamjene navedenog stana za pristupačan stan u prizemlju iste zgrade. U navedenom slučaju je uz razumijevanje nadležnih tijela Grad O. raspolagao s odgovarajućim pristupačnim stanom što nije uvijek moguće kao što je naredni primjer u kojemu postoji razumijevanje, ali će realizacija ovisiti o raspoloživom stambenom fondu i poštivanju liste za dodjelu stanova.

### Primjer 3.

Uredu se obratila za pomoć obitelj navodeći da se svakodnevno susreću s teškoćama koje samostalno ne mogu otkloniti. Naime, obitelj je od grada V. dobila 2008. godine stan na korištenje na trećem katu stambene zgrade bez dizala. Navedeni stan je odgovarao potrebama obitelji sve dok nisu dobili djevojčicu s višestrukim teškim oštećenjima. Zbog potrebe intenzivne rehabilitacije, ali i potrebe čestih hitnih medicinskih intervencija, majka više puta dnevno nosi djevojčicu zajedno s kolicima na treći kat odnosno s trećeg kata. Roditeljima, a napose majci koja pretežito brine o djetetu već je sada prenošenje djevojčice nepremostiv napor, a kako će djevojčica rastom i dobivanjem na težini bivati sve težom, postoji opravdana bojazan da će djetetu biti uskraćena rehabilitacija samo zbog nepristupačnog stanovanja. Obzirom da se radi o području od posebne državne skrbi, Ured je uputio preporuku nadležnim tijelima pozivajući se na međunarodne dokumente i nacionalno zakonodavstvo, te obavezu koja proizlazi iz istih a u svrhu osiguranja pristupačnosti osoba s invaliditetom izgrađenom okruženju uključujući uz ostalo i stambene zgrade. Cijeneći opravdanim razloge zbog kojih je obitelj zatražila u rujnu 2012. zamjenu postojećeg stana za stambeni prostor koji bi bio pristupačan za kretanje djevojčice s teškim invaliditetom, zamolili smo da se obitelji omogući zamjena postojećeg stana za odgovarajući, odnosno pristupačan prostor.

Zaprimili smo odgovor na navedenu preporuku u kojem Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije između ostalog navodi da *Ministarstvo donosi rješenje o načinu stambenog zbrinjavanja u trenutku osiguravanja odgovarajuće kuće, stana ili građevinskog materijala, odnosno građevinskog zemljišta sukladno raspoloživom stambenom fondu te sukladno osiguranim sredstvima za tu namjenu u Državnom proračunu. Slijedom iznesenog vremenski okvir za rješavanje predmetnog zahtjeva obitelji ovisi o poretku na Listi prvenstva te o raspoloživom stambenom fondu na području Grada V“.*

### Primjer 4.

Uredu se obratila stranka osoba koja ima 80% tjelesno oštećenje – hemipareza, pritužbom zbog neosiguravanja elemenata pristupačnosti u stambenoj zgradi. Stranka navodi da joj je zbog posljedica oštećenja te minimalnih preostalih sposobnosti, otežan ulazak i izlazak u dizalo na katu na kojemu stanuje (II. kat) zbog prevelikog otpora koji pružaju vrata dizala napomenuvši da se s istim problemom susreće i stanar na III katu. Osim toga, stranka, ali i udruga kojoj se obratila prethodno za pomoć, zahtijevali su od predstavnika stanara da se na stepeništu ugradi rukohvat koji bi umnogome olakšao njezino kretanje, ali i kretanje drugim stanarima otežane pokretljivosti. Budući da je takvu vrstu prilagodbe predstavnik stanara u svom očitovanju odbio kao neosnovanu, pravobraniteljica je uputila predstavniku stanara upozorenje na postojanje osnovane sumnje u diskriminaciju zbog propuštanja razumne prilagodbe. Istaknuli smo kako je ugradnja rukohvata na stepenicama obvezna po svim građevinskim standardima kako ne bi došlo do padova i ozljeđivanja za što bi odgovornost i naknadu štete snosili svi suvlasnici u zgradi. Ista ne iziskuje neka značajna financijska sredstva. Također smo predložili da se postojeća vrata na liftu na drugom i trećem katu u dogovoru sa izvođačem radova zamijene za ona koja odgovaraju ograničenim mogućnostima osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Za isto nije potrebna suglasnost svih suvlasnika jer se radi o poboljšici na zgradi koja ide u korist svih suvlasnika pozivajući se na pravne propise na kojima se temelje ovi navodi. Između ostalog smo zatražili poduzimanje onih mjera koje bi stranci osigurale nesmetano kretanje i pristupačnost te preslike svih dokumenata koje su bitne u ovom predmetu. U odgovoru predstavnik stanara je odbio izvesti poboljšice tako da smo zatražili uvid u situaciju izlaskom na teren te održavanju sastanka.

Na održanom sastanku predstavnik suvlasnika je uporno odbijao izvesti poboljšice pravdajući to činjenicom da nema za to potrebnu suglasnost 50% suvlasnika, te da nije u mogućnosti to izvesti „sam na svoju ruku“.

Nakon opetovanih traženja ugrađen je rukohvat kojim je poboljšana kvaliteta življenja kao i olakšano kretanje stranke. Međutim, u istoj zgradi nalaze se i druge osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi kojima je također ovom poboljšicom olakšano kretanje.

Iako nije realizirana prilagodba vrata dizala na II. i III. katu (ugradnja poluautomatskih vrata ili drugi prihvatljivi način) obaviješteni smo od predstavnika suvlasnika da je u planu za 2013. godinu ugradnja poluautomatskih vrata na drugom katu.

Pod načinima realizacije najpogodnije prilagodbe potrebama imenovane, ali i drugih podrazumijevali smo i mogućnost sufinanciranja dijela spomenutih preinaka od strane samih suvlasnika u slučajevima da se troškovi istoga u cijelosti ne mogu osigurati iz sredstava zajedničke pričuve.

Premda bi ugradnja poluautomatskih vrata bila najprimjerenije rješenje zbog najmanjeg otpora koji pružaju, svjesni smo da je ovaj oblik prilagodbe koji istovremeno predstavlja poboljšicu zajedničkih prostora u smislu Zakona o vlasništvu, moguć samo uz suglasnost većine stanara, a ovisi i o sredstvima zajedničke pričuve. Preporučili smo da se izradi plan postupnog uvođenja ovakvih poboljšanja na način da se ona postupno uvode za potrebe svih katova i ulaza zgrade što nalazimo prihvatljivim i razumnim, pa vjerujemo da će se ti planovi uspjeti i ostvariti.

#### Primjer 5.

Ured je zaprimio pritužbu osobe s invaliditetom, s dijagnozom paraplegije, koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Navodi kako u svojstvu podstanara živi u stanu iz kojeg mora iseliti. Kako nema vlastitu nekretninu, od Ureda traži pomoć u rješavanju stambenog zbrinjavanja. Imenovani je podnio zahtjev za stambeno zbrinjavanje od jedinice lokalne samouprave, ali je utvrđeno da ne ispunjava uvjet neprekidnog desetogodišnjeg prebivanja u istoj jedinici. Ured je zatražio od nadležnog centra za socijalnu skrb da izlaskom na teren i razgovorom sa pritužiteljem utvrdi okolnosti slučaja, istome pruži uslugu savjetovanja i pomaganja u prevladavanju poteškoća s kojima je suočen te da mu se i sukladno utvrđenoj potrebi osigura primjeren smještaj. Od centra za socijalnu skrb zaprimljen je odgovor kako je izlaskom na teren obavljen savjetodavni razgovor s pritužiteljem te je imenovani tom prilikom izjavio da je upoznat sa zakonskim mogućnostima koje mu centar za socijalnu skrb može ponuditi, a to je smještaj u instituciju. Međutim, stranka je otklonila ovakvu mogućnost, navodeći kako želi samostalno živjeti.

#### **Zaključak:**

Neosporno je da je jedan od preduvjeta neovisnog življenja primjereni, prilagođeni stambeni prostor. Brojne osobe s invaliditetom bilo da žive same ili u krugu obitelji nemaju pristupačno i prilagođeno stambeno okruženje, često su ovisne o pomoći obitelji i okoline, socijalno deprivirane i izolirane. Kada i zbog smrti ili nemoći članova obitelji izostane pomoć od koje ovisi, u nedostatku primjerenih rješenja i nepostojanja jedinica samostalnog pristupačnog stanovanja ili stanovanja uz podršku za nepokretne osobe, u pravilu se smještavaju u institucije.

Koliko je važan prilagođen i pristupačan stambeni prostor govore sljedeće činjenice :

- Posjećivanje domova drugih ljudi je važno osobama s invaliditetom, isto kao i svim ostalim ljudima.
- Dvije najvažnije stvari za posjećivanje su mogućnost ulaska u nečiji dom i prolazak kroz vrata u stanu, posebice kada govorimo o sanitarnom čvoru.
- Dobro projektirani elementi pristupačnosti kod stambenih objekata ili okoliša mogu biti i atraktivni.
- Kad se unaprijed planira smještaj objekta, uzimajući u obzir pristupačnost, a koristeći strukturu terena kao prednost, na kosom terenu može biti lakše raditi nego na ravnom.

### **3.1.3. MOBILNOST**

#### **Pomorski prijevoz osoba s invaliditetom**

##### Primjer 1.

Uredu se obratilo više stranaka pritužujući se na provođenje usluga prijevoza trajektom na linijama prema otocima. Jedna od stranaka u svojoj pritužbi navodi kako živi na otoku i za svaku vezu s kopnom „osuđena je na“ usluge Jadrolinije. Osim što je ogorčena na broj i vrstu trajektnih linija, već i

na problem vezan za kretanje na trajektima i dostupnost sanitarnog čvora osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Stranka navodi kako na trajektu Tin Ujević i pored činjenice da postoji dizalo za osobe s invaliditetom, u posljednjih nekoliko godina koliko putuje nikada nije u mogućnosti koristiti se dizalom, te je suočena sa raznim objašnjenjima poput : „ne radi“, „pokvaren je“, „imate pokretne stepenice“ i dr.

Nakon zaprimljene pritužbe uputili smo upitnik i preporuku Jadroliniji d.d. da nam se očituju o navedenom problemu te ih upozorili na propise koji su važeći u području pristupačnosti - od Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnom protokolu, članka 9., zatim Pravilnika o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN br. 151/05) članka 7. stavka 1. točke C i članka 36. propisani su elementi pristupačnosti javnog prometa, Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN br. 85/08, 112/12) koji zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju nekih od osnova u ovom slučaju invaliditet.

Zakon o suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:

(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

- korištenje javno dostupnih resursa (...),
- prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Također smo ih zatražili u upitniku da se očituju o osiguranju elemenata pristupačnosti svih plovila s kojima pružaju usluge prijevoza putnika.

U svom očitovanju čelnici Jadrolinija d.d. navode kako su zatražili očitovanje odgovornih osoba sa broda Tin Ujević. Članovi posade Tin Ujević su obvezni pružiti svu pomoć osobama s invaliditetom, te su posebno upozoreni da osobe s invaliditetom imaju pravo prvenstva prilikom ukrcanja na brod. Navode da su uz konzultacije s Hrvatskim registrom brodova nadopunili specifikaciju radova na način radi nužnih preinaka kako bi se osigurao nesmetani samostalni ulazak i izlazak iz dizala osobama s invaliditetom te su naveli da u putničkom prostoru postoji prilagođen sanitarni čvor.

Navode kako su svjesni da određeni brodovi u njihovoj floti nisu u potpunosti pristupačni, te da svi brodovi koji se nalaze u njihovoj floti zadovoljavaju uvjete propisane u Hrvatskom registru brodova. „*Jadrolinija Rijeka vodi računa da sve novogradnje i novonabavljeni brodovi ispunjavaju zahtjeve koje propisuju međunarodni dokumenti (...). U svaku veću rekonstrukciju broda bili su i biti će uključeni zahtjevi koji proizlaze iz pravila o pravima putnika u pomorskom prijevozu (Uredba 1177/2010 Europske unije).*“

Naime, navedena Uredba regulira obveze prijevoznika, terminalnih operatora i drugih osoba uključenih u pružanje usluga pomorskog prijevoza putnika u slučaju prekida putovanja. Ona također regulira prava osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti pri njihovom prijevozu morem i unutarnjim plovnim putovima. Osim toga, Uredba 1177/2010 sadržava i odredbe o pravima potrošača kojima se pružaju usluge prijevoza morem i unutarnjim plovnim putovima, obuhvaćene paket-aranžmanom u slučaju prekida u pružanju tih usluga.

U slijedećem primjeru obratila nam se udruga sa prijedlogom izmjene Zakona u kojem smo napravili dopunu te isti uputili nadležnom tijelu.

Primjer 2.

*Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je prijedlog Udruge za prijevoz invalidnih i nemoćnih osoba S., također i inicijativu drugih osoba s invaliditetom za nadopunom Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (NN br. 97/00 i 101/00). Imenovani su se pritužili na to da osoba s invaliditetom koja ima pravo na besplatna četiri putovanja brodom godišnje je oslobođena plaćanja vozne karte, ali nije oslobođena plaćanja karte za osobni automobil. S obzirom da je osobama s invaliditetom osobni automobil neophodno sredstvo kretanja na duže relacije zbog nemogućnosti ulaska sa invalidskim kolicima u sredstva javnog prometa (autobus, vlak), mišljenja*

smo da nije u redu da su oni osobno oslobođeni plaćanja karte, a kartu moraju platiti za osobni automobil.

Smatrajući da postoji potreba nadopune navedenog Zakona ujedno i Pravilnika koji proizlazi iz zakona te da prijedlog neće predstavljati veće financijsko opterećenje za državni proračun Republike Hrvatske, Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture predložili smo izmjenu i dopunu Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (NN br. 97/00 i 101/00), i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu (NN br. 14/01). Predložili smo izmjenu članka 6. u obrazloženju navodeći da su *prema dosadašnjem uređenju posebno zakinite skupine osoba s invaliditetom koje ne mogu koristiti javni prijevoz (prijevoz autobusom, brodom, vlakom i drugo), ali i osobe s invaliditetom kojima osobni automobil služi kao pomagalo i jedino sredstvo mobilnosti. Stoga smatramo da bi u prijevozu brodom ili željeznicom trebalo osobu s invaliditetom osloboditi plaćanja vozne karte za nju osobno i plaćanje vozne karte za osobni automobil.*

*Istaknuli smo i kako poseban problem predstavljaju neprilagođeni trajekti te željeznički vagoni gdje je u slučaju trajektnog prijevoza, osoba s invaliditetom primorana tijekom trajanja cijelog putovanja boraviti u automobilu u zagušljivoj garaži jer liftovi ne postoje ili ne rade, ili da ju osoblje mora nositi u putnički odjeljak plovila.*

### **Željeznički prijevoz osoba s invaliditetom**

Stranka, osoba s tjelesnim invaliditetom nam se obratila te nas izvijestila kako Hrvatske željeznice planiraju nabavku/izgradnju 25 novih vlakova, te kako je u tim vlakovima predviđeno samo jedno mjesto za osobe s invaliditetom u invalidskim kolicima. Međutim, kako je stranka i sada korisnik usluga prijevoza vlakom navodi da prostor predviđen za osobu koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica je tik do sanitarnog čvora kojeg koriste svi putnici što znači da prolaskom kroz uski prolaz putnici su prisiljeni gurkati, spoticati se ili padati u krilo toj osobi, također nisu osigurani ni sigurnosni pojasevi. Osim toga, na liniji Zagreb-Vinkovci osoblje je neupućeno u rukovanje hidrauličkim platformama tako da se stranka ukrcava po minimalno 30 minuta tako da je vlak kasnio. S obzirom na navode stranke zatražili smo očitovanje od HŽ putnički prijevoz d.o.o. o navedenom problemu. U svom očitovanju HŽ putnički prijevoz d.o.o. navode da je pristupačnost osobama sa invaliditetom koja uključuje i ulazak i izlazak u sredstva javnog prijevoza osigurana na dva prototipa elektromotornih vlakova koji su nakon izrade uključena u javni željeznički promet te su na njima ugrađena po dva poluautomatska lifta za ulaz i izlaz osoba u invalidskim kolicima. Nadalje, u svom očitovanju navode kako je:

- dana 04. srpnja 2011. godine u promet uključen elektromotorni vlak za regionalni promet oznake EMV 6112 001-0 koji svakodnevno vozi na relaciji Zagreb GK-Vinkovci-Zagreb GK, Zagreb GK-Sunja-Zagreb GK i Zagreb GK-Sisak Caprag-Zagreb GK;
- dana 05. rujna 2011. godine u promet je uključen elektromotorni vlak za gradsko-prigradski promet oznake EMV 6112 101-8 koji svakodnevno vozi na relaciji Dugo Selo – Zagreb GK – Savski Marof;
- da je u završnoj fazi i izrada i ispitivanje prototipa dizel – motornog vlaka koji će na sebi imati iste liftove, a vozit će na dijelovima neelektrificirane pruge mreže.

Također nas izvješćuju, a s obzirom da su sredstva za financiranje predmetnog planirana za 2012. godinu, pokrenut postupak realizacije nabave nove mobilne rampe za podizanje osoba u invalidskim kolicima i ulaz i izlaz u putničke vagone, kao i da će HŽ Putnički prijevoz d.o.o. u svim budućim, novim motornim vlakovima osigurati pristupačnost osobama sa invaliditetom i ovoj grupi korisnika naših usluga omogućavati ugodno putovanje, a što je vidljivo i iz specifikacija na web stranicama TŽV Gredelj d.d. (<http://tzv-gredelj.biz.hr/proizvodni-program/vlakovi/emv-za-regionalni-promet.html>; <http://tzv-gredelj.biz.hr/proizvodni-program/vlakovi/niskopodni-elektromotorni-vlak.html>; <http://tzv-gredelj.biz.hr/proizvodni-program/vlakovi/niskopodni-diesel-elektromotorni-vlak.html>)

Iz svega navedenog, razvidno je kako Hrvatske željeznice u svom programu unapređenja i modernizacije postojećeg voznog parka predviđaju i planiraju poboljšanje kvalitete putovanja svim

putnicima pa tako i osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, a sve u skladu s financijskim mogućnostima.

### **Cestovni prijevoz za osobe s invaliditetom**

#### Osposobljavanje osoba s invaliditetom za vozače

Uredu se obratila Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije prituživši se na nemogućnost da se članovi udruge, osobe s invaliditetom osposobe za vozača. Zaprimitivši pritužbu poduzeli smo niz radnji kako bi preispitali razloge kao i stanje o navedenoj temi u svim područjima RH.

Naime, u svojoj zamolbi Udruga navodi da priprema projekt kojim će se prijaviti na natječaj (a koji je u tijeku) u sklopu jednog od pretpristupnih fondova Europske Unije (EU-a). Cilj projekta je da se stvore uvjeti za osposobljavanje za vozače članova Udruge, osoba s paraplegijom i tetraplegijom koji se kreću isključivo uz pomoć invalidskih kolica. Time bi se osobama s invaliditetom omogućila mobilnost, lakša uključenost u zajednicu a ujedno stvorili preduvjeti za lakši pristup tržištu rada.

U sklopu projekta bi se iz dobivenih sredstava osigurala nabava posebno prilagođenog vozila s ugrađenim komandama koje omogućavaju osobama koje nemaju funkciju donjih ekstremiteta da upravljaju vozilom. Problem je nastao uslijed činjenice da na području Osječko baranjske županije, prema navodima Udruge, ne postoji niti jedna autoškola u potpunosti prilagođena osobama s invaliditetom. Razlog tome, između ostalog je što osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ne mogu ući u prostorije autoškole, čime su spriječene pohađati teorijski dio nastave predviđen za osposobljavanje vozača.

Unatoč zakonskoj obvezi prilagodbe svih građevina osobama s invaliditetom, njihova prilagodba bi prema našim saznanjima zahtijevala dodatna financijska sredstva. Iako je nužno da se u skladu sa zakonskim odredbama sve građevine javne namjene učine pristupačnim osobama s invaliditetom, provođenje zakonskih propisa uklanjanjem arhitektonskih barijera bi osobama s invaliditetom osim znatnih financijskih sredstva zahtijevalo i vrijeme koje bi dovelo u pitanje ostvarivanje samog projekta. Stoga se sredinom 2012. Udruga obratila HAK-u i drugim nadležnim institucijama s prijedlogom da se kao kompromisno rješenje odobri da se teorijski dio nastave vozačkog ispita za kandidate s invaliditetom održava u prostorijama Udruge. Nažalost do rješenja nije došlo. Nakon pritužbe Udruge Pravobraniteljici, uputili smo preporuku navodeći da se žurno iznađe način za omogućavanje pohađanja teorijskog dijela nastave za osobe s invaliditetom u pristupačnim prostorima Udruge koja prema našim saznanjima odgovara uvjetima koje učionica mora ispunjavati sukladno Pravilniku o osposobljavanju kandidata za vozače te smo zatražili sastanak s nadležnim tijelima i predstavnicima zainteresirane skupine građana.

Unatoč telefonskim dogovorima i održavanju sastanka na kojem su nazočili predstavnici MUP-a, HAK-a, Crvenog križa, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara, Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko baranjske županije i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te dogovoru kako će nadležno tijelo izdati suglasnost ili odluku kojom će se u slučaju odobravanja međunarodnog projekta moći provesti teorijski dio nastave u prostorijama Udruge, do kraja izvještajnog razdoblja nije ishodovana suglasnost.

U RH na snazi je jedan značajan broj propisa i stručnih uputa koji reguliraju ovo područje, ovdje navodimo samo zakone te pravilnik koji propisuje kriterije između ostalog i za provođenje teorijske nastave prilikom osposobljavanja kandidata za vozače: Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN br. 67/08, 48/10 i 74/11); Pravilnik o osposobljavanju kandidata za vozače (NN br. 124/12) koji u članku 13 navodi: „Za izvođenje nastave iz nastavnog predmeta Upravljanje vozilom autoškola mora imati ispitano sukladno članku 276. Zakona o sigurnosti prometa na cestama i tehnički ispravno te čisto i uredno vozilo pojedine kategorije, koje udovoljava uvjetima iz Pravilnika o tehničkim uvjetima vozila u prometu na cestama i uvjetima određenim Programom vozačkog ispita. Osoba s invaliditetom može se osposobljavati iz nastavnog predmeta Upravljanje vozilom i na svome vozilu, ako ono udovoljava uvjetima određenim Programom vozačkog ispita i ako udovoljava zahtjevima sukladno Uvjerenju o duševnoj i tjelesnoj sposobnosti za vozača. Osobe s posebnim potrebama osposobljavat će se sukladno posebnoj uputi ovlaštene stručne organizacije.“

Prema navedenim propisima smatramo da nema zapreke da se predmetni slučaj ne riješi i da se osobama s invaliditetom-članovima Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko baranjske županije ne omogući da apliciraju na natječaje EU te da se omogući da njihovi članovi provedu dio osposobljavanja-teorijsku nastavu u prostorima Udruge.

Kako bi preispitali trenutno stanje provođenja vozačkog ispita za osobe s invaliditetom za motorna vozila B kategorije u RH, zamolili smo Hrvatski autoklub da nam proslijedi zatražene podatke te sukladno odgovoru navodimo sljedeće:

U RH je ukupno **381** autoškola od čega su pristupačne za osobe s invaliditetom samo njih **20**: Zagreb-Autoškola Miramare; Križevci - Autoškola Instruktažni centar; Autoškola Globetrotter - Beli Manastir; Autoškola Moto-klub Sl.Brod; Emi - Sl.Brod; Zona - Vinkovci; Prva autoškola - Vinkovci; Poligon - Županja; Apollo - Beli Manastir; Siguran prolaz - Valpovo; Test - Đakovo; ABS - Našice; Auto SI 91 – Pula; NV Club – Rovinj; Mad Car – Umag; Edictum – Buzet; Milotić – Pazin; Gs-Ln – Senj; Sirena - Rab; Split – Autoškola Kružni tok.

Prema podacima od HAK-a samo **5 autoškola** ima u vlasništvu ili na raspolaganju automobil prilagođen osobama s invaliditetom npr. ručne komande: Autoškole Starčević i Tom-Blan iz Osijeka imaju vozilo za osposobljavanje osoba s invaliditetom; Zagreb - Autoškola Miramare; Autoškola Auto SI 91 iz Pule ima vozilo prilagođeno za osobe sa invaliditetom; Split – Autoškola Kružni tok - posjeduje vozilo Peugeot 106 s automatskim mjenjačem, kugla na upravljaču (nema mogućnost ručnih komandi). **Problem iz prakse** : Automobil s automatskim mjenjačem ne mogu voziti bez dodatnih komandi osobe koje imaju paralitične, amputirane ili teško pokreću donje ekstremitete. Gospodin iz Splita koji ima paraplegiju, vožnju je došao polagati u Zagreb, također se s istim problemom se javila jedna osoba iz Metkovića.

U 2012. godini sljedeće autoškole su provele osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila B kategorije, a da su polaznici bili osobe s invaliditetom - **38** osoba; u Autoškoli Miramare osposobljeno 8 osoba s invaliditetom; u Autoškoli Instruktažni centar Križevci osposobljeno je ukupno 13 osoba s invaliditetom (od toga 9 osoba iz projekta EU); Autoškole Starčević i Tom-Blan iz Osijeka su osposobile po 2 osobe s invaliditetom; Autoškola SI 91 iz Pule osposobila je 7 osoba s invaliditetom, Autoškola Kružni tok iz Splita osposobila je 6 osoba s invaliditetom.

U sljedećem tekstu navodimo primjere udruga koje su u 2012. godini uspješno provele u svojim sredinama osposobljavanje osoba s invaliditetom za vozače B kategorije motornih vozila:

Primjer 1.

U sklopu programa Europske unije za Hrvatsku: IPA Komponenta IV - Razvoj ljudskih potencijala - Poticanje intenzivnijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada kojeg je financirala EU, a sufinancirao Vladin ured za udruge, provodio se projekt Yes, I Can, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara. Jedna od aktivnosti nazvana je „Autoškola za nesputanu mobilnost osoba s invaliditetom“ i bila je namijenjena za osobe sa spinalnim ozljedama u svrhu između ostalog i poboljšanju izgleda zapošljavanja na otvorenom tržištu rada. Unutar projekta 9 osoba s paraplegijom i tetraplegijom položilo je vozački ispit za upravljanje vozilima B kategorije, a još ih se 4 osposobilo za vožnju vozila s prilagođenim komandama.

*„Kako bi obavila svoje svakodnevne aktivnosti, osoba koja se kreće invalidskim kolicima mora razmišljati o brojnim komplikacijama koje mogu onemogućiti njeno kretanje. Dovoljna je kiša, i možemo zaboraviti kretanje bez tuđe pomoći. Kolica su naše noge. Dio nas. Automobil je mogućnost da se krene u život samostalno, kada želiš. Dok se ne počnemo teleportirati, automobil nam je šansa da ravnopravno sudjelujemo u društvu na svim razinama. Polaznici auto-škole grupa su ljudi koja je aktivna, ali ograničena u kretanju. Ovisna o vanjskim faktorima, volji i mogućnosti bliže i dalje okoline*



*da ih se preveze u potrebnom trenutku. Veoma je frustrirajuće kada svoje aktivnosti uvijek treba planirati prema mogućnostima i željama drugih. Svi znamo kako financijska situacija nije na razini da si možemo dozvoliti svakodnevno korištenje taksi prijevoza. Projekt auto-škola za osobe s paraplegijom i tetraplegijom provodimo u suradnji s Auto-školom Miramare. Instruktor vožnje Željko Bek već dvadeset godina radi s osobama koje imaju razne vrste invaliditeta pa s neupitnim autoritetom može tvrditi kako ne postoji razlika u kvaliteti vožnje između osoba s invaliditetom i drugih vozača. Po statistikama njihove auto-škole prosjek prolaznosti na ispitu za vozača B kategorije ista je kod osoba s invaliditetom i ostalih kandidata. Svaku osobu s invaliditetom instruktor Bek vidi kao individuu kojoj pristupa na način koji je najjednostavniji za nju. Uz potrebno obrazovanje, mobilnost je najveća prepreka da se osoba s invaliditetom može uključiti na tržište rada. Majka koja završi auto-školu može sama odvesti svoje dijete, sama planira svoj radni dan i kvaliteta njenog života ista je kao i žene koja hoda. Ista situacija je i s muškarcima koji polaze auto-školu. Svaka osoba s invaliditetom koja završi auto-školu može samostalno krenuti gdje i kada to želi.“...piše: B.R., članica HUPT-a*

#### Primjer 2.

U gradu Križevcima početkom lipnja 2012. održana je završna konferencija „ Mobilnošću do zaposlenja“. Nositelj projekta bio je Instruktažni centar Križevci uz partnere Udrugu invalida Križevci, Hrvatski zavod za zapošljavanje i Grad Križevce, a cilj mu je bio podrška osobama s invaliditetom u njihovu pristupu tržištu rada i njihovom uključivanju u društvo u Koprivničko-križevačkoj županiji i širem području regije zagovaranjem kod lokalnih poslodavaca i u široj javnosti i omogućavanjem da postanu vozači. Ovim projektom želio se uvesti inovativni pristup u ovaj dio Hrvatske, potpuno nove mogućnosti za mobilnost osoba s invaliditetom. Instruktažni centar u okviru projekata nabavio je vozilo i opremio za osposobljavanje osoba s invaliditetom za vozače motornih vozila kako bi povećao njihovu mobilnost, osposobio ih za novu vještinu i time povećao njihovu konkurentnost na tržištu rada. Projekt je ukupne vrijednosti 116.831 eura od čega 99.306 eura je sufinancirano sredstvima EU, a u njega je bilo uključeno 10 osoba s invaliditetom.

#### Važnost osobnog automobila za kvalitetu života osoba s invaliditetom

S obzirom da nam se često tijekom proteklih godina putem telefona i elektronske pošte obraćaju osobe s invaliditetom koje zbog teške financijske situacije imaju poteškoća sa plaćanjem poreza pri kupnji automobila koji im služi kao ortopedsko pomagalo (neophodno im je za kretanje zbog težine invaliditeta, bez automobila nisu u mogućnosti odlaziti doktoru, na fizikalnu terapiju, na radno mjesto, u kupovinu, na putovanje... jer ne mogu doći do tramvaja, autobusa, vlaka, aviona, a niti ući u njih), predlažemo da ukoliko ih se već ne može osloboditi od plaćanja posebnog poreza i poreza na dodanu vrijednost (PDV-a) zbog usklađivanja zakonodavstva sa propisima Europske Unije, da im uplaćeni iznos refundira ili lokalna zajednica ili državno tijelo nadležno za zaštitu osoba s invaliditetom iz proračunskih sredstava.

Zbog visokih davanja na uvezeni automobil (poreza) mnoge osobe s invaliditetom su onemogućene u kupnji istog što za posljedicu ima njihovu izolaciju, ovisnost o pomoći drugih i u konačnici se ne podržava koncept neovisnog življenja i uključivanja u zajednicu. Za mnoge osobe s invaliditetom automobil je u startu skuplji jer većina njih mora automobil dograđivati sa odgovarajućim komandama (ručnim) tako da zapravo Oslobođenje poreza na promet i trošarine one smatraju kompenzatorskom mjerom.

#### Primjer 1.

*Uredu se obratila stranka predlažući da se kao što je to već bilo jedne godine ranije, odnosno 2003. godine, uvede oslobođenje plaćanja poreza na automobil koji služi kao osobno pomagalo.*

U prethodnim razdobljima zaprimili smo više sličnih ili istih primjera upita kao i navedena dva primjera te je pravobraniteljica zatražila ponovni sastanak (zadnji sastanak na istu temu održan je 2010. godine kada također nije bilo pomaka) sa predstavnicima Porezne uprave. Unatoč

neodržavanju sastanka dobili smo odgovor da se zakonodavstvo Republike Hrvatske mora uskladiti sa zakonodavstvom Europske unije. S obzirom da prema europskom poreznom zakonodavstvu ne postoji mogućnost primjene oslobođenja od plaćanja poreza na dodanu vrijednost pri uvozu automobila za osobe s invaliditetom, te s obzirom na skori ulazak Republike Hrvatske u Europsku Uniju, isto nije moguće propisati ni u zakonodavstvu Republike Hrvatske.

### Korištenje znaka pristupačnosti namijenjeno osobama s invaliditetom

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je kao i u prethodnim razdobljima zaprimio niz pritužbi radi nepropisnog korištenja znaka pristupačnosti kao i općenito nepoštivanja propisa u ovom području. Mnoge udruge osoba s invaliditetom kao i pojedinci diljem Hrvatske ulažu velike napore kako bi suzbili nepoštivanje znaka pristupačnosti. Prepoznavši pozitivne inicijative Udruge „PINO“ u suradnji s djelatnicima Prve postaje Policijske uprave splitsko-dalmatinske županije i „Društva osoba s invaliditetom Pula“ u suradnji s Postajom prometne policije Pula, Službom za gospodarstvo Ureda državne uprave u Istarskoj županiji, Prometnim redarstvom Grada Pule te Pulaparkingom, uputili smo preporuku svim savezima osoba s invaliditetom da prosljede svojim temeljnim članicama prijedlog da se provede akcija „Kontrole poštivanja znaka pristupačnosti“ u dogovoru i koordinaciji pojedinih udruga samostalno ili u suradnji sa drugim udrugama te da stupe u kontakt sa Ministarstvom unutarnjih poslova, Policijskom upravom na njihovu području i medijima te na taj način obavijeste i javnost.

#### Primjer 1:

Uredu se obratio savjesni građanin te poslao fotografije nepropisno parkirano vozila na parking za osobe s invaliditetom ispred Stomatološke poliklinike u Zagrebu. „Vozilo nije imalo komande prilagođene osobama s invaliditetom a ispod vjetrobranskog stakla nalazila se oznaka da se radi o vozilu za invalide sa klasom i urudžbenim brojem. Negdje oko 15.10 djelatnik Hertz rent a car-a poslovnice u Vukotinovićevoj predao je vozilo na korištenje dvojici mladića koji očito nisu bili invalidi. Na sreću za sada ni ja ni nitko iz moje obitelji nema ozbiljnijih zdravstvenih problema i nikada, bez obzira na gužvu ili bilo kakve druge okolnosti, nije mi palo na pamet da parkiram auto na parking za invalide. Grozim se nesavjesnih osoba koje to rade i smatram da bi ih trebalo javno prozivati i izuzetno strogo kažnjavati. Kako sam samo običan građanin smatram da nemam pravo sam provoditi istrage i osvetničke akcije pa sam odlučio slučaj prijaviti Vama. Pretpostavljam da ćete znati što i kako poduzeti da se poduzeće koje zarađuje iznajmljivanjem automobila spriječi da ubuduće zauzimaju površine rezervirane za parkiranje vozila naših sugrađana s zdravstvenim poteškoćama.“

Navedeni primjer je jedna od pritužbi savjesnih građana koji žele ukazati na nužnost poštivanja propisa u području osiguravanja parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom iako sam nije osoba s invaliditetom. Međutim i dalje smo suočeni s činjenicom da je daleko veći broj onih građana koji se nepropisno parkiraju na mjesta označena za osobe s invaliditetom.

Ured je razmotrio pritužbu te je stranku upoznao sa propisima koji reguliraju korištenje prava na znak pristupačnosti, ali i obavijestio nadležne institucije o nužnosti provođenja čestih kontrola i sankcioniranja onih koji krše to pravo.

#### Primjer 2.

Jedna od udruga za prijevoz osoba s invaliditetom upozorila je ured na mogućnost različitog tumačenja odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti i na problem pri parkiranju te korištenju znaka pristupačnosti koji se javlja kada osoba s invaliditetom nije vozač osobnog automobila već je dovozi netko drugi te se parkira na mjesto označeno za osobe s invaliditetom.

Najčešće se to odnosi na problem zlouporabe znaka pristupačnosti od strane članova obitelji koji isti znak koriste za parkiranje i kada se osoba s invaliditetom ne nalazi osobno u automobilu.

U svom odgovoru udruzi istaknuli smo da mi nismo državno tijelo ovlašteno za tumačenje pojedinih zakonskih odredbi već samo Hrvatski sabor RH ima pravo službeno tumačiti odredbe zakona, odnosno svoje mišljenje (neslužbeno tumačenje) može dati državno tijelo odgovorno za navedene

pravne propise, odnosno nadležno Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture te za pravilnik tadašnje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, sadašnje Ministarstvo socijalne politike i mladih. Ujedno smatramo kako nije problem u tumačenju onog što je navedeno u gore navedenom Pravilniku već se problem javlja kod kontrole onog što je propisano.

Naime, postoji jako mali broj prometnih redara (komunalni redar), odnosno kontrolu parkiranja na mjestima koja su predviđena za osobe s invaliditetom vrše djelatnici prometne policije, Ministarstva unutarnjih poslova, pogotovo kad se radi o parkiralištu koje nije gradski parking, nije pod naplatom.

Prema našim saznanjima u razgovoru s djelatnicima prometne policije, gotovo im je nemoguće provjeravati dali se u parkiranom praznom vozilu označenom znakom pristupačnosti koristi, odnosno nalazi osoba s invaliditetom jer je potrebno čekati i po nekoliko sati da se onaj koji je ostavio vozilo na označeno mjesto za osobe s invaliditetom pojavi pred vozilom.

Upravo zbog navedenog predlažemo da se pokrene inicijativa po uzoru na zemlje Europske Unije; uvesti kontrolore na parkiralištima (to su najčešće osobe koje primaju neki vid socijalne pomoći ili naknadu zbog nezaposlenosti, gdje im se tada to primanje uvjetuje obavljanjem dobrovoljnog rada koji je ipak plaćen nekom simboličnom naknadom u iznosu od 1 eura po satu nadzora parkinga). Te osobe su neprekidno na parkingu i imaju ovlasti prometnih redara ili samo snimanja nezakonitog postupanja te prosljeđivanja nadležnim tijelima. S obzirom da je kontrolor neprekidno na parkingu on će lako uočiti ukoliko se na mjestu predviđenom za osobe s invaliditetom parkira osoba koja to nije ili se znak pristupačnosti nezakonito koristi, te poduzeti mjere sukladno propisima mu danim ovlastima. Također, kontrolor može provjeriti da li se osoba s invaliditetom zadržala duže od predviđena 2 sata i bila besplatno parkirana na mjestu koje nije predviđeno za osobe s invaliditetom, budući da su sva parkirna mjesta označena za osobe s invaliditetom bila zauzeta.

Smatramo da je to učinkoviti način da se spriječi sadašnja raširena zlouporaba znaka pristupačnosti od strane građana bez invaliditeta.

Tijekom izvještajnog razdoblja susreli smo se s problemom da se prijevoz osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju provodio u neadekvatnim kombi vozilima koji nisu bili sigurni za život prevoženih osoba. Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture i Ministarstvu unutarnjih poslova smo predložili da se zakonski propišu uvjeti koje mora ispunjavati prijevozno sredstvo (kombi vozilo) namijenjeno specijaliziranom prijevozu putnika (osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju).

S obzirom da u hrvatskom zakonodavstvu nedostaje pravna regulacija tehničkih karakteristika koje moraju posjedovati takva kombi vozila da bi uopće mogla biti registrirana za prijevoz navedenih osoba (osoba koje se kreću u invalidskim kolicima), predložili smo da se ili kroz postojeće zakonske okvire ili donošenjem novog podzakonskog propisa regulira oprema koju takva vozila moraju obvezno posjedovati te ostali uvjeti koji moraju biti ispunjeni da bi se djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom zajedno sa svojom pratnjom mogle sigurno prevoziti, te da bi se takvo vozilo uopće moglo registrirati i koristiti u prometu za prijevoz takvih putnika.

Iz odgovora ova dva ministarstva i Državnog zavoda za mjeriteljstvo proizlazi potreba osnivanja Povjerenstva u Ministarstvu zdravlja čiji članovi bi svaki u svom području doprinijeli kvalitetnom rješavanju ovog problema. Navedeno smo i predložili Ministarstvu zdravlja te se nadamo da će kroz 2013. Povjerenstvo biti osnovano i započeti sa radom.

Našim dopisom upućenim Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture te Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, zatražili smo pojašnjenje razloga povećanja proračunskih sredstava na stavci A754005, godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide s obzirom na smanjenje broja osoba s invaliditetom koji se koriste s pravom na oslobođenje plaćanja cestarine („smart karticom“).

U svom odgovoru Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture upućuje na Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Ovo potonje ministarstvo u svom odgovoru dalo je obrazloženje koje držimo nelogičnim, odnosno ukoliko je ministarstvo postupalo onako kako su to naveli u svom odgovoru, u istome smo pronašli elemente nezakonitosti.

U svrhu očuvanja prava na oslobođanje od plaćanja cestarine onoj kategoriji osoba s invaliditetom kojima je to stvarno neophodno jer se ne mogu koristiti javnim prijevoznim sredstvima, zatražili smo od strane Ministarstva financija financijski nadzor nad poslovanjem HAC-a vezanom uz ovo područje te Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti s naglaskom da je potrebno ispitati:

- Način ispostavljanja računa i kontrola iznosa na tim računima (obvezna dokumentacija ili s obveznom dokumentacijom (zahtjev koncesionara s priloženim mjesečnim izvješćem, kompjutorskim ispisom ili dnevnikom ostvarenih transakcija koje uključuju kronološki popis prema datumu i vremenu nastanka transakcije, jedinstveni broj potvrde/smart kartice, registarsku oznaku osobnog automobila, relaciju korištenja autoceste i objekata s naplatom s pripadajućim iznosom cestarine koji uključuje PDV, a sve u svrhu sprječavanja zlouporaba te racionalizacije u trošenju proračunskih sredstava).

- Poštivanje internog Pravilnika o načinu, postupku i dinamici ostvarivanja prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade i cestarine donesen od strane ministra mora, prometa i razvitka dana 20. prosinca 2006.

- Dali se vrši kontrola zahtjeva, koliko često i tko je vrši, prije podnošenja na isplatu Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti?

U nastavku dostavljamo odgovor Ministarstva financija koji smo zaprimili u prosincu 2012. godine.

*„Ministarstvo financija je temeljem odredbi Zakona o proračunu („Narodne novine“ br. 87/08 i 136/12) te Pravilnika o proračunskom nadzoru („Narodne novine“ br. 20/09) izvršilo proračunski nadzor u Ministarstvu branitelja, Trg hrvatskih velikana 6, Zagreb. Predmet proračunskog nadzora bilo je utvrđivanje zakonitosti i namjenskog korištenja proračunskih sredstava na Aktivnosti 754005-Godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide te za isplate nagrada službenicima i imenovanje stručnjaka za zaštitu na radu u 2011. godini, te u nastavku navodimo činjenice utvrđene u postupku proračunskog nadzora Prvenstveno ističemo da navedenu Aktivnost 754005 uređuje Zakon o javnim cestama te provedbeni propisi doneseni na temelju toga Zakona. Tako je Zakon o javnim cestama („Narodne novine“, br. 180/04, 82/06, 138/06, 146/08, 152/08, 38/09, 124/09 i 153/09), a koji je bio na snazi 28. prosinca 2006. do 21. lipnja 2010. godine, propisivao člankom 63.a stavak 1. da osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta i cestarinu za jedan osobni automobil u svom vlasništvu.*

*Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o javnim cestama („Narodne novine“, br. 73/10), koji se primjenjuje od 22. lipnja 2010. godine, izmijenjena je odredba članka 63.a Zakona, na način da prema članku 63.a stavak 1. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim cestama osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta iz članka 62. stavka 1. toga Zakona za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o leasingu. Stavak 2. istoga članka Zakona propisuje da osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja ne plaćaju cestarinu iz članka 62. Stavka 2. toga Zakona za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o leasingu.*

*Nadalje, isti Zakon člankom 63.c određuje da će se Hrvatskim autocestama d.o.o., korisniku koncesije, županijskoj upravi za ceste i Gradu Zagrebu iz sredstava državnog proračuna nadoknaditi iznos godišnje naknade za uporabu javnih cesta i iznos cestarine koji nisu ostvarili zbog primjene odredbe članka 63.a navedenog Zakona, a koja se sredstva osiguravaju u državnom proračunu na način koji će propisati ministar mora, turizma, prometa i razvitka, uz suglasnost ministra nadležnog za financije. Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobođanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 143/06, 66/07 i 20/09), koji je bio na snazi od 1. siječnja 2007. godine, propisivao je člankom 2. stavka 1. da se pravo na neplaćanje godišnje naknade i pravo na oslobođanje plaćanja cestarine ostvaruje temeljem rješenja koji donosi Ministarstvo mora, turizma,*

prometa i razvitka, a na zahtjev osobe s invaliditetom, s time da se pravo ostvaruje predloženom naljepnicom odnosno potvrdom/smart karticom.

Prema odredbi članka 2. Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 8210, 148/10 i 136/11), a koji se primjenjuje od 01. srpnja 2010. godine, o pravu na oslobađanje plaćanja godišnje naknade i cestarine rješenjem kojim se utvrđuje postotak tjelesnog oštećenja odlučuje Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje ili drugo nadležno tijelo, sukladno posebnim propisima, dok prema odredbi članka 2. Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11), a koji se primjenjuje od 06. prosinca 2011. godine, o istome rješenjem odlučuje Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture.

Pravilnik o načinu, postupku i dinamici ostvarivanja prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade i cestarine („Narodne novine“, br. 143/06) normira člankom 1. stavkom 2. da pravo na nadoknadu iznosa godišnje naknade ostvaruju županijske uprave za ceste i Grad Zagreb, a cestarine Hrvatske autoceste d.o.o. i korisnici koncesije, a koji prihodi nisu ostvareni zbog prava na oslobađanje od plaćanja navedenih naknada osoba s invaliditetom iz članka 63a.

stavak 1. Zakona o javnim cestama. Prema članku 2. toga Pravilnika, sredstva su osigurana na poziciji Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Način i dinamika ostvarivanja prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade i cestarine uređena je člankom 3. navedenog Pravilnika, prema kojemu korisnici prava na nadoknadu podnose račun Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u roku od 10 dana po proteku obračunskog mjeseca, a Ministarstvo je dužno doznačiti sredstva korisnicima prava na nadoknadu u roku od 15 dana od dana dostave računa, s time da su korisnici prava na nadoknadu uz račun dužni priložiti za godišnju naknadu podatke o osobnom automobilu i vlasniku i iznos godišnje naknade, a za cestarinu: dnevnik ostvarenih transakcija potvrde/smart kartica koji uključuje kronološki popis prema datumu i vremenu nastanka transakcije, jedinstveni broj potvrde/smart kartice, registarsku oznaku osobnog automobila, relaciju korištenja autoceste i objekata s naplatom s pripadajućim iznosom cestarine koji uključuje PDV, te se dokumentacija može dostaviti Ministarstvu u elektroničkom ili materijalnom obliku.

Proračunskim nadzorom da Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti za nadzirano razdoblje (od 2009. godine do 2011. godine) nije provodilo kontrolu vjerodostojnosti dobivenih mjesečnih računa s priložima zaprimljenih od korisnika nadoknade (Hrvatske autoceste d.o.o., i koncesionari: Autocesta Rijeka-Zagreb d.d., BINA-Istra d.d. te Autocesta zagreb-Macelj d.o.o.), u smislu odredbe članka 3. Pravilnika o načinu, postupku i dinamici ostvarivanja prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade i cestarine. Prema opisanome, a pregledom poslovne dokumentacije koja se odnosi na mjesečne račune korisnika prava na nadoknade cestarine (Hrvatske autoceste d.o.o., i koncesionari: Autocesta Rijeka-Zagreb d.d., BINA-Istra d.d. te Autocesta Zagreb-Macelj d.o.o.), ne može se utvrditi je li korisnik autoceste doista osoba s invaliditetom koja ima pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine prema odredbama citiranih pravilnika. Nadalje, tijelo nadzora je za potrebe istog zatražilo i dobilo od Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture objedinjeni popis osoba s tjelesnim oštećenjem kojima su izdana rješenja (s brojevima i datumima) od strane Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka o ostvarivanju prava prilikom registracije vozila i pravo besplatnog korištenja autocesta pod naplatom za razdoblje od 01. 01. 2007. do 30. 06. 2010. godine.

U cilju utvrđivanja vjerodostojnosti ispostavljenih mjesečnih računa sa priložima od strane HAC-a d.o.o., Zagreb, prema Ministarstvu za razdoblje 2009., 2010. i 2011. godinu, metodom slučajnih odabira provjereni su odabrani mjeseci (po četiri mjeseca za svaku od gore navedenih godina). Tako je uspoređujući odabrane mjesečne račune s priložima HAC-a d.o.o., Zagreb, za 2009. godinu utvrđeno 27 osoba koje su koristile pravo na oslobađanje plaćanja cestarina a nemaju utvrđenu invalidnost, za 2010. godinu je utvrđeno 9 osoba, a za 2011. godinu 16 osoba koje su koristile pravo na oslobađanje plaćanja cestarina a nemaju utvrđenu Invalidnost. Nadzorom slučajno odabranih mjeseci od 2009. godine do 2011. godine utvrđene su 52 osobe koje su koristile pravo na oslobađanje plaćanja cestarina a nemaju utvrđenu invalidnost, a za pretpostaviti je da ih u nadziranom razdoblju ima i znatno više. Ministarstvo je u 2010. godini platilo iznos od 8.093.802,00 kune HAC-u za račune

iz 2009. godine. Također, za osobna vozila osoba koje su nedopušteno koristile potvrdu/smart karticu za invalidne osobe ( odnosno vozila bez upisanih registarskih oznaka) razvidno je da se ne zna u kojem mjestu su sporna vozila ušla na autoput, a u nekim slučajevima je i sporno vrijeme provedeno na autocesti. Osim toga, odgovorne osobe Ministarstva branitelja iskazuju da je Ministarstvu mora, turizma, prometa i razvitka predloženo da se sredstva za podmirenje nadoknade za uporabu javnih cesta i cestarine osiguraju u okviru Ministarstva mora, turizma, i razvitka, što nije prihvaćeno. Sukladno svemu navedenom, a uslijed činjenice da postoji razlika između tijela državne uprave koje donosi rješenje osnovom kojega se ostvaruje pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine i tijela državne uprave s pozicije kojeg se u državnom proračunu osiguravaju i isplaćuju korisnicima naknade, te koje tijelo nije prilikom isplate ispitivalo propisanu vjerodostojnu dokumentaciju, utvrđene su nezakonitosti koje se odnose na navedenu aktivnost, te je subjektu nadzora naloženo usklađivanje postupanja s propisima.

Zaključno navodimo da je Zapisnik o obavljenom proračunskom nadzoru dostavljen na *Postupanje nadležnom državnom odvjetništvu*“.

Od 1. siječnja 2009. godine u Hrvatskoj je na snazi **Zakon o suzbijanju diskriminacije** (NN br. 85/08, 112/12) kojim se zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj osoba s osnova invaliditeta. Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne/regionalne/ samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, a posebice na području pristupačnosti, odnosno dostupnosti usluga. Zakon o suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:

*(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:*

- korištenje javno dostupnih resursa,
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(...)

***prilagodбом infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.***

Republika Hrvatska se često poziva da je senzibilizirana za potrebe osoba s invaliditetom, međutim svakodnevni život osoba s invaliditetom i prepreke s kojima se suočavaju prikazuju drugačiju sliku. Ako želimo ravnopravno društvo i jednake mogućnosti tada trebamo poduzeti odmah i sad mjere i aktivnosti kako bi primijenili propise koji su dobri, kaznili one koji ih ne provode i učinili društvo pristupačnim i bez diskriminacije.

### **3.2. SUDJELOVANJE U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU**

U Godišnjem izvješću pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu upozorili smo kako u području sudjelovanja u javnom i političkom životu do tada nije bilo došlo do usklađivanja s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Naveli smo i aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom usmjerene na uključivanje osoba s invaliditetom u javni i politički život unutar postojećih zakonskih okvira posebice tijekom priprema za izbore za zastupnike u Hrvatskom saboru održane u prosincu 2011. kao i za referendum o priključivanju Europskoj uniji održanom u siječnju 2012. godine.

I u izvještajnom razdoblju na koje se odnosi ovo izvješće Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u okviru svojih nadležnosti poduzimala aktivnosti koje su zajedno s naporima drugih dionika dovele do izmjene zakonske regulative na način da je osobama s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama priznato biračko pravo u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Te aktivnosti Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bit će prikazane u nastavku.

Budući da su za prvu polovicu 2012. godine bile najavljene izmjene izbornog zakonodavstva, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u veljači 2012. Ministarstvu uprave poslala preporuku u svrhu omogućavanja ostvarivanja biračkog prava osoba s invaliditetom.

U preporuci je navedeno kako je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Državnim izbornim povjerenstvom i udrugom GONG u 2011. godini poduzela niz radnji i održala niz sastanaka kako bi se osobama s invaliditetom unutar postojećih zakonskih okvira omogućilo veće korištenje biračkog prava na izborima za zastupnike u Hrvatski sabor nego što je to bio slučaj na dosadašnjim izborima.

Provođenje tih mjera ukazalo je na zabrinjavajuću činjenicu da ni nakon 4 godine od ratificiranja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nisu stvoreni zakonski preduvjeti kojima bi se *osiguralo da osobe s invaliditetom mogu djelotvorno i u potpunosti sudjelovati u političkom i javnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom* što je obaveza koja proizlazi iz članka 29 Konvencije. Posebno je naglašen izostanak zakonske regulacije glasanja za osobe s invaliditetom smještenim u ustanovama socijalne skrbi.

Iz udruga koje okupljaju osobe s intelektualnim teškoćama Pravobraniteljica je obaviještena o velikom nezadovoljstvu članova koji su velikim dijelom lišene poslovne sposobnosti uslijed čega nemaju ni biračko prava unatoč činjenici što su lišavani poslovne sposobnosti kako bi se zaštitili njihova prava i interesi pri čemu njihova sposobnost odlučivanja na izborima nije utvrđivana već im se samo na temelju invaliditeta onemogućava pasivno biračko pravo.

S tim u vezi pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je poduprla prijedlog za ocjenu ustavnosti odredba Zakona o popisima birača ("Narodne novine", broj: 19/07), koji je Ustavnom sudu podnijela Udruga za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama Sjaj. Jednako tako je zatraženo da se u izmjeni biračkog zakonodavstva ukine odredba kojom se osobama lišenim poslovne sposobnosti onemogućuje pravo glasa. Pravobraniteljica je upozorila na Preporuku o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu koju je 16. studenog 2011. godine donijelo Vijeće ministara EU.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno navedenom preporučila da se stvore zakonski preduvjeti u svrhu osiguravanja prilagodbe biračkih mjesta i potrebne podrške osobama s invaliditetom kako onima s motoričkim, slušnim i vidnim oštećenjima tako i osobama s intelektualnim oštećenjima. Potrebno je stvoriti zakonske preduvjete da se omogući ostvarivanje biračkog prava osobama smještenim u ustanovama socijalne skrbi na sličan način kako je to predviđeno za druge birače koji su na dan izbora izvan mjesta svog prebivališta kao i omogućavanje kako aktivnog tako i pasivnog biračkog prava osobama koje su lišene poslovne sposobnosti u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

U rujnu 2012. godine Ministarstvo uprave izradilo je Nacrta Prijedloga zakona o registru birača koji je dostavljen Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica je uputila mišljenje o dostavljenom prijedlogu i preporuke kao što slijedi.

U dostavljenom Nacrtu prijedloga primijećeno je da je uvažen prijedlog Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za normativnim uređenjem glasanja birača koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi što dotadašnjim zakonskim uređenjem nije bilo definirano. Upozorili smo da navođenjem da su ustanove socijalne skrbi domovi za starije i nemoćne osobe nisu obuhvaćeni sve ustanove socijalne skrbi koji imaju smještene potencijalne birače izvan mjesta njihova prebivališta: ustanove socijalne skrbi nisu samo domovi za starije i nemoćne osobe već i **domovi za psihički bolesne odrasle osobe i domovi za tjelesno ili mentalno oštećene osobe**, prema trenutnoj važećoj nomenklaturi sukladno propisima iz socijalne skrbi. Sukladno tome upozorili smo da ovakvo reguliranje predstavlja

dovođenje u nepovoljniji položaj odnosno diskriminirajuće postupanje prema osobama s invaliditetom smještenim u ostalim ustanovama socijalne skrbi kojima se takvo pravo ne omogućava.

Sukladno tome smo predložili da se Članak 26. Glasovanje posebnih kategorija birača, stavak 2. koji glas: *Za birače koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi (domovi za starije i nemoćne), ravnatelj ustanova dužni su dostaviti podatke uredu prema mjestu trajnog boravišta birača izmijeni na način da se navede: **Za birače koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi (domovi za starije i nemoćne, domovi za psihički bolesne odrasle osobe i domovi za tjelesno ili mentalno oštećene osobe).***

U Nacrtu prijedloga Zakona o registru birača nije uvažen prijedlog Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva s obvezama preuzetim potpisivanjem i ratifikacijom UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08) koja je time postala dio pravnog poretka Republike Hrvatske i po pravnoj je snazi iznad zakona.

Sukladno toj međunarodno pravnoj obavezi Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je da se briše dio Članka 17. *Brisanje iz registra birača* u stavku 1: *Iz registra birača brišu se osobe koje su izgubile biračko pravo smrću ili prestankom hrvatskog državljanstva **te osobe kojima je pravomoćnom sudskom odlukom o oduzimanju poslovne sposobnosti oduzeto i biračko pravo.***

Naveli smo da takav prijedlog predstavlja kršenje gore citiranog članka UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Činjenica je da hrvatsko zakonodavstvo još uvijek dopušta lišavanje poslovne sposobnosti *osobe koje zbog duševnih smetnji ili drugih smetnji nije sposobna brinuti se o osobnim potrebama, pravima ili interesima ili koja ugrožava prava ili interese drugih osoba* (Obiteljski zakon, NN, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11).

Međutim, tim zakonom koji regulira oduzimanje poslovne sposobnosti nigdje se poslovna sposobnost ne dovodi u vezi s biračkim pravom odnosno njegovim oduzimanjem. Štoviše, očito je da je intencija zakonodavca da se zaštite prava i interesi osoba, a ne da joj se ograniče temeljna ljudska i građanska prava zajamčena Ustavom kao što je pravo da biraju i budu birane na izborima.

Upozorili smo da je ovim prijedlogom ozakonjeno oduzimanje biračkog prava osobama s invaliditetom na temelju činjenicu da su zbog svog invaliditeta, a u svrhu zaštite svojih prava i interesa ili pomoći pri brizi o osobnim potrebama lišeni poslovne sposobnosti. U tom postupku se ne procjenjuju njihove sposobnosti vezane uz ostvarivanje aktivnog i pasivnog biračkog prava pa onemogućavanje njihovog glasovanja brisanjem iz registra birača predstavlja dovođenje u nepovoljni položaj odnosno diskriminatorno postupanje na temelju invaliditeta kao i kršenje Ustava RH koji u članku 45. navodi: *Hrvatski državljani imaju opće i jednako biračko pravo s navršenih 18 godina u skladu sa zakonom. Biračko se pravo ostvaruje na neposrednim izborima tajnim glasovanjem.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je stoga još jednom preporučila da se stvore zakonski preduvjeti u svrhu osiguravanja kako aktivnog tako i pasivnog biračkog prava osobama koje su lišene poslovne sposobnosti u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u Ustavom Republike Hrvatske.

Nakon preporuke pravobraniteljice Nacrt Zakona o registru birača je izmijenjen na način da je predložena procjena biračkog prava u posebnom sudskom postupku. Pravobraniteljica je Ministarstvo uprave upozorila da je takva odredba diskriminatorna, a upozorenje je poslala i Saborskim odborima za Ustav, Poslovnik i politički sustav te Odboru za ljudska prava i nacionalne manjine. Također je upućeno priopćenje za medije.

Ministarstvo uprave je u svom obrazloženju navelo kako je prethodna preporuka Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom „*djelomično prihvaćena: uveli smo individualizirani pristup*



*uvođenjem procjene biračkog prava u posebnom sudskom postupku, neovisno o gubitku poslovne sposobnosti. Obzirom da nema automatizma u lišavanju poslovne sposobnosti, smatramo da se ne krše odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.“*

U svezi tog obrazloženja upozorili smo da UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom (UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities) koji je jedini mjerodavan tumačiti krše li se odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom ili ne, u Završnim napomenama o izvješću o provedbi Konvencije koje je podnijela Kraljevina Španjolska navedenu problematiku tumači ovako: *48. Odbor preporuča da se revidira sva relevantna legislativa kako bi se osiguralo da sve osobe s invaliditetom, neovisno o njihovom oštećenju, pravnom status ili mjestu prebivališta, imaju pravo glasovanja i sudjelovanja u javnom životu na jednakoj osnovi s drugima. Odbor zahtijeva od države stranke da izmijeni članak 3 Organskog zakona 5/1985 koji dopušta uskraćivanje prava glasovanja na temelju individualiziranih odluka koje donosi sudac. Izmjenom bi se trebalo osigurati da sve osobe s invaliditetom imaju pravo glasa.*

Upozorili smo da bi takva individualna procjena koju je Ministarstvo uprave navelo u svom obrazloženju ujedno bila diskriminatorna jer se ne bi individualno procjenjivala 'biračka sposobnost' svih birača nego samo osoba s invaliditetom što bi predstavljalo njihovu diskriminaciju na osnovi invaliditeta.

Osim toga, smatrali smo da rješenja predlaže Nacrtu Prijedloga Zakona o popisu birača od rujna 2012. godine nisu niti provediva u praksi jer bi pretpostavljala uvođenje postupka „oduzimanja biračkog prava“ koji ne postoji u sustavu. (Članak 14. (4) *Nadležni sud dužan je odmah dostaviti pravomoćnu odluku o oduzimanju biračkog prava nadležnom uredu. Članak 17. 1) Iz registra birača brišu se osobe koje su izgubile biračko pravo smrću ili prestankom hrvatskog državljanstva te osobe kojima je pravomoćnom sudskom odlukom oduzeto biračko pravo.*).

Istaknuli smo kako s obzirom na standarde koje je uvela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, a njezinom ratifikacijom prihvatila i Republika Hrvatska, ne možemo pristati na polovična, nejasna, diskriminatorna i u konačnici neprovediva rješenja, stoga smo ponovili našu preporuku da se sukladno Konvenciji svim osobama s invaliditetom osigura *pravo i mogućnost da glasuju i budu birani* koje ovisno o svom zdravstvenom stanju i drugim razlozima kao i ostali birači mogu, ali i ne moraju konzumirati.

Uz pojašnjenja zaokreta prema osobama s invaliditetom koje je donijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u svim područjima pa tako i u ostvarivanju biračkog prava, naveli smo i objašnjenja Thomasa Hammarberga, Povjerenika Vijeća Europe za ljudska prava u mandatu od 2006. do 2012. godine: *„prepoznavanje teškoća koje bi pojedinci mogli imati pri ostvarivanju biračkog prava ne znači da ih tog prava treba lišiti, već se traži podršku za njegovo ostvarivanje. Naravno da ima osoba koje zbog svog invaliditeta imaju teškoće u potpunom uživanju svojih ljudskih prava. U tim slučajevima društvo treba osigurati podršku kako bi osoba mogla ostvarivati svoja prava uključujući i pravo na sudjelovanje u političkom životu. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom vladama nalaže obvezu da osiguraju pružanje takve podrške tamo gdje je to potrebno, uključujući i ostvarivanje biračkog prava. Ogromna je razlika između ovog pristupa i pukog lišavanja prava. Zaokret paradigme koji predstavlja Konvencija o pravima osoba s invaliditetom znači da trebamo ići korak dalje od pomaganja osobama s invaliditetom da se prilagode postojećim uvjetima. Nasuprot tome, naša društva trebaju tražiti načine da zadovolje potrebe svih svojih članova, uključujući i osobe s invaliditetom.“* Drugim riječima, teškoće koje proizlaze iz invaliditeta ne smiju biti razlog oduzimanja prava nego obveza na pružanje podrške kako bi se prava mogla uživati na jednakoj osnovi s drugima.

U zemljama koje su omogućile svim osobama s invaliditetom da ostvaruju svoje biračko pravo primjenjuju se različiti postupci podrške kako bi se omogućilo da osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama mogu glasovati. Ti postupci podrške uključuju omogućavanje pristupa

izbornom procesu kroz osiguravanje informacija u pristupačnom obliku jednostavnom za razumijevanje, podršku pri glasovanju, uvođenje mjera koje bi spriječile moguće iskorištavanje i manipulacije kao i osnaživanje osoba s invaliditetom da ostvaruju svoje pravo.

Što se tiče bojazni o mogućim zloupotrebama i manipulacijama, odgovarajući odgovor bi trebao biti poduzimanje mjera za njihovo suzbijanje, a ne ograničavanje prava onih za koje se pretpostavlja, često na osnovu stigme i predrasuda, da su podložniji manipulacijama.

Kao što se u Obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva o načinu glasovanja birača – osoba s invaliditetom, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na glasačko mjesto regulira pružanje podrške i elementi razumne prilagodbe kako bi osobe s fizičkim i senzoričkim oštećenjima mogle glasovati, preporučamo da se u suradnji s udrugama osoba s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama specifični vidovi podrške i prilagodbe reguliraju i za tu grupaciju birača, a ne da nepostojanje podrške i njezine reguliranosti bude izgovor za uskraćivanje njihovih prava.

*Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je i priopćenje za javnost u kojem je upozorila na diskriminatorne odredbe Nacrta Prijedloga zakona o popisu birača koji je izradilo Ministarstvo uprave. Iako Ministarstvo uprave smatra da je izmjenama odredbi uvažilo obavezu koja proizlazi iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je i na ovaj način upozorila javnost da je ta odredba neprovediva i diskriminatorna i da će oko 17 tisuća osoba s invaliditetom i dalje biti lišeno temeljnog građanskog i ustavom zajamčenog biračkog prava.*

*S obzirom na standarde koje je uvela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, a njezinom ratifikacijom prihvatila Republika Hrvatska, naglasili smo kako ne možemo pristati na polovična, nejasna, diskriminatorna i u konačnici neprovediva rješenja, stoga smo Ministarstvu uprave uputili preporuku da se sukladno Konvenciji svim osobama s invaliditetom osigura pravo i mogućnost da glasuju koje ovisno o svom zdravstvenom stanju i drugim razlozima kao i ostali birači mogu, ali i ne moraju konzumirati.*

Nakon objave ovog priopćenja primili smo elektronsku poruku roditelja osobe lišene poslovne sposobnosti:

*Nastavno na Vaše upozorenje (objavljeno u Jutarnjem listu 28. listopada 2012.) na "diskriminatorne odredbe Prijedloga zakona o registru birača prema osobama s invaliditetom s duševnim i intelektualnim teškoćama", te ukoliko se isti Prijedlog prihvati, smatramo, kao roditelji - skrbnici našeg sina, koji je kao OSOBA lišen poslovne sposobnosti, neprihvatljivim.*

*Ovo iz razloga, što lišavanjem nekoga poslovne sposobnosti, ne znači da taj netko ne postoji, da ne živi. Dapače, velika grupa živi među nama na način koji je moguć. To dalje znači, imamo OSOBE s njihovim osobnostima. Ne želimo tvrditi da će te OSOBE i konzumirati Ustavom zajamčeno biračko pravo. Vjerujemo u opciju, da će oni koji se brinu o takvim OSOBAMA, u potpunosti zastupati njihove interese, te će se odlučiti za moguća rješenja, štiteći prioritetno vrlo ranjivu grupu građana - OSOBA - ove zemlje. Po primitku Rješenja Općinskog građanskog suda u Zagrebu naš sin je izbrisan iz Biračkog spiska. Zahvaljujemo na Vašem angažiranju i molimo da i nadalje, argumentirano, budete ustrajni i glasni protivljenju citiranog Prijedloga zakona.*

Pravobraniteljica je sudjelovala na raspravi o Nacrtu prijedloga zakona na Saborskom odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina gdje je zagovarala biračko pravo za osobe s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama kao i na sastanku s predstavnicima Ministarstva socijalne politike i mladih koji su također podržali taj prijedlog.

Ministarstvo uprave je u konačnom Nacrtu prijedloga Zakona o registru birača taj prijedlog uvažilo i osobe s invaliditetom pod skrbništvom dobile su biračko pravo.

Slijedom toga. Hrvatski sabor usvojio je 14. prosinca 2012. Zakon o registru birača u kojem su uvaženi prijedlozi pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, udruga osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama i Udruge GONG čime su stvoreni zakonski preduvjeti da i ova kategorija osoba s invaliditetom ostvari pravo na *sudjelovanje u političkom i javnom životu*

Nakon što smo napravili ovakav uistinu povijestan korak uklonile su se zakonodavne prepreke koje su sprečavale sudjelovanje osoba s invaliditetom u javnom i političkom životu. Međutim, predstoji nam i konkretna provedba zakona u praksi kako Zakon ne bi ostao mrtvo slovo na papiru i uklanjanje ostalih prepreka u okolini kako bi osobe s invaliditetom uistinu mogle u potpunosti uživati pravo za koje su se izborile. U zemljama koje su omogućile svim osobama s invaliditetom da ostvaruju svoje biračko pravo primjenjuju se različiti postupci podrške kako bi se omogućilo da osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama mogu glasovati. Ti postupci podrške uključuju omogućavanje pristupa izbornom procesu kroz osiguravanje informacija u pristupačnom obliku jednostavnom za razumijevanje, podršku pri glasovanju, uvođenje mjera koje bi spriječile moguće iskorištavanje i manipulacije kao i osnaživanje osoba s invaliditetom da ostvaruju svoje pravo i prestanu biti nevidljivi i obespravljani članovi društva.

Ono što nam predstoji je da se u Obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva o načinu glasovanja birača – osoba s invaliditetom, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na glasačko mjesto u suradnji s udrugama osoba s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama reguliraju specifični načini podrške i prilagodbe za tu skupinu birača jednako kao što su regulirani oblici podrške i razumne prilagodbe za osobe s invaliditetom s fizičkim i osjetilnim oštećenjima.

### **3.3. SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE PO OSNOVI INVALIDITETA**

#### **1) Statistički podaci**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2012. godini zaprimila ukupno trideset sedam pritužbi u kojima se pritužitelji pritužuju na diskriminaciju.

Od toga broja Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u šest pritužbi u kojima je postupano sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

Uspoređujući 2012. godinu, u kojoj je zaprimljeno 37 pritužbi i 2011. godinu, u kojoj je zaprimljeno 25 pritužbi, podaci prikazuju da je broj pritužbi na diskriminaciju u porastu. Također uspoređujući podatke u pritužbama u kojima Ured pravobraniteljice sumnja na diskriminatorno ponašanje, vidljiv je porast u 2012. godini – 6 pritužbi u odnosu na 2011. godinu kada se postupalo u 4 pritužbe.

U prilogu 1. prikazana je evidencija navedenih šest pritužbi. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom po svim je pritužbama (37) na diskriminaciju postupao sukladno ovlastima iz čl. 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Navedeno znači da su po zaprimanju pojedine pritužbe na diskriminaciju ispitivani navodi iste primjenom odgovarajućih zakonskih propisa koji reguliraju područje prava u kojem se diskriminacija pritužuje. Nadalje, temeljem tako stečenih saznanja tražila su se očitovanja, izvješća, podaci i dokumenti od suprotne strane/prituženika koji prituženim postupanjem, radnjom odnosno propustom moguće čini diskriminaciju. Ukoliko je Ured nakon ovog postupka i dalje sumnjao da je razlog povrede određenog prava diskriminacija (u 6 pritužbi) pokušao bi, tamo gdje je to bilo moguće s obzirom na okolnosti slučaja i pristanak stranaka, provesti (barem neformalni) postupak mirenja. Tamo gdje to nije bilo moguće Ured bi reagirao upozorenjima, prijedlozima i preporukama prema onima koji čine diskriminaciju s ciljem sprječavanja odnosno otklanjanja iste.

Tako je u tri (3) pritužbe Ured prema počinitelju/prituženiku diskriminacije reagirao odnosno reagirat će upozorenjem, prijedlogom ili preporukom u pogledu propuštanja razumne prilagodbe u korištenju javno dostupnih resursa jer smo mišljenja da su traženja pritužitelja/ica u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“. U četvrtoj pritužbi u kojoj Ured sumnja na izravnu diskriminaciju osnovom zdravstvenog stanja pritužiteljice također smo prema prituženiku diskriminacije reagirali prijedlogom (mjera za poboljšanje položaja pritužiteljice). U petoj pritužbi u kojoj Ured sumnja na

neizravnu diskriminaciju osnovom invaliditeta pritužitelja prema prituženiku diskriminacije reagirali smo preporukom. U šestoj pritužbi Ured je proveo dio ispitnog postupka nakon kojeg i dalje sumnja na izravnu diskriminaciju osnovom invaliditeta.

Statistički podaci o zaprimljenim pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, razvrstani prema područjima i prema osnovanosti pritužbe nalaze se u sljedećoj tabeli :

Područje	Broj pritužbi
Rad i radni uvjeti	10
Obrazovanje, znanost i sport	9
Pristup dobrima i uslugama	14
Zdravstvena zaštita	1
Socijalna zaštita	2
Pravosuđe i uprava	1
Ukupno	37

## 2) Opća ocjena pojava diskriminacije temeljem invaliditeta (i zdravstvenog stanja)

a) Pojava diskriminacije temeljem invaliditeta u 2012. godini manifestirala se u propustu da se učenicima s teškoćama u razvoju sukladno njihovim specifičnim potrebama omogući korištenje javno dostupnih resursa, osnovnih škola, prilagodba koje nisu nerazmjerni teret za onoga tko ih je obavezan učiniti (škole), unatoč proklamiranom inkluzivnom osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju.

Inkluzivni/uključujući osnovnoškolski odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju mogli bi definirati kao sustavni proces povezivanja učenika s teškoćama u razvoju s učenicima bez teškoća u prirodnom okruženju u kojem se učenici druže i uče. To pak podrazumijeva da je učenik s teškoćama u razvoju ravnopravan član zajednice, da se naglašavaju njegove mogućnosti nasuprot nedostacima, da mu je osigurana pomoć stručnjaka te da postoji cjeloviti pristup razvoju svakog učenika bez obzira na teškoće.

Tome u prilog govore Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („NN – Međ.ugo.“ br. 6/07., 3/08., 5/08.), Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. („NN“ br. 63/07.), Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („NN“ br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12., 126/12.), Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja („NN“ br. 63/08., 90/10.), Zakon o suzbijanju diskriminacije i druga međunarodna i domaća legislativa.

Nadalje, jedna od pretpostavki uspješnog inkluzivnog/uključujućeg osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju je stvaranje uvjeta za zadovoljavanje njihovih individualnih odnosno specifičnih potreba. Time dolazimo do Zakona o suzbijanju diskriminacije odnosno njegovih odredbi o razumnoj prilagodbi.

Naime, prethodno spomenuti uvjeti koji će zadovoljiti individualne potrebe učenika s teškoćama u razvoju stvaraju se razumnim prilagodbama prostora, opreme, infrastrukture, organizacijom rada te na druge načine koji nisu nerazmjerni teret za određenu školu.

„Drugi načini“ na koje se također, može činiti razumna prilagodba jesu odnosno trebali bi biti: kreativnost pristupa, senzibilitet, promjena osobnih stavova, timski rad između stručnih djelatnika škole, učenika i roditelja itd. Upravo ti i takvi „drugi načini“ prilagodbi, često puta su nevidljivi načini, ali su jednako važni kao i oni vidljivi (u smislu prilagodbi prostora, opreme itd.), s bitnom razlikom što oni ne koštaju ništa, pa time niti mogu biti nerazmjerni teret za onoga tko je i na taj „drugi način“ dužan omogućiti korištenje javno dostupnog resursa – škole.

Naime, prema točki 21. uvodnih odredbi Direktive Vijeća Europske unije 2000/78/EZ kriteriji za procjenu je li tražena prilagodba, ovdje mislimo na prilagodbe prostora, infrastrukture i ostalog, u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“ su: financijski i ostali troškovi koji nastaju

prilagodbo; veličina i raspoloživa sredstva organizacije ili ustanove; te mogućnost pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći.

Jasno nam je da ovakve prilagodbe koštaju te da ih u uvjetima gospodarskih neprilika nije lako premostiti, no kao što smo i naveli, jednako tako, nesporno postoje i oni „drugi načini“ razumnih prilagodbi koji ne iziskuju financijska sredstva, a o kojima često ovisi uključenost u škole, a time ujedno i nivo stvarnog u odnosu na deklarirani inkluzivni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju.

b) Predrasuda odnosno stereotip djelatnika centra za socijalnu skrb kako osoba oboljela od multiple skleroze (sclerosis multiplex) nije podobna za posvojitelja manifestirala se pojavom diskriminacije temeljem zdravstvenog stanja.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom naime, pored toga što je primarno nadležan za suzbijanje diskriminacije osnovom invaliditeta, postupao i po pritužbama na diskriminaciju osnovom zdravstvenog stanja, ukoliko je riječ o takvim oboljenjima koja kod pretežnog broja oboljelih dovode do invaliditeta. Multipla skleroza jest takvo zdravstveno stanje.

Spomenuta predrasuda sastoji se u tome što su supružnici, sukladno čl. 135. st. 2. Obiteljskog zakona („NN“ br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11.), od centra za socijalnu skrb dobili negativno mišljenje o podobnosti za posvojenje sa obrazloženjem kako kod supruge postoji problem zdravstvenog stanja odnosno da joj je utvrđena dijagnoza multiple skleroze, te da je obzirom na prirodu bolesti i zahtjeve roditeljstva potrebno donijeti negativno mišljenje o podobnosti za posvojenje. Zaključke o prirodi bolesti supruge centar je donio temeljem specijalističkog nalaza neurologa iz kojeg je vidljivo da od 2005. ista ima definiranu dg. Sclerosis multiplex – relapsno remitirajući oblik, da od 2007. nema relapsa bolesti (ponovne pojave ili aktivacije bolesti) te da od terapije uzima multivitamine. Centar dalje obrazlaže kako se na posvojenje u pravilu daju ona ml. djeca koja u vlastitim biološkim obiteljima nemaju zadovoljene sve uvjete za pravilan psihofizički rast i razvoj te da je takav kriterij i dobro zdravstveno stanje odnosno odsutnost bolesti svakog potencijalnog posvojitelja. Supruga ne ispunjava taj kriterij, u dijelu tjelesnog zdravlja, budući ima navedenu dijagnozu. Obzirom na navedeno te na potrebu racionalizacije troškova psihodijagnostičke obrade i testnog materijala, centar je bio mišljenja da nije potrebno vršiti daljnju psihologijsku obradu supružnika propisanu Pravilnikom o metodama utvrđivanja podobnosti za posvojenje, načinu izrade mišljenja o podobnosti za posvojenje i vođenju središnjeg očevidnika o potencijalnim posvojiteljima i posvojenjima („NN“ br. 79/08.).

Mišljenja smo da je Pravilnikom propisana psihologijska testiranja svakako trebalo provesti. Zato su i propisana. Dalje, osobitu je pažnju trebalo posvetiti utvrđivanju boluje li pritužiteljica, možda, od benignog oblika multiple skleroze kao jednog od tri osnovna tipa multiple skleroze, a radi toga što ista (vidljivo iz specijalističkog nalaza neurologa) nije imala ponovnu pojavu ili aktivaciju bolesti (relaps) od 2007. Ovo je važno zato jer kod 10% osoba koje boluju od multiple skleroze bolest ostaje na relapsno remitirajućem obliku i nikada ne prelazi u sekundarno progresivni oblik. Kod takvih bolesnika radi se o dobroćudnom ili benignom obliku multiple skleroze.

Mišljenje o podobnosti za posvojenje, sukladno odredbi iz čl. 135. st. 2. Obiteljskog zakona, izdaje se u postupku koji se vodi prije pokretanja postupka za posvojenje. Ukoliko je od izrade mišljenja o podobnosti za posvojenje do pokretanja postupka posvojenja proteklo više od godine dana, temeljem odredbe iz čl. 135. st. 3. Obiteljskog zakona, nadležni centar obavezan je bez odgađanja preispitati jesu li se promijenile okolnosti na strani potencijalnih posvojitelja. Konkretno to znači dodatnu mogućnost kontrole tj. preispitivanja okolnosti bolesti odnosno da li bolest stagnira ili se možda pogoršava odnosno poboljšava, obzirom na dostignuća u medicini.

Vezano za dobrobit djeteta koje se posvaja, točno je da se, sukladno čl. 125. st. 1. i 2. Obiteljskog zakona, posvojenje može zasnovati ako je u interesu djeteta te da se u postupku posvojenja procjenjuju osobine posvojitelja u odnosu na dobrobit djeteta, no predmetna zaštita djeteta nesporno mora biti usklađena sa zaštitom temeljnih prava koja svim osobama, neovisno o njihovim osobinama, jamči Ustava RH („NN“ br. 85/10.) u čl. 14. U protivnom institut posvojenja sam je sebi svrha, a njegova zaštita važnija od zaštite temeljnih prava svake osobe.

Centar gore navedeno nije akceptirao već se, rukovodeći se isključivo dijagnozom, ponašao predrasudno odnosno stereotipno, a što se manifestiralo diskriminacijom.

c) Osiguravanje pristupačnosti osobama s invaliditetom izgrađenom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama nužno je za njihovo neovisno življenje i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Mjere osiguravanja pristupačnosti koje uključuju uklanjanje barijera odnose se između ostaloga i na građevine, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene zgrade, zdravstvene ustanove i radna mjesta, informacije, komunikacije i druge usluge. Propuštanje provođenja prilagodbe infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti predstavlja diskriminaciju. Bez obzira na sve pozitivne planove i mjere i natječaje ministarstava kojima se osiguravaju financijska sredstva, nedovoljno se čini na omogućavanju pristupačnosti osobama s invaliditetom, kako na lokalnoj, tako i na nacionalnoj razini. Razloge je moguće pronaći u problemima osiguravanja financijskih sredstava za provedbu pozitivnih propisa, ali i nedostatnih sankcija. Učestalo smo svjedoci kršenja pozitivnih propisa u smislu gradnje nepristupačnih građevina te površina prometne i druge javne namjene.

Predlagali smo i preporučivali da se u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom iznađu najbolja i najkvalitetnija rješenja u svrhu osiguravanja elemenata pristupačnosti po principu razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna, a u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i nacionalnim propisima.

U mnogim sredinama nema razvijene službe gradskog i prigradskog prijevoza prilagođene za osobe s invaliditetom. Jedan od načina na koji se takav prijevoz osigurava je financiranje putem projekata što često puta dovodi do nekontinuiranosti pružanja usluge i nesigurnosti za same osobe s invaliditetom. Veliki problem prema našim saznanjima i dalje postoji kod pomorskog i željezničkog prijevoza gdje su nedovoljno osigurani elementi pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Unatoč tome što je prošlo gotovo 5 godina od dana kada je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom postala dio našeg pravnog poretka, brojne pritužbe iz različitih krajeva RH govore o nepristupačnim stambenim jedinicama. Tijekom 2012. Ured je u nekoliko slučajeva upućivao preporuke i upozorenja nadležnim uredima u jedinicama lokalne samouprave kao i predstavnicima stanara u svrhu osiguravanja elemenata pristupačnosti u stanovima, a prema načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna.

Teža je situacija kada se radi o stambenim prostorima u privatnom vlasništvu obitelji ili samih osoba s invaliditetom, jer često ne raspolažu dostatnim financijskim sredstvima za izvršavanje potrebne prilagodbe.

Ipak, neki od slučajeva u kojima je Ured postupao u 2012. godini potvrđuju da ima pozitivnih pomaka, ali da je potrebno promijeniti stavove, te ukloniti predrasude i stereotipe prema osobama s invaliditetom.

Više o temi razumne prilagodbe u području pristupačnosti pogledajte u poglavlju Pristupačnost, stanovanje, mobilnost.

### 3) Preporuke

- a) Deklarirani inkluzivni/uključujući osnovnoškolski odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju stvarno i provesti, a time i poštivati, pored drugih međunarodnih i domaćih propisa, Zakon o suzbijanju diskriminacije u dijelu njegovih odredbi koje uređuju institut razumne prilagodbe.
- b) Kako bi osobe s invaliditetom mogle uživati jedno od temeljnih prava, a to je pravo na pristupačnost, nužno je omogućiti svim osobama s invaliditetom neovisno o kojem se oštećenju radi i o kojim preostalim sposobnostima i mogućnostima, pristupačnost kroz razumnu prilagodbu i univerzalni dizajn te primjerenu razinu kvalitete življenja na ravnopravnoj osnovi s drugima. Potrebno je osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih

građevina i površina te utjecati na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa. Osiguranje pristupačnosti treba biti koordinirano u planiranju i zajedničkom djelovanju osoba s invaliditetom, udruga koje djeluju u njihovu korist te predstavnika regionalne i lokalne samouprave kao i državnih tijela.

- c) Nesporno je kako predrasude i stereotipi postoje, na žalost, u većem dijelu društvenih aktivnosti. Nedopustivo je njihovo manifestiranje diskriminacijom. Kako se to ne bi dešavalo potrebno je da oni koji odlučuju u konkretnim slučajevima, unatoč uvriježenim procedurama, a osobito stavovima, uvijek iznova, striktno, primjenjuju propise, a pored toga, da obavljaju i dodatne potrebne provjere te isključivo na taj način donose odluke.

#### 4) Edukacija

Zaposlenici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom su u ovom izvještajnom razdoblju sudjelovali na edukaciji koju je provodio Pučki pravobranitelj u suradnji s partnerima Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te Ludwig Boltzmann institutom za ljudska prava iz Beča. Radi se o Twinning projektu „Uspostava cjelovitog sustava za zaštitu od diskriminacije“. Opći cilj navedenog projekta je uspostava učinkovitog i djelotvornog sustava za suzbijanje diskriminacije u Republici Hrvatskoj. Edukacija je provedena u više radionica tijekom 2012. godine.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je sudjelovao na raznim događanjima koja su organizirana u svrhu podizanja razine svijesti o položaju i pravima osoba s invaliditetom u RH, o značenju diskriminacije te propisima koji su važni za njezino suzbijanje.

Pravobraniteljica i njezin zamjenik su na tribini koja je održana kao dio projekta *Znanjem protiv diskriminacije*, članove Udruge Dodir i članove udruga okupljenih u Koaliciju za život u zajednici upoznali s radom Ureda pravobraniteljice na suzbijanju diskriminacije s osnove invaliditeta, Cilj projekta bio je podići razinu znanja o diskriminaciji kod osoba s invaliditetom. Tribini su nazočili i predstavnici Ureda pučkog pravobranitelja i Centra za ljudska prava. Na tribini je ujedno prezentiran priručnik *Znaš li što to znači diskriminacija?* u obliku koji uzima u obzir činjenicu da osobama koje se služe znakovnim jezikom kao posebnoj kulturno-jezičnoj zajednici standardni hrvatski jezik treba u određenoj mjeri prilagoditi.

Predsjednica Udruge Dodir Sanja Tarczay je u uvodnom obraćanju navela kako diskriminacija gluhoslijepih osoba dovodi do njihove komunikacijske izolacije i osamljenosti uslijed koje nemaju pristup informacijama i edukaciji. Kao vrste diskriminacije iz primjera koji su se događali članovima udruge Dodir navela je sljedeće: izravna diskriminacija kad lokalna vlast osigurava gradski prijevoz nekim grupacijama osoba s invaliditetom dok se drugima to isto pravo ne osigurava. Kao primjer neizravne diskriminacije navela je izostanak definicije gluhoslijepoće u zakonu. Spomenula je i spolno uznemiravanje kojem su posebno izložene gluhoslijepo žene kao i segregaciju koja je posebno prisutna u obrazovanju i nedostupnosti kvalitetnog obrazovanja. Poseban uzrok nejednakosti gluhoslijepim osobama je neosiguravanje prevoditelja za znakovni jezik.

Osobe s intelektualnim teškoćama govorile su u područjima gdje se osjećaju diskriminirano zbog svog invaliditeta, posebice s obzirom na činjenicu da ih se lišavanjem poslovne sposobnosti onemogućava u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava kao što je primjerice ono gdje će i s kim živjeti.

Govoreći o diskriminaciji slijepih osoba, predstavnica Hrvatskog saveza slijepih istaknula je da diskriminacija počinje već od najranijeg djetinjstva i postavljanjem dijagnoze. Uključivanjem u redovne škole ne poduzima se dovoljno mjera kojima bi se spriječila usamljenost i izoliranost slijepo djece. Ukoliko se i obrazuju, slijepo osobe se rijetko poziva na razgovor za posao uslijed nepoznavanja i straha od prilagodbi koje bi se osobi trebalo osigurati. Roditelji su često prisiljeni dijete proglasiti manje sposobnim kako bi ostvarili neku naknadu.

Zamjenik pravobraniteljice opisao je postupak koji se provodi po zaprimanju pritužbe na diskriminaciju i istaknuo značajne uspjehe koje već samo provođenje ispitnog postupka može imati na otklanjanje diskriminatornog ponašanja.

U diskusiji je napomenuto da Zakon o suzbijanju diskriminacije štiti i članove obitelji i osobe bliske osobama s invaliditetom koje se također mogu naći u diskriminirajućem položaju zbog invaliditeta svog člana obitelji kao što su to majke djece s teškoćama u razvoju.

Rasprava je pokazala da su osobe s invaliditetom različitih oštećenja diskriminirane kroz ne pružanje podrške.

Dana 26.10. u organizaciji Katedre za rad i socijalno pravo s Pravnog fakulteta u Zagrebu i Hrvatske udruge za radno pravo i socijalnu sigurnost održan je regionalni znanstveni skup na temu „Perspektive antidiskriminacijskog prava“. Skupu su nazočili pravobraniteljica i zamjenik.

## **5) Analiza dizajna antidiskriminacijske politike u Hrvatskoj**

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na jednodnevnom treningu „Analiza dizajna i implementacije antidiskriminacijskih politika“ u sklopu projekta „Jačanje organizacija civilnog društva za učinkovitu provedbu i praćenje provedbe anti-diskriminacijske politike u Hrvatskoj“.

Prvi dio treninga bio je usmjeren na teorijske uvode u analize javnih politika uz praktične radionice i prezentacije s ciljem pripreme sudionika/ica za praktičnu analizu. U drugom dijelu treningu radilo se na analizi dizajna i evaluaciji implementacije konkretnih javnih politika suzbijanja diskriminacije. Cilj edukacije bio je osposobiti grupu stručnjaka/kinja iz organizacija civilnog društva za dubinsku analizu antidiskriminacijskih javnih politika uključujući i evaluaciju nacionalnih programa/strategija, te na temelju analiza izraditi prijedloge prioriteta i mjera novog Nacionalnog plana borbe protiv diskriminacije za period od 2013. godine, te definirati zahtjeve za izmjene i dopune postojećeg Zakona o suzbijanju diskriminacije.

U sklopu treninga savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izradila je Analizu dizajna antidiskriminacijske politike u Hrvatskoj.

*(korištena metoda analize dokumenta: Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije od 2008. do 2013. godine, Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje 2011. do 2013. godine, Zakon o suzbijanju diskriminacije i Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine) u vidu stečen radom u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.*

Moglo bi se reći da u Nacionalnom planu nije dana definicija diskriminacije budući da su citirane definicije iz europskih direktiva i odluka Europskog suda za ljudska prava, bez davanja nacionalne definicije sadržane u Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Sukladno tome, nisu niti uvažene specifičnosti hrvatskog konteksta. Nadalje, nije jasno navedeno koje su to diskriminacijske osnove protiv kojih je usmjerena borba protiv diskriminacije.

U objašnjenju pojedinih područja (vezanih uz diskriminacijske osnove) nisu jasno detektirana diskriminirajuća postupanja i sustavna diskriminacija već se čini da su nabrojani izazovi politike u određenom području koji potom nisu stavljeni u kontekst suzbijanja diskriminacije odnosno nije naglašena diskriminirajuća narav takvih postupanja. Tako primjerice nije jasno može li se smještavanje osoba s invaliditetom u ustanove smatrati segregacijom, a u Nacionalnom planu se od mjera u vidu organizacije odnosno direktnog pružanja usluga navodi poboljšanje standarda smještaja, a ne pružanje usluga podrške u zajednici što je u suprotnosti s drugim politikama koje ukazuju na nužnost sprječavanja institucionalizacije, deinstitucionalizacije i ostvarivanja prava na neovisan život u zajednici. Za neke od ciljeva na tom području može se zaključiti da su konfliktni: ako se sredstva i mjere usmjere na: 'poboljšanje postojećih smještajnih kapaciteta, razvijanje neophodne infrastrukture i stanja građevina', neće se usmjeriti na drugi dio ciljeva: 'poticanje inovativnih oblika usluga i skrbi te razvijanje novih mreža lokalnih pružatelja socijalnih usluga te sustavno provođenje modela organiziranog stanovanja osoba s duševnim smetnjama kroz potporu životu u stambenim zajednicama kako bi društvena uključenost osoba s duševnim smetnjama bila na višoj razini'. Takvim definiranjem će se postojeće stanje još više cementirati što se već i potvrđuje u praksi: dok se



renoviraju ustanove pa čak i grade nove, ne razvija se drugačiji oblik skrbi. Na temelju ovog bi se moglo reći da i sam Nacionalni plan ovakvim postavljanjem ciljeva podržava diskriminatorno postupanje.

U Akcijskom planu se troškovi ne navode po pojedinim mjerama koje spadaju u istu kategoriju i takva objedinjenost može dovesti do nejednake raspodjele sredstava među mjerama koje su u istoj kategoriji. Da bi se mogao procijeniti omjer troškova i koristi, Nacionalni i Akcijski plan trebali bi sadržavati i tu vrstu analize: primjerice koliki je trošak smještaja osobe u institucionalni oblik skrbi, a koliko je trošak pružanja skrbi u zajednici uz objašnjenje nematerijalne koristi poštivanja ljudskih prava i ostvarivanja kvalitetnog života za sve građane.

Instrumenti javne politike u obliku organizacije odnosno direktnog pružanja usluga ne čine se dovoljno konkretni da bi mogli polučiti zacrtane ciljeve: Akcijski plan govori o 'uspostavljanju mreže službi podrške s ponudom raznovrsnih usluga', a takva formulacija nije dovoljno operativna jer se ne zna tko će i kako uspostaviti tu mrežu i od čega će se konkretno ona sastojati. Čini se primjerenije uspostavu mreže službi podrške istaknuti kao cilj sam po sebi dok bi instrumenti trebali uključivati operacionalizaciju tog plana s konkretnim aktivnostima.

Tako definirani instrumenti nisu dovedeni u korelaciju s postojećim tehnološkim uvjetima, ljudskim resursima, financijskim ograničenjima i organizacijskom strukturom. Štoviše, postojeće stanje niti nije dobro prikazano niti je predviđena njegova analiza kao prvi korak: primjerice kad se govori o ostvarivanju prava na život u zajednici, ne postoji analiza uzroka zbog kojih se osobe upućuje na skrb izvan obitelji niti procjena koje bi im usluge trebalo pružiti kako bi se spriječila institucionalizacija. Instrumenti bi bili primjenjiviji kad bi se identificirali dionici unutar sustava koje treba osnažiti i/ili educirati i umrežiti za drugačiji način rada (centri za socijalnu skrb, lokalna zajednica, ustanove, udruge civilnog društva). Jednako tako, da bi instrumenti bili operativniji potrebno bi bilo odrediti redoslijed radnji u procesu: tko i kada treba što napraviti. I tu je poseban problem činjenica da su ciljevi suprotstavljeni: podizanje kvalitete postojećeg smještaja znači krivo usmjeravanje financijskih sredstava koje bi se trebalo usmjeravati na pružanje primjerenijih, nediskriminirajućih oblika skrbi. Tako bi upravo suprotstavljanje ciljeva i njihova preopćenitost mogla rezultirati poteškoćama u njihovoj provedbi što se već i pokazuje u praksi budući da se ciljevi nisu ostvarili, a instrumenti zapravo ne predstavljaju instrumente nego željeno stanje bez uputa za to što treba napraviti kako bi se to stanje postiglo.

Općenito postoji percepcija da je Zakon o suzbijanju diskriminacije i sve aktivnosti vezane uz suzbijanje diskriminacije doneseno kako bi se ispunili uvjeti za ispunjavanje pretpristupnih pregovora. Pri tome je Zakon o suzbijanju diskriminacije išao dalje od europskih direktiva koje je trebalo transponirati u hrvatsko zakonodavstvo propisujući više diskriminacijskih osnova nego što ih ima u zakonodavstvu Europske unije i zabranjujući diskriminaciju u više područja, a ne samo u području rada i zapošljavanja dok je istovremeno sama praksa nerazvijena, a hrvatsko sudstvo nepripremljeno za postupanje u postupcima koji zahtijevaju primjenu drugačijih pravnih postulata, što je apostrofirano i u Nacionalnom planu koji predviđa edukaciju sudaca i odvjetnika o diskriminacijskom pravu. Dojam da se ispunjava forma se svakako negativno odražava na implementaciju čemu dodatno pridonosi činjenica da ciljevi suzbijanja diskriminacije istaknuti u Nacionalnom planu kao doprinos većoj kvaliteti života za sve građane (a ne samo najranjivije skupine u najvećoj opasnosti od diskriminirajućih postupanja) nije dodatno istaknuto niti popraćeno instrumentima za provedbu tog cilja.

Plan uistinu na jednom mjestu pod načelom suzbijanja diskriminacije objedinjuje i navodi sve druge nacionalne dokumente, strategije i zakone koji reguliraju područje zaštite i ravnopravnog uključivanja posebno ranjivih skupina društva pa bi se moglo reći da je dobro ukotvjen u postojeći pravni okvir i povezan s temeljnim ustavnim i ljudskim pravima tim više što se referira i na

međunarodne dokumente za zaštitu ljudskih prava, a i donesen je uz uvažavanje preporuku UN-ovih tijela povodom izvješća o provođenju UN-ovih konvencija. Međutim, zakonodavni okvir za suzbijanje diskriminacije sadržan u Zakonu o suzbijanju diskriminacije uvodi niz novina koje su strane hrvatskom pravnom sustavu pa postoji bojazan hoće li se u praksi takva pravna zaštita i ostvarivati. Činjenica da i više od tri godine nakon stupanja na snagu ZSD-a gotovo i nema sudske prakse potvrđuje opravdanost te bojazni.

Osim toga, za neke od navedenih ciljeva ni u Nacionalnom ni u Akcijskom planu nisu navedeni instrumenti kroz koje bi se ti ciljevi trebali provoditi. To se primjerice odnosi na apostrofiranu decentralizaciju i prenošenje ovlasti na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u redovni obrazovni sustav. Mjere za uključivanje u redovni obrazovni sustav postoje jedino u Nacionalnoj strategiji (NSIMOSI), ali u praksi i dalje nema regulacije koja bi pridonijela postizanju tog cilja, a upravo je obrazovanje preduvjet zapošljavanja bez kojeg poticajne mjere nemaju smisla dok se bez zaposlenosti teško može govoriti o neovisnom životu i uključenosti u zajednicu. Tu postoji i neusklađenost sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije koji zabranjuje diskriminaciju u području odgoja i obrazovanja kroz propuštanje razumne prilagodbe. Međutim, iako u Nacionalnoj strategiji postoji obveza nadležnog ministarstva da kroz regulacijski instrument izrade pravilnik koji bi propisivao elemente razumne prilagodbe i obveznike njihovog osiguravanja (prvenstveno s razine osiguravanja financijskih sredstava), takav pravilnik nije donesen što otežava primjenu zakona u praksi. Primjetan je i izostanak područja pristupačnosti iz Nacionalnog i Akcijskog plana čime se propušta ukazati na diskriminaciju propuštanjem razumne prilagodbe. Tamo gdje se u NP-u i SP-u i navodi pristupačnost, govori se isključivo o arhitektonskoj pristupačnosti, ali ne i onoj komunikacijskoj.

Jedino Nacionalna strategija iznosi i argument financijske isplativosti dokidanja diskriminirajućih postupaka kroz navođenje da si država ne može priuštiti gubitak radnog doprinosa osoba s invaliditetom. Financijski benefiti korištenja resursa koji već postoje u zajednici umjesto institucionaliziranja osoba nisu navedeni.

Budući da Nacionalni plan na više mjesta (a posebice Akcijski plan u svojim mjerama) predviđa suradnju s organizacijama civilnog društva i partnerski odnos s njima u provođenju aktivnosti, može se reći da je potencijal za participaciju, a time i transparentnost, znatan. Nedostaje, međutim, navođenje obveze donositelja odluka da u proces odlučivanja uključuju zainteresiranu javnost.

Troškovi su predviđeni u Akcijskom planu samo za 2011. i 2012. Međutim, svjedoci smo da čak i ti predviđeni troškovi nisu realizirani nego je došlo znatnog smanjivanja već ugovorenih sredstava što je imalo za posljedicu gašenje udruga i prestanak ili smanjenje pružanja usluga i zaustavljanje svih proklamiranih nastojanja. Uz to promjenom Vlasti, čini se da je došlo do zaokreta politike osnaživanja organizacija civilnog društva da budu pružatelji usluga i da se kapacitiraju za povlačenje sredstava iz fondova Europske unije. Iako instrumenti u Akcijskom planu predviđaju organizacijsko partnerstvo s udrugama civilnog društva, u praksi svjedočimo ne raspisivanju natječaja za programe i projekte udruga koje pružaju usluge osobama s intelektualnim i psihosocijalnim oštećenjem usprkos deklariranoj obvezi iz Akcijskog plana kako će se provoditi projekti za organizacije civilnog društva čiji programi su usmjereni na podršku 'psihički bolesnih odraslih osoba'.

S obzirom na to, teško je očekivati da će u razdoblju smanjenja gospodarskih aktivnosti i sveopćeg smanjenja proračunskih sredstava ovo područje biti pošteđeno, a iznenađuje posvemašnje odstupanje od dosadašnje politike prema civilnom društvu.

Što se tiče potencijala za utjecaj koji Nacionalni plan za suzbijanje diskriminacije ima, zbog njegove neprepoznatljivosti među drugim planovima i činjenice da ponavlja prikaz problema iz područja u kojima su obuhvaćena pitanja ranjivih skupina, a da to ne dovodi dovoljno jasno u odnos sa zabranom diskriminacije, teško je očekivati da će Plan znatnije utjecati na promjene u društvu i u duljem vremenskom razdoblju. Kako bi se to ostvarilo pri budućem planiranju bi trebalo naglasiti diskriminirajući prirodu koju određena sustavna postupanja imaju. Jednako bi tako i sama Vlada

trebala upoznati cjelokupnu javnost sa značenjem borbe protiv diskriminacije za dobrobit cijelog društva.

### **3.4. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je i u 2012. godini surađivala s organizacijama civilnog društva, a posebno s savezima i udrugama osoba s invaliditetom, kako bi na taj način same osobe s invaliditetom bile što više uključene u aktivnosti koje se na njih odnose.

Kao i u prošlim izvještajnim razdobljima Ured POSI održavao je sastanke s predstavnicima udruga i saveza osoba s invaliditetom, sudjelovao na skupovima i događanjima u njihovoj organizaciji, posjećivao udruge prilikom obilazaka različitih dijelova Hrvatske. Jednako smo tako informirali saveze i udruge osoba s invaliditetom o bitnim pitanjima koja su se odnosila na prava osoba s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju i tražili njihove doprinose, mišljenja, podatke i saznanja prilikom predlaganja zakonskih inicijativa i dostavljanja podataka o položaju osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Ured POSI na zamolbe pojedinih udruga daje konkretne preporuke kao potpore pojedinim programima, a posebno onima koji doprinose razvijanju usluga u zajednici.

U ovom izvještajnom razdoblju posebno ističemo suradnju s organizacijama koje okupljaju osobe s intelektualnim i duševnim (psiho-socijalnim) teškoćama na usklađivanju nacionalnog zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u području sudjelovanja u javnom i političkom životu sukladno članku 29 Konvencije.

Nastavljeno je i pružanje podrške inicijativama, aktivnostima i projektima udruga i saveza osoba s invaliditetom posebice kroz uključivanje Ureda POSI kao pridruženog partnera u projektima koje su na razne natječaje prijavljivale udruge osoba s invaliditetom. U sklopu projekata koje su razradili prepoznali su mogućnost uključivanja Ureda pravobraniteljice kroz one aktivnosti koje proizlaze iz djelokruga rada Ureda POSI sukladno Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07). Sukladno tome, aktivnosti u koje bi se u sklopu projekata udruga osoba s invaliditetom mogao uključiti Ured POSI odnosile su se na aktivnosti zagovaranja prava osoba s invaliditetom i sudjelovanja u aktivnostima promicanja razine svijesti javnosti o pojedinim pitanjima.

#### **3.4.1. PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA ZA OSOBE S INVALIDITETOM KROZ UDRUGE**

Dosadašnjom politikom Vlade RH koja se ogleda i u Zakonu o socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12) udruge osoba s invaliditetom predviđene su kao pružatelji socijalnih usluga namijenjenih osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Na tom području je kao što je opisano u Godišnjem izvješću za 2011. bilo znatnih poteškoća koje su se, produbljuvanjem gospodarske krize, u 2012. godini dodatno pojačale.

#### **Preporuke Ureda POSI vezane uz status udruga osoba s invaliditetom kao pružatelja usluga**

S obzirom na takvo stanje pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u **veljači 2012.** godine Vladi RH i Uredu za udruge Vlade poslala preporuku za rješavanjem sustavnog financiranja udruga i saveza osoba s invaliditetom. U preporuci je između ostalog podržala inicijativu pokreta osoba s invaliditetom u RH da status odnosno prava i obveze udruge osoba s invaliditetom budu definirane posebnim zakonom kako bi se istaknula njihova specifičnost i važnost u odnosu na ostale udruge koje djeluju za opće dobro kako to predviđa Nacrt prijedloga Zakona o organizacijama koje djeluju za opće dobro koji je izradio Vladin Ured za udruge.

U preporuci smo ponovili da smo upoznati s naporima Ureda za udruge Vlade RH da se sustavno uredi financiranje aktivnosti saveza i udruga osoba s invaliditetom. Pri tome smo istaknuli važnost udruga osoba s invaliditetom koja se ogleda u sljedećim činjenicama: ministarstva preko projekata udruga financiraju osobne asistente koji omogućuju određenu razinu neovisnosti osobama s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta; asistente u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju bez kojih bi njihova integracija u redovne obrazovne sustave bila teško izvediva; prevoditelje za znakovni jezik; dnevne radionice za osobe s intelektualnim teškoćama kao najznačajniji oblik podrške obiteljima u sprječavanju institucionalizaciju i mnoge druge. Upozorili smo da prilikom prekida financiranja ovih projekata, postanu ugrožene vitalne aktivnosti udruga, ali i zdravlje i sigurnost korisnika usluga, a dosegnuta razina kvalitete života postaje upitnom.

Napomenuli smo da je izrada modela sustavnog financiranja osnovne djelatnosti saveza udruga osoba s invaliditetom iz sredstava državnog proračuna kao i izrada modela financiranja udruga osoba s invaliditetom putem sponzorstva i donatorstva jedna od mjera *Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine*.

Država s pravom prepoznaje saveze i udruge osoba s invaliditetom kao partnere u razvoju politika koje se tiču položaja osoba s invaliditetom čime ispunjava svoje obveze preuzete potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali je potrebno da se ta važnost udruga ogleda i prilikom raspodjele proračunskih sredstava za programe i projekte udruga.

Nesustavno financiranje programa i aktivnosti udruga dovodi do velikih problema u pružanju njege i skrbi osobama s invaliditetom odnosno pružanju socijalnih usluga u zajednici. Te usluge podižu kvalitetu života i zdravlja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju ili su preduvjet njihovog uključivanja u zajednicu. Ujedno u velikoj mjeri pridonose sprečavanju institucionalizacije, u slučajevima kada nisu osigurane na drugi način pa se država oslanja na udruge osoba s invaliditetom kao „neposredne pružatelje socijalnih usluga u zajednici“. Međutim, dok financiranje tih usluga ovisi o financiranju kroz projekte, nije osiguran kontinuitet pružanja usluga što pokazuju primjeri iz prakse te posljedično dovode do pada kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te nemogućnosti participiranja u zajednici na jednakoj osnovi s drugima.

Upravo zbog činjenice da savezi i udruge osoba s invaliditetom vrlo često ispunjavaju one praznine pružanja podrške, savjetovanja i skrbi o osobama s invaliditetom koje ostavljaju institucije, potrebno je u zakonskim prijedlozima uvažiti posebnost njihovog položaja.

Važnost udruga osoba s invaliditetom koja bi se trebala reflektirati definiranjem njihovog statusa, prava i obveza kroz poseban zakon nalazimo u činjenici da su to udruge mahom sastavljene od samih osoba s invaliditetom. Vrlo često aktivnosti koje one provode predstavljaju jedini oblik sveobuhvatne pomoći samim osobama s invaliditetom pri uključivanju u različita područja društvenog života. Nadalje, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom istaknula je važnost da u politikama i odlukama koje se tiču osoba s invaliditetom sudjeluju i one same kao najbolji poznavatelji onoga što im je uistinu potrebno. Upravo to sudjelovanje osobe s invaliditetom ostvaruju preko svojih udruga.

Sukladno gore navedenom, izrazili smo mišljenje da je inicijativa za posebnim i detaljnim definiranjem statusa udruga osoba s invaliditetom posebice kao pružatelja usluga opravdana. Time bi se ujedno uspostavio okvir za učinkovitije praćenje rada udruga, praćenje kvalitete pruženih usluga kao i kontrolu pravilnosti raspolaganja doznačenim financijskim sredstvima. Ukoliko se ostane kod prijedloga da i udruge osoba s invaliditetom budu obuhvaćene *Zakonom o organizacijama koje djeluju za opće dobro* koji je izradio Vladin Ured za udruge, taj bi prijedlog Zakona trebao u većoj mjeri odražavati sve specifičnosti udruga osoba s invaliditetom u odnosu na ostale organizacije koje djeluju za opće dobro.

Istaknuli smo da je, dok se ne uredi sustavno financiranje udruga i saveza, potrebno da Vlada RH sukladno svojoj nadležnosti i dalje poduzima mjere koje će osigurati njihovo neometano funkcioniranje kao pružatelja usluga podrške u zajednici o kojima neposredno ovise kvaliteta življenja, zdravlja i socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Unatoč toj preporuci u **svibnju 2012.** došlo je do dodatnog pogoršanja situacije. Početkom svibnja 2012. godine pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužio se veći broj udruga osoba s invaliditetom koje provode trogodišnje projekte u sklopu kojih se pružaju socijalne usluge neophodne osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Naveli su kako su im bez prethodne najave i konzultacija za 60 do 70 % umanjani proračuni za projekte ugovorene s tadašnjim Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi 2010. godine što je dovelo u pitanje daljnje pružanje usluga.

Slijedom toga, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je **upozorenje Vladi RH** istaknuvši kako je smanjenje proračuna za već odobrene projekte i aktivnosti udruga osoba s invaliditetom kojima je država namjeravala ojačati udruge kao pružatelje neophodnih usluga i proširiti njihovu mrežu veliki korak unatrag u procesima deinstucionalizacije i osiguravanja neovisnog života u zajednici na što se RH obvezala dokumentima koje je potpisala s EU kao i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Upozorili smo da takva odluka ujedno dovodi u pitanje cjelokupnu socijalnu politiku prema osobama s invaliditetom i predstavlja neželjeni zaokret u odnosu na sve dosad poduzete mjere kojima je država prepoznavala udruge osobe s invaliditetom kao partnere u skrbi o osobama s invaliditetom. Također smo upozorili da će neselektivni pristup u smanjenju sredstava namijenjenih održivosti saveza i udruga osoba s invaliditetom izravno dovesti do pogoršanja ionako teškog položaja osoba s invaliditetom. Jednako smo tako upozorili da država pružanje ovih iznimno važnih usluga nije osigurala ni na koji drugi način. Upravo ove aktivnosti čine udruge osoba s invaliditetom bitno drugačijima od primjerice udruga koje promiču razvoj sporta kojima se prema *Uredbi o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću za 2012. godinu* utvrđuje udio od 35 % dok je udrugama koje se bave problemima i zadovoljavanje potreba osoba s invaliditetom namijenjeno 12,46% ovih sredstava.

Stoga smo apelirali da Vlada RH kroz odlučivanje o raspodjeli dijela prihoda od igara na sreću osigura kontinuitet politike prema osobama s invaliditetom.

Ured POSI je ujedno poslao **priopćenje medijima o kršenju prava osoba s invaliditetom smanjenjem financiranja programa i projekata udruga**, pravobraniteljica je održala **sastanak sa zamjenikom ministrice socijalne politike i mladih** te u više navrata na raznim događanjima upozoravala ministricu na neodrživost takve situacije. Pravobraniteljica je **zatražila i sastanak s ministrom financija**, no nije dobila odgovor Ministarstva financija na svoju molbu.

U svom odgovoru na upozorenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vezano uz financiranje saveza i udruga osoba s invaliditetom Ministarstvo socijalne politike i mladih očitivalo se kako slijedi:

*Kao pravni slijednik Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi preuzelo je obvezu financiranja trogodišnjeg programa Razvoj i širenje mreže socijalnih usluga koje pružaju organizacije civilnog društva za razdoblje od 2012. do 2013. i za razdoblje od 2011. do 2014. Suočeni s nedovoljnim sredstvima iz proračuna, odnosno dijela prihoda od igara na sreću za 2012. obaveze su nam iznosile više od stvarnih mogućnosti na poziciji Ministarstva.*

*Radi što uspješnije integracije u novonastale okvire, Ministarstvo je moralo izvršiti usklađivanje raspoloživih sredstava u 2012. godini s obvezama vezanim uz financiranje druge/treće godine provedbe trogodišnjeg programa za razdoblje od 1.6. do 31.5.2013. Izvršena je analiza zaprimljenih tromjesečnih izvješća o provedbi druge/treće godine 3 godišnjih programa i izrađen prijedlog za daljnje financiranje za razdoblje od 1.6. do 31.5.2013. U cilju iznalaženja najboljeg rješenja obavljene su krajem travnja i individualne konzultacije s predstavnicima udruga nakon kojih je Ministarstvo donijelo konačnu odluku da će radi usklađivanja s proračunskom godinom isplatiti sredstva za*

*provedbu trogodišnjih programa 119 udruga za razdoblje od 1.6. do 31.12.2012 sukladno prilivu sredstava iz dijela prihoda od igara na sreću. Preostalo programsko razdoblje financiranja provedbe trogodišnjih programa bit će predmet novih dogovora i usuglašavanja sa sljedećom proračunskom godinom. Preuzimanjem obveza, ograničene financijske mogućnosti u 2012. g. dopustile su nam odobravanje sredstava za period od 7 mjeseci i to u 100%-tnom iznosu za udruge čiji su korisnici OSI ili djeca s teškoćama u razvoju dok će ostale korisničke skupine biti financirane u iznosu od 80% predviđenih sredstava.*

*Bez obzira na spomenute teškoće uvjereni smo da će zajedničkim naporima trogodišnji programi polučiti predviđene rezultate odnosno nastaviti započeti proces širenja mreže socijalnih usluga od strane udruga kao pružatelja.*

Unatoč tim rješenjima, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom od udruga osoba s invaliditetom i dalje su dolazile vrlo zabrinjavajuće informacije o situaciji koju su izazvale restrikcije proračunskih sredstava. Iako je do kraja 2012. godine osigurano financiranje aktivnosti udruga koje su s Ministarstvom potpisale trogodišnje ugovore, udruge koje su pružanje istih takvih usluga provodile preko jednogodišnjih programa nalaze se u situaciji da će morati prestati pružati usluge i otpustiti stručne djelatnike. Radilo se o udrugama koje su pružatelji usluga poludnevnog i cjelodnevnog boravka, samostalnog stanovanja i pružanja podrške preko mobilnih timova čime izravno djeluju na prevenciji institucionalizacije i pružaju uslugu po znatno povoljnijoj cijeni od one koju državni proračun mora izdvajati za osobu smještenu u instituciji pa takva odluka nije ni financijski opravdana uz to što predstavlja kršenje prava osoba s invaliditetom na život u zajednici.

Nadalje, u 2012. godini Ministarstvo je raspisalo natječaje i odobrilo projekte samo za tri usluge namijenjene osobama s invaliditetom: osobne asistente, asistente u nastavi i tumače za znakovni jezik. **To se posebno negativno odrazilo na osobe s intelektualnim teškoćama** koje nemaju pravo ni na jednu od tih usluga, najviše su izložene riziku institucionalizacije a natječaji za usluge koje su njima potrebne nisu raspisani. Jednako tako nisu raspisani ni drugi natječaji za ostale usluge podrške osobama s invaliditetom koje su također usmjerene na sprječavanje institucionalizacije pa udruge koje pružaju takve neophodne usluge osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju nisu mogle prijavljivati projekte i tražiti za njih sredstva.

Iz udruga su nas ujedno obavijestili da se ne mogu prijavljivati na natječaje raspisane unutar fondova EU-a budući da ne mogu osigurati 10% iznosa projekta koliko bi trebalo biti njihovo učešće. Ukidanje financiranja imat će za posljedicu i otpuštanje stručnih djelatnika udruga čime će izgubiti mogućnost da ubuduće apliciraju na projekte unutar fondova EU-a.

Svjesni teške gospodarske situaciju i uvažavajući napore Ministarstva socijalne politike i mladih da unutar zadanih uvjeta iznađu najbolja rješenja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, zatražili smo očitovanje na teškoće udruga osoba s invaliditetom koje smo iznijeli ranije: situaciju udruga koje pružaju usluge preko jednogodišnjih programa (postoji li mogućnost da im se odobri jednokratna pomoć kako ne bi došlo do zatvaranja udruga?) te nepostojanje natječaja za usluge potrebne osobama s intelektualnim teškoćama i ostale aktivnosti podrške osim osobne asistencije, asistenta u nastavi i tumača za znakovni jezik.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno tome od Ministarstva socijalne politike i mladih zatražile sljedeće podatke:

- *Kako Ministarstvo vidi ulogu udruga osoba s invaliditetom u razvoju socijalnih usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju?*
- *Jesu li razvijeni normativi i standardi kvalitete socijalnih usluga, kriteriji za dodjelu sredstava te mehanizmi kontrole provedbe projekata?*

- Kakav je prema vašim saznanjima interes udruga da se registriraju kao pružatelji usluga smještaja i boravka do 20 korisnika bez osnivanja doma sukladno članku 158. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12)?
- Postoje li planovi o pružanja socijalnih usluga na sustavniji način (kako bi one bile dostupne tamo gdje civilni sektor nije dovoljno razvijen ili kapacitiran, kako bi se izbjegle pritužbe osoba s invaliditetom da im se pružanje određenih usluga uvjetuje učlanjivanjem u udrugu kao i činjenica da kroz projektno financiranje usluge ovise o umješnosti onih koji pišu projekte)?
- Je li donesena mreža socijalnih usluga sukladno članku 179. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12)?
- Budući da je najviše pritužbi bilo od strane udruga koje okupljanju osobe s mentalnom retardacijom/intelektualnim teškoćama posebice nas zanimaju planovi za usluge podrške za tu skupinu osoba s invaliditetom. U 2012. godini Ministarstvo je raspisalo natječaje i odobrilo projekte samo za četiri usluge namijenjene osobama s invaliditetom: osobne asistente, asistente u nastavi, tumače za znakovni jezik i kao novu uslugu pratitelja za slijepo osobe. Osobe s intelektualnim teškoćama nemaju pravo ni na jednu od tih usluga, a najviše su izložene riziku institucionalizacije dok istovremeno natječaju za usluge koje su njima potrebne nisu raspisani. Jednako tako nisu raspisani ni drugi natječaji za ostale usluge podrške osobama s invaliditetom koje su također usmjerene na sprječavanje institucionalizacije pa udruge koje pružaju takve neophodne usluge osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju nisu mogle prijavljivati projekte i tražiti za njih sredstva. Kako se planira riješiti taj problem?

Do zaključenja ovog Izvješća nismo zaprimili odgovor.

Savezima udruga osoba s invaliditetom uputili smo sljedeća pitanja:

1. Kako su se mjere Vlade vezane uz financiranje saveza osoba s invaliditetom odrazile na rad Vašeg saveza u 2012. godini?

*I u 2012. godini nastavio se trend smanjenja sredstava namijenjenih financiranju našeg saveza stog asu i aktivnosti saveza u prilagodbi prema raspoloživim sredstvima značajno reducirane što se prije svega odrazilo na život slijepih građana. Naši pokušaji usmjereni su na iznalaženje drugih izvora financiranja, a to su razni domaći i međunarodni natječaji za financiranje projekata i programa kao i usmjerenje na razvijanje gospodarske djelatnosti saveza kako bi se smanjenje sredstava za osnovnu djelatnost namaklo iz ovog izvora.*

*Udruge i savezi u 2012. godini našli u daleko težem položaju nego ranijih godina zbog drastičnog smanjenja broja natječaja na koje su se mogli prijavljivati:*

- samo savezi (i to ne svi) su imali priliku dobiti institucionalnu potporu;
- osim osobnog asistenta, tumača znakovnog jezika i asistenta u nastavi Ministarstvo socijalne politike i mladih - MSPM raspisalo je samo natječaje za mlade i volontiranje na kojima tradicionalno ne prolaze savezi i udruge;
- nije bio raspisan natječaj za projekte MSPM-a;
- nije bio raspisan natječaj za jednokratnu potporu MSPM;
- po prvi put su se udruge mogle prijaviti na natječaj za projekte Ministarstva zdravlja ali o tome nisu u prvom krugu imale informaciju jer to nije bila praksa ranijih godina;
- raspisani su natječaji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH i Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH s vrlo skromnim sredstvima i natječaj Ministarstva vanjskih i europskih poslova - MVEP;
- na raspisane natječaje Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva - NZRCD udruge osoba s invaliditetom mogle su se javiti u samo ograničenim područjima.

2. Je li bilo poteškoća u provedbi projekata i planiranih aktivnosti u 2012. godini?

*Rad je nemoguće financirati samo iz projekata.*

*Uobičajena je praksa dijeljena svakom o malo bez pravih kriterija vezanih uz rezultate rada pojedinih udruga.*

*U provedbi projekata nije bilo teškoća jer su dobivena sredstva trošena strogo namjenski, a vlastiti udio sredstava osigurali smo već pri donošenju odluke o prijavi na neki natječaj. Projekte smo provodili i korištenjem vlastitih materijalnih kapaciteta i volontera.*

*Poteškoće u radu su bile kontinuirano prisutne, a ponajviše su se odrazile na same korisnike naših socijalnih usluga (usluge prevođenja gluhoslijepim osobama kao i usluga podrške gluhoslijepim osobama u svakodnevnim situacijama).*

3. Koje su se druge okolnosti negativno ili pozitivno odrazile na rad saveza?

*Pozitivna je okolnost da je u tijeku izrada kriterija po kojima će se financirati savezi i nadamo se da će to pomoći u poboljšanju rada saveza.*

*Način raspodjele dobiti od igara na sreću u kojem je znatno smanjen udio namijenjen financiranju udruga osoba s invaliditetom i projekata namijenjenih njima utjecao je na smanjeni obim aktivnosti u okviru projekta.*

4. Imate li saznanja o stanju u temeljnim udrugama? Kakve su inicijative i pritužbe stizale s terena?

*Nedovoljno prepoznavanje i prihvaćanje partnerstva od strane državnih institucija, a odrađujemo njihov posao.*

*U temeljnim udrugama stanje je izuzetno teško posebice po pitanju pokrivanja troškova osnovne djelatnosti jer su oblici institucionalne podrške ovim udrugama drastično smanjeni. To se odnosi na državne izvore, ali i lokalne. Ovakva situacija eskalirala je do te mjere da dolazi u pitanje i opstojnost pojedinih temeljnih udruga jer ne mogu podmirivati ni minimalne financijske obaveze. Ako se zna da članovi temeljnih udruga kao slijepi osobe nužno trebaju pomoć videćih osoba pri obavljanju raznih administrativno-tehničkih poslova jasno je da ova situacija nije održiva na dulji rok.*

*Budući da smo nositelji glavnih programskih aktivnosti koje provode lokalne udruge (Centar za prevođenje i Služba podrške, Tečaj znakovnog jezika, Tečaj za intervenore, tečaj za prevoditelje gluhoslijepima) bilo je znatnih teškoća u njihovoj koordinaciji.*

5. Kakva su vaša predviđanja o tome kako će se razvijati situacija u 2013. godini?

*Predviđanja nisu optimistična. Nužno je odrediti kriterije rada, okupiti one s istim korisnicima i programima i ujediniti ih i na taj način smanjiti broj udruga koje nisu aktivne. Istovremeno treba razviti partnerstvo između civilnog sektora i državnih institucija kako bi se poboljšala efikasnost u pružanju usluga.*

*U 2013. godini, prema informacijama dobivenim na Info danima o natječajima za potpore projektima i programima organizacija civilnog društva iz sredstava državnog proračuna i dijela prihoda od igara na sreću za 2013. godinu, u organizaciji Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske situacija za 2013. nije nimalo bolja. Naime savezima koji imaju trogodišnje programe sredstva su umanjena za 20%, a*



planirana sredstva za institucionalnu potporu umanjena su za 200.000,00 kn. Natječajem koji je planiran i raspisan od NZRCD za udruge osoba s invaliditetom planiraju se sredstva za 50 udruga, a SOIH, HUPT i HSS broje oko 215 udruga što znači da će tek jedna petina biti financirana.

Na 17. hrvatskom simpoziju osoba s invaliditetom jednoglasno je podržano donošenje Zakona o udrugama osoba s invaliditetom od posebnog značaja kao jedini način sustavnog financiranja udruga osoba s invaliditetom kojim će se omogućiti održivost udruga u kadrovskom, prostornom i materijalnom obliku. To pokazuju prikazani primjeri dobre prakse Slovenije i Makedonije, kao i primjeri nekih drugih zemalja te Europskog foruma osoba s invaliditetom. Temelji takvom stanju se nalaze i u nizu dokumenata od kojih se navode samo najvažniji i to Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Standardna pravila UN o izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom, Zagrebačka deklaracija Vijeća Europe te Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine.“, no do danas se ništa nije promijenilo.

Odlukom Vlade RH, 2011. godine postotak lutrijskih sredstava namijenjen udrugama osoba s invaliditetom sa 27,6% smanjen je na 12,4%, a 2013. godini, sukladno Uredbi o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću utvrđuje se u iznosu od 16,2% stoga smo Uredu za udruge Vlade RH poslali obavijest da predloženi postotak udrugama osoba s invaliditetom nije prihvatljiv.

Kako bismo dobilo što kompletniji pregled situacije, slična pitanja poslali smo udrugama koje su se nama obraćale u 2012. i upozoravale nas na navedeni problem, a okupljaju osobe s invaliditetom različitih oštećenja iz različitih dijelova Hrvatske. U nastavku donosimo neke od njihovih odgovora:

1. Kako su se mjere Vlade vezane uz financiranje udruga osoba s invaliditetom odrazile na rad Vaše udruge u 2012. godini? (Od nekih udruga smo dobili informacije da su stavljene u stanje mirovanja, otpustile stručne radnike, zatvorile ili smanjile intenzitet rada u dnevnim boravcima, usluge mobilnih timova, itd.).

Mali broj natječaja, rezultirao je i malim brojem usvojenih projekata, tražili su asistenta u nastavi za 7 djece s teškoćama, a dobili su za jedno dijete. / stručnjaka (učitelj, pedagog, medicinska sestra, defektolog, fizioterapeut, odgajatelj profesor glazbe i volonteru u 2012. Su radili bez honorara.

Ministarstvo luta i ne zna što bi s nama.

Isti projekt koji je bio dobar 2010. i 2011. sad istom ministarstvu nije dovoljno dobar da bi ga financirali.

Nismo se prijavljivali na natječaje za projekte koji se financiraju iz državnog proračuna jer su kriteriji pojedinih natječaja bili takvi da nismo našli održivim prijavljivanje na njih.

Cijelu 2012. godinu udruga je bila na rubu zatvaranja i financijske propasti.

Udrugi za inkluziju Lastavice Split Ministarstvo socijalne politike i mladih odobrilo je sredstva za provedbu trogodišnjeg programa 2010. – 2013. Iako je bilo upitno sklapanje ugovora za provedbu posljednje godine (od 1. lipnja 2012. do 31. Svibnja 2013.), on je na kraju realizirano te su sredstva osigurana. Međutim problem nastaje po završetku programa. Naime nakon 31. svibnja naša će udruga morati ukinuti mobilnu službu podrške, poludnevni boravak, privremeni smještaj, otpustiti šest djelatnika, a ostalima smanjiti plaće. Zbog izostanka natječaja i nemogućnosti daljnjeg financiranja, naša, kao i druge udruge s kojima surađujemo, dovedene su u izrazito nepovoljni položaj.

*Veliki problem predstavlja to što nemamo pravo javiti se na natječaj Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Naime, nacionalna zaklada isključuje udruge za osobe s invaliditetom. Također su isključene udruge čija je osnovna djelatnost financirana iz Državnog proračuna. Kako naša udruga pruža uslugu organiziranog stanovanja prema ugovoru o međusobnoj suradnji s resornim ministarstvom, što nam predstavlja osnovnu djelatnost, nemamo pravo javiti se na natječaj za cijeli niz socijalnih usluga koje smo dosad provodili.*

2. Je li bilo poteškoća u provedbi projekata i planiranih aktivnosti u 2012. godini? Koje usluge pružate i za koji broj korisnika? Kako su se na njih odrazile poteškoće u financiranju? (Primili smo informacije da određenom broju korisnika prijeti institucionalizacija.) Internetska i sportska radionica su ukinute.

*Skrbimo o 208 članova. U suradnji s Crvenim križem, Centrom za socijalnu skrb i volonterima pružamo im usluge prijevoza do liječnika, nabavke lijekova. Pomoć u hrani, ogrjevu i drugo što im je potrebno.*

*U 2012. nam nije odobren projekt asistenta u nastavi pa smo ovaj projekt prestali provoditi iako je u 2010. i 2011. uspješno proveden. Projekt poludnevnog boravka koji provodimo od 2006. godine i koji nam je zapravo najvažniji projekt uspjeli smo isfinancirati nakon što nam je odobren projekt Ministarstva socijalne politike i mladih namijenjen Klubovima za mlade do 30. lipnja 2013. Da bismo taj projekt mogli provoditi smanjili smo zaposlenike s 3 na 2 osobe, smanjili smo im plaće na minimalne te smo uveli sufinanciranje roditelja. Projekt popodnevnih druženja smo smanjili s 4 puta na 43 puta tjedno, smanjili smo rashode za honorarne suradnike za 50 % tako da više ne koristimo usluge psihologa.*

*Kako bi udruga mogla opstati predsjednik je osobnom imovinom bio kod banke jamac za odobrenje minusa.*

*Udruga pruža uslugu organiziranog smještaja za 26 korisnika, poludnevnog boravka za 30 korisnika te uslugu mobilne podrške- radne terapije za 17 djece. Završetkom financiranja postojećih projekata te izostanka mogućnosti daljnjeg financiranja, udruga će dalje pružati samo uslugu organiziranog stanovanja koja će biti smanjene kvalitete zbog smanjenja broja djelatnika i ukidanja aktivnosti u koje su bili uključeni, a koje su se financirale iz drugih projekata.*

3. Kakva je podrška jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave?

*I grad i županija tvrde da nemaju novaca kojima bi mogli podmiriti barem financiranje hladnog pogona. I od odobrenih sredstava isplaćen je samo dio.*

*Na lokalnoj razini je suradnja dobra, ali i oni su u izrazito teškoj situaciji jer su im sredstva smanjena pa su i nama morali smanjivati.*

*Grad nakon brojnih molbi, sastanaka i obećanja nikada udruzi nije ponudio rješenje za prostor iako bi oni znatno smanjili financijski teret i omogućili preraspodjelu sredstava za najam koji se sad daju privatnim najmodavcima u jačanje profesionalnih kapaciteta udruge.*

*U slučaju obraćanja za potporom samoupravama uglavnom dobijemo odgovor da može sve osim da nam daju novac.*

*U prošloj godini morali smo doslovce moliti za pomoć kako se ne bi ugasili.*

*Iako u teoriji postoji dobra volja jedinica lokalne i regionalne samouprave, u praksi to često ostane na verbalnim frazama.*

4. Kakva su vaša predviđanja o tome kako će se razvijati situacija u 2013. godini? Imate li alternativne izvore financiranja, odnosno kakva su vaša iskustva i stavovi vezani uz financiranje iz fondova EU-a?

*Resorno ministarstvo nije usvojilo gotovo ništa od prijedloga 38 udruga osoba s invaliditetom koji su sudjelovali u javnoj raspravi o nacrtu prijedloga za dodjelu institucionalne podrške za djelovanje i razvoj udruga osoba s invaliditetom u 2013. pa ne vidimo da će biti bolje većini udruga.*

*Kriteriji ministarstva potpuno su neprihvatljivi za većinu udruga osoba s invaliditetom jer se od udruga zahtjeva da imaju značajna materijalna sredstva kako bi se uopće mogli prijaviti na natječaj.*

*Pred udruge se stavljaju previsoko standardi i uvjeti koje većina udruga neće moći zadovoljiti. Ako ministarstvo izjavi da će se u 2013. godini financirati samo 50 udruga osoba s invaliditetom, ne znači li to da se ide s namjerom na potpuno uništenje udruga osoba s invaliditetom u manjim sredinama.*

*Kriteriji dovode do diskriminacije udruge koje nemaju velika materijalna sredstva.*

*Odgovornost se prebacuje na Nacionalnu zakladu za razvoj civilnog društva koja nema iskustva u radu s udrugama osoba s invaliditetom. Mnoge udruge će se zatvoriti, a korisnici ostati bez podrške i aktivnosti koje se provode.*

*Nemamo kvalificirane osobe za izradu projekta, a cijena izrade projekta od strane vanjskih osoba iznosi 15,000 kuna što je za nas ukupni mjesečni trošak svih aktivnosti.*

*Raspored lutrijskih sredstava nije dobro raspoređen jer 35 % sredstava ide sportskim (uglavnom profesionalnim) organizacijama, što nije u redu. Savezi bi trebali postojati radi svojih članica i štiti interese članica, a ne postojati radi sebe samih (kao što je kod nekih slučaj).*

*Dovedeni smo u situaciju da zbog nemogućnosti plaćanja hladnog pogona razmišljamo o zatvaranju udruge nakon 13 godina uspješnog rada za 80 djece i mladih različitih oštećenja. Nakon 30 godina volontiranja nemam više želje boriti se s političarima koji nemaju osjećaja za problematiku osoba i djece s invaliditetom.*

*Udruga se primarno oslanja na financiranje stranih donora te na suradnju s međunarodnim organizacijama civilnog društva.*

*Udruge osoba s invaliditetom ne bi se trebale prijavljivati na natječaje Europske unije jer prijava i veći dio realizacije projekta iziskuju profesionalna znanja koja udruga nema. Kao nositelji bi se trebale prijavljivati jedinice lokalne i područne samouprave, a udruge bi trebale biti samo partneri jer one imaju veće i stabilnije ljudske i financijske resurse od udruga.*

*Nakon što smo sudjelovali na nizu savjetovanja i okruglih stolova kojima su prisustvovali i predstavnici Ministarstva socijalne politike i mladih, imamo saznanja da će u 2013. godini zbog mjera štednje koje provodi Vlada situacija od loše postati katastrofalna.*

*95 % udruga nije u stanju napisati, a kamoli provesti projekt Europske unije. Da bi se takav projekt napisao i proveo potrebno je imati visoko obrazovane kadrove, a kako doći do njih kad nemamo sredstva za njihovo zapošljavanje.*

*Županija svake godine udrugama namjenjuje jednaki iznos koji se dijeli na 13 do 15 udruga i ne može pomoći nikome. Indikativno je da se za neke druge aktivnosti (zaštita životinja) troše veća sredstva.*

*Ukoliko udruzi ne budu odobrena sredstva za financiranje troškova osnovne djelatnosti u okviru institucionalne potpore kroz Poziv Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Bit ćemo prisiljeni*

*otkazati najam o zakupu prostora. Time će biti otkazana provedba većine planiranih projekata, a vjerojatno ćemo biti prisiljeni i ugasiti udrugu.*

*Udruga se javila na dva natječaja za projekte koji se financiraju iz fondova EU-a od kojih niti jedan nije odobren iako je rukovodeći kadar udruge prošao niz edukacija. Smatramo da je država trebala organizirati servise koji bi udrugama direktno pomogli uobličiti njihove ideje u projektne obrasce koji bi bolje prolazili na natječajima EU.*

- Jeste li razmišljali da se registrirate kao registriraju kao pružatelj usluga smještaja i boravka do 20 korisnika bez osnivanja doma sukladno članku 158. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12)? Koje nedostatke vidite u tom rješenju?

*Nemamo materijalne ni prostorne mogućnosti za smještaj korisnika.*

*Podnijeli smo zahtjev ta registraciju usluga poludnevnog boravka i početkom 2012, nakon brojnih požurnica dobili smo odgovor da čekamo raspisivanje natječaja za pružanje usluga koji do danas nije raspisan. Registriranje bi značilo sigurnost financiranja što nam je u ovom trenutku najvažnije.*

*Udruge koje žele pružati usluge već moraju imati uspostavljene stručne i prostorne kapacitete da bi mogle konkurirati drugim pružateljima usluga.*

*Udruga od sredine 2010. provodi uslugu u socijalnoj skrbi u obliku poludnevnog boravka za 20 osoba. Tijekom 2012. godine bilo je 16 korisnika temeljem rješenja centra za socijalnu skrb. Nekoliko osoba s mentalnom retardacijom koji nisu u mogućnosti realizirati rješenje centra za uključanje u poludnevni boravak (zbog starosti i slično) dolaze u Klub i borave zajedno s drugima, a taj trošak se pokrije dotacijama lokalne uprave i donacijama. Krajem 2011. Potpisali smo ugovor o međusobnim odnosima s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi o pružanju usluge organiziranog stanovanja uz podršku za osam korisnika u dvije stambene zajednice. Tijekom 2012. kapacitete smo popunili. Nedostaci su u pravilnicima koji nas tretiraju jednako kao državne domove i ustanove te preveliki zahtjevi u obliku osiguranih prostora i zaposlenika prije potpisivanja ugovora i početka rada. Iz našeg iskustva ovakav oblik rada udruge osigurava održivost udruge, zapošljavanje radnika, sigurnost za korisnike i lakše i opuštenije se aplicira prema donatorima različitih projekata.*

*Trenutno pružamo uslugu smještaja za 26 korisnika. Imamo odobrenje nadležnog ministarstva za smještaj 40 osoba s teškoćama u razvoju i 10 djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Problem je kako realizirati taj cilj lako postoji cijeli niz konvencija koje promiču deinstitucionalizaciju i prevenciju institucionalizacije kao i Master plan deinstitucionalizacije, zbog trenutne financijske situacije Ministarstvo socijalne politike i mladih ne skalpa nove ugovore i ne izdaje suglasnost za smještaj novih korisnika.*

*U vrijeme kad nam se zatvara voda, isključuje struja, kad nas se izbacuje iz prostorija jer nemamo sredstva, zagovarati smještaj i boravak je razmišljanje nekoga tko ne poznaje stanje u području skrbi za osobe s invaliditetom.*

*Udruga ne može dobiti status davatelja socijalne usluge jer smo dobili objašnjenje nadležnog ministarstva da projekt Osobni asistent nije socijalna usluga.*

5. Smatrate li da je uloga udruge osoba s invaliditetom da organizira i provodi socijalne usluge za svoje članove ili bi se te usluge trebale pružati na sustavniji način?

*Da, udruge osoba s invaliditetom trebaju organizirati i provoditi socijalne usluge za svoje članove, ali te usluge trebaju sufinancirati ministarstva, a ne odbijati projekte i postavljati kriteriji koje ne može zadovoljiti više od 10 % udruga.*

Ostali problemi koji proizlaze iz činjenice da su udruge pružatelji usluga oglasili su se u pritužbama osoba s invaliditetom pravobraniteljici da im pružanje određene usluge uvjetovano članstvom u udruzi, da su zbog neslaganja s vodstvom udruge ostali bez usluge ili da, kao što smo pisali i u prošlogodišnjem izvješću, udruge nije prijavila projekt pa niti ne pruža potrebnu uslugu.

U Koprivnici je 26. rujna 2012. godine održan skup pod nazivom „Budući rad i opstanak udruga s invaliditetom“. Skup je organizirala Udruga invalida Koprivničko-križevačke županije, a nazočili su mu predstavnici udruga osoba s invaliditetom iz 35 gradova Hrvatske, predstavnici ministarstva socijalne politike i mladih, zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Paraolimpijskog odbora za osobe s invaliditetom te predsjednik Hrvatskog saveza udruga cerebralne i dječje paralize.

Na skupu je zaključeno sljedeće: U ime 48 udruga osoba s invaliditetom diljem Hrvatske koje su sudjelovale u radu skupa „Budući rad i opstanak udruga s invaliditetom“ i nakon realizirane emisije Normalan život na Hrvatskoj televiziji, a nakon što od Ministarstva socijalne politike i mladih nisu dobiveni odgovori na pitanja;

- Zašto je Udrugama 'OSI' ukinuta mogućnost prijave projekata, programa, osnovne djelatnosti i jednokratnih pomoći putem javnih natječaja u 2012. godini?,
- Na koji će se način financirati Udruge 'OSI' u 2013. godini?,

Nakon što je zamjenik ministrice Ministarstva socijalne politike i mladih gospođe Milanke Opačić gospodin Darko Ledinski po upitu sudionika skupa izjavio da Zakon o udrugama osobama s invaliditetom, kao udrugama od posebnog interesa i značaja neće biti prihvaćen od strane Ministarstva/Vlade,

1. Traži da se donese odluka kojom se Udrugama 'OSI' kojima su posljednje tri godine financirana i sufinancirana radna mjesta djelatnika od strane nadležnih ministarstava osigura/refundira financijska sredstava (hladnog pogona) za razdoblje od 01. lipnja do 31. prosinca 2012. godine za ta radna mjesta u visini dosadašnjih odobrenih sredstava za navedena radna mjesta.
2. Izraditi model kriterija na nacionalnoj razini da se donese odluku o planu i načinu financiranja projekata, jednogodišnjih programa, osnovne djelatnosti i jednokratnih pomoći u 2013. godini za udruge 'OSI', a sukladno dosadašnjoj praksi.
3. Konačno donijeti odluku o konkretnim smjernicama vezanim uz donošenje Zakona o udrugama osobama s invaliditetom, od posebnog interesa RH. Tražimo da se u budućem Zakonu o udrugama osoba s invaliditetom..., temeljnim udrugama OSI financiranje vrši pod jednakim uvjetima kao i nacionalnim savezima, tj. da se u Zakonu jasno i precizno navedu kriteriji po kojima bi se točno odredilo što se temeljnim udrugama OSI mora financirati, kako i iz kojih sredstava će se to financirati. Uspostaviti kvalitetniju suradnju između temeljnih udruga, saveza, SOIH-a i Ministarstava kako bi savezi konačno shvatili da su birani od tijela udruga.

U tablici kroz koju je Europska komisija pratila napredak Hrvatske u već zatvorenim poglavljima u sklopu pretpristupnih pregovora za poglavlje 19. *Socijalna politika i zapošljavanje* vezano uz obaveze Hrvatske na poduzimanju daljnjih koraka u provođenju relevantnih mjera vezanih uz osobe s invaliditetom posebice kroz povećanja dostupnosti i stvaranja usluga u zajednici kao alternativni institucionalizaciji Ministarstvo socijalne politike i mladih je za izvještajno razdoblje do 1. rujna dostavilo sljedeće podatke: u ožujku 2012. godine objavljen je natječaj za organizacije osoba s invaliditetom u sljedećim programskim područjima:

- osiguravanje usluge osobnog asistenta za osobe s najtežim invaliditetom
- osiguranje usluge tumača/prevoditelja znakovnog jezika;
- osiguranje usluge asistenta u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju

Cilj tog natječaja bio je nastaviti razvijati mrežu socijalnih usluga u zajednici koje su preduvjet povećanju pristupačnosti i neovisnosti za osobe s invaliditetom kao i poboljšanja kvalitete njihovog života.

Osigurana su sredstva za:

- 80 projekata kojima se osigurava usluga osobnog asistenta za 631 osobu s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta što je povećanje od 80 osoba u odnosu na 2011. godinu;
- 52 tumača za znakovni jezik koje zapošljava 27 organizacija osoba s invaliditetom što je 20 tumača više nego u 2011. godini
- 41 projekt za osiguranje asistenta u nastavi/predškolskom odgoju za 144 djece s teškoćama u razvoju za školsku godinu 2012–2013. Ova usluga obuhvaća 28 djece više nego u 2011. godini.

U vezi mjera koje su poduzete za 2013. godinu Ministarstvo socijalne politike i mladih izvijestilo je Komisiju kako je raspisan natječaj za trogodišnji program pružanja asistencije u vidu osobnog asistenta, tumača za znakovni jezik i videćeg pratitelja za slijepu osobu koji je novost u usporedbi s prethodnim razdobljem i proširuje opseg usluga usmjerenih prevenciji institucionalizacije. Dosad su se ugovori potpisivali na jednu godinu. Izrađeni su kriteriji kojima bi se trebala osigurati institucionalna podrška organizacijama civilnog društva i organizacijama osoba s invaliditetom kako bi se osigurala održivost njihovih usluga za što je osigurano približno HRK 10,000,000.00 u 2013. godini.)

Ocjena Komisije za predstavljene mjere bila je: Dobar napredak. Hrvatska ostvaruje obavezu. Međutim, osobe s invaliditetom i dalje nailaze na diskriminaciju na tržištu rada, a djeca s teškoćama suočavaju se s teškoćama u pristupu obrazovanju. Također je potrebno je posvetiti pažnju provedbi odredbi koje se tiču osiguranja fizičke pristupačnosti.

**ZAKLJUČAK:** Umjesto vlastitog zaključka donosimo neke od odgovora koje su nam dostavili iz udruga: *Socijalne usluge trebalo bi pružati na sustavniji način jer su udruge osoba s mentalnom retardacijom sastavljene od roditelja koji te poslove obavljaju volonterski uz profesionalne i obiteljske obaveze skrbi o djetetu s invaliditetom.*

*Smatramo da sve udruge pa tako i udruge osoba s invaliditetom primarno trebaju imati korektivnu ulogu što ne isključuje da se bave pružanjem socijalnih usluga. Međutim, okolnost da li će osobe s invaliditetom ostvarivati prava na korištenje određenih socijalnih usluga mora biti isključivo u nadležnosti države i ne smije ovisiti o tome da li neke udruge pružaju usluge i da li su osobe s invaliditetom članovi udruga.*

*Nedopustivo je da pružanje usluga koje primjerice omogućuju obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju kao što su specijalizirani prilagođeni prijevoz i usluga osobnog asistenta ovise o nečijoj umješnosti pisanja projekata.*

*Kako država nije prepoznala koje usluge osobe s invaliditetom trebaju kako bi bile ravnopravni članovi društva, civilni sektor bio je taj koji je na tragu tekovina modernih civiliziranih društva napravio veliki boom u integraciji osoba s invaliditetom. Udruge bi trebale i dalje pružati socijalnu usluge, ali uz sustavnu financijsku podršku države.*

*Smatramo da je uloga udruga osoba s invaliditetom organiziranje i provođenje socijalnih usluga, ali ne samostalno nego kao partner državi i lokalnim i regionalnim samoupravama. Ovakvim načinom na koji se sada provode neke od socijalnih usluga i za koje nisu osigurana financijska sredstva dolazi do nejednakog odnosa prema članovima što predstavlja diskriminaciju i kršenje Konvencije.*

*Posebno izdvajamo: Projektima preko udruga mogu se financirati aktivnosti koje dodatno poboljšavaju kvalitetu življenja dok bi one osnovne i neophodne trebale biti organizirane sustavno.*

### 3.4.2. POLOŽAJ UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM NA LOKALNOJ RAZINI

#### Primjer 1.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se iz **Udruge slijepih Sisak** radi potpore u traženju podrške za aktivnosti udruge od nadležnih tijela lokalne samouprave.

Povodom te zamolbe uputili smo Upravnom odjelu za društvene djelatnosti preporuku za osiguranje proračunskih sredstava za financiranje projekata udruga osoba s invaliditetom.

U preporuci je istaknuto kako su osobe s invaliditetom su jedna od najranjivijih skupina građana zajednice. Kako bi im se omogućilo da uživaju sva ona prava koja drugi građani uzimaju „zdravo za gotovo“, obaveza je društva da im osigura potporu. Upravo je razina osigurane potpore najranjivijim skupinama građana odraz civilizacijskog doseg a neke sredine. Kako bi se osiguralo poštivanje prava osoba s invaliditetom i to ne kao pitanja milosrđa nego pitanje jednakih mogućnosti koje svi zaslužujemo bez obzira na ograničenja koja nam nameću oštećenja, Republika Hrvatska potpisala je Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i na temelju nje izradila Nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. Oba ta dokumenta veliki naglasak stavljaju na udruge osoba s invaliditetom kao partnere u kreiranju politika koje se tiču osoba s invaliditetom, ali i pružatelje usluga i osiguravanje potrebne potpore osobama s invaliditetom. Kako bi se to omogućilo, potrebno je da lokalna zajednica prepozna obvezu prema ovoj skupini svojih građana prilikom dodjele proračunskih sredstava kao i posebnost udruga osoba s invaliditetom u odnosu na ostale organizacije civilnog društva.

Udruga slijepih Sisak je udruga koja svojim inovativnim projektima pružanja usluga slijepim osobama s invaliditetom pruža primjer ostalim sredinama. Međutim, kako bi se osigurala održivost sustava potpore koje su osmislili i koje provode, nužna je i financijska podrška lokalne sredine. Osim što je obveza lokalne samouprave skrb o svim kategorijama svojih građana, omogućavanje djelovanje udruga osoba s invaliditetom u cilju unaprjeđenja kvalitete života osoba s invaliditetom kroz odvajanje proračunskih sredstava za njihov rad dio je obaveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave sukladno Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine unutar područja 2.14. Izrazili smo nadu da će i Grad Sisak biti jedna od onih zajednica koje u partnerstvu s udrugama osoba s invaliditetom razvijaju lokalne strategije za unaprjeđenje življenja ove kategorije svojih sugrađana i raspoređuju proračunska sredstva na način da se u njima vodi računa o projektima i aktivnostima koje osiguravaju potporu osoba s invaliditetom kakve su i one Udruge slijepih Sisak.

#### Primjer 2.

AMORE VERA, udruga potpore osobama s intelektualno-komunikacijskim teškoćama iz Drugog Sela obratila se pravobraniteljici s molbom za podršku u osiguranju potpore radu i aktivnostima udruge od strane jedinice lokalne samouprave.

Nakon što se upoznala s radom i aktivnostima udruge kao i teškoćama na koje nailaze, pravobraniteljica je održala sastanak s gradonačelnikom Dugog Sela. Pravobraniteljica je informirana o problemima osoba s invaliditetom i onim što Grad Dugo Selo čini za njihove rješavanje. U Dugom Selu, naime, postoji pet udruga koje se bave invalidnim osobama. Kroz različite oblike, izravno i neizravno, Grad izdvaja oko 600.000 kuna godišnje za potrebe osoba s invaliditetom. Za programe udruga osoba s invaliditetom iz gradskog je proračuna za tekuću godinu predviđeno 200.000 kuna, za njihov redovni rad još 138.000 kuna, a za financiranje tretmana u Suvagu, Centru za autizam, logopedске tretmane i slično još 264.000 kuna. Među inim problemima istaknut je i problem barijera koje priječe dolazak osoba s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica do zgrade gradske uprave te je gradonačelnik obećao da će do sljedećeg dolaska pravobraniteljice u Dugo Selo i ovaj problem biti riješen i postavljena rampa za osobe s invaliditetom.

Gradonačelnik je na sastanak pozvao i predstavnike udruge Amore vera koji su imali problem nedostatka prostora za rad. Problem je, kako se čulo, nastao nakon nesporazuma između predstavnika ove udruge i Dnevnog centra u Dugom Selu koji vodi stručno osoblje Centra za

rehabilitaciju Stančić, a za koji Grad financira troškove najma prostora. Pokazalo se naime da se, nakon dvije godine zajedničkog korištenja, Centar i udruga Amore vera ne mogu usuglasiti oko korištenja spomenutog prostora. Štoviše, Grad je odnedavno pronašao novi prostraniji smještaj s okolišem i van prometne vreve koji također mogu koristiti korisnici Dnevnog centra. Premda su korisnici Dnevnog centra u pravilu i članovi udruge Amore vera, gradonačelnik je izrazio spremnost da se iz proračuna financira i najam prostora za ovu udrugu, a predstavnici Amore vere su ovaj prijedlog prihvatili.

Iz udruge smo dobili povratnu informaciju da se je posjetom pravobraniteljice Gradu Dugo Selo potaknuo drugačiji način suradnje, razmišljanja i ophođenja prema osobama s invaliditetom i njihovim udrugama. Konkretni rezultat tih napora bila je činjenica da je Grad Dugo Selo dodijelio udruzi prostor za rad.

### Primjer 3.

Na lokalnoj razini udrugama odobravaju se minimalna sredstva, a i iz udruge osoba s invaliditetom često iznose stav da se decentralizirana sredstva radije odobravaju udrugama za primjerice sport nego osobe s invaliditetom budući da ne postoji svijest niti obveza lokalne i regionalne samouprave o potrebi izdvajanja sredstava za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao posebno ranjivu skupinu svojih građana.

Ovu tvrdnju potkrjepljuje i sljedeći napis objavljen u tjedniku Vox 5. ožujka 2013. godine pod naslovom *Nema novca za udruge*.

*Vox tjednik o problemima financiranja udruge na lokalnoj razini piše sljedeće: Već duže vrijeme brojne udruge građana koje se financiraju iz proračuna Grada Zadra imaju probleme s nedostatkom sredstava za rad jer se često događa da uplate kasne. Veliki minus na računu Grada uzrokovao je kašnjenja i neisplate prema brojnim korisnicima proračuna uslijed čega isti nisu mogli obavljati svoje djelatnosti, odnosno bilo im je otežano. Godinu dana muku s financijama mučila je i udruga Svjetlo koja je dugo bila bez kune, što je uvelike otežavalo rad ove organizacije koja se bavi osobama s mentalnom retardacijom. Nisu samo te organizacije bile u problemima već i amaterska kulturno-glazbena društva. Osim gradske glazbe Zadar i HPGD Zoranić također je na gradskom proračunu, a oba su društva u proteklom razdoblju ima isti problem – manjak sredstava za osnovno funkcioniranje i djelovanje.(...) iz proračuna Grada financira se oko 200 raznih udruge građana, bilo sportskih, kulturnih, u socijali i zdravstvu. Dinamika isplate ovisi o prilivu sredstava od poreza, a kako su mnogi poreznu subjekti u blokadama ili ne isplaćuju plaće, upitne su i daljnje mogućnosti financiranja udruge – stoji u pojašnjenju Upravnog odjela za financije.(...)*

*Mjere štednje uvedene su još početkom 2011. Kada su brojna društva i udruge na proračunu Grada ostale bez svojih godišnjih, kvartalnih i mjesečnih uplata sredstava. Gradska je uprava navedena sredstva usmjerila u drugom pravcu, a u međuvremenu su se udruge morale same snalaziti.*

Za pretpostaviti je da su u mnogim sredinama problemi proračuna jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave još izraženiji. Ovaj odlomak ujedno pokazuje da ne postoji razlika u tretmanu amaterskih udruge građana i udruge koje poput udruge Svjetlo koje za svoje članove osiguravaju one usluge koje sustav ne osigurava, a izravno se reflektiraju na sprječavanje institucionalizacije i socijalno uključivanje.

Aktivnosti Udruge Svjetlo i teškoće opisani su u Zadarskom listu u članku Tračak svjetlosti za udrugu Svjetlo od 5. travnja 2012.

*Nekolicina članova udruge Svjetlo zaposlena je u Baumax centru u Zadru pa se akcija nastavlja i u subotu od 9 do 13 sati ispred Baumaxa.*

*- Uključite se u akciju i darujte tračak svjetlosti onima kojima je naša pomoć najpotrebnija, pozivaju s Novog radija.*

*Udruga Svjetlo okuplja osobe s mentalnom retardacijom i autizmom, njihove roditelje i prijatelje i nastoji im život učiniti što potpunijim i sretnijim. Pritom su Udruzi potrebna novčana sredstva kojih je sve manje.*

*- U ovoj krizi je donacija sve manje i zato je lijepo što Novi radio pomaže udruzi, a posebno su dobre ovakve akcije jer doprinose promidžbi Udruge i potreba osoba s mentalnom retardacijom. Sredstva*



su potrebna za razne izdatke Udruge. Potrebno je platiti djelatnike, defektologa, mentora koji radi s našim članovima u Baumaxu... A posebno su nam važna sredstva za klub TIM, rekla je Irena Palčić, predsjednica Udruge.

Klub TIM članovima pruža mogućnost druženja, radionica i raznih sadržaja kojih nakon 21 godine i izlaska iz obrazovnog sustava više nemaju. To im puno znači jer obično nemaju neko društvo i ispunjen život i cijeli dan ovisi o vlastitoj obitelji. Zato bi bila velika šteta, ističe Palčić, da to sada propadne zbog nedostatka novca.

U skućenim prostorima Caritasa njih preko 20 se svakodnevno druži, imaju kreativne radionice, kuharske radionice, uče se samostalnom životu...

- Za to je potrebno plaćati ljude koji s njima rade i potrebne materijale. Udruga se financira iz proračuna Grada Zadra, Zadarske županije i iz projekata preko nadležnog ministarstva. Samo što Grad u proračunu uvijek predvidi 100 do 110 tisuća kuna za udrugu Svjetlo, a lani smo jedva dobili 50 tisuća. U ovogodišnjem proračunu je opet predviđeno 110 tisuća kuna, još uvijek nismo dobili ni lipe. Županija uvijek predvidi i plati 10 tisuća kuna, a projekti su nam u ministarstvu uvijek bili prihvaćeni, oni su plaćeni do zadnje kune, kao što svaku kunu moramo i opravdati. To nama odgovara. Najispravnije je i voljela bih kada bi i u Gradu tako funkcioniralo, kaže Palčić.

Primjer 4.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je zamolbu Udruge slijepih Požeško-slavonske županije za pomoć u rješavanju problema sufinanciranja Udruge u 2012. godini. Udruga je Ured POSI upoznala s teškom situacijom u kojoj se našla nakon neodobranja sredstava za aktivnosti udruga. Ured POSI obavijestio je udrugu o svemu što je poduzeo u svrhu zaštita osoba s invaliditetom po ovom pitanju i u prilogu poslao dopise institucijama, upozorenja i reagiranja. Iz Udruge su nas obavijestili da je Udruga stavljena u stanje mirovanja.

Primjer 5.

I u ovom izvještajnom razdoblju pojedini članovi udruga prituživali su se na odnose unutar udruge i na druge vrste razmirica među članovima udruga.

U takvim situacijama su pritužitelji obaviješteni da miješanje u odnose među članovima dobrovoljnog udruženja građanina ne ulazi u okvir suradnje s udrugama kako je propisuje Zakon tako da Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nije nadležan postupati u navedenom pitanju. Upućeni su na zaštitu svojih prava sukladno Zakonu o udrugama.

Udruge osoba s invaliditetom su kao i ostale udruge dobrovoljne organizacije građana sa svojim tijelima i djelovanjem određenom statutom. Zakon o udrugama (Narodne novine, br. 88/01 i 11/02) članak 26. propisuje postupanje u slučajevima na koje se pritužujete: „(1) Članovi udruge nadziru rad udruge. Ako član udruge utvrdi nepravilnosti u provedbi statuta, ovlašten je na to upozoriti statutom određeno tijelo udruge, odnosno skupštinu ako statutom nije određeno nadležno tijelo. Ako se upozorenje ne razmotri na sjednici statutom određenog tijela udruge, odnosno skupštine u roku od 30 dana od dostavljenoga pisanog upozorenja i nepravilnosti ne otklone, član ima pravo podnijeti tužbu županijskom sudu nadležnom prema sjedištu udruge radi zaštite svojih prava propisanih statutom udruge.“

Sukladno tome, savjetovani su da svoja prava pokušaju ostvariti sukladno ovim odredbama Zakona o udrugama.

Primjer 6.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se udruga sa područja Grada Zagreba, a s radom je započela 1991.g.. Udruga provodi niz programa od predškolskog do poludnevnog, provodi umjetničko rehabilitacijske radionice, i sve to uz stručni rad devetero djelatnika te ravnatelja i spremačice. Imaju 35 korisnika u mreži djelatnosti socijalne skrbi i provode projekt u školi gdje su izvoditelji projekta korisnici udruge a koji je usmjeren na preveniranje neprihvatljivog ponašanja učenika u školama. Škole su zainteresirane, ali projekt nije prošao.

U nastavku donosimo njihova promišljanja vezana uz trenutnu situaciju:

(...) Ovakav način osiguravanja sredstava iz jednogodišnjih projekata za programe koji se provode svakodnevno (od 01.01. do 31.12.) s konkretnim korisnicima koji su po Ugovorima CZSS upućeni u naše i slične programe, su do te mjere nesigurna i neizvjesna, kasne i do pola godine, tako da je gotovo nemoguće temeljiti jedan ozbiljan program i cijeli pogon vezan uz program na sredstvima za koja ne znate da li ćete ih ostvariti i ako da, kad će biti na žiro računu (...).

(...) Umjesto da se naše snage usmjeravaju na konkretan neposredan rad s korisnicima, a da se redovitim financijskim sredstvima iz sustava, osigurava osnovna razina usluga tzv. hladan pogon, ovako se najmanje jedna osoba, uz knjigovodstveni servis mora baviti administrativnim poslovima (praćenje natječaja, pisanje projekata, izvještavanje tromjesečno, polugodišnje godišnje itd.) pri čemu se troše tone papira (obvezatna dokumentacija – izvornik projekta i 4 preslike sve dokumentacije), tonera, poštanskih troškova, biljega (...). Ministarstva tad mobiliziraju stotine ljudi na aktivnostima pregledavanja, ocjenjivanja, praćenju izvještaja. Sve skupa izgleda potpuno apsurdno, uvelike potičući neodgovorno, potrošačko ponašanje (...).

Sredstva koja se troše na ovaj segment poslova oko projekata, zasigurno su mnogo veća nego da se osigura sustavno sufinanciranje osnovne djelatnosti programima koji su kontinuirani s konkretnim korisnicima.

Nadležni nas često upućuju na tražnje sredstava, organiziranje humanitarnih akcija, prikupljanje donacija i sl. Smatramo da je to potpuno krivi put. Ukoliko ste stalno u poziciji onog koji TREBA POMOĆ, postajete sve SLABIJI, a onaj koji DAJE postaje sve MOĆNIJI. Apeliranje na nas da tražimo pomoć iz drugih izvora, zvuči nam ništa manje dramatično od prošnja na uglu ulice s otkrivenim hendikepom radi pobuđivanja samilosti prolaznika. Mi bismo trebali izložiti svoje korisnike kako bismo probudili empatiju širokih masa koja bi nam onda udijelila pomoć (...).

(...) Formulacija koja se čuje iz nadležnih institucija: "Mi smo vam dali toliko i toliko; Mi vas sufinanciramo s toliko i toliko sredstava", zvuči kao upozorenje, prijatna, poziva na šutnju i poslušnost i u onima koji slušaju pobuđuje osjećaj nevrijednosti, neznatnosti. Kao da se stalno moramo preispitivati - da li mi to uopće zaslužujemo? Da li bismo trebali raditi volonterski? Novac koji stiže od nadležnih institucija prvenstveno se percipira kao novac koji je potreban da bi se proslijedio korisnicima. Čak se u javnim istupima ističe – „...davali smo im toliko i toliko, a oni nisu korisniku npr. osigurali džeparac i sl...“ Naravno da je to važno i neizostavno. Naravno da je korisnik SUBJEKT ove priče, ali mora se percipirati da su plaće stručnim radnicima koji skrbe i provode programe s korisnicima također sredstva ZA KORISNIKE. Nije samo ručak koji korisnik dobije, i općenito neka materijalna vrijednost koju on „konzumira“, za njega, a sve ostalo je reklo bi se potrošeno na plaće(...).

(...) Sustav treba preuzeti sustavnu brigu za održavanje kontinuiteta ovakvog i sličnih programa, u skladu s procesom deinstitutionalizacije na koju se stalno poziva, a projektima se onda može, bez stalne strepnje i straha za opstanak, podizati standard pružanja usluga i unaprjeđivati usluge novim aktivnostima. Ako nam je osigurana egzistencija i možemo svakodnevno ostvarivati svoje programe, onda mi možemo puno dati društvu u kojem živimo. Naši su korisnici limitirani u intelektualnoj sferi, ali su nadareni u emocionalnoj, u području srca, što je sposobnost koju je često u svijetu koji nas okružuje potrebno potisnuti da bi se napredovalo, a neminovno svijet u kojem se zanemaruje ta dimenzija postaje usamljen, hladan i u konačnici mrtav (...).

## **Ured POSI kao pridruženi partner udrugama na projektima**

Zahtjev za pridruživanjem projektnom prijedlogu u svojstvu pridruženog partnera Uredu su uputile sljedeće udruge:

**Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara** predložila je projekt *Da, mi se možemo boriti za naša prava*. Cilj projekta je jačanje uloga civilnog društva u promicanju ljudskih prava i demokratskoj reformi u podržavanju miroljubivog pomirenja interesa različitih grupa i u konsolidaciji političkog sudjelovanja i predstavljanja u 5 županija s najvećim rizikom: Osječko-baranjska, Brodsko-posavska, Splitsko-dalmatinska, Zadarska i Dubrovačko-neretvanska županija. Specifični cilj je osnaživanje

ranjivih grupa osoba sa spinalnim ozljedama, utvrđivanje pokazatelja za novi okvir suzbijanja diskriminacije u borbi za prava osoba sa spinalnim ozljedama, gradnja kapaciteta kroz mobilizaciju podzastupljenih osoba sa spinalnim ozljedama i osnivanje novih udruga osoba sa spinalnim ozljedama u županijama gdje dosad osobe sa spinalnim ozljedama nisu bile organizirane u udruge kao i podizanje svijesti lokalne zajednice kroz kampanje u medijima.

Uloga Ureda POSI u pripremi i razradi predloženog projekta: Ured je konzultiran u vezi pitanja koja su se odnosila na razvoj okvira za suzbijanje diskriminacije čija se realizacija predlaže projektom. Uloga Ureda POSI u implementaciji projekta sastojala bi se u korištenju izvješća koji bi nositelji projekta pripremili kao važnog izvora informacija o kršenju prava osoba s invaliditetom. Budući da je dio djelokruga rada Ureda POSI promicanje i podizanje razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom i načinima borbe protiv diskriminacije Ured POSI bi sudjelovalo u takvim aktivnostima koje projekt predviđa. Međutim, sredstva za projekt nisu odobrena.

**Udruga za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama Sjaj** uputila je molbu za suradništvom Ureda POSI na projektu kojeg predlažu u sklopu natječaja za sredstva iz EU fondova. Ciljevi projekta su osnivanje Pravnog centra za jednakost, provođenje kampanji za podizanje razine svijesti javnosti i osoba s invaliditetom o diskriminaciji na osnovu invaliditeta i stvaranje sudske prakse na tom području.

Ured POSI je prihvatio suradništvo u obliku savjetodavne podrške pri izradi indikatora za istraživanje o stavovima javnosti prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj; izradi metodologije za istraživanje o stanju prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom; sudjelovanju u aktivnostima vezanim uz javnu kampanju namijenjenu podizanju svijesti o jednakosti osoba s invaliditetom.

**Udruga za samozastupanje u partnerstvu s udrugom GONG** je kroz grant shemu Europske unije EIDHR CBSS Europe Aid prijavila projekt koji je za cilj imao povećati ostvarivanje prava glasa marginalizirane skupine – osoba s intelektualnim teškoćama. Korisnici projekta su osobe s intelektualnim teškoćama, a ciljane skupne su: samozastupnici zaposleni u Udruzi za samozastupanje, mreža samozastupnika na lokalnom nivou – 12 grupa za samozastupnike na prostoru Hrvatske, relevantne državne institucije, mediji i građani. Kroz tri skupine aktivnosti (podizanje kapaciteta Udruge za samozastupanje za zagovaranje kroz praktičan rad, kampanja zagovaranja za ostvarivanje prava glasa, podizanje javne svijesti o pravu glasa osoba s intelektualnim teškoćama udruge će djelovati kako bi pokušale utjecati na: izmjenu zakonskog okvira za glasovanje osoba s intelektualnim teškoćama i podizanje svijesti raznih ciljnih skupina vezano za ovu problematiku. Početak projekta bio je u srpnju 2012. godine, a predviđeno trajanje je 15 mjeseci. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je zajedno s Državnim izbornim povjerenstvom uključen u projekt kao suradnička organizacija i to na aktivnosti konferencije o pravu glasa osoba s intelektualnim teškoćama kao i završno čitanje i davanje komentara na priručnik o ostvarivanju prava glasa u praksi.

Prijedlog projekta je usvojen i planirane aktivnosti odvijale su se sukladno planiranom.

Ured POSI uključen je kao suradnička organizacija na projektu PERSON (Partnership to Ensure Reforms of Supports in other Nations - **Partnerstvo za osiguranje reformi podrške drugim državama nacija**) financira Europska unija kroz Instrument pretpristupne pomoći (IPA). To je jedan od otprilike 20 programa koji se financira u sklopu programa partnerstva s organizacijama civilnog društva. Projekt koordinira Centar za zakonodavstvo i politike vezane uz invaliditet pri Nacionalnom sveučilišnom institutu Galway iz Irske. Partneri na projektu su Udruga za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama Sjaj i udruge iz Srbije, Turske, BiH i Kosova. Cilj projekta je povećati kompetencije organizacija civilnog društva kako na nacionalnoj tako i na regionalnoj razini za strateško zagovaranje i praćenje reformi koje utječu na osobe s intelektualnim i psiho-socijalnim invaliditetom. Ured POSI pružat će savjetodavnu pomoć na razvoju strateških dokumenata i sudjelovati u aktivnostima podizanje razine svijesti.

**Udruga za rehabilitaciju i edukaciju Visoki jablani iz Rovinja u partnerstvu s Udrugom Srce iz Splita, Udrugom Prijatelj iz Metkovića, Udrugom žrtava mina Karlovačke županije i Udrugom invalida Križevci** prijavila je projekt *Aktivnost i uključenost – nov odgovor na invaliditet*. Cilj projekta je prikupiti podatke i izraditi bazu podataka o pružateljima socijalnih usluga aktivne rehabilitacije za djecu i mlade s teškoćama u razvoju i podići razinu svijesti o važnosti programa rane intervencije i rehabilitacije za ciljanu skupinu djecu i mlade od 10 do 19 godina života. Jedan od ciljeva projekta je da se na temelju anketnog ispitivanja korisnika usluga i drugih podataka prikupljenih istraživanjem objavi publikacija i da se ujedno utječe na najavljeni Zakon o inkluzivnom dodatku. Ured POSI imaće konzultativnu ulogu na projektu, biti uključen na aktivnostima podizanja razine svijesti i zagovaranja kao i povezivanja partnera na projektu s drugim dionicima na području pružanja socijalnih usluga od Ministarstva socijalne politike i mladih do udruga i drugih pružatelja usluga.

### **3.4.3. PREPORUKE UREDA POSI ZA UDRUGE OSOBA S INVALIDITETOM**

#### **Preporuka za dobivanje prostora Udruzi invalida Grada Samobora i sv. Nedelje**

Prilikom posjeta i sudjelovanja na Danima otvorenih vrata koje je organizirala Udruga invalida Grada Samobora i Sv. Nedelje, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom imala je priliku obići prostore Udruge te se upoznati s problemima s kojima se susreću članovi i djelatnici Udruge u svakodnevnom radu. Prostor u kojem Udruga djeluje je nedostatan za provođenje bilo kakvih aktivnosti i programa kojima se potiče osobe s invaliditetom na aktivni doprinos, nema pristupačan sanitarni čvor ni adekvatnu opremu pomoću koje bi se same osobe s invaliditetom mogle uključiti u rad udruge. Također je problem osiguravanja prijevoza. Kako bi Udruga u potpunosti zaživjela i kako bi mogla pružati različite oblike usluga svojim korisnicima – osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju preporučili smo Zagrebačkoj županiji, Gradu Samoboru i Gradu sv. Nedelja da se osigura adekvatan prostor, oprema i prijevoz. Preporuka je uvažena i udruga se seli u privremene nove pristupačne prostore od 1. travnja 2013. godine.

#### **Preporuka za Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida – HSUTI - Projekt „Trebali bi znati o osobama s invaliditetom“**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je podršku Hrvatskom savezu udruga tjelesnih invalida – HSUTI prilikom apliciranja na natječaj radi projekta „Trebali bi znati o osobama s invaliditetom“. U svom radu uočili smo problem neprimjerenog postupanja zdravstvenih djelatnika prema osobama s invaliditetom, i to s različitim vrstama invaliditeta, s obzirom na to da svaki od njih zahtijeva poseban i specifičan pristup. Ovo kršenje prava osoba s invaliditetom od strane zdravstvenih djelatnika posljedica je nedovoljnog znanja o specifičnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom. Stoga je nužno provoditi kontinuirane edukacije svih zdravstvenih djelatnika, kako je to već prepoznato i u *Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine*, gdje je kao jedna od mjera u sklopu unaprjeđenja zdravstvene zaštite prepoznata i nužnost „*Edukacije zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom*“. Kao sunositelji mjere određene su i udruge osoba s invaliditetom kao i udruge koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom. Podrška projektu je opravdana radi unaprjeđenja zdravstvene zaštite osoba s invaliditetom, podizanja razine svijesti, borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom u svim područjima života, a na što se RH obvezala potpisivanjem i ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je o nužnosti edukacije zdravstvenih djelatnika o pravima osoba s invaliditetom, o dužnosti poštivanja njihovog urođenog dostojanstva i osobne autonomije te specifičnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom ukazala i svojom preporukom upućenom Ministarstvu zdravlja, Hrvatskom liječničkom zboru, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo te savezima i udrugama osoba s invaliditetom. Projekt nije usvojen.

#### **Potpota Zadruzi Kameleon - osnivanje edukativnog restorana**

U svrhu edukacije djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom uputili smo pismo potpore Zadruzi „Kameleon“ radi otvaranja restorana s edukativnom namjenom.

Smatramo da je ovakva ideja posve jedinstvena i potrebna, budući da pridonosi ne samo stjecanju znanja i vještina u svrhu profesionalnog osposobljavanja djece s teškoćama u razvoju već i podizanju kvalitete života osoba s invaliditetom. Primarni zadatak ovog restorana je edukativne naravi, te smatramo da se vrijednost restorana ovakvog tipa ogleda prvenstveno u interesu i koristi onih koji pružaju usluge pripremanja, serviranja i posluživanja hrane i u korist krajnjih konzumenata ovakvih usluga, čime se ovakav restoran razlikuje od drugih. Naime, stvarna neovisnost djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom nije moguća bez posjedovanja vještina i znanja o načinima pripremanja hrane uz poštivanje svih specifičnosti vezanih uz invaliditet. Smatramo nadasve potrebnim imati restoran u kojemu će i djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom različitih vrsta i stupnjeva oštećenja imati mogućnost dobiti znanja o načinima na koje mogu što samostalnije pripremati i servirati hranu, a istovremeno imati priliku kroz vježbe primijeniti stečene spoznaje.

#### **Potpore Udruzi HUPRT - projekt „Centar za informiranje i edukaciju osoba s invaliditetom“**

Prateći višegodišnje djelovanje Hrvatske udruge za promicanje i razvoj tiflotehnologije dali smo potporu projektu „Centar za informiranje i edukaciju osoba s invaliditetom“ koji postižu iznimno dobre rezultate i postignuća na području informiranja i edukacije slijepih i slabovidnih osoba. Osim informiranja slijepih i slabovidnih osoba o najnovijim znanstveno-tehnološkim spoznajama i dostignućima u primjeni i prilagodbi tiflotehničkih pomagala koja im olakšavaju život, Udruga također daje značajan doprinos i u poticanju obrazovanja i osposobljavanja. Ne manje važan je doprinos Hrvatske udruge za promicanje i razvoj tiflotehnike i u procesima cjeloživotnog učenja i stjecanja socijalnih vještina. Dajući potporu projektu Centar za informiranje i edukaciju osoba s invaliditetom kojim se Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike javila na natječaj Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta izrazili smo svoje uvjerenje da ovaj Centar može uključiti i ostale kategorije osoba s invaliditetom pomažući im u stjecanju znanja i vještina kojima ne samo nadograđuju svoja bazična profesionalna znanja, nego potiču neovisnost i socijalnu uključivost. Projekt nije usvojen.

#### **Preporuka Udruzi Natator - projekt „Poduka plivanja po Halliwick konceptu mališana, djece s teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom“**

Prepoznavši važnost projekta *Poduka plivanja po halliwick konceptu mališana, djece s teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom*, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputio je preporuke Vladinom Uredu za ljudska prava i nacionalne manjine, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvu socijalne politike i mladih na čije se je natječaje prijavio Plivački klub Natator iz Zagreba koji ujedno provodi i navedenu poduku plivanja.

Smatramo da je jako važno da se aktivnosti projekta prošire na ostale sredine izvan Zagreba gdje je dostupnost programa športskih aktivnosti namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju i mladima s invaliditetom u ovakvom obliku gotovo nepostojeća. U svojoj preporuci smo istaknuli kako osmišljene projektne aktivnosti koje koriste inovativnu metodu rada s djecom s teškoćama u razvoju i mladima s invaliditetom izravno doprinose provođenju mjere zacrtane Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine u poglavlju 2.13. *Rekreacija, razonoda i šport: 2. Izraditi, provoditi i pratiti programe izvannastavnih športskih i drugih aktivnosti koje će poboljšati uključivanje djece i mladeži s teškoćama u razvoju*. Provedbom tih aktivnosti na najbolji će se način implementirati i članak 30. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji govori o obvezi države u *poduzimanju mjera u svrhu mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja u športskim i rekreacijskim aktivnostima namijenjenim osobama s invaliditetom*. Projekt nije usvojen.

#### **Preporuka Savezu udruga osoba s invaliditetom Grada Siska za dobivanje prostora**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku Agenciji za upravljanje državnom imovinom - Grad Sisak vezano uz zamolbu Saveza udruga osoba s invaliditetom Grada Siska koji su naveli probleme vezane za prostor u kojem Savez djeluje. Savez provodi niz aktivnosti i programa kojima potiče osobe s invaliditetom na aktivni doprinos, kako sebi, tako i cjelokupnom društvu, u cilju unaprjeđenja kvalitete života i položaja osoba s invaliditetom različitih oštećenja i dobi na području Sisačko-moslavačke županije. Prema dobivenim podacima vidljivo je da je u Savez

uključeno niz udruga koje pružaju različite oblike usluga svojim korisnicima – osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju od jutarnjih do kasnih poslijepodnevni sati od sportskih aktivnosti, kreativnih, likovnih i literarno dramskih pa do zajedničkih okupljanja većeg broja članova. Zbog činjenice da savezi i udruge osoba s invaliditetom vrlo često ispunjavaju one praznine koje ostavljaju institucije oko pružanja podrške, savjetovanja i skrbi o osobama s invaliditetom, potrebno je uvažiti posebnost njihovog položaja u odnosu na ostale organizacije civilnog društva koje djeluju za opće dobro. Država, županije i gradovi s pravom prepoznaju saveze i udruge osoba s invaliditetom kao partnere u razvoju politika koje se tiču položaja osoba s invaliditetom čime ispunjavaju svoje obveze preuzete potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali je potrebno da se ta važnost udruga ogleda i prilikom osiguravanja prostora koji će biti dostupan i pristupačan za sve osobe s invaliditetom, neovisno o kojem se oštećenju radi. Kako bi savezi i udruge osoba s invaliditetom mogle obavljati svoj rad na dobrobit osoba s invaliditetom, zbog kojih su i osnovane, neophodno im je osigurati prostor.

Slijedom navedenog, preporučili smo Agenciji za upravljanje državnom imovinom i Gradu Sisku da sukladno svojoj nadležnosti osiguraju adekvatan prostor i opremu za neometano funkcioniranje Saveza udruga osoba s invaliditetom Grada Siska. Preporuka je uvažena i Savez je dobio prostor.

#### **Preporuka projektu *Mreža rane podrške Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu***

Roditelji djece s teškoćama u razvoju, stručnjaci, ali i cjelokupna javnost neosporno su se uvjerali u neophodnost i iznimnu važnost interdisciplinarnе rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju. Kako usluge rane intervencije u RH još uvijek nisu sustavno uvedene, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržava Hrvatsku udruhu za ranu intervenciju u djetinjstvu koja provodi projekte rane intervencije. Upravo konkretni rezultati i iskustva dobivena u tom radu osim neupitne dobrobiti za djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji, pomoći će pri sustavnom uvođenju programa rane intervencije u RH kako bi oni čim prije postali dostupni svojoj djeci s teškoćama što ranije i u svim dijelovima Hrvatske. Provedbom aktivnosti koje u svom projektu *Mreža rane podrške* predviđa Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu, na najbolji će se način implementirati i članak 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom («Narodne novine – Međunarodni ugovori» br. 6/07, 3/08, 5/08) koji govori o obvezi države potpisnice da *osigura zdravstvene usluge potrebne osobama s invaliditetom, uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjene i prevencija daljnjeg invaliditeta (...)*, kao i članka 26. koji govori da će države potpisnice *organizirati, ojačati i proširiti sveobuhvatne usluge i programe osposobljavanja i rehabilitacije, posebice na području zdravstva, zapošljavanja, obrazovanja i socijalnih usluga, na način da: a) usluge i programi osposobljavanja i rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba i jačih strana osobe (...)*. Dosadašnji rad Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu na najbolji način doprinosi ostvarenju tih ciljeva te smo stoga izrazili svoju punu podršku njegovom nastavku i nadogradnji kako to predviđa projekt *Mreža rane podrške*.

#### **Preporuka Udruzi Ludruga radi provođenja aktivnosti za osobe s psiho-socijalnim invaliditetom**

Osobe s psiho-socijalnim invaliditetom jedna su od skupina osoba s invaliditetom koja zbog specifičnosti svojih teškoća u odnosu na ostale grupacije osoba s invaliditetom zaostaje u samoorganiziranju i samozastupanju. To je ujedno i grupacija koja je teško pogođena stigmatizacijom od strane okoline što u velikom dijelu i pretvara njihovo oštećenje u invaliditet odnosno nemogućnost uključivanja u svakodnevni život zajednice. Usluge podrške, posebice aktivnosti izvanbolničke rehabilitacije u Hrvatskoj gotovo da i ne postoje. Prema studiji koji su za program Ujedinjenih naroda za razvoj UNDP Hrvatska provele Nataša Škrbić i Lidija Japec *Mapiranje alternativnih socijalnih usluga/programa po županijama* u 2008. godini od svih socijalnih usluga namijenjenih osobama s invaliditetom na razini cijele Hrvatske najmanje su zastupljene, a ujedno i s najmanjim iznosima poduprte usluge resocijalizacije psihički oboljelih osoba. Sukladno navedenom izrazili smo svoju podršku inicijativi Udruge Ludruga koja okuplja i takvim okupljanjem osnažuje osobe s psiho-socijalnim teškoćama ili osobe s duševnim smetnjama. Ono što razlikuje Ludrugu od malobrojnih udruga koje okupljaju osobe s tom vrstom teškoća je ne samo inovativan pristup teškoćama mentalnog zdravlja i posredovanje u prenošenju uspješnih a u Hrvatskoj malo poznatih

psihoterapijskih postupaka i oblika podrške, već i činjenica da u upravljanju udruge i vođenju njezinih aktivnosti sudjeluju same osobe koje se na taj način osnažuju i rehabilitiraju, a ujedno im se pruža izvanbolnička podrška koja u ovom trenutku u Republici Hrvatskoj nije osigurana ni na koji drugi način. Aktivnostima Udruge ujedno se izravno doprinosi provođenju Članka 8. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom («Narodne novine – Međunarodni ugovori» br. 6/07, 3/08, 5/08) budući da su usmjerene na podizanje razine svijesti javnosti *s ciljem promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom i promicanja priznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom*. Ciljevi koje navodi Udruga te njezine dosadašnje aktivnosti na najbolji način doprinose zaštiti prava i povećanja kvalitete života osoba s psiho-socijalnim invaliditetom.

#### **Preporuka Udruzi „Pro Mente Hrvatska“ - projekt pristupačnost turističkih i ugostiteljskih objekata**

U svrhu osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom turističkih i ugostiteljskih objekata u RH uputili smo preporuku i dali potporu Udruzi „Pro Mente Hrvatska“ kako bi aplicirala na natječaj „Inovativni turizam“ Ministarstva turizma. Turizam kao vodeća gospodarska grana u našoj zemlji mora u nužnim prilagodabama razvijati svjesnost o potrebi dostupnosti hotelijersko-ugostiteljskih i drugih turističkih resursa i osobama s invaliditetom što iziskuje prethodno upoznavanje i edukaciju o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom ne samo turističkih djelatnika već i onih koji donose odluke o gradnji i rekonstrukciji objekata spomenute namjene. Unatoč bogatstvu prirodnih resursa s kojima raspolažemo, tek je neznatan broj onih koji su dostupni osobama s invaliditetom, ne razmišljajući o podatku da one čine oko 12% udjela u ukupnom stanovništvu. Prateći stanje ne/pristupačnosti na obali jednako potvrđujemo da turistički djelatnici ali i svi oni odgovorni za kreiranje usluga i sadržaja kojima obogaćuju turističku ponudu imaju skromne spoznaje o tome što pristupačnost uključuje i na koje prostore se odnosi te na koji način ostvarivati komunikaciju s osobama različitih vrsta invaliditeta. Stoga smo preporučili i dali potporu ovom projektu upravo zbog vrijednosti kojom se udruga „Pro Mente Hrvatska“ Hrvatska mreža za mentalno zdravlje natječe za dodjelu državne potpore temeljem programa „Inovativni turizam“ što leži u usmjerenosti na podizanje razine svijesti o potrebi izgradnje pristupačnog turističkog okruženja, ali i u motivaciji onih koji tome pridonose. Projekt nije usvojen.

#### **Preporuka Udruzi za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama „Sjaj“ radi provođenja aktivnosti**

Udruge koje okupljaju osobe s duševnim smetnjama - psihosocijalnim invaliditetom pružajući im tako podršku i rehabilitaciju izvan bolnice, ali i zagovarajući njihova prava, u RH su malobrojne. Udruga za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama Sjaj jedna je od još uvijek rijetkih takvih udruge koja prednjači u pružanju pravne pomoći i savjetovanja osobama s duševnim smetnjama, i istovremeno je iznimno aktivna u zagovaranju njihovih prava u svim područjima života kao i u upozoravanju javnosti i nadležnih tijela na njihova kršenja, čime doprinosi borbi protiv stigme i predrasuda koje posebno teško pogađaju ovu skupinu osoba s invaliditetom.

Vrijednosti aktivnosti koje već dugi niz godina provodi Udruga Sjaj postaju značajnije kada se promatraju u svjetlu činjenice da je upravo zbog nedostatka podrške osobama s psihosocijalnim invaliditetom prema podacima Ministarstva socijalne politike i mladih preko 3 000 njih smješteno u ustanove socijalne skrbi čime im je uskraćeno pravo na život u zajednici. Udruga Sjaj se posebno ističe po aktivnom zagovaranju zakonske reforme koja bi dovela do transformacije sadašnjeg sustava skrbništva u sustav odlučivanja uz podršku kako bi osobe s psihosocijalnim invaliditetom mogle same donositi odluke o svom životu. U svim aktivnostima koje provodi Udruga Sjaj ima potporu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s kojim tijesno surađuje kao i s mnogim međunarodnim dionicima na području zaštite i promicanja prava osoba s psihosocijalnim invaliditetom. Udruga Sjaj izravno doprinosi provođenju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i Zakona o suzbijanju diskriminacije. Slijedom navedenog možemo zaključiti da je višegodišnji rad Udruge Sjaj znatno doprinio promjeni negativnih trendova na području zaštite osoba s duševnim smetnjama i zagovaranja njihovih prava čime se ujedno doprinosi ostvarenju međunarodno preuzetih obveza Republike Hrvatske na području zaštite prava i povećanja kvalitete života osoba s psiho-socijalnim invaliditetom.

Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom izrazila svoju punu podršku aktivnostima i radu Udruge za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama Sjaj i preporuča da nadležni u okviru svojih mogućnosti poduzmu sve što je potrebno kako bi se te aktivnosti nastavile i unaprijedile.

#### **Preporuka Klubu roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti Split „SANUS“**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prati provođenje brojnih programa i projekata kojima Klub „Sanus“ izravno utječe na poboljšanje kvalitete života djece oboljele od malignih bolesti i njihovih roditelja, pomažući im da agresivna liječenja i terapije budu manje traumatične. Posebno cijenimo konkretne oblike psihološke potpore koje „Sanus“ kroz radionice, seminare i savjetovanja pruža oboljeloj djeci i njihovim obiteljima, a koja usprkos svojoj velikoj važnosti još uvijek nije osigurana u sustavu zdravstvene njege ili socijalne skrbi. Od sveukupnog doprinosa Kluba Sanus vrijedno je spomenuti da osiguravaju besplatno stanovanje u dva stana roditeljima čija se djeca liječe na hemato-onkološkim odjelima bolnica u Splitu i Zagrebu. Na njihovu inicijativu datum 15. veljače proglašen je Nacionalnim danom djeteta oboljelog i liječenog od maligne bolesti kako bi se skrenula pozornost javnosti na složenost teškoća s kojima se suočavaju njihove obitelji, ali i potaknule zakonodavne promjene u cilju ostvarivanja određenih prava i svrhovitije zaštite ove kategorije djece. Zalaganjem „Sanusa“ uređen je hemato-onkološki odjel u Splitu koji osigurava primjerene uvjete liječenja, a intenzivno su angažirani na uređenju Dnevne bolnice KBC Split, a uz to godinama oboljeloj djeci osiguravaju rehabilitacijski odmor i provode programe oporavka djece u kampovima. Uvažavajući i podržavajući njihovo djelovanje, posebice inicijativu izgradnje rehabilitacijskog Centra u Krasnom na Velebitu, vjerujemo da bi svako priznanje njihovog doprinosa predstavljalo dodatni poticaj za nastavak aktivnosti. Preporuka je uvažena.

#### **Preporuka za dodjelu gradskog stana Udruzi za psihosocijalnu pomoć „Susret“**

Prepoznavši važnost aktivnosti koje provodi Udruga za psihosocijalnu pomoć osobama s kroničnom duševnom bolešću „Susret“, pravobraniteljica je uputila preporuku Gradskom uredu za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom u svrhu dodjele gradskog stana Udruzi. Udruga „Susret“ razvijanjem usluga psihosocijalne rehabilitacije u zajednici svojim djelovanjem snažno podupire proces deinstitutionalizacije, uslugama organiziranog stanovanja doprinosi sveobuhvatnom uključivanju osoba s duševnim smetnjama u život zajednice, a nije zanemariv doprinos razbijanju predrasuda okoline o nesposobnosti osoba s psihosocijalnim invaliditetom. Održivost ovako vrijednih programa izvaninstitucionalne skrbi i samostalnog stanovanja moguća je ako im se osiguraju odgovarajući stambeni prostori.

## **3.5. ZDRAVLJE**

### **3.5.1. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA**

#### **Bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom – spinalni centar**

Na 43. sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu skrb Hrvatskog sabora 25. svibnja 2010. godine na kojoj se raspravljalo o unaprjeđenju rehabilitacije spinalno ozlijeđenih osoba u specijalnim bolnicama za medicinsku rehabilitaciju donesen je zaključak o nužnosti uspostavljanja referentnog centra kao organizacije koja bi objedinjavala, koordinirala i nadzirala sve sastavnice sveobuhvatne rehabilitacije osoba sa spinalnom ozljedom. Zaključilo se tada kako će se osnovati povjerenstvo nadležno za izradu prijedloga ustrojavanja nacionalnog spinalnog centra. Povjerenstvo je osnovano rješenjem Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi 2011. godine. Za jednog od članova povjerenstva imenovana je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Dana 18. lipnja 2012. godine Povjerenstvo je donijelo Izvješće o radu i nacrt Zaključaka i prijedloga povjerenstva nakon čega je u kratkom vremenu trebalo uslijediti formiranje Konačnog prijedloga ustrojavanja Nacionalnog spinalnog centra koji bi se potom uputio na usvajanje Ministarstvu zdravlja. Navodimo ukratko najvažnije zaključke:

- rehabilitaciju osoba sa spinalnim ozljedama treba provoditi na tercijarnoj razini zdravstvene zaštite, dakle na razini klinike, odnosno bolnice prve kategorije



- spinalni centar treba biti dio rehabilitacijske klinike državne bolnice, funkcionalno povezan s drugim klinikama posebno značajnim za liječenje i rehabilitaciju osoba sa spinalnim ozljedama (traumatologija, plastična kirurgija, urologija, psihološka medicina i sl.)
- potreban kapacitet je 40 postelja
- u budućem Spinalnom centru održavat će se primarna rehabilitacija osoba sa spinalnim ozljedama, po potrebi održavajuća rehabilitacija i evaluacija zdravstvenog statusa te cjeloživotna zdravstvena skrb
- rehabilitacija se mora zasnivati na biopsihosocijalnom modelu
- prijedlog je da se ustroj Spinalnog centra povjeri KBC Zagreb jer isti resursi mogu na državnoj razini u potpunosti osigurati liječenje i rehabilitaciju te cjeloživotnu zdravstvenu skrb osoba sa spinalnom ozljedom
- biti će potrebno provesti edukaciju i doedukaciju kadrova za provedbu programa rehabilitacije osoba sa spinalnom ozljedom.

Prije nego što su se članovi Povjerenstva stigli izjasniti o ovom Nacrtu zaključaka, dana 20. lipnja 2012. godine ministar zdravlja stavio je izvan snage ranije rješenje ministra zdravstva i socijalne skrbi o osnivanju Povjerenstva i istoga dana donio odluku o osnivanju novog povjerenstva, promijenivši predsjednika i neke od članova povjerenstva.

U drugoj polovici 2012. godine novo povjerenstvo se nije sastalo, tako da do kraja izvještajnog razdoblja nemamo konkretnih saznanja o bilo kakvim pomacima u ovom području.

### **Ortopedska pomagala**

Upravno vijeće Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje donijelo je novi Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, br. 7/12) koji je stupio na snagu 01. ožujka 2012. godine. Isti pravilnik, čiji je sastavni dio i Popis pomagala tijekom godine više je puta mijenjan i ispravljan.

Novim Pravilnikom nije predviđena mogućnosti izvanrednog odobravanja pomagala koja nisu na Popisu pomagala, a što je bilo propisano ranijim člankom 27. Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala (NN, br. 17/09, 23/09, 53709, 116/09, 4/10, 88/10, 110710, 113/10, 1/11, 16/11, 87/11). Iako je pravobraniteljica HZZO-u uputila mišljenje kako je potrebno zadržati ovakvu mogućnost u Pravilniku, ista primjedba nije uvažena. Međutim, u Pravilnik je unesena odredba sukladno kojoj osigurana osoba može iznimno ostvariti pravo na pomagala koje nisu bila utvrđena u Popisu pomagala, a koja su se osiguranim osobama odobravala prije stupanja na snagu novog pravilnika. O odobravanju odlučuje liječničko povjerenstvo Direkcije Zavoda.

Ured pravobraniteljice zaprimio je više pritužbi osoba s invaliditetom kojima je obustavljena isporuka pomagala putem pošte ili nekom drugom dostavom. Izmjenom članka 2. Pravilnika onemogućena je dostava pomagala na kućnu adresu korisnika putem pošte, ili nekom drugom vrstom dostave osim dostave opisane u članku 2., a to je dostava zaposlenika isporučitelja osobno, a koja obveza nastaje ugovorom između HZZO i isporučitelja.

Kako HZZO nije sa svim isporučiteljima ugovorio dostavu od strane isporučitelja, korisnicima pomagala preostala je samo mogućnost osobnog preuzimanja potrebnih pomagala. Stoga su ovakve promjene otežale nabavu potrebnih pomagala kod primjerice nepokretnih i teško pokretnih osoba koje koriste urogenitalna pomagala koja predstavljaju potrošna pomagala u velikim količinama – dakle kutije velike težine i koje se koriste kontinuirano.

Pravobraniteljica je uputila upozorenje HZZO-u kako s obzirom na to da dostupnost i primjenjivost pomagala ovisi i o ovom segmentu njihove isporuke, a dostupnost pomagala je pravo svih osoba s invaliditetom, da hitno poduzmu mjere kojima će se omogućiti dostava pomagala kao i ranije, odnosno da se sa isporučiteljima dogovori neki primjereni oblik dostave koji će zadovoljiti potrebe korisnika. HZZO je u svom odgovoru naveo kako će se upozorenje pravobraniteljice „uzeti u obzir“ u okviru revizije Pravilnika. Ovaj članak Pravilnika nije izmijenjen.

Podaci iz Izvješća o poslovanju HZZO-a za 2011. godinu (Izvor:

[http://www.hzzonet.hr/dload/publikacije/20120426\\_Izvjescje\\_o\\_poslovanju\\_HZZOa\\_za\\_2011\\_godin\\_u.pdf](http://www.hzzonet.hr/dload/publikacije/20120426_Izvjescje_o_poslovanju_HZZOa_za_2011_godin_u.pdf)) govore kako su ukupni izdaci za ortopedske uređaje i pomagala u 2011. godini iznosili 686.788.622 kn te su veći za 8,93% od istih izdataka prethodne godine, kada su iznosili 630.498.819 kn. U strukturi čine 3,96% izdataka ukupne zdravstvene zaštite za 2011. godinu, dok su u 2010. godini iznosili ukupno 3,71% izdataka. U 2011. godini ovjereno je 940.025 potvrda za ortopedske uređaje i pomagala, dok je u 2010. godini ovjereno 885.246 potvrda. Podaci za 2012. godinu nisu dostupni.

Iako je iz navedenih podataka razvidno kako su se izdaci za ortopedska pomagala u 2011. godinu povećali u odnosu na 2010. godinu, na Popisu pomagala se ne nalaze sva ona pomagala koja su neophodno potrebna osobama s invaliditetom. Pritužbe upućene pravobraniteljici uglavnom se odnose na nužnost nadoplate za nabavku pojedinog pomagala, nedostatne količine potrošnih pomagala te na ne uvrštavanje pojedinih pomagala na popis pomagala. Pravobraniteljica neprestano ukazuje na potrebe za uvrštavanjem novih pomagala na popis te na nužnost omogućavanje svim osobama s invaliditetom upotrebe onih pomagala koja su im potrebna.

#### Primjer 1.

*Uredu se pritužila majka djeteta s teškoćama u razvoju koja navodi kako za dijete dobiva 460 pelena za 90 dana, što imenovanome nije dovoljno. Navodi kako je ranije dobivala odobrenje za povećanu količinu pelena, no sada isto ne može dobiti. Prije 5 godina za invalidska kolica za dijete trebala je nadoplatiti iznos oko 7000 kuna jer je doznakom bio pokriven iznos od samo 8900 kuna. Krevet s ogradom koji je potreban njezinom djetetu stoji 8500 kuna, a ne može dobiti niti prilagodljivu stolicu za kupanje koja mu je također potrebna. Navodi kako sada njezinom djetetu trebaju nova kolica, ali ona nema novca za nadoplatu.*

Sukladno odredbama Pravilnika o ortopedskim pomagalima, odnosno Popisu pomagala, maksimalan iznos pelena koji se može odobriti za tri mjeseca je 460. Mogućnost odobravanja uvećane količine potrošnih pomagala više ne postoji. Ta mogućnost bila je propisana ranijim Pravilnikom. Pritužiteljica je sukladno Pravilniku dobila maksimalan iznos od 8900 kuna za invalidska kolica za dijete. Potrebna stolica ne nalazi se na Popisu pomagala, kao niti krevet.

Iz ovog primjera je vidljivo kako djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom nemaju osigurana ortopedska pomagala koja su im potrebna. Iznosi za nadoplatu su toliko visoki da si ih većina roditelja djece s teškoćama ne može priuštiti bez ugrožavanja egzistencije obitelji. Ortopedska pomagala trebala bi biti dostupna svim osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, sukladno njihovim potrebama, što u Republici Hrvatskoj nije slučaj.

Osim nedostupnosti potrebnih pomagala, osobe s invaliditetom ovom su se Uredu obraćale i s pritužbama zbog nemogućnosti ostvarivanja prava na pomagala koja se nalaze na Popisu pomagala. Pritužitelji su bili suočeni s odbijanjem odobrenja pomagala od strane ovlaštenih doktora HZZO-a zbog ne navođenja indikacije od strane liječnika specijaliste koju Popis pomagala traži, iako takva indikacija kod pritužitelja postoji. Ovakvi propusti specijalista da u prijedlogu navedu sve potrebne parametre za priznavanje prava na pomagalo osobama s invaliditetom komplicira i produžava proceduru ostvarivanja prava na pomagalo zbog potrebe traženja nove preporuke i ulaganja žalbe na prvostupanjsko rješenje HZZO-a.

#### Primjer 2.

*Uredu se obratio gospodin s oštećenjem sluha kojemu je od strane liječnika specijaliste otorinolaringologa-audiologa u Mišljenju indicirano novo digitalno slušno pomagalo, ali bez navođenja uvjeta koji su potrebni za priznavanje dva istovrsna slušna pomagala koja inače koristi dugi niz godina. Naime, iz Mišljenja nije vidljivo da su pregledom utvrđeni parametri koje kao potrebnu indikaciju propisuje članak 59. Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima. Njegov zahtjev je odbijen od strane HZZO-a, odnosno priznato mu je pravo na samo jedno digitalno slušno zaušno pomagalo, umjesto potrebna dva. Pritužitelj se stoga obratio za mišljenje drugoj zdravstvenoj*

ustanovi, odnosno zatražio je novi nalaz/mišljenje liječnika te na temelju istog nalaza, odnosno mišljenja ponovno zatražio odobranje potrebnih pomagala koja su mu potom i odobrena.

Pritužitelji su u ovakvim slučajevima iznenađeni kako im ovlaštenei doktori Zavoda nisu odobrili ortopedsko pomagalo koje primjerice koriste neprekidno 25 godina, odnosno nisu znali „pročitati“ nalaz liječnika specijaliste iz kojega je „vidljivo“ da im pravo na ovo pomagalo pripada. Međutim, ovlaštenei doktori Zavoda nisu liječnici specijalisti u području u kojem je potrebno odobriti ortopedsko pomagalo. Naime, člankom 6. Pravilnika o ovlastima i načinu rada ovlaštenih doktora i liječničkih povjerenstava Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (NN, br. 113/09, 126/09, 04/10, 88/10, 1/11, 50/11, 87/11) propisano je:

Članak 6.

(1) *Predsjednik liječničkog povjerenstva Direkcije Zavoda, predsjednik liječničkog povjerenstva za lijekove Direkcije Zavoda, kao i predsjednik višeg liječničkog povjerenstva Direkcije Zavoda obvezno mora biti doktor medicine specijalist, a predsjednik liječničkog povjerenstva za ortopedsku i druga pomagala Direkcije Zavoda doktor medicine specijalist ortoped ili fizijatar koji imaju najmanje pet godine radnog iskustva i odobrenje (licencu) za rad nadležne komore.*

(2) *Za ovlaštenog doktora, kao i za člana liječničkog povjerenstva iz stavka 1. ovog članka može biti izabran doktor medicine s najmanje dvije godine radnog iskustva u struci ili doktor medicine specijalist, odnosno doktor stomatologije s najmanje pet godina radnog iskustva u struci ili doktor dentalne medicine specijalist, koji imaju odobrenje (licencu) za rad nadležne komore.*

Ovlaštenei doktori Zavoda se stoga kod odobranja pomagala služe isključivo mišljenjem izabranog doktora ili liječnika specijaliste koji daje prijedlog za odobranje pomagala i u istom mišljenju obrazlaže prijedlog. Pri tome bi u obrazloženju morao navesti točnu indikaciju kako je ona opisana u Pravilniku. U protivnom će prijedlog za odobranjem pomagala biti odbijen. U ovakvim slučajevima, očigledno je kako bi sama osoba s invaliditetom trebala poznavati propise koje donosi HZZO kako bi liječniku mogla napomenuti što treba napisati u svom mišljenju da bi pomagalo bilo odobreno. Međutim, nije dužnost pacijenta odnosno osobe s invaliditetom poznavati propise na temelju kojih se odobravaju pomagala, već je to dužnost njihovih liječnika.

Zbog ovakvih propusta nabavka ortopedskih pomagala osobama s invaliditetom vrlo je mukotrpan zadatak, posebice onima kojima nije osigurana podrška od strane obitelji ili na neki drugi način i onima koji žive u sredinama u kojima su liječnici i područni uredi HZZO udaljeni kilometrima od njihovih domova. Odbijanje prijedloga za odobranje pomagala u gore opisanom slučaju iziskuje novo naručivanje i odlazak liječniku specijalisti na što treba čekati, ponekad i nekoliko mjeseci. Osobama s invaliditetom često nije jednostavno niti doći do zdravstvene ustanove zbog njezine udaljenosti od mjesta stanovanja, nepostojanja ili nemogućnosti korištenja javnog prijevoza te dodatnih troškova koje iziskuje taj odlazak. Potom je potrebno ponovno predati zahtjev HZZO-u pa čekati novo rješavanje.

## **Opremanje zdravstvenih ustanova potrebnim funkcionalnim pomagalima**

Često se mogu čuti pritužbe osoba s invaliditetom kojima prilikom liječenja u zdravstvenim ustanovama nisu dostupna funkcionalna i antidekubitalna pomagala. Naime, osobe s invaliditetom, uglavnom one nepokretne kada se nađu u zdravstvenoj ustanovi na bolničkom liječenju, na različitim odjelima nemaju dostupna antidekubitalna pomagala koja su im potrebna kako bi se spriječio nastanak dekubitusa. Također im nisu na raspolaganju funkcionalna pomagala, pa niti poseban elektromotorni krevet za osobe s invaliditetom.

Jedna od mjera Strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine je i „*Opremiti zdravstvene ustanove i rehabilitacijske centre potrebnim funkcionalnim pomagalima*“, a kao indikator provedbe navedeno je „*broj zdravstvenih ustanova i rehabilitacijskih centara opremljenih potrebnim funkcionalnim i antidekubitalnim pomagalima*“.

U Izvješćima o provedbi Nacionalne strategije za 2010. i 2011. godinu

([http://www.mspm.hr/djelokrug\\_aktivnosti/osobe\\_s\\_invaliditetom/zakonodavni\\_okvir](http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir)) navedeni su podaci o sredstvima utrošenima za arhitektonsku prilagodbu i za „opremu“, ali bez specifikacije o ustanovama koje su opremljene ovim pomagalima i u kojoj količini.

Tako se u Izvješću o provedbi Nacionalne strategije za 2010. g. navodi da je „*tijekom 2010. godine za uklanjanje građevinskih prepreka izdvojeno je 133.434.563,08 kuna (1,2% manje u odnosu na 2009. godinu), za opremu je osigurano 4.345.592,97 kuna (25,1% manje u odnosu na 2009. godinu), što sveukupno iznosi 137.780.156,05 kuna (2,2% manje u odnosu na 2009. godinu)*“. U Izvješću za 2011. godinu navedeno je kako „*tijekom 2011. godine za uklanjanje arhitektonskih barijera izdvojeno je 12.315.380,07 kn, za opremu 7.411.720,98 kn, što sveukupno iznosi, 19.727.101,05 kn*“. Iz rečenog je vidljivo konstantno drastično smanjivanje ulaganja u otklanjanje arhitektonskih barijera i investiranje u potrebnu opremu kroz tri godine. Bojimo se kako će podaci za 2012. godinu pratiti ovaj trend.

Pravobraniteljica je uputila preporuku zdravstvenim ustanovama da opreme ustanove potrebnim pomagalima, naročito antidekubitalnim madracima, kako bi se kod osoba s invaliditetom koje imaju potrebu za dugotrajnim liječenjem na pojedinim odjelima spriječio nastanak težih zdravstvenih problema, kao što je nastanak dekubitusa.

Od zdravstvenih ustanova zatraženi su podaci o opremljenosti antidekubitalnim i funkcionalnim pomagalima. Zaprimljeno je ukupno 23 odgovora. Samo se 5 ustanova izjasnilo kako je opremljenost funkcionalnim i antidekubitalnim pomagalima zadovoljavajuća. Ta oprema obuhvaća uglavnom antidekubitalne jastuke i madrace, invalidska kolica, hodalice, elektromotorne krevete. Osam ustanova planiralo je obnavljanje ove opreme u 2012. godini.

### **Fizikalna terapija u kući**

Pritužbom se Uredu krajem 2012. godine obratila pacijentica navodeći kako joj se, iako joj je priznato pravo na fizikalnu terapiju u kući pet puta tjedno, ista izvršava samo tri puta tjedno jer je ugovorna ustanova za pružanje fizikalne terapije u kući, „prešla limite“ za pružanje ove usluge za 2012. godinu pa je svim pacijentima smanjeno izvršavanje ove usluge. Pritužiteljica također navodi kako smatra da na području njezine županije postoje daleko veće potrebe za fizioterapeutima nego što je to trenutno ugovoreno. Neke od pritužbi osoba s invaliditetom odnosile su se i ne nemogućnost pronalazjenja pružatelja usluge.

#### **Primjer 1.**

*U listopadu 2012. godine u Uredu je zaprimljena pritužba gospodina koji je u srpnju doživio ishemični moždani udar, a posljedičnom oduzetošću lijevih ekstremiteta. Nakon stacionarne rehabilitacije, od sredine rujna nalazio se kod kuće. Imenovanome je priznato pravo na fizikalnu terapiju u kući, ali isti je nije mogao ostvariti s obzirom da su njegov zahtjev za pružanjem usluge odbile sve ugovorne ustanove kojima se pritužitelj obratio, a koje pružaju navedenu uslugu, s obrazloženjem da „ne pokrivaju njegovo mjesto stanovanja“. Pritužitelj živi na području Zagrebačke županije. Imenovani se obraćao svojoj liječnici primarne zdravstvene zaštite, Ministarstvu zdravlja i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje za pomoć u rješavanju situacije, odnosno omogućavanja obavljanja fizikalne terapije, ali bezuspješno.*

S obzirom na navedeno, upućeno je upozorenje Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje kako se opisanim postupanjem ustanova koje su ugovorne ustanove HZZO-a krši pravo pacijenata da dobije pravovremenu i potrebnu zdravstvenu zaštitu te je zatraženo da se osobi s invaliditetom žurno odredi ustanova koja će mu pružiti potrebnu i priznatu zdravstvenu uslugu.

U svom odgovoru HZZO navodi kako su izabrani doktori u slučaju nemogućnosti odabira ustanove/privatnog zdravstvenog radnika u provođenju traženog vida terapije dužni odmah o tome izvijestiti HZZO, koji će u najkraćem mogućem roku odrediti provoditelja fizikalne terapije u kući bolesnika. Također se navodi kako je u konkretnom slučaju pritužitelju omogućeno korištenje uslugom, a izabranom doktoru još jednom ukazano na obvezu postupanja sukladno danim uputama.

Fizikalna terapija je osobama koje su se pritužile važan oblik zdravstvene zaštite. U slučaju kada potrebna intenzivna fizikalna terapija izostane dolazi do propadanja funkcija i težih zdravstvenih komplikacija. Zbog ovakvih komplikacija osoba s invaliditetom nije u mogućnosti obavljati sve one aktivnosti koje je do tada mogla, a to se odnosi na sve segmente sudjelovanja u životu zajednice. Komplikacije koje nastaju zbog uskraćivanja ovog prava generiraju potrebu provođenja drugih medicinskih postupaka i zahvata što u konačnici stvara i povećani trošak za sustav zdravstvenog osiguranja. Ovakvo smanjivanje dosegnute razine prava osoba s invaliditetom nije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja u članku 25. navodi kako će države potpisnice „(b) osigurati zdravstvene usluge osobama s invaliditetom ... čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, ...“

### **Stomatološka zdravstvena zaštita**

Nakon što je upoznata s kršenjem prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom na primjerenu stomatološku zaštitu, tijekom 2010. i 2011. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom poduzimala je brojne mjere kako bi se na području cijele Republike Hrvatske, osigurala ista zaštita za sve kojima je potrebna. Naročito je veliki problem postojao za pacijente sa područja Dalmacije gdje su se ovakvi zahvati izvodili samo na Stomatološkoj poliklinici u Splitu, a liste čekanja bile su nedopustivo duge. Na potreban zahvat predugo se čekalo i u zagrebačkoj KB Dubrava. Na području Slavonije uopće nije bilo mogućnosti za provođenje stomatoloških intervencija pod općom anestezijom.

Od strane doktora dentalne medicine s područja Slavonije i Baranje 2010. godine pokrenuta je humanitarna akcija „*Ne dajte da nas boli*“, s ciljem prikupljanja sredstava za kupnju opreme i materijala Odjelu za maksiofacijalnu kirurgiju KBC Osijek, kako bi se omogućilo liječenje zuba u općoj anesteziji. Oprema je kupljena dvije godine poslije, a pružanje usluge ugovoreno sa Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje te nas je KBC Osijek obavijestio kako su s danom 10. travnja 2012. godine započeli sa obavljanjem terapijskih postupaka djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Na zahvat se čeka 45 dana, a ukoliko se radi o akutnom stanju pacijent biva zbrinut u roku od jednog dana.

Kako bi se utvrdila dostupnost ove usluge u 2012. godini, odnosno kako bi se utvrdilo da li je došlo do pozitivnih pomaka u osiguravanju primjerene stomatološke zaštite, pravobraniteljica je zatražila dostavu relevantnih podataka i od KB Dubrava, KBC Rijeka, OB Pula, OB Varaždin, SP Split, DZ Dubrovnik.

Dobili smo slijedeće podatke:

- Lista čekanja za sanaciju zubi osoba s invaliditetom u općoj endotrahealnoj anesteziji u KB Dubrava iznosi 2 mjeseca.
- Stomatološka skrb osoba s invaliditetom u Domu zdravlja Dubrovnik provodi se od 17.01.2011. godine. Koncipirana je na način da se zahvati provode 2 puta mjesečno u operacijskim dvoranama koje je na korištenje ustupila Opća bolnica Dubrovnik. Nakon početnog pritiska i sanacije najakutnijih pacijenata iz regije stanje se „normaliziralo“ na 2-3 djeteta po operativnom danu. U dogovoru s udrugama, a nakon obavljenih pregleda napravljena je lista prioriternih pacijenata prema kojoj se obavlja sanacija. Svi akutni pacijenti saniraju se u prvom sljedećem terminu tako da liste čekanja nema.
- U KBC Rijeka nema dužih listi čekanja. Pacijenti s invaliditetom zbrinjavaju se unutar mjesec dana, a hitni slučajevi se obavljaju odmah.
- U Općoj bolnici Pula stomatološke intervencije u općoj anesteziji kod djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom obavljaju se u dogovoru sa stomatologom i Djelatnosti za bolesti uha, nosa i grla i za njih nema listi čekanja.
- Maksimalno vrijeme čekanja za intervencije u općoj anesteziji u Općoj bolnici Varaždin je 2-3 dana. Vrijeme čekanja ovisi o popunjenosti termina u ORL sali.

- Odgovor na upit od Stomatološke poliklinike Split nije zaprimljen niti nakon upućene požurnice.

Iz navedenog je razvidno kako je došlo do određenih pozitivnih pomaka vezano uz pružanje potrebne stomatološke zdravstvene zaštite djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Organiziranjem ove usluge u KBC Osijek omogućeno je pacijentima iz regije Slavonije i Baranje zbrinjavanje stomatoloških zdravstvenih problema. Početkom pružanja ove usluge na području Dubrovnika vjerujemo da je došlo do malog smanjenja pritiska na Stomatološku polikliniku u Splitu iako možemo pretpostaviti kako su liste čekanja i dalje duge. Ovaj problem bi se djelomično mogao riješiti ugovaranjem ove usluge sa Općom Bolnicom Šibenik za koju je tijekom 2009. godine kupljena pokretna stomatološka jedinica za osobe s invaliditetom u humanitarnoj akciji organiziranoj u suradnji liječnika šibenske bolnice i Udruge Kremenčići. Na upit da li je ista usluga ugovorena nismo dobili odgovor. U KB Dubrava lista čekanja i dalje je predugačka.

### **Edukacija zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prilikom provođenja aktivnosti iz djelokruga rada učestalo dobiva pritužbe na postupanja zdravstvenih djelatnika prema osobama s invaliditetom. Pritužbe se odnose na sve zdravstvene djelatnike – od zaposlenika Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, preko doktora primarne zdravstvene zaštite, do onih koji rade u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti – na odjelima bolnica, u specijalističkim ambulantama, itd.

Osobe s invaliditetom pritužuju se kako ovi djelatnici medicinske struke ne poznaju specifične potrebe osoba koje proizlaze iz njihovog invaliditeta, a naročito se pritužuju na postupanje koje vrijeđa njihovo dostojanstvo.

S obzirom na to da je ovaj problem prepoznat, kao jedna od mjera Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine određena je i *Edukacija zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom*, za nositelja koje je određeno Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, a za sunositelje Hrvatski zavod za javno zdravstvo, stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora, udruge osoba s invaliditetom i udruge koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom.

S obzirom na navedeno pravobraniteljica je Ministarstvu zdravlja, Hrvatskom liječničkom zboru, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo preporučila poduzeti mjere edukacije svih zdravstvenih djelatnika u smislu edukacije o pravima osoba s invaliditetom, o dužnosti poštivanja njihovog urođenog dostojanstva i osobne autonomije, te kako je navedeno u Strategiji, posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom.

Hrvatski liječnički zbor odgovorio je pravobraniteljici kako su o temi raspravljali i proveli intenzivnu edukaciju na sastancima Izvršnog odbora i Glavnog odbora Hrvatskog liječničkog zbora čime su delegatskim sistemom proveli edukaciju svog osoblja, ali i članova Hrvatskog liječničkog zbora.

Ministarstvo zdravlja obavijestilo je kako će se prilikom izrade Operativnog plana nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2012. do 2015. godine voditi računa o planiranju kontinuiranog provođenja programa edukacije zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo započeo je s provođenjem edukacije za svoje zaposlenike, a u planu je provođenje edukacija za zdravstvene djelatnike u zdravstvenim ustanovama u Republici Hrvatskoj, u suradnji s ravnateljima ustanova i udrugama osoba s invaliditetom. Hrvatski zavod za javno zdravstvo također se zalaže za uvođenjem kolegija na medicinske fakultete i Zdravstveno veleučilište u sklopu kojega (ili već nekog od postojećih kolegija) bi se educiralo buduće zdravstvene djelatnike o ovoj temi.

Neke od edukacija na ovu temu već su provedene od strane saveza i udruga osoba s invaliditetom za djelatnike Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. Jednoj od takvih radionica prisustvovala je i pravobraniteljica. Osim toga, imamo saznanja kako je Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara u sklopu projekta Ministarstva zdravlja održala edukativna predavanja u medicinskih školama, a provodili su i preventivno – edukacijske aktivnosti.

Pravobraniteljica je dala podršku Projektu udruge HSUTI pod nazivom „*Treballi bi znati o osobama s invaliditetom*“ čiji su ciljevi senzibilizirati javne djelatnike o pravima osoba s invaliditetom i načinima komunikacije i pristupa prema osobama s invaliditetom te im omogućiti ostvarivanje prava na pristup informacijama i njihovo aktivno sudjelovanje u životu zajednice. Međutim, projekt nije usvojen unatoč potrebi.

## **Zdravstvena zaštita osoba s mentalnim oštećenjem – liječenje i rehabilitacija**

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom se temelji na načelima nediskriminacije, punog i učinkovitog sudjelovanja i uključivanja u društvo svih osoba s invaliditetom te im jamči pravo na život u zajednici uz osiguravanje potrebne potpore te sprječavanje izolacije ili segregacije iz zajednice. Konvencija također obvezuje države potpisnice pružati zdravstvene usluge što je moguće bliže sredinama u kojima osobe s invaliditetom žive te organizirati, ojačati i proširiti usluge i programe osposobljavanja i rehabilitacije, uključujući i područje zdravstva. Osobe s invaliditetom, s mentalnim oštećenjem nalaze se u neravnopravnom položaju u odnosu na osobe s drugim vrstama invaliditeta, kao i u odnosu na osobe bez invaliditeta jer nemaju jednak pristup zdravstvenim uslugama.

U Republici Hrvatskoj prevladavajući oblik liječenja osoba s mentalnim oštećenjem je bolničko liječenje, dok sustav prevencije i rehabilitacije nije razvijen.

Nepostojanje izvanbolničkog sustava liječenja i nedostatak psihijatrije u zajednici (služba za mentalno zdravlje u zajednici – uključuje: dnevne centre, centre za rehabilitaciju, mobilni tim za krizne intervencije, usluge poput casemenagamenta, itd.) te rehabilitacije dovodi do višestrukih hospitalizacija, posljedično do institucionalizacije, socijalnog isključivanja, izolacije, stigmatizacije, gubitka radne sposobnosti, a potom i do lišavanja poslovne sposobnosti što sve predstavlja značajno zadiranje u temeljna ljudska prava ovih osoba i kršenje prava osoba s invaliditetom koja im priznaje Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i drugi međunarodnopravni dokumenti.

Na svjetskoj, a onda i na europskoj razini u zadnjih 30-ak godina doneseni su brojni obvezujući, ali i ne obvezujući dokumenti - različite preporuke, uglavnom Vijeća Europe koje određuje standardne zaštite mentalnog zdravlja, jamče određena prava osobama s invaliditetom, s mentalnim oštećenjem, zatim preporuke Svjetske zdravstvene organizacije, deklaracije Ujedinjenih naroda. Ovi dokumenti predviđaju standarde zaštite ove kategorije osoba s invaliditetom koje moramo poštivati ukoliko želimo pripadati krugu civiliziranih zemalja čiji je poredak zasnovan na poštivanju ljudskih prava, bez diskriminacije s osnove invaliditeta. Republika Hrvatske međutim nije poduzela značajnije mjere kako bi svoj zdravstveni sustav uskladila sa zahtjevima iz navedenih standarda.

Sa svrhom poboljšanja i unaprjeđenja sustava donesena je Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine no ista nije jasno određena prema deinstitutionalizaciji i razvoju službi za mentalno zdravlje u zajednici pa ju je stoga potrebno revidirati.

Pravobraniteljica je prisustvovala Okruglom Stolu „*Nema zdravlja bez mentalnog zdravlja*“, u organizaciji Koalicije udruga u zdravstvu i Udruge za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja „Svitanje“, a pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravlja RH.

Povodom Svjetskog dana bolesnika 11. veljače Koalicija udruga u zdravstvu i Udruge za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja „Svitanje“ željeli su upoznati javnost i Vladu RH s nužnošću poduzimanja mjera potrebnih za razvoj i unaprjeđenje sustava zaštite mentalnog zdravlja.

Nakon rasprave doneseni su zaključci o nužnosti jasnog opredjeljenja i poduzimanja mjera koje će voditi prema deinstitutionalizaciji i razvijanju usluga podrške življenju u zajednici, razvijanju sveobuhvatnog sustava psihijatrije u zajednici kao alternativu sadašnjem sustavu bolničkog liječenja te razvoj programa rehabilitacije i socijalnog uključivanja.

### **3.5.2. ZDRAVSTVENO OSIGURANJE**

Primjer 1.

*Uredu se obratio pritužitelj koji navodi kako mu je na isplaćenju naknadi troškova prijevoza u svezi korištenja zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja provedena ovrha. Pritužitelj je obaviješten kako u postupanju HZZO-a niti Fina-e nema nezakonitosti jer sukladno propisima koji su na snazi naknada troškova prijevoza u svezi korištenja zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja nije izuzeta od ovrhe sukladno Ovršnom zakonu, a niti posebnim propisom nije određeno da se ta sredstva izuzimaju od ovrhe.*

Pravo na zdravstvenu zaštitu Ustavom RH zajamčeno je svim građanima RH. Kako bi osobi uopće bila dostupna zdravstvena zaštita koju ostvaruje izvan svog mjesta prebivališta/ boravišta, potrebno je namiriti i troškove prijevoza do mjesta gdje je moguće takvu zaštitu i ostvariti. Stoga smatramo da je naknadu troškova prijevoza koja upravo služi ostvarivanju te zdravstvene zaštite potrebno izuzeti od ovrhe. Naročito je za osobe s invaliditetom značajno da se naknadu troškova prijevoza radi ostvarivanja zdravstvene zaštite izuzme od ovrhe iz razloga što istu zaštitu koriste kontinuirano te radi ostvarivanja iste često moraju putovati u mjesto izvan njihovog prebivališta/boravišta. Provedbom ovrhe nad ovim sredstvima, zdravstvena zaštita čini se nedostupnom.

S obzirom na navedeno, predložili smo Ministarstvu zdravlja da se Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju dopuni odredbom da se od ovrhe izuzima naknada troškova prijevoza u svezi s korištenjem zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Prijedlog je uvažen.

U veljači 2012. godine stupio je na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju kojima je između ostaloga izmijenjena i odredba članka 49. stavka 2. kojom je određeno da *osigurana osoba ima pravo na naknadu troškova prijevoza ako je zdravstvenu zaštitu koristila u ugovornoj zdravstvenoj ustanovi, odnosno ordinaciji ugovornog doktora privatne prakse ili kod ugovornog isporučitelja pomagala u mjestu koje je udaljeno više od 50 kilometara od mjesta njezina prebivališta, odnosno boravka*. Ranijim propisom osiguranik je imao pravo na naknadu troškova prijevoza radi korištenja zdravstvene zaštite u mjestu udaljenom više od 30 kilometara od njegovog prebivališta.

Ranija odredba kojom se pravo na naknadu troškova prijevoza ostvarivalo samo ako je osoba koristila zdravstvenu zaštitu u mjestu koje je udaljeno više od 30 km od njezinog prebivališta ili boravišta mnogim osobama s invaliditetom učinila je tu zdravstvenu zaštitu nedostupnom. Naime, mnoge osobe s invaliditetom žive u uvjetima siromaštva, u ruralnim područjima, odnosno izvan većih gradova u kojima im se može pružiti specijalistička zaštita koja im je potrebna. Putovanje u mjesto koje je manje od 30 km udaljeno od mjesta njihovog prebivališta/boravišta za iste je predstavljalo znatan trošak jer su cijene javnog međugradskog prijevoza prilično visoke. Ukoliko osoba s invaliditetom treba primjerice fizikalnu terapiju na koju treba putovati svakodnevno, kroz više dana, takva zdravstvena usluga je, iako formalno dostupna toj istoj osobi zapravo nedostupna jer nema dovoljno financijskih sredstva za podmirenje troškova prijevoza. Izmjenom Zakona još se više pogoršao položaj osoba s invaliditetom i čini im se nedostupnijom zdravstvena zaštita. Na ovaj način krši se proklamirano načelo o nužnosti pružanja adekvatne zdravstvene zaštite svim osobama jednako, živjele one u urbanim ili ruralnim područjima. Ovakvom odredbom širi se krug osoba kojima zdravstvena zaštita postaje nedostupna.

S obzirom na navedeno, Ured pravobraniteljice protivio se izmjeni članka 49. stavka 2. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, međutim mišljenje nije uvaženo.

Potrebno je ovdje istaknuti kako Ministarstvo zdravlja Pravobraniteljici ne dostavlja sve prijedloge zakona i podzakonskih akata na mišljenje. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje koji donosi brojne pravilnike kojima su regulirana važna pitanja vezana uz zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu osoba s invaliditetom to uopće ne čini.

## **Dopunsko zdravstveno osiguranje**



Iako tijekom 2012. godine Pravobraniteljica nije zaprimila veliki broj pritužbi vezano uz uskraćivanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna radi nejasnoća u tumačenju relevantnih propisa, iz pritužbi je ipak razvidno kako još uvijek dolazi do povrede prava osoba s invaliditetom kod ugovaranja dopunskog zdravstvenog osiguranja.

Primjer 1.

*Uredu se pritužila osoba s invaliditetom, s oštećenjem sluha (gluha osoba) koja navodi kako je u braku, ima mlt. dijete i uzdržava se od socijalne pomoći, a od HZZO-a je upozorena kako mora podmiriti dugovanje s osnove dopunskog zdravstvenog osiguranja.*

*Uvidom u dostavljenu dokumentaciju te na temelju više izvješća koje je po traženju Ureda dostavio HZZO proizlazi kako je imenovana imala pravo na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna na temelju čl. 14.a st. 1. t. 5. Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju (visina prihoda), no kako navedeno nije uzeto u obzir već joj je od strane službenika HZZO uručen ugovor o dopunskom zdravstvenom osiguranju koji je ista potpisala, a bez da je razumjela što potpisuje, odnosno bez da joj je pojašnjeno kako se potpisom obvezala plaćati premiju dopunskog zdravstvenog osiguranja. Bitno je napomenuti da je u prethodnom osiguravateljskom razdoblju imenovana ostvarivala pravo na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna.*

U provedenom postupku, Ured je utvrdio propuste u postupanju HZZO-a i povredu prava osobe s invaliditetom te zatražio od Ministarstva zdravlja i Direkcije HZZO-a provedbu nadzora nad zakonitošću rada jedne od ispostava HZZO-a iz razloga sumnje da je ispostava prekršila propise i uskratila pravo koje po Zakonu pripada pritužiteljici. Posljedica propusta je bilo potpisivanje ugovora o osiguranju iz kojeg ista ne može izvršiti svoje obveze. Postoji sumnja da je ista dovedena u zabludu vezano uz bitne značajke ugovora jer joj na njoj pristupačan način nije objašnjeno da potpisuje ugovor iz kojeg proizlazi obveza plaćanja premije. Stoga smo upozorili na nužnost poduzimanja mjera kako bi se nadoknadila šteta koja je nastala stranci nezakonitim postupanjem ispostave Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

HZZO je izvijestio ovaj Ured kako je izvršio storno dugovanja na ime premija dopunskog zdravstvenog osiguranje po policama pritužiteljice i njezinog supruga te kako su nakon poništenja spornih polica otvorene nove police dopunskog zdravstvenog osiguranje na teret državnog proračuna.

Izmjenama Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju (NN, br. 71/10) mnoge osobe s invaliditetom izgubile su pravo na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna. Unatoč navedenom, neke osobe s invaliditetom ispunjavaju ili bi mogle ispuniti uvjete da im se ovo pravo prizna na temelju članka 14.a. točke 5. (prihodovni cenzus). Međutim, neke odredbe Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju (NN, br. 85/06, 150/08, 71/10) i Pravilnika o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna („Narodne novine“, broj 156/08, 88/10, u daljnjem tekstu: Pravilnik) dovode osobe s invaliditetom u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe bez invaliditeta, a svakako im dodatno neopravdano onemogućavaju ostvarivanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna. Ovo se odnosi na zakonske odredbe kojima se definiraju pojmovi „obitelji“, „člana obitelji“, „samca“ i „zajedničkog kućanstva“ te odredbe o tome koji se sve primici smatraju prihodom kod određivanja ispunjava li pojedinac uvjete za priznavanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna. S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je Ministarstvu zdravlja uputila prijedlog za izmjenama spornih zakonskih odredbi.

### **3.5.3. PRAVA PACIJENATA I PROPUSTI U LIJEČENJU**

Ured je tijekom 2012. godine zaprimio više pritužbi u kojima pritužitelji navode pogreške u liječenju, i to uglavnom počinjene od strane liječnika specijalista u bolničkim ustanovama, od kojih su neke sa

smrtnim posljedicama. Liječničke greške koje navode su ili tehničke prirode (pogrešan tretman) ili se odnose na nepoštivanje prava pacijenata.

U takvim slučajevima pritužbi pravobraniteljica upućuje pritužitelje u mogućnosti koje im stoje na raspolaganju – obraćanje Hrvatskoj liječničkoj komori, u kojem slučaju Časni sud Komore može pokrenuti postupak u kojem će odlučiti o disciplinskoj odgovornosti liječnika (nestručno obavljanje liječničke profesije ili nepoštivanje i nepridržavanje strukovnog kodeksa). Također se stranke informiraju kako je moguće u sudskom postupku potraživati naknadu štete u slučaju dokazane liječničke pogreške, a postoji mogućnost i dokazivanja pojedinačne prekršaje i kaznene odgovornosti. U slučajevima kada iz dokumentacije Ured utvrdi da postoji sumnja u počinjenje propusta u liječenju kada je posljedica smrt ili invaliditet pacijenta ili dodatno narušavanje zdravlja pacijenta, Ured upućuje zahtjev Ministarstvu zdravlja u kojem se traži provođenje zdravstveno-inspekcijskog nadzora nad stručnim radom zdravstvene ustanove. Ministarstvo u takvim slučajevima od Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore traži stručno mišljenje o provedenom liječenju.

U dva slučaja pritužbi na tijek liječenja i uvjete smještaja, njege i liječenja pacijenata pritužitelji su se pozvali na diskriminaciju s osnove invaliditeta. U jednom slučaju diskriminacija nije utvrđena, dok je rješavanje drugog slučaja još u tijeku. U posljednjem, pritužiteljica navodi kako je njezinoj sestri uskraćen potreban operativni zahvat iz razloga postojanja psihičke bolesti (mentalnog oštećenja).

#### Primjer 1.

*Pritužiteljica u svom obraćanju Uredu navodi nepoštivanje higijenskih standarda održavanja prostora na odjelu jedne bolnice, neprofesionalno ponašanje osoblja, nepristupačnost sanitarnih čvorova osobama s invaliditetom; pritužuje se na nedovoljnu njegu pacijenata, nepoštivanje etičkog kodeksa u komunikaciji s pacijentima od strane liječnika i drugog medicinskog osoblja, nedavanje relevantnih informacija o tijeku liječenja konkretne pacijentice.*

Povodom pritužbe Ured je zatražio provođenje nadzora od strane Ministarstva zdravlja. Na temelju očitovanja zaprimljenog od bolnica Ministarstvo odgovara kako je pacijentica liječena i njegovana u skladu sa svim kriterijima i pravilima dobre kliničke prakse. U zdravstvenoj ustanovi, na konkretnom odjelu proveden je i nadzor iz nadležnosti sanitarne inspekcije te je utvrđeno zadovoljavajuće sanitarno – tehničko i higijensko stanje na odjelu. Pravobraniteljica je radi uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje se u istoj bolnici/odjelu nalaze na liječenju izvršila obilazak odjela. Pri tome je utvrđeno kako sama zgrada u kojoj se nalazi odjel kao i namještaj (kreveti, ormarići, itd.) u derutnom je stanju i zahtijeva obnovu. U sobama se nalazi preveliki broj kreveta. Muškarci i žene smješteni su zajedno. Sanitarni čvorovi nisu pristupačni osobama s invaliditetom. Teže pokretnim i nepokretnim pacijentima nije omogućen izlazak na svjež zrak. Zbog nedovoljnog broja zaposlenog medicinskog osoblja smatramo da nije moguće voditi primjerenu skrb i pružati njegu osobama s invaliditetom koje se nalaze na liječenju na ovom odjelu. S obzirom na navedeno preporučeno je sljedeće:

- poboljšati životne uvjete pacijenata u bolnici - pružiti dovoljno životnog prostora po pacijentu;
- prilagoditi prostor, a naročito sanitarne čvorove osobama s invaliditetom;
- omogućiti zapošljavanje dovoljno medicinskog osoblja za vođenje brige i njege pacijenata;
- inzistirati na poštivanju Kodeksa medicinske etike i deontologije.

Izvešće o poduzetim mjerama povodom preporuke dostavili su Uredu i konkretna zdravstvena ustanova i Ministarstvo zdravlja.

Pritužiteljica je upoznata sa daljnjim mogućnostima zaštite prava obraćanjem Hrvatskoj liječničkoj komori ili putem sudskog postupka za naknadu štete odnosno radi utvrđivanja prekršajne/kaznene odgovornosti liječnika/drugog medicinskog osoblja.

U nekim slučajevima pritužitelji se Uredu obraćaju radi nepoštivanja Zakona o zaštiti prava pacijenata, pa navode kršenja prava na obaviještenost i prava na prihvaćenje ili odbijanje pojedinog dijagnostičkog, odnosno terapijskog postupka, prava pacijenta s invaliditetom da im se obavijesti

daju u njima pristupačnom obliku i ostalo. U ovakvim slučajevima pravobraniteljica upoznaje ustanovu s pravima pacijenata sukladno Zakonu i upozorava na nužnost njihova poštivanja. Iz pritužbi je razvidno kako medicinsko osoblje nije dovoljno upoznato s odredbama propisa koji se odnose na prava pacijenata i njihovu zaštitu pa stoga smatramo kako je potrebno vršiti sustavnu edukaciju, a uz i podizati razinu svijesti javnosti o dužnosti poštivanja prava pacijenata. Vezano uz liječničke pogreške kod pritužitelja prevladava stav kako su iste praktički nedokazive u sudskom postupku jer nije moguće ishoditi nepristrano vještačenje.

Europski sud za ljudska prava u slučaju Bajić protiv Hrvatske u studenom 2012. godine donio je presudu u kojoj je utvrdio da je Republika Hrvatska povrijedila procesnu obvezu iz čl. 2. Konvencije (pravo na život) zbog toga što nije poduzela učinkovitu istragu smrti pacijentice zbog liječničke pogreške. Sud je utvrdio da Republika Hrvatska nije osigurala neovisan i nepristran sustav koji će se baviti pitanjima uzrokovanja smrti ili teških ozljeda zbog pogreške liječnika, što je dovelo do povrede prava iz Konvencije u ovom predmetu.

Sud je utvrdio kako je domaći sustav (bolnica, Liječnička komora, državno odvjetništvo i sudovi) koji je bio suočen s optužbom za liječničku pogrešku koja je rezultirala smrću pacijentice zakazao. Mjere koje su poduzela sva tijela u sustavu ne mogu se smatrati učinkovitima, budući da obitelj žrtve nije dobila jasan, brz i detaljan odgovor o okolnostima smrti pacijentice, te da državna tijela u sustavu nisu reagirala promptno i na vrijeme. (Izvor: [http://www.vlada.hr/hr/uredi/ured\\_zastupnika\\_rh\\_pred\\_europskim\\_sudom\\_za\\_ljudska\\_prava/nov\\_osti/nova\\_presuda\\_esljp\\_bajic\\_protiv\\_rh](http://www.vlada.hr/hr/uredi/ured_zastupnika_rh_pred_europskim_sudom_za_ljudska_prava/nov_osti/nova_presuda_esljp_bajic_protiv_rh))

Sudski postupci kojima se dokazuje počinjenje liječničke pogreške redovito su nerazumno dugački i iziskuju velike troškove pa je to još jedan razlog zbog kojeg se oštećeni rijetko odlučuju na ovakve postupke. Osobe s invaliditetom naročito se rijetko odlučuju ukazivati na liječničke pogreške, nepoštivanje prava pacijenata kao i sve druge oblike propusta u liječenju odnosno kvaliteti pojedinih postupaka, uglavnom rehabilitacijskih zbog činjenice da kontinuirano trebaju usluge liječnika – radi liječenja raznih bolesti i stanja koje su posljedica invaliditeta ili zbog rehabilitacije. Kako su usmjereni na iste liječnike kod kojih se godinama nalaze u tretmanu, ne odlučuju se ni na koji način ukazivati na njihove propuste u postupanju ili uskraćivanje prava koja im kao pacijentima pripadaju.

#### **3.5.4. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE**

Zakonom o rodiljnim i roditeljskim potporama (u daljnjem tekstu: Zakon) regulirana su između ostaloga i prava zaposlenih ili samozaposlenih roditelja djece s težim smetnjama u razvoju – a to su pravo na rad s polovicom punog radnog vremena i pravo na dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju. Pravo priznaje nadležni područni ured Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, na temelju nalaza i mišljenja nadležnog tijela vještačenja. Pravo na dopust za njegu djeteta, kao i pravo na rad s polovicom punog radnog vremena sastoji se od dvije komponente - vremenske potpore (dopust, propisano vrijeme za brigu o djetetu) i novčane potpore (novčana naknada). Pravo se priznaje na određeni rok, odnosno do provođenja novog vještačenja kojim se utvrđuje postojanje uvjeta za daljnje priznavanje prava.

Nakon provedenog upravnog postupka, donosi se prvostupanjsko rješenje na koje nezadovoljna stranka ima pravo ulaganja žalbe. Međutim, kako je člankom 45. stavkom 3. Zakona propisano da žalba ne odgađa izvršenje rješenja, danom dostave prvostupanjskog rješenja kojim stranci prestaje pravo ono postaje izvršno i korisnik/ca prava više ne može konzumirati svoje pravo, bez obzira na činjenicu ulaganja žalbe. To konkretno znači da korisnik/ca prava nakon primitka rješenja gubi pravo voditi skrb o djetetu i vraća se na rad.

Ukoliko u postupanju povodom žalbe drugostupanjsko tijelo utvrdi nezakonitost pobijanog rješenja i isto izmijeni na način da se priznaje stranci i nadalje pravo na korištenje dopusta za njegu djeteta ili prava na rad s polovicom punog radnog vremena vremenska i novčana potpora se nastavljaju, no

međutim izgubljeno vrijeme za provođenje brige o djetetu s težim smetnjama u razvoju ne može se nadoknaditi naknadnim ispravnim rješavanjem stvari.

Svrha ovog prava je prvenstveno vremenska potpora, oslobođenje obveze rada uz zadržavanje radnog odnosa, usklađivanje obiteljskog i poslovnog života, koju je zakonodavac odlučio osigurati roditeljima djece s težim smetnjama u razvoju, u skladu sa ustavnim opredjeljenjem države da posebnu skrb posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život te priznavajući pravo „tjelesno i duševno oštećenom“ djetetu na osobitu njegu, obrazovanje i skrb.

Beziznimnim propisivanjem nesuspendivnog djelovanja žalbe, zakonodavac je onemogućio djeci s težim smetnjama u razvoju primanje potrebne skrbi i njege od roditelja, a prije nego što je uopće nadležno drugostupanjsko tijelo preispitalo zakonitost pobijanog rješenja. Ukoliko bi se ovdje radilo samo o novčanoj potpori, naknadnim ispravnim rješavanjem stvari šteta bi se mogla popraviti, no propuštanje skrbi o djetetu zbog povratka na posao (vremenska potpora) prije preispitivanja zakonitosti od strane drugostupanjskog tijela šteta počinjena posebno ranjivoj skupini u društvu (djetetu s teškoćama u razvoju) ne može se nadoknaditi.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom više je puta upozoravala nadležno Ministarstvo na potrebu izmjene ove odredbe, a o čemu je pisano i u godišnjim izvješćima za 2010. i 2011. godinu.

Mišljenje je Ureda kako, iako je protiv prvostupanjskog rješenja dozvoljeno ulaganje žalbe, zbog nesuspendivnog djelovanja iste dolazi do povrede ustavnog prava na ulaganje žalbe iz članka 18. Ustava. Naime, žalba koja u ovim postupcima beziznimno ima nesuspendivan učinak ne pruža učinkovitu pravnu zaštitu onome čije je pravo povrijeđeno nezakonitim prvostupanjskim rješavanjem. Ukoliko je svrha ove odredbe zaštita javnog interesa, potrebno je razmotriti da li je opravdano radi zaštite javnog interesa na ovakav način povređivati prava i interese stranke, odnosno krajnjeg korisnika prava, a to je dijete s teškoćama u razvoju - pripadnik posebno ranjive skupine koji uživa posebnu zaštitu države odnosno kojima je Ustavom Republike Hrvatske zajamčeno pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb. S obzirom na navedeno, Ustavnom sudu Republike Hrvatske upućen je prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti članka 45. stavka 3. Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama (NN, br. 85/08, 110/08, 34/11) s odredbama članka 18. stavka 1., članka 58. stavka 2. i članka 64. stavka 3. Ustava Republike Hrvatske (NN, br. 85/10 – pročišćeni tekst) te ukidanje osporene odredbe.

## **3.6. ODGOJ I OBRAZOVANJE**

### **3.6.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ**

U odnosu na prethodna razdoblja u 2012. godini Ured je zaprimio nešto manje pritužbi roditelja djece predškolske dobi radi poteškoća prilikom upisa u vrtić. Pritužbe koje smo zaprimili uglavnom su se i dalje odnosile na duljinu dnevnog boravka djeteta s teškoćama u vrtiću – dječji vrtići koji nemaju formirane posebne skupine za djecu s teškoćama uglavnom su djecu uključivale na 1-2 sata dnevno, unatoč traženju roditelja za duljim dnevnim boravkom djece.

Dječji vrtići iskazivali su pritom nedostatak edukacijskih rehabilitatora i drugih specijaliziranih stručnjaka, te nedostatak drugih potrebnih uvjeta za dulji prihvata djece s teškoćama. Pri tome se uglavnom misli na nemogućnost osiguravanja uvjeta koje propisuje Državni pedagoški standard (dalje: DPS).

Iako prema odredbama DPS-a postoji mogućnost osiguravanja i pomoćnih radnika za skrb, njegu i pratnju, ta se mogućnost uglavnom ne realizira, obzirom da to ovisi o sredstvima koja treba osigurati lokalna zajednica koja je osnivač vrtića.

Prema Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi sredstva za rad vrtića osigurava osnivač. Dječji vrtić, koji je osnovala jedinica lokalne uprave i samouprave, naplaćuje svoje usluge od roditelja-korisnika usluga, sukladno mjerilima koja utvrđuje predstavničko tijelo te jedinice. Sredstva za programe javnih potreba u području predškolskog odgoja osiguravaju se u državnom proračunu. Programi odgoja i naobrazbe za djecu s teškoćama u razvoju i darovitu djecu, smatraju se javnim

potrebama. Mjerila za osiguranje sredstava za zadovoljavanje javnih potreba u djelatnosti predškolskog odgoja na području jedinica lokalne uprave i samouprave utvrđuje predstavničko tijelo županije, odnosno Grada Zagreba. O korištenju tih sredstava odlučuje jedinica lokalne uprave i samouprave koja je sredstva osigurala u svom proračunu, sukladno mjerilima koje je utvrdilo predstavničko tijelo županije, odnosno Grada Zagreba.

*Zanimljiv je slučaj slavonske Općine koja se zbog pronevjere općinskih sredstava od strane bivšeg rukovodstva, našla u poziciji da ne može financirati boravak djece s teškoćama u razvoju koja su uključena u posebnu skupinu u dječjem vrtiću „Cekin“ u Slavonskom Brodu. Pravobraniteljica se tada obratila nadležnom Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta preporukom da u okviru svojih mogućnosti i nadležnosti poduzmu mjere kako bi se djeci s teškoćama u razvoju osiguralo pravo na uključivanje u programe predškolskog odgoja na jednakoj osnovi s drugom djecom. Povodom tog prijedloga, Ministarstvo je Dječjem vrtiću „Cekin“ uputilo preporuku da se odobrava prenamjena sredstava u visini od 40.000 kn za financiranje boravka djece s teškoćama, obzirom da jedinice lokalne samouprave zbog financijskih poteškoća u malom dijelu sudjeluju u financiranju dječjeg vrtića. Ministarstvo također moli da Vrtić u suradnji s jedinicama lokalne samouprave i Uredom državne uprave u Brodsko-posavskoj županiji uredi pitanje sufinanciranja djece s teškoćama iz onih općina koje ne sudjeluju u cijeni smještaja djece s teškoćama, a sve to obzirom da sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi djeca s teškoćama imaju prednost pri upisu i jednaka prava za uključivanje u program predškolskog odgoja.*

Što se tiče potpore inkluziji predškolske djece, nije također zabilježeno da dječji vrtići učestalo koriste mogućnost suradnje sa zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi te drugim čimbenicima kako bi se i na taj način ojačali postojeći kapaciteti vrtića za rad sa djecom s teškoćama u razvoju. Moramo podsjetiti da je Zakonom o socijalnoj skrbi definirano pravo na inkluziju, za koje držimo da može biti značajna potpora kapacitetima dječjih vrtića, ali da se nedovoljno koristi.

Prema podacima MSPM iz prosinca 2012.godine, u RH je putem rješenja centara za socijalnu skrb 412 korisnika ostvarivalo pravo na uslugu pomoći pri uključivanju u redovno obrazovanje (inkluzija). Ovaj oblik potpore uključivanju u redovne ustanove odgoja i obrazovanje u većoj se mjeri koristi za potporu djeci u procesu obrazovanja, a tek u manjem dijelu potporu inkluziji u predškolskim ustanovama.

Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi utvrđuje prioritetan upis djece s teškoćama u dječji vrtić. Međutim, osnivači dječjih vrtića određuju način na koji se ostvaruje prednost za upis djece u vrtić. Za djecu s teškoćama u razvoju u velikom broju slučajeva prednost se ostvaruje samo „ako za to postoje uvjeti“. Uvjete propisane Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe vrtići uglavnom nemaju, što ponovo može značiti da prednosti kod upisa za djecu s teškoćama u stvari nema.

U organizaciji UNICEF-a 18. lipnja 2012.godine održan je stručni skup „Zajedno od vrtića – uključivanje djece s teškoćama u razvoju u predškolske ustanove“. Taj je skup okupio veliki broj stručnih suradnika i odgajatelja predškolskih ustanova. Na skupu jedno od izlaganja imala je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, upravo pod naslovom „Integracija nije inkluzija“. Poruka izlaganja bila je da je uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovni vrtić pitanje ljudskih prava, te da svaka osoba ima pravo ravnopravno participirati u društvu neovisno o različitosti, a okolina svojim odnosom uvećava ili umanjuje njezin invaliditet.

Za uspješnu inkluziju djece s teškoćama u razvoju moramo osigurati određene uvjete koji su im potrebni da bi u što većoj mjeri participirali – Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže osigurati razumnu prilagodbu prostora, opreme, infrastrukture, organizacijom rada i na druge načine koji nisu nerazmjerni teret za određenu ustanovu predškolskog odgoja i obrazovanja. Ti „drugi načini“ trebali bi biti senzibilitet, kreativnost, promjena osobnih stavova, timski rad i suradnja između stručnih djelatnika vrtića, rehabilitatora, roditelja i sl. Odbijajuća okolina oštećenje djeteta

pretvara u invaliditet i onemogućuje mu usvajanje onih znanja i vještina s kojima bi se kad odraste mogao uključiti u svijet rada i biti ravnopravni član društva.

Društvo raspolaže resursima koji omogućuju razumnu prilagodbu okruženja potrebama djeteta s teškoćama u razvoju – oni su zakonodavni, organizacijski i stručni: propisi iz područja obrazovanja predviđaju prednost za djecu s teškoćama u razvoju, institucije i stručnjaci na razini zajednice mogu se intenzivnije staviti u funkciju inkluzije, a također i resursi na razini samog vrtića.

Na kraju ovog stručnog skupa provedena je i evaluacija skupa iz koje izdvajamo neke zanimljive opservacije sudionika:

*„Na skupu sam dobila potvrdu da inkluziju dosta dobro provodimo u našem vrtiću, bez obzira na nedostatak stručnog tima, koji nadoknađujemo korištenjem stručnih resursa Obiteljskog centra, Udruge za ranu intervenciju i Agencije za odgoj i obrazovanje“*

*„Ponajprije ću se zalagati za prava djece s teškoćama u razvoju i podupirati njihovo uključivanje u redovne skupine vrtića u kojem radim.“*

*„Pojačat ću suradnju sa centrom za socijalni rad i pedijatrijskom ordinacijom. Do sada su centar za socijalni rad i pedijatrica bili vrlo zatvoreni i nesuradni, ali dobila sam ideju o promjeni metodologije pristupa prema njima.“*

*„Za mene kao stručnog suradnika u vrtiću, posebno senzibiliziranog za djecu s TUR-u, pojasnio (stručni skup) mi je sliku društva općenito, njihove stavove koje imaju spram djece s teškoćama. U svakom primjeru izlaganja... mogla sam prepoznati svakog roditelja i svu njegovu problematiku s kojom se nosi...i sve je točno. Koliko god to bili pojedinačni slučajevi i dalje se u svakom vrtiću događaju slične stvari. Točna je konstatacija da se pravilnikom o upisu djece u vrtiće daje prednost djeci s teškoćama, ali je točno i to da se iza rečenice „samo ako postoje uvjeti“ krije svašta, i da nam je to često paravan...“*

#### **Zaključak:**

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da se sve odluke, kad se radi o djeci s teškoćama u razvoju, donose u najboljem interesu djeteta. Kad se radi o uključivanju djeteta s teškoćama u razvoju u predškolske ustanove, onda niti lokalne niti državne razine vlasti ne bi smjele štedjeti na sredstvima za osiguravanje što kvalitetnijih uvjeta za boravak djeteta. Djetetu s teškoćama u razvoju treba osigurati potrebnu prilagodbu u smislu broja djece u grupi, stručne službe u vrtiću, rehabilitacijske i druge stručnjake u i izvan vrtića, opremu i sve drugo što je potrebno. Inkluzija nije moguća ako je „djelomična“ ili „polovična“. Ukoliko se nedostatak propisanih uvjeta može nadoknaditi i nekim drugim načinima (senzibilizacija, kreativnost, edukacija osoblja i sl), onda govorimo o oblicima razumne prilagodbe. Nedostatak i neprimjena svih tih drugih načina prihvaćanja djeteta s teškoćama u razvoju nema nikakvog opravdanja.

### **3.6.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE**

*Prema odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne Novine – Međunarodni ugovori“ br. 6/07., 3/08., 5/08.) koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju, naloženo je da države potpisnice osiguraju sve potrebne mjere kako bi se djeci s teškoćama zajamčilo puno uživanje ljudskih prava ravnopravno s drugom djecom, te da se u svim aktivnostima koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju prvenstveni značaj pridaje najboljim interesima djeteta. Nadalje je dužnost svih da osobe s invaliditetom ne budu isključene iz općeg obrazovnog sustava na osnovi svojeg invaliditeta, te da djeca s teškoćama ne budu isključena iz besplatnog i obveznog osnovnog i srednjeg obrazovanja na osnovi teškoća u razvoju. Nužno je da djeca s teškoćama u razvoju dobiju potrebnu pomoć unutar općeg obrazovnog sustava kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama, i korištenje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju.*

Inkluzivna edukacija zadana je i odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12) kao i Državnog pedagoškog

standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Ona omogućava obrazovanje djece u njihovim prirodnim socijalnim okruženjima.

### **Pomoćnici u nastavi**

Iako podrška obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju u sustavu općeg obrazovanja podrazumijeva u širem smislu različite oblike – primjerene programe, pomagala i nastavna sredstva, pristupačnost škola, educirano nastavno osoblje i dr., još uvijek je najistaknutiji očekivani oblik podrške - pomoćnik u nastavi. Čini se da postoji realna opasnost od stava na razini odgojno-obrazovnih institucija ali i roditelja, da bi eventualno uvođenje pomoćnika u nastavi riješilo gotovo svaki problem školovanja učenika sa bilo kojom vrstom teškoće u razvoju - o tome govori usmjerenost na osiguravanje pomoćnika u nastavi kao gotovo jedinog oblika podrške inkluzivnom obrazovanju učenika s teškoćama.

Mnoge lokalne samouprave zbog nedostatka provedbenih propisa i pojačanog pritiska roditelja osiguravaju sredstva za pomoćnike u nastavi samo za učenike sa određenom vrstom teškoća. U nekim sredinama sredstva se osiguravaju putem udruga i njihovih projekata ili kroz humanitarne akcije. Ponekad se za financiranje pomoćnika vlastitom djetetu odlučuju i sami roditelji kako bi pomogli djetetu. Nadalje, kako nije zakonski definirana njihova uloga i obaveze, postoji različito shvaćanje i samih škola i nastavnog osoblja o njihovoj ulozi, te odnosu pomoćnika, nastavnika i roditelja. Kad se ovome pridruži i problem lokalnih sredina koje nemaju materijalna sredstva za financiranje pomoćnika u nastavi i drugih oblika potpore učeniku, onda je jasno da ne možemo govoriti o ostvarenom pravu učenika s teškoćama u razvoju na jednake uvjete školovanja na cijelom području Republike Hrvatske.

O nacrtima podzakonskih akata predlagali smo MZOS-u da propisi koji reguliraju školovanje učenika s teškoćama u razvoju trebaju jasno definirati vrstu i stupanj teškoća te sukladno tome vrstu programa u koji se učenik uključuje, vrstu potrebnih oblika potpore učeniku, njihov opseg i intenzitet njihova korištenja, te postupak utvrđivanja i odlučivanja, praćenja i revidiranja odluka. Oblici potpore trebaju biti realni, sa jasno definiranim zaduženjima i ulogom svih čimbenika.

Isto tako smatramo da osim općih načela i ciljeva odgoja i obrazovanja koji su navedeni u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, dodatno u podzakonskim aktima treba utvrditi načela školovanja učenika s teškoćama u razvoju, kako bi se posebno naglasilo opredjeljenje za: prihvaćanje različitosti, osiguravanje jednakih mogućnosti za sve učenike u općem odgojno-obrazovnom sustavu, individualni pristup učeniku, polaganje od učenikovih sposobnosti, osiguravanje uvjeta i podrške koji će omogućiti postizanje najvećeg stupnja obrazovanja, obavezu donošenja odluka tijekom procesa obrazovanja koji su u najboljem interesu djeteta i podržavaju djetetovu inkluziju kao i princip školovanja što bliže mjestu stanovanja.

### **Usluga pomoći pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanja (integracija)**

#### **Edukacija stručnjaka i službi**

U osiguravanju inkluzivnog obrazovanja još uvijek nedostaju odgovarajući sustavi podrške učeniku s teškoćama u razvoju, a jedan od značajnijih oblika podrške učeniku je stručna edukacija nastavnika i stručnih timova škole. U razvoju mobilnih stručnih timova za podršku u sustavu obrazovanja, neophodna je zajednička aktivnost sustava obrazovanja i socijalne skrbi, te suradnja lokalne i područne samouprave.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12 i. 16/12.), predviđa da škola ostvaruje suradnju i primanjem usluga od strane ustanove socijalne skrbi odnosno zdravstvene ustanove, osobito u dijelu s rehabilitacijskim uslugama i sadržajima, što je jedan od oblika potpore inkluzivnom obrazovanju učeniku s teškoćama u razvoju, uz naravno korištenje stručnih resursa unutar same škole.

U istraživanju svih zaprimljenih pritužbi iz područja obrazovanja, uočeno je da se kao jedan od oblika potpore nastavnom osoblju i učeniku mogla koristiti usluga temeljem odredbe čl.92. Zakona o

socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12 – ranije čl.66.a. – pravo na pomoć pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanja (integracija)). Ostvarivanjem ovog prava nastavnici mogu ostvariti kontinuiranu stručnu podršku koju pružaju dom socijalne skrbi, udruga, vjerska zajednica ili druga pravna osoba koja pruža usluge djeci s teškoćama u razvoju i mlađim punoljetnim osobama s invaliditetom. To je izuzetno koristan alat za rad sa učenicima koji mogu imati raznovrsne specifične potrebe koje proizlaze iz određene vrste invaliditeta, a za što nastavnik kroz svoje temeljno obrazovanje nije dostatno educiran.

Usluga stručne pomoći pri uključivanju ostvaruje se putem centra za socijalnu skrb nadležnog prema prebivalištu djeteta, nakon prethodno pribavljenog mišljenja predškolske ili školske ustanove i ocjene pružatelja usluge o trajanju i učestalosti pružanja usluge.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ima saznanja da u nekim školama postoji otpor prema dolasku vanjskih stručnjaka koji pomažu proces školovanja učenika s teškoćama, npr. temeljem ostvarenog prava na integraciju prema Zakonu o socijalnoj skrbi.

Slučaj učenika sa dg. sy X fragile pokazuje kako se škola unatoč teškoćama u radu sa učenikom nije odlučila i formalno zatražiti ostvarivanje prava na integraciju. Učenik je u nižim razredima osnovne škole bio negativno ocijenjen iz nekoliko predmeta, te su se roditelji obratili pravobraniteljici pritužbom na diskriminaciju. Tijekom obrade slučaja, utvrđeno je da škola nije koristila neke druge oblike podrške osim pomoćnika u nastavi, iako je zbog specifične teškoće potreban i specifičan pristup učeniku od strane kvalificirane osobe (asistent je nedovoljan). Na prijedlog samog roditelja da školi stručnu pomoć pruži stručnjak rehabilitator, škola i dalje nije reagirala. (Prema riječima roditelja, radilo se o stavu učiteljice da rehabilitator nije potreban jer „nju ne treba kontrolirati i da ona zna svoj posao“). Ne dvojeći u kvalitetu rada navedene nastavnice, ipak, kroz ostvarivanje prava na integraciju osigurava se kontinuirana stručna podrška nastavnom osoblju od strane stručnjaka određene specijalnosti za rad sa učenicima obzirom na vrstu razvojne teškoće, u obimu koji procijene stručnjaci i škola. Također, nije se koristila niti neformalna suradnja sa stručnjacima koji provode s djetetom rehabilitacijske postupke i poznaju njegovo funkcioniranje. Prema dokumentaciji koja je dostupna ovom Uredu, vidljivo je da nije učinjeno dovoljno, prije svega u dijelu stručne suradnje i pomoći Školi od strane specijaliziranih stručnjaka. Preporuke edukacijskog rehabilitatora usmjerene su na nastavak školovanja prema prilagođenom programu uz individualizaciju postupaka, dodatnu potporu pomoćnika u nastavi, te savjetovanje učiteljice, a priložene su i konkretne i detaljne preporuke za rad u školi i kod kuće. Iz dokumentacije Škole, zapažanja asistentice, te pedagoških izvješća Škole, nije vidljivo da su se navedene preporuke i provodile, obzirom da se u najvećem dijelu bilješki asistenta spominju vježbe pisanja, prepisivanja, pisanja ispita znanja za njega kao i za sve ostale učenike. Škola izvještava da je učenik od zadanih zadataka pisanja, čitanja i računanja bježao neprimjerenim oblicima ponašanja, ali tada konstatira da su nastavni sadržaji i načini rada u redovnim uvjetima za njega očito preteški i neprimjereni. Nije vidljivo iz izvješća škole da su se u nastavnom procesu koristile preporuke rehabilitatora, pa da bi se nakon tako provedene prilagodbe nastavnog procesa nedvojbeno utvrdila potreba za promjenom oblika obrazovanja upućivanjem učenika u posebnu obrazovnu ustanovu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je navedenu Školu da opisano postupanje upućuje na diskriminatorno prema učeniku s teškoćama u razvoju, u smislu neosiguravanja razumne prilagodbe djetetu s teškoćama u razvoju. Upućena je preporuka da se prije pokretanja postupka upućivanja u posebnu odgojno-obrazovnu ustanovu, poduzmu sve mjere prilagodbe potrebama učenika s teškoćama u razvoju, posebno korištenjem prava na integraciju, stručnu edukaciju nastavnog osoblja i te uspostavu konstruktivne suradnje s roditeljima.

I u nekim drugim slučajevima nakon stručno-pedagoškog nadzora u školama, intenzivno se škole upućuju na dodatnu edukaciju nastavnika za rad s učenicima s pojedinom razvojnom poteškoćom. Škola to može putem Agencije za odgoj i obrazovanje ili na druge načine (primjenom članka 57.



Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12).

Nadalje, upućuje se na izradu prilagođenog programa, te individualiziranje pristupa sukladno učenikovim teškoćama, kako je to navedeno u rješenju o određivanju oblika školovanja. Isto tako, potrebna je prilagodba i u postupku vrednovanja znanja, sukladno čl.5. Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi. Sa prilagodbom nastavnog programa i predviđenom individualizacijom nastavnog procesa trebaju biti upoznati i roditelji učenika.

Edukacijski rehabilitator nezaobilazna je podrška inkluzivnom obrazovanju, jer je učeniku s teškoćama u razvoju potrebna stručna rehabilitacijska podrška a isto tako i edukacija nastavnika i roditelja. Minimalni uvjet inkluzivnog obrazovanja kojemu težimo je obavezno sudjelovanje edukacijskog rehabilitatora u stručnom timu škole, potrebno je razvijati kvalitetan timski rad, razvijati mobilnu stručnu podršku školama.

Obzirom da sve škole u RH i nemaju edukacijskog rehabilitatora kao člana stručnog tima, smatramo da bi svaka škola kod uključivanju učenika s teškoćama u razvoju, kao redoviti postupak pripreme za njegov prihvata trebala zatražiti provođenje edukacije nastavnog osoblja ovisno o vrsti teškoća – od Agencije za odgoj i obrazovanje, specijaliziranih ustanova iz okruženja, djetetovih rehabilitatora i sl. Odredbe Zakona o odgoju i obrazovanju to nalažu.

## **Stručno povjerenstvo za određivanje oblika školovanja**

### Uredi državne uprave

U velikom broju slučajeva koje je pravobraniteljica istraživala, uz ostalo utvrđene su i sporne odluke Ureda državne uprave za poslove obrazovanja, odnosno mišljenja pojedinih povjerenstava za određivanje oblika školovanja. Iz više pritužbi koje su nam do sada upućivane, proizlazi da povjerenstva na razini škole vrlo često nisu dovoljno kompetentna u svojim odlukama o primjerenom programu, a posebno kad se radi o učenicima s višestrukim i težim smetnjama u razvoju.

Primjer 1.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila majka učenika s većim smetnjama u razvoju jer se on gotovo 2 godine nalazi izvan odgojno-obrazovnog procesa. Dječaku je u rujnu 2008.g. od strane Ureda državne uprave određen oblik školovanja u posebnom odjelu za djecu s većim teškoćama u razvoju, koji se trebao realizirati u osnovnoj školi s posebnim programom, ali zbog „prostornih i kadrovskih ograničenja“ ta škola nije bila u mogućnosti primiti dječaka na školovanje. Dječak je i dalje ostao u dosadašnjoj školi, ali nije s uspjehom završio razred;

- novim rješenjem Ureda državne uprave od 3.12.2010. određen mu je nastavak školovanja po posebnom nastavnom programu temeljem čl.10. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 23/91), s obrazloženjem da: „nikada nije došlo do realizacije školovanja prema prethodnom rješenju zbog nedostatka mjesta u spomenutoj školi“...., a „Centar za socijalnu skrb .... zatražio je donošenje novog rješenja za školovanje pod posebnim uvjetima koje će biti realizirano u Centru za odgoj i obrazovanje Prekrižje u Zagrebu“ – obzirom da se radi o posebnoj ustanovi odgoja i obrazovanja nije jasno zbog čega je doneseno rješenje temeljem čl.10., a ne članka 12. Pravilnika?

- učenik je s vrlo dobrim uspjehom položio razredni ispit u Centru Prekrižje, ali je zbog teškoća u prilagođavanju dječaka na ustanovu i bijega iz ustanove smještaj prekinut s danom 1.7.2011.g., a majka je od strane Centra Prekrižje upućena da dječaka upiše u školu koja bi bila bliže obitelji, te je majka uputila zahtjev za upis u centar za odgoj i obrazovanje koji navodi da učenik može biti uključen u njihov centar jedino temeljem rješenja o obliku školovanja prema čl.12. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, kojim se regulira školovanje u posebnim organizacijama odgoja i obrazovanja za učenike s većim teškoćama u razvoju, a da će ga Centar odmah upisati i omogućiti polaganje razrednog ispita;

- na kraju, nadležni Ured državne uprave utvrdio je da „ne može donijeti novo rješenje o školovanju, jer je učenik prestao biti školski obveznik“.

Smatramo da je zbog niza propusta, sporog i nestručnog odlučivanja, dječak bio izvan odgojno obrazovnog procesa gotovo 3 godine, iako kao dijete s većim teškoćama ima pravo biti uključen u program obrazovanja ili radnog osposobljavanja sukladno svojim sposobnostima i potrebama i do 21. godine života.

#### Primjer 2.

U slučaju učenika s poremećajem iz autističnog spektra, stručno povjerenstvo je prilikom odluke o upisu u I razred, predložila uključivanje učenika u područnu osnovne školu udaljenu 20 km, iako je njegova centralna škola nekoliko minuta udaljena od kuće. Škola i njezino povjerenstvo smatrali su da mala razredna sredina, te izuzetno senzibilizirana učiteljica za rad s djecom s posebnim potrebama predstavljaju najbolje uvjete za početak školovanja učenika s teškoćama iz autističnog spektra.

Međutim, majka dječaka naknadno je predočila Školi mišljenje rehabilitatora Centra za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, te zatražila, obzirom na udaljenost područne škole, ali i nekih drugih problema koji su tijekom školovanja postali vidljivi, da se započne sa postupkom premještanja dječaka u centralnu školu uz pomoćnika u nastavi. Prvi savjetodavni posjet savjetnika AZOO obavljen je na zamolbu majke 20.10.2011.g., kada je savjetnik ustvrdio „...da se uvođenje pomoćnika u nastavi odgodi do početka školske godine 2012/2013. zbog socijalizacijskih razloga, odnosno u trenutku kada će to po procjeni stručne savjetnice logopedinje zahtijevati odgojno-obrazovne potrebe učenika“. U nalazu je također spomenuto mišljenje rehabilitatora, koje potvrđuje potrebu da se što prije dječak uključi u matičnu školu uz pomoć asistenta, počevši od školske godine 2012/2013. Unatoč nalazu AZOO Škola nije započela proces pripreme za prelazak u centralnu školu s početkom šk. god. 2012/2013, te se majka obratila svojom pritužbom Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Na sastanku održanom u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dobili smo mišljenje rehabilitatora učenika da će najveći izazov školovanja učenika biti upravo predmetna nastava, te je za dječakov uspjeh u nastavku školovanja ključno što ranije uključivanje u centralnu školu uz pripremljenog pomoćnika u nastavi, u uvjete koji ga i kasnije čekaju (veći razredi, više učenika). Prema njezinom mišljenju nužno je što prije osigurati školovanje dječaka u njegovoj prirodnoj sredini - matičnoj školi koja je u njegovom neposrednoj blizini, uz asistenta koji će doprinijeti dječakovo socijalizaciji. Školovanje učenika u udaljenoj područnoj školi ocijenjen je kao svojevrsna izolacija dječaka. Od strane Ureda u tom smislu školi je upućena preporuka da što prije premjesti učenika u centralnu školu, te osigura pomoćnika u nastavi.

Dolaskom u školu učenika s teškoćama u razvoju vrlo je važno osigurati potrebne uvjete, koji neće biti samo zakonski i formalno definirani, nego obuhvaćaju na razini škole pripremu i edukaciju nastavnika, učenika i roditelja, stvaranje pozitivne klime u školi, osiguravanje eventualne dodatne (vanjske) pomoći učeniku i nastavnom osoblju. Jasno je u nalazu AZOO-a navedeno da učitelji i ostali djelatnici Škole trebaju dobiti mogućnost stručnog usavršavanja u vezi odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju, s posebnim naglaskom na specifičnosti odgoja i obrazovanja učenika s poremećajima autističnog spektra. Jasno je ponuđeno da se i ravnatelj Škole i učitelji mogu i kasnije kontinuirano obraćati Agenciji radi osiguravanja stručnog usavršavanja, te da su i Agencija i drugi stručnjaci (u ovom slučaju Centar za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta) spremni osigurati stručnu potporu učiteljima i stručnim suradnicima, te pomoćnicima u nastavi.

U postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja, te određivanja oblika školovanja učenika imamo slučajeve da su mišljenje i prijedlog povjerenstva doneseni na temelju krivo ustanovljene teškoće, na osnovu čega je kasnije doneseno i neispravno rješenje; često puta rješenje osim oblika školovanja utvrđuje i mjesto školovanja (kao npr. ... nastavak školovanja u Centru za autizam...), što nije u skladu sa propisima; u nekim slučajevima određen je oblik školovanja koji ne odgovara utvrđenim teškoćama kod učenika; iz obrazloženja rješenja vidljivo je da se postupak za utvrđivanje oblika

školovanja vodio po prijedlogu nadležnog centra za socijalnu skrb za ostvarivanje prava na skrb izvan vlastite obitelji u domu socijalne skrbi, a ne na prijedlog škole.

Prema propisima stručna povjerenstva konstituirala su se za svaku školu, u sastavu: nadležni liječnik škole – specijalist školske medicine i djelatnici škole: stručni suradnik pedagog ili psiholog i/ili stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskoga profila, učitelj razredne ili predmetne nastave odnosno u srednjoj školi predmetni nastavnik. Predsjednika i članove stručnog povjerenstava te njihove zamjenike (u daljnjem tekstu: članovi), za svaku školu, na prijedlog škole, imenovao je ured državne uprave u županiji nadležan za poslove obrazovanja odnosno Gradski ured Grada Zagreba nadležan za poslove obrazovanja.

Izmjenom Zakona o odgoju i obrazovanju koji je na snazi od 4. kolovoza 2012.godine izmijenjen je članak 20., koji uređuje da na razini škole stručno povjerenstvo utvrđuje psihofizičko stanje djeteta prije upisa u prvi razred. Ukoliko je potrebno utvrđivati psihofizičko stanje djeteta radi prijevremenog upisa ili odgode ili oslobađanja, odnosno utvrđivanja primjerenog školovanja, u tom slučaju će psihofizičko stanje djeteta utvrđivati stručno povjerenstvo ureda državne uprave, odnosno Gradskog ureda.

Vjerujemo da će ova izmjena omogućiti podizanje kvalitete rada stručnih povjerenstava za određivanje oblika školovanja.

Prema našim saznanjima, do početka 2013. godine još uvijek uredi državne uprave u županijama nisu konstituirale, odnosno imenovale stručna povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta, obzirom da je sukladno izmjeni ove zakonske odredbe, potrebno donijeti i odgovarajuće izmjene podzakonskih akata.

Veliki problem vezan uz rješenje o određivanju oblika školovanja prilikom upisa u I razred osnovne škole imala je učenica sada VIII razreda osnovne škole. Radi se o učenici s motoričkim teškoćama koja nije samostalno pokretna, hoda uz pridržavanje, od VII razreda ima pomoćnika u nastavi, ostvarila je odličan uspjeh, te je motivirana za nastavak redovnog srednjoškolskog obrazovanja. Kada se majka raspitala za mogućnosti daljnje školovanja, informirana je da učenica neće moći nastaviti redovno školovanje, obzirom da ima tzv. 1B svjedodžbu. Obzirom da je za cijelo vrijeme svojeg školovanja učenica radila po redovitom nastavnom programu uz individualizirani pristup, obratila se pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

Tijekom obrade slučaja utvrđeno je da je učenici od prvog razreda OŠ određeno školovanje prema čl.4. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 23/91), po *prilagođenom nastavnom programu* uz individualizirani pristup i dodatnu pomoć defektologa. Iz medicinske dokumentacije na osnovu koje je određen ovakav oblik obrazovanja iz 2005., (a isto je utvrđeno i nalazom rehabilitatora od 2012.), radi se o djevojčici sa primarno motoričkim teškoćama, koja ima blaže vidno-perceptivne teškoće i teškoće vidnog pamćenja, dok je u verbalnim intelektualnim sposobnostima u rasponu višeg prosjeka prema nadprosijeku. Preporuke rehabilitatora (psihologa, defektologa i logopeda) prije upisa u I razred OŠ bile su usmjerene na *redoviti nastavni program* uz individualizirani pristup. Prema navodima majke, prilagođeni program nikada se nije stvarno provodio, ona navodi da je tijekom dosadašnjeg školovanja na to, bez uspjeha, upozoravala Školu, tražeći da se rješenje o obliku školovanja uskladi sa realnim oblikom školovanja (redovni program uz individualizirani pristup). Škola nikada nije, iako je to bila dužna, preispitati ovakav oblik školovanja ili pak jasno upoznati roditelja i dijete sa prilagodbom koja se provodi, ukoliko se zaista i provodila.

Nadalje, Uredu je predložena njezina svjedodžba VII razreda iz koje je vidljivo da je izdana na 1B obrascu, što je u neskladu sa odredbama Pravilnika o sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama (NN, br. 32/10, 50/11 i 145/11 i 85/12), te postoji bojazan da će zbog navedenog imati poteškoća kod upisa u željenu srednju školu.

Majci je savjetovano da pokrene novi postupak za određivanje oblika školovanja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predložila je žurno provođenje stručno pedagoškog nadzora u školi, kako bi se utvrdilo da li su do sada učinjene prilagodbe u nastavnom radu u skladu sa

rješenjem o obliku školovanja odnosno razvojnom teškoćom učenice, te kako bi joj se sukladno tome izdalo odgovarajuće rješenje o školovanju odnosno odgovarajuće svjedodžbe.

Nakon provedenog nadzora u Školi, Agencija za odgoj i obrazovanje dostavila je dana 7. siječnja 2013. nalaz iz kojeg u bitnome proizlazi sljedeće:

Postupak određivanja primjerenog oblika školovanja za učenicu pokrenut je na zahtjev roditelja, u tijeku je, a prijedlog je stručnog povjerenstva od 28. studenog 2012., da je za učenicu primjereni redoviti program uz dodatnu edukacijsko-rehabilitacijsku pomoć, sukladno prijedlogu učenici će se izdati odgovarajuće rješenje o obliku školovanja.

Osim toga utvrđeno je da je u reguliranju oblika školovanja za učenicu bilo propusta, na način da joj je prilikom upisa u I razred određen oblik školovanja koji ne odgovara njezinim stvarnim sposobnostima, da Škola nije na vrijeme provela postupak izmjene oblika školovanja obzirom da je ona stvarno savladavala redovni nastavni program, a ne prilagođeni, te na kraju, zbog neusklađenosti eMatice sa izmjenama i dopunama Pravilnika o sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama (NN, br. 50/11), učenici je izdana je svjedodžba VII razreda na nepropisnom obrascu.

Što se tiče oblika svjedodžbi koje su joj izdane, Agencija za odgoj i obrazovanje utvrdila je propust na način da se učenici nije izdala svjedodžba na obrascu propisanom posljednjom izmjenom Pravilnika o sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama (NN, br. 32/10, 50/11 i 145/11 i 85/12).

Iz nalaza Agencije za odgoj i obrazovanje:

*„Člankom 36. st 1 podst. A toč. 1 i 8 Pravilnika o sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama (Narodne novine br.: 32/10, 50/11 i 145/11 i 85/12) određeni su oblici i sadržaji svjedodžbi tj. određeno je da su osnovni oblici isprava Razredne svjedodžbe od prvog do osmog razreda osnovne škole na obrascima 1A i 1B, a za posebne programe u osnovnim školama na obrascu br. 7.*

*čl. 11. st. 2. Pravilnika o izmjenama i dopunama pravilnika o sadržaju i obliku svjedodžbi i drugih javnih isprava te pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u školskim ustanovama (NN, br.145/11) određeno je „Novi obrasci 1A, 1B, 5A, 5B, 5C, 5D i 7 počinju se primjenjivati danom stupanja na snagu ovog Pravilnika i čine njegov sastavni dio.“*

*Prosljeđena svjedodžba ove učenice otisnuta je na propisanom obrascu 1A međutim na desnom donjem rubu stranice stoji da se radi o obrascu 1B koji ima drugi propisani oblik i sadržaj određen Pravilnikom o sadržaju i obliku.*

*Navedenim je učenica označena kao učenica koja polazi školu po programu za lakše intelektualne teškoće za koje je predviđen obrazac 1B tj. za učenike koji se školuju temeljem rješenja o primjerenom obliku školovanja temeljem čl. 7 ili 12. st. 2. toč.1 Pravilnika osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 23/91) u redovitim školama ili ustanovama s posebnim programima (programi za lakše intelektualne teškoće). Međutim ova učenica školuje se temeljem čl. 4. Pravilnika po prilagođenom nastavnom programu uz dodatnu pomoć edukacijskog rehabilitatora.*

*Obrazac svjedodžbe 1B nije istovjetan obrascu 1A te krivo označavanje obrasca 1A (upisivanjem da se radi o obrascu 1B), u slučaju da se radi o učenicima koji se školuju temeljem rješenja o primjerenom obliku školovanja po prilagođenom programu, je protivno propisanom.*

*Obrazac 1B brojem predmeta koji se mogu upisati (9 nastavnih predmeta naspram 14 u obrascu 1A) nedvojbeno pokazuje za koji je program predviđen, a također je istovjetan po broju predmeta, prije važećem, obrascu 1C. Razlog promjene pravilnika o sadržaju i obliku bio je izbjegavanje označavanja učenika s teškoćama u razvoju.*

*Svjedodžba 1B koristi se u posebnim školama za posebne programe – program za učenike s većim teškoćama u razvoju prema čl. 12. Pravilnika osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 23/91) te posebnom programu u redovnim školama.*

*Dakle primjereni tekst (objašnjenje) uz obrazac 1B bio bi jednak tekstu u opisu programa koje škole provode.*

*Inače Obrazac 7. koristi se u posebnim ustanovama i redovitim školama za učenike koji polaze posebne programe kojima se osposobljavaju za postizavanje djelomičnog socijalnog funkcioniranja i usvajaju jednostavne radne aktivnosti.*

*Vidljiva neusklađenost između propisanog i onog što e-matica ispisuje, tj. oblik svjedodžbe 1B koji otiskuje program e-matice skoro je identičan propisanom obrascu 1A (identično osim djela posebni programi klasičnog jezika). Navedeno također omogućava korištenje obrasca 1B za ispis svjedodžbi na tom obrascu učenicima koji školu polaze po prilagođenom programu. Naime ti učenici imaju sve nastavne predmete kao i ostali učenici redovite osnovne škole tj. svakako više od 9 obveznih nastavnih predmeta koliko je u propisanoj svjedodžbi 1B moguće upisati. Na kraju potrebno je pogledati promjene Pravilnika o obliku i sadržaju i propisanih obrazaca. Sadašnji obrazac 1B istovjetan je prije važećem obrascu 1B osim što sada nisu otisnuti nastavni predmeti.*

*Zbog načina tiskanja svjedodžbi na ovaj način moguće je označavanje učenika s teškoćama u razvoju, a što je suprotno propisima.“*

Prema uputi Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta u slučaju ove učenice propust će biti moguće ispraviti, jer je ravnateljica škole na propust upozorena.

Međutim, postavlja se pitanje koliko je sličnih slučajeva u drugim školama, na koje će se vjerojatno upozoriti tek nakon što učenici završe osnovno školovanje i krenu u srednju školu.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta trebalo bi provesti reviziju svih svjedodžbi izdanih na obrascima 1B, te tako utvrditi, a onda i otkloniti moguće sustavne pogreške.

### **Senzibilitet i edukacija nastavnog osoblja kao oblik podrške inkluzivnom obrazovanju**

Uz sve ostale oblike podrške inkluzivnom obrazovanju, upravo zbog naravi pritužbi u 2012., držimo značajnim definirati obavezu organiziranja odgovarajuće stručne pripreme svih nastavnika razredne i predmetne nastave, odnosno djelatnika škole za rad sa djecom s teškoćama u razvoju. Ova obavezujuća odredba bila bi vrlo značajna sa stanovišta interesa djeteta kao i društva u cjelini, jer obavezom da ih se sustavno i ciljano educira/informira/osposobi, oni postaju aktivnih učesnici i nositelji ovog procesa, a ne samo „primatelji stručne pomoći“.

O značaju senzibiliteta i edukacije prosvjetnih djelatnika možda najbolje svjedoči slučaj učenika jedne zagrebačke osnovne škole, koji je učenik s višestrukim zdravstvenim oštećenjima i kreće se u invalidskim kolicima, a diskriminiran je temeljem svojeg invaliditeta zbog propuštanja razumne prilagodbe njegovim potrebama. Učenik je sada učenik VI razreda, a u istoj je školi od početka školovanja. U nižim razredima učenik je bio u prizemlju škole (svi niži razredi su u prizemlju škole), a škola i osnivač osigurali su prilagođeni sanitarni čvor i pristupnu rampu, te su učeniku pristupačni gotovo svi prostori škole osim dvorane za tjelesni odgoj i školska kuhinja. S prelaskom na predmetnu nastavu, učenik je premješten u učionicu na I kat, a za transfer na kat koristi skalamobil, kojeg je školi donirala udruga PUŽ. Od tada učenik svakodnevno koristi skalamobil 4-5 puta dnevno – dolazak i odlazak iz škole, korištenje prilagođenog WC-a u prizemlju, te kabineta na II katu. Intenzivno korištenje skalamobila zbog njegovih zdravstvenih poteškoća (VP drenaža moždanih komora, bubrežni kamenci, pojačani spazmi prilikom korištenja skalamobila) učeniku šteti, odnosno predstavlja rizik dodatnog narušavanja zdravlja, stoga roditelji traže da se nastava organizira u prizemlju.

Gotovo istovremeno pravobraniteljici za osobe s invaliditetom dostavljen je i zahtjev škole da „pomogne“ u rješavanju ovog, ali i nekih drugih oblika prilagodbe (npr. Raspored sati za pojedine predmete u kojima sudjeluje i ovaj učenik), navodeći da „ako se ide na ruku jednom učeniku onda će se pobuniti drugi, odnosno da treba na jednaki način štititi interese svih 500-tinjak učenika u školi, te da se ne mogu nekim odlukama diskriminirati ostali učenici škole“.

U školi je proveden stručno-pedagoški nadzor od strane Agencije za odgoj i obrazovanje kojim je utvrđeno da osnivač škole i škola nisu osigurali arhitektonsku pristupačnost temeljem Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, stoga je potrebno do osiguravanja tih uvjeta organizirati nastavu u prizemlju škole kao mjeru koja se može

provesti odmah. Nalaz AZOO takvu prilagodbu definira kao jedinu razumnu u ovom trenutku, kako bi se trenutno prekinulo daljnje diskriminiranje i ugrožavanje zdravlja učenika. Praksa odvajanja nižih i viših razreda u osnovnoj školi nije zakonom definirana.

Međutim, iako se ovakva prilagodba činila kao najlogičniji i najjednostavniji izbor, na preporuku AZOO očitovala se Škola svojim izvješćem o realizaciji predloženih mjera kojim obrazlaže nemogućnost provedbe predložene mjere organiziranja nastave u prizemlju iz sljedećih razloga:

- korištenje skalamobila već sada osigurava učeniku dostupnost svih prostora Škole osim ranije spomenutih, te time smatra da je osigurana razumna prilagodba koja istovremeno nije „nerazumna“ za ostale učenike
- eventualnim premještajem razreda u prizemlje bili bi diskriminirani ostali učenici u tom razredu jer ne bi koristili kabinetsku nastavu, te također posebno naglašava da su već sada učenici u njegovom razredu diskriminirani činjenicom da samo njihov razred ima matičnu učionicu i koriste kabinete samo za 4 nastavna predmeta
- premještanje razreda u prizemlje tražilo bi premještanje jednog nižeg razreda na kat, a Škola u svojem izvješću navodi da će taj razred time pretrpjeti razmjernu štetu „zbog različitog načina i tempa školskog života predmetne i razredne nastave, a da će se njihovi roditelji žaliti na diskriminaciju, te će njihovo osnovno pitanje biti „zašto je baš razred njihove djece odabran, ili ako se radi o cijeloj generaciji, zašto je baš ta generacija odabrana“, a osim toga to je i dugogodišnja praksa ove škole
- nadalje Škola potvrđuje da će organizirati nastavu u prizemlju čim osnivač škole osigura uvjete za to, odnosno potpunu pristupačnost škole sukladno Pravilniku o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, a do tada traži prethodno opremanje u prizemlju svih kabineta uključujući i kupnju novog namještaja.

Ovdje treba ponovo reći da je poštivanje razlika i prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti jedno od općih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i jedno od općih moralnih i ljudskih vrijednosti čovjeka. Razvojem svijesti o pitanju ljudskih prava, kad se radi o invaliditetu, sve više jača socijalni model odnosa prema invaliditetu, koji ističe da problemi osoba s invaliditetom ne proizlaze iz njihove različitosti, već ograničenja koja im nameće društvo. Socijalni model polazi od prava svake osobe na različitost i prava da sa svojom različitosti bude u društvu prihvaćena na jednaki način.

Obrazovni koncept koji proističe i koji se razvija iz jednog ovakvog općeg stava o potrebi prihvaćanja sve djece i jednakih prava svakom učeniku je inkluzija. Sam termin „inkluzija“ (lat. Inclusio) znači sadržavanje, uključivanje, obuhvaćanje, podrazumijevanje. Inkluzija podrazumijeva usmjerenost obrazovnog sustava na potrebe djeteta s teškoćama u razvoju. Stoga, okolina je obavezna učiniti određene pomake i promjene koje će osigurati djetetov boravak u školskoj sredini. Inkluzije nema ako okolina štiti npr. „dosadašnju praksu“ škole o odvajanju učenika razredne i predmetne nastave na različite razine, iako takva praksa nije zakonom zadana.

Ured pravobraniteljice održao je u Školi sastanak zajedno sa majkom učenika, s ciljem uspostave nekog drugog prihvatljivog rješenja kojim bi učenik u što manjoj mjeri koristio skalamobil, a da takvo rješenje bude realizirano već od sljedećeg polugodišta. Na navedenom sastanku Škola je predložila prilagodbu još jednog sanitarnog čvora za učenike s invaliditetom i na I katu, uz održavanje većine kabinetske nastave na I katu. Na sastanku se majka učenika, suglasila sa takvim privremenim rješenjem ukoliko će to biti moguće realizirati do početka polugodišta. U procjenu mogućnosti za hitnu adaptaciju još jednog sanitarnog čvora uključio se Grad Zagreb, međutim, od strane građevinskih stručnjaka nije dobiveno pozitivno mišljenje o takvom zahvatu.

Ured pravobraniteljice izvršio je stručni posjet u tri osnovne škole u Gradu Zagrebu koje školuju učenike s motoričkim teškoćama i koje nisu arhitektonski i na druge načine prilagođene potrebama učenika koji se kreću u invalidskim kolicima. Sve posjećene škole za učenike s motoričkim teškoćama organizirale su nastavu u prizemlju Škole. Učenici toga razreda kabinetsku nastavu održavaju u istoj učionici, a potreban nastavni pribor i sredstva za rad učitelji donose u učionicu, tako da djeca nisu zaklinuta u kvaliteti nastave. U svim posjećenim školama nitko od rukovoditelja i stručnih suradnika škole nije problematizirao to da se pojedina nastavna sredstva i pomagala donose iz kabineta u

određenu učionicu ili da se eventualno primjereno zamijene (npr. umjesto klavira koristi se prijenosni električni klavir ili sintesajzer).

U svim posjećenim školama učenici s motoričkim teškoćama pohađali su navedene škole počevši od prvog razreda osnovne škole, sve su škole već tijekom tog perioda pripremale osoblje, djecu i vršile tehničke pripreme za nastavak školovanja tog razreda u prizemlju. U niti jednoj školi nikada nije bilo nikakvog otpora drugih učenika ili roditelja drugih učenika za takav način odvijanja nastave. U spomenutim školama bez ikakvih poteškoća na istom katu borave učenici razredne nastave i viših razreda i u niti jednoj školi nije bilo otpora drugih roditelja na takvu novu praksu škole. Niti u jednoj školi nije bila izrečena teza da su učenici tih razreda diskriminirani u odnosu na ostala razredna odjeljenja, kao što to navodi spomenuta ravnateljica u t. 13. svojeg očitovanja na nalaz AZOO.

Nadalje, zbog unaprijed od strane ravnateljice škole najavljene „pobune“ roditelja ostalih učenika, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ponudio je ravnateljici škole zajednički sastanak sa roditeljima, ne kojem bi se roditeljima objasnili razlozi za preseljenje, te ih se senzibiliziralo za poteškoće i potrebe učenika s teškoćama u razvoju, što je ravnateljica odbila. Upućena je i da osobno posjeti škole koje održavaju nastavu pojedinih viših razreda u prizemlju radi učenika u invalidskim kolicima, što je također otklonila.

U svjetlu prihvaćanja prava na različitost, provođenja inkluzivnog obrazovanja i nediskriminiranja – obaveza je škole osiguravanje ovom učeniku istih uvjeta školovanja koje imaju i drugi učenici, a to je – prisustvovati nastavi bez opasnosti po svoje zdravlje.

Republika Hrvatska je prihvatila i ratificirala međunarodne dokumente te donijela propise i strategije kojima izražava svoje opredjeljenje za stvaranjem zajednice u kojoj nema mjesta izoliranju različitih i slabijih. Umjesto toga, jasno je istaknuto opredjeljenje za uspostavom društva za sve.

Stoga je školi upućeno upozorenje da:

*„Oš diskriminira učenika s teškoćama u razvoju, kada mu nastavu organizira na I. Katu Škole. Diskriminacija koju Škola čini pobliže je opisana u čl. 4. st. 2. (propuštanje razumne prilagodbe) Zakona o suzbijanju diskriminacije, a njezina osnova je invaliditet (čl. 1. st. 1. istog Zakona).*

*Slijedom navedenog tražim da se nastava za X. Razred kojeg pohađa učenik s teškoćama u razvoju, organizira u prizemlju Škole i to počevši od drugog polugodišta ove školske godine, a najkasnije od 15. veljače 2013.*

*I nadalje... „Inkluzivni/uključujući osnovnoškolski odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju mogli bi definirati kao sustavni proces povezivanja učenika s teškoćama u razvoju s učenicima bez teškoća u prirodnom okruženju u kojem se učenici druže i uče. To pak podrazumijeva da je učenik s teškoćama u razvoju ravnopravan član zajednice, da se naglašavaju njegove mogućnosti nasuprot nedostacima, da mu je osigurana pomoć stručnjaka te da postoji cjeloviti pristup razvoju svakog učenika bez obzira na teškoće.*

Tome u prilog govore Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („NN – Međ.ugo.“ br. 6/07., 3/08., 5/08.), Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015.

(„NN“ br. 63/07.), Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („NN“ br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12., 126/12.), Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja („NN“ br. 63/08., 90/10.), Zakon o suzbijanju diskriminacije i druga međunarodna i domaća legislativa.

*Nadalje, jedna od pretpostavki uspješnog inkluzivnog/uključujućeg osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju je stvaranje uvjeta za zadovoljavanje njihovih individualnih odnosno specifičnih potreba.*

*Čl. 1. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije diskriminaciju određuje kao stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe, između ostalih, i po osnovi invaliditeta.*

*Čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije propuštanje razumne prilagodbe pak, određuje kao propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama omogući korištenja javno dostupnih resursa, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.*

*„Drugi način“ na koje se također, može činiti razumna prilagodba jesu odnosno trebali bi biti: kreativnost pristupa, senzibilitet, promjena osobnih stavova, timski rad između stručnih djelatnika*

Škole, učenika i roditelja itd. Prema točki 21. uvodnih odredbi Direktive Vijeća Europske unije 2000/78/EZ kriteriji za procjenu je li tražena prilagodba u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“ su: financijski i ostali troškovi koji nastaju prilikom prilagodbe; veličina i raspoloživa sredstva organizacije ili ustanove; te mogućnost pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći.

Slijedom prethodno navedenog, traženje da se nastava za razred kojeg pohađa ovaj učenik organizira u prizemlju Škole i to počevši od drugog polugodišta ove školske godine, a najkasnije od 15. veljače 2013. apsolutno je u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“. Nerazumno bi bilo tražiti da se svi sadržaji Škole prilagode učeniku, kao i da se svi kabineti u potpunosti opreme u prizemlju škole. Naime, i nakon izvršenja ove tražene i razumne prilagodbe ostati će sadržaji koje Škola pruža, a koji će i dalje biti neprilagođeni ovom učeniku.

Vezano za navode Škole kako prilagodbe učeniku s invaliditetom diskriminiraju ostale učenike Škole i njegovog razreda navodim kako su traženja iz ovog upozorenja u vidu organiziranja nastave razred u prizemlju Škole, sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije, nužna i prikladna za ostvarivanje stvarne jednakosti društvene skupine kojoj ovaj učenik pripada, a koja je u nepovoljnijem položaju, temeljem invaliditeta, a sve sa ciljem poboljšanja položaja iste“.

U slučaju ove škole u osiguravanju inkluzivnog obrazovanja za učenika iz zaprimljene dokumentacije i saznanja ovog Ureda, Škola jest provela određene prilagodbe:

- uređenje sanitarnog čvora u prizemlju (za vrijeme dok je učenik bio u razrednoj nastavi)
- osiguranje primjerenog oblika školovanja, prilagodba nastavnih materijala
- osiguranje pomoćnika u nastavi
- osiguravanje pomoćnog transportnog pomagala.

Međutim, ovaj slučaj više nego jasno upućuje na veliki problem senzibiliteta okoline za potrebe osoba s invaliditetom. Posebnu težinu ima činjenica da nedostatak senzibiliteta pokazuju stručnjaci – zaposlenici odgojno-obrazovne ustanove. Da se rukovodstvo škole rukovalo svojim senzibilitetom i pozitivnim stavom prema potrebama učenika s teškoćama, učenik bi nakon IV razreda sa svojim razredom ostao u prizemlju škole i do ovog problema ne bi niti došlo. (Ovo možemo usporediti npr. sa izborom svake obitelji, da nakon eventualnog invaliditeta i vezanosti uz invalidska kolica člana obitelji, prva prilagodba na novi način života odnosila bi se na organiziranje obiteljskog života u prizemlju kuće, vjerojatno puno prije kompletne adaptacije kuće i ugradnje lifta!)

Pozitivna iskustva govore da je preduvjet za uspješnu inkluziju učenika s teškoćama korištenje različitih resursa u školi i zajednici, dobra i temeljita priprema nastavnog osoblja i učenika, kao i spremnost da se kontinuirano rješavaju poteškoće nastale „u hodu“. To također znači da je podizanje kompetencije nastavnika u radu s učenicima s teškoćama od izuzetnog značaja za uspjeh u provedbi inkluzije u obrazovanju.

U ovim aktivnostima treba koristiti sve mogućnosti i resurse na razini škole, zajednice i državnih institucija i službi, kako stručne i institucionalne, tako i financijske.

Resursi na razini škole prvenstveno se odnose na ravnatelja, stručne suradnike, nastavnike, roditelja djeteta. Ravnatelj škole najodgovorniji je za stvaranje pozitivne klime na školi vezano uz prihvaćanje učenika s teškoćama u razvoju. Iz obilazaka nekih škola u Gradu Zagrebu koje imaju učenike s motoričkim teškoćama ali ne i arhitektonski prilagođenu školu, te razgovora sa stručnom službom Škole, potvrđuje se značajna uloga ravnatelja škole u osiguravanju uvjeta za postizanje optimalnog razvoja svakog učenika. Važno je da ravnatelj poznaje stručna ishodišta odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, da ima pozitivan odnos prema uključivanju takvog učenika u školu, te da ga kod organizacije rada rukovode potrebe djeteta.

**„ Ako se prihvaća invaliditet – sve se može učiniti bez ikakvih problema; kada za potrebe učenika s teškoćama nema senzibiliteta – uvijek će se pronaći razlozi da se prepreke ne uklone“ – ravnateljica OŠ M.K.**

**„Svi smo u pravima jednaki, ali tek kada se izjednačimo u mogućnostima“ – B.J.G, zamjenik pravobraniteljice**

**Napomena:**



Naknadno, tijekom veljače 2013., održan je u navedenoj Školi sastanak na kojem je odlučeno da će Grad Zagreb ovu Školu što hitnije u potpunosti prilagoditi ugradnjom lifta i sanitarnog čvora prilagođenog učenicima s invaliditetom. Ovo je svakako pohvalno, tim više što je konkretna Škola u mreži škola određena za učenike s motoričkim teškoćama. Za očekivati je da će proces ugradnje lifta i adaptacije još jednog prilagođenog sanitarnog čvora potrajati duže vrijeme. Međutim, ne možemo ne primijetiti da se ovom odlukom u stvari podržala potpuna prilagodba. Grad Zagreb za obećane prilagodbe očito ima dovoljno financijskih sredstava, međutim neke druge lokalne samouprave koje takvim sredstvima ne raspolažu, svakako će trebati poduzimati mjere razumne prilagodbe.

Također, naknadno je zaprimljen i nalaz AZOO koji je izvršio novi nadzor u Školi nakon otpora roditelja učenika nižih razreda spomenute Škole i njihovog nedolaska djece u Školu.

Tijekom nadzora izvršen je razgovor sa roditeljima učenika nižeg razreda koji se trebao preseliti na kat, te sa stručnom službom i ravnateljicom Škole. Zaključeno je na kraju da je premještaj proveden na neprihvatljiv način, da je Škola u stvari pokazala nerazumijevanje za potrebe učenika s teškoćama u razvoju, a posebno se u negativnom smislu apostrofira stav ravnateljice kojim pobija mjeru preseljenja razreda u prizemlje jer se: „ne može složiti s tim da „učenika s posebnim potrebama mora staviti ispred svih drugih učenika“ i „da je moja dužnost misliti na jednak način na sve učenike Škole i svakom od njih pružiti optimum i maksimum...“- njezino je shvaćanje da je privremeno premještanje razrednog odjela s učenicom u invalidskim kolicima u stvari „nerazumna prilagodba“.

Dakle, niti nakon upozorenja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na diskriminatorno postupanje, niti zaključka stručno-pedagoškog nadzora Agencije za odgoj i obrazovanje, Škola nije provela i prezentirala premještaj kao nužnu i razumnu mjeru zaštite zdravlja učenika s teškoćama u razvoju i njegovog prava na jednakopravno školovanje, nego je isticala da je to obaveza zbog zaprimljenih upozorenja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, međutim, da će to dovesti do „različitih problema“ kod ostalih učenika. Dakle, Škola nije na adekvatan način informirala roditelje i time je izazvala lošu atmosferu i nedolazak učenika nižih razreda na nastavu.

Stoga je i posljednjim nalazom AZOO ravnateljici Škole naloženo da prouči pozitivne konvencije, zakone i podzakonske akte i pedagoške dokumente u kojima se promiče pravo na jednakopravno školovanje učenika s teškoćama u razvoju. Ubuduće će Škola zahtjeve roditelja učenika iz osjetljivih socijalnih skupina posebno pažljivo razmatrati, a pri odlučivanju „uzet će u obzir pozitivnu zakonsku regulativu, uobičajenu praksu i istraživanja koja govore da u zdravim društvima briga o socijalno osjetljivim skupinama vodi do većeg napretka i smanjivanja društvene isključenosti“. Na kraju možemo reći da je utvrđena potreba senzibilizacije prije svega ravnateljice škole o mjerama koje se mogu smatrati razumnom prilagodbom, a za to je ponajprije potrebna svijest o zaštiti slabijih društvenih skupina.

### **Razumna prilagodba kao podrška učeniku s teškoćama u razvoju**

Čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije određuje propuštanje razumne prilagodbe kao „*propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama omogući korištenje javno dostupnih resursa, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti*“.

Kada govorimo o razumnoj prilagodbi, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom definira razumnu prilagodbu kao: „...potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na izjednačenoj osnovi s drugima“.

Kada se radi o području odgoja i obrazovanja, nalaže se osiguravanje razumne prilagodbe na način „...Da bi pomogle u ostvarivanju ovoga prava (na obrazovanje) države potpisnice će poduzeti odgovarajuće mjere za obuku stručnjaka i osoblja koje radi na svim razinama obrazovanja. Takva obuka će uključivati svijest o invaliditetu i korištenje odgovarajućih... alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom“.

U velikom broju nalaza Agencije za odgoj i obrazovanje škole se upućuju na edukaciju nastavnika, što potvrđuje značaj ovog neformalnog oblika potpore učenicima s teškoćama u razvoju u ostvarivanju prava na inkluzivno obrazovanje.

Jedan od osnovnih kriterija razumne prilagodbe je financijski teret, kao i kvaliteta usluge koju organizacija (škola) pruža. U slučaju učenika s motoričkim teškoćama, organiziranje nastave u prizemlju škole predstavlja razumnu prilagodbu učenikovim zdravstvenim teškoćama –bez dodatnog trošenja financijskih sredstava nastava se organizira u prizemlju škole gdje već ima prilagođeni sanitarni čvor, kako bi mobilno pomagalo koje mu šteti eventualno koristio u što manjoj mjeri.

Svakako je nužno da i državne i lokalne razine vlasti kontinuirano rade na što je moguće višoj razini prilagodbe učenicima s teškoćama u razvoju u općem sustavu obrazovanja. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže donijeti sve odluke u najboljem interesu djeteta, te osigurati pristup kvalitetnom i besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju u zajednicama u kojima žive. Jasno je da društvo koje se nalazi u teškom gospodarskom položaju u kakvom se trenutno nalazi Republika Hrvatska, ne može u potpunosti arhitektonski prilagoditi i opremiti svaku školu. Međutim, kada se ne osigurava niti „razumna prilagodba“, kao što je to u gore opisanom primjeru učenika s motoričkim teškoćama, onda se treba ozbiljno zapitati o razini postignutih prava učenika s teškoćama u razvoju.

### **3.6.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE**

Vezano uz problematiku srednjoškolskog obrazovanja izvještajno razdoblje je u nekoj mjeri bilo obilježeno dvjema izmjenama Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole. Više roditelja obratilo se pravobraniteljici pritužbom na djelomične i diskriminatorne odredbe predložene Odluke za djecu s teškoćama u razvoju.

#### **Odluka o elementima i kriterijima upisa u srednju školu**

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta raspisalo je javnu raspravu na Nacrt Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u šk. god. 2012/2013.

Prijedlozi Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bili su usmjereni na vraćanje jasnih odredbi ove Odluke, kojima se učenicima s teškoćama u razvoju osigurava pravo izravnog upisa u srednju školu.

Pravo direktnog upisa učenika s teškoćama u razvoju temelji se na odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom nalažu državi obvezu osiguravanja pristupa besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive, uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama i osiguranu učinkovitu pomoć unutar općeg obrazovanja.

Učenici s teškoćama u razvoju neovisno o svojem uspjehu ili motivaciji, često imaju ograničen izbor zanimanja upravo zbog svojih razvojnih teškoća. Institut direktnog upisa predstavlja značajnu prilagodbu individualnim potrebama i osigurava pristup onom obrazovanju koje će učeniku osigurati buduće potpuno uključivanje u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tom kontekstu smatramo, uz ostalo, ključnim dokumentom Procjenu i mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje – ona je ključna za određivanje nastavka obrazovanja učenika s teškoćama, jer ga usmjerava prema školovanju za ona zanimanja u kojima će prema svojim sposobnostima i mogućnostima biti uspješan.

Smatramo nepotrebnim navoditi vrste planova i programa srednjega obrazovanja, to je nepotrebno uvjetovanje jedino za ovu kategoriju učenika, a možda ostavlja mogućnost neujednačenosti u tumačenju tih odredbi. Mišljenje i prijedlog Službe za profesionalno usmjeravanje već u sebi sadržava najprimjereniji plan i program srednjeg obrazovanja za učenika.

Nadalje, prijedlog, prema kojemu se diferenciraju učenici s težim ili osobito teškim zdravstvenim teškoćama, pa bi sukladno tome imali pravo direktnog upisa ili dodatnih bodova, smatramo teško provedivim, diferencijacija je nejasna.

Osim toga, postojanje velikog broja kategorija s pravom izravnog upisa umanjuje pravi smisao tog prava. Direktni upis za učenike s teškoćama u razvoju nije nagrada niti pogodnost, to pravo proizlazi iz njihovog ograničenja da bira različita zanimanja. S druge strane, učenici s osobito teškim zdravstvenim teškoćama imaju pravo izravnog upisa temeljem nalaza i mišljenja iz sustava socijalne skrbi. Stoga smo i predložili da za učenike s teškoćama u razvoju kao dokumenti se prilažu nalaz i mišljenje iz sustava socijalne skrbi I/II rješenje o obliku obrazovanja. Time će biti obuhvaćene i kategorija djece s osobito teškim zdravstvenim teškoćama.

Krajem 2012. godine ponovno je započela javna rasprava vezana uz Odluku o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u šk. god. 2013/2014.

Uredu pravobraniteljice je upućeno nekoliko pritužbi roditelja djece s teškoćama u razvoju, koji su obrazlagali neprihvatljivost pa i diskriminatorni karakter nekih odredbi Prijedloga Odluke.

Ured je ponovo uputio svoje mišljenje na ovakav Prijedlog Odluke za šk. god. 2013/2014.:

„Smatramo da je učenicima s teškoćama u razvoju postavljanjem dodatnih uvjeta otežan izravni upis u one programe koji odgovaraju njihovim sposobnostima i mogućnostima, a time postavljene i dodatne prepreke inkluzivnom srednjoškolskom obrazovanju tih učenika.

Djeca s teškoćama u razvoju ukoliko žele ostvariti pravo direktnog upisa, obavezno prolaze postupak profesionalnog orijentiranja, što je već svojedobna „provjera“ sposobnosti da udovolje određenim programima, pa kasnije i zahtjevima pojedinih zanimanja.

Unazad nekoliko godina trend je da se određenim odredbama Odluke otežava ostvarivanje prava na direktan upis ovoj djeci. Najnoviji prijedlog Odluke to potvrđuje.

Ostajemo pri svojim ranijim mišljenjima da je tijelo koje je pozvano donijeti mišljenje o najprimjerenijem izboru srednjeg obrazovanja – Služba za profesionalno orijentiranje. Uvođenjem mišljenja liječnika školske medicine pa i odluke povjerenstva smatramo načinom postavljanja posebnih uvjeta samo djeci s teškoćama u razvoju.

Smatramo da mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje treba preporučiti daljnje školovanje učenika sukladno njihovom najboljem interesu, a on svakako uključuje opće obrazovanje (prilagođeno sposobnostima učenika) najbliže sredini u kojoj učenik živi. Oblik obrazovanja određen u osnovnoj školi, učeniku se treba osigurati i kroz srednjoškolsko obrazovanje.

S druge strane, srednja škola je također dužna osigurati sve oblike podrške učeniku s teškoćama u razvoju, kako bi dijete unatoč svojim teškoćama i ograničenjima ostvarilo najviši mogući stupanj obrazovanja (prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi na jednaki način treba provesti kao i za osnovne škole).

Postupak profesionalnog usmjeravanja uključuje timsku obradu u kojoj svoje mišljenje daje specijalista medicine rada, psiholog, a smatramo da je nužno uzeti u obzir i cjelokupnu medicinsku dokumentaciju učenika, kao i dokumentaciju koja se odnosi na dosadašnje školovanje učenika. Mišljenje o izboru budućeg zanimanja na neki je način pomoć u izboru onog zanimanja u kojem će osoba zaista kasnije moći raditi i u kojem će, obzirom na svoje zdravstveno stanje, imati radnu sposobnost.

### **3.6.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE**

U 2012. godini Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratilo se znatno više osoba s invaliditetom, odnosno djece s teškoćama u razvoju vezano uz pitanja visokoškolskog obrazovanja nego u ranijim razdobljima.

Velik dio tih upita odnosio se na traženje informacija u fazi pripreme za upis studija dok se tek manji dio odnosio na pitanja prilagodbe i osiguravanje podrške tijekom studija.

## Informiranje studenata s invaliditetom

Primjer 1.

*Prilikom posjete Pravobraniteljice udruzi, članica udruge, učenica s teškoćama u razvoju, raspitivala se o arhitektonskoj pristupačnosti Arhitektonskog fakulteta koji bi željela upisati. Naknadno je elektroničkom poštom zatražila savjet o pravima koja gubi ili stječe ostvarivanjem statusa redovnog studenta, odnosno kako prava koja ostvaruje kao student s invaliditetom utječu na prava iz zdravstvenog osiguranja i sustava socijalne skrbi.*

Ovaj primjer pokazuje kako je za djecu s teškoćama u razvoju glavni čimbenik u donošenju odluke o tome koji će studij izabrati, elementi u okolini, a ne njihovi interesi i sposobnosti. Ured je kontaktirao Ured za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagrebu i prikupio informacije koje je prosljedio stranci: osobna invalidnina se ne gubi stjecanjem statusa redovnog studenta, a otvaraju se mogućnosti za ostvarivanje drugih prava. Arhitektonski fakultet je većim dijelom pristupačan.

Više učenika s teškoćama u razvoju od Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom tražili su informacije o svojim obavezama prije razredbenog postupka. U svim tim upitima Ured POSI je stranke upućivao na internetske stranice Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu koji ima vrlo iscrpne i cjelovite informacije o svim pitanjima koja se važne za studente s invaliditetom u svim fazama: pripreme za upis kao i one tijekom studiranja.

Primjer 2.

*Učenik sam završnog, 4. razreda srednje škole. Osoba sam s invaliditetom iako ne primam osobnu invalidninu jer sam samostalan. Školujem se po redovnom nastavnom programu uz individualizirane metode i oblike rada.*

*Obraćam Vam se jer se želim informirati o studiranju. Svakodnevno nas naši defektolozi obasipaju različitim informacijama pa Vas želim pitati kakva prava vezana za studiranje i polaganje državne mature imaju učenici s teškoćama? Osobito mi je važno sve vezano u fazi upisa na fakultete, jer neki govore o pravu prednosti. Je li to uistinu tako, ako je koje uvjete moram ispunjavati? Želim studirati u Zagrebu, rehabilitaciju na Edukacijsko – rehabilitacijskom fakultetu.*

Prethodne godine imali smo više upita učenika s teškoćama u razvoju koji nisu na vrijeme pribavili Potvrdu o stupnju tjelesnog oštećenja koju izdaje Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje pa zbog toga nisu mogli ostvariti pravo na prilagodbe i podršku s temelja invaliditeta. U pravilnicima koji reguliraju ostvarivanje prava s osnove invaliditeta upravo se ova potvrda u nedostatku valjane isprave kojom bi se u Republici Hrvatskoj dokazivao invaliditet koristi u te svrhe. U jednom od sljedećih primjera opisan je stav Ureda po tom pitanju, a ovdje ističemo kako nam je temeljem iskustva kako budući studenti previde obavezu ishođenja te potvrde bilo važno sve one koje su nam se obratili informirati o tome.

Učenika u ovom slučaju obavijestili smo kako je u posljednjih nekoliko godina na svim sveučilištima u RH napravljeno niz pozitivnih pomaka kako bi se učenicima s teškoćama u razvoju, budućim studentima, omogućilo studiranje na jednakoj osnovi s njihovim vršnjacima bez invaliditeta.

Pri Sveučilištu u Zagrebu osnovan je Ured za studente s invaliditetom na čijim se internetskim stranicama mogu naći važne informacije za ovo područje. Stoga smo njemu i drugim učenicima i studentima koji su se raspitivali o upisima, načinima prilagodbe i mogućnostima dobivanja stipendije preporučili da posjete njihovu mrežnu stranicu: <http://www.unizg.hr/uredssi/>.

Studente smo obavještavali da usluge studentima s invaliditetom u obliku prijevoza, asistencije i drugih usluga pružaju studentske udruge: Udruga Zamisli pri Sveučilištu u Zagreb <http://www.zamisli.hr/> i druge udruge studenata s invaliditetom koje djeluju pri Sveučilištu u Rijeci i Osijeku, a članice se Saveza udruge mladih i studenata s invaliditetom SUMSI.

Stoga smo savjetovali studente da u svrhu informiranja prate internetske stranice Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, internetske stranice udruga i stranicu [www.postani-student.hr](http://www.postani-student.hr).

### Potvrda kojom se dokazuje status osobe s invaliditetom

Primjer 3.

*Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratio se učenik s teškoćama u razvoju zbog poteškoća u ostvarivanju prava po osnovi svojeg invaliditeta. Upisao je Filozofski fakultet u Zagrebu gdje mu je nužan smještaj u studentskom domu prilagođenom za osobe s tjelesnim oštećenjima. Kako bi ostvario pravo na smještaj problem zbog kojeg se pritužio odnosi se na dokumentaciju potrebnu za ostvarivanje prava na domski smještaj.*

Naime, sukladno Odluci o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima, pravo na izravno dobivanje mjesta student može ostvariti samo na osnovu rješenja o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja koje izdaje Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. Budući da se student do tada nije imao potrebe vještačiti u sustavu mirovinskog osiguranja, u vrijeme natječaja nije imao to rješenje niti je bio u mogućnosti pribaviti ga do isteka roka za predaju dokumentacije.

Zbog činjenice da se student koji nam se obratio, unatoč težem invaliditetu dokazanom u sustavu socijalne skrbi, našao u situaciji da ne ostvari pravo na smještaj u studentski dom, čime bi (zbog njegovog invaliditeta i potrebne potpore, ali i materijalne situacije njegove obitelji) došlo u pitanje i mogućnost njegovog studiranja, uputili smo preporuku Studentskom centru da se ne odluči negativno o zahtjevu studenta do naknadnog primitka traženog rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje.

Iz dostupne dokumentacije vidljivo je da kod studenta postoji teški invaliditet utvrđen temeljem Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima (NN, br. 64/02,105/07, 145/11), na osnovu kojeg imenovani rješenjem Centra za socijalnu skrb Knin ostvaruje pravo na osobnu invalidninu. Osobna invalidnina ostvaruje se u sustavu socijalne skrbi temeljem nalaza i mišljenja Prvostupanjskog tijela vještačenja koje temeljem navedenog Pravilnika utvrđuje postojanje teškog ili težeg invaliditeta i drugih činjenica značajnih za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi.

Prema sadašnjem zakonskom uređenju invaliditeta, **svaki od sustava** utvrđuje na poseban način, sukladno potrebi tog sustava, postojanje vrste ili težine invaliditeta. Tako npr. **mirovinski sustav** utvrđuje postotak tjelesnog oštećenja radi ostvarivanja naknade i prava iz mirovinskog osiguranja, u **sustavu obrazovanja** postoji vještačenje radi utvrđivanja potrebnog oblika obrazovanja, u **sustavu socijalne skrbi** utvrđuje se vrsta, stupanj i težina tjelesnog ili mentalnog oštećenja ili psihičke bolesti u svrhu ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i prava na doplatak za djecu, u **sustavu zapošljavanja**, procjenjuje se radna sposobnost za obavljanje određenih poslova za koje je osoba osposobljena, odnosno u svrhu prekvalifikacije, dokvalifikacije i dr.

Činjenica da su za utvrđivanje invaliditeta nadležni različiti sustavi predstavlja u praksi poteškoću, tako i u ovom slučaju, gdje student treba zatražiti vještačenje u sustavu u kojem on nije osiguran niti ostvaruje svoja prava (da ne govorimo o činjenici da takvo vještačenje predstavlja i dodatni trošak). S druge strane, imenovani temeljem propisa iz socijalne skrbi ostvaruje pravo na osobnu invalidninu koje mogu ostvariti samo osobe s najtežim stupnjem invaliditeta.

Stoga smo mišljenja da navedenu Odluku u dijelu kriterija za direktan upis studenata s invaliditetom treba uskladiti sa zakonskim odredbama koje „reguliraju“ invaliditet.

Sukladno tome Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku nadležnom Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta vezano uz Odluku o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima studentskih centara i učeničkim domovima u RH za akademsku godinu 2012/2013., u točki 1.12. kriterija navodi da „pravo izravnog prijema u studentski dom imaju studenti s invaliditetom od 1. do 5. kategorije (iznad 50% tjelesnog oštećenja) invalidnosti... status ovih studenata dokazuje se rješenjem o postotku tjelesnog oštećenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje“.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zalaže se za usklađenost različitih zakonskih određenja unutar različitih sustava skrbi za osobe s invaliditetom, s obzirom da je nužno na jedinstveni način utvrđivati i definirati osobe s invaliditetom te definirati razinu njihovih prava.

Stoga smo sukladno čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) predložili da Ministarstvo uskladi navedenu Odluku o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima za upis studenata s invaliditetom sa zakonskim odredbama koje definiraju invaliditet u sustavu socijalne skrbi koji je primarni sustav vještačenja invaliditeta u učeničkoj i studentskoj dobi. Znači, uz postotak tjelesnog oštećenja predlažemo da se kao kriterij ugrade i prava ostvarena u sustavu socijalne skrbi – pravo na osobnu invalidninu i doplatak za pomoć i njegu u punom opsegu, kao ona koja ostvaruju osobe s teškim i težim invaliditetom. Takav bi se način dokazivanja invaliditeta trebao priznavati do završetka procesa ustrojavanja jedinstvene liste oštećenja i jedinstvenih tijela vještačenja, te procesa ujednačavanja različitih kriterija unutar različitih sustava skrbi.

Navedenim izmjenama bi se olakšalo ostvarivanje prava na smještaj u studentski dom i ostalih prava koja studenti ostvaruju s osnove invaliditeta na jednaki način za sve studente s istom razinom invaliditeta.

#### Primjer 4.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se osoba sa 100% tjelesnim oštećenjem koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Završila je srednjoškolsko obrazovanje prije više od 6 godina. Zahvaljujući aktivnostima Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli na motiviranju mladih osoba s invaliditetom da se uključe u visokoškolsko obrazovanje, ona se odlučila na nastavak svog obrazovanja. Uz podrške Udruge Zamisli pripremala je nastavno gradivo potrebno za polaganje državne mature. Sukladno *Pravilima o uvjetima, postupku prijave, provedbi ispita za upis i rangiranju kandidata na studijske programe* pojedina visoka učilišta daju kandidatima s invaliditetom (odnosno 60 ili više % tjelesnog oštećenja) pravo prednosti pri upisu pod uvjetom da prijeđe razredbeni prag. Do problema je došlo zbog toga što je kandidatkinja koja nam se javila željela konkurirati za upis i na drugim fakultetima koji nisu predviđali mogućnost upisa bez polaganja državne mature za kandidate starije od 24 godine pa joj je za njih trebalo polaganje ispita državne mature. Budući da zbog toga nije na državnoj maturi polagala ispite potrebne za upis na željeni studij na razini koju to visoko učilište traži, našla se u situaciji da ne može konkurirati za upis na taj studij.

Smatrali smo da su informacije sadržane u brošuri *Prijave ispita državne mature 2011./2012. i prijave za upis na studijske programe* nedorečene budući da nigdje nije izrijekom napisano kako se ostvaruje postupak ako netko od budućih studenata želi upisati studij bez polaganja državne mature ukoliko je to dopušteno na tom visokom učilištu i u isto vrijeme polagati državnu maturu zbog nekog drugog studija, ako to određeni studij traži. Stoga smo preporučili da se kandidatkinji omogući rangiranje u razredbenom postupku na željenom studiju sukladno članku 21. Pravila o uvjetima, postupku prijave, provedbi ispita za upis i rangiranju kandidata na studijske programe neovisno o tome što je za potrebe upisa na druge studije pristupila ispitu državne mature.

ISHOD: Uz angažiranje nadležnih institucija i koordinatorice za studente s invaliditetom pri toj visokoškolskoj ustanovi maturantica je upisala željeni studij.

#### Odbačena pritužba na povredu prava osobe s invaliditetom

U pojedinim slučajevima kao u ovom opisanom dolje Ured POSI je utvrdio da nije bilo povrede prava osobe s invaliditetom u sustavu visokoškolskog obrazovanja.

#### Primjer 5.

*Student s invaliditetom obratio se Uredu POSI pritužujući se na povredu svojih prava navodeći kako smatra da visokoškolska ustanova nije udovoljila njegovoj molbi da se razmotre mogućnosti pristupanja razredbenom postupku u jesenskom roku. Student je u vrijeme redovnog razredbenog postupka sudjelovao na seminaru u inozemstvu kroz stipendiju koju je ostvario.*

Kao što smo vidjeli iz priložene dokumentacije, visoko učilište omogućava studentima s invaliditetom izravni upis na željeni studij ukoliko prijeđu razredbeni prag te im prilikom provođenja razredbenog postupka osigurava potrebnu prilagodbu i podršku.

Međutim, studentu koji nam se pritužio objasnili smo da je obaveza kandidata s invaliditetom kao i svih ostalih kandidata da pristupi obvezatnom razredbenom postupku u za to predviđeno vrijeme *na osnovi izjednačenosti s drugima*.

Razredbeni postupak je legitimni propisani uvjet za rangiranje kandidata i ostvarivanje prava na upis pa tako i posebne mjere pogodovanja kandidatima s invaliditetom u ostvarivanju de facto jednakosti kroz odobravanje izravnog upisa u slučaju prolaska razredbenog praga. Nažalost vrijeme njegova održavanja poklopilo se s usavršavanjem u inozemstvu. Tom prilikom je visoko učilište obavijestilo studenta da mogućnosti naknadnog testiranja postoje jedino ukoliko ne ostane više od 5 % nepopunjenih mjesta u ljetnom upisnom roku te da testiranje nije moguće organizirati za samo jednog kandidata.

Usprkos tome, student je odlučio sudjelovati na seminaru koji je dokazivao studentovu izvrsnost i posvećenost studiju koji je želio upisati, ali je ta odluka onemogućila pristupanje razredbenom postupku koji je preduvjet za upis studija.

Budući da se nisu stvorili uvjeti za održavanje razredbenog postupka u jesenskom roku, morali smo zaključiti da, uzimajući u obzir načelo proporcionalnosti tražene mjere (angažiranje većeg broja djelatnika kroz više tjedana), takva mjera ne bi bila u okvirima razumne prilagodbe osobama s invaliditetom. Temeljem navedenog smatramo da nije došlo do kršenja prava osobe s invaliditetom.

### **Sudjelovanje u radu Odbora za studente s invaliditetom**

Savjetnica pravobraniteljice sudjeluje u radu Odbora za studente s invaliditetom koji je osnovan na inicijativu Hrvatskog saveza udruga mladih i studenata s invaliditetom SUMSI. Cilj Odbora je povezati sve koji svojim radom djeluju prema studentima s invaliditetom: fakultete, ministarstva, te udruge i druga tijela koja rade u korist osoba s invaliditetom, kao i same studente s invaliditetom i djelatnike akademske zajednice kako bi se stvorilo poticajno okruženje za mlade s invaliditetom te osvijestila važnost uključivanja u sustav visokog obrazovanja.

Predviđena uloga Odbora za studente s invaliditetom sastoji se u razmatranju aktivnosti koje provode udruge i institucije čiji su predstavnici članovi Odbora. Očekivani rezultat takvog rada je povećanje kvalitete komunikacije, ubrzanje procesa zakonodavnog i drugog reguliranja područja pristupačnosti visokoškolskog obrazovanja za mlade s invaliditetom te povećanje dostupnosti usluga koje su u sustavu podrške studentima s invaliditetom kako bi potrebna podrška biti pravovremeno osigurana.

Od Odbora se očekuje da osim međusobne razmjene informacija, u skladu sa svojim mogućnostima informira i širu javnost i organizira javne događaje koji će pridonijeti povećanju broja osoba s invaliditetom u akademskom okruženju.

Odbor će se redovito sastajati najmanje jednom u tri mjeseca, a zadane aktivnosti kao osnivač koordinirat će Savez udruga mladih i studenata s invaliditetom.

Budući da je zadaća Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koordinativna i savjetodavna, Ured se priključio inicijativi i savjetnica pravobraniteljice dosad je sudjelovala na dva od ukupno tri sastanka održana u 2012. godini.

### **Suradnja na projektu Tempus**

Pravobraniteljica i savjetnica pravobraniteljice sudjelovale su kao vanjske suradnice u IV.-oj radnoj skupini Tempus projekta EduQuality čiji je zadatak bila izrada prijedloga nacionalnog dokumenta odnosno pokretanje stvaranja nacionalnih standarda i smjernica za razvoj pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Tijekom rada na dokumentu radna skupina nastojala je identificirati probleme i prepreke s kojima se studenti s invaliditetom susreću u visokom obrazovanju kao i dati preporuke za njihovo rješavanje kroz isticanje nositelja mjera i procjenu potrebnih troškova. U izradi prijedloga preporuka uzet će se u obzir preporuke i smjernice koje su sadržane u edukativnim priručnicima „*Studenti s invaliditetom*“.

Kao rezultat rada ove radne skupine u studenom 2012. godine tiskan je nacrt dokumenta pod nazivom: **Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj**. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dokumentu je pridonio izradom poglavlja o pravnom i strateškom okviru i dao je svoje preporuke posebice u smislu uvođenja načela razumne prilagodbe i uloge udruga studenata s invaliditetom kao pružatelja socijalnih usluga podrške studentima s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom izlagala je i na završnoj konferenciji kojom je zaključen rad na projektu.

### **Pravna osnova načela razumne prilagodbe u visokoškolskom obrazovanju**

Razumna prilagodba uvedena je u pravo Europske unije Direktivom 2000/78/EZ od 27. studenog 2000. godine o uspostavi okvira za jednako postupanje u području zapošljavanja i odabira zvanja. Članak 5. *Razumna prilagodba za osobe s invaliditetom* kaže: „kako bi se zajamčilo poštivanje načela jednakog postupanja u odnosu na osobe s invaliditetom, osigurati će se razumna prilagodba. To znači da su poslodavci dužni poduzeti odgovarajuće mjere, tamo gdje je to potrebno, kako bi omogućili osobi s invaliditetom pristup zapošljavanju, sudjelovanje ili napredovanje u poslu ili pohađanje izobrazbe ukoliko takve mjere ne bi za poslodavca predstavljale nerazmjern teret. Taj se teret neće smatrati nerazmjernim ukoliko se u dovoljnoj mjeri podupre mjerama koje postoje u okviru politike za zaštitu osoba s invaliditetom dotične države članice.“

U Preambuli te Direktive u alineji 21 navedeni su kriteriji za procjenu je li tražena prilagodba u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“ definirane u članku 5.: „da bi se utvrdilo predstavljaju li određene mjere nerazmjern teret, treba voditi računa o financijskim i ostalim troškovima koji nastaju prilagodbom; veličini i raspoloživim financijskim sredstvima organizacije ili poduzeća; te mogućnosti pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći.“

Ta direktiva je u procesu usklađivanja Hrvatske s pravnom stečevinom Europske unije transponirana u nacionalno zakonodavstvo stupanjem na snagu Zakona u suzbijanju diskriminacije 1. siječnja 2009. godine. Hrvatski zakonodavac išao je i šire od Direktive 2000/78/EZ pa su svi oblici diskriminacije uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe zabranjeni u svim područjima, uključujući i područje obrazovanja, a ne samo u području rada i zapošljavanja. Time je hrvatsko zakonodavstvo izvršilo svoju obvezu usklađivanja s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koju je Republika Hrvatska ratificirala 1. lipnja 2007. godine. Konvencija u članku 2. definira razumnu prilagodbu: „*Razumna prilagodba*» znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.“ Kao takva, razumna prilagodba jedan je od osnovnih preduvjeta ostvarivanja svih ljudskih prava osoba s invaliditetom pa tako i prava na obrazovanje.

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) pravobraniteljica štiti, prati i promiče prava osoba s invaliditetom zajamčena međunarodnim dokumentima čiji je potpisnik Republika Hrvatska, a koji su po pravnoj snazi iznad nacionalnih zakona.

Osim toga, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je nadležno tijelo za suzbijanje svih oblika diskriminacije na osnovi invaliditeta i zdravstvenog stanja sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12).

Zakon u suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:

*(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:*

- korištenje javno dostupnih resursa,
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(...)

***prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.***



U svom dosadašnjem radu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postupao je u slučajevima sumnje na diskriminaciju uskraćivanjem razumne prilagodbe u primjerice pružanju usluga predškolskog odgoja i obrazovanja. Iako je koncept razumne prilagodbe novina ne samo u hrvatskom nego i u europskom pravu, Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je zakonom propisana obaveza doprinos provođenju tog načela između ostalog i podizanjem razine svijesti javnosti o njegovom značenju i važnosti.

Posebno naglašavamo da se pružanje razumne prilagodbe i kompenzacijskih mjera često pogrešno povezuje sa snižavanjem akademskih standarda i kvalitete nastave, što je nedopustivo. Upravo je obveza svih nastavnika omogućiti svim svojim studentima stjecanje jednakih ishoda učenja i to ne oslobađanjem studenata s invaliditetom izvođenja određenih aktivnosti i zadataka, nego pronalaženjem kreativnih načina na koji će studenti usprkos svojim teškoćama ispuniti zahtjeve akademskih standarda.

### **Uloga udruga studenata s invaliditetom**

Pri Udruzi za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli u Zagrebu djeluje Centar za male mobilne službe pomoći osobama s invaliditetom Zagreb. To je program pružanja socijalnih usluga studentima s invaliditetom koji je financiralo bivše Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, a provodi se u suradnji s partnerima: Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, Centrom za socijalnu skrb Zagreb, Ekonomskim i Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu. Glavni cilj Centra je poticanje mladih s invaliditetom na uključivanje u programe visokoškolskog obrazovanja i tržište rada, te sprječavanje i suzbijanje socijalnih i osobnih problema među mladima s invaliditetom.

Specifični ciljevi programa su: motiviranje i osnaživanje maturanata i mladih s invaliditetom koji su završili srednjoškolsko obrazovanje na uključivanje u visokoškolsko obrazovanje i tržište rada, osiguravanje podrške i potpore tijekom obrazovanja, sustavno informiranje, pripremanje za tržište rada.

Ostvarivanje specifičnog cilja osiguravanja podrške i potpore tijekom obrazovanja postižu četiri usluge kroz: organizaciju prijevoza posebno prilagođenim kombi vozilom, prilagodbu literature slijepim i slabovidnim studentima, te onima koji imaju disfunkcije gornjih ekstremiteta, osiguravanje pomoći druge osobe (asistenta za studente s invaliditetom), osiguravanje daktilografa studentima s oštećenjem sluha i savjetovalište kroz individualni i grupni rad.

Korisnici se u ovu aktivnost uključuju putem natječaja na javni poziv za iskaz interesa za usluge Centra za male mobilne pomoći osobama s invaliditetom. Jedna kandidat može iskazati interes, odnosno postati korisnik za više usluga. (preneseno s mrežne stranice [www. zamisli.hr](http://www.zamisli.hr)).

### **ANKETA UREDA POSI O POLOŽAJU OSOBA S INVALIDITETOM U VISOKOŠKOLSKOM SUSTAVU RH**

Student s invaliditetom koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica na jednom od veleučilišta pritužio se pravobraniteljici na arhitektonsku nepristupačnost zgrade veleučilišta: *Ni u jednu prostoriju ne mogu ući samostalno. Na svaki sam ispit uz pomoć članova obitelji odlazio na kat. Ulaz na veleučilištu dvaput je renoviran i pritom se nije vodilo računa o olakšavanju prilaza za studente s invaliditetom.*

Upravo potaknuta ovim obraćanjem Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom odlučila je poslati preporuku za osiguranje uvjeta za studiranje osoba s invaliditetom svim visokoškolskim ustanovama (fakultetima, veleučilištima i visokim školama) u RH. Uz preporuku smo ujedno zatražili njihovo očitovanje o trenutnom broju studenata i eventualnim prilagodbama koje su učinili ili ih planiraju učiniti kako bi svoje ustanove učinili pristupačnima i studentima s invaliditetom.

Visokoškolske ustanove smo ujedno upoznali s djelokrugom rada Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i zakonskom osnovom za uključivanje osoba s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje. Iako nismo imali konkretnih pritužbi, Ured POSI imao je saznanja da pojedini profesori na visokoškolskim ustanovama vide elemente prilagodbe za studente s invaliditetom kao pravno neutemeljene ili čak pogodovanje. Unatoč činjenici što zakonima i pravilnicima nisu propisani oblici i načini pružanja prilagodbe za studente s invaliditetom na što pravobraniteljica kontinuirano

upozorava, zakonska osnova ipak postoji u Ustavu Republike Hrvatske (NN, br. 85/10) koji u članku 65 navodi da je *svakomu dostupno, pod jednakim uvjetima, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje u skladu s njegovim sposobnostima*, dok članak 57 kaže da *država posvećuje posebnu skrb zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život*.

Nadalje, pravno obvezujući dokument je UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU, br. 6/07, 3/08 i 5/08) поближе objašnjava što znači *dostupnost obrazovanja pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom*.

Članak 24. Konvencije posvećen je obrazovanju na svim razinama, a u njemu se između ostalog navodi sljedeće: „1. *Države stranke priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. (...)*

2. *U ostvarenju ovog prava, države potpisnice će osigurati da: a) osobe s invaliditetom ne budu isključene iz općeg obrazovnog sustava na osnovi svojeg invaliditeta, (...), c) razumnu prilagodbu individualnim potrebama, d) da osobe s invaliditetom dobiju potrebnu pomoć, unutar općeg obrazovnog sustava, kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje, e) pružanje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju, u skladu s ciljem potpunog uključivanja“.*

(...)

4. *Kako bi pomogle u osiguranju ovog prava, države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere za zapošljavanje nastavnika, uključujući nastavnike s invaliditetom, koji znaju znakovni jezik i Brailleovo pismo i obučiti će stručnjake i osoblje koje radi na svim obrazovnim razinama.*

*Takva obuka će uključivati svijest o invaliditetu i korištenje odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom.*

5. *Države stranke će osobama s invaliditetom osigurati pristup općem tercijarnom obrazovanju, stručnom usavršavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tu svrhu, države stranke će **osigurati razumnu prilagodbu za osobe s invaliditetom.***

Od 1. siječnja 2009. godine u Hrvatskoj je na snazi **Zakon o suzbijanju diskriminacije** (NN, br. 85/08, 112/12). Zakonom se zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne/regionalne/samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, između ostalog i u području obrazovanja, znanosti i športa. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem nekog diskriminatornog postupanja na osnovu određene karakteristike, primjerice invaliditeta, spola ili dobi. Takvo diskriminatorno postupanje po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe što je posebno značajno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta.

Zakon o suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:

(2) *Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:*

– korištenje javno dostupnih resursa,

– sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(...)

***prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.***

Kako bismo utvrdili u kojoj mjeri su osobe s invaliditetom uključene u sustav visokoškolskog obrazovanja te koje su mjere podrške poduzete za njihovo uključivanje na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima sukladno Konvenciji, anketni upitnik poslali smo na adrese 135 fakulteta, veleučilišta i visokih škola u RH.

Tražili smo da upitnik ispune i ustanove u kojima se dosad nisu obrazovale osobe s invaliditetom budući da smatramo, a i upiti učenika s teškoćama to potvrđuju, kako je upravo nepristupačnost i nepostojanje podrške i prilagodbi ono što učenike s teškoćama odvraća od nastavka daljnjeg obrazovanja. Odnosno, one ustanove koje su se arhitektonski prilagodile i osigurale druge prilagodbe,

imaju i veći broj studenata s invaliditetom i učenici s teškoćama su prilikom donošenja odluke u nastavku svog obrazovanja vrlo ograničeni u izboru upravo ovim elementima okoline.

Od 135 visokoškolskih ustanova odgovore smo dobili od njih 93.

### **Sveučilište U Zagrebu**

Od 33 sastavnice Sveučilišta u Zagrebu 11 njih dostavilo nam je svoje odgovore. Ostale sastavnice su u dogovoru s Uredom za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagrebu odlučile da će Ured dostaviti skupne podatke za sve sastavnice Sveučilišta u Zagrebu kojemu sastavnice redovito dostavljaju podatke. Sa Sveučilišta u Zagrebu su nas također obavijestili o načinu na koji vode evidenciju što smo prikazali kao primjer dobre prakse u nastavku teksta kao što ćemo prikazati i ostale njihove zbirne odgovore. Podaci o broju evidentiranih studenata s invaliditetom po sastavnicama Sveučilišta u Zagrebu nalaze se u Prilogu 9.

Budući da ti podaci sadrže i podatke sastavnica koje su odgovore poslale Uredu POSI pojedinačno, oni nisu pribrojeni broju studenata s invaliditetom do kojeg smo došli obradom anketnog upitnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Namjera upitnika nije bila u prvom redu prikupiti egzaktno podatke, već više dati pregled odnosnu snimku stanja kakvo je sada na hrvatskim visokoškolskim ustanovama i uočiti trendove. S tim je povezan i zaključak na koji upućuju prikupljeni podaci: uključivanje osoba s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje je zakonski posve neregulirano što u praksi dovodi do uočene razjedinjenosti pristupa, ali se osobe s invaliditetom usprkos tome uključuju u visokoškolsko obrazovanje. Pri tome se svaka ustanova na svoj način nosi sa izazovima koje pred njih postavljaju zahtjevi za uključivanjem osoba s invaliditetom proklamirani na načelnoj razini.

Kao jedan od indirektnih učinaka upitnika bilježimo sve više javljanja Uredu POSI studenata s invaliditetom koje su na Ured uputili djelatnici visokoškolskih ustanova. Također smo s nekoliko visokoškolskih ustanova dobili pozive da održimo predavanja za studente i nastavnike o položaju, pravima i potrebama studenata s invaliditetom.

U analizi anketnog upitnika koja slijedi prikazat ćemo pojedinačna pitanja koja smo postavili visokoškolskim ustanovama, dati obrazloženje cilja koje smo pitanjem željeli postići, prikazati obrađene rezultate i izdvojiti zanimljive komentare.

Cjelovit pregled prikupljenih podataka po pojedinim ustanovama visokoškolskog obrazovanja može se naći u Prilogu 10.

### **ANKETNI UPITNIK**

1. *Vodi li Vaša ustanova podatke o broju osoba s invaliditetom koje se obrazuju u visokoškolskoj ustanovi?*

Obrazloženje:

Neusklađenost prikupljanja podataka o studentima s invaliditetom ogleda se i u načinu na koji se evidentiraju odnosno ne evidentiraju studenti s invaliditetom. Rezultati upitnika potvrdili su probleme koji u praksi proizlaze iz činjenice da nije definirano tko su studenti s invaliditetom, kojim potvrdama ili rješenjima se taj status dokazuje te na koje prilagodbe i podršku student temeljem tog statusa ima pravo kao ni pitanje treba li se student prilikom upisa deklarirati kao student s invaliditetom.

*Postoji problem evidentiranja osoba s invaliditetom jer studenti ne žele prijaviti vlastiti invaliditet ili ne mogu dobiti rješenje o invaliditetu posebice kad se radi o psihičkim bolestima i specifičnim teškoćama učenja.*

Studenti s invaliditetom nisu se dužni registrirati kao studenti s invaliditetom ukoliko smatraju da bi time bili dodatno stigmatizirani. Međutim, ako žele ostvariti pravo na određeni oblik prilagodbe ili podrške tijekom studiranja, potrebno je da upute zahtjev i prilože svu potrebnu dokumentaciju kojom će dokazati svoj status. Time se u skladu s definicijom invaliditeta iz *Konvencije o pravima*

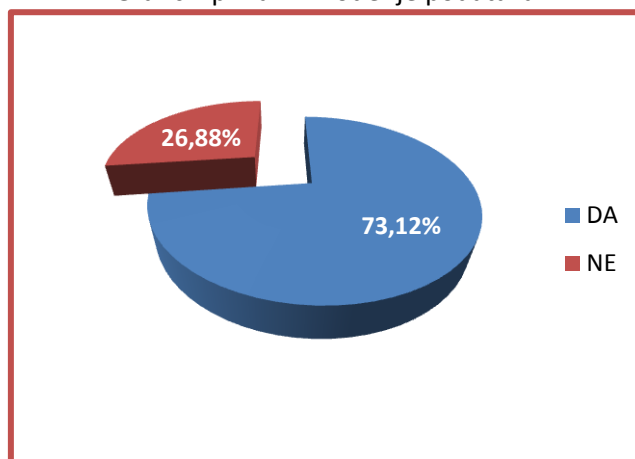
osoba s invaliditetom ogleđa socijalni model invaliditeta prema kojem okolina pretvara oštećenje neke osobe u invaliditet odnosno nemogućnost sudjelovanja u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta. Drugim riječima, osoba bez podlaktice ne mora nužno biti i osoba s invaliditetom ukoliko joj njezino oštećenje ne sprječava u redovitom funkcioniranju niti joj za takvo funkcioniranje trebaju dodatne prilagodbe i podrška.

Kao primjer dobre prakse u provođenju socijalnog modela invaliditeta prema kojem samo oštećenje ne mora predstavljati invaliditet navodimo obrazloženje Ureda za studenta s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu o tome kako oni evidentiraju studente s invaliditetom:

*Podaci o evidentiranim studentima s invaliditetom odnose se na studente koji koriste prava u visokom obrazovanju kao i oblike potpore dostupne na Sveučilištu u Zagrebu (prilagodbe u nastavi, individualizirano prilagođeni način polaganja ispita i kolokvija; pravo prednosti pri upisu; ispomoć u studentskom domu; vršnjačka potpora putem kolegija "Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom"; obrazovna asistencija; stipendije Sveučilišta u Zagrebu; prilagodba nastavne literature i korištenje pomoćne tehnologije od strane Ureda za SSI; prilagođeni prijevoz od strane ZET-a; izravno dobivanje mjesta u studentskom domu ili dobivanje dodatnih bodova za smještaj - podaci SC-a).*

Usprkos tome što studente nikako ne želimo obilježiti uvjetovanjem da se registriraju ukoliko smatraju da im nije potrebna prilagodba niti podrška i ostavljamo im mogućnost da u trenutku kad im oštećenja počinju stvarati probleme, zatraže podršku, važno je imati podatke o njihovoj uključenosti u visokoškolsko obrazovanje u svrhu planiranja i praćenja javnih politika.

Grafički prikaz 1. Vođenje podataka



*Od 93 visokoškolske ustanove 68 njih, odnosno oko 73 % odgovorilo je da vode podatke o broju osoba s invaliditetom koje se obrazuju u njihovoj ustanovi dok ih 25, odnosno oko 27 % ne vodi.*

Na nekim fakultetima upisivanje kandidata s invaliditetom ograničeno je prirodom zanimanja za koja se obrazuje, a za koje je preduvjet upravo određeni stupanj tjelesnih, mentalnih i drugih sposobnosti. Upravo je tu važna uloga odabira studija koji je u skladu s oštećenjem osobe. Primjer takvog odgovora je: *Na tri studijska smjera koji se izvode na fakultetu mogu se upisati samo kandidati koji udovoljavaju zdravstvenim zahtjevima propisanim Pravilnikom o utvrđivanju uvjeta zdravstvene sposobnosti članova posade pomorskih brodova, brodicica i jahti (NN, br. 93/07). U citiranom pravilniku navedene su zdravstvene zapreke (posebno vidne i audiovestibularne sposobnosti) koje priječe upis takvih kandidata u ustanove sveučilišnog obrazovanja nautičkog, brodstrojarskog is mjera pomorskih komunikacija i brodske elektronike. (Pomorski fakultet u Rijeci).*

*Budući da naša škola ima za cilj obavljanje inspektorskog dijela posla koji zahtijeva boravak na brodu i mobilnost, mi nemamo mogućnost studiranja za osobe s invaliditetom te ujedno nemamo takvih studenata, a ni profesora. (Visoka škola za inspekcijski i kadrovski menadžment)*

*Ukoliko da, koliko osoba s invaliditetom se obrazuje u vašoj visokoškolskoj ustanovi?*

Ukupni podaci zaprimljeni od 93 ustanove pokazuju da je broj studenata s invaliditetom koji su ustanove evidentirale **206**. O ranije spomenutoj neuređenosti i nedostatku sustavnog pristupa tom pitanju govori i činjenica da ukupan broj evidentiranih studenata koje su ustanove prikazale nije bio jednak ukupnom broju prikaza po vrsti oštećenja.

*Nama studenti prilikom upisa ne daju podatke o svom invaliditetu, pretpostavljamo prvenstveno iz želje da budu na bilo koji način „obilježeni“. Na činjenicu da imaju neke posebne potrebe ukazuju nam tek kad se pojavi nekakav problem: problemi s dostupnošću prostora, problemi s praćenjem nastave i literature, problemi da zbog liječenja ili rehabilitacije moraju pauzirati u studiranju i sl.*

*U pravilu studenti niti tada ne dostavljaju Veleučilištu rješenje o invaliditetu, već samo nalaz svog liječnika pa čak i kad se radi o invaliditetu koji je nesporan (primjer studenta kojemu je još u djetinjstvu noga amputirana iznad koljena i kreće se uz pomoć štaka). Poseban problem su studenti s psihičkim bolestima i poremećajima koji nemaju rješenje o invaliditetu i vjerojatno ga nisu spremni niti tražiti, ali zbog liječenja izostaju s nastave duže vrijeme pa traže da im se odobri mirovanje. U tim slučajevima mi prihvaćamo nalaz i potvrdu obiteljskog liječnika što može ostaviti i određen prostor za zlouporabe, ali osigurava da osoba sa stvarnim problemima ne bude uskraćena za svoja prava.*

*Želim navesti primjer i majke studenta koji je izgubio vid na jedno oko i imao je rješenje o invaliditetu koje je „isteklo“ ali novo rješenje nije zatražio jer je prema njenoj izjavi procedura „preduga i presložena“.*

*Ovakvi problemi nas kao ustanovu onemogućavaju u vođenju točne evidencije i boljem sustavnom rješavanju potreba invalidnih osoba.*

#### **Podaci Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o broju studenata s invaliditetom**

U Hrvatskom registru osoba s invaliditetom postoje parcijalni podaci o broju studenata s invaliditetom. Kao razlog nemogućnosti prikupljanja cjelovitijih podataka u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo navode da ni u jednom od rješenja o invaliditetu nije kao obavezno polje specificirano je li osoba student. Do prikazane statistike su stoga došli kroz čitanje nalaza te sudjelovanjem u povjerenstvu za dodjelu stipendija osobama s invaliditetom Grada Zagreba. Dakle u Registru osoba s invaliditetom, stanje na dan 19.02.2013., zabilježeni su podaci za **424 studenta s invaliditetom** od čega je njih 226 ženskog, a 198 muškog spola. Po županijama prebivališta raspodjela je sljedeća:

Tablica 1. Prikaz županija prebivališta studenata s invaliditetom:

2012	BROJ OSOBA
ZAGREBAČKA	14
KRAPINSKO ZAGORSKA	13
SISAČKO-MOSLAVAČKA	7
KARLOVAČKA	12
VARAŽDINSKA	11
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	4
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	11
PRIMORSKO-GORANSKA	32
LIČKO-SENJSKA	3
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	7

POŽEŠKO-SLAVONSKA	-
BRODSKO-POSAVSKA	9
ZADARSKA	19
OSJEČKO-BARANJSKA	11
ŠIBENSKO-KNINSKA	12
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	10
SPLITSKO-DALMATINSKA	85
ISTARSKA	10
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	17
MEĐIMURSKA	13
ZAGREB	122
NESPECIFICIRANO	2
UKUPNO RH	424

Najčešći uzroci invaliditeta kod studenata s invaliditetom su posljedica oštećenja središnjeg živčanog i lokomotornog sustava te posljedica kroničnih bolesti. Trebalo bi u budućnosti predvidjeti da Jedinствeno tijelo vještačenja kao obavezno polje ima da li je osoba s invaliditetom student.

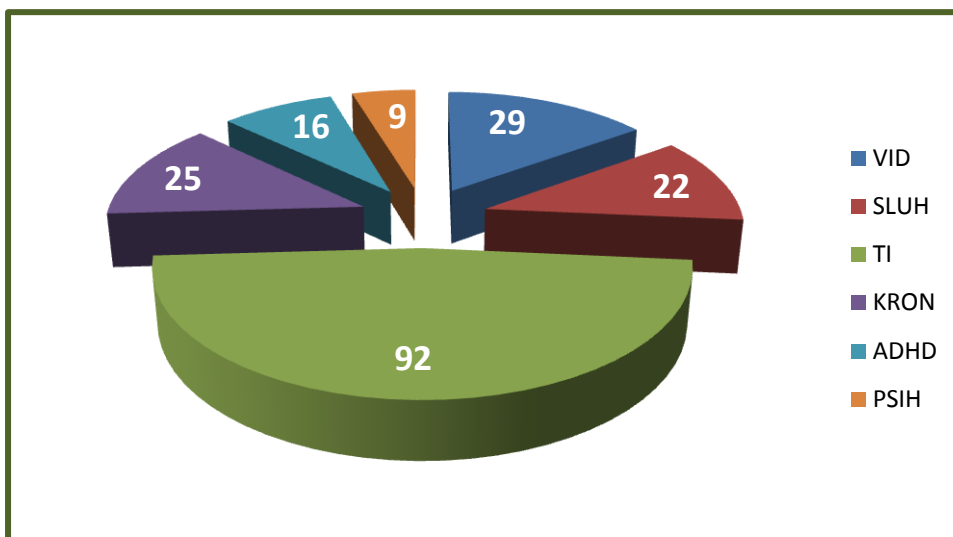
2. *Imate li podatke o vrstama oštećenja osoba s invaliditetom koje se obrazuju u vašoj visokoškolskoj ustanovi?*

*Ukoliko da, molimo da ispunite donju tablicu:*

<i>Broj studenata s invaliditetom</i>	
<i>Osobe s oštećenjima vida</i>	
<i>Osobe s oštećenjima sluha</i>	
<i>Osobe s motoričkim poremećajima (cerebralna paraliza, para i tetraplegija, mišićna distrofija i druge teškoće u kretanju)</i>	
<i>Osobe s kroničnim bolestima i multiplom sklerozom</i>	
<i>Osobe sa specifičnim teškoćama učenja (disleksija, ADHD)</i>	
<i>Osobe s psihičkim bolestima i poremećajima</i>	

Obrazloženje: Svrha ovog pitanja bila je prvenstveno edukativna, odnosno imala je za cilj ukazati da pravo na razumnu prilagodbu i podršku na temelju invaliditeta imaju i osobe s drugim vrstama oštećenja osim tjelesnog i osjetilnog (motoričkih teškoća, oštećenja vida i sluha) kao vidljivih oštećenja. Željeli smo ukazati da su studenti s invaliditetom i osobe s takozvanim nevidljivim oštećenjima: specifičnim teškoćama učenja i psihičkim smetnjama uz koje je vezana vrlo velika stigma.

Grafički prikaz 2. Studenti s invaliditetom po vrstama oštećenja



Rezultati dobiveni anketnim upitnikom potvrdili su tezu da sustav u najvećoj mjeri prepoznaje studente s vidljivim, odnosno tjelesnim i osjetilnim invaliditetom tako da je od ukupnog broja najveći broj studenata s tjelesnim invaliditetom (njih 92), zatim slijede osobe s oštećenjem vida (29), kroničnim bolestima (25), oštećenjem sluha (22), specifičnim teškoćama učenja (16) dok je najmanje evidentiranih osoba s psihičkim teškoćama (9).

Pojedine ustanove upozorile su na tu razliku između evidentiranih osoba s invaliditetom i stvarnog broja, a posebno su kao u gore navedenom primjeru upozorili na tamne brojke vezane uz takozvana nevidljiva oštećenja: *psihičkim bolestima i specifičnim teškoćama učenja*.

S tim u vezi je posebno zanimljivo očitovanje sa Sveučilišta u Zadru gdje su u Studentskom savjetovaništu proveli istraživanje na uzorku od 300 studenata svih godina i studentskih programa. Prema tom istraživanju 30% studenata navodi da ima neki oblik oštećenja vida, 5% oštećenje sluha, 1% tjelesni invaliditet, 8% kronične bolesti, 15% specifične teškoće učenja, a 11% navodi da ima psihičke bolesti i poremećaje.

Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu obavijestio nas je da je u okviru *Tempus iSheds projekta (Prepoznavanje i podrška studentima s disleksijom u visokom obrazovanju)* tijekom 2010. godine na Sveučilištu u Zagrebu 'otkriveno' 129 studenata s disleksijom. Sukladno tome, moguće je govoriti o puno većem broju od onog prikazanog.

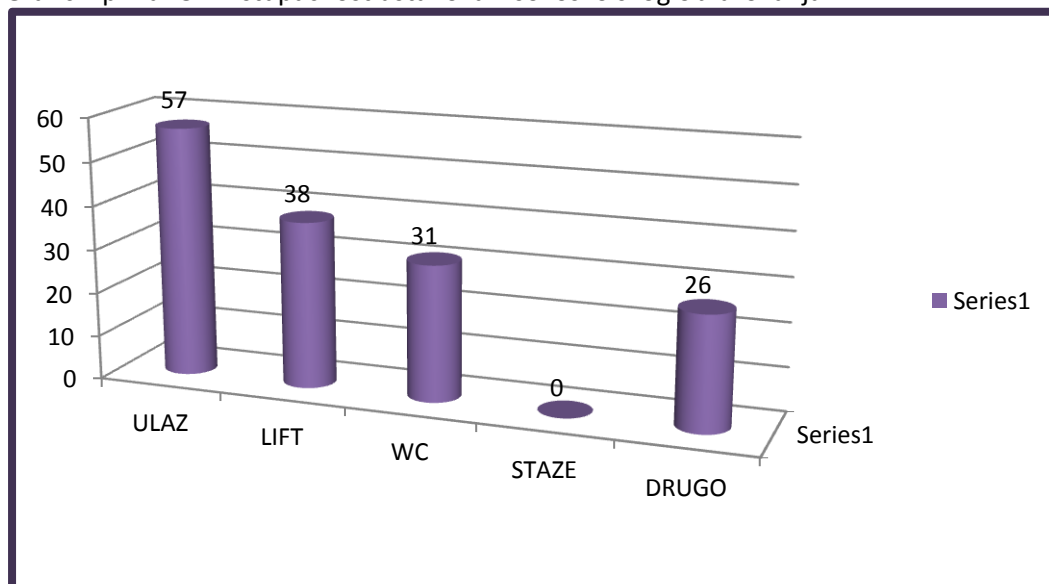
3. *Ima li ustanova osigurane najosnovnije elemente pristupačnosti osobama s invaliditetom sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 151/05, 61/07)?*

*Pristupačnost jest rezultat primjene tehničkih rješenja u projektiranju i građenju građevina, kojima se osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti osigurava nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u tim građevinama na jednakoj razini kao i ostalim osobama;*

- Je li ulaz u ustanovu pristupačan ulaz (izgrađena rampa ili podizna platforma)?
- Mogu li osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pristupiti prostorijama na katu (dizalo odgovarajuće širine i dubine da se u njega može ući invalidskim kolicima)?
- Je li sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom?
- Jesu li za slijepe osobe postavljene taktilne crte vođenja?  
Molimo navedite ukoliko je Vaša ustanova učinila još neke prilagodbe u smislu uklanjanja arhitektonskih barijera a koje nisu spomenute u prethodnom pitanju.

Obrazloženje: Osim dobivanja podataka o pristupačnosti građevina u kojoj se odvija visokoškolsko obrazovanje, svrha ovog pitanja bila je informirati visokoškolske ustanove o odredbama *Pravilnika o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti* te značenjem pojma pristupačnosti. Budući da smo prilikom dosadašnjih ispitivanja o pristupačnosti pojedinih građevina javne namjene nalazili na nerazumijevanje pojma pristupačnosti, odlučili smo navesti osnovne elemente pristupačnosti: ulaz, pristupačnost prostorija na katu, sanitarnog čvora, ali i ukazati da elementi pristupačnosti nisu samo oni vezani uz arhitektonsku prilagodbu već i da postoje elementi pristupačnosti za primjerice osobe oštećena vida.

Grafički prikaz 3. Pristupačnost ustanova visokoškolskog obrazovanja



*Prema prikupljenim podacima, 57 ustanova ima pristupačan ulaz, 38 ima lift, 31 ima pristupačan sanitarni čvor dok ni jedna ustanova nema taktilne crte vođenja za slijepce. 26 ustanova navelo je druge prilagodbe u smislu uklanjanja arhitektonskih barijera: nastava se nastoji organizirati u pristupačnom prostoru, postavljeni su rukohvati i pomične rampe.*

Upravo ovakvi primjeri ohrabruju jer ukazuju na postojanje svijesti da za razumnu prilagodbu često nisu potrebna financijska sredstva, već da je ona moguća upravo drugačijom organizacijom rada koji ne zahtijeva dodatne financijske izdatke kao što je to organizacija nastave u prostorijama u prizemlju ukoliko nema lifta, u dvorana do koje nema arhitektonske barijere ili korištenje pomičnih rampi. Sa Sveučilišta u Zagrebu obaviješteni smo kako je u okviru rada Ureda za studente s invaliditetom izvršena detaljna analiza prostorne pristupačnosti svih sastavnica Sveučilišta, te su uz *Listu za utvrđivanje prostorne pristupačnosti*, izrađene i detaljne smjernice za osiguravanje prostorne pristupačnosti svake od sastavnice Sveučilišta. *Lista za utvrđivanje prostorne pristupačnosti* je sastavni dio priručnika *Prostorna pristupačnost* koji je dio zbirke priručnika nadnaslova *Studenti s*



*invaliditetom*. Zbirka je nastala u okviru Tempus projekta *Obrazovanje za jednake mogućnosti na hrvatskim sveučilištima* čiji je nositelj bilo Sveučilište u Zagrebu.

4. a) Ukoliko građevina u kojoj se odvija nastava nije pristupačna za osobe s invaliditetom, postoji li plan po kojem će se osiguravati pristupačnost i utvrđeni prioriteti za prilagođavanje (npr. prilagođavanje ulaza, ugradnja dizala, prilagođavanje učionica i wc-a, itd.)?

17 ustanova reklo je kako ima plan po kojem će se osiguravati pristupačnost i utvrđeni prioriteti za prilagođavanje (npr. prilagođavanje ulaza, ugradnja dizala, prilagođavanje učionica i wc-a, itd.), 24 takav plan nema, dok ih 20 smatra da su već pristupačne. 6 ustanova nije odgovorilo na pitanje jer su smatrali da zbog toga što dosad nisu imali studente s invaliditetom, ne trebaju imati osigurane elemente pristupačnosti.

- b) Jesu li za tu namjenu predviđena sredstva u proračunu ustanove?

16 ustanova reklo je kako za tu namjenu ima predviđena sredstva u proračunu ustanove, 43 nema predviđena sredstva, 28 ustanova nije dalo odgovor.

- c) Postoji li pri visokoškolskoj ustanovi služba podrške studentima s invaliditetom?

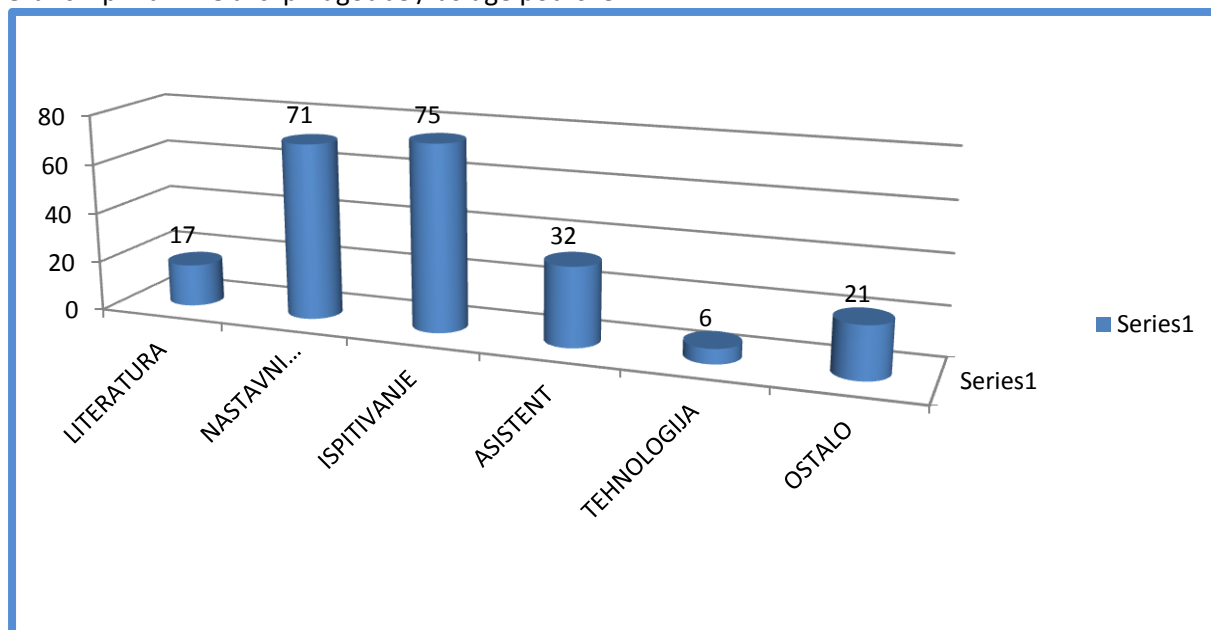
46 ustanova ima službu podrške studentima, 37 ih nema, dok 11 ustanova kao i u prethodnim pitanjima nije dalo odgovor na pitanje smatrajući da zato što nemaju studenata s invaliditetom ne trebaju ni službu podrške.

- d) Koji su oblici prilagodbe i usluge podrške dostupne osobama s invaliditetom koje se obrazuju u vašoj visokoškolskoj ustanovi?

Oblici prilagodbe/usluge podrške		
<i>digitalizirana nastavna literatura dostupna za korištenje studentima s oštećenjima vida i studentima koji imaju teškoće pri čitanju</i>	DA	NE
<i>mogućnosti prilagodbe nastavnog procesa (dopušteno audio-snimanje predavanja, prošireni i prilagođeni tiskani nastavni materijal, alternativni sadržaji za npr. terensku nastavu, pristupačnosti e-sadržaja koji se koriste u nastavi, itd)</i>	DA	NE
<i>mogućnosti prilagodbe i načina ispitivanja (usmeni umjesto pisanog ispitivanja i obrnuto, produženo vrijeme ispitivanja, itd.)</i>	DA	NE
<i>pomoć osobnog asistenta na nastavi</i>	DA	NE
<i>Dostupna pomoćna tehnologija ( npr. računalo prilagođeno za korištenje osobama s oštećenjima vida s govornom jedinicom i čitačem ekrana)</i>	DA	NE
<i>Neki drugi oblici podrške i prilagodbe</i>	.....	

Obrazloženje: Namjera pitanja bila je upoznati visokoškolske ustanove s oblicima prilagodbe i uslugama podrške koje su moguće kao vrste razumne prilagodbe studentima s invaliditetom.

Grafički prikaz 4. Oblici prilagodbe / usluge podrške



Najviše ustanova (njih 75, odnosno 71) kao mogući oblik prilagodbe navelo je mogućnost prilagodbe načina ispitivanja i nastavnog procesa. 32 ustanove odgovorile su kako studentima s invaliditetom omogućavaju ili, ako se ukaže potreba, mogu omogućiti pomoć asistenta, 17 ih ima prilagođenu literaturu dok je 21 ustanova navela ostale oblike prilagodbe kao što su individualizirana prilagodba sukladno individualnim potrebama studenata, konzultacije, vršnjačka pomoć, povjerenik za osobe s invaliditetom, tim za studente s invaliditetom, online knjižnica i studentski pravobranitelj.

Sa Sveučilišta u Zagrebu obavijestili su nas kako je vezano uz službu podrške studentima s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu, Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, referentni centar za sve kandidate i studente s invaliditetom koji različitim aktivnostima i oblicima potpore nastoje djelovati na izjednačavanju mogućnosti i osiguravanje uvjeta za uspješno i kvalitetno studiranje svim sadašnjim i budućim studentima. Svojim aktivnostima Ured nudi studentima i izravnu pomoć pri rješavanju specifičnih problema koji se mogu pojaviti tijekom studiranja. Uredom rukovode i upravljaju prorektorica za studente i studije i Povjerenstvo za studente s invaliditetom kao stručno tijelo. Važnu ulogu imaju i koordinatori za studente s invaliditetom (nastavnici imenovani na svakoj od sastavnica Sveučilišta) i Koordinacija za studente s invaliditetom (studentski predstavnici imenovani na svakoj od sastavnica).

Sa Filozofskog fakulteta pri Sveučilištu u Rijeci obavijestili su nas da su preko Ureda za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Rijeci studentima koji su izrazili potrebu za time osigurani studenti-asistenti na području sveučilišnog Kampusu u sklopu kojeg se nalazi i Filozofski fakultet.

e) *Provodi li se na vašoj visokoškolskoj ustanovi edukacija nastavnog i nenastavnog osoblja o invaliditetu, korištenju odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom?*

34 ustanove navelo je kako provode edukaciju nastavnog i nenastavnog osoblja, 51 ne provodi dok 10 ustanova nije odgovorilo na ovo pitanje.

*Edukacija se gotovo isključivo odnosi na aktivnosti ostvarene kroz projekt TEMPUS.*

Sa Sveučilišta u Zagrebu obavijestili su nas da osim pružanja podrške studentima s invaliditetom, Ured za studente s invaliditetom pruža podršku i nastavnicima te stručnim i administrativnim djelatnicima u prilagodbi akademskih sadržaja mogućnostima studenata s invaliditetom. Svake akademske godine se za nastavnike organiziraju dvodnevne radionice, a za stručne i administrativne djelatnike jednodnevne radionice s ciljem informiranja, educiranja i senzibiliziranja sveučilišnog osoblja.

- f) *Na temelju Vašeg iskustva, potiče li Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta mjerama iz svoje nadležnosti uključivanje studenata s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje?*

50 ustanova ocijenilo je da MZOS potiče uključivanje studenata s invaliditetom, 35 ih smatra da ne, dok ih 10 nije odgovorilo na pitanje.

- g) *Kome se vaša visokoškolska ustanova obraća s pitanjima vezanim uz studiranje studenata s invaliditetom?*

32 ustanove navele su da kontaktiraju ili bi kontaktirale Ured za studente s invaliditetom pri svom Sveučilištu, 18 ih je navelo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 9 ih je navelo rektorat sveučilišta ili druge sveučilišne službe. 4 ustanove navele su kako se u vezi pitanja vezanih uz studente s invaliditetom obraćaju udrugama osoba ili studenata s invaliditetom. Među ostalim spomenutim ustanovama navedeni su Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Agencija za visoko obrazovanje, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Ministarstvo rada i mirovinskog osiguranja te Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje.

- h) *Što bi iz perspektive rada vaše ustanove još bilo važno dodati vezano uz uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u visokoškolsko obrazovanje?*

Na Sveučilišnoj knjižnici u Splitu u sklopu Tempus projekta *Obrazovanje za jednake mogućnosti na hrvatskim sveučilištima* osigurana je oprema za slabovidne osobe, a ostvarena je i suradnja s Hrvatskim savezom slijepih i Hrvatskim savezom gluhih i nagluhih.

*Od prijedloga vezanih za uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u visokoškolsko obrazovanje istaknuli su obrazovanje knjižničnog osoblja za rad sa studentima s invaliditetom, telefon za gluhojeme osobe, psiholog za studente s invaliditetom i studente bez invaliditeta, pedagog-mentor za studente s invaliditetom.*

*Neki od prijedloga ostalih ustanova bili su: sustavno praćenje napredovanja kroz studij. Iako trenutno nemamo studenata s invaliditetom, smatramo da je najvažnije stvoriti sredinu u kojoj studenti znaju kome se mogu obratiti vezano uz sva svoja pitanja te da će naići na razumijevanje i podršku.*

*Važno je osnivanje Ureda za studente s invaliditetom na Sveučilištu u Splitu.*

*Predvidjeti sredstva za nabavu potrebne opreme za rad sa studentima s invaliditetom.*

*Senzibiliziranje okoline, nastavnog osoblja, ostalih studenata za prihvaćanje osoba s invaliditetom i pružanje maksimalne potpore i podrške za njihovo visokoškolsko obrazovanje.*

*Osigurati novčana sredstva za uklanjanje arhitektonskih barijera: ugradnja dizala, opremanje toaleta, proširenje vrata, nabava prilagođene e-opreme i daljnja edukacija nastavnog i administrativnog osoblja.*

*Trebalo bi sustavno financirati učilišta kako bi se osigurala pristupačnost za studente s invaliditetom te isticati važnost ove tematike i poticati educiranje i senzibiliziranje nastavnog, stručnog i administrativnog osoblja kako bi potpora ovim studentima bila primjerena.*

*Bolja informiranost i educiranost nastavnika.*

*Veća prisutnost i integracija u akademskoj zajednici, kako osobno tako i skupno.*

### **Stereotipi i predrasude prema osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju**

Iz negativnih odgovora vezanih uz pitanja pristupačnosti, prilagodbe i podrške kao i iz isključivih odgovora *nismo imali studente s invaliditetom, nemamo ih* dobiva se dojam da u tim ustanovama osobama s invaliditetom nije niti mjesto.

Analizom odgovora iz anketnog upitnika zamijetili smo odgovor koji, iako je bio pojedinačan, moramo istaknuti u negativnom kontekstu.

*Do sada nismo imali studenata s invaliditetom. Smatramo da je razlog tome plaćanje studija s obzirom da smo mi privatna visokoškolska ustanova.*

Iz tog odgovora iščitavamo stereotipno razmišljanje o osobama s invaliditetom i predrasude prema kojima se invaliditet automatski izjednačava sa siromaštvom. U prilog neutemeljenosti ove predrasude govori i činjenica da nas je druga privatna visoka škola na kojoj se studij također plaća obavijestila kako među svojim studentima imaju 11 studenata s invaliditetom različitih oštećenja. Iz ovog odgovora ujedno možemo vidjeti kako su upravo prepreke u okolini, ali ne one u obliku arhitektonskih barijera, nego one u obliku ovakvih i sličnih predrasuda, ono što zapravo najviše usporava uključivanje osoba s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje na jednakoj osnovi s drugima.

**ZAKLJUČAK:** Kao što se može vidjeti iz ovdje citiranih odgovora, najviše ustanova važnim smatra osiguranje financijskih sredstava za osiguranje prostorne pristupačnosti i edukaciju nastavnog i nenastavnog osoblja. Tek se u pojedinačnim odgovorima navode druge potrebe kao što je usvajanje kriterija i prava za uključivanje osoba s invaliditetom odnosno formalnog uređenja pitanja koja smo naveli na početku: tko su studenti s invaliditetom, kako dokazuju svoj status i na koju podršku i prilagodbu imaju pravo.

Nakon analize odgovora iz anketnog upitnika, nameće se zaključak da je više puta spominjani projekt TEMPUS *Obrazovanje za jednake mogućnosti na hrvatskim sveučilištima* u nedostatku sustavne podrške nadležnih institucija od kojih bi se to očekivalo, najviše pridonio stvaranju pristupačnog okruženja koje je preduvjet uključivanja djece s teškoćama u razvoj u visokoškolsko obrazovanje. Iz zaprimljenih odgovora vidljivo je da su na sveučilištima koja su bila uključena u projekt (a radilo se o svim hrvatskim sveučilištima uz izuzetak onog u Puli: Sveučilište u Osijeku, Splitu, Rijeci, Zadru i Dubrovniku), osnovani Uredi za studente s invaliditetom te imenovani koordinatori. Time naravno nisu riješeni svi problemi, ali su svakako stvoreni preduvjeti za njihovo rješavanje.

Iz odgovora je također vidljivo da je kroz taj projekt organizirana edukacija za nastavno i nenastavno osoblje koju su mnoge ustanove istaknule kao važan preduvjet uključivanju. Gotovo podjednak broj ustanova smatra da su ti preduvjeti osiguranje prostorne pristupačnosti i pomagala odnosno osiguranje financijskih sredstava. Iako ovo nije zanemariv aspekt, ohrabruju odgovori koji sugeriraju drugačije načine rješavanja problema pristupačnosti koji su više na tragu pojma razumne prilagodbe i umjesto financijski zahtjevnih rješenja kao što su ona koja uključuju izgradnju dizala, predlažu drugačiju organizaciju nastave.

Vidljiva je također i značajna uloga organizacija civilnog društva odnosno udruga mladih i studenata s invaliditetom koje su u ovom kao i u drugim područjima u nedostatku sustavnih rješenja preuzele na sebe razvoj konkretnih usluga podrške.

Važnost projekta TEMPUS vidljiva je i iz usporedbe odgovora ustanova koje se preko svojih matičnih sveučilišta bile obuhvaćene aktivnostima projekta TEMPUS i veleučilišta i visokih škola koje nisu. Usprkos jasno izraženoj spremnosti manjeg dijela tih ustanova da se nastavni programi koje provode, ponude i studentima s invaliditetom, u većini ustanova zamijećen je ranije spomenuti stav da takvih studenata nema i nije ih bilo čime se gubi iz vida činjenica da su upravo zbog takvog stava i nepripremljenosti tih ustanova, kandidati s invaliditetom neće ni prijavljivati. One ustanove koje su učinile svoje okruženje pristupačnim (i to nipošto ne samo u smislu prostorne pristupačnosti), ujedno imaju i najveći broj studenta s invaliditetom. I njihovi počeci su bili provizorna rješenja, ali kao što smo vidjeli iz obraćanja studenta koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica u ustanovi koja nema dizalo, nikako se ne možemo složiti s možebitnim zaključkom da su financijska sredstva jedino što onemogućava da se veći broj učenika s teškoćama u skladu sa svojim sposobnostima i sklonostima odluči na nastavak obrazovanja jer se oni uključuju i inzistiraju na svojim pravima čak kad to podrazumijeva i da ih se nosi na kat kako bi mogli sudjelovati na nastavi.

Kao dio zaključka, donosimo mišljenje Filozofskog fakulteta u Rijeci: *Bilo bi puno jednostavnije djelovati kada bismo iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta dobivali jasne upute koje bi se odnosile na sva sveučilišta, odnosno kada bi zakon regulirao način prohodnosti osoba s invaliditetom kroz studij. Bilo bi nužno propisati da oni mogu studirati dulje, da se na njih pravila primjenjuju selektivno, a ne isključivo. U praksi je teško djelovati kada dobijemo naputke i preporuke jer one nisu obvezujuće. Neki su skloni provoditi ih, a drugi smatraju da je njihovo provođenje fakultativno. Stoga se zalažemo za jasno reguliranje studentskih prava osoba s invaliditetom kao i propisivanje minimuma standarda koja im sve visokoškolske ustanove moraju pružiti.*

Iako je 50 od 93 ustanova ocijenilo mjere nadležnog Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta pozitivno, Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju kao temeljni zakon koji regulira ovo područje i oko čijeg je prijedloga u javnosti bilo puno prijedora, ni u jednom svom dijelu ne spominje studente s invaliditetom. Još smo dalje od donošenja podzakonskih akata koji bi trebali detaljnije regulirati oblike i način pružanja podrške te primjerice propisala minimalne standarde pristupačnosti kao što se to već godinama pokušava za osnovnoškolsko obrazovanje donošenjem Pravilnika o školovanju učenika s teškoćama u razvoju. Ured za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagrebu bio je nositelj projekta TEMPUS kroz koji su pokrenute zasad jedine sustavne i sveobuhvatne mjere za uspostavljanje sustava podrške, edukacije i podizanja razine svijesti da su i studenti s invaliditetom kojima sukladno ustavu obrazovanje treba biti jednako dostupno. Sukladno tome silom prilika se isprofilirao kao neka vrsta nacionalnog referentnog centra kojem se obraćaju i kolege iz drugih ureda. To je ujedno pokazalo kolika je velika potreba za uspostavljanjem jednog takvog nacionalnog centra za studente s invaliditetom.

U sklopu projekta priređen je i **prijedlogu nacionalnih standarda pristupačnosti za studente s invaliditetom** pod nazivom ***Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj***. Dokument je izradila radna skupina u kojoj su sudjelovali nastavnici i stručni djelatnici sveučilišta u Zagrebu, Rijeci i Zadru, prorektorica za studente i studije Sveučilišta u Zagrebu, stručni djelatnik Instituta za razvoj obrazovanja te studenti s invaliditetom, uz konzultacije s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i predstavnikom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. O dokumentu je održana javna rasprava na završnoj konferenciji na kojoj je sudjelovalo 174 sudionika, među kojima su bili predstavnici različitih institucija i organizacija (Ureda predsjednika RH, Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta, Agencije za znanost i visoko obrazovanje, Agencije za mobilnost i programe EU, Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Grada Zagreba, hrvatskih sveučilišta i drugih visokih učilišta, europskih sveučilišta, Studentskog centra u Zagrebu, Zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“, centara za odgoj i obrazovanje mladih osoba s invaliditetom, Hrvatskog studentskog zbora, udruga osoba i studenata s

invaliditetom), nastavnici, stručni i administrativni djelatnici visokih učilišta, studenti s i bez invaliditeta.

Budući da dokument predstavlja analizu stanja i potreba vezanih uz pristupačnost visokog obrazovanja za studente s invaliditetom te daje preporuke za osiguravanje minimalnih standarda, vjerujemo da će poslužiti kao temelj za izradu obvezujućih i jasnih uputa za kojima, kao što je pokazala i ova analiza Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, postoji izuzetno velika potreba.

### **3.6.5. CJELOŽIVOTNO UČENJE I PROFESIONALNA REHABILITACIJA**

Uredu se obratilo nekoliko mladih s invaliditetom koji su uslijed raznih okolnosti prekinuli svoje obrazovanje nakon osnovnog ili tijekom srednjoškolskog obrazovanja. Te su osobe više godina bile izvan procesa obrazovanja, motivirane za nastavak obrazovanja i stjecanje kompetencija za rad. Međutim, zbog dugotrajnog prekida školovanja, a i značajnih promjena u zdravstvenom statusu te osobe ne znaju kako se sada i gdje uključiti u sustav obrazovanja. Pitanje je za koje su eventualno zanimanje sposobni, koja će služba i sustav to procijeniti, koja škola ima programe obrazovanja za odrasle – besplatne i njima dostupne, uz podršku u sustavu obrazovanja kakvu imaju i redoviti učenici srednjih škola.

*Mladić koji je usred srednjoškolskog obrazovanja doživio moždani udar, nakon uspješne zdravstvene rehabilitacije pokazuje interes za nastavak školovanja. Još uvijek ima potrebu za intenzivnom potporom logopeda i rehabilitatora. Sada ima gotovo 21 godinu i prema propisima iz područja odgoja i obrazovanja nije više školski obveznik. Relativno je malo škola koje imaju program školovanja za odrasle, a i one koje to imaju nemaju stručnu službu potpore obrazovanju učenika s invaliditetom. Ovom mladiću je ponovno potrebna procjena preostalih sposobnosti, sukladno tome potrebno ga je uputiti u mogućnosti za izbor zanimanja, a onda i u odgovarajuće školovanje. Zakon o obrazovanju odraslih (NN, br. 17/07, 107/07, 24/10 - pročišćeni tekst) u čl.4 navodi da obrazovanje odraslih prema ovome Zakonu mogu provoditi pučka otvorena učilišta, osnovne škole, srednje škole, visoka učilišta, škole stranih jezika, ustanove za smještaj i skrb osoba s posebnim potrebama te penološke i druge ustanove. Postavlja se pitanje da li odgovarajuća škola odnosno organizacija obrazovanja postoji na području na kojem živi, a koja omogućava besplatno školovanje. Koji će se stručni resursi zajednice koristiti kao potpora njegovom obrazovanju?*

Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH za razdoblje 2013. – 2015. predviđa širenje politike cjeloživotnog učenja, zbog čega je potrebno osigurati veću dostupnost i sudjelovanje u programima obrazovanja odraslih. Imajući u vidu Rezoluciju o obnovljenom programu za obrazovanje odraslih koju je usvojilo Europsko vijeće u idućem razdoblju potrebno je osobitu pažnju posvetiti promoviranju privlačnosti obrazovanja odraslih i širenju mreže programa i ustanova za obrazovanje odraslih čime će se stvoriti preduvjeti za povećanje osoba uključenih u cjeloživotno učenje.

Profesionalna rehabilitacija za osobe s invaliditetom treba biti neizostavni dio njihova zapošljavanja. U prošlogodišnjem smo izvješću upozorili na manjkavosti u provedbi profesionalne rehabilitacije koja ne ispunjava temelju zadaću – pripremu osobe s invaliditetom za odgovarajući model zapošljavanja, povećanje izgleda za zapošljavanje, osiguranje trajne potpore očuvanju preostalih sposobnosti, te održivost radnog odnosa. Premda Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05) definira sadržaj profesionalne rehabilitacije, većina područnih ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje primjenjivala je odredbe Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti. Budući da provođenje profesionalne rehabilitacije nije institucionalizirano niti formalizirano, ovom se području nije davao osobiti značaj. Na ovaj smo problem ukazali HZZ na potrebu postupanja dosljednom primjenom

odredbi članka 6. i 7. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u svim slučajevima kada se radi o osobama s invaliditetom.

Prema odredbama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, u članku 6, definirano je pravo na profesionalnu rehabilitaciju. U stavcima 4. i 5. ovog članka definirano je da profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom organizira i izvodi ustanova za profesionalnu rehabilitaciju, srednja škola ili druga pravna osoba koja ispunjava uvjete za osposobljavanje, dok se praktični dio osposobljavanja za rad u tijeku profesionalne rehabilitacije izvodi kod poslodavca, a iznimno u ustanovi za profesionalnu rehabilitaciju ili u specijaliziranoj obrazovnoj ustanovi.

Da je HZZ na tom planu učinio određene napore uređenjem ovog područja primjenom odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom govori podatak da je u 2012. godini rješavao u 72 slučaja (u 6 područnih ureda) i to temeljem zahtjeva o priznavanju prava na profesionalnu rehabilitaciju što je promjena u odnosu na 2011. kada uopće nije bilo zahtjeva niti je rješavano o pravu na profesionalnu rehabilitaciju.

Prema podacima dostavljenima od područnih ureda HZZ, gotovo u svim područnim uredima osnovana su povjerenstva za rješavanje o zahtjevima za priznavanje prava na profesionalnu rehabilitaciju. Tako su se i u 2012. godini pretežni dio aktivnosti područnih ureda na planu profesionalne rehabilitacije odnosile na individualna, odnosno grupna savjetovanja i informiranje – višekratno provođene u odnosu na nezaposlene osobe s invaliditetom, zatim uključivanje u neke oblike osposobljavanja u cilju stjecanja određenih znanja i vještina s ciljem povećanja izgleda za zapošljavanje. Svi područni uredi su istaknuli primjenu fleksibilnijih kriterija za ostvarivanje uvjeta korištenja mjera aktivne politike zapošljavanja po Nacionalnom programu zapošljavanja za 2011.-2012. s prolongiranjem programa do sredine 2013. godine.

Područna služba	Zahtjevi za prof. rehabilitaciju	Osposobljavanje prekvalifikacija	Procjena preostale radne sposobnosti	Broj OSI
Krapina	0	77	3	237
Požega	0	0	10	114
Šibenik	0	3	3	53
Slavonski Brod	0	5	6	343
Kutina	0	3	0	126
Zagreb	50	83	132	1338
Rijeka	1	/	5	418
Dubrovnik	0	0	3	75
Sisak	9	13	27	245
Bjelovar	6	/	2	323
Pula	0	0	7	148
Karlovac	4	/	/	/
Split	0	0	113	386
Varaždin	0	6	15	313
Križevci	0	3	3	246
Vukovar	0	/	5	44
Čakovec	1	62	12	158

Tabela 1.

Iz podataka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje: U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2012. godine posredovanjem Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 1.421 osoba s invaliditetom, što čini 0.8 % ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Zavoda.

**Zaključak :** U cilju povećanja zapošljivosti tijekom 2012. godine 779 osoba s invaliditetom bilo je uključeno u neke od oblika mjera aktivne politike zapošljavanja, što je porast od 25,4 % u odnosu na

broj uključenih nezaposlenih osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja u 2011. godini.

Ono što pojedini Područni uredi ističu kao problem, a smatramo da upravo u tom smjeru treba uložiti i dodatne napore, je to, što u većini županija ne postoje ustanove u kojima bi se provodilo ciljano, sustavno i sadržajno profesionalno rehabilitiranje te nedefiniranost izvora sredstva za ove namjene.

### **3.7. ZAPOŠLJAVANJE I RAD**

Kad govorimo o normativnom uređenju područja zapošljavanja osoba s invaliditetom u 2012. godini održan je identičan trend; identificirani su isti problemi istaknuti i u prethodnim izvještajnim razdobljima. U prošloj godini organizirano je više stručnih skupova na kojima je jasnije nego ranije definirana potreba izmjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 143/02 i 33/05). Navedeni Zakon regulira područje zapošljavanja i rada, međutim potrebno je uskladiti ga s načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i praksama europskih zemalja, ali i srodnim propisima nacionalnog zakonodavstva. Iako je nadležno Ministarstvo rada i mirovinskog sustava pripremalo iscrpnu analizu procjene učinaka za prijedlog izmjena ili donošenja novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, nismo zadovoljni postignućima na tom planu. Dinamične aktivnosti koje su se ogledale u brojnim mjerama, projektima, planovima usredotočenim i usmjerenim na porast zapošljavanja osoba s invaliditetom kao i na održivost postojećeg zapošljavanja nisu imale osobite rezultate.

Značajno je istaknuti da je uočeno jačanje svijesti samih osoba s invaliditetom o potrebi zapošljavanja, što je vjerojatno rezultat kampanja koje promiču socijalni model odnosa prema osobama s invaliditetom.

Zabilježen je porast interesa samih osoba s invaliditetom za stjecanje onih znanja i vještina kojima će upotpuniti temeljna zanimanja i ojačati osobne kompetencije. Međutim, mjere koje su poduzimane tijekom 2012. godine na planu zapošljavanja nisu pratile i porast ovih interesa pa na jednoj strani imamo same osobe svjesne potrebe, ali i motivirane da svoje potencijale razvijaju, spremne na vlastiti ulog, osobno aktiviranje u traženju najprimjerenijih rješenja, a na drugoj strani nespremnost i nefleksibilnost državnih tijela i institucija da ovaj interes usmjeravaju prema razvojnim programima – jednako na regionalnoj kao i na nacionalnoj razini.

Unatoč deklariranoj opredijeljenosti za socijalnim uključivanjem osoba s invaliditetom koje se mora temeljiti na zapošljavanju – u 2012. nismo razriješili temeljno pitanje, a to je uspostava sustava procjene preostalih sposobnosti, nemamo opstojne strategije regionalnog razvoja općenito pa tako niti za ovu populaciju.

#### **3.7.1. PROCJENA I UTVRĐIVANJE INVALIDITETA I SMANJENE RADNE SPOSOBNOSTI**

Iako godinama perzistira potreba za izmjenama temeljnog Zakona koji jamči zapošljavanje osoba s invaliditetom, ostaje činjenica da je i nadalje neriješeno pitanje tko i na koji način utvrđuje invaliditet i smanjenu radnu sposobnost pa u praksi ostaju i dalje neprovedive i nedorečene odredbe Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Brojne pritužbe upućene pravobraniteljici za osobe s invaliditetom od osoba kod kojih postoji znatniji postotak tjelesnog oštećenja (o čemu posjeduju samo rješenje područnog ureda HZMO-a), intenzivirao je probleme na koje ukazujemo proteklih godina, a to su:



- neprovedivost članka 4 st. 2 Zakona („Invaliditet i smanjenu radnu sposobnost osoba iz članka 3. točke 6 ovog zakona utvrđuje na temelju nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka u prvom stupnju Ured državne uprave nadležan za socijalnu skrb“).

Naime, neuređenost ovog područja ogleda se u činjenici da do sada nisu doneseni provedbeni akti koji bi definirali postupak procjene i utvrđivanja invaliditeta i smanjene radne sposobnosti. Ovime su pogođene osobe kojima se unatoč oštećenjima zdravlja koje bitno utječe na njihovo životno i profesionalno funkcioniranje, a starije su od 21. godine, koje status osobe s invaliditetom i smanjene radne sposobnosti nisu ostvarile prema propisima iz socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, prema propisima o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata ili hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji te propisima o srednjem školstvu – ne priznaje status osobe s invaliditetom; takav stav podržavaju pojedina tijela i pravne osobe koje imaju obvezu dati prednost pri zapošljavanju osobi s invaliditetom.

Kao što je poznato, prema članku 10 st. 3 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom sva tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, javne službe, izvanproračunski fondovi, te pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske, ili pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužni su dati prednost pri zapošljavanju osobi s invaliditetom ukoliko ista zadovoljava sve tražene uvjete propisane oglasom ili natječajem.

Da bi se ostvarila ova prednost osoba koja se prijavljuje na natječaj, odnosno oglas, treba dokazati status osobe s invaliditetom. Brojne osobe koje su se pritužile pravobraniteljici posjedovale su samo rješenje o priznatom tjelesnom oštećenju, budući da drugi dokaz nemaju –ne svojom krivnjom nego stoga što uredi državne uprave, nadležni za socijalnu skrb, u većini županija nisu imenovali vještake niti provodili postupke utvrđivanja invaliditeta i smanjene radne sposobnosti.

Budući da nije uspostavljen sustav vještačenja u uredima državne uprave nadležnima za socijalnu skrb, odredba članka 4 st. 2 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom je posve neprovediva, čime se određene kategorije osoba s oštećenjima zdravlja dovodi u neravnopravan položaj. Ukratko, u stvarnosti se *invaliditet i smanjena radna sposobnost osoba iz članka 3. točke 6. ovoga Zakona ne utvrđuju iz razloga jer nisu imenovani vještaci ovlašteni za donošenje nalaza i mišljenja niti su definirani načini provedbe postupaka od strane ureda državne uprave nadležnih za socijalnu skrb*“.

Kako bi saznali stanje u pojedinim županijama, od svih državnih ureda (njih 21) zatražili smo podatke da li su imenovali vještake/povjerenstva za procjenu invaliditeta, te koliko su slučajeva rješavali u prvom stupnju po zahtjevima za utvrđivanje invaliditeta i smanjene radne sposobnosti. Zaprimiti su odgovori od 18 županija čiji podaci pokazuju kako u većini njih nisu provedeni postupci imenovanja ovlaštenih vještaka, a nije bilo niti zahtjeva za utvrđivanje invaliditeta i smanjene radne sposobnosti. Međutim, pojedini uredi državne uprave nadležni za socijalnu skrb tražili su svojedobno donošenje provedbenih akata ili barem naputke o načinu izbora vještaka, kriterijima procjene i postupanju od nadležnog ministarstva. U nekoliko navrata je i Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom pokušavao proteklih godina aktualizirati ovaj problem, ali bez uspjeha.

Premda je bilo mišljenja da bi ocjene invaliditeta i smanjene radne sposobnosti trebalo dati u nadležnost prvostupanjskim tijelima vještačenja u sustavu socijalne skrbi, tumačenjem Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi iz 2008. godine ovakva je mogućnost otklonjena s obrazloženjem da se u sustavu socijalne skrbi ne vještači invaliditet i preostala radna sposobnost, dok se procjena radne ne/sposobnosti vrši samo za potrebe ostvarivanja prava iz socijalne skrbi.

Od 6 županijskih ureda državne uprave za socijalnu skrb koji su imenovali ovlaštene vještake, u svega četiri ureda podneseni su zahtjevi za utvrđivanje invaliditeta (u tri ureda po jedan, dok su u jednom uredu podnesena 2 zahtjeva). Međutim, jedinstven je slučaj Splitsko dalmatinske županije čiji ured

državne uprave kontinuirano od 2004. godine utvrđuje invaliditet i smanjenu radnu sposobnost sukladno članku 3. točka 6. Zakona o prof. rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te je u prvom stupnju donio ukupno 120 rješenja o invaliditetu i smanjenoj radnoj sposobnosti.

Činjenica da u većini županija nisu imenovani ovlašteni vještaci za utvrđivanje invaliditeta predstavlja ozbiljnu zapreku brojnim osobama koje imaju samo rješenje područne službe HZMO-a o postotku tjelesnog oštećenja kod ostvarivanja prednosti u zapošljavanju koju im jamči zakon.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u 2012. godini u značajnom broju slučajeva intervenirao upozorenjima tijelima koja sukladno čl. 10. st. 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom imaju obvezu dati prednost osobi s invaliditetom u slučajevima znatnih tjelesnih oštećenja o čemu govore i dva sljedeća primjera:

Primjer 1.

*Uredu se obratila stranka, dipl.pravnica, jedna od najboljih studenata u svojoj generaciji. Nakon višegodišnjih brojnih bezuspješnih pokušaja zapošljavanja, prijavila se sredinom 2012. na natječaj za radno mjesto tajnika jedne osnovne škole, budući da ispunjava sve tražene uvjete navedene u natječaju. Premda se u zamolbi pozvala na prednost pri zapošljavanju te priložila rješenje HZMO-a da je osoba s utvrđenim 80% tjelesnim oštećenjem, priopćeno joj je u školi da rješenje o tjelesnom oštećenju nije valjani dokaz invaliditeta.*

Pravobraniteljica je školu upozorila na činjenicu da je zbog neprovedivosti članka 3. toč. 6 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, osobe sa znatnim tjelesnim oštećenjima, a koje ne pripadaju onima koje se smatraju osobama s invaliditetom sukladno članku 3 toč. 1-5, ne bi smjele biti dovedene u neravnopravni položaj. Stoga je škola upućena da u ovom slučaju može izravno primjenjivati Konvenciju o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN MU 11/03) koja u članku 1 st. 1 daje definiciju osobe s invaliditetom:

I. Definicija i primjena, članak 1.

U svrhu ove Konvencije, pojam osoba s invaliditetom „znači pojedinca čiji su izgledi osiguravanja i zadržavanja odgovarajućeg zaposlenja i napredovanja u okviru njega znatno smanjeni zbog **propisno priznatog tjelesnog ili duševnog oštećenja**.“

Osim toga, praksa je da se određena prava po posebnim zakonima i propisima, kao i određene povlastice iz raznih društvenih područja (oslobađanje od plaćanja cestarine, porezne olakšice, pravo na znak pristupačnosti i dr.) priznaju isključivo temeljem rješenja HZMO-a o tjelesnom oštećenju. Međutim, HZMO provodi vještačenja na temelju Liste tjelesnih oštećenja sukladno Zakonu o listi tjelesnih oštećenja koja je primarno namijenjena pravima iz mirovinskog osiguranja, a ne sadrži oštećenja koja nisu tjelesna, kao i mnoge bolesti i stanja koja dovode do teških onesposobljenja pa i teškog invaliditeta (poput cistične fibroze i dr.).

Stranka je primljena na radno mjesto tajnika.

Nakon nekoliko mjeseci napisala je:

*„...kao diplomirani pravnik i stalni sudski tumač za njemački jezik te dobitnica nagrade Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za izniman uspjeh tijekom studija te uz rješenje o 80% tjelesnog oštećenja uz jamstvo Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, smatrala sam da neće biti problema u pronalasku posla. Pozivala sam se na svoje pravo, obraćala raznim institucijama i tek nakon tumačenja i upozorenja Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dobivam posao tajnika škole. Iznimno sam zadovoljna i sretna što mogu svojim radom doprinijeti našem društvu i cjelokupnoj zajednici. Naime, kod nas se još uvijek smatra da su invalidi teret društva i obitelji, paraziti, a zapravo smo svi ljudi i imamo jednaku dušu...Želim poručiti poslodavcima da se ohrabre zaposliti osobe s invaliditetom jer će samo tako imati priliku vidjeti da smo odgovorni, stručni, marljivi i kompetentni, a osobama s invaliditetom želim poručiti da budu ustrajni i glasni, da*

*se ne boje i da inzistiraju na svojim pravima jer pravo na rad nije privilegija nego mogućnost da se uzdržavamo svojim radom, da živimo lijep, ispunjen i dostojanstven život...“.*

Primjer 2.

*Slično je iskustvo imala stranka, koja se prijavila na natječaj za radno mjesto učitelja razredne nastave i ispunjavala je uvjete propisane natječajem. Pozvala se na prednost pri zapošljavanju sukladno čl. 10 st. 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te priložila rješenje HZMO-a o 70% tjelesnog oštećenja.*

Budući da je školski odbor imenovanoj osporavao invaliditet, tvrdeći da ona nije osoba s invaliditetom tvrdeći da ne ispunjava uvjete propisane čl. 2 st. 2 navedenog Zakona, nije dao suglasnost za zasnivanje radnog odnosa sa strankom te je natječaj ponovljen. Kako je stranka u međuvremenu, a po napatku Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom podnijela područnoj službi HZMO-a zahtjev za priznavanjem svojstva osiguranika – invalidne osobe te joj je temeljem osnovne bolesti utvrđeno svojstvo osiguranika – invalidne osobe radi računanja staža osiguranja s povećanim trajanjem sukladno čl. 7 st. 1 Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (NN 7/99, 46/07 i 41/08), time je stekla i neupitan dokaz invaliditeta sukladno čl. 3 st.1-5 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Unatoč tumačenju Pravobraniteljice i prosvjetne inspekcije (na traženje ravnatelja škole) da imenovana posjeduje relevantan dokaz invaliditeta (rješenje o svojstvu osiguranika-invalidne osobe) kao i svjedodžbu o zdravstvenoj sposobnosti za rad, jedna članica školskog odbora je samoinicijativno zatražila ponovno tumačenje Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta uputivši preslike osobne dokumentacije stranke. Stoga je Pravobraniteljica nadležnom Ministarstvu prijavila nezakonito postupanje članice školskog odbora budući da je bez saznanja i odobrenja imenovane i ravnatelja koristila podatke o invalidnosti poslavši ih Ministarstvu, istraživala privatno invalidnost te provjeravala prava prednosti pri zapošljavanju, čime je povrijedila dostojanstvo imenovane, ali i Pravilnik o radu škole ( čl. 56 st. 1,2. i 3), l. 57. st. 1.2) kao i čl. 63 istog pravilnika budući je iznosila podatke koji predstavljaju tajnu i ne smije se iznositi trećima jer za to nije bila ovlaštena.

Osim toga, navedena članica školskog odbora povrijedila je čl. 42 Statuta škole koje govori o čuvanju tajnih i povjerljivih podataka. Zloupotrijebivši položaj povrijedila je i članak 43. Statuta. Slijedom ove prijave Ministarstvo je u navedenoj školi obavilo inspekcijski nadzor kojim je utvrđeno da je članica školskog odbora povrijedila navedene članke Pravilnika i Statuta škole te je Ministarstvo podnijelo zahtjev Učiteljskom vijeću škole za razrješenje imenovane članice školskog odbora.

Stranka je sklopila ugovor o radu na neodređeno vrijeme s školom.

Moramo istaknuti da u pogledu davanja prednosti pri zapošljavanju i tumačenju odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom egzistiraju različiti stavovi pa i postupanja što se pokazalo i na sastanku s predstavnikom prosvjetne inspekcije Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta koji je ustajao na stajalištu da se rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje o tjelesnom oštećenju (i u slučajevima kada je ono veće od 60 %) nikako ne može priznavati kao valjani dokaz statusa osobe s invaliditetom budući se iz njega ne vidi da li je ta osoba sposobna obavljati posao na koji se prijavljuje natječajem – unatoč argumentima da opću zdravstvenu sposobnost kao i za ostale kandidate utvrđuje služba medicine rada prije zasnivanja radnog odnosa.

Kao dokaz različitih tumačenja navodimo da u istim slučajevima Državni inspektorat, Sektor nadzora u području rada i zaštite na radu isto to rješenje o tjelesnom oštećenju u postupanjima kada se radi o žalbama na nepoštivanje prednosti pri zapošljavanju po članku 10. stavak 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, uzima kao valjani dokaz statusa osobe s invaliditetom.

Da bi se prevladala ova nedorečenost i premostila pravna praznina, Pravobraniteljica je uputila obrazloženi prijedlog *Odboru za rad, mirovinski sustav i socijalno partnerstvo Hrvatskog Sabora* kao ovlaštenom predlagatelju Zakona i ovlaštenom predlagatelju vjerodostojnog tumačenja Zakona da

predsjedniku Hrvatskog sabora uputi prijedlog za davanje vjerodostojnog tumačenja odredbi članaka 2, 3. i 4. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 143/02 i 33/05), odnosno tumačenje tko se sve smatra osobom s invaliditetom po navedenom zakonu, te kojim dokumentom to svojstvo dokazuje. Do kraja izvještajnog razdoblja nemamo saznanja je li predsjednik Hrvatskog sabora zaprimio prijedlog.

Primjer 3.

*Da se ne poštuje prednost pri zapošljavanju i onda kad postoji relevantni dokaz invaliditeta govori i slučaj stranke, osobe oštećenog vida, zanimanjem fizioterapeut, primatelj naknade do zaposlenja u sustavu socijalne skrbi. Prijavio se na natječaj za radno mjesto fizioterapeuta u zdravstvenoj ustanovi. Premda je ispunjavao uvjete tražene natječajem, priloživši dokaz o invaliditetu i pozvavši se na prednost prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, izabrani su kandidati koji niti po kojem osnovu nemaju prednost pri zapošljavanju. Državni inspektorat je nakon prijave i provedenog inspekcijskog nadzora potvrdio da je poslodavac bio dužan dati prednost pri zapošljavanju stranci kao osobi s invaliditetom koja zadovoljava sve tražene uvjete propisane oglasom, sukladno odredbi članka 10 st. 3 Zakona što poslodavac nije učinio. Slijedom toga nadležna područna jedinica državnog inspektorata podnijela je optužni prijedlog Prekršajnom sudu protiv navedenog poslodavca i odgovorne osobe zbog počinjenog prekršaja kažnjivog po odredbi čl. 35 st. 1. toč. 1. i stavka 2. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.*

Međutim, državni inspektorat nema zakonsku ovlast da poništi natječaj, niti donese rješenje kojim će se utvrditi da tako sklopljeni ugovor nema pravni učinak. U takvim slučajevima inspektorima je dopušteno samo sastaviti optužni prijedlog zbog povrede prekršajno sankcionirane odredbe koji dostavljaju prekršajnom sudu. Uobičajeni ishod je da nastupi zastara ili prekršitelj plati kaznu dok je osoba s invaliditetom i dalje nezaposlena. Nažalost, stanoviti broj poslodavaca radije se opredjeljuju za svjesno kršenje zakona nego da zaposli osobu s invaliditetom kao što se dogodilo u navedenom slučaju. Naime, u ovom slučaju se radilo i o tumačenju prednosti na načina da se osobi s invaliditetom uskrati prednost. Premda je stranka udovoljavala uvjetima natječaja i u pogledu stručne sprema i završenog vježbeničkog staža imala jednaki broj bodova kao ostali kandidati, ali navodi da su kod izbora dali prednost drugom kandidatu temeljem većeg broja bodova koje je stekao na intervjuu za koji stranka tvrdi da nije bio usmjeren na propitivanje stručnih kompetencija. Osim toga, bodovi stečeni intervjuom podliježu subjektivnoj procjeni osobe koja intervju vodi. Osoba s invaliditetom, da bi ostvarila prednost pri zapošljavanju prema zakonu, samo kada ima jednaki broj bodova kao i ostali kandidati ili pak veći broj bodova – onda joj takva prednost i nije potrebna.

Bitni zaokret u području zapošljavanja osoba s invaliditetom nije moguće provesti sve dok se ne uredi pitanje vještačenja utemeljeno na jedinstvenom sustavu vještačenja i jedinstvenim kriterijima za utvrđivanje invaliditeta oslonjeno na procjenu preostalih sposobnosti.

Proces izrade jedinstvenih kriterija utvrđivanja invaliditeta započeo je još 2008. Prema mišljenju interdisciplinarnog tima (predstavnici ministarstava u kojima djeluju tijela vještačenja, vještaka, osoba s invaliditetom, stručnjaka raznih područja) novi način utvrđivanja invaliditeta trebao bi uzeti u obzir vrstu oštećenja koja je dovela do određenog onesposobljenja, ali i procjenu funkcionalnosti osobe te utvrđivanje razine potrebne potpore. Ovakav način bi slijedio preporuke Svjetske zdravstvene organizacije o potrebi uspostave društveno-medicinskog modela invaliditeta što uključuje uvid u bolesti ili oštećenja, ali i stjecanje uvida u načine na koje su osobe s invaliditetom uključene u društvo te postoje li prepreke za njihovo sudjelovanje na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Prilikom objave javnih natječaja i oglasa za prijam u državnu službu Ministarstvo uprave uočilo je da u tijelima postoje dvojbe o uvjetima ostvarenja prava prednosti pri zapošljavanju, sukladno posebnim zakonima, kao i dvojbe o dokazima koje kandidati, koji se pozivaju na navedena prava, moraju priložiti prilikom prijave na javni natječaj, odnosno oglas te sukladno tomu, upućuju nadležnim tijelima i stručnim službama uputu o postupanju prilikom prava prednosti pri zapošljavanju. Ministarstvo u svojoj uputi navodi da tijela koja su prema odredbama čl.48.f. Zakona o

zaštiti vojnih i civilnih invalida rada (NN, br. 33/92, 77/92, 58/93, 2/94, 76/94, 198/95,82/01 i 103/03), čl.10 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05), čl.35 Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (NN, br. 174/04, 92/05, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10-Odluka Ustavnog suda RH i 55/11) i čl.22 Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina (NN, br. 155/02, 47/10 – Odluka Ustavnog suda RH, 80/10, 93/11-Odluka Ustavnog suda RH) obvezna dati prednost kandidatima koji se prilikom prijave na javni natječaj i oglas pozovu na pravo prednosti sukladno navedenim zakonima, dužni su voditi računa o tome da isti mogu ostvariti prednost pri zapošljavanju samo ukoliko se u prijavi pozovu na to pravo i ispunjavaju uvjete za oglašeno radno mjesto i to isključivo pod jednakim uvjetima u odnosu na ostale kandidate. Kandidati koji se u prijavi pozovu na pravo prednosti pri zapošljavanju sukladno čl. 48.f. Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, prednost mogu ostvariti samo jednokratno, osim u slučajevima zasnivanja radnog odnosa na određeno vrijeme, a prednost ne mogu ostvariti ukoliko im je radni odnos prestao otkazom zbog skrivljenog ponašanja radnika, otkazom radnika ili sporazumom. Također napominju da su isključivo kandidati koji se u prijavi na javni natječaj, odnosno oglas pozovu na pravo prednosti pri zapošljavanju, sukladno čl.35. Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji dužni, kako bi ostvarili prednost, osim zadovoljenja navedenih uvjeta dostaviti i rješenje, odnosno potvrdu o priznatom statusu iz koje je vidljivo spomenuto pravo te dokaz o nezaposlenosti, a prednost ne mogu ostvariti ukoliko im je radni odnos kod posljednjeg poslodavca prestao njihovom krivnjom.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom smatra da ovo službeno tumačenje se ne može odnositi kod primjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05) koji je *lex specialis* za zapošljavanje osoba s invaliditetom i u kojem ne stoji *"imaju prednost pod jednakim uvjetima u odnosu na ostale kandidate"*, već u čl. 10. st. 3. stoji: *(3) Poslodavci iz stavka 1. ovoga članka dužni su dati prednost pri zapošljavanju osobi s invaliditetom ukoliko ista zadovoljava sve tražene uvjete propisane oglasom ili natječajem."*

Jedini uvjet za osobe s invaliditetom jeste da ispunjava sve uvjete propisane oglasom ili natječajem (uz dostavu rješenja o invaliditetu i pozivanjem na prednost). Isto tako na prijedlog Ministarstva uprave donesene su izmjene i dopune dva zakona, čl. 11. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona državnim službenicima (NN 49/11) i čl. 5. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 61/11), s kojima su poistovjetili sve osobe koje imaju po posebnim zakonima prednost pri zapošljavanju. Iako svaki od tih zakona različito gleda na prava koja osobama daju i razlikuju uvjete koje te osobe trebaju ispuniti da bi ostvarile prednost. Smatramo da su zakinite osobe s invaliditetom koje u svom zakonu nemaju stavku: *"imaju prednost pod jednakim uvjetima"*, te se u praksi tumači da im se prednost priznaje kad postignu jednaki broj bodova kao i kandidat s najviše bodova, a ne kada pređu bodovni prag.

Stav je Ured pravobraniteljice kako je bilo potrebno da Ministarstvo uprave donese tumačenje na način da je u oglasima potrebno staviti: *"...osobe koje imaju prednost pri zapošljavanju ostvaruju je po posebnim propisima svaka od njih po zakonima koji reguliraju pravo prednosti dužna se pozvati na prednost u zamolbi, ispunjavati uvjete koji se odnose na radno mjesto te priložiti dokumente o ispunjavanju uvjeta prednosti koji su navedeni u posebnom zakonu na koji se ta osoba poziva"*. Protivimo se uvođenju termina *"ostvaruju prednost pod jednakim uvjetima"* jer ta riječ u stvari anulira njihovu prednost koju im je zakonodavac dao zbog razloga teže zapošljivosti. Ako se prednost tumači na način da nastupa onda kada osoba s invaliditetom postigne najbolji rezultat, onda je sama svrha ove odredbe promašena jer posve zanemaruje da je pravo prednosti uvedeno zbog teže zapošljivosti koja je posljedica invaliditeta.

Kad su doneseni ovi posebni zakoni nisu imali stavku *"pod jednakim uvjetima"* već je bilo dovoljno da osoba zadovolji bodovni prag da bi ostvarila prednost pri zapošljavanju.

### **3.7.2. PROBNA PRIMJENA JEDINSTVENE LISTE OŠTEĆENJA I JEDINSTVENE LISTE FUNKCIONALNIH SPOSOBNOSTI**

Izrađene su Jedinствена lista oštećenja i Jedinствена lista funkcionalnih sposobnosti koje su temeljem zaključka Vlade RH iz 2010. godine bile u probnoj primjeni od strane vještaka u svim tijelima vještačenja. U probnoj primjeni sudjelovao je 441 ispitanik (357 ili 81% odraslih i 84 ili 28,4% djece). Probna primjena trajala je od 1.1. do 1.6.2011.

Prema rezultatima primjene, vještaci su

- u 60% provedenih postupaka istakli da pomoću Jedinствене liste funkcionalnih sposobnosti i Jedinствене liste oštećenja nije moguće opisati stanje te smatraju da se navedeni instrumenti ne mogu koristiti u postupku vještačenja;
- u 17,7 % slučajeva smatraju da je pomoću ove dvije liste moguće djelomično opisati stanje osobe;
- u 12% slučajeva smatraju da je za vještačenje dovoljna samo Jedinствена lista funkcionalnih sposobnosti, dok
- u 5,9% slučajeva smatraju da je za vještačenje dovoljna samo Jedinствена lista oštećenja.
- u svega 4,3% provedenih postupaka smatraju da je pomoću Jedinствене liste oštećenja i Jedinствене liste funkcionalnih sposobnosti moguće u potpunosti opisati stanje osobe.

Međutim, razlike u iskustvima primjene postoje između svih tijela vještačenja, ali i između dobnih kategorija vještačenih osoba. Prema iskustvu u vještačenju djece predškolske dobi Jedinствена lista funkcionalnih sposobnosti ne sadrži varijable specifične za djecu.

Zanimljivo je iskustvo Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koji je istaknuo da im je prilikom vještačenja bila dovoljna samo Jedinствена lista funkcionalnosti za razliku od mišljenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje koje ju smatra neprimjenjivom, neprikladnom pa i neprovedivom, dok zaključak je bivšeg Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti da se lista ne treba primjenjivati u vještačenju HRVI i hrvatskih branitelja Domovinskog rata.

Zaključno je utvrđeno da će se na temelju iskustava probne primjene, pretraživanjem svjetskih instrumenata i uključivanjem šireg kruga stručnjaka unaprijeđivati aktivnosti na izradi jedinstvenih kriterija utvrđivanja invaliditeta (*Izvor: rezultati objavljeni u Reviji za socijalnu politiku broj 19/12 pod naslovom Probna primjena Međunarodne klasifikacije funkcioniranja*).

Dajući osvrt na ovaj evaluacijski prikaz rezultata probne primjene - Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom je mišljenja kako prikazu rezultata probne primjene Međunarodne klasifikacije funkcionalnih sposobnosti nedostaje kritički osvrt na dobivene rezultate, smatrajući da su takvi rezultati i bili očekivani. Posebno ističu nespremnost mirovinskog sustava na prihvaćanje Međunarodne klasifikacije funkcionalnih sposobnosti koji bi im olakšao donošenje odluka, a koji bi bio usmjeren na povratak u svijet rada, umjesto umirovljenja kao što je to sada slučaj. Smatraju da ovaj sustav nije prepoznao potrebu suvremenog pristupa procjeni koja podrazumijeva multidisciplinarnost. Stoga navode da su u probnoj primjeni Međunarodne klasifikacije funkcionalnih sposobnosti nedostajale tri bitne pretpostavke:

- a) izostanak multidisciplinarnog pristupa u procjeni (osobito u sustavu mirovinskog osiguranja)
- b) prekratki period primjene (6 mjeseci)
- c) klasifikacija se pokušavala uvrstiti u postojeće zakonske okvire umjesto da se potaknu promišljanja o načinima implementacije Međunarodne klasifikacije funkcionalnih sposobnosti u hrvatsko zakonodavstvo.

Smatrajući da rezultate treba dodatno analizirati, zaključuju da nas je probna primjena navedene klasifikacije udaljila od početne ideje da se procjene u svim sustavima trebaju temeljiti na funkcionalnom stanju osobe, a ne na dijagnozi ili vrsti oštećenja kao i od suvremenog pristupa koji podrazumijeva osim funkcionalne procjene osobe i procjenu vrste i razine individualne potpore te mjera za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom.

Predstavnici Fonda ističu primjer Austrije i Njemačke gdje vještaci mirovinskog sustava ne donose rješenja o invalidskoj mirovini bez prethodno pribavljenog mišljenja stručnjaka profesionalne rehabilitacije i njihove procjene da li osoba s invaliditetom ima preostalu radnu sposobnost te mogućnost da se osposobi za određeni posao i zaposli. Time osporavaju stavove predstavnika HZMO-a, ali i predstavnike resora koji vještači za potrebe HRVI, o neprimjenjivosti parametara Međunarodne klasifikacije funkcionalnih sposobnosti i onesposobljenja za njihove potrebe procjenjujući ih nefunkcionalnima. Ovo otvara pitanje – jesu li ovi otpori motivirani potrebom da se zadrži postojeće jer je tako jednostavnije za one koji vrše procjene pri čemu se zanemaruje sveobuhvatnost pristupa i potrebe onih čije se sposobnosti procjenjuju?

Brojna otpuštanja u 2012. godini su s razlogom izazivala zabrinutost zaposlenih osoba s invaliditetom te je zaprimljeno više upita o tome da li osobe s invaliditetom imaju veću zaštitu u odnosu na druge.

Primjer 1.

*Poslodavac je stranci najavio smanjivanje broja zaposlenika zbog smanjenja odjeljenja pa će nekoliko djelatnika biti otpušteno kao tehnološki višak. Stranka je bila zabrinuta te je zatražila mišljenje Ureda pravobraniteljice. Zanimalo ju je u kojoj su mjeri osobe s invaliditetom zaštićene od otpuštanja.*

Osobe s invaliditetom temeljem Ustava i Zakona uživaju posebnu zaštitu na radu.

U odgovoru je stranka upoznata s propisima koji osobama s invaliditetom jamče veću razinu zaštite u odnosu na ostale zaposlenike.

Osobe s invaliditetom spadaju u zaštićenu kategoriju radnika prema članku 79. i 150. Zakona o radu (NN br. 149/09, 61/11).

Naime, prema odredbi čl. 79. Zakona o radu:

*„(1) Poslodavac može otkazati radniku kod kojega postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti, samo uz prethodnu suglasnost radničkog vijeća.*

*(2) Radničko vijeće će dati poslodavcu suglasnost na otkaz ugovora o radu, ako poslodavac dokaže da je poduzeo sve što je u njegovoj moći da radniku iz stavka 1. ovoga članka osigura odgovarajuće poslove, odnosno ako dokaže da je radnik odbio ponudu za sklapanje ugovora o radu za obavljanje poslova koji odgovaraju njegovim sposobnostima, u skladu s nalazom i mišljenjem ovlaštene osobe, odnosno tijela.*

*(3) Ako radničko vijeće, odnosno sindikalni povjerenik koji ima sva prava i obveze radničkog vijeća uskrati suglasnost na otkaz radniku iz stavka 1. ovoga članka, suglasnost može nadomjestiti sudska ili arbitražna odluka.*

Kada se ova odredba usporedi s odredbom čl. 150. Zakona o radu, može se primijetiti da je odredbom čl. 150. propisano da se bez suglasnosti ne može otkazati ugovor o radu radniku kod kojega postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti, te radniku osobi s invaliditetom. Dakle, lista osoba koje zbog zdravstvenog stanja uživaju zaštitu prilikom otkazivanja ugovora o radu iz čl. 150. Zakona o radu šira je od one iz odredbe čl. 79. Zakona o radu.

Odredbom čl. 150. Zakona o radu propisana je zaštita radnika kod kojega postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti, kao i radnika koji je osoba s invaliditetom.

Prema čl. 13. st. 2. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 143/02 i 33/05), odredbe Zakona o radu koje se odnose na radnike s profesionalnom nesposobnošću za rad i s neposrednom opasnošću od nastanka invalidnosti primjenjuju se i na sve druge osobe s invaliditetom iz članka 3. ovoga Zakona.

Kod profesionalne nesposobnosti za rad poslodavac je dužan prema odredbama članka 78. Zakona o radu (NN br. 149/09 i 61/11) uzimajući u obzir nalaz i mišljenje ovlaštene osobe, odnosno tijela, ponuditi radniku sklapanje ugovora o radu za obavljanje poslova za koje je radnik sposoban. Radi

osiguranja takvih poslova poslodavac je dužan prilagoditi poslove sposobnostima radnika, izmijeniti raspored radnoga vremena, odnosno poduzeti sve što je u njegovoj moći da radniku osigura odgovarajuće poslove.

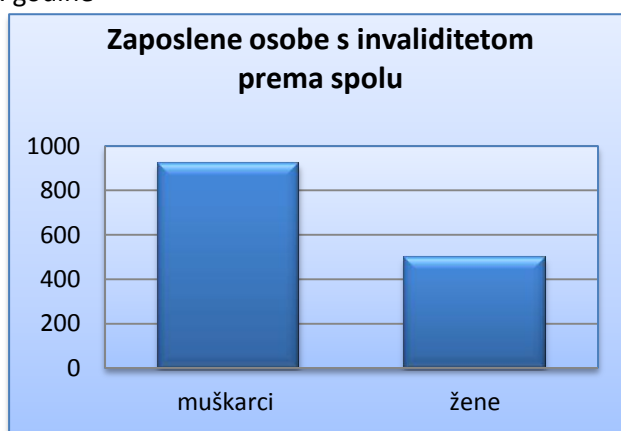
U slučaju stavljanja na raspolaganje, odnosno otkaza došlo bi do povrede odredbi članka 10. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 143/02 i 33/05); te članaka (74.-81.) Zakona o radu (NN br. 149/09 i 61/11).

#### Podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2012.

Za osobe s invaliditetom Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) je sa 21 područnim uredom uz Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom najvažnija javna institucija koja se osim posredovanjem pri zapošljavanju bavi provođenjem niza mjera i aktivnosti u cilju povećanja stope zaposlenosti osoba s invaliditetom. HZZ također prikuplja, prati i analizira podatke o broju nezaposlenih osoba s invaliditetom, kao i o osobama koje su zaposlene. U svim područnim uredima djeluju specijalizirani savjetnici za posredovanje pri zapošljavanju osoba s invaliditetom – posebno educirani o specifičnostima invaliditeta i kako se nositi s problemima zapošljavanja osoba s invaliditetom.

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine posredovanjem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno **1,421** osoba s invaliditetom, što čini **0,8%** ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zaposleno je **921** muškarac s invaliditetom (**64,8%**) i **500** žena s invaliditetom (**35,2%**), prikazanih u grafikonu 1.

Grafikon 1. Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom prema spolu u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine



#### Usporedni podaci u odnosu na 2010. i 2011. godinu

Tablica 1. Pregled ukupnog broja nezaposlenih i zaposlenih osoba s invaliditetom iz 2010., 2011. i 2012. godine

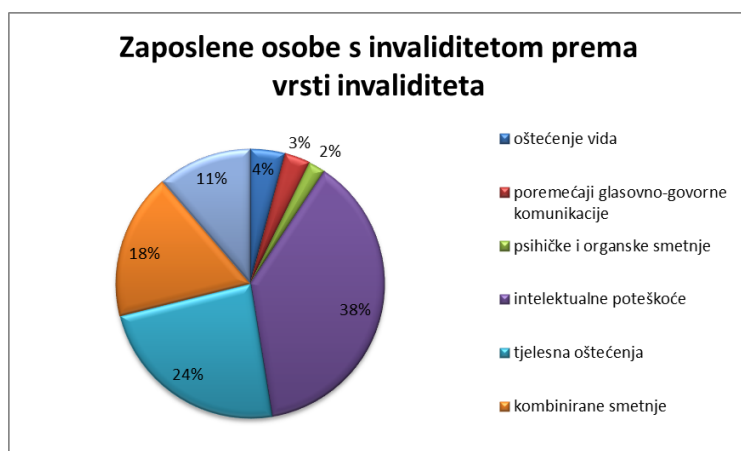
Godina	Nezaposleni na datum 31.12.	Zaposleni tijekom godine	% u odnosu na ukupan broj zaposlenih
2010.	6.225	1.080	0,8%
2011.	6.992	1.465	0,9%
2012.	6.607	1.421	0,8%



U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine posredovanjem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno **1,421** osoba s invaliditetom, što čini **0,8%** ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Zavoda. Tijekom 2011. godine zaposleno je 44 osobe više nego prethodne godine, odnosno **1,465** osoba s invaliditetom, što čini **0,9%** ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Zavoda u 2011. godini. Manji broj osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zaposlen je u 2010. godini – **1,080** osoba s invaliditetom. Unatoč drastičnom padu stope zaposlenosti u općoj populaciji u 2012. godine ona u odnosu na osobe s invaliditetom bilježi pad od svega 0,1% u odnosu na prethodnu godinu.

Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine, najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom spada u skupinu osoba s intelektualnim poteškoćama (350 zaposlenih osoba s invaliditetom ili 37%), slijede ih osobe s tjelesnim invaliditetom (322 zaposlene osobe s invaliditetom ili 23%), osobe s kombiniranim smetnjama (238 zaposlenih osoba s invaliditetom ili 17%), osobe s oštećenjima sluha (159 zaposlenih osoba s invaliditetom ili 11%), osobe s oštećenjima vida (57 zaposlenih osoba s invaliditetom ili 4%) te osobe s poremećajima glasovno-govorne komunikacije (36 zaposlenih osoba s invaliditetom ili 3%) i psihičkim i organskim smetnjama (32 zaposlene osobe s invaliditetom ili 2%), prikazani u grafikonu 2.

Grafikon 2. Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine.



Struktura zaposlenih u 2012. prema vrstama oštećenja ne bilježi promjena i gotovo je identična u odnosu na prethodnu godinu.

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine najveći broj osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zaposlilo se u sljedećim zanimanjima : Pomoćni/a kuhar/ica; Čistač/ica; Vrtlarski/a radnik/ca; Radnik/ca u održavanju; Administrativni/a službenik/ca; Pomoćni/a bravar/ica.

### Stručna sprema zaposlenih osoba s invaliditetom

Tijekom 2012. godine zaposlen je najveći broj osoba s invaliditetom sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem, točnije 1,221 osoba (85,9% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), od

toga 1,040 zaposlenih osoba s invaliditetom imaju završenu trogodišnju, a 181 osoba četverogodišnju srednju školu.

Vidljivo je da osobe s invaliditetom najčešće završavaju trogodišnja obrazovanja za pomoćna zanimanja što je podudarno s podacima prikazanim u grafikonu 2.. Slične omjere nalazimo i prethodnih godina.

Grafikon 3. Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na razinu obrazovanja u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine



Tablica 2. Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom prema zanimanjima u kojima se zapošljavaju u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine

Zaposlene osobe s invaliditetom prema dvadeset najbrojnijih zanimanja u kojima su se zaposlili			
Zanimanje (NKZ)	Ukupno	Muškarci	žene
Pomoćni/a kuhar/ica	125	50	75
Čistač/ica	75	1	74
Vrtlarski/a radnik/ica	51	44	7
Radnik/ca u održavanju	49	44	5
Administrativni/a službenik/ica	41	18	23
Pomoćni/a bravar/ica	40	40	0
Kuhinjski/a radnik/ica	39	10	29
Radnik/ca na proizvodnoj liniji	31	24	7
Šivač/ica tekstila	30	0	30
Pomoćni/a cvječar/ka	28	14	14
Prodavač/ica	27	13	14
Kuhar/ica	26	13	13
Pomoćni/a soboslikar/ica	21	21	0
Ručni/a pakirer/ka	20	15	5
Skladišni/a radnik/ca	20	20	0
Radnik/ca niskogradnje	20	20	0
Telefonist/ica	20	12	8
Pomoćni/a stolar/ica	19	19	0
Autolimar/ica	19	19	0
Pomoćni/a vodoinstalater/ka	16	16	0

Navedena najčešća zanimanja u kojima su se zapošljavale osobe s invaliditetom pokazuju sliku sličnu onoj iz prethodnih godina.

### Oblici usavršavanja ili prekvalifikacija

Tablica 3. Broj osoba s invaliditetom uključenih u različite oblike usavršavanja ili prekvalifikacije od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine.

<i>Broj osoba s invaliditetom uključenih u različite oblike usavršavanja ili prekvalifikacije</i>			
<i>Financiranje obrazovanja</i>	21	11	32
<i>Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa</i>	11	9	29
<i>Ukupno</i>	52		

U cilju povećanja zapošljivosti tijekom 2012. godine **779** osoba s invaliditetom je bilo uključeno u neke od oblika obrazovanja putem mjera aktivne politike financiranja obrazovanja, lokalnih partnerstva ili IPA projekata, što je porast od **25,4%** u odnosu na broj uključenih u mjere aktivne politike zapošljavanja u 2011. godini. Iz sredstava državnih proračuna financira se provedba mjera za poticanje zapošljavanja iz Nacionalnog provedbenog plana za poticanje zapošljivosti za 2011.-2012. godinu. Dio mjera aktivne politike za sufinanciranje zapošljavanja koje provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje odnosi se na poticanje integracije na tržištu rada osoba koje se nalaze u nepovoljnom položaju tj. posebnih skupina nezaposlenih osoba kao što su i osobe s invaliditetom. Osim mjere za sufinanciranje zapošljavanja Hrvatski zavod za zapošljavanje potiče zapošljavanje i putem mjera za sufinanciranje i financiranje obrazovanja te mjera uključivanja u javne radove. Posredovanjem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje do 31.prosinca 2012.godine kroz mjere aktivne politike zapošljavanja, u potpore za zapošljavanje, obrazovanje i usavršavanje prema potrebama tržišta nezaposlenih uključene su **52** nezaposlene osobe s invaliditetom. Od ukupnog navedenog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, u financiranje obrazovanja prema potrebama tržišta rada u neke od oblika obrazovanja programa uključene su **32** nezaposlene osobe dok je **20** nezaposlenih osoba s invaliditetom uključeno u mjeru stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa.

### Nezaposlenost osoba s invaliditetom

Dana 31. prosinca 2012. godine u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje bilo je registrirano ukupno **6,607** osoba s invaliditetom, što iznosi **1,8%** populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. (Broj nezaposlenih u 2011. bio je 5992 što je iznosilo 1,9% ukupnog broja nezaposlenih prijavljenih u evidenciji Zavoda; broj nezaposlenih u 2010. bio je 6255). Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Zavoda, veći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom čine muškarci (3,891 osoba ili 58,9%).

### Nezaposlene osobe s invaliditetom dulje od 5 godina

Dana 31. prosinca 2012. godine u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje bilo je registrirano ukupno **1,562** nezaposlene osobe s invaliditetom duže od 5 godina, što iznosi 23,64% populacije nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji Zavoda **dulje od 5 godina**. Promatrano prema oštećenima najbrojnija kategorija osoba koje su nezaposlene duže od 5 godina su osoba s intelektualnim poteškoćama – 574, odnosno 36,7% od ukupnog nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji Zavoda. Slijede osobe s kombiniranim smetnjama (329, odnosno 21%), osobe s tjelesnim invaliditetom (292, odnosno 18,7%), zatim osobe oštećena sluha (113, odnosno 7,2%), osobe s psihičkim i organskim smetnjama (104, odnosno 6,7%), osobe s kroničnim oboljenjima (58, odnosno 3,7%), osobe s teškoćama vida (56, odnosno 3,6%), te osobe s poremećajima govorno-glasovne komunikacije (36, odnosno 2,3%). Navedena struktura osoba s invaliditetom nezaposlenih

duže od 5 godina prema vrsti invaliditeta vrlo je slična strukturi cjelokupne populacije nezaposlenih osoba u 2012. godini iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, ali i strukturi ranijih godina. Budući da kod nezaposlenosti dulje od 5 godina dolazi do gubitka stečenih znanja i vještina i smanjenja izgleda za zapošljavanje, ova kategorija osoba iziskuje posebne mjere, ali i programe osposobljavanja, doedukacija i prekvalifikacija za povećanje zapošljivosti.

### Stručna sprema nezaposlenih osoba s invaliditetom

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, nezaposlene osobe s invaliditetom najvećim dijelom su srednjoškolskog obrazovanja (5,453 nezaposlene osobe s invaliditetom ili 82,5%) od čega je 4,530 osoba završilo trogodišnju srednju školu, a 923 nezaposlene osobe s invaliditetom s završenom osnovnom školom, te nezavršenom osnovnom školom i nezaposlene osobe s invaliditetom bez škole (931 nezaposlene osoba s invaliditetom ili 14,1%). Najmanji broj nezaposlenih osoba s invaliditetom je u skupini onih sa završenim nekim oblikom visokog školstva (223 nezaposlene osobe s invaliditetom ili 3,4%). Kada govorimo o osobama s intelektualnim teškoćama, važno je istaknuti još jedan problem koji priječi njihovo zapošljavanje na otvorenom tržištu. Ako su lišene poslovne sposobnosti i pod skrbištvom, uskraćeno im je pravo potpisivanja ugovora o radu.

Kad se radi o osobama s psihosocijalnim teškoćama, one su susreću s predrasudama te uobičajeno imaju poteškoće kod zapošljavanja, ali i kod povratka na posao nakon liječenja. Na ovaj problem često ukazuju udruge koje štite prava ove kategorije osoba s invaliditetom.

Grafikon 4. Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom prema razini obrazovanja u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine



Da porast broja osoba s akademskim obrazovanjem ne prati otvorenost i spremnost društva za spremnost da ih posebnim mjerama uvodimo u područje rada na odgovarajućim poslovima kazuju podaci prethodnog grafikona.

### Podaci Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Potpore Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom doprinose ne samo zapošljavanju nego i očuvanju njihova radnog odnosa. Prema podacima dobivenim iz Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2012. godini je poticaje koristilo ukupno 378 poslodavaca za 1297 (Ž – 649; M – 648) osoba s invaliditetom.

Kad usporedimo podatke s onima iz 2011. godinom (poslodavci – 352; OSI – 1267), zamjetljiv je blagi porast broja poslodavaca korisnika poticaja i broja osoba s invaliditetom za koje su poslodavci zatražili poticaje Fonda. Međutim, uočava se dosta velika razlika između broja ukupno zaposlenih osoba u protekloj godini prema podacima HZZ-a (1421) i broja novozaposlenih osoba s invaliditetom za koje su poslodavci u 2012. tražili poticaje Fonda je 116 (M – 57, Ž – 59) što znači da većina zaposlenih nije u promatranom razdoblju ušla u sustav poticaja. Pretpostavljamo da razloge za to možemo nalaziti dijelom u već spomenutim teškoćama u dokazivanju invaliditeta, posebice kad se radi o osobama s intelektualnim teškoćama (koje prevladavaju u ukupnom broju zaposlenih), o raširenoj percepciji da one ne spadaju u kategoriju osoba s invaliditetom te nedovoljnoj motiviranosti pojedinih poslodavaca za ostvarive poticaje za čiju realizaciju trebaju proći

administrativne procedure koje nerijetko smatraju zahtjevnom u odnosu na vlastite mogućnosti i raspoloživo vrijeme. Fond i HZZ bi svakako trebali dodatno istražiti i analizirati razloge zašto je to tako iz čega bi proizašle i konkretne aktivnosti za dugotrajniju održivost zapošljivosti osoba s invaliditetom.

Prema podacima Fonda ukupan broj pristiglih zahtjeva u 2012. godini je bio 2554, a odobreno ih je do kraja iste godine 2445 (zahtjevi u obradi- 61; odbijeni zahtjevi- 45; odustajanje od). Razliku između ukupnog broj zahtjeva leži u činjenici da poslodavci za jednu osobu mogu ostvarivati više poticaja.

U naredne dvije tablice prikazana je struktura poticaja po broju poslodavaca i osoba s invaliditetom te struktura utrošenih sredstava.

Tablica 1. Prikaz vrste isplaćenih poticaja prema broju poslodavaca i osoba s invaliditetom

Vrsta poticaja	Broj poslodavaca	Broj osoba s invaliditetom
Doprinosi za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje	375	1294
Sufinanciranje radne učinkovitosti	136	787
Sufinanciranje troškova osobnog asistenta	156	805
Sufinanciranje troškova radnog terapeuta	42	114
Ostalo	25	41

Polje Ostalo uključuje: sufinanciranje kamata, obrazovanje te prilagodba radnog mjesta i uvjeta rada

Tablica 2. Sredstva isplaćena poslodavcima, po poticajima u 2012. godini

-doprinosi za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje	9.981.482,10
-sufinanciranje osobnog asistenta i radnog terapeuta	7.814.917,21
-sufinanciranje smanjene radne učinkovitosti	7.239.954,45
-sufinanciranje kamata	44.428,04
-obrazovanje	24.975,90
-prilagodba radnog mjesta i uvjeta rada	929.277,25
-održavanje zaposlenosti u zaštitnim radionicama	0,00
<b>Ukupno</b>	<b>26.035.034,95</b>

Poticaji koji nemaju jednokratno obilježje, tj. redovni poticaji prema Odluci o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 8/08, 20/09, 96/09. i 44/10) se isplaćuju kontinuirano, odnosno sve vrijeme zaposlenosti osobe s invaliditetom su:

- doprinosi za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje,
- sufinanciranje troškova osobnog asistenta,
- sufinanciranje naknade razlike smanjene radne učinkovitosti

U 2012. godini isplaćeno je ukupno manje sredstava nego 2011. godine budući da zbog restrikcija u državnom proračunu nisu u prethodnoj godini isplaćivana dodatna sredstva zaštitnim radionicama u svrhu održavanja zaposlenosti. Međutim, Fond navodi da je u 2012. godini isplaćeno 1.593.556,95 kn više sredstava poslodavcima na otvorenom tržištu rada.

Fond je u protekloj godini za 3729 osoba isplaćivao naknade do zaposlenja (mjesečni iznos naknade po osobi iznosio 350 kn).

Detaljan prikaz poticaja Fonda po županijama, broju i strukturi poslodavaca te broju osoba s invaliditetom te mjesečnom prikazu isplata naknada do zaposlenja nalazi se u tabelama Fonda br. 2,3,4,5 u Prilogu 4. na kraju izvješća.

### 3.7.3. ZAŠTIĆENI UVJETI RADA – JAVNA NABAVA

Zaštićeni uvjeti rada namijenjeni su onim osobama s invaliditetom koje zbog svog invaliditeta unatoč prilagođenim uvjetima rada ne mogu postići očekivani radni učinak. Prije 20 godina Hrvatska je imala 39 zaštitnih radionica koje su zapošljavale ukupno 3.500 osoba s invaliditetom. Danas imamo svega 6 zaštićenih radionica u Hrvatskoj i 4 radne jedinice unutar poduzeća s ukupno 560 zaposlenih. Drastičan pad broja zaštićenih radionica nije rezultat većeg uključivanja osoba s invaliditetom na otvoreno tržište rada što bi bio očekivani trend nego su one zatvorene zbog izostanka potpore državne i lokalne uprave, a osobe s invaliditetom koje su u njima radile mahom su ostajale bez posla i bez mogućnosti ponovnog zapošljavanja. Postojeće zaštitne radionice ne mogu opstati u uvjetima nemilosrdne tržišne ekonomije i bez posebne potpore zajednice koja se primarno mora ogledati u zakonodavnoj zaštiti.

Protekla godina je bila posebno teška za opstanak zaštitnih radionica. Nekoliko čimbenika je u 2012. odgovorno za pogoršanje položaja zaštitnih radionica.

1. U 2012. godini zbog smanjenja sredstava državnog proračuna zaštitnim radionicama za održavanje zaposlenosti nije isplaćena niti jedna kuna.
2. Promjena Zakona o javnoj nabavi je zadala posebno težak udarac ionako ranjivim zaštitnim radionicama.

Naime, izmjenama Zakona o javnoj nabavi (NN 90/11) koji je stupio na snagu 1.1.2012. ostavljena je i nadalje mogućnost rezerviranih ugovora za zaštitne radionice, ali je dodan stavak koji propisuje da i podizvoditelji kojima zaštitne radionice ustupaju dio ugovora o javnoj nabavi moraju imati jednaki status - pravnih subjekata, sa zaštićenim programima odnosno da su većina zaposlenih podizvoditelja osobe s invaliditetom.

Radi usporedbe navodimo prijašnju i sadašnju odredbu Zakona o javnoj nabavi koja se odnosi na rezervirane ugovore:

U Zakonu o javnoj nabavi („NN“ br. 110/07.) bilo je propisano:

#### Članak. 12

„Rezervirani ugovori :

(1) *U postupcima javne nabave naručitelji mogu rezervirati pravo sudjelovanja za natjecatelje ili ponuditelje sukladno zaštićenom programu zapošljavanja, ili samo za natjecatelje ili ponuditelje koji zapošljavaju više od 50% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih.*

(2) *U objavi javne nabave naručitelj mora naznačiti da je postupak javne nabave rezerviran isključivo za gospodarske subjekte iz stavka 1. ovoga članka.“*

Zakon o javnoj nabavi („NN“ br. 90/11.) koji je stupio na snagu 01.01.2012. propisuje:

#### Članak 15

„Rezervirani ugovori:

(1) *Naručitelji mogu rezervirati pravo sudjelovanja u postupcima javne nabave zaštitnim radionicama ili omogućiti da se ugovori izvršavaju u kontekstu zaštićenih programa zapošljavanja ako su većina zaposlenih u odnosu na ukupan broj zaposlenih osobe s invaliditetom koje zbog prirode ozbiljnosti njihovog invaliditeta ne mogu obavljati zanimanja u redovitim uvjetima.*

(2) *U pozivu na nadmetanje naručitelj mora naznačiti da je postupak javne nabave rezerviran isključivo za gospodarske subjekte iz stavka 1. ovoga članka.*

(3) *Uvjeti iz stavka 1. ovoga članka odnose se na gospodarske subjekte za koje je rezervirano pravo sudjelovanja u postupku javne nabave ili izvršavanja ugovora, ali i na podizvoditelje kojima oni namjeravaju dati dio ugovora o javnoj nabavi.*

Naime, promjena zakonske odredbe otežava još više ionako nesiguran položaj preostalih zaštitnih radionica. Dok je ranija odredba o rezerviranim ugovorima podržavala specifičnost zaštitnih radionica, članak 15. st. 3 novog Zakona dovodi u pitanje održivost postojećih zaštitnih radionica budući da se njome doslovce postavljaju zahtjevi da cjelokupni proces proizvodnje samostalno izvedu (od sirovine do gotovog proizvoda) što je davno napušteni manufakturni način proizvodnje. Prema tome, ovoj odredbi bi bilo moguće udovoljiti kada bismo imali u RH razvijenu mrežu zaštitnih radionica koje bi bile međusobno povezane na način da svaka od njih radi samo jednu fazu proizvodnog procesa. Moramo biti svjesni da dio osoba s invaliditetom zbog težine svoga oštećenja neće moći udovoljiti zahtjevima zapošljavanja na otvorenom tržištu rada i da moramo razvijati i zaštićene uvjete zapošljavanja. Nažalost, do sada su se mnoge zaštitne radionice ugasile, a bojimo se da će upravo ova zakonska promjena pridonijeti gašenju preostalih. Smisao rezerviranih ugovora u postupcima javne nabave je svojevrsna potpora očuvanju njihovog proizvodnog procesa, a postavljanjem uvjeta da i podizvoditelji moraju imati isti status, dovodi u pitanje provodivost cjelokupne odredbe.

Na negativne posljedice izmjena odredbe o rezerviranim ugovorima navedenog Zakona pravobraniteljica je upozorila javnost preko medija.

3. Dodatne probleme održivosti zaštitnih radionica izazvala je Odluka Vlade RH o centraliziranoj javnoj nabavi za sva ministarstva s ciljem ostvarivanja ušteda. Odluka o centraliziranoj nabavi posebno je pogodila dvije najveće zaštitne radionice Des Split i Uriho Zagreb koje su upozorile na to da time dezavuiraju institut rezervirane javne nabave. Ove su zaštitne radionice s osnova rezervirane javne nabave proizvodile onu robu koju koriste Ministarstvo zdravlja i Hrvatska elektroprivreda. Budući da se radi o nestratičkim robama, Pravobraniteljica je podržala inicijative obje zaštitne radionice da se iz odluke o centraliziranoj nabavi izuzmu grupe roba koje su predmet djelatnosti ovih zaštitnih radionica, a time i uvjet njihova njihova opstanka.

### **Zaključak:**

Prateći područje zapošljavanja proteklih godina možemo zaključiti da u 2012. godini nije došlo do dugo očekivane promjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom premda je u tom razdoblju intenzivnije nego prethodnih godina zabilježeno niz konkretnih aktivnosti za sveobuhvatnu pripremu teksta zakona koji bi ovo područje uredio na način koji će u stvarnosti jamčiti veću zapošljivost osoba s invaliditetom. Premda su višestruki razlozi zbog kojih je mali dio osoba s invaliditetom zaposlen (od neodgovarajuće obrazovne strukture do gospodarskih ne/mogućnosti), ovom prigodom ćemo ponoviti prijedloge koje ističemo zadnjih godina smatrajući da su uočene zapreke otklonjive jasnijim zakonskih određenjima, odnosno političkim odlukama.

- jasno utvrditi tko su osobe s invaliditetom i kako se dokazuje invaliditet što pretpostavlja uspostavu sustava procjene radnih sposobnosti

- urediti pitanje osiguranja osobnog asistenta u radnom procesu

- urediti jasnije kvotni sustav – na način da postane učinkovit u poticanju zapošljavanja (ujedno treba utvrditi jasnu namjenu kaznenog doprinosa za sve koji su dužni zapošljavati osobe s invaliditetom, a to ne čine).

- definirati pitanje prilagodbi radnog mjesta uključujući sufinanciranje na način da se administrativna procedura prilagodi potencijalima poslodavaca.

- osnovati centre za profesionalnu rehabilitaciju koji bi uz ostalo imali zadaću objektivno procjenjivati vrste prilagodbi sukladno individualnim potrebama osoba s invaliditetom, ali i zahtjevima radnog mjesta

- zakonom utvrditi da svi poslodavci koji imaju obvezu zapošljavati osobe s invaliditetom da slobodna radna mjesta objavljuju oglasom ili natječajem i da postupak izbora kandidata provode transparentno.

Već smo u prethodnom izvještajnom razdoblju upozoravali da pravne osobe u vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nemaju obvezu prilikom popunjavanja radnih mjesta objaviti oglas ili javni natječaj pa u praksi niti ne mogu dobiti podatke o slobodnim radnim

mjestima. Do sada nije uvažena naša preporuka bilo da se navedene pravne osobe obvežu na to ili odlukom Vlade RH ili izmjenom zakona.

Zapošljavanje za osobe s invaliditetom nije samo pitanje egzistencije nego i pitanje osobne afirmacije i preduvjet neovisnog života s odgovarajućim životnim standardom i ravnopravnim sudjelovanjem. Rast društva nije moguć, bez doprinosa osoba s invaliditetom, a njihove uključenosti nema bez postojanja interaktivnog odnosa koji se najlakše ostvaruje upravo na području zapošljavanja. Budući da iskustvo pokazuje da su osobe s invaliditetom vrlo uspješne i odgovorne u obavljanju odgovarajućih poslova i s primjerenim okolišnim prilagodbama, ovo pitanje ne smije biti ostavljeno samo poslodavcima, odnosno njihovoj empatiji, razumijevanju, nego državi koja kroz zakone, svoja tijela i institucije stvara okvir za uzajamnost u kojemu će interes osoba s invaliditetom podudarati se s interesima poslodavaca. U tom smislu državu možemo smatrati najvažnijim poslodavcem za osobe s invaliditetom.

### **3.8. MIROVINSKO OSIGURANJE**

Najznačajnija promjena u području mirovinskog osiguranja u 2012. godini bila je izmjena Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07 – Odluka USRH, 79/07, 35/08, 40/10 - Odluka USRH, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12) koji je za posljedicu imao i pozitivne, ali i negativne promjene.

Najveći broj pritužbi osoba s invaliditetom u području mirovinskog osiguranja odnosio se na dugotrajnost postupaka ostvarivanja prava, nepriznavanje prava te pogrešni izračun invalidskih mirovina, postupke ne/priznavanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje te postupke ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu i dr..

Positivnom promjenom u Zakonu smatramo osnivanje Centra za medicinsko vještačenje u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje koji bi počeo s radom 1. siječnja 2014. te koji bi primjenom jedinstvenih kriterija provodili vještačenje u postupcima utvrđivanja invalidnosti, tjelesnog oštećenja i nesposobnosti za rad s ciljem unaprijeđenija postupka vještačenja, a u cilju smanjivanja broja nezakonito stečenih invalidskih mirovina.

Druga pozitivna promjena nastala izmjenom Zakona o mirovinskom osiguranju tiče se revizije invalidnosti, koja se do sada obavljala u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, a ubuduće će je obavljati povjerenstvo u ministarstvu nadležnom za mirovinski sustav, koje nadzire rad Zavoda u provedbi mirovinskog osiguranja, a u cilju objektivnog i nepristranog utvrđivanja činjenice invalidnosti, tjelesnog oštećenja ili opće nesposobnosti za rad člana obitelji.

Izrazito negativna odredba uvedena je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (NN, br. 61/11) koja se odrazila na sve osiguranike, a posebno na osobe s invaliditetom zbog samog načina izračuna invalidskih mirovina i veće mogućnosti grešaka od strane djelatnika Zavoda bila je izmjena članka 121. Zakona o mirovinskom osiguranju.

U 2010. predlagali smo tada nadležnom Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva izmjenu članka 122. stavka 3. tadašnjeg Zakona o mirovinskom osiguranju ("Narodne novine", broj 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07 – Odluka USRH, 79/07, 35/08, 40/10 - Odluka USRH, 121/10)(dalje ZOMO) kako bi se osiguranici iz mirovinskog osiguranja u pravu na povrat nezakonito stečenih novčanih primanja/davanja izjednačili sa davateljem osiguranja, Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO). Ovaj prijedlog nije uvažen unatoč najavama da će se navedeni članak izmijeniti nakon cjelovite analize Zakona o mirovinskom osiguranja i usklađivanja sa Zakonom o općem upravnom postupku (NN br. 47/09) (dalje ZUP). Međutim, izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju u 2011. godini (NN, br. 61/11) ne samo da osiguranici u pravu na povrat nezakonito stečenih novčanih sredstava nisu izjednačeni u svojim pravima s nositeljem osiguranja (HZMO), već je i ukinut stavak 1. članka 122. koji je dopuštao



pravo osiguranicima da se pravomoćno rješenje može izmijeniti novim rješenjem ako je prvim rješenjem povrijeđen zakon ili opći akti na štetu osiguranika.

Na ovaj način te osobe su uskraćene za svoja mirovinska primanja, ujedno i zakinute u odnosu na sve one osobe kojima je uredno po zakonu obračunata i isplaćena mirovina.

Stoga smo u 2012. godini ponovno predložili izmjene i dopune *Zakona o mirovinskom osiguranju* ("Narodne novine", broj 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07 – Odluka USRH, 79/07, 35/08, 40/10 - Odluka USRH, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12) na način:

**U članku 121. dodaju se novi stavci 2., 3. i 4. koji glase:**

*„(2) Iznimno od odredaba Zakona o općem upravnom postupku, pravomoćno rješenje može se izmijeniti novim rješenjem ako je prvim rješenjem povrijeđen zakon ili opći akt Zavoda na štetu osiguranika, osigurane osobe ili korisnika mirovine.*

*(3) Novo rješenje donijet će se i onda kada se sazna za nove činjenice koje utječu na pravo osiguranika, osigurane osobe, odnosno korisnika mirovine, a koje su nastale nakon donošenja tog pravomoćnog rješenja, odnosno rješenja o pravu.*

*(4) Novo rješenje donijet će se i onda ako je o nekom pravnom pitanju kasnije zauzeto pravno shvaćanje povoljnije za osiguranu osobu.*

*U dosadašnjem stavku 2. koji postaje stavak 5. iza riječi stavka 1. dodaju se i: „2., 3., i 4.“*

*Iza stavka 5. dodaje se novi stavak 6. koji glasi:*

*(6) Osiguranik, osigurana osoba ili korisnik mirovine u slučaju iz stavka 2. ima pravo zahtijevati od strane Zavoda naknadu štete po odredbama obveze vraćanja stečenog bez osnove.“*

Navedeni prijedlog smo istaknuli zbog učestalih pritužbi osoba s invaliditetom kojima su isplaćivana manja mirovinska primanja zbog pogrešno izračunatog mirovinskog staža ili stoga što je primijenjen manji mirovinski faktor ili iz drugih razloga zbog čega su krivnjom Područnih službi mirovinskog osiguranja stranke bile zakinute u ostvarivanju svojih prava na pripadajući iznos mirovine.

Najčešći razlozi tome su složeni način izračuna mirovinskih primanja koji se često mijenja (zakon je od samog donošenja 1998. do današnjeg dana dosta puta mijenjan), te se stranke s obzirom da idu načelom povjerenja u rad javnih i državnih službi prilikom rješavanja o njihovim pravima ne sumnjajući u mogućnost pogreške nisu na vrijeme žalile, te je od vremena donošenja rješenja kojim su zakinute u svojim pravima pa do njihovog pokretanja ponovnog postupka za utvrđivanje mirovine prošlo duže vremensko razdoblje. Dok se zakonodavac, odnosno javno-pravno tijelo zaštitilo člankom 169. ukoliko taj izračun bude na štetu Zavoda dotle je osiguranik ostao nezaštićen u ostvarivanju svojih nezastarivih prava.

Ističemo i činjenicu da je ovaj članak koji je sada izmijenjen bio na snazi prije mirovinske reforme te donošenja novog zakona 1998. godine (preuzet iz Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju iz 1983.)

Prilikom brisanja stavaka 1., 2., i 3. članka 122. ZOMO koje su izvršene zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 61/11) nije se uzeo u obzir članak 5. stavak 2. ZOMO prema kojem prava iz mirovinskog osiguranja ne mogu zastarjeti. Nezastarivost, neotuđivost i neprenosivost prava su jedno od najvažnijih načela mirovinskog osiguranja. Naime, nakon ispunjavanja uvjeta za stjecanje nekog prava prema ZOMO, u svako se doba navedeno pravo može ostvariti.

Iz članka 5. ZOMO proizlazi:

1) dužnost je države da svakom tko ispunjava zakonom propisane uvjete prizna pravo na mirovinu ili neko drugo zakonom propisano mirovinsko davanje; te stranka protiv eventualnog nepriznavanja tog prava mora imati osigurana djelotvorna sredstva pravne zaštite;

2) dužnost je države da svakom korisniku tog prava redovito isplaćuje mirovinu ili drugo mirovinsko davanje odgovarajuće visine obračunate u skladu sa zakonom i drugim propisima; te sva potraživanja korisnika vezana uz dospjele, a neisplaćene novčane iznose mirovinskih davanja utuživa su i moraju imati pravnu zaštitu.

ZUP u svojim člancima omogućava poništavanje, ukidanje i izmjenu rješenja, međutim isto je vezano uz određene rokove predviđene člankom 131. ZUP-a. S obzirom da prava iz mirovinskog osiguranja proistječu iz životnog ulaganja doprinosa tijekom radnog odnosa sa svrhom stjecanja (ostvarivanja) davanja nakon umirovljenja, ne može se vremenski ograničiti mogućnost njihova ostvarenja jer bi se time onemogućilo osiguranika u raspolaganju sredstvima koja je dugi niz ulagao.

I sam Zakon o općem upravnom postupku poznaje izuzetke od primjene koji su propisani posebnim zakonima (članak 3.).

Da se u ZOMO-u može drugačije odrediti nego što je to određeno u ZUP-u govori i članak 3. ZUP-a, dok članak 6. govori o načelu razmjernosti u zaštiti prava stranaka i javnog interesa.

Da u ZOMO-u postoje izuzeci od onog što je propisano ZUP-om primjer je i članak 9. stavak 2., kao i članak 111. stavak 5. ZOMO-a.

Predloženom izmjenom omogućava se osiguranicima rješavanje njihovih prava iz mirovinskog osiguranja (s pravnim djelovanjem unaprijed) u onim slučajevima kada se zbog protoka rokova ne mogu primijeniti odredbe Zakona o općem upravnom postupku.

S obzirom da se radi o obveznom izdvajanju iz plaće koje je radniku nametnuto od strane države, smatramo da je država dužna učinkovito zaštititi radnikova sredstva koja on izdvaja radi osiguravanja socijalne sigurnosti po završetku radnog procesa. Država je dužna zakonito izračunati i isplatiti radniku mirovinska primanja sukladno vremenu i količini izdvajanja novčanih sredstava radnika tijekom njegovog radnog vijeka, odnosno staža osiguranja. Stoga je dužnost države osigurati radniku (osiguraniku) adekvatno sredstvo pravne zaštite u slučaju da je oštećen od strane javno-pravnog tijela koje je dužno brigom dobrog gospodara raspolagati sa povjerenim sredstvima. Baš zbog specifičnosti i složenosti samog upravnog postupka u području mirovinskog osiguranja u pojedinim situacijama Zakon o upravnom postupku nije adekvatno pravno sredstvo zaštite prava za osiguranika.

Napominjemo da je Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu zauzeo u svojim presudama stajalište da:

„Rizik bilo kakve greške koju su počinila državna tijela mora snositi država, te da se greške ne smiju ispravljati na trošak dotičnog pojedinca, posebice kada postoji drugi suprotstavljeni privatni interes“. *Uvidjevši propust zakonodavca prema našim saznanjima isti ovakav prijedlog za izmjenu članka ZOMO-a uputio je i Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, ali nadležno Ministarstvo naše prijedloge nije usvojilo bez da je činjenično obrazložilo i zakonski opravdano utemeljilo svoje neprihvatanje našeg prijedloga.*

### **Naknada zbog tjelesnog oštećenja**

*Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužila se stranka – Udruga invalida rada Zagreb, da su iznosi naknada za tjelesno oštećenje izrazito niski i u slučajevima visokog postotka oštećenja.*

Prema člancima 56. - 59. Zakona o mirovinskom osiguranju (dalje ZOMO) (NN br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11 i 76/12) naknada zbog tjelesnog oštećenja je pravo koje se može ostvariti samo u slučaju ozljede na radu ili profesionalne bolesti, bez obzira na to utječe li određeno tjelesno oštećenje na invalidnost ili ne. Tjelesno oštećenje utvrđuje se u rasponu od 30% do 100%, prema posebnim listama, a naknada se određuje u fiksnim svotama za svaki stupanj oštećenja.

S obzirom na to da se naknada zbog tjelesnog oštećenja ostvaruje samo u slučaju ozljede na radu (nesreće na poslu) ili profesionalne bolesti nastalih u Hrvatskoj, isključena je mogućnost ostvarivanja prava na tu naknadu zbog nekog drugog oštećenja.

Posljednjom *Odlukom o osnovici za određivanje naknade zbog tjelesnog oštećenja i o usklađivanju novčanih naknada zbog tjelesnog oštećenja (NN br. 104/09)* osnovica iznosi 1.162,24 kn. Prema čl. 58. ZOMO-a naknada se ne isplaćuje u cjelokupnom iznosu osnovice već se isplaćuje u određenom postotku, tako da se može ostvariti najviše 40% od osnovice (464,90 kn). S obzirom da je propisano da se za 100% tjelesno oštećenje koje je posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti dobiva

samo 40% osnovice, odnosno najveći iznos koji se može ostvariti po osnovu naknade za tjelesno oštećenje je 464,90 kn.

Obzirom da veoma rijetko vještaci Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje utvrđuju da je cjelokupno tjelesno oštećenje posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti, najveći broj invalida rada prima naknadu u tek simboličnom iznosu koji se kreće u rasponu između 139,47 kn i 278,94 kn.

Usporedbe radi, u nekim drugim sustavima kao osnovica za obračun pripadajućih naknada uzima se proračunska osnovica u iznosu od 3.326,00 kn, te se pripadajuće naknade obračunavaju u puno većem postotku od utvrđene proračunske osnovice te ističemo da naknade koje ostvaruju osobe temeljem oštećenja nastalog kao posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti ne predstavljaju pravedan ekvivalent za pretrpljeno oštećenje jer se njima ne mogu podmiriti povećani troškovi koje proizlaze iz invaliditeta niti zadovoljiti specifične potrebe vezane uz invaliditet.

Također naglašavamo i obvezu Republike Hrvatske na osnovu odredbi Konvencije MOR-a broj 19. (NN MU br. 6/95 i 11/03), na temelju kojih postoji obveza na isplatu invalidskih i obiteljskih mirovina te naknada zbog tjelesnog oštećenja nastalih povodom ozljeda na radu građanima država koje su pristupile toj Konvenciji. Također, poglavlje X. Konvencije MOR-a br. 102. (NN MU br. 01/02) govori o najnižim standardima socijalne sigurnosti koje države potpisnice moraju ispuniti.

Nastavno na rečeno, Ministarstvu rada i mirovinskog sustava predložili smo izmjenu članka 58. Zakona o mirovinskom osiguranju koja bi osigurala povećanje naknade za tjelesno oštećenje. Povećavanje se može učiniti na način da se poveća osnovica za izračun uz mogućnost da se njeno usklađivanje vezuje uz porast BDP-a ili na način da se povećaju postoci po kojem se vrši izračun. Do pisanja ovog izvješća nismo dobili odgovor nadležnog ministarstva.

### **Dan nastanka tjelesnog oštećenja**

U više pritužbi osoba s invaliditetom primijetili smo da se u većini slučajeva kao dan nastanka tjelesnog oštećenja pojavljuje dan kada je, na temelju pregleda ovlaštenog vještaka, dano mišljenje o tjelesnom oštećenju, bez obzira što u Zakonu o mirovinskom osiguranju i Uredbi o medicinskom vještačenju u mirovinskom osiguranju stoji da ukoliko postoji medicinska dokumentacija iz koje se vidi da je invalidnost, opasnosti od nastanka invalidnosti ili tjelesno oštećenje nastalo ranije kao dan nastanka invalidnosti, opasnosti od nastanka invalidnosti i tjelesnog oštećenja uzeti će se raniji datum.

Uobičajena je praksa vještaka mirovinskog osiguranja da se kao dan nastanka tjelesnog oštećenja uzima dan pregleda ovlaštenog vještaka.

*Međutim, ovakvo stajalište i rad vještaka nije u skladu sa zakonskim odredbama, čak je i protupravan jer u članku 24. stavku 1. Uredbe o medicinskom vještačenju u mirovinskom osiguranju (NN br. 12/13) stoji:*

„(1) Pri donošenju nalaza i mišljenja kao dan nastanka invalidnosti, opasnosti od nastanka invalidnosti i tjelesnog oštećenja uzima se dan kada je na temelju obavljenog pregleda dano mišljenje o invalidnosti, opasnosti od nastanka invalidnosti i tjelesnom oštećenju. Nastanak invalidnosti, odnosno tjelesnog oštećenja prije obavljenog pregleda **može se utvrditi samo na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja** (članak 115. stavak 1. Zakona koji navodi „Iznimno, nastanak invalidnosti, odnosno tjelesnog oštećenja, prije obavljenog pregleda može se utvrditi na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja“). Međutim, ova se iznimka gotovo ne primjenjuje.

Ovime se na štetu osoba s invaliditetom krši jedno od osnovnih načela Zakona o općem upravnom postupku (NN br. 47/09), načelo utvrđivanja materijalne istine, izraženo odredbom članka 8. prema

kojem se u postupku mora utvrditi pravo stanje stvari i u tom cilju se moraju utvrditi sve činjenice i okolnosti koje su bitne za zakonito i pravilno rješavanje upravne stvari.

I u 2012. godini je prevladavalo nepovjerenje stranaka u ispravnost postupanja državnih tijela i javnih službi u vršenju javnih ovlasti pa su učestali zahtjevi za kontrolom njihovog rada u slučajevima odbijanja zahtjeva za ostvarivanje određenih prava iz sustava mirovinskog osiguranja. Jednako tako stranke se osobito često obraćaju zbog pravnih savjeta.

*U nastavku iznosimo neke slučajeve pritužbi Uredu:*

Primjer 1.

Stranka se Uredu obratila elektronskom poštom navodeći:

*„Poštovani! Molim Vas za savjet, pošto nemam novaca za sudske sporove i trenutno sam pod ovrhom. U invalidskoj sam mirovini. U prvom postupku u Područnoj službi u O. 17.11.2003.g. doneseno je rješenje o profesionalnoj nesposobnosti za rad. Revizija je provedena 16.02.2004.g. u Zagrebu i profesionalna nesposobnost je preinačena u opću nesposobnost za rad. U periodu dok sam čekala reviziju bila sam prijavljena na Zavod za zapošljavanje i od njih primala naknadu, imala zdravstvenu zaštitu preko njih. Kada sam u Zagrebu dobila informaciju da sam u mirovini odmah sam otišla u Zavod za zapošljavanje i tražila da me skinu sa naknade. To sam morala pismeno zatražiti što sam i učinila. Nakon određenog vremena dobila sam rješenje o mirovini i smatrala da sam tako stekla neku životnu sigurnost. Međutim, 27.02.2004.g. od Zavoda za zapošljavanje dobivam rješenje po kojemu im moram vratiti naknadu koju sam, po njima, nepripadno primala od 17.11.2003.-16.02.2004. g. pošto mi je određena opća nesposobnost za rad. Od Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje sam dobila rješenje po kojemu mi priznaju mirovinu od 17.11.2003.g., ali isplata počinje 16.02.2004. Znači, Hrvatski zavod za zapošljavanje traži da im vratim novce, a Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje ne daje mi mirovinu za taj period. Uz povremeno opominjanje od strane HZZ-a i prigovori na opomene s moje strane to je trajalo do 31.08.2012. kada sam od njih primila Rješenje o ovrsi. Općinski sud u S. me je uputio na parnicu za kaju ja nemam niti novaca niti sam zdravstveno sposobna. U cijelom tome periodu ja sam se obraćala i HZMO-u, 2004-te g. napisala žalbu o početku isplate mirovine i 04.05.2012.g. dobila rješenje po kojemu mi priznaju mirovinu kao i 2004. g. ali isplata i po tome rješenju ide tek od 16.02.2004. Ovrha HZZ-a prema meni je krenula i oni se uredovno naplaćuju od moje mirovine od 1.539,00 kn. To nije otišlo u zastaru. Po nekim informacijama bolje mi je ne pokretati ovrhu prema HZMO, jer njihovo dugovanje prema meni je u zastari. Molim Vas za savjet da li da pokrećem ovrhu protiv HZMO-a, jer oni su ipak državni aparat? Svjesna sam vaših ovlasti i vaših pravnih mogućnosti. Čini mi se da svi kojima se obratim tjeraju vodu na svoj mlin, a ja se moram boriti kako znam i umijem ako sam u mogućnosti. Ako možete, molim Vas, da me savjetujete da li da se upuštam u borbu ili ne?“*

Na osnovu pritužbe stranke zatražili smo od Središnje službe HZMO-a preispitivanje svih relevantnih činjenica u postupanju prema stranci. Stranka je također telefonskim putem kontaktirala pravnu službu HZMO-a. Središnja služba je uvažila pritužbu stranke te je stranci isplaćena mirovina za vremenski period od 17.11.2003. do 16.02.2004.

Primjer 2.

Sljedeći primjer govori o dugotrajnosti postupka rješavanja zahtjeva za invalidskom mirovinom gdje činjenice govore da prolazi i od 3 do 5 godina da Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje riješi o zahtjevu stranke za invalidskom mirovinom, u kojem periodu je osoba s invaliditetom bez ikakvih primanja ili sa veoma malim primanjima sa kojima mora živjeti do donošenja pravomoćnog rješenja kojim se rješava o njenom životnom pravu kao što je mirovina.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se stranka navodeći da je dana **14.08.2008.** godine podnio Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO), Područna služba u S.B. zahtjev za priznavanje prava na invalidsku mirovinu primjenom Ugovora o socijalnom osiguranju s

Bosnom i Hercegovinom, ujedno i izračun invalidske mirovine na temelju 20 godina mirovinskog staža ostvarenog u republici Bosni i Hercegovini. Naime, imenovani od 2009. ostvaruje invalidsku mirovinu u iznosu 226,34 kn na osnovi ostvarenog mirovinskog staža od 5 godina i 5 dana u Republici Hrvatskoj i to su sva primanja koja navedeni ima.

S obzirom da HZMO, Područna služba u S.B. do današnjeg dana nije se očitovala na traženje imenovanog dopisom smo požurili rješavanje u navedenom predmetu.

Kako smo zaprimili obavijest od Područne službe HZMO-a iz S.B. da se predmet nalazi na rješavanju u Središnjoj službi u Zagrebu te da još uvijek nije riješen požurili smo rješavanje istog kod Središnje službe HZMO-a.

Iz očitovanja Središnje službe HZMO-a u Zagrebu proizlazi da su od Područne službe u S.B. zaprimili medicinsku dokumentaciju dana 09. srpnja 2012. radi donošenja liječničkog stručnog mišljenja za bosanskohercegovačkog nositelja osiguranja.

Ovlašteni vještak pozvao je korisnika mirovine na pregled 07. rujna 2012., nakon čega će donijeti liječničko stručno izvješće, obrazac HR/BiH 207, koji će nadležna služba u S.B., uz obradu zahtjeva, proslijediti bosanskohercegovačkom nositelju osiguranja.

U mjesecu prosincu 2012. telefonskim putem kontaktirali smo Središnju službu HZMO-a radi provjere faze rješavanja predmeta gdje nam je rečeno da je dana 25.09.2012. nalaz mišljenja vještaka upućen u Područnu službu S.B. Telefonskim putem kontaktirali smo i Područnu službu u S.B. Referentica zadužena za predmet rekla nam je da je predmet (nalaz) proslijeđen u BiH na daljnje rješavanje. Iz bosanskohercegovačkog osiguranja javljaju da je predmet iz Doboja proslijeđen u Orašje zbog sudjelovanja osobe s invaliditetom u postrojbama HVO-a. O svemu ovome upoznali smo stranku. Do pisanja ovog izvješća predmet, odnosno zahtjev za invalidsku mirovinu imenovanog podnesen dana 14.08.2008. godine još uvijek nije riješen. Nema valjanog objašnjenja za višegodišnje trajanje postupka u ovom slučaju.

Primjer 3.

*Pravobraniteljici se obratila stranka žaleći se na postupanje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO) koji joj niti u drugostupanjskom postupku nije priznao pravo na naknadu za tjelesno oštećenje, potvrdivši rješenje prvostupanjskog tijela koje je odbilo imenovanoga sa zahtjevom za naknadu za tjelesno oštećenje obrazlažući da je nastalo tjelesno oštećenje posljedica ozljede izvan rada.*

*Međutim, pregledom medicinske dokumentacije nalazimo specijalistički nalaz od 30. 3. 2011. u kojemu se navodi da je ozljeda desnog koljena posljedica nesreće na radu. Uz to, radi li se o povredi na radu moguće je provjeriti iz Prijave o ozljedi na radu koju je priznao Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, a potvrditi i evidencija i izvod o iznosu isplaćivane naknade za bolovanje. U slučajevima ozljede na radu bolovanje se isplaćuje u iznosu od 100% . Ako je imenovani u to vrijeme dok je bio neprekidno na bolovanju primao naknadu plaće za bolovanje pod šifrom ozljeda na radu (u 100% iznosu), tada je njemu ozljeda na radu faktično i pravno kao takva priznata (kao primjer navodimo: presuda Upravnog suda RH, Us-1918/2005 od 14 lipnja 2007.). Što se sve smatra ozljedom na radu govori članak 37. Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 130/10 (pročišćeni tekst)).*

*Budući da nije razvidno iz kojeg razloga HZMO nije uzeo u obzir Prijavu o ozljedi na radu koju je takovom priznao Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, stranka je upućena na mogućnost pokretanja upravnog spora uz preporuku da uz tužbu neizostavno priloži medicinsku i ostalu dokumentaciju/izvadak iz evidencije te ostalo kojom dokazuje da je tjelesno oštećenje posljedica ozljede na radu.*

Primjer 4.

*Pravobraniteljici se obratila osoba s invaliditetom (paraplegija) žaleći se na postupanje Područne službe u O., Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO) koji ju je odbio u zahtjevu za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja, koji joj ne priznaje postojanje bilo kakvog tjelesnog oštećenja navodeći da nije nastao gubitak, bitnije oštećenje ili znatnije onesposobljenje pojedinih organa ili dijelova tijela!?*

Na osnovu pritužbe osobe s invaliditetom obratili smo se u Središnju službu HZMO-a u Zagrebu ističući kako je imenovani osoba s oduzetošću gornjih i donjih ekstremiteta nastalom kao posljedica povrede vratne kralježnice. Područnoj službi u O. obratio se zahtjevom za priznavanje prava na naknadu za tjelesno oštećenje te utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja. Njihovim rješenjem iz 2011. zahtjev imenovanog je odbijen kao na zakonu neosnovan, a iz obrazloženja nije razvidno postojanje tako teškog invaliditeta kao što je tetraplegija, već naprotiv – navodi se da nije nastao gubitak, bitnije oštećenje ili znatnije onesposobljenje pojedinih organa ili dijelova tijela!?

Na spomenuto rješenje imenovani je pravovremeno uložio žalbu. Međutim, kao osoba s najtežim invaliditetom, prijavio se na natječaj objavljen od strane Ministarstva socijalne politike i mladih za dodjelu osobnog asistenta, gdje kao obveznu dokumentaciju prijavljeni kandidati moraju priložiti rješenje HZMO-a o postotku oštećenja. S obzirom da je natječaj otvoren do 20. travnja 2012. ukoliko imenovani ne priloži traženo rješenje, njegov zahtjev za osobnog asistenta koji mu je neophodan za bilo kakvo funkcioniranje, biti će odbijen.

Središnju službu HZMO-a u Zagrebu koja rješava u drugom stupnju po žalbi imenovanog zamolili smo za žurnost u postupku donošenja rješenja o postotku tjelesnog oštećenja za imenovanog čemu su se oni i odazvali te je imenovani u roku dobio drugostupanjsko rješenje o postojanju 100% tjelesnog oštećenja.

#### Primjer 5.

Elektronskom poštom dobili smo upit imenovanog koji glasi:

*„Osoba sam sa 80% procjene invalidnosti obolio od MS prije tri god. Sada me šalju u invalidsku mirovinu imam 7 god radnog staža pa me zanima od prilike koliko bi iznosila ta mirovina i dali imam neku novčanu naknadu na taj postotak invalidnosti unaprijed hvala na odgovoru“.*

Imenovani je upozoren da će mu obzirom na veoma mali broj godina mirovinskog staža najvjerojatnije biti obračunata najniža mirovina. Po članku 82. Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10 i 61/11) (dalje ZOMO-a) propisano je da se osiguranicima, kojima će mirovina određena prema ovom Zakonu biti niža od najniže mirovine, odredi najniža mirovina. Najniža mirovina ne pripada osiguraniku za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti.

Visina najniže mirovine računa se tako da se svaka godina mirovinskog staža pomnoži s 0,825% , od prosječne bruto plaće svih zaposlenih u Republici Hrvatskoj u 1998., uz primjenu mirovinskog faktora iz članka 80. ZOMO-a.

Najniža mirovina određuje se prema navršenom mirovinskom stažu, a ne prema razdoblju provedenom u zaposlenju s nepunim radnim vremenom.

Za minimalnu mirovinu u RH potrebno je najmanje 15 godina mirovinskog staža. “Svaka godina tog staža iznosi, naime, 56,59 kuna i pomnožena s 15 godina daje iznos od 848,8 kn”,

Ukoliko bi pomnožili godine mirovinskog staža koje ima stranka, 7 x 56,59 kn dobili bi iznos od cca 400,00 kn. s obzirom da imenovani ne ide u punu mirovinu jer nema opću već samo profesionalnu nesposobnost za rad mirovinski faktor iznosi 0,8 te smo preporučili da bi za imenovanog bilo najpovoljnije da mu poslodavac pronađe radno mjesto sukladno njegovim preostalim radnim sposobnostima. Tada bi primao punu plaću i mali iznos na račun invalidske mirovine (polovica invalidske mirovine jer tada mirovinski faktor iznosi 0,5). Stranka je upućena na mogućnost da u nadležnom područnom uredu HZMO-a zatraži točan izračun mirovine.

Što se tiče pitanja o ostvarivanju prava na naknadu za tjelesno oštećenje, stranka je upoznata s odredbom čl. 56. st. 2. ZOMO-a prema kojoj pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja stječe osiguranik kod kojega tjelesno oštećenje od najmanje 30% nastane kao posljedica ozljede na radu ili

profesionalne bolesti (bolesti koja je vezana uz obavljanje radnog odnosa). U konkretnom slučaju bi to značilo da njegova bolest mora biti od strane medicine rada priznata kao profesionalna bolest, odnosno bolest nastala uslijed težine njegovog posla i radnog mjesta ili kao takva mora biti procijenjena u postupku vještačenja od strane vještaka HZMO-a.

Napominjemo da rješenje o postotku tjelesnog oštećenja izdaje jedino Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i to u okviru postupka rješavanja o pravu na naknadu zbog tjelesnog oštećenja. Budući da se naknada ostvaruje samo u slučajevima kada je tjelesno oštećenje uzrokovano ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, neki područni uredi postupajući po zahtjevu stranaka za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja u svim slučajevima gdje ne postoji zakonska osnova za priznavanje prava na naknadu – odbacuje zahtjev kao neosnovan, a ne utvrđuju pri tome niti postotak tjelesnog oštećenja. Problem nastaje u slučajevima kada se za ostvarivanje prava iz drugih sustava ili povlastica (pravo na neplaćanje autocesta, pravo na znak pristupačnosti radi parkiranja, rtv pretplata, povlastice za putovanje i dr.) kao dokaz invaliditeta zahtijeva rješenje HZMO-a o postotku tjelesnog oštećenja, a područni ured odbije zahtjev kao što je bio opisan slučaj iz O. Međutim, većina područnih ureda ipak izdaje rješenja o postotku tjelesnog oštećenja, a bez priznavanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje.

Primjer 6.

Pravobraniteljci se obratio brat osobe s invaliditetom koja ima umjereno mentalnu retardaciju, također i majka mu je osoba s invaliditetom, a to je bio i pokojni otac, a oboje roditelja oboljeli su od azbestoze - tražeći savjete o načinima ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i naknade štete zbog azbestoze za sestru i oba roditelja.

*„Poštovani, molio bih vas hitan odgovor, s obzirom da imam još pet dana za žalbu.*

*Naime, otac mi je umro 14.06.2012., od azbestoze u 79. godini života.*

*Živio je sa suprugom, mojom majkom koja ima 75. godina života i također ima azbestozu, i nisu dobili nikakvu odštetu ili nadoknadu za profesionalnu bolest!?*

*Sa njima je živjela i moja sestra koja ima 42. godine i mentalno je retardirana osoba, koja je završila specijalnu školu "Juraj Bonači" u Splitu 1989. godine.*

*U toj školi su je osposobili za pomoćnu kuharicu, i od 1989. godine se nalazi na zavodu za rad i do danas nikada nije radila.*

*Do 1999. godine se vodila preko mirovinskog osiguranja, a od 1999. godine se vodi na socijalnoj skrbi gdje je pok. otac jedva dobio za nju 350,00 kuna naknade do zaposlenja do kojeg nikada nije došlo, i to je jedino pravo što su mi roditelji dobili u 42. godine za bolesnu sestru.*

*Otac mi je imao mirovinu u iznosu od 2.500 kuna, a majka ima mirovinu od 1.800 kuna, i oba dvoje su radili u V. u tvornici salonita od 1970-1990 gdje su i oboljeli od azbestoze, gdje su radili puno radno vrijeme i nisu nikada dobili ili koristili nikakve pomoći, potpore i prava za ekonomsku sigurnost i odgovarajući životni standard svoje bolesne kćeri.*

*Nakon smrti oca podnosim zahtjev za obiteljskom mirovinom na ime bolesne sestre na mirovinsko osiguranje u S., dovodim sestru na komisiju kod doktora vještaka koji mi usmeno odgovara da sestra ima pravo na obiteljsku mirovinu, ali da moram donijeti potvrdu da je završila "Juraj Bonači", da donesem potvrdu sa zavoda za zapošljavanje da nije nikada radila, i da je moram odvesti na psihologijsku obradu da je proglašena nesposobna za rad.*

*Psiholog utvrđuje još goru dijagnozu, tj. da se iz lake retardacije stanje pogoršalo u umjerenu mentalnu retardaciju.*

*Nalaze donosim istom doktoru koji mi opet ponavlja da neće biti nikakvih problema, samo da spis mora ići u Zagreb na potpis i potvrdu, te da ona uz to ima pravo i na osobnu invalidnost koju može ostvariti preko socijalne skrbi.*

*Prije 10 dana smo dobili rješenje iz S. da nam se odbija obiteljska mirovina, znači da do Zagreba uopće nije ni došlo.*

*S obzirom da mi majka i sestra žive od 2.150 kuna mjesečno, molio bih vas za savjet i pravnu zaštitu od svih oblika zloupotrebe, iskorištavanja ili ponižavajućih postupaka, uključujući i sudsku zaštitu.*

*Molio bih vas da me uputite na institucije koje me mogu zaštititi instrumentima pravne države, i dovesti do poštivanja ljudskog dostojanstva, te prava na što normalniji i pristojniji život moje bolesne sestre i majke. Unaprijed hvala.“*

U odgovoru koji se tiče obiteljske mirovine, imenovani je upoznat s uvjetima koje zakon propisuje za ostvarivanje ovog prava za sestru koja ima 42 godine.

Između ostalog, naveli smo i da obiteljska mirovina jest pravo, odnosno primanje iz mirovinskog osiguranja, koje na temelju Zakona o mirovinskom osiguranju (ZOMO-a) mogu ostvariti članovi obitelji u povodu smrti osiguranika ili korisnika. Da bi se ostvarilo pravo na obiteljsku mirovinu trebaju biti ispunjeni opći i posebni uvjeti.

Opći uvjet koji je kod njegove sestre ispunjen jeste da je otac primao mirovinu.

Posebni uvjet koji treba biti ostvaren da bi se ostvarilo pravo na obiteljsku mirovinu kojeg utvrđuje Područna služba Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u S., a tiče se njegove sestre jeste da navedena u trenutku smrti roditelja kumulativno ispunjava uvjete:

da je bila uzdržavana od strane roditelja i da ima u to vrijeme opću nesposobnost za rad. Oba uvjeta moraju biti istodobno ispunjena. Spornim nalazimo činjenicu što je imenovana godinama prijavljena na zavodu za zapošljavanje kao nezaposlena i primatelj naknade do zaposlenja, što je područni ured odbivši zahtjev za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu vjerojatno uzeo u obzir smatrajući navedenu činjenicu dokazom radne sposobnosti kao i dokumentaciju iz sustava socijalne skrbi koja datira iz vremena kada je sestra imala 15 godina. Imenovani je upućen na mogućnost žalbe. Do pisanja izvješća postupak nije završen.

U odgovoru glede obeštećenja stranka je upoznata da po pitanju obeštećenja osoba koje imaju priznatu profesionalnu bolest uzrokovanu azbestom Zakon o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu (NN br. 79/07 i 139/10) u svom članku 8. navodi:

„Članak 8.

Odštetne zahtjeve na temelju pravomoćne sudske presude osobe iz članka 3. ovoga Zakona imaju pravo podnijeti Povjerenstvu u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

Pravo podnošenja odštetnih zahtjeva imaju i osobe kojima je utvrđena i priznata profesionalna bolest zbog izloženosti azbestu, u roku od šest mjeseci računajući od dana priznanja profesionalne bolesti zbog izloženosti azbestu pod uvjetom da sudskim putem nisu zatražile naknadu štete.

Pravo na podnošenje odštetnog zahtjeva imaju i osobe koje su podnijele tužbeni zahtjev, ako su sudski postupci u tijeku na dan stupanja na snagu ovoga Zakona, u roku od trideset dana od dana pravomoćnosti sudske presude.“

S obzirom na navode da je roditeljima imenovanoga priznata profesionalna bolest 2009. godine (potvrđuje se profesionalna etiologija bolesti poplućnice dijagnoze: "Plaque pleurae propter expositionem asbesti professionalis", šifre prema MKB-10:(J92.9).) te da su vodili sudski postupak za naknadu štete te predali zahtjev Povjerenstvu koje rješava po zahtjevima za obeštećenje preporučili smo da zahtjevom Povjerenstvu traži žurno donošenje pismenog rješenja o pravu na obeštećenje oca i majke.

Glede upita imenovanog koje se dotiče mirovinskog osiguranja imenovani navodi da njegova majka ostvaruje mirovinu od 1992. godine i to sada u iznosu od 1.856 kuna. Obzirom na podatke kojima raspolazemo, upućen je na mogućnost da majka podnese zahtjev za stjecanje prava na starosnu mirovinu radnika profesionalno izloženih azbestu.

Zahtjev je utemeljen na članku 1. stavak 3.; članku 2. stavak 2.; članku 6. stavak 2. Zakona o uvjetima za stjecanje prava na starosnu mirovinu radnika profesionalno izloženih azbestu NN br. 79/07, 149/09 i 139/10), ali i na Rješenju Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Područnog ureda u S. od 12.09.2012. o priznanju profesionalne bolesti dijagnoze „Plaque pleurae propter expositionem asbesti profess.“ Šifre prema MKB-10: (J92.9) (azbestoza). Upućen je da zahtjevu priloži medicinsku dokumentaciju i rješenje iz 2009. kojim joj je potvrđena profesionalna etiologija bolesti poplućnice (dijagnoze: "Plaque pleurae propter expositionem asbesti professionalis, šifra dg.bolesti prema MKB-10:(J92.0)" (koju također mora priložiti).



Važno je napomenuti da se prema gore navedenom zakonu pod profesionalnom izloženošću azbestu, smatra neposredna i posredna izloženost azbestu.

Neposredna izloženost azbestu postoji zbog rada u proizvodnji, uporabi, razgradnji, odstranjivanju, skladištenju ili transportu azbesta, odnosno azbestnih proizvoda ili na servisnim poslovima u pogonima za proizvodnju azbestnih proizvoda u Republici Hrvatskoj (članak 1. stavak 2. podstavak 1. Zakona). Pri tome, su obuhvaćeni radnici koji su navršili 50 godina života (muškarac), odnosno 45 godina života (žena) i 25 godina staža osiguranja, **pod uvjetom da su 10 godina radili na poslovima na kojima su bili neposredno profesionalno izloženi azbestu.**

**Neposredna** izloženost azbestu utvrđuje se u postupku pokrenutom po zahtjevu za stjecanje prava na starosnu mirovinu prema ovome Zakonu, na temelju potvrde poslodavca uspostavljene u skladu s člankom 171. Zakona o općem upravnom postupku (ZUP) o tome da je radnik radio na poslovima u proizvodnji, uporabi, razgradnji, odstranjivanju, skladištenju ili transportu azbesta, odnosno azbestnih proizvoda ili na servisnim poslovima u pogonima za proizvodnju azbestnih proizvoda u Republici Hrvatskoj i da je bio neposredno izložen azbestu u skladu s člankom 1. stavkom 2. podstavkom 1. Zakona, te razdoblje od kada do kada je radio na tim poslovima.

**Posredna** izloženost azbestu postoji zbog rada kod fizičke ili pravne osobe sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koja je u svojoj proizvodnji koristila azbest (članak 1. stavak 2. podstavak 2. Zakona). Pri tome, su obuhvaćeni radnici koji su navršili 53 godine života (muškarac), odnosno 48 godina života (žena) i 30 godina staža osiguranja, pod uvjetom da su radili najmanje 20 godina kod poslodavca, koji je u svojoj proizvodnji koristio azbest, odnosno koji su bili posredno profesionalno izloženi azbestu.

Posredna izloženost azbestu utvrđuje se u postupku pokrenutom po zahtjevu za stjecanje prava na starosnu mirovinu prema ovome Zakonu, na temelju potvrde poslodavca, uspostavljene u skladu s člankom 171. ZUP-a o tome na kojem radnom mjestu je radnik radio i u kojem razdoblju je radio kod toga poslodavca i bio posredno izložen azbestu u skladu s člankom 1. stavkom 2. podstavkom 2. Zakona i da je taj poslodavac (fizička ili pravna osoba) u svojoj proizvodnji koristio azbest.

Za dokazivanje ove činjenice mogu se koristiti i druga pisana dokazna sredstva (pravomoćna presuda nadležnog redovnog suda o naknadi štete zbog rada s azbestom, rješenje Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske o oštećenju i sl.), kao i ostali relevantni dokazi (radna knjižica radi utvrđivanja razdoblja radnog odnosa kod odnosnog poslodavca, ugovor o zasnivanju radnog odnosa, odluka o rasporedu na određena radna mjesta i sl.).

Priložiti mora najprije Rješenje Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje kojim joj je priznata profesionalna bolest, zatim uz sve gore navedeno što služi kao dokaz bilo za neposrednu izloženost bilo za posrednu izloženost (iz radne knjižice se vidi koliko je radila kod poslodavca) i medicinsku dokumentaciju.

Ujedno je stranka upućena na podnošenje zahtjeva za naknadu za tjelesno oštećenje u Područnoj službi HZMO-a kojem priložiti kompletnu medicinsku dokumentaciju te rješenje HZZO-a o priznavanju profesionalne bolesti.

Glede socijalne skrbi imenovanog smo upoznali da su prava iz socijalne skrbi koja može ostvariti njegova majka: osobna invalidnina ili doplatak za pomoć i njegu (ukoliko ne ostvari osobnu invalidninu može zatražiti doplatak za pomoć i njegu, odnosno ne može primati jedno i drugo) Za navedeno pravo potrebno je podnijeti pisani zahtjev područnom Centru za socijalnu skrb te ujedno priložiti i potrebnu dokumentaciju (preslika osobne iskaznice, rodnog lista, izvod zadnja 3 mjeseca mirovinskih primanja, na poreznoj upravi potvrda o visini prihoda za majku, uvjerenje o prebivalištu, domovnica te preslike medicinske dokumentacije za majku).

Glede pitanja koje se tiču zdravstvene zaštite stranka je upoznata s odredbama dopunjenog članka 2. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN br. 150/08, 94/09, 153/09, 71/10, 139/10, 49/11, 22/12, 57/12 i 90/12 - OUSRH) koji propisuje da se u okviru prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, koje provodi Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (dalje HZZO), osiguravaju i prava

za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti, čime se proširuju prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Dodanim člancima 14.a, 14.b i 14.c propisuju se mjere za sprečavanje ozljeda na radu te mjere za sprečavanje i otkrivanje profesionalnih bolesti, kao i prava koja osiguranici ostvaruju u okviru prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti, a to su pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na novčane naknade. Tim se člancima propisuje i što se sve smatra ozljedom na radu, dok su profesionalne one bolesti koje su izazvane dužim neposrednim utjecajem procesa rada i uvjeta rada na određenim poslovima.

HZZO se time obvezuje u potpunosti na plaćanje zdravstvenih usluga za liječenje koje je posljedica priznate ozljede na radu odnosno profesionalne bolesti. Nadalje, osigurana osoba kojoj je priznata ozljeda na radu, odnosno profesionalna bolest, ostvaruje pravo na ortopedsku i druga pomagala te dentalno-protetsku pomoć i dentalno-protetske nadomjestke bez ispunjenja prethodnog staža osiguranja u trajanju od minimalno 12 mjeseci neprekidno, odnosno 18 mjeseci s prekidima (članak 19.).

Novim člankom 24.a utvrđuju se prava na novčane naknade u okviru obveznog zdravstvenog osiguranja za slučaj priznate ozljede na radu, odnosno profesionalne bolesti, odnosno pravo na naknadu plaće za vrijeme privremene nesposobnosti za rad, pravo na naknadu troškova prijevoza u svezi s korištenjem zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Novim člankom 52.a utvrđuju se prava na ostvarivanje pogrebnih troškova ako je smrt osigurane osobe neposredna posljedica priznate ozljede na radu, odnosno profesionalne bolesti.

Međutim, prema naknadno dostavljenim zdravstvenim nalazima i ostaloj dokumentaciji za majku uz najrelevantniji nalaz i mišljenje specijaliste pulmologa proizlazi da je majci utvrđeno lakše oštećenje respiratorne funkcije za koje nisu određeni postoci tjelesnog oštećenja po Zakonu o listi tjelesnih oštećenja (NN br. 162/98) točki V. Pluća i srce (stranica 7.). Zakon dostavljen stranci.

S obzirom na pritužbu stranke da Povjerenstvo za azbest još uvijek nije donijelo rješenje o pravu na odštetu obratili smo se navedenom Povjerenstvu te zatražili očitovanje o razlozima zbog kojih nisu postupili po zahtjevu imenovanog.

Naime, otac imenovanoga pokojni A.P. podnio je dana 21.01.2008. „Povjerenstvu za azbest“ zahtjev za obeštećenje s obzirom da je obolio od „azbestoze“ uzrokovane dugotrajnom izlaganju azbestu. Njegovom ocu rješenjem je priznata profesionalna bolest dijagnoze „Plaque pleurae propter expositionem asbesti profess.“ (azbestoza).

U svojoj pritužbi imenovani također ističe da od dana podnošenja zahtjeva do današnjeg dana Povjerenstvo za azbest nije poduzelo nikakve radnje u postupku po zahtjevu za naknadom štete pok. oca navodeći da je dobio sudsku parnicu kod Trgovačkog suda u S., ali mu nije isplaćena odšteta zbog toga što je tvornica salonita „Vranjic“ u stečaju i nema novaca za isplatu.

Stoga se pok. otac obratio Povjerenstvu za azbest zbog naknade štete radi oboljenja od profesionalne bolesti „azbestoze“. Međutim, da bi Povjerenstvo moglo dalje postupati po zahtjevu u smislu donošenja pozitivnog rješenja AP je morao Povjerenstvu dostaviti dokaz da se odrekao tužbe i tužbenog zahtjeva u tom predmetu s potvrdom pečata primitka istog od strane nadležnog suda.

U tom smislu, prema navodima imenovanog Povjerenstvu je dostavljena izjava da odustaju od sudskog postupka za naknadu štete, kao i podnesak tužitelja o povlačenju tužbe u sudskom predmetu, te zapisnik sa ročišta u tom istom predmetu.

Tada su mu prema Zakonu o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu („Narodne novine“ 79/07 i 139/10) trebala biti isplaćena obeštećenja sa pravom prvenstva, s obzirom da je tvornica salonita „Vranjic“ bila u stečaju.

S obzirom da imenovanom nije dostavljeno rješenje o obeštećenju te postoji sumnja u kršenje odredbi Zakona o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu („Narodne novine“ 79/07 i 139/10) i Zakona o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 53/91. i 103/96.), pozvali smo Povjerenstvo za azbest da nas izvijeste o svim poduzetim radnjama u postupku.

U svom očitovanju Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom Povjerenstvo navodi da: „odštetni zahtjev dostavljen je Povjerenstvu dana 24.01.2008. Prema tada važećem Zakonu o općem

upravnom postupku (NN br. 53/91 i 103/96), u trenutku podnošenja, zahtjev nije bio uredan s obzirom da nisu priloženi svi potrebni dokazi. Dana 08.12.2008. godine podnositelj zahtjeva je dostavio dopunu dokumentacije, ali ni nakon toga odštetni zahtjev nije bio potpun. Stoga je Povjerenstvo dana 12.01.2009. godine dostavilo stranci pisani dopis s uputom što je sve potrebno dostaviti, iako je imenovani o svemu tome obaviješten 26.11.2008. godine.“

„Nadalje, dana 30.06.2009. god. gospodin A.P. je bio pismeno obaviješten da zbog sudskog postupka za naknadu nematerijalne štete koji je imenovani vodio kod Trgovačkog suda S. protiv poslodavca Salonita, Povjerenstvo neće postupati o njegovom odštetnom zahtjevu, jer podnesak o povlačenju tužbe u sudskom postupku koji je dostavljen u spis pri Povjerenstvu, nije dokaz o odricanju od tužbenog zahtjeva. Valjani dokaz o odricanju od tužbenog zahtjeva nije dostavljen do današnjeg dana.

Dana 07.09.2009. god. zaprimljen je od gospodina A.P. dokaz o utvrđenoj profesionalnoj bolesti zbog izloženosti azbestu, iz kojeg je vidljivo da je imenovanom bila utvrđena profesionalna bolest zbog izloženosti azbestu tek 03.08.2009. godine. Temeljem članka 2. Zakona o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu (NN br. 79/07 i 139/10), utvrđena profesionalna bolest je uvjet za podnošenje odštetnog zahtjeva, što znači da se predmetni odštetni zahtjev mogao smatrati uredno podnesenim u smislu Zakona o općem postupku od dana 07.09.2009. godine.“

Iz Povjerenstva navode i da: „S obzirom na organizacijske i kadrovske promjene koje su uslijedile temeljem Zakona o izmjenama zakona o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu (NN br. 139/10), Povjerenstvo je tek u svibnju 2011. godine nastavilo s radom. Tada je pregledano preko 700 preuzetih zaostalih predmeta, od kojih je većina bila iz 2007., 2008. i 2009. godine i od tada se predmeti rješavaju prema godini zaprimanja zahtjeva, sukladno proračunskim mogućnostima. U tijeku je obrada odštetnih zahtjeva iz 2007. i 2008. godine. U očekivanju da će u međuvremenu prispjeti dokaz o odricanju od tužbenog zahtjeva, predmet gospodina A.P. je upućen na stručno-medicinsko vještačenje dana 28.11.2011. godine. Vještačenje u ovom predmetu nije obavljeno, te stoga rješenje o njegovom odštetnom zahtjevu nije izdano. Kada se dana 22.10.2012. godine telefonski javio Povjerenstvu sin pok. A.P. i usmeno obavijestio Povjerenstvo o smrti svoga oca, bio je upućen dostaviti rješenje o nasljeđivanju, što do današnjeg dana nije učinio. Po primitku rješenja o nasljeđivanju biti će moguće izdati rješenje o obustavi postupka povodom odštetnog zahtjeva A.P., temeljem kojeg rješenja nasljednici imaju mogućnost pokrenuti upravni spor.“

Budući da sin AP pobija navode tvrdeći da su Povjerenstvu dostavljeni svi traženi i relevantni dokumenti o čemu posjeduje dokaze, zbog sumnje da su u ovom predmetu prekršene odredbe Zakona o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu, također i Zakona o općem upravnom postupku na štetu osobe s invaliditetom zatražit će se od Povjerenstva za azbestozu dopuna očitovanja kako bi se utvrdilo je li bilo nezakonitog postupanja nadležnih tijela.

### **3.9. SOCIJALNA ZAŠTITA**

#### **3.9.1. SOCIJALNA SKRB**

##### **Senzibiliziranost stručnjaka centara za socijalnu skrb**

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da se osobama s invaliditetom osigura primjereni životni standard i socijalna zaštita. Sve osobe s invaliditetom koje svoju materijalnu sigurnost ne mogu ostvariti vlastitim radom upućene su na sustav socijalne skrbi. Kada se osoba zbog invaliditeta ne može zaposliti te tako stjecati sredstva potrebna za život, dužnost je države da tim osobama i njihovim obiteljima osigura odgovarajući životni standard te stalno unapređenje životnih uvjeta. Stoga je i zadaća ovog sustava osigurati primjereni prava ovim osobama i članovima obitelji na koje su upućene, uvažavajući njihove sposobnosti i potrebe, kao i težinu invaliditeta. Posebno smatramo važnim da sustav socijalne skrbi pridonese izjednačavanju životnih uvjeta osoba s invaliditetom s drugim osobama i ublažavanju posljedica teške gospodarske situacije na svakodnevni život osoba s invaliditetom.

Kako je sustav socijalne skrbi jedan od značajnijih, to su i kritike na rad ustanova i stručnjaka iz ovog sustava intenzivnije.

Pritužbe korisnika na rad centara za socijalnu skrb odnosile su se ne samo na pritužbe zbog različite primjene propisa, nego i na nedovoljnu informiranost i educiranost stručnjaka u centrima za socijalnu skrb o području invaliditeta. Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom učestalo se javljaju osobe zamolbom za savjetovanje o pravima, izboru rehabilitacijskih usluga, ustanova, u velikom broju slučajeva traže savjetovanje vezano uz planiranje skrbi i organizacije obiteljskog života nakon nastanka invaliditeta. Obzirom da takvu potporu obiteljima pružaju centri za socijalnu skrb (savjetovanje i pomaganje, pomoć pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanja, početka procjena potpora, informiranje i prepoznavanje potreba), Ured ih na navedenu instituciju i upućuje, ali vrlo često povratno čujemo:

- „oni nam nisu znali ništa reći“
- „oni nisu zainteresirani, rekli su neka podnesemo zahtjev za uključivanje u ustanovu za koju se odlučimo, a ne znamo za koju da se odlučimo kad ih ne znamo“
- „rekli su da nemamo pravo na puni iznos invalidnine, ali želimo provjeriti da li je to istina“
- „rekli su nam u centru za socijalnu skrb da to nije njihova stvar (pomoć kod problema uključivanja u vrtić)“

Tako s jedne strane imamo pritužbe na nedovoljan angažman dijela stručnih radnika centara za socijalnu skrb, a s druge strane i nepovjerenje građana u njihovu stručnost.

Iz obrade pojedinih slučajeva, neovisno da li je utvrđen kakav propust u odlučivanju te saznanjima koja smo dobili iz razgovora s djelatnicima centara za socijalnu skrb zaključujemo da se centri za socijalnu skrb nalaze u teškoj situaciji iz više razloga:

- široke i brojne javne ovlasti
- nedovoljan broj stručnih djelatnika
- nova zaduženja koja proizlaze iz različitih protokola o postupanju, konvencija i strategija
- nedovoljno edukacija stručnih djelatnika
- loša organizacija rada cijelog sustava, posebno centara za socijalnu skrb

Potaknuti velikim brojem pritužbi građana s invaliditetom uputili smo nadležnom Ministarstvu socijalne politike i mladih sljedeću preporuku:

Osobe s invaliditetom, koje su u velikoj mjeri usmjerene na prava i usluge upravo u sustavu socijalne skrbi učestalo izražavaju nezadovoljstvo uslugom socijalnih radnika u centrima za socijalnu skrb, o čemu je pravobraniteljica izvještavala Hrvatski Sabor u svakom godišnjem izvješću. Želimo se osvrnuti na posljedice nedavno uvedene nove organizacije rada u centrima za socijalnu skrb, kojom su uvedeni prijemni ured, odjel za novčane naknade, odjel za djecu, mladež i obitelj, te odjel za odrasle osobe. Prema iskustvu građana koji se pritužuju pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, novim ustrojem centara za socijalnu skrb, poslove vezane uz zaštitu prava djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom ne rade više specijalizirani socijalni radnici, kao što je ranije bila praksa, nego socijalni radnici u pojedinim odjelima po teritorijalnom principu.

Centrima za socijalnu skrb nezadovoljne su osobe s invaliditetom, njihove udruge, suradne institucije i službe. Građani su nezadovoljni prije svega stručnim radom socijalnih radnika – ne dobivaju kvalitetne informacije, nedostatna je podrška u prevladavanju teškoća u kojima se zbog invaliditeta nalaze, nerijetko se radi i o nestručnom radu u dijelu priznavanja prava iz socijalne skrbi. Jedna od najznačajnijih primjedbi odnosi se na djelokrug rada centara, čije se djelovanje prema mišljenju samih korisnika do sada uglavnom svodilo na administrativno donošenje rješenja o pravima iz socijalne skrbi, pa se postavlja pitanje prave uloge socijalnih radnika u toj instituciji.

Nezadovoljstvo novim ustrojem centara za socijalnu skrb ekstremno je pojačano, ali ovog puta i od samih djelatnika socijalne skrbi, s kojima smo imali priliku razgovarati prilikom redovitih obilazaka ustanova socijalne skrbi. Sadašnje stanje u centrima za socijalnu skrb doživljavaju kaotičnim – svjesni su da zbog nove organizacije rada nisu u stanju korisnicima pružiti najbolju uslugu (nedostaju im specifična znanja na pojedinim područjima rada), nisu u stanju kvalitetno se posvetiti određenim procesima i područjima rada zbog nedovoljnog broja stručnih djelatnika, a očekivanja korisnika su

velika i smatraju ih opravdanim. Stoga veliki broj djelatnika osjeća izrazito profesionalno i ljudsko nezadovoljstvo stanjem u djelatnosti.

Osim svojih javnih ovlasti, centri za socijalnu skrb dužni su prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi obavljati i **druge stručne poslove**, koje za osobe s invaliditetom imaju izuzetno veliko značenje, koje centri za socijalnu skrb nemaju kapacitet obavljati, a nisu svoje obaveze oslobođeni ako im nisu osigurani kadrovski, edukativni, organizacijski uvjeti (kao što su to npr. obiteljski centri koji obavljaju javne ovlasti i pružaju terapijske i druge usluge „...ako ispunjavaju uvjete o potrebnom broju i osposobljenosti stručnih radnika...“(čl.145. Zakona)).

Pozitivne zakonske norme koje se odnose na ovlaštenja i ulogu centara za socijalnu skrb, propisuju da djelatnost socijalne skrbi obuhvaća mjere i programe potpore pojedincu/obitelji radi ublažavanja, sprječavanja i otklanjanja uzroka i stanja socijalne ugroženosti, unapređenja kvalitete života i osnaživanje u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i aktivnog uključivanja u društvo. Odredbama je utvrđena obaveza stručnih djelatnika da se svakoj osobi mora dati informacija o pravima i uslugama koje mogu pridonijeti zadovoljavanju osobnih potreba i poboljšanju kvalitete života u zajednici da stručnjaci centra procjenjuju potrebe korisnika i planiraju pružanje socijalnih usluga, potiču, predlažu i usklađuju aktivnosti na lokalnoj razini, potiču, organiziraju i provode aktivnosti sa svrhom sprječavanja i suzbijanja socijalnih i osobnih problema. Usluga savjetovanja i pomaganja u obitelji obuhvaća sve oblike stručne pomoći pri prevladavanju obiteljskih poteškoća, te uključuje intenzivnu podršku obitelji u krizi i dugoročni rad sa članovima obitelji, a moramo naglasiti da su ove usluge za osobe s invaliditetom gotovo od najvećeg značaja tijekom trajanja tretmana. Ovo znači da je socijalni radnik u radu s korisnikom u više složenih i zahtjevnih uloga (podrška, osnaživanje, zagovaranje, motiviranje, koordiniranje), koji, kad se radi o osobama s invaliditetom predstavlja temelj kvalitetnog stručnog rada. Socijalni radnik dužan je pružiti korisniku sve oblike savjetovanja, usmjeravanja i pomaganja u obitelji, on ima savjetodavno-terapijsku i socijalno-edukativnu ulogu u radu s obiteljima u krizi u cilju unapređivanja obiteljskih odnosa, a u svojem radu dužan je surađivati s drugim pružateljima usluga u zajednici i osobama koje mogu utjecati na obitelj. Prema našem mišljenju, sve ove uloge i obaveze socijalni radnici nisu u stanju izvršiti obzirom na postojeći ustroj i kapacitete kojima raspolažu. Posebno to nije moguće ukoliko se radi o socijalnom radniku koji sa problematikom osoba s invaliditetom nije upoznat.

Ideja da će model "ureda sve na jednom mjestu" predstavljati kvalitativnu promjenu načina rada kojim će se osigurati kvalitetni prvi kontakt s korisnikom – u provedbi nekih centara potpuno je promašena. To je sa stanovišta korisnika samo još jedna birokratska prepreka za ostvarivanje direktnog kontakta sa onim stručnjakom koji mu je u stvari potreban. Obrasci i rubrike koje trebaju ispuniti u prijemnom uredu prije nego dođu u kontakt sa socijalnim radnikom (u pravilu ponovnim dolaskom u centar) ne mogu se smatrati poboljšanjem kvalitete rada.

Neki centri za socijalnu skrb u odjel novčanih pomoći uvrstili su npr. ostvarivanje prava na osobnu invalidninu. Nakon što osoba obavi razgovor u prijemnom uredu i ispuni potrebne obrasce, odlazi u odjel novčanih naknada gdje ponovno daje podatke o sebi u svrhu postupka vještačenja, a nakon što se donese rješenje za osobnu invalidninu tek će biti upućen nadležnom socijalnom radniku („case manager“), koji mu je nadležan prema mjestu stanovanja i koji će biti zadužen za stručni socijalni rad. Na taj način troše se dragocjeni ljudski i stručni resursi djelatnika centra (nadležni socijalni radnik već bi kroz pripremu postupka vještačenja dobio uvid u problematiku obitelji i započeo sa pružanjem podrške), kvaliteta rada je upitna (priprema za postupak vještačenja zahtijeva specifična znanja), a uz to nije ostvarena ideja „jedan socijalni radnik u obitelji“.

Sve pritužbe osoba s invaliditetom upućene ovom Uredu odnose se na nedostatak upravo ovih usluga koje očekuju dobiti od svojeg socijalnog radnika, za koje on mora biti dodatno educiran. Temeljno obrazovanje socijalnom radniku nedovoljno je u radu sa osobama s invaliditetom - socijalni radnik treba u ovom području dodatna znanja i informacije (o vrstama invaliditeta, specifičnim potrebama, resursima socijalnih usluga u zajednici i dr.) koje dobiva isključivo kroz rad sa ovom kategorijom korisnika, neformalno učenje i cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje. Sadašnja organizacija rada centara za socijalnu skrb otežava i sudjelovanje na stručnim skupovima i

edukacijama, na kojima u pravilu zbog nedostatka sredstava može biti upućen samo mali broj djelatnika.

Svi ovi argumenti odnose se na jednaki način i na rad s osobama lišenim poslovne sposobnosti, kao također vrlo specifičnoj i zahtjevnoj kategoriji korisnika, posebno u svjetlu novog pristupa ovom pitanju sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Svi drugi zadaci koji stoje pred centrima za socijalnu skrb a koji se odnose na sudjelovanje u donošenju socijalnog plana u lokalnoj/područnoj samoupravi, predlaganje mjera unapređenja socijalne politike i drugo predviđeno Zakonom o socijalnoj skrbi, otežano će se izvršavati, ukoliko se specijalizacijom stručnjaka za pojedina područja ne osigura kvalitetniji uvid u specifičnost problematike pojedine kategorije osoba koje se za pomoć i uslugu ili ostvarivanje prava obraćaju centrima za socijalnu skrb.

Neodgovarajući normativi broja stručnih radnika zaposlenih u centrima za socijalnu skrb problem je o kojem se zna već godinama. No čini se da je problem kulminirao novom organizacijom centara za socijalnu skrb i dodavanjem novih ovlasti i zadataka u rad stručnjaka koji proizlaze iz obveze provođenja međunarodnih ugovora i sukladno tome domaćih planova i strategija. U više centara za socijalnu skrb doznajemo o realnoj nemogućnosti izvršenja svih postavljenih zadataka.

Također, smatramo da su u velikom broju županija obiteljski centri resurs čija uloga i djelatnost nisu dovoljno vidljivi kad se radi o potrebama osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Valjalo bi razmisliti o načinima na koje bi se kapaciteti obiteljskih centara mogli na kvalitetniji način iskoristiti - mogućim prijenosom dijela poslova i ovlasti koje sada obavljaju centri za socijalnu skrb ili možda spajanjem sa centrima za socijalnu skrb, čime bi se njihovi ljudski i prostorni kapaciteti ojačali.

S obzirom na navedeno, predložili smo reformirati centre za socijalnu skrb na način da se zadrži specijalizacija stručnih radnika koji će biti posebno dodatno neformalno, ali i formalno educirani za rad s pojedinom kategorijom korisnika. Isto tako smatramo nužnim da se radi uspješnosti izvršavanja svih ovlasti i zadataka centri za socijalnu skrb dodatno ojačaju suradnjom ili reorganizacijom obiteljskih centara ili na drugi način.

Ministarstvo socijalne politike i mladih odgovorno je da centri za socijalnu skrb dobiju odgovarajuće uvjete kako bi mogli ispuniti složene zadaće koje su im zadane. Centri za socijalnu skrb još uvijek nisu informatizirani na način da su im određene radne procedure olakšane. Prilikom obilazaka županija o tome smo imali više puta priliku čuti. Centrima nedostaju baze podataka o korisnicima koje bi im omogućavale analizu i praćenje pokazatelja značajnih za socijalno planiranje. Vjerujemo da centrima za socijalnu skrb nedostaje i određeni broj stručnih djelatnika, te da trenutno važeći normativi stručnih djelatnika ne osiguravaju i značajnije podizanje kvalitete rada. Eventualni propusti u radu stručnjaka centara za socijalnu skrb (koji ponekad mogu imati kobne posljedice), zasigurno se ne mogu svesti na isključivo osobnu odgovornost djelatnika, nego je u velikoj mjeri posljedica sustava. Podsjećamo i osnivača centara za socijalnu skrb, nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih, da udovoljavanje svim obavezama stručnjaka u centrima za socijalnu skrb nije moguće bez odgovarajućih kapaciteta (ljudskih, stručnih, prostornih, infrastrukturnih, organizacijskih), a u planiranju i osiguravanju tih kapaciteta ne bi trebalo zaboraviti kako je djelatnost socijalnog rada definirana člankom 2. **Zakona o djelatnosti socijalnog rada (NN 124/11, 120/12):** „...Djelatnost socijalnog rada obuhvaća: *Informiranje – Savjetovanje – Zastupanje, zagovaranje i osnaživanje – Krizne intervencije – Upravljanje sukobima – Stvaranje novih i mobiliziranje postojećih resursa – Osobno usmjereno planiranje – Socijalno dijagnostičiranje – Psihosocijalno i psihoterapijsko savjetovanje (i aktivnosti) – Umrežavanje, koordiniranje i suradnja – Obiteljsku medijaciju – Evaluacijske aktivnosti – Socijalne akcije – Socijalno mentorstvo – Vođenje i izradu dokumentacije – Rad s javnošću –* „i drugo.

To znači da organizaciju rada u centrima za socijalnu skrb i potrebe za stručnim djelatnicima nije moguće planirati samo na temelju pokazatelja o broju priznatih prava ili usluga.

Što se tiče postupanja centara za socijalnu skrb, uočili smo nekoliko slučajeva u kojima se centri za socijalnu skrb pozivaju na „do tada uobičajenu praksu“ koja se primjenjuje unatoč činjenici da je ta uobičajena praksa u neskladu sa zakonskim odredbama i ovlaštenjima centra za socijalnu skrb.

#### Primjer 1.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djeteta s teškoćama u razvoju zbog propusta centra za socijalnu skrb u postupku djetetova uključivanja u program osposobljavanja. Roditelji navode da su se početkom srpnja obratili nadležnom centru za socijalnu skrb radi upisa djeteta u dnevni boravak radi osposobljavanja u domu socijalne skrbi, nakon čega centar nije ništa poduzimao do kraja kolovoza, zbog čega je dječak zakasnio s redovitim upisom u školu i time izgubio mogućnost organiziranog prijevoza školskim kombijem. Stoga sada zbog propusta nadležnog centra za socijalnu skrb dječak koji se inače kreće isključivo u invalidskim kolicima nema organizirani prijevoz do škole.

Povodom njihova obraćanja Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražio je izvješće navedenog centra za socijalnu skrb, te navedenog doma.

Iz zaprimljenih izvješća proizlazi sljedeće:

- roditelji su se obratili centru za socijalnu skrb dana 12.07.2012. zahtjevom za upis i boravak u domu za vrijeme osposobljavanja
- povodom zahtjeva roditelja centar za socijalnu skrb mjesec i pol dana nije poduzeo niti jednu radnju u postupku, navodeći da je to do sada uobičajena praksa, prema kojem nadležni centar po zahtjevu stranke ne čini ništa dok određena ustanova ne dostavi nadležnom centru za socijalnu skrb odluku da je učenik uključen u program (nejasno je na koji način u takvom slučaju škola bez odgovarajućeg zahtjeva i dokumentacije provodi upis i odlučuje o prijemu učenika)
- unatoč takvom navodno uobičajenom postupku, tek nakon telefonskog razgovora sa socijalnom radnicom doma, nadležni je centar za socijalnu skrb ipak domu uputio zahtjev za uključivanje u program osposobljavanja, a zahtjev je upućen 30.8.2012. (gotovo 1,5 mjesec nakon podnesenog zahtjeva stranke)
- dom je pak po prijemu zahtjeva centra za socijalnu skrb održao 4.9.2012. sjednicu Komisije za prijem i otpust učenika, na kojoj je učenik primljen na cjelodnevni boravak u svrhu provedbe programa osposobljavanja za život; kako međutim majka nije bila suglasna da se ne pokuša osposobljavanje za samostalan rad u nekom od zanimanja, roditelji su od socijalne radnice doma dobili uputu o postupku izmjene prijedloga za nastavak obrazovanja od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Područne službe, Odsjeka za profesionalnu orijentaciju
- nakon što je 18.9.2012. pribavljeno novo Mišljenje HZZ-a za osposobljavanje za zanimanje pomoćni pletač, učenik je primljen dana 25.9.2012..
- nakon što je učenik upisan, uobičajeno roditelji predaju domu zahtjev za organizirani prijevoz učenika, ali budući je upis dječaka kasnio, to je i prijevoz kombijem ustanove bio popunjen učenicima koji su se u ustanovu upisali na vrijeme
- posljedično, učenik s teškoćama u razvoju koji se kreće u invalidskim kolicima nema organizirani prijevoz u školu, a prema navodima roditelja, obratili su se naknadno socijalnoj radnici zamolbom da pomogne na bilo koji način u rješavanju ovog problema, međutim je navodno njezin odgovor da „ona ne može pomoći“.

Na osnovu svega navedenog Ured je utvrdio da je došlo do propusta u postupanju nadležnog centra za socijalnu skrb u postupku uključivanja u cjelodnevni boravak radi osposobljavanja, zbog čega je učenik upisan na osposobljavanje i dnevni boravak mjesec dana nakon početka školske godine, a posljedično postoje poteškoće da učenik ostvari pravo na organizirani prijevoz kombijem ustanove.

Zakonom o socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12) propisano je člankom 118. da centar za socijalnu skrb na temelju javnih ovlasti rješava u prvom stupnju o pravima iz socijalne skrbi; 190. da se postupak za priznavanje prava propisanih ovim Zakonom pokreće na zahtjev stranke i po službenoj dužnosti, da je centar tijekom postupka za priznavanje prava dužan izraditi individualni plan skrbi temeljen na procjeni potreba, utvrditi svrhu koja se planom želi postići, te je dužan pri izradi individualnog plana surađivati s osobom koja se obratila za pomoć i članovima njezine obitelji; propisano je člankom 192.

da je postupak za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi žuran; člankom 198. propisano je da stručni radnici moraju svoje poslove obavljati sukladno pravilima struke, te poštivati osobnost korisnika i njegovo dostojanstvo; člankom 12. propisano je načelo pravodobnosti; člankom 15. propisano je načelo informiranosti stranke o pravima i uslugama; u članku 16. propisano je načelo sudjelovanja stranke u donošenju odluka.

Prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi centar za socijalnu skrb odlučuje u prvom stupnju o pravima iz socijalne skrbi.

Uz to, prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi socijalni radnik je dužan:

- pružiti korisniku sve oblike savjetovanja, usmjeravanja i pomaganja u obitelji,
- on ima savjetodavno-terapijsku i socijalno-edukativnu ulogu,
- u svojem radu dužan je surađivati s drugim pružateljima usluga u zajednici
- svakoj osobi mora dati informacija o pravima i uslugama koje mogu pridonijeti zadovoljavanju osobnih potreba i poboljšanju kvalitete života u zajednici.

Iz gore opisanog tijeka postupka centra za socijalnu skrb proizlazi da su sve gore navedene odredbe Zakona o socijalnoj skrbi prekršene, a sve stručne poslove i postupke vezano uz uključivanje učenika provodio je u stvari dom - povodom zahtjeva centra za socijalnu skrb kontaktirao je roditelje radi dogovora o potrebnoj dokumentaciji, utvrdio da roditelji nisu zadovoljni predloženim oblikom osposobljavanja te uputio roditelja u postupak za izmjenu takvog mišljenja Službe za profesionalno orijentiranje, a čak pri tome nije imao kvalitetne podatke o obitelji pa nije imao saznanja da roditelji učenika ne žive zajedno te da učenik živi s majkom, što je trebalo biti jasno vidljivo iz socio-anamnestičkih podataka koje je dostavio nadležni centar za socijalnu skrb.

Iz izvješća proizlazi da ovaj centar za socijalnu skrb u praksi i ne provodi postupak ostvarivanja prava na dnevni boravak radi osposobljavanja, nego to u stvari čine škole u koju se učenici žele upisati, što bi značilo da je centar za socijalnu skrb prenio svoje zakonske ovlasti drugoj ustanovi socijalne skrbi.

Ovdje treba naglasiti da ukoliko bi ovakvo postupanje u većini centara za socijalnu skrb bilo uobičajena praksa, mora se postaviti pitanje uloge socijalnog radnika u obavljanju poslova iz nadležnosti centra za socijalnu skrb. Naime, upoznati smo i sa stavom nekih socijalnih radnika u centrima za socijalnu skrb da se poslovi zaštite osoba s invaliditetom sastoje samo od priznavanja prava temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, i to u najužem smislu. Kada bi to bilo tako, bilo bi dovoljno u centrima za socijalnu skrb zaposliti pravnike koji bi vodili postupke priznavanja prava iz socijalne skrbi. Socijalni radnici kao temeljna profesija u centrima za socijalnu skrb trebaju biti usmjereni na ishod i valorizaciju svojeg postupanja, trebaju snažnije djelovati u području stručnog socijalnog rada, pomaganju osobama u prevladavanju životnih nedaća i izazova, te pomaganju u uspostavljanju zadovoljavajuće kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Prepoznavanju i podršci temeljnoj ulozi socijalnog radnika u centrima za socijalnu skrb svakako bi doprinijela i usmjerenost tijela nadzora (nadležnog ministarstva) na stručne, a ne samo administrativne procese u radu socijalnog radnika.

Jednako je značajno da spoznaju o svojoj vlastitoj ulozi imaju prije svega socijalni radnici.

Primjer 2.

U upravnom postupku u jednom centru za socijalnu skrb u kojem je rješenje centra za socijalnu skrb kasnije poništeno kao nezakonito, u očitovanju pravobraniteljici navedeno je: „po izravnom nalogu tadašnje privremene ravnateljice nismo donijeli nikakvo rješenje...“.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužila se osoba kojoj je rješenjem centra za socijalnu skrb priznato pravo na naknadu do zaposlenja od 26. ožujka 2012. godine, iako je stranka uputila zahtjev 14. 9. 2011. tada stvarno i mjesno nadležnom tijelu Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, koje je zahtjev uputio Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Iz rješenja centra za socijalnu skrb nije bilo razvidno iz kojeg razloga je podnositelju zahtjeva pravo priznato s danom 26. ožujka 2012. godine!

Fond za profesionalnu rehabilitaciju nije riješio predmet 6 mjeseci te ga je nakon donošenja novog Zakona o socijalnoj skrbi (NN,br. 33/12) prosljedio novom stvarno nadležnom tijelu, centru za socijalnu skrb. U stavku 2. članka 254. Zakona o socijalnoj skrbi (NN,br. 33/12) navedeno je da o



zahtjevima za ostvarivanje prava na naknadu do zaposlenja, koji nisu pravomoćno okončani do dana stupanja na snagu ovog Zakona, rješavat će nadležni centar za socijalnu skrb prema propisima koji su bili na snazi do stupanja na snagu ovog Zakona.

Zakon izrijeком navodi kako pravo na pomoć za uzdržavanje, osobna invalidnina i doplatak za pomoć i njegu stranci pripadaju od dana podnošenja zahtjeva odnosno pokretanja postupka po službenoj dužnosti. S obzirom na navedeno, smatramo da se propisi koji se primjenjuju u odlučivanju o pravu na naknadu do zaposlenja trebaju tumačiti na način da se pravo priznaje od dana kada je postupak pokrenut (podnošenjem zahtjeva ili pokretanjem po službenoj dužnosti). Stranka ne smije trpjeti štetne posljedice ili biti dovedena u neravnopravan položaj u odnosu na druge podnositelje zahtjeva zbog nepoštivanja rokova za odlučivanje od strane tijela koje odlučuje o priznavanju prava ili zbog odugovlačenja postupka iz bilo kojeg razloga.

Zakonom o socijalnoj skrbi (NN, br. 57/11), koji je bio na snazi u vrijeme podnošenja zahtjeva stranke, u prijelaznim i završnim odredbama, u članku 311. propisano je:

- *Zahtjev za ostvarivanje prava na naknadu do zaposlenja nakon stupanja na snagu ovoga Zakona podnosi se neposredno Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. (stavak 3.)*

- *Zahtjev iz stavka 3. ovoga članka može se podnijeti i putem nadležne područne službe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje do donošenja posebnog propisa iz područja zapošljavanja osoba s invaliditetom. (stavak 4.)*

Nadležnom centru za socijalnu skrb pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je prijedlog za donošenje rješenja o poništavanju ili ukidanju navedenog rješenja te je zatraženo izvješće o poduzetom. U svojem očitovanju o razlozima za ovakvo postupanje, centar za socijalnu skrb navodi da je „*zbog nedoumice o našoj stvarnoj nadležnosti te nedoumice o načinu postupanja u smislu odredbe čl. 254. st.2. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12) po izričitom nalogu tadašnje privremene ravnateljice Centra nismo donijeli nikakvo rješenje temeljem čl. 254. Zakona o socijalnoj skrbi za period od 14. 9. 2011. do 25. 3. 2012.*“.

U ovom slučaju pogrešno je primijenjen propis kada se kao dan pokretanja postupka smatrao dan kad je rješavanje prešlo u nadležnost centra za socijalnu skrb. Smatramo da je pravi dan pokretanja postupka 15.09.2012. godine (odnosno 14.09.2012. godine, ukoliko su tvrdnje stranke istinite, što je potrebno utvrditi) te bi od toga dana stranci trebalo priznati pravo na naknadu do zaposlenja, naravno ukoliko je stranka na taj dan ostvarivala sve zakonske uvjete za priznavanje prava, sukladno zakonu koji je tada bio na snazi.

(Naknadno smo zaprimili rješenje Ministarstva socijalne politike i mladih kojim je poništeno ovo rješenje centra za socijalnu skrb).

### **Inkluzivna prava i usluge**

Učestalo smo tijekom prošle godine zaprimali i pritužbe korisnika na rad centara za socijalnu skrb u postupcima preispitivanja prava na osobnu invalidninu prema odredbama novog Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 33/12). Vežano uz članak 253. ovog Zakona, centri za socijalnu skrb dužni su u roku od 6 mjeseci provesti postupak preispitivanja prava na novčane naknade i usluge. Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom tijekom 2012. godine obratilo se više osoba vežano uz takav postupak, pritužujući se na način na koji se postupak preispitivanja provodi, naročito u dijelu utvrđivanja prihoda osoba s invaliditetom. Naime, jedan broj korisnika pritužio se zbog činjenice da su centri za socijalnu skrb od korisnika osobne invalidnine tražili dokaze o prihodima i imovini SVIH članova obitelji, što nije u skladu sa odredbom članka 66. kojom se utvrđuje jedino ostvareni prihod u prethodna tri mjeseca za korisnika osobne invalidnine.

U navedenom Zakonu, osobna invalidnina (članak 65.) definirana je kao pravo za osobe s teškim invaliditetom koje se odobrava u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u život zajednice. Istovremeno, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika iznosa osobne invalidnine (sada 1250,00 kn) i prosječnog prihoda osobe ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije podnošenja zahtjeva. U prihod se ne uračunava mirovina do iznosa najniže mirovine ostvarene za 40 godina

mirovinskog staža (danas 2263,60 kn), kao ni uzdržavanje koje dijete ostvaruje temeljem propisa o obiteljskim odnosima i doplatak za djecu.

Stav je pravobraniteljice da se ova potpora **ne bi trebala umanjivati** za ostvareni prihod. Propisivanjem prava na osobnu invalidninu neovisno o prihodu potaknulo bi se uključivanje osoba s invaliditetom u svijet rada, a ne kao što je bila dosadašnja praksa, namjernog prekida školovanja u svrhu ostvarivanja „sigurnije socijalne naknade“. Osim toga, osobna invalidnina je novčana naknada koja služi uključivanju u svakodnevni život u zajednici – stoga je ona nadoknada za posebne/povećane potrebe osobe s invaliditetom, kako bi se njihov položaj izjednačio sa osobama bez invaliditeta. Stoga bi ova naknada imala inkluzivni karakter tek kada njezino ostvarivanje ne bi ovisilo o ostvarenom prihodu osobe, nego samo o težini i vrsti invaliditeta.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom vezano uz to uputila je Ministarstvu socijalne politike i mladih u javnoj raspravi prilikom donošenja ovog Zakona takav prijedlog.

Međutim, uz to navedeni članak diskriminira osobe s teškim invaliditetom koje ostvaruju prihod i one osobe koje ostvaruju mirovinu. Stoga je predložila da sporni članak u st.3. glasi:

(3) U prihod iz stavka 2. ovoga članka ne uračunava se pomoć za uzdržavanje i pomoć za troškove stanovanja koje su ostvarene na temelju ovoga Zakona, **prihod do iznosa minimalne plaće u RH**, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatak za djecu.

**Obrazloženje:** Smatramo da umjesto riječi „mirovina“ treba stajati „prihod“, jer prema sadašnjem prijedlogu osobe koje ostvaruju plaću bile stavljene u neravnopravni položaj u odnosu na one koje ostvaruju mirovinu i što bi bilo demotivirajuće za uključivanje osoba s invaliditetom na tržište rada.

Ukoliko Ministarstvo ne prihvati ovakav prijedlog, cijeneći trenutne gospodarske prilike u zemlji, predlažemo da se u prihod iz st.2. ovoga članka ne uračunava prihod do iznosa minimalne plaće u RH (trenutno 2814,00 kn).

Ovaj bi prijedlog bio najbliži svrsi osobne invalidnine, kao prijelazno rješenje do donošenja Zakona o inkluzivnom dodatku.“

Invaliditet u velikoj mjeri znači i veće troškove života (plaćanje rehabilitacije, pomagala, usluga.....), manje mogućnosti stjecanja sredstava za život (ograničene mogućnosti zapošljavanja, veća usmjerenost članova obitelji na negu člana s invaliditetom.....). S druge strane, osobe s invaliditetom imaju sposobnosti za doprinos vlastitom i društvenom boljitku, stoga sve državne politike trebaju osigurati potporu za njihovo uključivanje u ekonomska, društvena, politička, kulturna i druga područja društvenog života.

Ponavljamo da osobna invalidnina osobama s najtežim invaliditetom osigurava izjednačavanje njihovog položaja sa osobama bez invaliditeta. Stoga, ukoliko osoba s teškim invaliditetom ipak ostvaruje prihod, ona bi trebala imati pravo tim prihodom podmirivati sve životne potrebe kao i osobe bez invaliditeta. Umanjivanje osobne invalidnine stoga diskriminira osobe s najtežim invaliditetom u odnosu na one bez invaliditeta. Ukoliko je osoba ostvarila obiteljsku ili osobnu mirovinu ili plaću, činjenicom postojanja teškog invaliditeta ona stječe pravo na osobnu invalidninu kojom će treba podmirivati sve DODATNE troškove koji proizlaze težine invaliditeta, te da se uključi u život zajednice (dodatna pomagala, pratnje, asistencije, terapije i sl.).

Unatoč tome, Zakon o socijalnoj skrbi umanjuje invalidninu za ostvareni prihod, ali u te se prihode ne uračunava mirovina do iznosa najniže mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža. Smatramo da je ovakva odredba diskriminatorna za osobe s teškim invaliditetom koje ostvaruju plaću u odnosu na one koji ostvaruju mirovinu, jer se njihov ukupni iznos plaće uračunava u materijalni cenzus, a samo umanjivanje osobne invalidnine za prihod korisnika derogira inkluzivno obilježje ove naknade.

Nadalje, veliki broj pritužbi odnosio se na članak 74. Zakona o socijalnoj skrbi – pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja. Najveći broj pritužbi odnosilo se na članak 74. st. 2. i 3. Zakona, odnosno na odredbu prema kojoj pravo na status roditelja njegovatelja može ostvariti roditelj djeteta s teškoćama u razvoju odnosno osobe s invaliditetom s više vrsta teških oštećenja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih) zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba. Roditelji čija su djeca s teškim invaliditetom,

bilo, intelektualnim ili mentalnim ili osjetilnim, ali nisu potpuno nepokretna, smatraju da su diskriminirana u odnosu na roditelje djece koja su potpuno nepokretna.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom na ovu je odredbu u više navrata ukazivala nadležnom Ministarstvu, smatrajući da uvjetovanje više vrsta teških oštećenja diskriminira veliki broj osoba s najtežim invaliditetom.

Pravilnikom o sastavu i načinu rada tijela vještačenja (NN,br. 64/02, 105/07, 145/11 – u daljnjem tekstu Pravilnika o vještačenju) utvrđeno je u čl.38. st.1. i 2. što se smatra teškim invaliditetom:

(1) Teškim invaliditetom u smislu ovoga Pravilnika smatraju se tjelesna ili mentalna oštećenja ili psihičke bolesti zbog kojih osoba ne može izvoditi aktivnosti primjerene životnoj dobi jer je potpuno ovisna o brizi druge osobe.«

(2) Za utvrđivanje invaliditeta u smislu stavka 1. ovoga članka primjenjuju se mjerila, kao što su:

- nesposobnost samostalnog kretanja ni uz ortopedska pomagala (štake, hodalice, kolica, vozilo i dr.)
- hranjenje putem sonde ili gastrostome;
- nemogućnost samostalnog održavanja osobne higijene i obavljanja fizioloških potreba, te samostalnog svlačenja i oblačenja – Barthelov indeks od 0 do 38
- nemogućnost primanja i pamćenja raznih informacija i nesposobnost uspostavljanja socijalnih odnosa s drugim osobama, što ju čini potpuno ovisnim o brizi druge osobe;
- promjene osobnosti u ponašanju i u reakcijama s progresivnim oštećenjem u intelektualnom, emocionalnom i socijalnom funkcioniranju uz potpunu ovisnost o brizi druge osobe.

Ova odredba obuhvaća osobe koje su u potpunosti nepokretne i uz pomoć ortopedskih pomagala, kao i druge kategorije osoba s teškim invaliditetom - mentalnim, intelektualnim i sl., zbog koje su u potpunosti ovisne o brizi druge osobe. Stoga pravo na status roditelja njegovatelja treba moći ostvariti roditelj svake osoba s teškim invaliditetom, bez obzira na vrstu invaliditeta.

Osim toga, uočene su i druge nedosljednosti odredbi Zakona o socijalnoj u dijelu koji regulira pravo na status roditelja njegovatelja i Pravilnika o vještačenju.

Naime, Zakon utvrđuje da pravo mogu ostvariti roditelji djeteta „s više vrsta teških oštećenja... zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba“. Teška oštećenja definiraju se Pravilnikom o vještačenju i to člankom 38. način da su to „tjelesna ili mentalna oštećenja ili psihičke bolesti zbog kojih osoba ne može izvoditi aktivnosti primjerene životnoj dobi jer je potpuno ovisna o brizi druge osobe. Stavak 3. definira teži invaliditet kao tjelesna ili mentalna oštećenja ili psihičke bolesti zbog kojih je osobi prijeko potrebna stalna pomoć i njega druge osobe u punom opsegu.

Nadalje, Zakon o socijalnoj skrbi propisujući uvjete za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja kao kriterij navodi više vrsta teških oštećenja. Članak 37. st.4. Pravilnika o vještačenju navodi da „postojanje više vrsta težih oštećenja (tjelesnog, mentalnog i psihičke bolesti) uključuje dvije ili više njih čija je težina utvrđena mjerilima iz članka 38. ovoga Pravilnika. Teška oštećenja definiraju se Pravilnikom o vještačenju i to člankom 38. način da su to „tjelesna ili mentalna oštećenja ili psihičke bolesti zbog kojih osoba ne može izvoditi aktivnosti primjerene životnoj dobi jer je potpuno ovisna o brizi druge osobe.“

Obzirom da odredba prema kojoj uz nepokretne osobe pravo na status može ostvariti i roditelj djeteta kod kojeg postoji više vrsta teških oštećenja zbog kojih je u potpunosti ovisno o pomoći i njezi druge osobe, a utvrđivanje teških oštećenja upućuje na odredbu članka 38. Pravilnika o vještačenju koja pak utvrđuje mjerila zbog kojih je osoba u potpunosti ovisna o brizi druge osobe, to rezultira nesigurnošću i razlikama u shvaćanju kriterija i postupanja u priznavanju prava na status roditelja njegovatelja. Također, članak 37. st.4. Pravilnika o vještačenju navodi više vrsta težih oštećenja i upućuje na članak 38., koji pak utvrđuje i definira teški invaliditet.

Ovim odredbama neusklađeno se navode pojmovi oštećenje/invaliditet, pomoć i njega druge osobe/briga druge osobe, teški invaliditet (oštećenje) /teže oštećenje, tjelesno, mentalno i psihička bolest/ tjelesno, mentalno, intelektualno ili osjetilno oštećenje.

Sukladno članku 264. važećeg Zakona o socijalnoj skrbi (NN,br. 33/12) određeno je da će se u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog Zakona donijeti propisi za čije je donošenje ovlašten ministar nadležan za poslove socijalne skrbi.

Stoga smo Ministarstvu socijalne politike i mladih uputili preporuku da u budućem Pravilniku o vještačenju pa i kroz izmjene odredbi Zakona o socijalnoj skrbi, uskladi terminologiju i kriterije za ostvarivanje pojedinih prava s osnova invaliditeta.

Primjer:

Što se tiče drugih odredbi koje reguliraju pravo na status roditelja njegovatelja, a koje je također nužno detaljnije i jasnije regulirati, o tome govori slučaj mladića koji je osoba u potpunosti nepokretna i uz pomoć ortopedskih pomagala, prvostupnik informacijskih znanosti, te je njegova majka već ranije ostvarila pravo na status roditelja njegovatelja. Njegov invaliditet stoga u potpunosti odgovara odredbi članka 74. stavak 2. Zakona o socijalnoj skrbi, koji je uvjet i kriterij za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja. Sada on ima mogućnost pristupiti stručnom osposobljavanju u trajanju od godinu dana, te položiti stručni ispit, međutim postoji određena dvojba da bi time njegova majka mogla izgubiti pravo na ostvareni status roditelja njegovatelja, odnosno da bi se umanjila naknada roditelju. Zbog toga se njegov potencijalni poslodavac obratio upitom nadležnom Ministarstvu socijalne politike i mladih upitom vezano uz odredbu čl.77. Zakona o socijalnoj skrbi (NN,br. 33/12), koja regulira osnove za prestanak prava roditelju na status, te je u stavku 2. navedeno da pravo na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja prestaje:

- na zahtjev roditelja
- ako nije u mogućnosti pružati potrebnu njegu zbog svojeg psihofizičkog stanja
- ako zbog neopravdanih razloga ne obavlja poslove njegovatelja
- ako se nalazi u pritvoru, zatvoru ... dulje od 2 mjeseca
- kad navršši 65 godina života
- te smrću roditelja, djeteta ili njegovatelja.

Niti jedan od ovih razloga ne odnosi se na eventualni radni status djeteta. S druge strane, već iz dopisa poslodavca proizlazi da se mladićevo zapošljavanje i ne bi moglo realizirati bez pružanja pomoći i njege od strane roditelja njegovatelja.

Zaprimili smo i odgovor Ministarstva socijalne politike i mladih u kojem se između ostalog navodi:

*„Iz navedenih odredbi (čl.74.st.1. Zakona o socijalnoj skrbi – NN,br. 33/12) vidljivo je da status roditelja njegovatelja po svojoj naravi nije kreiran za roditelje osoba koje su u mogućnosti raditi. Sukladno tome, radno mjesto ne može se smatrati programom boravka ili školovanja i zapošljavanje osobe zbog koje roditelj ima status roditelja njegovatelja znači ujedno da je kod te osobe došlo do poboljšanja zdravstvenog stanja i da više nije potpuno ovisna o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, te stoga nije ispunjen ključni uvjet za ostvarivanje statusa roditelja njegovatelja.“*

Naravno, ovakav odgovor poslodavac nije očekivao, te se obraća Uredu pravobraniteljice radi rješavanja problema zapošljavanja. Moramo napomenuti da Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nije nadležan za tumačenje zakonskih odredbi, međutim, obzirom da se radi o problemu osobe s invaliditetom u ostvarivanja njegovih prava Ministarstvu socijalne politike i mladih dali smo sljedeće mišljenje:

Novim Zakonom o socijalnoj skrbi (NN,br. 33/12) pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja reguliran je odredbama čl. 74 – 78. Navedene odredbe utvrđuju uvjete za ostvarivanje prava koje moraju biti zadovoljeni na strani djeteta i roditelja, naknadu koja se isplaćuje roditelju ili njegovatelju, te uvjeti za prestanak ovog prava. U niti jednom od ovih članaka nije definirano bilo kakvo ograničenje ostvarivanja prava roditelja na status roditelja njegovatelja, činjenicom da dijete ima zaposlenje, niti je regulirano umanjeње prava na naknadu za status roditelja njegovatelja ukoliko dijete ostvaruje vlastite prihode (kao npr. obiteljsku mirovinu i sl.).

Uvjete za ostvarivanje ovog prava regulira članak 74, sa svojih 10 stavaka te smatramo da je „narav“ ovog prava sadržana u cjelokupnom ovom članku:

- stavak 1. definira da ovo pravo priznaje centar za socijalnu skrb za dijete koje je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe te mu je zbog održavanja života potrebno pružanje specifične njege izvođenjem medicinsko-tehničkih zahvata za koje je roditelj osposobljen.

- stavak 2. ovog članka utvrđuje i druge kategorije korisnika ovog prava, a to je dijete koje je u potpunosti nepokretno i uz pomoć ortopedskih pomagala, te dijete s više vrsta teških oštećenja zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba. Iz „naravi“ ovih stavaka vidimo također jedan diskriminatorni odnos za osobe koje nisu u potpunosti nepokretne i uz pomoć ortopedskih pomagala – za njih, ma koliko bio izražen njihov teški invaliditet i potpuna ovisnost o pomoći i njezi druge osobe treba biti ispunjen uvjet postojanja više vrsta teških oštećenja. O tom problemu Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više je navrata nadležnom Ministarstvu upućivao preporuke da napusti takvu diskriminatornu regulaciju ovog prava. Nadalje, „narav“ ovog prava svakako treba gledati i u okviru daljnjih stavaka ovog članka, naročito stavka 3. i 4.

- stavak 3. definira da se roditelju prizna pravo na status kada dijete odnosno osoba s invaliditetom boravi manje od 4 sata dnevno u predškolskoj, školskoj obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga boravka.

- stavak 4. utvrđuje da boravak djeteta u predškolskoj, školskoj ili zdravstvenoj ustanovi i više od 4 sata dnevno nije prepreka ostvarivanju prava roditelja, ukoliko mu za vrijeme tog boravka roditelj pruža usluge pomoći i njege.

Iz dokumentacije koja nam je u ovom slučaju priložena, vidljivo je da je majka ostvarila pravo na status roditelja njegovatelja nakon presude Upravnog suda Republike Hrvatske, koji je u presudi o poništenju rješenja Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi naložio da je tuženo tijelo dužno „nedvojbeno utvrditi ispunjava li tužiteljica uvjete propisane tadašnjim čl. 77.a. Zakona o socijalnoj skrbi, odnosno je li zbrinjavanje tužiteljčina sina osigurano poludnevnom boravkom u smislu citirane zakonske odredbe. Ukoliko ocijeni potrebnim, zatražit će izričito očitovanje vještaka o navedenom, a potom će odlučiti o zahtjevu tužiteljice...“. Odredba tadašnjeg čl. 77a st.3. Zakona o socijalnoj skrbi (NN 73/97., 27/01., 59/01., 82/01., 103/03., 44/06 i 79/07) stavljala je pravo roditelja na status u kontekst mogućnosti djetetova zbrinjavanja uključivanjem u programe boravka. Sadašnji Zakon o socijalnoj skrbi takvu odredbu ne sadržava, čime je učinjen odmak od definiranja prava na status roditelja njegovatelja kao prava koje se ostvaruje zato što nema druge mogućnosti za osiguravanje djetetova zbrinjavanja.

Nadalje, Ministarstvo socijalne politike i mladih navodi da „zapošljavanje osobe zbog koje roditelj ima status roditelja njegovatelja znači ujedno da je kod te osobe došlo do poboljšanja zdravstvenog stanja“. Ovakav stav opasno podržava godinama primjenjivanu lošu praksu prvostupanjskih tijela vještačenja radi ostvarivanja prava iz socijalne skrbi. Naime, svjedoci smo čestog prekidanja srednjoškolskog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju, koji su se na takav korak odlučili iz straha da će prvostupanjsko tijelo zbog činjenice osposobljenosti za neko zanimanje i time potvrđene sposobnosti za rad, odlučiti da se stoga kod istog učenika više ne radi o težini oštećenja iz čl.38.st.2. Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja temeljem kojega su ostvarivali pravo na osobnu invalidninu, i to bez obzira što je on i dalje npr. potpuno nepokretan i uz pomoć ortopedskih pomagala. Ovakav stav tijela vještačenja, a sada nažalost i samog Ministarstva, protivan je duhu i odredbama zakonskih odredbi, a one jasno definiraju vrstu, stupanj i težinu oštećenja, te mjerila za utvrđivanje teškog ili težeg invaliditeta. Tim se odredbama ni na koji način navedena mjerila ne stavljaju u kontekst osposobljenosti za neko zanimanje ili sposobnosti za rad, nego u kontekst funkcioniranja osobe i potrebnog obima brige i njege od strane druge osobe. Držimo da se promjena zdravstvenog stanja može utvrditi jedino u postupku vještačenja, a nikako ovakvom od strane Ministarstva predloženom analogijom.

I na kraju, upravo stavci 2. i 3. članka 74. Zakona o socijalnoj skrbi definiraju narav prava na status roditelja njegovatelja – to će se pravo odobriti roditelju djeteta koje u predškolskoj, školskoj ili zdravstvenoj i dr. ustanovi boravi manje od 4 sata dnevno, odnosno i više od 4 sata dnevno, ako mu za to vrijeme roditelj pruža usluge pomoći i njege. U naravi je, dakle ovog prava, da se dijete može školovati, a svrha je školovanja stjecanje mogućnosti zaposlenja. Podrazumijeva se da nakon završenog školovanja osoba s invaliditetom može raditi u prilagođenim uvjetima i uz potrebnu podršku. Sve je više primjera zapošljavanja osoba s najtežim invaliditetom uz potrebnu podršku i

prilagodbe. Činjenica da se osoba nalazi u radnom okruženju, ne umanjuje automatizmom njezinu potrebu za pomoći i njegom druge osobe.

Međutim, mišljenja smo da zakonske odredbe koje reguliraju pravo na status roditelja njegovatelja zaista i nejasno i nedosljedno odražavaju pravo „narav“ ovog prava i svrhu koju je tim pravom trebalo postići. Na to upućuje sadržaj izmijenjenih odredbi sa svim dosadašnjim izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi – npr. „ako zbog težine oštećenja ili bolesti djeteta njegovo zbrinjavanje nije moguće osigurati uključivanjem u programe boravka.“ Tadašnja je odredba upućivala na glavnu svrhu ovog prava – omogućiti roditelju da skrbi o djetetu za koje nema mogućnosti dnevnog zbrinjavanja u ustanovi, te se time sprečava institucionalizacija. Kasnije izmjene Zakona, pa i ova posljednja, ne navodi izričito takvu odredbu, stoga, pravo se osigurava roditelju djeteta s teškoćama u razvoju i osobi s invaliditetom kada je ona u potpunosti nepokretna i uz pomoć ortopedskih pomagala, a ne može se priznati roditelju jedino ukoliko je djetetu osigurana usluga stalnog smještaja, poludnevnog ili cjelodnevnog boravka **u skladu s ovim Zakonom. Smještajem ili boravkom se u skladu sa ovim Zakonom osigurava između ostalog i njega i pomoć osobi. Međutim, to se ne može izjednačiti sa boravkom na radnom mjestu na kojem osoba nema osiguranu pomoć i njegu, te nije u poziciji primatelja ovih usluga.**

Na temelju svega, mišljenje je ovog Ureda da ne postoje zapreke za zapošljavanje osobe s invaliditetom i istovremenog ostvarivanja prava roditelja na status njegovatelja, obzirom da takva odredba sada u Zakonu o socijalnoj skrbi ne postoji.

Obzirom da se očekuje donošenje novog Zakona o socijalnoj skrbi, smatramo da je potrebno jasnije definirati sve odredbe koje reguliraju pravo na status roditelja njegovatelja.

Ne samo u dijelu čl.74. stavka 2., nego i u dijelu članka 77. St.1. koja regulira koji se odnosi na smještaj za vrijeme kad roditelj ne obavlja poslove njegovatelja. Često su upiti roditelja zbog čega istu naknadu za vrijeme svojeg odsustva njegovatelj ne može ostvariti i kada dijete povjerava drugoj osobi – članu obitelji i sl., a ne samo ukoliko ga privremeno smjesti po odredbama Zakona. Takvo određenje također ne podržava inkluzivni karakter ovog prava.

Zakon o socijalnoj skrbi sadrži odredbe koje se odnose i na socijalne usluge, pri čemu neke nove usluge imaju inkluzivni karakter – usluge stručne pomoći u obitelji, usluga integracije ili rane intervencije. Međutim, smatramo da je uslugu stručne pomoći u obitelji potrebno regulirati na način kako je to navedeno u stavku 1. članka 90. – u obliku i na način koji odgovara... vrsti i težini invaliditeta i drugim potrebama korisnika, njegove obitelji ili obitelji udomitelja. Limitiranje ove usluge na samo 5 sati tjedno ne podržava individualne specifičnosti niti inkluzivno obilježje ove usluge koja po svojoj naravi može direktno doprinijeti prevenciji institucionalizacije. Nasuprot tome, puno slobodnije i polazeći od potreba korisnika, uređeno je da se npr. usluga rane intervencije ili integracije pružaju „sukladno ocjeni pružatelja usluge o potrebnoj učestalosti pružanja usluge“.

### **Zaključak:**

U preambuli Konvencije o pravima s invaliditetom ističe se činjenica da većina osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva, te je prepoznata nužna potreba ublažavanja negativnog učinka siromaštva na osobe s invaliditetom.

Stoga uz koncipiranje prava za osobe s invaliditetom u svim sustavima koji skrbe za njihovu socijalnu sigurnost treba voditi računa da se njihov položaj izjednači sa svim drugim osobama. Nužno je uvažavati njihove slabije šanse za postizanje jednakog položaja u društvu, posebno osoba s invaliditetom kojima je zbog težine invaliditeta potrebna veća podrška.

Isto tako, potrebno je raditi na podizanju svijesti i senzibiliziranosti stručnjaka i javnosti o potrebi da osobe s invaliditetom imaju pravo na što aktivniji i neovisan život u zajednici.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u općim obvezama (članak 4.) između ostalog nalaže: (i) promicati obučavanje stručnjaka i osoblja koje radi s osobama s invaliditetom o pravima priznatim ovom Konvencijom kako bi bili osposobljeni za bolje pružanje pomoći i usluga zajamčenih tim pravima. Da bi se približilo ovom načelu, treba sasvim određeno definirati sadržaj, načine i izvršitelje

ovih mjera, pa su u tom smislu razumljiva očekivanja od nadležnog ministarstva da osmisli oblike obučavanja stručnjaka i osigura njihovo kontinuirano provođenje.

Sustav socijalne skrbi ne može odgovoriti na izazove rješavanja vrlo složenih i suptilnih problema osoba s invaliditetom u uvjetima u kojima organizacijski, kadrovski i stručno ne mogu prevladati jaz između realnih mogućnosti i očekivanja osoba s invaliditetom.

### **3.9.2. SKRBNIŠTVO**

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom organizirao je dana 4. i 5. listopada 2011. u Šibeniku stručni skup pod nazivom „*Poslovna sposobnost i skrbništvo - raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse*“, na kojem skupu je prisustvovalo 340 sudionika, među kojima su uz suce i vještace - psihijatre, bili i zaposlenici centara za socijalnu skrb - socijalni radnici i pravnici.

Osnovni cilj ovog skupa bio je upoznavanja stručnjaka u Republici Hrvatskoj sa mogućnostima unaprjeđenja prakse u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti, odnosno usklađivanja prakse sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Nova paradigma sadržana je upravo u čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koji u st. 3. nalaže obavezu državi potpisnici da „poduzme odgovarajuće mjere usmjerene na osiguravanje potrebne pomoći osobama s invaliditetom za ostvarivanje poslovne sposobnosti“. Obaveza je, dakle, država potpisnica, da svoje sustave zamjenskog donošenja odluka zamijene sustavima koji se temelje na odlučivanju uz podršku. Iz navedenog, do potpune transformacije sustava skrbništva, nužno je da svi stručnjaci u postupanju u dijelu koji je u njihovoj nadležnosti, u što većoj mjeri poštuju ove principe.

Nakon održanog stručnog skupa uputili smo preporuku nadležnom ministarstvu da stručnjacima centara za socijalnu skrb dostavi pisane upute o tome kako primjenjivati odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, te kako se sadašnje odredbe Obiteljskog zakona (u daljnjem tekstu: ObZ) trebaju tumačiti i primjenjivati na način da se u najvećoj mogućoj mjeri istovremeno poštuju ljudska prava osoba lišenih poslovne sposobnosti. Posebno smo preporučili da Ministarstvo osigura da svi centri za socijalnu skrb provedu postupak preispitivanja odluka o stavljanju pod skrbništvo ukoliko to nije učinjeno u posljednje 3 godine.

Tom prilikom ponovo smo upozorili na činjenicu da je od svih osoba lišenih poslovne sposobnosti (tada oko 17000) u prosjeku njih 88% lišeno poslovne sposobnosti u potpunosti, a u više od 50% županija više od 90% osoba lišeno je poslovne sposobnosti u potpunosti.

Najavili smo već u toj preporuci da će pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražiti izvješće s konkretnim podacima za 2012. godinu o rezultatima provedenih preispitivanja odluka o lišenju poslovne sposobnosti sukladno članku 165. ObZ-a.

Iz evidencije centara za socijalnu skrb zatražili smo sljedeće podatke:

- broj osoba potpuno i djelomično lišenih poslovne sposobnosti - stanje na dan 31.12.2012.
- broj provedenih postupaka prema članku 165. ObZ-a (vođeni tijekom 2012.)
- broj novih prijedloga sudu za lišenje poslovne sposobnosti (upućenih sudu tijekom 2012.)
- broj prijedloga za vraćanje poslovne sposobnosti (upućenih sudu tijekom 2012)
- broj zaprimljenih sudskih odluka u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti (dovršenih do 31.12.2012.)
- broj sudskih odluka u postupcima za vraćanje poslovne sposobnosti (dovršenih do 31.12.2012.).

Podatke nismo zaprimili od 4 centra – Metković, Krk, Vrbovec i Beli Manastir.

Obradili smo podatke zaprimljene od 89 centara.

Tablica 1.

2012	UKUPNO	POTPUNO	DJELOMIČNO	DJELOMIČNO U 2010.g.	UKUPAN BROJ LIŠENIH OSOBA	BROJ REVIZIJA
ZAGREBAČKA	1108	85%	15%	11%	1108	6
KRAPINSKO ZAGORSKA	907	87%	13%	15%	907	333
SISAČKO- MOSLAVAČKA	770	89%	11%	9%	770	42
KARLOVAČKA	678	95%	5%	4%	678	106
VARAŽDINSKA	1053	89%	11%	15%	1053	417
KOPRIVNIČKO- KRIŽEVAČKA	644	93%	7%	12%	644	50
BJELOVARSKO- BILOGORSKA	690	80%	20%	18%	690	0
PRIMORSKO- GORANSKA	1217	92%	8%	8%	1217	28
LIČKO-SENJSKA	138	96%	4%	3%	138	0
VIROVITIČKO- PODRAVSKA	405	96%	4%	5%	405	17
POŽEŠKO- SLAVONSKA	456	94%	6%	3%	456	70
BRODSKO- POSAVSKA	660	95%	5%	6%	660	6
ZADARSKA	607	88%	12%	10%	607	0
OSJEČKO- BARANJSKA	1083	94%	6%	5%	1083	447
ŠIBENSKO- KNINSKA	227	93%	7%	5%	227	0
VUKOVARSKO- SRIJEMSKA	981	95%	5%	4%	981	46
SPLITSKO- DALMATINSKA	1446	89%	11%	9%	1446	434
ISTARSKA	1091	91%	9%	8%	1091	6
DUBROVAČKO- NERETVANSKA	518	85%	15%	16%	518	165
MEĐIMURSKA	665	77%	23%	32%	665	9
ZAGREB	3533	84%	16%	16%	3533	864
<b>UKUPNO RH</b>	<b>18877</b>	<b>84%</b>	<b>16%</b>	<b>12%</b>	<b>18877</b>	<b>3046</b>

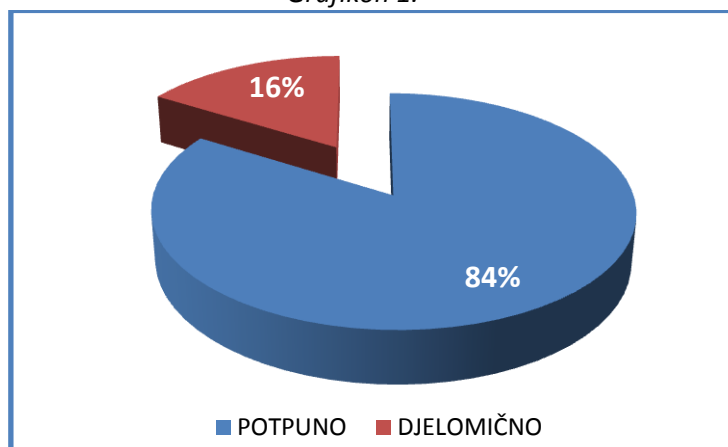
Iz ovih podataka vidljivo je da se u evidenciji 89 centara za socijalnu skrb u Republici Hrvatskoj nalazi 18 877 osoba lišenih poslovne sposobnosti. Kada smo iste podatke tražili za 2010. (tada smo obrađivali podatke od 87 centara) radilo se o ukupno 16 362 osoba. Omjer osoba potpuno i djelomično lišenih poslovne sposobnosti sada je nešto povoljniji - za 4% povećao se udio djelomično lišenih osoba u odnosu na one potpuno lišene. U nekim centrima za socijalnu skrb porastao je udio osoba djelomično lišenih poslovne sposobnosti u odnosu na potpuno lišene, ali isto tako u nekim područjima taj se omjer za isti postotak promijenio u korist potpunih lišenja (grafikon 1.).

Skloni smo vjerovati da povoljniji omjer u korist djelomičnih lišenja poslovne sposobnosti proizlazi iz promijenjene prakse sudaca općinskih sudova, ali i vještaka koji možda u većoj mjeri nego do sada predlažu lišavanje poslovne sposobnosti samo djelomično.



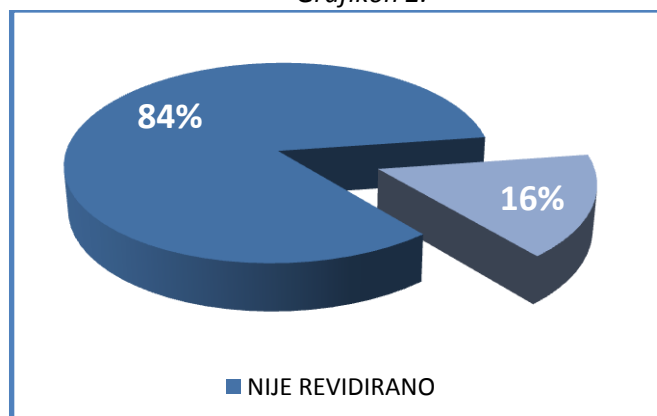
Vjerujemo da će se u narednim godinama taj omjer značajnije promijeniti u korist upravo djelomičnih lišenja poslovne sposobnosti.

Grafikon 1.



Upitani o provedenim postupcima preispitivanja razloga za lišenje poslovne sposobnosti prema članku 165. ObZ-a, centri za socijalnu skrb dostavili su podatke kako je tijekom 2012. g. preispitano svega 16% odluka o lišenju poslovne sposobnosti (grafikon 2).

Grafikon 2.



Od ukupnog broja centara za socijalnu skrb, njih 48 uopće nije provodilo postupke preispitivanja razloga za lišenje poslovne sposobnosti za svoje štićenike, dok je preispitivanje provedeno u 41 centru (u toj brojci je i CZSS Osijek koji je proveo gotovo u potpunosti revizije svih skrbništava do kraja 2011. g). U tablici 1. vidljivo je da je od 18 877 osoba lišenih poslovne sposobnosti, za njih 3 046 provedeno preispitivanje.

Članak 165. ObZ-a utvrđuje obavezu liječnika primarne zdravstvene zaštite da centru za socijalnu skrb na njegov zahtjev svake tri godine dostavi mišljenje o stanju zdravlja štićenika s obzirom na razloge lišenja poslovne sposobnosti.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 12. nalaže da se „sve mjere koje se odnose na ostvarivanje poslovne sposobnosti... primjenjuju u najkraćem mogućem vremenu i da podliježu redovitoj reviziji nadležnog... tijela“.

U svojoj preporuci nadležnom Ministarstvu za provođenjem postupka preispitivanja odluka o lišenju poslovne sposobnosti ukazali smo na nužnost individualiziranog pristupanja svakom pojedinom slučaju, preporučili da se za svaku osobu pojedinačno detaljno utvrdi koji su relevantni dokazi o postojanju razloga stavljanje pod skrbništvo te da se ukoliko su za to ispunjene pretpostavke inicira postupak vraćanja ili djelomičnog vraćanja poslovne sposobnosti.

Jedna od osnovnih poruka stručnog skupa bila je da se odredbe Obiteljskog zakona dosljedno primjenjuje u duhu odredbi Konvencije. Redovito preispitivanje postojanja razloga za lišenje poslovne sposobnosti daje mogućnost da se osobama lišenima poslovne sposobnosti ista djelomično ili u potpunosti vrati te se dakle radi o značajnom zaštitnom mehanizmu za ostvarivanje poslovne sposobnosti osoba pod skrbništvom.

Centri za socijalnu skrb ne samo da nisu prihvatili navedene zaključke nego ovakvim ne-postupanjem krše odredbe članka 165. ObZ – a i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Unazad dvije godine Ured pravobraniteljice kontinuirano se zalaže za transformaciju instituta skrbništva i njegovo usklađivanje sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Nadalje, kontinuirano preporučujemo da Ministarstvo stručnjacima centara za socijalnu skrb dostavi stručne upute o tome kako primjenjivati odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, te kako se sadašnje odredbe Obiteljskog zakona trebaju primjenjivati na način da se u najvećoj mogućoj mjeri istovremeno poštuju ljudska prava osoba lišenih poslovne sposobnosti.

Smatramo da za postupak preispitivanja razloga za lišenje poslovne sposobnosti nije dovoljno zahtijevati traženje samo mišljenja liječnika primarne zdravstvene zaštite, kako je to određeno člankom 165. ObZ-a, nego i drugih relevantnih dokaza o postojanju razloga za stavljanje pod skrbništvo, a koji će to biti ovisi od slučaja do slučaja. Stoga je prikupljanju potrebnih dokaza potrebno pristupiti krajnje individualizirano, a na osnovu tako prikupljenih podataka eventualno pristupiti iniciranju postupku vraćanja ili djelomičnog vraćanja poslovne sposobnosti pred nadležnim sudom. Pri tome je svakako nužan i razgovor sa štićenikom, njegovom obitelji, te također razmatranje izvješća domova ukoliko su štićenici institucionalno zbrinuti, uvid u specijalističku medicinsku dokumentaciju i dr.

U ovom smislu potrebno je i hitno izmijeniti sadašnji članak 165. ObZ- a, na što je upozoreno i nadležno ministarstvo. Smatramo naime kako liječnici primarne zdravstvene zaštite ne mogu dati relevantno mišljenje o postojanju razloga za lišenje poslovne sposobnosti. O ovoj problematici pisali smo i u Godišnjem izvješću o radu za 2011. godinu, gdje smo prikazali iskustva jednog centra za socijalnu skrb u predmetima u kojima je s ciljem preispitivanja odluka o lišenju zatraženo mišljenje liječnika primarne zdravstvene zaštite. Kako odredba članka 165. ObZ-a nije primjenjiva, odnosno ne služi svrsi zbog koje je propisana, smatramo da nema zapreke da centri za socijalnu skrb preispitivanje u okviru svoje nadležnosti provedu na način da prikupe i druge relevantne podatke i dokaze, odnosno izađu iz „okvira“ navedenog zakonskog članka, a sukladno svom stručnom znanju, metodama rada i ovlastima.

Međutim, iz dostavljenih podataka proizlazi da se radi o poslu kojega je centrima za socijalnu skrb sa sadašnjom organizacijom rada i brojem stručnih djelatnika gotovo nemoguće obaviti na taj način i na toj razini. U onim centrima za socijalnu skrb koji su proveli veliki broj preispitivanja (uglavnom centri u gradovima središtima županija) rečeno nam je da su postupke proveli na način kako je to definirano člankom 165. ObZ-a - traženjem mišljenja liječnika primarne zdravstvene zaštite koje je kako smo gore naveli gotovo neupotrebljivo za daljnju konkretnu odluku vezanu uz promjenu opsega lišenja ili vraćanja poslovne sposobnosti.

Stoga je i razumljivo da je prijedloga centara za socijalnu skrb za vraćanje poslovne sposobnosti u cijeloj RH bilo svega 120.

Tablica 2. pokazuje da je najveći broj prijedloga centara za socijalnu skrb za vraćanje poslovne sposobnosti u Zadarskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Osječko-baranjskoj i Šibensko-kninskoj županiji. U Zagrebu, od 332 prijedloga upućena sudu, samo je 20 prijedloga bilo za vraćanje ili djelomično vraćanje poslovne sposobnosti. Ostali su se odnosili na pokretanje novih postupaka za lišenje poslovne sposobnosti. U Splitsko-dalmatinskoj županiji, od 200 pokrenutih postupka, samo 3 su za vraćanje poslovne sposobnosti.

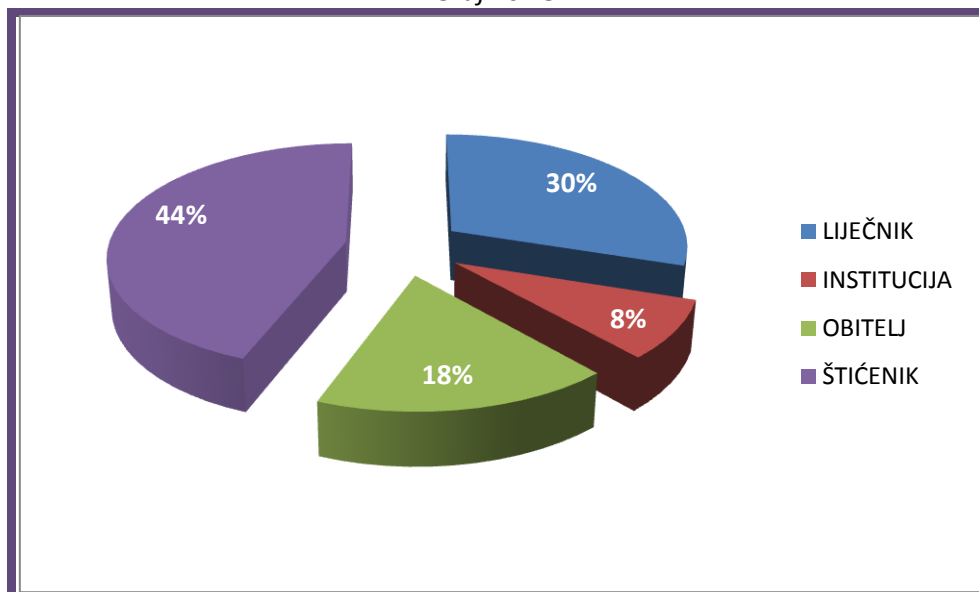
Tablica 2.

2012	UKUPAN BROJ AKTIVNIH POSTUPAKA PREMA SUDU	BROJ REVIZIJA	PRIJEDLOG ZA VRAĆANJE CZSS	POSTOTAK PRIJEDLOG ZA VRAĆANJE CZSS
ZAGREBAČKA	87	6	7	8%
KRAPINSKO ZAGORSKA	74	333	6	8%
SISAČKO-MOSLAVAČKA	66	42	6	9%
KARLOVAČKA	74	106	0	0%
VARAŽDINSKA	70	417	8	11%
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	48	50	2	4%
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	69	0	1	1%
PRIMORSKO-GORANSKA	176	28	20	11%
LIČKO-SENJSKA	17	0	0	0%
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	40	17	1	3%
POŽEŠKO-SLAVONSKA	70	70	2	3%
BRODSKO-POSAVSKA	52	6	1	2%
ZADARSKA	60	0	14	23%
OSJEČKO-BARANJSKA	50	447	8	16%
ŠIBENSKO-KNINSKA	7	0	1	14%
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	59	46	6	10%
SPLITSKO-DALMATINSKA	200	434	3	2%
ISTARSKA	100	6	5	5%
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	45	165	8	18%
MEĐIMURSKA	23	9	1	4%
ZAGREB	332	864	20	6%
HRVATSKA	1719	3046	120	7%

Što se tiče inicijative koja je prethodila prijedlozima za vraćanje poslovne sposobnosti, zanimao nas je omjer inicijativa od strane zdravstvene službe – liječnika, doma socijalne skrbi u kojem su štićenici smješteni, obitelji li samog štićenika.

Prema dobivenim podacima (grafikon 3.) proizlazi da je najveći broj inicijativa došao od samih štićenika i njihovih obitelji (zajedno 62%). Nakon toga slijede mišljenja zdravstvenih institucija (30%), dok je najmanji broj inicijativa došao od strane domova. Podaci pokazuju da je manja inicijativa od strane institucija, dok je veća osobna inicijativa štićenika i obitelji.

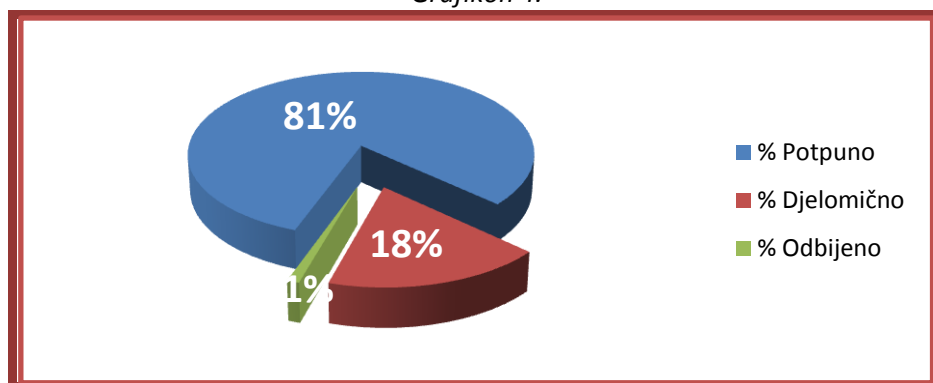
Grafikon 3.



Inicijativa štíćenika svakako je poželjna kad se radi o postupcima za vraćanje poslovne sposobnosti. S druge strane, ovaj podatak možda ukazuje i na pasivnost centara za socijalnu skrb kao i domova socijalne skrbi da iniciraju i predlažu takve postupke.

Što se tiče sudskih odluka, zanimao nas je omjer odluka kojim se osobe u potpunosti lišavaju poslovne sposobnosti, u odnosu na djelomično lišenje. Očekivano, veći je broj odluka za potpuno lišenje poslovne sposobnosti (grafikon 4).

Grafikon 4.



Općinski sudovi su od svih postupaka lišavanja poslovne sposobnosti tijekom 2012.g., u 81% slučajeva osobu lišili u potpunosti poslovne sposobnosti, dok su se u 18 % slučajeva odlučili za djelomično lišenje.

Tablica 3.

Županije	LIŠENJE SUDSKE ODLUKE	POTPUNO	% Potpuno	DJELOMIČNO	% Djelomično
ZAGREBAČKA	36	20	56%	16	44%
KRAPINSKO ZAGORSKA	38	31	82%	7	18%
SISAČKO- MOSLAVAČKA	29	23	79%	6	21%
KARLOVAČKA	40	35	88%	5	13%

VARAŽDINSKA	41	35	85%	6	15%
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	40	33	83%	7	18%
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	54	35	65%	19	35%
PRIMORSKO-GORANSKA	50	45	90%	5	10%
LIČKO-SENJSKA	21	17	81%	4	19%
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	31	31	100%	0	0%
POŽEŠKO-SLAVONSKA	44	37	84%	7	16%
BRODSKO-POSAVSKA	53	49	92%	2	4%
ZADARSKA	85	74	87%	9	11%
OSJEČKO-BARANJSKA	41	33	80%	7	17%
ŠIBENSKO-KNINSKA	3	3	100%	0	0%
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	60	53	88%	7	12%
SPLITSKO-DALMATINSKA	127	98	77%	27	21%
ISTARSKA	61	52	85%	9	15%
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	24	17	71%	6	25%
MEĐIMURSKA	26	16	62%	9	35%
GRAD ZAGREB - Zagreb	245	190	78%	46	19%
<b>HRVATSKA</b>	<b>1149</b>	<b>927</b>	<b>81%</b>	<b>204</b>	<b>18%</b>

Kada se ovaj podatak uspoređi s podacima o omjeru osoba u potpunosti i djelomično lišenih poslovne sposobnosti iz Tablice 1 (84 % naspram 16 %), možemo zaključiti da je došlo do pozitivne promjene sudske prakse, odnosno da se broj odluka o djelomičnom lišavanju poslovne sposobnosti pozitivno mijenja u odnosu na odluke o lišenju poslovne sposobnosti u potpunosti (tablica 3). Naročito je zanimljivo vidjeti dobru praksu sudaca u pojedinim županijama (npr. Zagrebačka županija), kao i izrazito lošu praksu drugih sudaca (npr. Virovitičko-podravska i Šibensko-kninska županija). Unatoč uočenoj pozitivnoj promjeni prakse, ovaj omjer i dalje ukazuje na nepoštivanje odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i na nužnosti daljnjeg provođenja aktivnosti s ciljem podizanja razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom i dužnosti poštivanja Konvencije.

Dakle, potrebno je i dalje unapređivati praksu u postupanju svih stručnjaka koji svaki iz svoje nadležnosti sudjeluje u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti.

Iz kontakata sa nekim centrima za socijalnu skrb oni ukazuju da kod prijedloga za pokretanje postupaka za lišenje poslovne sposobnosti najveći broj prijedloga za lišenje poslovne sposobnosti dolazi od strane obitelji, a odmah iza toga od zdravstvenih institucija i liječnika.

Mnogi od njih smatraju da kad se radi o liječnicima, centar za socijalnu skrb nije pozvan preispitivati prijedlog, nego da je dužnost centra za socijalnu skrb uputiti prijedlog sudu. Stručnjaci prisutni na stručnom skupu u raspravi su istakli da to nije u skladu sa zakonskim odredbama, ali da se svakako centri za socijalnu skrb trebaju osnažiti – educirati, kako bi u što je većoj mjeri autonomno odlučili o eventualnom ne/pokretanju postupka na prijedlog liječnika ili obitelji.

Iz svega proizlazi potreba daljnjeg stručnog osnaživanja svih sudionika postupka. Posebno držimo značajnim dodatno o značenju odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i paradigmi koju

donosi, upoznati i zdravstvene institucije – psihijatre, obzirom da veliki dio prijedloga za lišenje poslovne sposobnosti dolazi iz njihovih redova.

Kada se radi o sudskom postupku u kojem se odlučuje o lišenju poslovne sposobnosti, kao i o postupcima u kojima sudjeluju osobe lišene poslovne sposobnosti, Ured pravobraniteljice je tijekom 2012. godine zaprimio više pritužbi, odnosno obavijesti o kršenjima prava stranaka u sudskom postupku.

#### Primjer 1.

*Centar za socijalnu skrb obavijestio je Ured o nerazumno dugom trajanju sudskog postupka za vraćanje poslovne sposobnosti. Navodi kako je stranka sama zahtjev za vraćanjem poslovne sposobnosti podnijela 21.10.2009. godine. Centar za socijalnu skrb nije se protivio prijedlogu. Nadalje se navodi kako je ročište održano 02.12.2010. godine, u međuvremenu je izvršeno vještačenje po sudskom vještaku koji je predložio djelomično vraćanje poslovne sposobnosti te je održano još jedno ročište 01.03.2012. godine na koje m je sud saslušao vještaka, stranku i svjedoka. Centar za socijalnu skrb uredu se obratio podneskom 12.06.2012. godine navodeći kako Sud još nije donio odluku. Nadalje navode kako je ovo samo jedan od brojnih primjera u kojima sudski postupci traju predugo te mole da svojim autoritetom ured pomogne unaprjeđenju prakse i poboljšanju položaja osoba s invaliditetom.*

Ured se obratio Sudu s obaviješću kako je Obiteljskim zakonom propisano da postupci u stvarima koje se uređuju istim zakonom hitni, a postupak za vraćanje poslovne sposobnosti vodi se gotovo tri godine, smatramo da je povrijeđeno ustavno pravo stranke na donošenje odluke o njezinim pravima i obvezama u razumnom roku. Ovakvo odlučivanje o vraćanju poslovne sposobnosti svakako predstavlja i povredu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. S obzirom na navedeno preporučili smo da se odluka u predmetnom sudskom postupku donese bez odgađanja.

Centar za socijalnu skrb obavijestio je ured kako je sudska odluka donesena 05.07.2012. godine.

#### Primjer 2.

*Centar za socijalnu skrb dana 12.04.2012. godine izvijestio je ovaj Ured kako je pred općinskim sudom u tijeku postupak radi davanja dopuštenja za sklapanje braka osobi lišenoj poslovne sposobnosti. Postupak je pokrenut 22.02.2011. godine, a do sada nije zakazano niti jedno ročište.*

Ured je Sudu uputio podnesak kojim traži da se što prije odluči o prijedlogu podnositelja zahtjeva navodeći kako je Obiteljskim zakonom propisano da su postupci u stvarima koje se uređuju istim zakonom hitni pa da je stoga povrijeđeno ustavno pravo podnositelja zahtjeva na donošenje odluke o njegovim pravima i obvezama u razumnom roku. Pravo na brak jedno je od temeljnih ljudskih prava svake osobe, a ratifikacijom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom („NN-MU“ br. 6/07, 3/08, 5/08) Republika Hrvatska obvezala se poduzeti učinkovite mjere otklanjanja diskriminacije protiv osoba s invaliditetom u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose, a posebno se obvezala osigurati prihvaćanje prava svih osoba s invaliditetom, koje su u dobi za brak, da sklope brak i zasnuju obitelj (članak 23. Konvencije). Kako je ovo pravo osobama s invaliditetom u našem pravnom sustavu ograničeno činjenicom lišavanja poslovne sposobnosti, smatramo da bi se sudske odluke kojima se odlučuje o dopuštenju za sklapanje braka trebale donositi u najkraćem mogućem roku.

#### Primjer 3.

*Centar za socijalnu skrb upozorio je ovaj Ured na uobičajenu praksu općinskog suda koji u postupcima radi lišenja poslovne sposobnosti onemogućava predloženicima sudjelovanje u istim postupcima, odnosno ne poziva ih na ročišta te im ne dostavlja sudske odluke o lišenju poslovne sposobnosti.*

Lišenje poslovne sposobnosti mjera je koja značajno zadire u temeljna ljudska prava pojedinca te bi se stoga trebala izricati u samo iznimnim slučajevima. Kada je već ovaj postupak pokrenut, osoba za

koju se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti treba s istim biti upoznata, mora joj se omogućiti sudjelovanje u postupku te da protiv odluke suda kojom je nezadovoljna uloži pravni lijek.

Prema mišljenju Ureda, uobičajeno postupanje općinskog suda na gore opisan način predstavlja povredu odredbi Obiteljskog zakona (članak 326. i 329.), a sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava predstavlja i povredu prava na pravično suđenje iz članka 6. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (presuda X i Y protiv Hrvatske i presuda Shtukaturov protiv Rusije).

Obiteljski zakon predviđa iznimke od pravila o pozivanju predloženika i dostavljanju sudske odluke. Ti slučajevi su ukoliko bi za stranku saslušavanje pred sudom bilo štetno ili ako isto nije moguće s obzirom na njezino mentalno oštećenje i zdravstveno stanje. Odluka suda ne mora se dostaviti osobi koja se lišava poslovne sposobnosti, ako ona ne može shvatiti značenje i pravne posljedice odluke ili ako bi to bilo štetno za njezino zdravlje. Ove odredbe trebaju se tumačiti restriktivno.

Mišljenja smo kako sud u svakom pojedinom slučaju mora utvrditi činjenice koje se odnose na nemogućnost sudjelovanja stranke u postupku, kao i odustajanje od dostave odluke o lišenju poslovne sposobnosti. Smatramo da na ovu okolnost treba ispitati posebnog skrbnika ili još bolje, zahtijevati vještačenje i na ovu okolnost, u sklopu vještačenja o potrebi lišenja poslovne sposobnosti. Svakako se ne može podrazumijevati da se osoba koja nije u mogućnosti štititi sva ili pojedina svoje prava i interese ne bi mogla saslušati pred sudom. Pogotovo stoga što još nije niti utvrđeno da li će biti ispunjene zakonske pretpostavke za lišenje poslovne sposobnosti i što je u fazi vođenja postupka poslovna sposobnost stranke očuvana.

U svojoj presudi X i Y protiv Hrvatske, gdje je utvrđena povreda članka 6. Konvencije, Sud navodi:

*„84. ... Sud smatra da suci koji donose odluke koje imaju ozbiljne posljedice na privatni život pojedinca, kao što su one koje lišavaju nekoga poslovne sposobnosti, trebaju u načelu imati i osobni kontakt s tim osobama.“*

*„85. Sud je svjestan važnosti medicinske dokumentacije koja se odnosi na osobe koje imaju oštećene psihičke sposobnosti te se slaže da svaka odluka kojom se odlučuje o mentalnom zdravlju mora biti potkrijepljena relevantnom medicinskom dokumentacijom. Međutim, na poslijetku je sudac, a ne liječnik, pa ni psihijatar, taj koji treba ocijeniti sve relevantne čimbenike koji se odnose na osobu o kojoj je riječ, te njegove ili njezine osobne okolnosti. Dužnost je suca koji vodi postupak da odluči je li takva krajnja mjera potrebna ili bi i blaža mjera bila dovoljna. Kad je riječ o tako važnoj stvari za privatni život pojedinca sudac mora pažljivo uravnotežiti sve relevantne čimbenike, kako bi odlučio o razmjernosti mjere koju određuje. Nužna postupovna osiguranja nalažu da se svaki rizik od proizvoljnog odlučivanja tada svede na minimum“.*

*„92. ... Sud bilježi da u ovom predmetu prvoj podnositeljici nije bila dostavljena odluka kojom je lišena poslovne sposobnosti, unatoč činjenici da je tada još uvijek imala poslovnu sposobnost jer odluka o lišenju nije postala pravomoćna. Međutim, propustivši obavijestiti prvu podnositeljicu o ovoj odluci, Općinski sud joj je oduzeo i mogućnost da protiv te odluke uloži bilo kakav pravni lijek. Stoga se nikakav mogući nedostatak prvostupanjskog postupka nije mogao ispraviti pred višom instancom.“*

*„94. Stoga je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Konvencije. ... „*

Kako je zakonska ovlast Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom, razmatrati slučajeve povrede prava osoba s invaliditetom te zaštita i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom, preporučili smo sudu analizirati konkretne predmete radi eventualnog korigiranja postupanja u postojećim i budućim predmetima iz ove materije.

Sud je obavijestio ured kako je upućena preporuka dostavljena predsjednici građanskog odjela Suda kako bi se na sjednici odjela suci koji rade na predmetima lišenja poslovne sposobnosti upoznali sa sadržajem iste.

Primjer 4.

*Uredu pravobraniteljice obratio se Centar za socijalnu skrb ukazujući na problem snošenja odnosno predujmljivanja troškova medicinskog vještačenja u sudskim postupcima radi vraćanja poslovne*

spособnosti. U konkretnom slučaju, Centar za socijalnu skrb pokrenuo je postupak radi vraćanja poslovne sposobnosti predloženici. Sud je predlagatelja pozvao da predujmi novčani iznos od 3.000,00 kuna na ime troškova medicinskog vještačenja zdravstvenog stanja predloženice. Kako centar za socijalnu skrb nije bio u mogućnosti predujmiti isti trošak, sud je rješenjem obustavio izvanparnični postupak, obrazlažući kako bez izvođenja dokaza vještačenjem zdravstvenog stanja predloženice ne može donijeti odluku o djelomičnom vraćanju oduzete joj poslovne sposobnosti. Građanski odjel Općinskog suda zauzeo je stav i izrazio mišljenje da centar za socijalnu skrb kao predlagatelj ima platiti troškove provedbe medicinskog vještačenja, izvođenje kojeg dokaza je predviđeno člankom 159. stavak 2. Obiteljskog zakona, budući da u tim postupcima ima položaj stranke te se u smislu odredbe 279. Obiteljskog zakona na naknadu troškova postupka i njegove dužnosti snažanja troškova postupka pred sudom primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku koje se odnose na državnog odvjetnika, odnosno odredba članka 162. Zakona o parničnom postupku po kojoj državni odvjetnik ima pravo na naknadu troškova prema odredbama ZPP-a. Dakle, državni odvjetnik je, kao i svaka druga stranka u postupku dužan po nalogu suda, unaprijed položiti iznos potreban za podmirenje troškova koji će nastati u povodu izvođenja dokaza koje sam predloži, kako je to određeno u članku 153. ZPP-a te je tako dužan postupiti i centar za socijalnu skrb kada u postupcima radi lišenja ili vraćanja poslovne sposobnosti sudjeluje kao stranka.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom obvezala je u članku 12. (Jednakost pred zakonom), Republiku Hrvatsku, između ostaloga i da „sve mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne i poslovne sposobnosti predvide odgovarajuće i djelotvorne zaštitne mehanizme koji će sprečavati zlorabu u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava. Takvi zaštitni mehanizmi osigurati će da mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne i poslovne sposobnosti poštuju prava, volju i sklonosti te osobe, da se iz njih isključi sukob interesa i zloraba utjecaja, da su razmjerne i prilagođene osobnim okolnostima, da se primjenjuju u najkraćem mogućem vremenu i da podliježu redovitoj reviziji nadležnog, nezavisnog i nepristranog tijela vlasti ili sudbenoga tijela. Zaštitni mehanizmi bit će razmjerni sa stupnjem kojim takve mjere utječu na prava i interese osobe.

Iz citirane odredbe jasno proizlazi kako se revizije (preispitivanja) odluke o lišenju poslovne sposobnosti moraju provoditi redovito. I Obiteljski zakon u odredbi članka 165. propisuje kako je za osobe lišene poslovne sposobnosti liječnik primarne zdravstvene zaštite dužan svake tri godine na zahtjev centra za socijalnu skrb dostaviti mišljenje o stanju zdravlja štićenika s obzirom na razlog lišenja poslovne sposobnosti.

Centar za socijalnu skrb je, kao organ skrbništva prvi koji je dužan voditi računa o redovitim preispitivanjima odluka o lišenju poslovne sposobnosti, i u slučaju utvrđenja promijenjenih okolnosti pokretati postupke pred sudom radi vraćanja poslovne sposobnosti, ili djelomičnog vraćanja poslovne sposobnosti.

Preispitivanje u gore opisanom konkretnom postupku pokrenuto od centra za socijalnu skrb na samom početku bila su onemogućena odlukom općinskog suda koji je tumačeći odredbe ZPP-a i ObZ-a donio gore citirano mišljenje tako da su postupci preispitivanja rješenjem suda obustavljeni.

Osobe s invaliditetom, one lišene poslovne sposobnosti najčešće nemaju dovoljno vlastitih sredstava za predujmljivanje vrlo visokih troškova vještačenja. Centri za socijalnu skrb očito također ne raspoložu novčanim sredstvima za podmirenje ovih troškova.

Kako je svima poznato, lišenje poslovne sposobnosti predstavlja ozbiljno zadiranje u sva temeljna ljudska prava pojedinca koje može biti opravdano samo potrebom njegove zaštite, a opseg lišavanja mora biti razmjernan stupnju potrebne zaštite.

Tumačenje relevantnih odredbi ObZ-a i ZPP-a očito je dvojbena.

S obzirom na sve navedeno, Ministarstvu socijalne politike i mladih predložili smo žurne izmjene Obiteljskog zakona u dijelu u kojem je regulirano podmirenje troškova vještačenja od strane centra za socijalnu skrb, na način da se tim odredbama jasno i nedvosmisleno utvrdi tko je dužan snositi troškove vještačenja u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti. Za isto će pretpostavljamo biti nužna suradnja s Ministarstvom pravosuđa. Ukoliko će se odredbe izmijeniti odnosno tumačiti na



način da je ove troškove dužan snositi centar za socijalnu skrb, onda je nužno centrira za socijalnu skrb osigurati potrebna novčana sredstva za podmirenje ovih troškova.

Održavanje ovakvog stanja dovodi do situacije da osoba koja je lišena poslovne sposobnosti istu ne može vratiti, samo iz razloga što ona sama ili centar za socijalnu skrb nemaju dovoljno novčanih sredstava za podmirenje troškova vještačenja. Na taj način osobe slabijeg imovnog stanja dovodi se u neravnopravan položaj u odnosu na one boljeg imovnog stanja koje su u mogućnosti podmiriti troškove vještačenja. Smatramo da je ova nejednakost nedopustiva i da mogućnost samostalnog raspolaganja svojim osnovnim ljudskim pravima ne smije ovisiti o materijalnim mogućnostima. Izvješće o poduzetom Ured nije zaprimio niti nakon upućivanja dvije požurnice Ministarstvu.

Socijalni radnici centara za socijalnu skrb podnose prijedlog sudu gdje izražavaju svoj stav kako je određenu osobu potrebno lišiti poslovne sposobnosti. No, sudski vještak je taj koji svojim stručnim nalazom i mišljenjem obrazlaže iz kojeg razloga i u kojem opsegu je osobu potrebno lišiti poslovne sposobnosti. Sudac koji donosi odluku najčešće će odlučiti sukladno vještačkom nalazu i mišljenju.

Tijekom rada, imali smo prilike vidjeti više nalaza i mišljenja vještaka u kojima nije vidljiva ona nužna veza između bolesti/dijagnoze/stanja i nemogućnosti zaštite vlastitih prava i interesa, a koju Obiteljski zakon zahtijeva. Mišljenja smo kako bi vještak trebao u svom nalazu znati i razmotriti razloge zbog kojih je postupak pokrenut i trebao bi znati odgovoriti na pitanje hoće li lišavanje poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo riješiti teškoće s kojima je osoba suočena, odnosno hoće li se na taj način adekvatno zaštititi njezina prava i interesi. Prije svega vještak bi trebao raspolagati informacijom ili je samostalno utvrditi o tome koji su to interesi osobe ugroženi da je skrbništvo najbolji, odnosno jedini način zaštite tih interesa. Također je vrlo važno u nalazu i mišljenju vještaka utvrditi koliko psihopatologija prisutna kod ispitanika utječe na odluke, odnosno mogućnost donošenja odluka, dakle treba procijeniti kapacitet za donošenje odluka.

Vještačenje u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti iznimno je važno za donošenje konačne odluke. Kao i u drugim segmentima, tako se i u ovom postupku pravna i medicinska znanost međusobno prožimaju i od utjecaja su jedna na drugu. Smatramo da vještak, liječnik psihijatar kod donošenja ovako važne odluke (nalaz i mišljenje) mora imati šire stručno znanje, odnosno poznavati širi kontekst instituta lišavanja poslovne sposobnosti i skrbništva te imati svijest o tome da je lišavanje poslovne sposobnosti zadiranje u temeljna ljudska prava pojedinca. Također mora poznavati svrhu i cilj donošenja ovakve odluke te znati da li se ista svrha i cilj mogu postići donošenjem ovakve odluke ili se mogu postići i na neke druge načine, koji manje zadiru u ljudska prava pojedinca.

Uvidom u Pravilnik o provođenju izobrazbe kandidata za stalne sudske vještake (Liječničke novine, 80/2009), odnosno Program izobrazbe kandidata za sudske vještake medicinske struke koji je sastavni dio Pravilnika utvrdili smo kako se budući sudski vještaci koji će donositi nalaze i mišljenja u postupcima lišenja poslovne sposobnosti za konkretna vještačenja uopće ne obrazuju. Stoga smo Hrvatskoj liječničkoj komori preporučili da se u isti program uvrsti i izobrazba za vještačenja u ovom postupku, a da se kao najviša staleška organizacija liječnika svojim utjecajem založi za podizanje razine kvalitete vještačenja u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti, između ostaloga i provođenjem kvalitetne i kontinuirane edukacije vještaka medicinske struke za ovo konkretno područje.

Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu u više svojih odluka utvrdio je kršenje ljudskih prava i temeljnih sloboda pojedinaca počinjeno od strane Republike Hrvatske, upravo u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti i primjene instituta skrbništva.

Zbog iznimne važnosti vještačkog nalaza i mišljenja u postupcima lišenja poslovne sposobnosti koji upravo predstavljaju zadiranja u ljudska prava pojedinca, smatramo da je kontinuirana edukacija vještaka nužna.

Hrvatska liječnička komora u svom odgovoru opisuje proceduru koju mora proći liječnik da bi postao sudski vještak, sukladno važećim propisima. Nadalje skreću pozornost na odredbu kojom su predsjednici županijskih odnosno trgovačkih, pa i općinskih sudova dužni pratiti rad vještaka te predsjedniku suda koji je imenovao vještaka podnijeti primjedbe na njegov rad. Podsjeća i na

činjenicu da liječnici imaju pravo i obvezu stručno se usavršavati sukladno Zakonu o liječništvu, a da su svakih šest godina obvezni proći provjeru stručnosti pri Hrvatskoj liječničkoj komori s ciljem obnavljanja odobrenja za samostalan rad (licence) na poslovima liječničke djelatnosti te se ne mogu složiti s tvrdnjom Ureda da se jednom imenovani vještak ne mora ponovno obrazovati ili usavršavati. Kako bi se unaprijedio sustav vještačenja u postupcima za lišenje/vraćanje poslovne sposobnosti, Ured pravobraniteljice je Ministarstvu pravosuđa podnio prijedlog za izmjene Pravilnika o stalnim sudskim vještacima (NN, br. 88/08, 8/09, 126/11). Naime, u članku 11. stavku 5. Istog Pravilnika propisano je kako „u postupku ponovnog imenovanja stalnog sudskog vještaka kao i postupku proširenja područja vještačenja već imenovanog sudskog vještaka, vještak ne daje prisegu i nije dužan obaviti stručnu obuku“.

Iz istoga članka proizlazi kako se vještak koji je jednom imenovan za vještaka više nikada ne mora ponovno obrazovati niti usavršavati, pa čak niti onda kada proširuje svoje područje vještačenja. Znamo da se u jednom radnom vijeku vještaka mijenjaju ne samo propisi i načela pojedinih zakona i postupaka, već i cijeli sustavi i uređenja, a naročito se neprestano razvija i mijenja odnosno u sadržajnom smislu širi svijest o ljudskim pravima, pa tako i svijest o poštivanju prava osoba s invaliditetom. Ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezali smo se na poduzimanje mjera s ciljem punog uvažavanja ljudskih prava osoba s invaliditetom. Zbog iznimne važnosti vještačkog nalaza i mišljenja u postupcima lišenja poslovne sposobnosti koji upravo predstavljaju zadiranja u ljudska prava pojedinca, smatramo da je kontinuirana edukacija vještaka neophodna pa u tom smislu predlažemo izmjenu navedene odredbe na način da se istom propiše nužnost kontinuirane edukacije vještaka.

Također je sporna odredba članka 31. kao završne odredbe, sukladno kojoj liječnici specijalisti koji su vještacima imenovani prije 1998. godine ne moraju završiti nikakav program izobrazbe jer se prema Pravilniku koji je tada bio na snazi to od njih nije zahtijevalo, odnosno postavljalo kao uvjet za imenovanjem vještakom. Ovu odredbu smatramo naročito nelogičnom i predlažemo je brisati te propisati nužnost stručne obuke i za ove vještake.

Vještačenja poslovne sposobnosti za sudske vještake – liječnike psihijatre nisu „atraktivna“. O ovoj temi se ne raspravlja, ne organiziraju se stručni seminari niti kongresi. Nalazi i mišljenja vještaka u ovim postupcima se uglavnom ne preispituju jer stranke istima ne prigovaraju s obzirom na svoj nepovoljan procesni položaj kao stranke u postupku koja često nije niti prisutna na ročištima ili nema stručnog znanja za kvalitetno zastupanje. Poseban skrbnik koji se istima imenuje u postupku je uglavnom pasivan, naročito ako je za istoga imenovan zaposlenik centra za socijalnu skrb koji je i inicijator postupka za lišavanje poslovne sposobnosti.

S obzirom na sve navedeno preporučili smo Ministarstvu pravosuđa izmjenu citiranog pravilnika na način da se propiše obveza vještaka na kontinuiranu i ciljanu edukaciju, specifičnu za ovo područje.

Zatražili smo i izvješće o načinu na koji Ministarstvo pravosuđa provodi nadzor nad obavljanjem stručne obuke stalnih sudskih vještaka, kako je to propisano člankom 6. stavkom 3. Pravilnika.

Ministarstvo je u svom odgovoru prihvatilo prijedlog pravobraniteljice za potrebom uvođenja stalne izobrazbe sudskih vještaka, međutim je navelo kako se stručna obuka prema Pravilniku ne odnosi se na ovaj vid stručnog usavršavanja. Stoga se u praksi pokazuje potreba da se ova materija uredi posebnim zakonom, a Ministarstvo je imenovalo radnu skupinu za pripremu prijedloga Zakona o stalnim sudskim vještacima. Uvažavajući prijedlog ureda da se naglasi važnost stručnog usavršavanja stalnog sudskog vještaka, Ministarstvo će kod izrade prijedloga Zakona posebnu pažnju posvetiti ovom pitanju i propisati obvezu stalnog stručnog usavršavanja stalnog sudskog vještaka kao jedan od preduvjeta za produljenje licence odnosno za ponovno imenovanje za stalnog sudskog vještaka.

I naposljetku ćemo kroz primjer pritužbe zaprimljene u Uredu pravobraniteljice prikazati koliko je doista institut skrbnništva učinkovit u pružanju zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom.

*Uredu se pritužbom obratila skrbnica, ujedno sestra osobe s invaliditetom djelomično lišene poslovne sposobnosti na način da ne može samostalno upravljati novčanim sredstvima niti imovinom. Imenovani je korisnik obiteljske mirovine koju ostvaruje putem područnog ureda Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, koji je upoznat s činjenicom da je isti osoba pod skrbništvom, da mu je*

*sestra skrbnica pa da prema tome ista raspolaže njegovim приходima i imovinom te je mirovina imenovanog isplaćivana na ruke skrbnice, odnosno dolazila je na njezinu kućnu adresu. Imenovani je od istog područnog ureda Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje ishodio potvrdu o visini mirovine bez naznake da istom nije ovlašten samostalno raspolagati te isplatu mirovine na vlastiti tekući račun otvoren kod banke. Nakon toga je kod iste banke podigao kredit u iznosu od 2.750,00 eura te ostvario maksimalno dopušteno prekoračenje po tekućem računu u iznosu od 4.000,00 kuna. Novac je potrošio na skrbnici nepoznat način, ali svakako nesvršishodno. Imenovani živi u vlastitom stanu, a obiteljska mirovina u iznosu od 1.536,40 kuna jedini mu je izvor prihoda. Zakonskih obveznika uzdržavanja nema. Gore opisanim postupanjem ugrozio je svoje interese jer zbog kreditnog opterećenja nema dovoljno sredstava za život.*

Lišenje poslovne sposobnosti je institut koji bi trebao služiti radi zaštite prava i interesa osoba koje se o istima nisu u stanju same brinuti te ih se zato stavlja pod skrbništvo. Kako su imenovanome radi postupanja područnog ureda Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje povrijeđena prava i interesi, Ured je upozorio kako je Zavod istome dužan nadoknaditi nastalu štetu, u visini kredita i dopuštenog prekoračenja po tekućem računu.

U svom odgovoru nadležni područni ured Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje odgovornost Zavoda otklanja prebacivanjem odgovornosti na Banku, između ostaloga i argumentacijom: „Polazeći od činjenice da su prema Zakonu o kreditnim institucijama banke dužne donositi odluke o odobravanju kredita na temelju primjerenih i jasno definiranih kriterija te definirati postupke odlučivanja o odobravanju kredita radi upravljanja kreditnim rizicima, potvrda o visini mirovine samo je jedan od elemenata temeljem kojeg je Banka mogla procijeniti kreditnu sposobnost klijenta pa je pružanjem povjerenja klijentu i odobravanjem kredita Banka preuzela odgovarajući rizik za koji Zavod ne može snositi odgovornost“. Navodi se nadalje kako Zavod nije ugovorna stranka u obveznom pravnom odnosu koji je nastao između banke i korisnika kredita i da se skrbnica savjesno prema prihvaćenim dužnostima u odnosu na svoga štićenika treba obratiti banci uz pomoć centra za socijalnu skrb radi iznalaženja pozitivnog rješenja. Sukladno navedenom nema razloga da Zavod pokrene aktivnosti zbog naknade štete korisniku.

Zakonom nije propisana dokumentacija koju je Banka dužna prikupljati kako bi utvrdila uvjete za kreditiranje. Kako Banke ne traže izvratke iz matice rođenih klijenata u kojima je upisana činjenica lišenja poslovne sposobnosti, Banka nije imala načina utvrditi da klijent nije u mogućnosti potpisati ugovor o kreditu. S druge strane, područnom uredu Zavoda za mirovinsko osiguranje bila je poznata činjenica da je imenovani lišen poslovne sposobnosti te da ne može raspolagati vlastitim primanjima s osnove mirovine, već je to ovlaštena činiti njegova sestra kao skrbnica. Izdavanjem potvrde o visini mirovinskih primanja bez naznake da je klijent osoba pod skrbništvom te prebacivanjem mirovine na novootvoreni tekući račun na zahtjev štićenika Zavod za mirovinsko osiguranje ugrozio je osobu pod skrbništvom. Kao što je gore navedeno, institut skrbništva je zaštita osobama koje zbog svog invaliditeta ne mogu odlučivati u svom najboljem interesu i stoga ih država štiti institutom skrbništva.

U konkretnom slučaju Banka nije ušla ni u kakav rizik jer će se iznos novca koji je banka s osnove kredita isplatila stranci unatoč činjenici da je ugovor pobojan morati vratiti. Navod iz očitovanja Područnog ureda da Zavod nije ugovorna strana u obvezno-pravnom odnosu koji je nastao između Banke i osobe pod skrbništvom stoji, ali upravo Zavod je omogućio nastanak tog odnosa koji je za stranku štetan. Stoga smatramo da je Zavod dužan nadoknaditi nastalu štetu. Kako Zavod odbija razmatrati mogućnost naknade štete, Ured je Ministarstvu rada i mirovinskog sustava predložio izvršiti nadzor nad radom Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u konkretnom slučaju, utvrditi propuste u radu istoga te sukladno utvrđenom korisniku mirovine nadoknaditi štetu koja je nastala zbog propusta u radu Zavoda.

Do predaje ovog Izvješća nismo zaprimili odgovor Ministarstva.

### 3.9.3. NEOVISNO ŽIVLJENJE I UKLJUČENOST U ZAJEDNICU

*„Države potpisnice ove Konvencije priznaju jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, te će poduzeti učinkovite i odgovarajuće mjere kako bi se olakšale osobama s invaliditetom puno uživanje ovog prava i punog uključenja i sudjelovanja u zajednici“.*

Konvencija u osiguravanju prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu u članku 19. nalaže osigurati sljedeće uvjete:

1. *mogućnost da osobe s invaliditetom odaberu svoje mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti na ravnopravnoj osnovi s drugima, te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života;*

Nepostojanje širokog raspona usluga i podrške neovisnom življenju u zajednici nameće osobama s invaliditetom samo nekoliko mogućnosti – smještaj u dom socijalne skrbi ili život u vlastitoj obitelji bez mogućnosti osamostaljivanja.

Iz nekih obraćanja Uredu, proizlazi da i dalje nedostaju pružatelji izvaninstitucionalnih usluga koje bi omogućile osobama s invaliditetom neovisno življenje u zajednici.

#### Primjer 1.

Na taj problem upućuje pismo koje nam je uputio mladić od 26 godina:

*„...u invalidskim sam kolicima, potpuno nepokretan, ako bi nam gđica Pravobraniteljica mogla odgovoriti što i kakvo će biti u bliskoj budućnosti stanje osoba sa invaliditetom koji ovise potpuno o tuđoj njezi ...koji žive sa roditeljima. Gdje će takve osobe završit nakon smrti jednog roditelja u obitelji...ja imam osobnog asistenta za sada samo na 4 sata,ali hoće li to napredovati... Imam prijatelje koji nažalost završavaju u Staračkim domovima. To zaista nije prikladno...“*

Osobi koja je u potpunosti nepokretna i živi sama, treba sveobuhvatnu cjelodnevnu podršku druge osobe u svakodnevnom životnim aktivnostima. Podrška osobnog asistenta kroz 4 sata dnevno zadovoljava samo minimum njegovih potreba. Zdravstvena njega u kući i fizikalna rehabilitacija osiguravaju se također u limitiranom obimu. Ostatak njegovih potreba zadovoljava njegova obitelj. Nakon smrti njegovih roditelja on smatra da mu sveobuhvatnu podršku može osigurati samo ustanova za trajni smještaj, ali takvih ustanova za mlađe osobe s invaliditetom za sada nema. O uvjetima života mlađih osoba s invaliditetom u domovima za starije i nemoćne pisali smo u prošlom izvješću.

Situacija se nije poboljšala – smještena osoba živi u neprirodnom okruženju bez ikakvih drugih oblika podrške pomoću kojih bi mogla aktivnije živjeti.

#### Primjer 2.

*U jednom drugom slučaju obratila nam se majka osobe s teškim invaliditetom (30 godina) radi nemogućnosti privremenog zbrinjavanja sina za vrijeme njezina liječenja u bolnici. Njoj predstoji operacija i rehabilitacija, zbog čega jedno vrijeme neće biti u mogućnosti voditi brigu o sinu, te bi ga željela zbrinuti najbliže mjestu stanovanja, kako bi ga otac (također narušena zdravlja) mogao posjećivati i biti s njim u što intenzivnijem kontaktu. Navodno joj je u Centru za socijalnu skrb rečeno da će pokušati sa privremenim smještajem u domu za starije osobe. Pokušala je osigurati i njegovo zbrinjavanje u obitelji putem programa „pomoć u kući“, ali joj je u općini u kojoj živi rečeno da to nije moguće, jer je program namijenjen starijim osobama. Kako se termin njezine operacije bliži, a još uvijek nije dobila informaciju o načinu zbrinjavanja sina, obratila se Uredu pravobraniteljice. Isto tako, lokalnoj udruzi osoba s invaliditetom obratila se radi usluge osobnog asistenta.*

Nakon preporuke Ureda pravobraniteljice, nadležni centar za socijalnu skrb pronašao je jedini mogući način – smještaj u najbliži dom za starije i nemoćne osobe. S druge strane, Udruga nas je obavijestila da nema niti jedne druge osobe s invaliditetom zainteresirane za uslugu osobnog asistenta, te nisu niti aplicirali za taj projekt.

Pretpostavljamo da bi u ovom slučaju nadležne institucije bez poteškoća osigurale trajni smještaj u nekoj od ustanova na području RH. Međutim, zahtjev za privremenim smještajem najbliže sredini u kojoj on živi, ili podršku u vlastitom domu bilo je nemoguće realizirati te je osoba privremeno smještena u najbliži dom za starije i nemoćne osobe.

Ovaj primjer također pokazuje kako nismo razvili odgovarajuću mrežu inkluzivnih usluga u zajednici koje podržavaju život u zajednici.

Problem sa pružateljima određenih usluga koje osiguravaju neovisno življenje i život u zajednici ključan je i za sve osobe s invaliditetom koje se nalaze na smještaju u nekom od domova socijalne skrbi.

Nedostatak usluga u zajednici značajan je i za proces deinstitutionalizacije osoba koje su godinama zbrinuti u okviru domova socijalne skrbi.

Tijekom prošle godine Ured se odlučio radom na terenu uvjeriti u napredovanja procesa deinstitutionalizacije, s ciljem stjecanja uvida u stvarno stanje stvari i mogućnosti ubrzanja ovog procesa, s obzirom na činjenicu da do tada nismo vidjeli neke značajnije pomake. Sukladno navedenom, odlučili smo rad koncipirati na način da obiđemo domove socijalne skrbi (domovi čiji je osnivač Republike Hrvatska i domovi drugih osnivača) za skrb o psihički bolesnim odraslim osobama te centre za rehabilitaciju, potom održimo sastanke sa centrima za socijalnu skrb i čelnicima upravnih odjela nadležnih za socijalnu skrb u jedinicama regionalne samouprave. Cilj je bio ponajprije utvrditi osviještenost svih navedenih aktera za nužnost promjena koje trebaju nastupiti, njihovo stručno mišljenje o tim promjenama, mjere koje je potrebno poduzeti da bi se provođenja promjena intenziviralo, a sa županijama naročito koliko su uopće upoznate s navedenim te koliko rade na izvršenju obveza koje im određuje Zakon o socijalnoj skrbi.

Tijekom 2012. godine izvršen je obilazak ukupno 10 županija, odnosno 11 domova socijalne skrbi za skrb o psihički bolesnim odraslim osobama (u daljnjem tekstu: domovi), 2 centra za rehabilitaciju, 1 udruga za inkluziju koja pruža usluge stanovanja uz podršku u zajednici.

Općenito se može reći kako je većina domova izvršila svoje obveze vezane uz donošenje pojedinačnog plana deinstitutionalizacije i transformacije. Ravnatelji gotovo svih domova izražavaju pozitivan stav prema novom obliku skrbi za osobe s mentalnim oštećenjima, tvrdeći da bi veliki broj njih mogao živjeti u zajednici, kada bi imao odgovarajuću podršku. Mnogi domovi pokušavaju organizirati oblike izvaninstitucionalnog zbrinjavanja korisnika ili barem imaju hvale vrijedne ideje koje međutim ne mogu realizirati zbog nedostatka financijskih sredstava. Dobar primjer domova koji su uspjeli realizirati nešto od izvaninstitucijskog zbrinjavanja su Dom Lobar-grad koji je među prvima započeo s projektom organiziranog stanovanja uz podršku i Dom Bjelovar koji pruža uslugu stručne pomoći u obitelji (psihosocijalna rehabilitacija) u suradnji sa centrom za socijalnu skrb.

Privatni dom Cedar u Koprivničko križevačkoj županiji također je dobar primjer deinstitutionalizacije jer je u tijeku gradnja dva objekta sa ukupno četiri stana u kojima će u zajednici živjeti korisnici, uz stručnu pomoć djelatnika Doma.

U izradi pojedinačnih planova deinstitutionalizacije, domovi su se nakon utvrđenja mogućeg oblika izmještaja pojedinog korisnika iz ustanove obraćali centrima za socijalnu skrb tražeći suradnju u provođenju ovog postupka, naročito vezano uz povratak štićenika u obitelji. Kod velikog broja centara za socijalnu skrb nisu naišli na suradnju. Naime, centri za socijalnu skrb tvrdili su kako je jedini i najbolji mogući oblik skrbi za konkretnog štićenika upravo njegov ostanak u Domu. U razgovoru sa stručnim djelatnicima centara za socijalnu skrb doznajemo kako su svjesni svoje uloge u pripremi korisnika i njegove obitelji za povratak u zajednicu te posebno aktivne uloge u prevenciji upućivanja novih korisnika na smještaj u instituciju, no najveći problem im predstavlja nedostatak usluga podrške u zajednici. Centri u potpunosti podržavaju pravo svakog korisnika na život u zajednici, ali obzirom da nedostaju drugi odgovarajući oblici podrške neovisnom življenju, ne mogu preuzeti odgovornost za njih.

U većini županija postoji relativno mali broj aktivnih udruga, posebno onih sa programima namijenjenim osobama sa mentalnim oštećenjima. Kao nužno potrebne usluge ocjenjuju uslugu psihosocijalne podrške u obitelji, te oblike dnevnog boravka za ovu kategoriju osoba, međutim nedostaje pružatelj ovih usluga. Sami djelatnici centara za socijalnu skrb zbog nedovoljnog broja stručnih radnika ne mogu ispuniti ove zahtjeve. Mogućnost unaprjeđenja stanja djelomično vide u angažiranju obiteljskih centara, s kojima nemaju nikakvu suradnju i nije im poznat njihov doprinos sustavu socijalne skrbi i skrbi o osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima. Stoga smatramo potrebnim ojačati centre za socijalnu skrb potrebnim kadrovima, pogotovo uzevši u obzir sve šire zadaće i ovlasti centara za socijalnu skrb i u procesu deinstitutionalizacije, a posebno prevenciji institucionalizacije. Ističemo ponovno kako su centri za socijalnu skrb središnje mjesto djelovanja iz kojeg se šire uloge ostalih aktera u ovom procesu i daljnjoj skrbi o osobama s invaliditetom u zajednici. Što se tiče uloge obiteljskih centara, smatramo potrebnim razmotriti mogućnost da se stručni resursi i uloga obiteljskih centara konkretnije definiraju, o čemu je pravobraniteljica već ranije Ministarstvu upućivala određene prijedloge.

Kao što je poznato, deinstitutionalizacije ne može biti bez razvoja socijalnih usluga u zajednici. U posjeti upravnim odjelima za socijalnu skrb u županijama to je bila središnja tema naših razgovora. U većini sjedišta regionalne samouprave nismo naišli na značajniju posvećenost temi deinstitutionalizacije i razvoja usluga u zajednici u korist osoba s invaliditetom. Većina županija još nije osnovala savjete za socijalnu skrb u županiji niti izradila socijalni plan na što ih obvezuje članak 178. Zakona o socijalnoj skrbi. Uglavnom se u vrijeme našeg obilaska (ljetno i jesen 2012. godine) radilo na ustrojavanju savjeta, pri čemu je veliki broj županija izrazio nezadovoljstvo širokim definiranjem članova savjeta. U konačnici, smatraju da će se formirati glomazno i neučinkovito tijelo te da se stoga i neće postići prava svrha njegova osnivanja.

Neke od županija imaju različite strategije razvoja u području zdravstva i socijalne skrbi, no vidljivo je kako su iste napravljene bez stvarnog poznavanja načela skrbi o osobama s invaliditetom i njihovim potrebama u konkretnoj zajednici. Iz strategija je razvidna raspršenost zadataka i veliki broj mjera koje je potrebno provesti bez koncentracije na bitno i bez stvarnog plana za provođenje ovih mjera. Tako pretpostavljamo da će u većini županija one ostati mrtvo slovo na papiru.

Istarska županija je jedna od rijetkih koja je pokazala doista zanimanje i želju da se plan napravi konkretno, a da strategija razvoja bude realna (s realnom mogućnošću realizacije zadanih ciljeva). Pri tome su prihvaćene i pojedine preporuke Ureda pravobraniteljice.

Ne iznenađuje nas pasivnost i pomanjkanje zainteresiranosti lokalnih i regionalnih zajednica, kada se uzme u obzir da one financiraju minimalni dio skrbi o osobama s invaliditetom.

Tako se primjerice većina novčanih davanja za osobe s invaliditetom sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi financira iz državnog proračuna, kompletna institucionalna skrb o osobama s invaliditetom također je financirana iz državnog proračuna. Prema stavovima izraženim u županijama, nužno je lokalnu i regionalnu samoupravu normativno obvezati na preuzimanje dijela obaveza u prevenciji institucionalizacije/deinstitutionalizacije, odnosno decentralizirati sustav socijalne skrbi. Izražen je stav da bi financijsko opterećenje lokalnih razina za institucionalizirane korisnike potaknulo i razvoj usluga i programa u zajednici.

Što se tiče financiranja udruga, vidljivo je da županije stihijski usmjeravaju sredstva za šire javne potrebe, odnosno za financiranje projekata udruga. Vidljivo je da nisu usmjereni prema razvoju onih usluga koje će pridonijeti neovisnom življenju osoba s invaliditetom u zajednici, dakle onih usluga i programa koji će pridonijeti sprečavanju institucionalizacije, posebno osoba s mentalnim oštećenjima. Potrebno je na razini županija izraditi kvalitetne analize potreba pojedinih kategorija osoba obzirom na vrstu invaliditeta, dob i druga obilježja, procjenu postojećih resursa u zajednici i na razini države, te prioritarno usmjeriti sredstva u osiguravanje onih usluga koje podržavaju neovisno življenje i život u zajednici.

Zaključno, preporučeno je Ministarstvu socijalne politike i mladih nastaviti započeti proces deinstitutionalizacije korisnika iz domova socijalne skrbi, intenzivirati aktivnosti u procesu razvoja usluga u zajednici, kako bi se za osobe s mentalnim oštećenjima, ali i drugim kategorijama osoba s invaliditetom, što prije omogućilo aktivno sudjelovanje u životu zajednice.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 19. nalaže osigurati:

2. *pristup širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osobama s invaliditetom u njihovom domu ili ustanovama za smještaj, uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u zajednicu, kao i za sprečavanje izolacije ili segregacije iz zajednice;*

Kada govorimo o pravu na život u zajednici za osobe s invaliditetom na prvom su mjestu raspon usluga i njihova dostupnost. Različiti sustavi osiguravaju usluge u domu korisnika, međutim, poznati smo sa slučajevima da niti kada se pridruže sve do sada zakonom predviđene usluge iz svih sustava, za neke osobe s invaliditetom nije dovoljno da se osigura njihovo neovisno življenje u zajednici.

Stoga je i dalje potrebno razvijati inkluzivne usluge, i pri tom prije svega mislimo da su to usluge koje se ostvaruju u obimu i na način koji je polazi od osobe i njegovih potreba.

Usluge koje nužno treba razvijati su programi boravka, stručne psihosocijalne podrške u obitelji, pomoći i njege u kući i sve oblike asistencije, jer jedino raznovrsnost, a time i individualizirani odabir usluga svakoj osobi daje veću mogućnost osamostaljivanja.

Niz pritužbi osoba s invaliditetom u proteklom razdoblju odnosilo se i dalje na uslugu osobnog asistenta. Ta se usluga i dalje osigurava putem projekta MSPM, međutim, pritužbe i dalje ukazuju na neke nedostatke u provođenju ovog projekta. Najviše pritužbi odnosi se i dalje na činjenicu da se usluga može ostvariti jedino putem udruge. Postoje udruge koje nemaju kapaciteta ili interesa za projekt iz različitih razloga (nema zainteresiranih osoba s invaliditetom, nedostatni kapaciteti udruge za tako zahtjevan projekt i sl.). Postavlja se i pitanje dobrovoljnosti učlanjivanja u udruhu, a dobrovoljnost je pretvorena u obavezu kada osoba koja nije član udruge treba uslugu osobnog asistenta.

Isto tako, same udruge koje provode ovaj projekt ukazivale su tijekom prošle godine na niz poteškoća u provođenju projekta: ističu problem kontinuiteta isplate plaće osobnim asistentima, fluktuacije asistenata, njihovih prava iz radnog odnosa, nemogućnost kontrole poštivanja nekih propozicija natječaja, prestanak članstva osobe s invaliditetom i daljnja nadležnosti udruge nad provođenjem projekta i dr.

Tijekom prošle godine nakon odluke MSPM o smanjenju sredstava za projekte udruha, intenzivno su nam se obraćale udruge zbog problema sa financiranjem osobnih asistenata. Svi navode problem financiranja asistenata do početka isplate sredstava – redovito se događa da nakon odabira projekata za ovu uslugu, nadležno Ministarstvo započinje sa novim isplatama tek u svibnju, a od početka godine do toga razdoblja neke udruge imaju veliki problem sa osiguravanjem potrebnih sredstava.

Nadalje, prema sadašnjim kriterijima, za osobe s nekom drugom vrstom oštećenja trenutno ne postoji mogućnost korištenja usluge osobnog asistenta. Obzirom da usluga osobnog asistenta kao jedna od usluga sustava podrške direktno prevenira institucionalizaciju i omogućava neovisniji život osobi s najtežom vrstom invaliditeta u zajednici i lakše funkcioniranje u obitelji, **a i samoj obitelji koja o toj osobi brine**, nužno je razmotriti mogućnost da pravo na određene oblike asistencije ostvare sve osobe sa različitim vrstom teškog invaliditeta, ovisno o individualnim potrebama osobe i njene obitelji.

Odredbe Konvencije o pravima s invaliditetom kroz svoje odredbe i načela ne podržavaju različito tretiranje osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta. Konvencija nalaže pristup širokom rasponu usluga.... „**uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u**

**zajednicu“.** Isto tako, odredbe Konvencije nalažu i potporu obitelji koja skrbi o svojem članu s invaliditetom: *„Uvjerene da je obitelj prirodna i temeljna skupna jedinica društva i da ima pravo na zaštitu društva i države, a da osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji trebaju primiti potrebnu zaštitu i pomoć kako bi se obiteljima omogućilo davanje doprinosa punom i ravnopravnom uživanju prava osoba s invaliditetom“.*

Gospodarska situacija u državi odražavala se i na mogućnosti proširenja kapaciteta postojećih ustanova – dnevnih centara za rehabilitaciju. Mnoge ustanove nastojale su povećati postojeći broj korisnika u dnevnom boravku. Domovi socijalne skrbi za stalni smještaj koji su na svojem području potencijalni “centar usluga u zajednici“ imaju planove prema pružanju dnevnih usluga i usluga patronaže, međutim mnogi su u nemogućnosti realizirati svoje planove bez dodatnih sredstava. Domovi socijalne skrbi koje smo obišli a koji imaju prostornih i drugih uvjeta za proširenje usluge u obliku dnevnog smještaja ili psihosocijalne podrške u obitelji, naišli su na problem financiranja tih programa – uređenja prostora, dodatnih troškova stručnih djelatnika ili goriva za službeno vozilo.

Isto tako, niti dnevni centri i ustanove drugih osnivača, nisu uspijevale proširiti svoje kapacitete i povećati broj obuhvaćenih korisnika, isključivo zbog nedostatka sredstava, o čemu se jasno izrazilo nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih u odgovoru na našu preporuku za povećanjem kapaciteta dnevnog boravka Centru OZANA.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se Udruga sa socijalno-humanitarnim ciljevima „Ozana“ iz Zagreba, koja iznosi nekoliko poteškoća koje ima vezano uz financiranje svojeg Dnevnog centra, proširenja djelatnosti, te nedobivanja odgovora na niz službenih dopisa upućenih na adresu Ministarstva.

Iz navedene predstavke izdvajamo:

*„Udruga „Ozana“ je od ex Ministarstva dobila rješenje kojim se odobrava Dnevnom centru OZANA pružanje usluga poludnevnog boravka za još 5 odraslih osoba, što bi s ranijim odobrenjem iznosilo ukupno 35 korisnika u mreži djelatnosti socijalne skrbi. Nakon toga Ministarstvo dostavlja Odluku o imenovanju Povjerenstva za utvrđivanje potrebnih uvjeta, međutim godinu dana od toga nije načinjen nikakav uvid, niti je doneseno rješenje o ispunjavanju potrebnih uvjeta.*

*... zbog problema reduciranja sredstava za projekte i programe Udruga, korištenje prostora i podmirivanje troškova režija dolaze u pitanje. Ne samo što su sredstva za već odobrene projekte i programe reducirana, Udruga vidi problem i u činjenici da su natječaji koje je Ministarstvo raspisalo u svibnju i lipnju (2012) na neki način diskvalificirali populaciju osoba s intelektualnim teškoćama, jer su se odnosili, primjerice, na prevenciju ovisnosti o opijatima, internetu i sl..*

*Nadalje, Udruga iznosi usporedbu cijena i troškova programa koje izvode državne ustanove neovisno o kreativnosti programa i cijene usluga koje Ministarstvo ugovara i odobrava za druge pružatelje istih usluga, raspoređivanje sredstava po određenom „ključu“, dokidanje sredstava za vrijedne programe koji su gotovo jedini pružatelji određenih usluga na nekom području samo zbog formalne greške prilikom prijave na natječaj.“.*

Stalna briga za „sudbinu“ projekta i njegovo financiranje slabi kapacitete stručnih osoba koji bi se trebali usmjeriti na razvoj kvalitete i kreativnosti programa koje provode, a direktni gubitnici u takvom procesu su korisnici usluge. Smatramo da Ministarstvo treba sve to uzeti u obzir u budućem kreiranju socijalne politike u dijelu koji se odnosi na pružatelje usluga, financiranje udruga, definiranje standarda kvalitete usluga i raspodjele sredstava za udruge cijeneći uz standard usluge i mrežu pružatelja usluga na pojedinom području i sl.



### 3.9.4. PRAVA OSOBA SA PSIHO-SOCIJALNIM TEŠKOĆAMA U DOMOVIMA SOCIJALNE SKRBI ZA STALNI SMJEŠTAJ

Na temelju članka 12. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom savjetnice pravobraniteljice tijekom 2012. godine obišle su više domova socijalne skrbi za psihički bolesne odrasle osobe. Cilj obilazaka bio je utvrditi razinu poštivanja ljudskih prava osoba smještenih u instituciju sukladno nacionalnom zakonodavstvu i međunarodnim pravnim standardima sadržanima prvenstveno u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, ali i u preporukama Vijeća Europe i Standardima Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT).

Prilikom obilaska održani su sastanci sa rukovodećim osobljem institucije, razgovori s korisnicima – grupno i individualno, bez prisustva osoblja te je izvršen obilazak prostorija (sobe, prostori za zajedničko boravljenje, sanitarni čvorovi).

Glavna razlika između domova socijalne skrbi u državnom vlasništvu i privatnih domova je upravo njihov kapacitet. Državni domovi uglavnom su domovi s velikim brojem korisnika (oko 200-300 korisnika), dok privatni domovi imaju manji broj korisnika (uglavnom do 100, a često i mnogo manje – 30-50 korisnika). U državnim domovima ponegdje su se zadržale sobe sa čak 7-8 kreveta, dok većina privatnih domova ima dvokrevetne sobe ili trokrevetne sobe. Neki državni domovi su prilikom našeg obilaska preuređivali prostorije na način da su smanjivali veličinu sobe pa time i broj kreveta, odnosno višekrevetne sobe su pretvarali u sobe s manje kreveta. Postojanje velikih spavaonica sa 7-10 kreveta koji se nalaze toliko blizu jedan drugome da se između njih ne može kretati, a kamo li očuvati minimumu privatnosti je neprihvatljivo i predstavlja povredu prava na dostojanstvo i privatnost korisnika sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Samim Pravilnikom o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu u kući (NN,br. 64/09, u daljnjem tekstu: Pravilnik) propisano je kako „*spavaonica u stambenom dijelu može imati najviše četiri ležaja, a površina spavaonice treba najmanje 6 m<sup>2</sup> po korisniku.*

*Spavaonica u jedinici za pojačanu njegu može imati najviše tri ležaja, a površina spavaonice treba biti najmanje 7 m<sup>2</sup> po korisniku.*“ (čl. 98. st. 2. i 3. Pravilnika)

Često su ove građevine u vrlo lošem, oronulom stanju i zahtijevaju uređenje, ali i pomno unutarnje preuređenje. Privatni domovi uglavnom se nalaze u novijim zgradama odnosno obiteljskim kućama pa su stoga i materijalni uvjeti što se tiče uređenja bolji. Kako smatramo da se standardi CPT-a koji se primjenjuju na zdravstvene ustanove za liječenje osoba s mentalnim oštećenjem mogu primijeniti i na ustanove socijalne skrbi u kojima je smještena ova kategorija korisnika, sukladno standardima ustanove su upozorene kako naročitu pažnju moraju posvetiti uređenju prostora, kako bi korisnici u dobro osmišljenom okruženju bili pozitivno potaknuti, kako im se mora omogućiti stolove i ormare koji se mogu zaključati, korištenje osobnim stvarima. Propust da im se ovo omogući može narušiti njegov osjećaj sigurnosti i autonomije.

Gotovo niti jedan dom koji smo obišli nije bio u potpunosti pristupačan za osobe s invaliditetom smanjene pokretljivosti. Neki od domova nalaze se u starim građevinama koje često predstavljaju zaštićenu kulturnu baštinu te stoga nisu mogući veći arhitektonski zahvati kao što je primjerice ugrađivanje dizala. Stoga se u većini domova vodi računa da se teže pokretni korisnici smještavaju u prizemlje objekta. Međutim, u nekim domovima zatekli smo nepokretne ili slabije pokretne korisnike koji su smješteni na kat objekta pa je stoga jasno kako isti korisnici uopće ne provode vrijeme vani već su osuđeni na ležanje u krevetu i ne izlaze nigdje iz sobe. Sanitarni čvorovi također nisu pristupačni za osobe s invaliditetom. Smještavanjem nepokretnih ili teže pokretnih korisnika u institucije u kojima im zbog nepostojanja elemenata pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika nije omogućen niti boravak na svježem zraku, najozbiljnije je kršenje njihovih ljudskih prava na što su upozorene institucije u kojima je uočena ovakva praksa te je zatraženo da se korisnicima osigura primjeren smještaj.

Prema Standardima CPT-a omogućavanje oblačenja po osobnom ukusu trebalo bi predstavljati dio terapijskog procesa. U nekim domovima socijalne skrbi primijećeno je kako korisnici ne samo da se ne odijevaju po svom ukusu i izboru već niti nemaju svoju garderobu. Prema riječima osoblja mnogi korisnici su u dom smješteni bez osobnih stvari te im dom osigurava odjeću. Međutim, u ovakvim slučajevima potrebno je osigurati da jednom dodijeljena odjeća ostane u posjedu te osobe, odnosno postane njezina/njegova osobna odjeća. U domu u kojem to nije praksa rečeno nam je kako se to ne može osigurati zbog zajedničkog pranja odjeće. Međutim, drugi domovi, odnosno ipak većina njih ovaj problem rješavaju na način da se odjeća pere zajedno, ali odvojena u platnenim vrećama koje su označene imenima korisnika.

U nekim od domova koje smo obišli utvrđeno je ugrožavanje prava na privatnost korisnika iz razloga što ne postoje ključevi od vrata sanitarnih čvorova, a u nekim domovima niti zavjese na kabinama za tuširanje. Ponegdje nisu odvojeni sanitarni čvorovi za muškarce i žene. Ne postojanje ključeva opravdava se sigurnosnim razlozima. Neki domovi pokušavaju omogućiti pravo na privatnost korisnicima na način da su omogućili zastore na kabinama za tuširanje te pločice s naznakom „zauzeto“, što je praksa koju bi trebali primjenjivati i ostali domovi, na što su upozoreni.

Vezano uz pravo na izbor i zadržavanje osobnog identiteta, u većini domova uočili smo kako se korisnicima omogućava izbor frizure, boje kose, kod muškaraca dužine brade. Domovi na različite načine korisnicima omogućavaju usluge frizera. U jednom od domova uočeno je ipak kako se muškarci obavezno svaki dan moraju brijati i kako im se ne dopušta izbor. Korisnici obavljaju kupanje (održavanje osobe higijene) pod nadzorom (u prisutnosti) stručnih radnika i u točno određeno vrijeme, odnosno dan u tjednu. Od strane zaposlenika Doma nadzire se presvlačenje donjeg veša kod korisnika. Ovakvo postupanje ne samo da predstavlja povredu prava na privatnost, već se može smatrati i ponižavajućim prema korisnicima. U drugim domovima rečeno nam je kako se korisnici mogu tuširati kada žele, a one koji to ne čine minimalno koliko je nužno se dodatno potiče i kontrolira.

U većini domova primijetili smo kako stručni radnici doma kucaju na vrata i čekaju dopuštenje za ulazak. U onim domovima u kojim to nije primijećeno, isti su upozoreni kako moraju poštivati privatnost korisnika na način da se odustane od prakse ulaženja u sobe korisnika bez kucanja i odustati od prakse ponižavajućeg postupanja, naročito vezano uz održavanje osobne higijene, u kojem slučaju je održavanje osobne higijene svakog korisnika potrebno poticati kroz stručni rad s korisnikom u sklopu rehabilitacijskog procesa.

Korisnici koji imaju osobne stvari slobodni su ih koristiti. Tako smo kod više korisnika uočili i osobne komade namještaja (stol primjerice), osobne fotografije, ukrasne predmete, i sl. Ovo je situacija u većini domova. Međutim, u nekim domovima uočili smo jednoobraznost i uniformnost u uređenju soba, bez ikakvih osobnih tragova življenja u istoj sobi (ukrasni predmeti, fotografije, slike na zidovima, i sl.).

Prilikom obilaska nekih domova, na temelju razgovora s korisnicima i vlasnicima doma stekli smo dojam pretjerane kontrole nad korisnicima, nedostatak poštivanja osobne autonomije pojedinca i njegovog dostojanstva, i onemogućavanja slobode izbora općenito, pa i u načinu provođenja slobodnog vremena. Tako primjerice korisnici jednog doma na kavu odlaze grupno, u skupinama od dvadeset, uvijek u isto vrijeme i u određeni lokal, uz pratnju nekog od radnika doma. Na kupanje u moru u ljetnim mjesecima kao i u kupovinu namirnica također odlaze u skupinama i pod nadzorom, i to su jedini oblici izlazaka iz kruga doma. Iz ovoga su vidljivi prezaštitnički postupci prema korisnicima i nedostatak individualiziranog pristupa pa se stoga podcjenjuju sposobnosti svih korisnika i ograničava im se sloboda kretanja. Stoga je u ovakvim slučajevima preporučeno odustati od prezaštitničkog postupanja i podcjenjivanja sposobnosti korisnika, primjenjivati individualnu procjenu sposobnosti u suradnji sa stručnjacima i skrbnicima, omogućavati samostalno odlučivanje i slobodu izbora koliko je to god moguće, omogućiti slobodu kretanja i ostvarivanje osobnih interesa korisnika.

Na upit da li u domu ima ljubavnih veza i da li bi se u slučaju želja korisnika moglo omogućiti zajedničko boravljenje u sobi partnerima, vlasnici jednog doma odgovorili su nam kako korisnici nisu zainteresirani za razvijanje ljubavnih veza i nisu sposobni za održavanje intimnih odnosa zbog

lijekova koje uzimaju, a da zajedničko življenje u istoj sobi „zakonom nije dopušteno“. Pretpostavlja se stoga da se korisnicima onemogućava održavanje intimnih veza i odnosa, da se prema tome korisnike niti ne educira vezano uz kontracepciju i reproduktivna prava. U jednoj ustanovi vlasnici su problematizirali financiranje kontracepcijskih sredstava. Ustanove su upozorene kako je potrebno podržati eventualne ljubavne/emocionalne veze i dostojanstveno prakticiranje intimnih odnosa, vodeći računa o primjeni primjerenih metoda kontracepcije zasnovanih na individualiziranom pristupu, provoditi edukaciju o odgovornom seksualnom ponašanju. U nekih drugim domovima zatekli smo potpuno drugačiju praksu sukladno kojoj je omogućeno osobama u intimnim vezama boravljenje u istoj sobi ili barem provođenje određenog vremena u prostoriji u kojoj im je osigurana privatnost, a sve u dogovoru sa stručnim osobljem doma. Također smo u većini domova obaviješteni kako su dostupna sva kontracepcijska sredstva o kojoj upotrebi se odlučuje sukladno individualnim potrebama.

Većina domova koje smo obišli nalazi se u gradskim naseljima tako da su korisnicima dostupni sadržaji koje nudi lokalna sredina. Iste sadržaje korisnici slobodno koriste, ovisno o njihovim željama i mogućnostima. Međutim, velika razlika primijećena je između domova kada se govori o sudjelovanju korisnika u životu zajednice, prisustvovanju u lokalnim događanjima, medijima. Poticanjem ovakvog uključivanja u život zajednice postigla bi se senzibilizacija lokalnog stanovništva i doprinijelo stvaranju pozitivnog odnosa zajednice prema osobama s invaliditetom. U nekim domovima doznali smo o velikom otporu lokalnog stanovništva činjenici samog otvaranja doma u lokalnoj sredini, no postepeno se situacija promijenila na način da su osobe koje žive u ovim domovima barem djelomično prihvaćene od strane svojim susjeda. Međutim, iako donekle prihvaćeni, ne može se reći i da su uklopljeni u istu zajednicu. Kako bi se ovaj proces intenzivirao preporučeno je institucijama da se više angažiraju oko različitih aktivnosti izvan same institucije, da u suradnji s lokalnom zajednicom organiziraju ili sudjeluju u događanjima kao što su različite proslave, obilježavanja važnih datuma, obljetnica i ostalih događanja koja okupljaju stanovništvo te lokalne zajednice. Dakle, preporučeno je intenzivnije uključiti korisnike u život zajednice, radi podizanja razine svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, borbe protiv predrasuda i stigme, senzibiliziranja javnosti za prava osoba s invaliditetom.

Zakonom o socijalnoj skrbi, u članku 94. propisano je kako usluga smještaja obuhvaća između ostaloga i uslugu radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije te organiziranja slobodnog vremena. Pravilnikom je propisano što podrazumijeva usluga psihosocijalne rehabilitacije-provođenje socioterapije, socijalnu rehabilitaciju i aktivnosti samozbrinjavanja, strukturiranje dnevnih aktivnosti. Osnovni stručni tim za provođenje ove usluge sukladno članku 96. Pravilnika čine stručni radnik sa završenim diplomskim sveučilišnim studijem socijalnog rada i stručni radnik sa završenim preddiplomskim ili stručnim studijem radne terapije, a može se uključiti i stručni radnik sa završenim diplomskim sveučilišnim studijem edukacijske rehabilitacije ili psihologije. Istim Pravilnikom definiran je i obuhvat usluge radne terapije kao i organiziranje provođenja slobodnog vremena.

Kada govorimo o ovim uslugama razvidno je kako su one bolje razvijene u domovima u vlasništvu države nego kod onih čiji su vlasnici privatne osobe. U većini domova privatnih osnivača utvrđeno je kako se psihosocijalna rehabilitacija gotovo uopće ne provodi ili se provodi u nedovoljnom opsegu. Nedostatak rehabilitacije koji bi doprinio osposobljavanju korisnika za povratak životu u zajednici problem je u mnogim domovima koje smo posjetili. Rehabilitacijske aktivnosti svode se često na crtanje i ostale oblike „umjetničkog izražavanja“. U jednom domu došli smo do saznanja kako radno-okupacionu terapiju provodi socijalna radnica 20-40 minuta dnevno i to je jedina strukturirana aktivnost korisnika u danu. Nedostaje poticaja za aktivaciju te se pretpostavlja kako je život korisnika u ustanovi monoton i dodatno ih pasivizira, a rehabilitacija ograničena na razvoj vještina potrebnih za funkcioniranje unutar ustanove (održavanje osobne higijene i čistoće i urednosti prostora).

Sukladno mjerilima doma koja su propisana Pravilnikom domovi koji zbrinjavaju manje od 50 korisnika moraju korisnicima osigurati samo jednu od pobrojanih usluga – socijalnog rada, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije. Sukladno navedenom uočeno je kako u domovima s manjim brojem korisnika nisu zaposleni stručni radnici za pružanje ovih usluga, odnosno zaposlen je jedan stručni radnik, i to najčešće socijalni radnik. U domovima s većim brojem korisnika, zaposleno je više

stručnog osoblja koje je u mogućnosti provoditi ove usluge. U više domova uočen je također nedostatak pružanja usluge od strane liječnika psihijatra te fizioterapeuta, na što su ustanove upozorene.

Općenito je dojam da se većina ovih usluga svodi na organizaciju slobodnog vremena i to u obliku osiguravanja aktivnosti likovnog izražavanja. Psihosocijalna rehabilitacija nedovoljno je usmjerena na razvijanje socijalnih vještina koje će pripremiti korisnike za povratak životu u zajednici. S druge strane neki od domova koji rade na organizaciji samostalnog stanovanja uz osiguranu podršku stručnih radnika doma intenzivno i s uspjehom provode ove programe.

U domovima koje smo obilazili dobili smo i uvid u kvalitetu, količinu i raznolikost prehrane te osim u jednom domu nije bilo pritužbi na isto. Korisnici su nam rekli kako sami putem svojih predstavnika sudjeluju u izradi jelovnika. Međutim, u jednom od domova zaprimili smo vrlo ozbiljne prigovore od više korisnika koji su nam opisali kako je prehrana u toj ustanovi jednolična, količine nedovoljne, a kvaliteta samih namirnica najlošija koja se uopće može naći na tržištu. Rečeno nam je također kako jedna korisnica ustanove doprinosi sastavljanju jelovnika međutim oni smatraju kako bi se predstavnici korisnika trebali izmjenjivati. Istom domu je upućeno upozorenje.

U većini Domova informirani smo o većim ili manjim ograničenjima u slobodi kretanja korisnika. Naime, prilikom izlaska iz ustanove korisnici se moraju najaviti, odnosno „dobiti dopuštenje“ kojim je regulirano i vrijeme povratka. Ukoliko isti ne poštuju to vrijeme, u nekim domovima primjenjuju se sankcije u vidu zabrane izlaska prilikom idućeg traženja. U drugim domovima utvrđeno je kako se u ovakvim slučajevima sa korisnicima provodi terapijski rad. Osoblje ustanove ovakvu praksu primjene sankcija za nepoštovanja dogovora tumači činjenicom svoje odgovornosti za sigurnost korisnika. Naime, korisnici su ustanovi povjereni na skrb te je njihova obaveza u svakom trenutku znati gdje se korisnik nalazi i osigurati mu sigurnost. Osoblje međutim navodi kako korisnici samo u rijetkim, iznimnim slučajevima prekrše dogovor te se vraćaju u ustanovu u dogovoreno vrijeme. Ipak, za „zabranu izlazaka“ nema opravdanja s obzirom na činjenicu da osobe u ustanovama socijalne skrbi nisu smještene prisilno niti su ustanove zatvorenog tipa te svim korisnicima mora biti zajamčena sloboda kretanja i izvan institucije, čak i ako se radi o osobama pod skrbništvom.

Kako proces deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi teče postepeno, rekli bismo i nedovoljno brzo zbog neosiguravanja sustava podrške življenju u zajednici, očekuje se kako će osobe s mentalnim oštećenjima možda i više od drugih kategorija osoba s invaliditetom biti „osuđene“ na instituciju još neko izvjesno vrijeme. Iako je potrebno u potpunosti odustati od institucionalnog oblika zbrinjavanja korisnika pretpostavlja se da će ovaj oblik zbrinjavanja ostati nužno neophodan za jedan manji broj korisnika sa izrazito teškim oštećenjima, odnosno za onu kategoriju korisnika kod kojih su uz mentalna prisutna i druga oštećenja, prvenstveno ona tjelesne prirode uglavnom nastala uslijed bolesti koja se razvila u visokoj životnoj dobi korisnika. Ukoliko društvo ne nađe drugi oblik zbrinjavanja ovakvih osoba, odnosno dok god su isti usmjereni na zbrinjavanje u instituciji, te institucije je potrebno ustrojiti tako da se život korisnika u što je moguće manjoj mjeri razlikuje od njihovog života koji su do tada provodili izvan institucije. Također je potrebno ovim osobama zajamčiti poštivanje svih njihovih ljudskih prava, zajamčiti im osiguravanje kvalitetne zdravstvene njege, ali istovremeno uz sprječavanje njihovog potpunog isključivanja iz života zajednice. Potrebno je od strane osoblja poticati zadržavanje kontakta sa obitelji i poticanje odnosno omogućavanje zadržavanja onih interesa koje je korisnik imao prije ulaska u instituciju, a sve kako bi pojedinac koji je uslijed svog invaliditeta izgubio mogućnost na svoj dotadašnji obiteljski život ne bi izgubio i svoju privatnost, osobnu autonomiju, identitet i dostojanstvo.

### **3.9.5. AUTIZAM**

#### **Školovanje djece s poremećajima iz autističnog spektra**

Tijekom prošle godine Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratilo se nekoliko roditelja djece s poremećajima iz autističnog spektra s područja Zaprešića i okolice. U svojem podnesku

*navode da prema njihovim saznanjima na tom području ima oko 10-ak djece s istom vrstom teškoća, koja bi obzirom na vrstu teškoća trebali pohađati obrazovanje u Centru za autizam. Obzirom na udaljenost i problem svakodnevnog putovanja od kuće do škole (što je opterećenje za roditelje, ali posebno za ovu djecu obzirom na teškoće), zainteresirani su da se na području Zaprešića omogući ustrojavanje posebnih razrednih odjela pri jednoj od osnovnih škola. Navode također, da je pri jednoj školi bilo moguće osnivanje takvih odjela, za što im je podršku dao ravnatelj škole, međutim, za adaptaciju prostora Grad Zaprešić bi trebao osigurati oko 200.000,00 kn i osigurati zapošljavanje potrebnih stručnih djelatnika.*

Gradu Zaprešiću uputili smo preporuku da što hitnije pokrene sve potrebne aktivnosti radi uspostavljanja odgovarajućih posebnih odjela za školovanje učenika s autizmom na području Zaprešića, jer spomenuti iznos sredstava ne predstavlja nerazmjerno opterećenje za lokalnu upravu. U bitnome u svojem očitovanju Grad Zaprešić navodi da je na sastanku s predstavnicima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta izrečeno je da će Ministarstvo dati suglasnost za ustrojavanje razrednih odjela s posebnim programom u OŠ A. Augustinčića, ali da će to riješiti samo dio problema – u razrednim odjelima djeca će imati osiguranu edukaciju, ali ne i terapijski program, kakav se provodi u Centru za autizam;

- zahtjevu roditelja djece s teškoćama iz autističnog spektra za osiguravanjem primjerenog oblika obrazovanja ali i terapijskih programa u lokalnoj sredini može se udovoljiti jedino kroz osnivanje posebne ustanove, te je u tom smislu Grad Zaprešić uputio poziv Zagrebačkoj županiji za zajedničko rješavanje predmetnog problema, obzirom da i drugi gradovi na području Zagrebačke županije nemaju odgovarajuće ustanove i programa za rad s djecom s autizmom;

- Grad Zaprešić dao je odobrenje za otvaranje dva razredna odjela s posebnim programom u OŠ Antuna Augustinčića, te preuzima obavezu uređenja i opremanja prostora, na temelju izdane suglasnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta kojom se odobrava rad tih odjela i osigurava potreban broj djelatnika. Međutim, zahtjev za ustrojavanje posebnih razrednih odjela Ministarstvu podnosi osnovna škola, uz priložena rješenja Ureda državne uprave o promjerenom programu školovanja djece za svako pojedino dijete – tada će ovisno o broju djece za koju se odredi promjereni program školovanja Ministarstvo osigurati potreban broj odjela i stručnih djelatnika.

Na kraju, prema podacima iz Ureda državne uprave do sada ni za jedno dijete nije izdano rješenje o primjerenom obliku školovanja u smislu potpune integracije u redovnoj osnovnoj školi, te za sada OŠ Antuna Augustinčića nema podloge za podnošenje zahtjeva za otvaranje razrednog odjela s posebnim programom - neka su djeca već uključena u Centar za autizam, neka u OŠ Nad Lipom, u oblik nastave u kući, a dvoje djece bit će integrirano u redovnim razrednim odjelima. Za šestoro djece bit će tek u školskoj godini (2012/2013) aktualno pitanje upisa u odgovarajući program.

Iz svega navedenog u ovom očitovanju, Ured pravobraniteljice zaključuje sljedeće:

- svi dionici ovog problema izražavaju volju i spremnost da se problem na odgovarajući način riješi  
- Grad Zaprešić izvršio je procjenu potrebnih građevinskih radova za uređenje prostora i ustrojavanje posebnih razrednih odjela (nemamo informaciju da je uređenje stvarno i započelo ili je dovršeno)

- Ministarstvo će osigurati potreban broj stručnih djelatnika za rad u posebnim odjeljenjima, sukladno rješenjima o određivanju primjerenog programa školovanja (ali za sada nema izdanih rješenja o obliku školovanja temeljem kojih bi se prišlo ustrojavanju posebnih razrednih odjela u OŠ A. Augustinčića).

Međutim, zbog zakonske procedure za osnivanje posebnih razrednih odjeljenja čini se da se vrtimo u začaranom krugu: Ured državne uprave za poslove odgoja i obrazovanja u Zaprešiću nije izdao niti jedno takvo rješenje. Pa tako iz svega proizlazi da kada bi se djeca odlukom nadležnog Ureda uputila umjesto u Centar za autizam - u redovnu školu u Zaprešiću, Grad Zaprešić bi uredio predviđeni prostor i platio potrebne stručne djelatnike, a Ministarstvo bi odobrilo njihovo zapošljavanje. Kako na području Zaprešića nije konstituiran posebni odjel pri nekoj osnovnoj školi, Stručna povjerenstva za određivanje oblika školovanja na području Zaprešića djecu s poremećajima iz autističnog spektra upućuju na posebnu ustanovu odgoja i obrazovanja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra da je ovo samo još jedan u nizu slučajeva koji dokazuje kako pitanje autizma općenito u RH nije na odgovarajući način riješen – nedostaje dostupnost rano-interventnih i rehabilitacijskih programa za djecu, odgovarajuća dijagnostika, skrb o odraslim osobama s autizmom, a očito je da i odgoj i obrazovanje i edukacija djece s autizmom nije odgovarajuća u općem sustavu obrazovanja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se unazad više od dvije godine intenzivno bavi problemom autizma, te smatra da državna tijela i institucije trebaju osigurati djeci i odraslim osobama s autizmom i njihovim roditeljima odgovarajuću podršku, koja neizostavno treba uključivati kako sustav obrazovanja, tako i sustav zdravstva i socijalne skrbi, na način da multidisciplinarna podrška bude dostupna svakom djetetu i osobi u zajednici u kojoj živi.

Slučaj koji jasno dokazuje potrebu da se u RH pokrenu ozbiljni pomoci na uspostavi sustavne skrbi za djecu s poremećajima autističnog spektra je slučaj dječaka koji je gotovo 1,5 godinu izvan sustava školovanja/rehabilitacije, čime mu je uskraćeno pravo korištenja javno dostupnog resursa – osnovne škole i odgovarajuće rehabilitacije, te je prema tome diskriminiran temeljem invaliditeta /autizma.

Dječak je najprije imao odgodu upisa u I razred osnovne škole, a onda je temeljem rješenja Ureda državne uprave Split, upućen u školovanje po posebnom programu u OŠ Nad Lipom. Obzirom da se radi o djetetu primarno s poremećajima iz autističnog spektra, nejasno je zbog čega je upućen u program školovanja za djecu s intelektualnim teškoćama, na osnovu koje dokumentacije i čijeg prijedloga i bez ikakve pedagoške opservacije. Ipak, u navedenoj školi boravio je dvije godine, a onda počinje odbijati odlazak u školu, počinju intenzivirati problemi u ponašanju, agresija, te od II mjeseca 2011.g. nije u obrazovnom procesu, nego se gotovo kontinuirano nalazi na liječenju u Specijalnoj bolnici Kukuljevićeva. Sama Bolnica u više navrata u otpusnom pismu navodi:...,*„Obzirom na evidentnu nemogućnost majke da se sama nosi s tako zahtjevnim djetetom, molimo hitnost u postupanju smještaja u adekvatnu ustanovu, prije svega Centar za autizam... molim hitnost u postupku gore navedenog budući je dječaku potrebna sveobuhvatna skrb svih educiranih stručnjaka na području autističnih poremećaja (dakle i defektologa i ostalih educiranih profesionalaca)“*

Majka je pokušala prema navedenoj preporuci postupiti, te je sama uspostavila kontakt sa Centrom za autizam, međutim je od ravnatelja primila odgovor u kojem on detaljno opisuje sve razloge zbog kojih to nije moguće – navodi nedostatak prostora, kadrova i ukupnih uvjeta za prihvata djeteta s ovako izraženim poteškoćama.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta preporuku da hitno osigura zapošljavanje potrebnog broja djelatnika, ali niti s početkom školske godine 2012/2013. Gradu Zagrebu nije dostavljena potrebna suglasnost. Centar za autizam stoga nije bio u mogućnosti dječaka smjestiti niti osigurati minimum sigurnosti za njega i druge korisnike Centra.

Konačno, uz pomoć Grada Zagreba Centar za autizam uključio je dječaka u rehabilitacijski program i smještaj, na način da je Grad Zagreb osigurao dodatnog pomoćnika u nastavi – edukacijskog rehabilitatora, a naknadno smo obaviješteni od nadležnog Ministarstva da je dana suglasnost za zapošljavanje traženog broja stručnih djelatnika.

Unatoč tome što je ovaj slučaj konačno završen s pozitivnim ishodom, jasno je da svakog trena jedno novo dijete s autizmom može naići na iste prepreke. Od svega što je u području autizma neodgovarajuće riješeno teško je razlučiti što je hitnije i važnije – multidisciplinarni pristup u dijagnostici i tretmanu ovih osoba (liječnik, edukacijski rehabilitator, psiholog i drugi), izostanak zdravstvene dimenzije dijagnostike i tretmana autizma, podizanje razine stručnosti i ciljana edukacija stručnjaka, odgovarajući prostorni, materijalni i kadrovski uvjeti u postojećoj ustanovi (Centar za autizam), rana intervencija i podrška obitelji. Kada sve ovo izostane, razvijaju se intenzivno nepoželjni oblici ponašanja, „invaliditet“ osobe se povećava, šanse za osamostaljivanje se smanjuju.

U prošlogodišnjem izvješću Hrvatskom Saboru, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u posebnoj je poglavlju iznijela kompletnu problematiku autizma u Hrvatskoj.

Drastični slučaj ovog dječaka potvrdio je da se već 25 godina ništa ne mijenja u sustavu skrbi za osobe s poremećajem autističnog spektra. Učeci o autizmu, mi smo utvrdili da niz eminentnih stručnjaka iz područja rehabilitacije autizma desetljećima ukazuje na potrebne promjene i

nedostatke sadašnjeg sustava, to su stručnjaci ne samo iz samog Centra za autizam nego i vanjski/nezavisni stručnjaci (Fakultet ERF-a, rehabilitatori, liječnici), o tome su signalizirale udruge, roditelji, o tome su pisani stručni članci i održavani stručni skupovi i unatoč tome ništa se u 25 godina nije pomaknulo u smjeru uspostave sustava skrbi na državnoj razini ili značajno podizanje svih kapaciteta postojećeg Centra za autizam.

Međutim, promijenilo se to da broj djece s PAS polako ali kontinuirano raste, a time i broj ljudi kojih se direktno tiče ovaj problem – njihovih obitelji. Promijenila se svijest građana RH i oni više ne pristaju tako lako na odvajanje svojeg djeteta iz svoje sredine radi činjenice da jedinu za sada sustavnu pomoć mogu dobiti od jedne škole u Zagrebu - Centra za autizam, jasno izražavaju svoje shvaćanje o tome da se radi o ljudskim pravima koja im nisu osigurana: temeljno ljudsko pravo na zdravlje, ranu intervenciju, rehabilitaciju, obrazovanje i podršku u sredini u kojoj žive.

Promijenilo se to da su roditelji odraslih osoba s autizmom umorni od čekanja da se uvjeti života djece i odraslih u Centru za autizam u Zagrebu učine primjerenim i zahtijevaju hitne promjene.

Već u posebnom dijelu godišnjeg izvješća za 2011. predložili smo optimalan način – na razini Vlade RH imenovati radnu skupinu koja će u zadanom roku donijeti sasvim konkretna rješenja za uspostavu cjelovitog i odgovarajućeg sustava skrbi za osobe s autizmom. U tom smislu potrebno je pronaći institucionalna rješenja (precizirati koje ustanove i na kojem području RH postoje, koje nedostaju), zakonodavne promjene, te eventualni financijski okvir svega toga. Vjerujemo da Republika Hrvatska već sada raspolaže sa dovoljno kapaciteta (stručnih, institucionalnih, zakonskih), koje treba ugraditi u sustavna rješenja.

Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predložila održavanje sastanka sa ministrima tri najznačajnija sustava za osobe i djecu s poremećajima autističnog spektra, kako bi im osobno izložila ovaj prijedlog, te kako bi se ovdje donijele i konačne odluke za promjene.

Dana 13. prosinca 2012. u prostorijama Vlade RH taj je sastanak i održan, sastanku su nazočili ministar zdravlja, ministrica socijalne politike i mladih, te ministar obrazovanja. Na sastanku su svi sudionici iznijeli gotovo jednaka stajališta vezano uz formiranje radnog tijela Vlade, sastavljeno od stručnjaka različitih profila, koje će izraditi konkretan hodogram aktivnosti prema kojima će se na cijelom teritoriju RH uspostaviti smislen i kvalitetan sustav skrbi za djecu i odrasle osobe s poremećajima iz autističnog spektra.

Prema informacijama kojima raspolažemo, navedeno tijelo se ubrzano konstituira, te ubrzo očekujemo i izvješće o konkretnim aktivnostima i rokovima u okviru kojih će radna skupina dati svoj prijedlog Vladi RH.

### **3.10. PRAVOSUĐE**

#### **3.10.1. ZATVORSKI SUSTAV**

*Člankom 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08) propisano je da ukoliko osobe s invaliditetom budu lišene slobode u bilo kojem postupku, države potpisnice osigurati će da im se na jednakopravnoj osnovi s drugim osobama zajamče prava u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava i s njima će se postupiti u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući osiguravanje razumne prilagodbe. Zakonom o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, broj 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11), zatvoreniku je zajamčena zaštita temeljnih prava utvrđenih Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim ugovorima i Zakonom. Istim zakonom propisano je kako zatvorenik ima pravo na smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima. U odredbi članka 75. Zakona jasno stoji kako se zatvorenici – osobama s invaliditetom osigurava smještaj primjeren vrsti i stupnju njihove invalidnosti. Zatvoreniku se također osigurava liječenje te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite kvalitetom i opsegom određenim u javnom zdravstvu za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja (članak 103. stavak 1. Zakona).*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je na temelju obilazaka te razmatrajući pritužbe zatvorenika tijekom 2011. godine utvrdila da unutar zatvorskog sustava dolazi do povrede prava zatvorenika s invaliditetom, na što je upozorila upravu za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa i zatražila poduzimanje mjera kojima bi im se omogućilo korištenje pravima zagarantiranim kako međunarodnim ugovorima i preporukama, tako i nacionalnim zakonodavstvom, prvenstveno vezano uz uvjete smještaja i dostupnost primjerene zdravstvene zaštite.

U odgovoru Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa navodi se kako će se od 2012. do 2015. godine osigurati prilagođenost većeg broja kaznenih tijela Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa RH osobama s invaliditetom, a koja obveza je preuzeta na temelju Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. Za 2012. godinu planira se započeti i dovršiti radove ugradnje lifta u Zatvorskoj bolnici. Vezano uz liječenje navedeno je kako se zatvorenicima osigurava liječenje te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite kvalitetom i opsegom određenim u javnom zdravstvu za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Posebno vezano uz fizikalnu terapiju, provođenje iste omogućava se provođenjem u kaznionici, odnosno zatvoru gdje se zatvorenik nalazi, odnosno Zatvorskoj bolnici. Za slučaj da kazneno tijelo nema zaposlenog službenika koji obavlja poslove fizikalne terapije, navedeno se sukladno mogućnostima osigurava sklapanjem ugovora o pružanju usluga sa osobama izvan kaznenog tijela.

Primjer:

*U Izvješću o radu Ureda pravobraniteljice za 2011. godine naveden je primjer povrede prava osobe s invaliditetom u zatvorskome sustavu, točnije u Kaznionici u Lepoglavi. Naime, prilikom obilaska Kaznionice u travnju 2011. godine zaprimljena je pritužba zatvorenika, osobe s najtežim stupnjem tjelesnog invaliditeta koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica na uvjete boravka i nedostupnost primjerene zdravstvene zaštite – fizikalne terapije u Kaznionici. Zatvorenik je izdržavao zatvorsku kaznu u Zatvoru u Zagrebu, Zatvorskoj bolnici, Kaznionici u Lepoglavi i Kaznionici u Glini. Utvrđeno je kako je zatvoreniku u svim spomenutim ustanovama osim Kaznionice u Glini bilo povrijeđeno pravo na smještaj primjeren vrsti i stupnju njegove invalidnosti zbog neprilagođenosti objekata općenito (objekti bez dizala), neprilagođenosti soba i sanitarnih čvorova, pa je slijedom toga zatvoreniku bilo i onemogućeno korištenje sadržaja koje drugi zatvorenici mogu koristiti (informatička učionica, kantina, knjižnica, vjerski obredi, kino), kao i pravo boravka na otvorenom prostoru kaznionice. Također je utvrđeno kako za vrijeme izdržavanja kazne zatvora u Kaznionici u Lepoglavi (a prema njegovim riječima i za vrijeme izdržavanja kazne zatvora u Zatvoru u Zagrebu i Zatvorskoj bolnici) imenovanome nije bilo osigurano korištenje prava na zdravstvenu zaštitu u obliku provođenja fizikalne terapije. Medicinskom dokumentacijom nedvojbeno dokazuje kako je iz toga razloga došlo do pogoršanja njegovog zdravstvenog stanja. O utvrđenom Ured pravobraniteljice izvijestio je Ministarstvo pravosuđa, upravu za zatvorski sustav te zatražio da se prekine s povredom prava konkretnog zatvorenika i omogućiti mu se smještaj primjeren vrsti i stupnju njegovog invaliditeta i primjerena zdravstvena zaštita osiguravanjem adekvatne fizikalne terapije. Od Kaznionice u Lepoglavi zaprimljen je odgovor kako je za zatvorenika intenzivirana fizikalna terapija na način da se s njim radi individualna fizikalna terapija, koja će po kvaliteti odgovarati onoj koju bi imao na slobodi. U travnju 2012. godine majka zatvorenika obavijestila je Ured kako imenovanome ponovno nije dostupna fizikalna terapija, odnosno uopće se ne obavljaju fizioterapijski postupci, a i oni koji su se obavljali nisu bili primjereni, odnosno jednaki onima koje bi imao na slobodi. U svibnju 2012. godine zatvorenik je premješten Kaznionicu u Glini.*

U srpnju 2012. godine izvršen je obilazak kaznionice u Glini. Utvrđeno je kako je prostor Kaznionice uglavnom pristupačan za osobe s invaliditetom pa se može reći da je zatvoreniku pružen primjeren smještaj, iako novi objekt kaznionice nije sagrađen na način da je u potpunosti poštivan Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. S druge strane, zatvoreniku je u Kaznionici u Glini uskraćeno pravo na zdravstvenu zaštitu, na način da nema nikakvu fizikalnu terapiju i Kaznionica nema mogućnosti istu mu osigurati. Rješenjem Povjerenstva za



uvjetni otpust Ministarstva pravosuđa iz ožujka 2012. godine odbijena je molba zatvorenika za uvjetni otpust uz obrazloženje kako se njegovo zdravstveno stanje može liječiti u penalnom sustavu kroz ambulantnu fizikalnu terapiju i povremenu stacionarnu rehabilitaciju.

Prema saznanjima Ureda pravobraniteljice koje smo stekli obilaskom kaznionica i zatvora o rezultatima kojih obilazaka i utvrđenih povreda prava zatvorenika je obaviješteno i Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav, zaključak je ovog Ureda kako u penalnom sustavu Republike Hrvatske ne postoje uvjeti za boravak osoba s najtežim tjelesnim invaliditetom. Ovakvim zatvorenicima su zbog arhitektonski neprilagođenog prostora odnosno nemogućnosti osiguravanja potrebne zdravstvene zaštite povrijeđena prava zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i Zakonom o izvršavanju kazne zatvora. S obzirom na navedeno, Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa upućeno je upozorenje na nužnost osiguravanja Ustavom, Konvencijom i Zakonom zajamčenih prava osobama s invaliditetom u zatvorskom sustavu RH.

U svom odgovoru Uprava za zatvorski sustav obavijestila je Ured kako je konkretnom zatvoreniku osigurana individualna fizikalna terapija od rujna 2012. godine, a odobren mu je i prekid kazne zatvora radi stacionarne rehabilitacije te izvanredan izlazak radi nabavke ortopedskog pomagala.

### **Obilazak Zatvora u Osijeku**

Zatvor u Osijeku sastoji se od dvije etaže, povezane stepeništem. Dizalo ne postoji. Ulaz u zgradu zatvora moguć je i osobama s invaliditetom. Zatvorenici – osobe s invaliditetom uvijek se smještavaju u prizemni dio objekta, u kojem se nalazi i zatvorska prodavaonica i ambulanta. Kretanje unutar zgrade, po donjoj etaži, kao i izlazak u prostor izvan zatvora djelomično je omogućen osobama s invaliditetom zahvaljujući priručnim nefiksiranim rampama koje se postavljaju prema potrebi. Sobe u kojima borave zatvorenici su različite veličine te su prema tome i različitih kapaciteta. Sobe su veličine od 8 do 38 m<sup>2</sup>, a u svakoj se nalazi od 2 do 12 zatvorenika. Sukladno navedenom, nije osigurano dovoljno životnog prostora po zatvoreniku. Svaka soba ima sanitarni čvor – toalet koji je potpuno neprilagođen za korištenje osobi s težim invaliditetom. Isto se odnosi i prostor tuševa koji nemaju prilagodbe potrebne osobama s invaliditetom.

Zdravstvena zaštita je osigurana zaposlenjem liječnika i medicinskih sestara/tehničara. U slučaju potrebe provođenja fizikalne terapije, zatvorenici se prevoze u zdravstvenu ustanovu izvan zatvora.

U Zatvoru u Osijeku nikada se nije nalazila osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Međutim, ukoliko se takva osoba, ili osoba s većim stupnjem tjelesnog invaliditeta nađe u osječkom zatvoru, bit će joj onemogućeno kretanje unutar sobe i korištenje sanitarnog čvora (unutar sobe, kao i tuševa). S obzirom na navedeno, preporučili smo zatvoru da se barem jedna soba unutar zatvora, zajedno sa sanitarnim čvorom prilagodi potrebama osobe s invaliditetom te da se provedu određene prilagodbe u zajedničkim tuševima, kao i da se tamo gdje je to potrebno izgrade rampe prema standardima koji su propisani Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti.

### **Obilazak Zatvora u Puli**

Zatvor u Puli sastoji se od više etaža, povezanih uskim i strmim stepeništem. Elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika - dizalo, vertikalno podizna platforma ili koso podizna sklopiva platforma ne postoje. Dvije sobe na katu objekta djelomično su prilagođene za osobe s invaliditetom. Sanitarni čvor koji se nalazi u sklopu sobe nije u potpunosti prilagođen za osobe s invaliditetom. Soba nije dovoljno velika da bi se uz prisutan krevet i stol omogućilo nesmetano kretanje i korištenje sadržaja sobe osobi koja se primjerice kreće uz pomoć invalidskih kolica. Na istom katu na kojem se nalaze prilagođene sobe, tuševi nisu prilagođeni, no postoji mogućnost njihove prilagodbe. Najveći problem ove zgrade je činjenica da ne postoji dizalo, a svi su zatvorenici smješteni na katu objekta. Naime, u prizemlju objekta nalaze se drugi sadržaji (kuhinja, ambulante).

Smještavanjem osobe s invaliditetom koja se kreće primjerice uz pomoć invalidskih kolica na kat objekta onemogućava joj se pristup izlazu na svjež zrak, nema pristup zatvorskim sadržajima, ne može se samostalno koristiti sanitarnim čvorom i tuševima te se ne može kretati u sobi. Na taj način osoba s invaliditetom koja se zatekne na služenju kazne zatvora u ovom zatvoru dovest će se u neravnopravan položaj u odnosu na ostale zatvorenike, osobe bez invaliditeta te će doći do povrede članka 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prava na primjereni smještaj iz članka 75. Zakona o izvršavanju kazne zatvora. S obzirom na navedeno, preporučili smo da se barem jedna soba unutar zatvora, zajedno sa sanitarnim čvorom prilagodi potrebama osobe s invaliditetom, na način da se osobi s invaliditetom omogući pristup svježem zraku te uživanje drugih Zakonom i međunarodnim dokumentima zajamčenih prava. Prilagodbu je potrebno izvršiti sukladno standardima koji su propisani Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću.

Zatvor u Puli izvijestio je Ured kako trenutno ne raspoložuje sredstvima za preporučene prilagodbe.

U svom Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2011. godinu Ministarstvo pravosuđa, problematiku osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu posvećuje kratki odjeljak, ne izvještavajući o kršenjima prava i diskriminaciji osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu: „*Uvjeti smještaja u kaznenim tijelima nešto su bolji u kaznionicama u kojima se sobe i zajedničke prostorije nalaze u prizemlju objekta. Takav je slučaj s Kaznionicom u Valturi i Kaznionicom u Lipovici-Popovači, a u novom dijelu Kaznionice u Glini ustrojeno je na svakom od šest odjela po jedna soba prilagođena za boravak invalidnih osoba s teškim tjelesnim invaliditetom. Problemi se ogledaju u činjenica da za osobe s invaliditetom u kaznionicama i zatvorima nisu ugrađeni liftovi, a smještaj se osigurava na katu. Tijekom 2011. godine u kaznionicama i zatvorima boravile su 33 osobe s invaliditetom - teška tjelesna (vezana uz kolica) i osjetilna oštećenja (slijepi). Nastoji se takve osobe ne izdvajati od drugih zatvorenika te se podržava postupak njihovog integriranja u sustav dnevnih aktivnosti u kojima mogu ili žele participirati. Iskustava govore da osoba s invaliditetom u jednoj sredini potiču druge na razvoj razumijevanja, empatije i društvene odgovornosti za pružanje pomoći*“.

Kao i u Godišnjem izvješću za 2011. godinu, ponavljamo kako tvrdnja iz izvješća Ministarstva pravosuđa za 2011. godine da prisustvo osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu „*potiče druge na razvoj razumijevanja, empatije i društvene odgovornosti za pružanje pomoći*“ ne može biti opravdanje za nepoduzimanje potrebnih mjera radi ostvarivanja prava koja su osobama s invaliditetom zajamčena Ustavom, Zakonom o izvršavanju kazne zatvora te obvezujućim međunarodnim ugovorima, kao i međunarodnim standardima i smjericama. Osobe s invaliditetom ne smiju biti osuđene na milosrđe i ovisnost o pomoći drugih, već im se mora osigurati izjednačavanje mogućnosti s osobama bez invaliditeta, koliko je to god moguće. Možemo govoriti o društvenoj odgovornosti, ali ne u smislu pružanja pomoći od strane drugog pojedinca, već o odgovornosti države da se osobama s invaliditetom razumno prilagodnom omogući uživanje osnovnih ljudskih prava i spriječi stvaranje osjećaja poniženosti, odnosno povrede dostojanstva.

Pravobraniteljica je tijekom 2012. godine još jednom upozorila Ministarstvo pravosuđa na neprilagođenosti zatvorskog sustava osobama s invaliditetom zbog kojeg dolazi do povrede njihovih prava. Stoga je preporučeno predvidjeti dostatna financijska sredstva da bi se ispunili zahtjevi Konvencije i Zakona o izvršavanju kazne zatvora kojima se jamči zatvorenicima smještaj primjeren vrsti i stupnju njihova invaliditeta. Osobito smo skrenuli pozornost na nužnost osiguravanja sredstava za izgradnju dizala u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu te zapošljavanje fizioterapeuta u Kaznionici u Glini, budući da u istoj kaznionici zbog arhitektonske pristupačnosti kaznu izdržava veći broj zatvorenika s invaliditetom. Nadalje smo naglasili nužnost provođenja edukacije svih pravosudnih djelatnika vezano uz pravilno ophođenje prema osobama s invaliditetom.

U svom odgovoru Ministarstvo pravosuđa izvijestilo nas je kako su u Državnom proračunu za 2013. godinu osigurana financijska sredstva za ugradnju dizala u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu. Istaknuto je kako se provode edukacije zatvorskih službenika za pravilno ophođenje prema osobama s

invaliditetom te da je tijekom 2012. godine istu edukaciju prošlo 107 službenika. Edukacija je planirana i za 2013. godinu.

Iz svega navedenog je razvidno kako se niti tijekom 2013. godine osim izgradnje dizala za Zatvorsku bolnicu neće poduzimati mjere radi osiguranja arhitektonske pristupačnosti ustanova u zatvorskom sustavu na koji način bi se omogućio primjeren smještaj osobama s invaliditetom.

### 3.10.2. OVRŠNI POSTUPAK

U 2012. godini Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprima sve veći broj pritužbi osoba s invaliditetom koje se žale na nezakonitost postupka ovrhe koji su protiv njih putem odvjetničkih društava pokrenuli u najvećem broju slučajeva telekomunikacijske kuće. Naime, njihovi akviziteri (ugovorni prodavači) vrbuju mahom osobe starije dobi te dovodeći ih u zabludu o cijeni usluge na prijevaran način zaključuju ugovore o korištenju telefonskih i drugih usluga. Kada tim starijim osobama počnu stizati mjesečni računi i kada one shvate da su prevarene mahom raskidaju ugovorne odnose prilikom čega opet ne dobiju potpune informacije da će davatelj usluge naknadno naplatiti svoju izgublenu dobit. Vjerujući da su podmirile sve svoje obveze prema operateru stranke ostaju zapanjene kada protekom više godina od tih istih davatelja telekomunikacijskih usluga dobivaju ovrhe na mirovini bez da su upoznate s razlogom tih ovrha.

Najveći postotak pritužbi odnosi se na nezakonitost dostave rješenja o ovrsi gdje stranka navodi da uopće nije zaprimila rješenje o ovrsi te nije ni mogla iznijeti prigovor na isti, te nije ni znala zbog kojih dugovanja joj se obustavljaju sredstva sa računa u banci, odnosno mirovini.

Druga nezakonitost na koju se najčešće pritužuju stanke tiče se postupka ovrhe gdje se ne poštuju zakonske odredbe o izuzeću od ovrhe određenih primanja i naknada po određenim osnovama, već se ovršeniku oduzimaju sva sredstva koja ima na računu ili više od polovice ionako malih mirovinskih primanja premda stranka nije potpisala, odnosno ne postoji isprava o suglasnosti o zapljeni plaće (primanja) ovjerena kod javnog bilježnika.

Primjer 1.

*Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom se obratio gospodin P. M. iz Zagreba koji je osoba s tjelesnim invaliditetom sa zamolbom da mu se pomogne jer mu je od 09.11.2012. od mirovine koja iznosi 4.544,04 kn protupravno oduzeto 2.017,46 kn, iznos po rješenju o ovrsi ovrhovoditelja H.T.*

Kako imenovani navodi da uopće nije primio rješenje o ovrsi, a iz uvida u dostavljenu dokumentaciju od strane Financijske agencije (FINE) proizlazi da je Javni bilježnik postupajući po ovršnom prijedlogu odvjetničkog društva od 14.07.2010. pokušao dostaviti rješenje na prijašnju adresu ovršenika imenovanom i to dana: 20.08.2010.; 20.10.2010.; i 29.12.2011. U svim povratnicama, odnosno dostavnicama stoji napomena da je primatelj nepoznat.

Dana 06.09.2011. imenovani ovršenik P. M. odgovara na dopis odvjetničkog društva datiran 25.08.2011. kojim odvjetničko društvo zahtjeva uplatu dugovanja u iznosu od 1.164,36 na ime glavnog potraživanja, kao i zakonske zatezne kamate i troškove postupka pod prijetnjom ovrhe.

U svom prigovoru upućenom odvjetničkom društvu dana 06.09.2011. imenovani se poziva na zastaru potraživanja, također u naslovu dostavlja ispravnu adresu te broj mobitela na koji ga se može kontaktirati.

Usprkos gore navedenom te dostavljenoj ispravnoj adresi nakon toga 19.09.2011. odvjetničko društvo upućuje podnesak Javnom bilježniku sa uputom da se u slučaju ponovljene bezuspješne dostave, dostava izvrši putem oglasne ploče suda, dostavljajući javnom bilježniku uvjerenje o prebivalištu koje je odvjetničko društvo zaprimilo od strane Ministarstva unutarnjih poslova, PU Zagrebačke dana 02.07.2011. te u kojem stoji stara адреса ovršenika, bez obzira što je odvjetničko društvo znalo da imenovani ne stanuje više na toj adresi jer je nakon toga dana, odnosno dana 06.09.2011. dostavio prigovor odvjetničkom društvu u kojem je dostavio ispravnu sadašnju adresu stanovanja, također i broj mobitela na koji ga se može kontaktirati.

Da je odvjetničko društvo znalo da imenovani sada stanuje na novoj adresi proizlazi i iz naslova njihovog dopisa od 19.09.2011. koji su uputili javnom bilježniku u kojem su u naslovu napisali novu adresu ovršenika.

Premda su znali za novu adresu ovršenika ipak su javnog bilježnika uputili da i dalje rješenje o ovrsi pošalje na staru adresu, sa koje se više puta do sada podnesak vratio neuručen zbog nepoznatog prebivališta.

Javni bilježnik je postupio po navedenom te je dana 13.02.2012. zaprimio povratnicu zbog nepoznatog prebivališta imenovanog nakon čega je uputio podnesak Općinskom građanskog sudu u Zagrebu radi stavljanja rješenja na oglasnu ploču suda.

Na taj način onemogućili su stranci (ovršeniku) ulaganje prigovora na rješenje o ovrsi, odnosno oduzeli su mu svjesno ustavno pravo na pravni lijek, kao i pristup sudu.

Na osnovu pritužbe osobe s invaliditetom obratili smo se odvjetničkom društvu kao opunomoćeniku ovrhovoditelja sa zahtjevom za očitovanjem. Do pisanja ovog izvješća nismo zaprimili njihov odgovor.

Stranka je upućena u FINA-u na otvaranje zaštićenog računa, kako bi izvršila prebacivanje 2/3 mirovinskih primanja na taj zaštićeni račun. Također, da ima mogućnost u sudskom postupku tražiti pobijanje ovrhe jer nije provedena na ispravan način (međutim stranka je upozorena i na troškove sudskog postupka i pitanje isplativosti s obzirom da cjelokupni iznos ovrhe iznosi 2.017,46 kn).

#### Primjer 2.

Pravobraniteljici se putem elektronske pošte obratila osoba s invaliditetom navodeći:

*„Godine 2007. dijagnosticirana mi je Multipla skleroza. 2010 sam otišao u invalidsku mirovinu na osnovi profesionalne nesposobnosti za rad u iznosu od 1.911 kn. 2008.g. sam se razveo na zahtjev supruge, imamo 3 zajedničke maloljetne djece. 2012.g. sud u V. mi određuje alimentaciju u iznosu od 1.600 kn, 80% sam invalid, živim u stanu u koji sam privremeno pušten od strane grada I.. U 8 mjesecu ove godine mi stiže ovrha na pola primanja, molim odgovor kako dalje, što napraviti, invalidninu ne primam jer mi nije ozljeda na radu. Imam status branitelja, i još mi je dijagnosticiran PTSP ali i za HRVI sam odbijen zbog zakona iz 2005. g.“*

S obzirom da stranka nema dovoljno financijskih sredstava za život, a ujedno i za uzdržavanje svoje maloljetne djece uputili smo ga da se obrati u nadležni Centar za socijalnu skrb te zatraži financijsku pomoć u vidu doplatka za pomoć i njegu koji iznosi 500 kn. Također može zatražiti jednokratnu novčanu pomoć.

Međutim, stranku smo uputili i na mogućnost da od Grada V. radi teške financijske situacije zatraži pomoć u vidu oslobađanja dijela komunalnih troškova (onih naknada koje naplaćuje Grad i gradska komunalna poduzeća).

Glede alimentacije koju mu je izrekao sud za uzdržavanje troje maloljetne djece izvijestili smo stranku da se može žaliti na tu presudu suda te navesti da zbog svojih malih primanja ne može ispoštovati navedenu presudu, te da mu se zapriječeni iznos koji mora plaćati smanji, ili ponovno pokrenuti postupak za utvrđivanje novog manjeg iznosa alimentacije zbog zakonskog uzdržavanja djece.

Što se tiče ovršnog postupka izvijestili smo stranku da su primanja koja su izuzeta od ovrhe propisana člancima 91. i 92. Ovršnog zakona (NN br. 139/10., 150/11., 154/11., 12/12., 70/12. i 80/12.) te tu ne spadaju njegova primanja. Bitno je da zbog toga što se radi o zakonskom uzdržavanju djece u ovršnom postupku mogu mu biti uzeta novčana primanja do ½ (jedne polovine svih novčanih primanja).

*Izuzeta su od ovrhe primanja i naknade po osnovi:*

*1. zakonskoga uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušena zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja; 2. naknade zbog tjelesnoga oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju; 3. socijalne skrbi; 4. privremene nezaposlenosti; 5. dječjega doplatka; 6. stipendije i pomoći učenicima i studentima; 7. naknada za rad osuđenika, osim za tražbine po osnovi zakonskoga uzdržavanja te za tražbine naknade štete prouzročene kaznenim djelom osuđenika; 8. odličja i priznanja.*

### *Plaća*

*Od ovrhe je izuzet iznos u visini od 2/3 prosječne neto plaće u RH, osim u sljedećim slučajevima:*

*a) ako se ovrha provodi radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, od ovrhe je izuzet iznos u visini od 1/2 prosječne netoplaće u RH*

*b) ako se ovrha provodi radi prisilne naplate novčanih iznosa za uzdržavanje djeteta, od ovrhe je izuzet iznos od 1/4 prosječne neto plaće u RH.*

*Ako ovršenik prima plaću koja je manja od prosječne neto plaće u RH, od ovrhe je izuzet iznos u visini 2/3 plaće, osim ako se ovrha provodi radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, od ovrhe je izuzet iznos u visini 1/2 neto plaće ovršenika.*

*Navedene odredbe primjenjuju se na ovrhu na plaći, naknadi umjesto plaće, naknadi za skraćeno radno vrijeme, naknadi zbog umanjena plaće, mirovini, plaći vojnih osoba te na primanja osoba u pričuvnom sastavu za vrijeme vojne službe i na drugom stalnom novčanom primanju civilnih i vojnih osoba, osim u sljedećim slučajevima:*

*a) ovrha na primanju invalida po osnovi novčane naknade za tjelesno oštećenje i doplatak za tuđu pomoć i njegu može se provesti samo radi naplate tražbine po osnovi zakonskoga uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, i to do iznosa od 1/2 toga primanja*

*b) ovrha na primanju po osnovi ugovora o doživotnom uzdržavanju i doživotnoj renti te na primanju po osnovi ugovora o osiguranju života može se provesti samo na dijelu koji prelazi iznos najviše stalne socijalne skrbi koja se isplaćuje na području na kojemu ovršenik ima prebivalište.*

Kako bi zaštitio svoja primanja koja su izuzeta od ovrhe stranku smo uputili na odlazak u poslovnici FINE te ispisivanje obrasca OBAVIJESTI, po ispisivanju može ga predati u poslovnici osobno ili dostaviti poštom. Kada FINA dobije obavijest poduzeti će radnje prema banci radi otvaranja njegovog posebnog računa. Na taj poseban račun uplaćivat će se primanja, naknade i iznosi izuzeti od ovrhe i tim novčanim sredstvima on kao ovršenik će moći slobodno raspolagati.

Banka ne naplaćuje naknadu za otvaranje, vođenje i zatvaranje njegovog posebnog računa.

### **3.10.3. OBVEZNA OSIGURANJA U PROMETU**

Nerijetko se osobe s invaliditetom stradale u prometnim nesrećama pritužuju na dugotrajnost sudskih postupaka za naknadu štete. Za njih je ostvarenje naknade štete s osnova osiguranja u prometu rješavanje prijekih životnih problema i podmirenje potreba dodatne rehabilitacije i liječenja, prilagodbe životnog prostora, ortopedskih pomagala, osiguranje asistencije i svega što osigurava neovisniji život, a što kroz redovnu skrb država ne osigurava. Za njih je od presudne važnosti da pravo na naknadu štete ostvare što ranije.

U lipnju 2012. u medijima je objavljen članak koji je najavio donošenje novog Zakon o obveznim osiguranjima u prometu., nepovoljnijeg za buduće stradalnike u prometnim nesrećama kako po načinima određivanja visine naknade, tako i vremenu ostvarenja. Kako bi se što bolje upoznala s navedenom materijom i pripremila mišljenje, pravobraniteljica je održala sastanke, zatražila očitovanja od medicinskih i pravnih stručnjaka kao i savjetovala se sa predstavnicima udruga osoba s invaliditetom čiji članovi su osobe stradalnici u prometnim nesrećama.

Nakon razmatranja navedenog prijedloga Nacrta Zakona, pravobraniteljica je uputila upozorenje Ministarstvu financija iskazujući protivljenje prijedlogu i donošenju novog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu kao i medicinskim i odštetnim tablicama koje su uvrštene kao sastavni dio

prijedloga novog Zakona te je predložila odbacivanje Nacrta prijedloga Zakona o obveznom osiguranju u prometu koji je izradio i predložio „Institut za osiguranje Zagreb“.

Pravobraniteljica je prijedlog Zakona čiji su sastavni dio medicinske tablice i tablice odštete ocijenila neprihvatljivima za osobe kod kojih nastupi teži i trajni invaliditet kao posljedica prometnih nesreća. Naime, puko „mjerenje“ ozljede, odnosno oštećenja pridodajući mu određeni postotak, predstavlja negiranje socijalnog modela odnosa prema invaliditetu zajamčenog Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU br. 6/07, 3/08 i 5/08) i krajnje pojednostavljivanje postupka koji bi morao odražavati visoku pravno-medicinsku razinu te uvažavati različitosti i individualne karakteristike svakog pojedinog oštećenika u prometu. Upozorili smo da bi ovakav prijedlog Zakona u slučaju da bude donesen predstavljao kršenje prava osoba s invaliditetom budući da bi došlo do drastičnog smanjenje iznosa naknade štete, čiji bi limit određivale tablice, a ne stvarne potrebe oštećenika. Sukladno navedenom, nije prihvatljivo unaprijed odrediti visinu naknade štete znajući da ona neće predstavljati adekvatnu kompenzaciju za potrebe svakodnevnog funkcioniranja osobe s teškim i trajnim invaliditetom što je osnovni cilj osiguranja u prometu. Ovakav prijedlog ne može biti niti interes oštećenika, ali niti interes države budući da će troškove invaliditeta u slučaju nedostatnih kompenzacijskih odšteta trebati snositi država pa se nameće zaključak da ovakav prijedlog odražava isključivo interes osiguravajućih društava. Osim navedenog, smatrali smo kako prijedlog Zakona sadrži niz odredbi na štetu oštećenika, počevši od trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva koji se prema prijedlogu ne može podnijeti prije nego li je liječenje gotovo (koje u slučajevima složenih i teških ozljeda može trajati 2-3 godine i duže). Ako osigurateljima ostavimo prosudbu kada je liječenje završeno, dajemo im mogućnost beskonačnih odgoda čime izlažemo oštećenika opasnostima da ne dočeka trenutak kada može podnijeti odštetni zahtjev jer bi osigurateljaska kuća svaki puta mogla reći da liječenje nije završeno. Nakon uvida u sve relevantne činjenice, zaključili smo da nema potrebe donositi novi Zakon o obveznim osiguranjima u prometu jer je postojeći Zakon usklađen s direktivama EU-a 2009. godine te prema našim saznanjima utemeljenim na očitovanjima stručnjaka sasvim dobro funkcionira u praksi uz napomenu da Europska komisija nije tražila izmjene ovog Zakona. Potrebno je bilo samo izmijeniti nekoliko članaka što je i predložila Hrvatska udruga osiguratelja čiji prijedlog nije prihvaćen. Istakli smo kako su na stranicama Vlade RH na stranici br. 4. Prijedloga Zakona o obveznim osiguranjima u prometu s konačnim prijedlogom zakona kojim je u studenom 2005. donesen sadašnji Zakon objavljeni razlozi donošenja Zakona:

*„Razlog donošenja Zakona je usklađivanje regulative iz područja osiguranja s pravnom regulativom Europske unije, odnosno Direktivama EU i omogućavanje postupnih priprema Republike Hrvatske za ostvarenje punopravnog članstva u Europskoj uniji, a na osnovi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i država članica Europske unije. Donošenje Zakona nužno je i radi usklađivanja njegovih odredbi s odredbama Zakona o sigurnosti prometa na cestama, Pomorskog zakonika i Zakona o obveznim odnosima, kao i stanja tržišta osiguranja u Republici Hrvatskoj i omogućavanja njegovog daljnjeg razvoja na tržišnim osnovama.“* Na stranici br. 5. stoji i da je: *„Svrha obveznih osiguranja u prometu je zaštita oštećenih osoba (žrtava u prometu) zbog nastanka štete koju je pretrpjela bez svoje krivnje kao i zaštita financijskog i socijalnog položaja osiguranika kao odgovorne osobe za štetu, te kao takva imaju važno gospodarstveno, socijalno i psihološko značenje. Društva za osiguranje profesionalizirani su subjekti koji preuzimaju rizike na principu uravnoteženja premija i šteta na osnovu zakonitosti vjerojatnosti i velikih brojeva.“*

Iz ovog se jasno vidi usklađenost sadašnjeg Zakona s Direktivama kao i s ostalim zakonima koji u Republici Hrvatskoj reguliraju materiju prometa i naknade šteta, za razliku od sadašnjeg prijedloga novog Zakona Ministarstva financija koji je u suprotnosti sa svim gore navedenim zakonima. Polazeći od činjenice da već sada osigurateljске kuće imaju omjer zarade 60% od uplaćenih premija, dok se tek 40% isplaćuje oštećenima, prema novom prijedlogu Zakona taj će omjer u korist osigurateljских kuća biti će još veći pa se može zaključiti da u tom slučaju ne može biti govora o uravnoteženju premija.

Izričito smo se protivili ovom prijedlogu Zakona o obveznim osiguranjima u prometu kao i načinu donošenja i iz slijedećih razloga:

1. Ministarstvu pravosuđa je ovakav prijedlog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu već bio dostavljen 2010. i isto ga je odbilo. Tablice su tada odbacili suci Vrhovnog suda, Hrvatska odvjetnička komora, Udruga sudskih vještaka te Hrvatsko društvo za medicinska vještačenja ukazavši na brojne nedostatke, od preniskih postotaka za određene posljedice oštećenja, do nestručnog i neprihvatljivog zbrajanja postotaka kojim se zanemaruje jedinstvenost osobnosti svakog pojedinog oštećenika. Za izradu medicinskih tablica i tablica odštete trebalo bi biti nadležno Ministarstvo zdravlja. Budući da sustav odštetnog prava dobro funkcionira i bez medicinskih tablica, ne postoje opravdani razlozi za njihovo uvođenje. Naime, sudovi su se u dosadašnjem radu u procjenama tjelesnih oštećenja i odšteta koristili i još uvijek koriste orijentacijske kriterije za odštete koje je 2002. donio Vrhovni sud te tablicama iz 1996. čiji su autori brojni liječnici.

2. Kao glavni razlog donošenja novog Zakona Ministarstvo financija ističe uvođenje u okvir Zakona medicinskih tablica i tablica odštete za koje smatramo da ne bi trebale biti dio samog zakona. Napominjemo da se slične tablice primjenjuju u samo nekoliko zemalja, ali one nisu u skladu s našom osiguravateljskom i sudskom praksom prema kojoj se visina odštete individualizira. Tablice su također neprihvatljive iz razloga što se bez ikakvih argumenata iznosi odšteta u odnosu na sadašnju regulativu umanjuje, a u nekim slučajevima i ukida u cijelosti. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku troškovi života u zadnjih 7 godina od donošenja Zakona o obveznim osiguranjima u prometu porasli su za više od 30%, dok se iznosi odšteta isplaćenih od osiguravateljskih kuća nisu značajnije izmijenili posljednjih 15 godina. S obzirom na napomenu koordinatorice radne skupine Ministarstva financija za izradu prijedloga ovog Zakona da je u izradi Medicinske tablice i Tablice odštete sudjelovalo preko 60 medicinskih stručnjaka-sudskih vještaka različitih specijalnosti, zatražili smo i dobili putem elektronske pošte popis 65 medicinskih stručnjaka kojima smo uputili zamolbu da nam odgovore na 2 bitna pitanja: jesu li sudjelovali u izradi navedenih tablica, te njihovo mišljenje o tablicama. Značajno je da prema pristiglim odgovorima većina stručnjaka iz popisa navodi da nisu sudjelovali u izradi tablica, neki navode da su bili zamoljeni da daju svoje mišljenje odnosno kratki komentar dok nekolicina izjavljuje da nisu niti imali saznanja da se nalaze na popisu. Iz očitovanja Hrvatskog liječničkog zbora i Hrvatskog društva za medicinska vještačenja proizlazi da su tablice izrađene od strane trojice specijalista sudske medicine i u skladu sa željama osiguratelja, a da uopće nisu prihvaćene od strane medicinskih vještaka kliničkih specijalnosti kao niti od strane Hrvatske odvjetničke komore. Naime, i samo Hrvatsko društvo sudskih vještaka protivi se novom prijedlogu Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, kao i priloženim medicinskim i odštetnim tablicama. U svom pismu Hrvatsko društvo sudskih vještaka navodi, citiramo:

*„Prvenstveno ističemo da medicinske tablice koje bi trebale postati sastavni dio Zakona o obveznom osiguranju u prometu nisu plod rada eminentnih liječnika, specijalista i kliničara u hrvatskim bolnicama, nego uradak autora dr. Josipa Škavića i dr. Davora Strinovića, koji su obojica liječnici sudske medicine i obducenti, bez kompetencije da sami sastavljaju medicinske tablice iz ostalih medicinskih grana - traumatologije, ortopedije, neurologije, interne medicine, psihijatrije i dr.“*

3. U Radnu skupinu koja je osnovana od strane Ministarstva financija i koja bi trebala raditi na izradi zakona pozvani su te imenovani osim predstavnika Ministarstva financija, predstavnici Ministarstva gospodarstva, Ministarstva pravosuđa, predstavnici HANFA-e, te predstavnici nekoliko društava za osiguranja, ali ona ne uključuje drugu stranu, odnosno glavne sudionike zakona jer u radnu skupinu nisu pozvani oštećenici, Hrvatska odvjetnička komora, sudski vještaci, kao ni udruge potrošača, također ni Pravobranitelj za djelatnost osiguranja, dakle predstavnici institucija čija je osnovna ili pretežita dužnost brinuti se o zaštiti žrtava prometnih nesreća, ozlijeđenih ili smrtno stradalih osoba. Kako isti nisu bili ni informirani o postojanju radne skupine, nisu bili u prilici na bilo koji način dati svoje mišljenje, primjedbe i prijedloge.

4. Premda kao jedno od glavnih opravdanja Prijedlogu Zakona Ministarstvo financija ističe rasterećenje rada sudova, postoji opravdana bojazan da će se dogoditi upravo suprotno jer se ovakvim prijedlogom zakona uvode dvojaki standardi: ovakav prijedlog dovodi u nejednak položaj osobe kod kojih ozljeda odnosno invaliditet nastupi kao posljedica prometnih nesreća u odnosu na ostale oštećenike kod kojih je ozljeda odnosno invaliditet posljedica nekog drugog uzroka jer se na njih primjenjuje Zakon o obveznim odnosima. Osobe koje se ozlijede u prometu dobile bi niže

odštete od onih koje se, npr. ozlijede na poslu, što dovodi u pitanje i ustavnost odredbe i može pokrenuti niz tužbi za diskriminaciju.

5. Prema sadašnjem zakonu osiguravatelji su dužni isplatiti štetu u roku 14 odnosno 30 dana. Međutim, prijedlogom novog Zakona predloženo je da se rok za rješavanje štete produlji na 90 dana, a da taj rok teče tek kad se uz zahtjev prilože svi traženi dokumenti. Isplata se tako može prolongirati u nedogled jer nije propisano koji se sve dokumenti moraju dostaviti pa se taj izbor ostavlja osiguravateljima što je nepovoljno za oštećenike. Sada važećim Zakonom kamata teče od postavljanja odštetnog zahtjeva, dok bi se sukladno prijedlogu novog Zakona kamate obračunavale tek od datuma donošenja prvostupanjske presude.

Podsjećamo da je prije samog reguliranja i usklađivanja Zakona o obveznim osiguranjima u prometu s međunarodnim standardima 2006. kada je u zakon ugrađena odredba da se kamata obračunava od datuma postavljanja odštetnog zahtjeva postojala praksa da sudski sporovi traju i po 17 godina tako da imamo primjere osoba s invaliditetom koje nisu za svoga života dočekale novac koji im je pripadao po zakonu, a ovakav nas prijedlog vraća upravo u tu situaciju.

6. Predloženim tablicama svi postoci tjelesnog oštećenja znatno su umanjeni, dok se kod više teških tjelesnih ozljeda ukupan postotak oštećenja određuje tako da se prva ozljeda vrednuje predviđenim postotkom, druga po redu tek polovinom predviđenog postotka, treća četvrtinom, čime su u neravnotežan položaj dovedene osobe s više stupnja oštećenja, odnosno one s višestrukim teškim ozljedama.

7. Prema saznanjima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom tijela nadležna za provedbu ovog Zakona smatraju ga neprihvatljivim.

8. Osim što nije u suglasnosti sa Zakonom o obveznim odnosima, ovaj prijedlog novog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu protivan je odredbama Ustava Republike Hrvatske, Zakona o osiguranju, Zakona o sigurnosti prometa na cestama, Zakona o općem upravnom postupku i Zakona o parničnom postupku.

9. Nije učinjena projekcija učinaka Prijedloga Zakona, odnosno uopće nisu sagledane posljedice njegova donošenja na proračun Republike Hrvatske, te na Ministarstvo socijalne politike i mladih i Ministarstvo zdravlja koja će morati osiguravati dodatna sredstva za pokriće sveobuhvatnih troškova koje iziskuje invaliditet izazvan prometnom nesrećom ne samo na profesionalnom planu, nego i u sferi zadovoljenja primarnih životnih potreba, prilagodbe životnog prostora, nabavke pomagala, troškova asistenta i sl., a koji se prema postojećem zakonu osiguravaju kroz sredstva dobivena od naknada šteta.

Sukladno članku 6., 7., 9. i 10. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN br. 107/07) upozorili smo da bi ovakav prijedlog zakona bio protivan interesu osoba s najtežim oblicima invaliditeta uzrokovanih prometnim nesrećama, te bi predstavljao i dodatni teret za državu jer bi neminovno izazvao pritisak na povećanje izdvajanja za socijalne naknade s osnova invaliditeta.

Osim toga, navedeno upozorenje smo uputili i drugim tijelima - Ministarstvu pravosuđa, zdravlja, socijalne politike, Vladi RH i Hrvatskom Saboru te na znanje svim čimbenicima koji sudjeluju i kojima je važan ovaj Zakon. Na ovu temu Pravobraniteljica je imala značajan broj sudjelovanja u medijima kako bi informirala javnost o navedenom problemu, ali i razlozima protivljenja. Također je sudjelovala na Simpoziju pod nazivom „Temelji medicinskog vještačenja“ u organizaciji Hrvatskog društva sudskih vještaka koji se održao 21. listopada 2012. u Zagrebu. Tom prigodom pravobraniteljica je uz nazočnost mnogobrojnih stručnjaka u području pravosuđa održala uvodni govor u kojem je između ostalog naglasila slijedeće:

*„Medicinsko vještačenje ima iznimnu važnost za sve osobe s invaliditetom. Svaka osoba s invaliditetom najmanje je jednom u svom životu bila podvrgnuta medicinskom vještačenju. Često je upravo nalaz i mišljenje vještaka značajno utjecao na cjelokupni život osobe s invaliditetom jer su rezultati vještačenja izravno povezani sa samim statusom osobe s invaliditetom, a potom i razinom i vrstom različitih prava koja osoba ostvaruje, a o kojima ovisi kvaliteta njezinog života. U vrijeme održavanja ovog simpozija aktualni su problemi i dvojbe oko najavljenog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu i njegovim posljedicama za oštećenike. Stoga ću se ovom prilikom posebno*



osvrnuti na prijedlog ovog Zakona. Iz osobnog iskustva s obzirom da sam nastradala u prometnoj nesreći znam koliko je važno stručno i objektivno medicinsko vještačenje i koliko mi je značajan bio iznos odštete kako bi se mogla uz podršku obitelji i prijatelja te dobivenih financijskih sredstava čim prije uključiti u zajednicu te prema svojim sposobnostima i mogućnostima nastaviti studirati, raditi, pomagati drugim osobama sličnim sebi volontiranjem u udruzi te ostvariti kvalitetu življenja koja je doprinijela da danas mogu govoriti iz pozicije pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.“

Također je istaknula djelokrug rada pravobraniteljstva kao i značajnost Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i načela i odredbe koje proizlaze iz nje te obveze RH kao države koja je među prvim zemljama potpisala i ratificirala ovaj međunarodni dokument koji je tim činom postao dio pravnog poretka.

„Osobe s invaliditetom uključuju one koji imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Takva definicija predstavlja zaokret od medicinskog modela invaliditeta koji osobu s određenim oštećenjem gleda kao pacijenta kojeg je potrebno medicinski zbrinuti, a kad se medicinskom rehabilitacijom postigne određeni stupanj rehabilitiranosti, osobu se dalje zbrinjava pasiviziranjem kroz naknade. Karakteristika medicinskog modela je usredotočenost na nedostatke i ograničenja neke osobe zbog kojih više ne može obavljati određene aktivnosti na način koji je to obavljaju osobe bez oštećenja. Takav medicinski model zanemaruje činjenicu da je osobi unatoč oštećenju ostao određeni postotak sposobnosti i mogućnosti da izvršava aktivnosti na drugačiji način nego do sada. Medicinski model odnosi se prema invaliditetu kao prema osobnom problemu izazvanom bolešću, ozljedom ili zdravstvenim stanjem koje zahtijeva medicinsku njegu pruženu u obliku individualnog tretmana. Pritom se nastoji potaknuti društveno prilagođavanje pojedinca i postići pozitivne promjene u njegovu ponašanju.

Za razliku od toga socijalni model kakav uvodi Konvencija predviđa da se razumnom prilagodbom okoline i pružanjem podrške neovisnom življenju kao i kompenzacijskim naknadama koje bi pokrivale troškove oštećenja, invaliditet svede na najmanju mjeru. Time bi osoba koja je rođena s određenim oštećenjem ili je ono nastalo u bilo kojoj životnoj dobi zadržala svoje ljudsko dostojanstvo, mogućnost neovisnog života i uključenosti usprkos svom oštećenju, a troškovi invaliditeta za samo društvo bi bili smanjeni. Socijalni model očituje se putem integracije osobe u zajednicu. On ističe da problemi osoba s invaliditetom ne proizlaze iz njihove različitosti, već ograničenja koja im nameće društvo. Ti principi imaju značajne reperkusije na samo vještačenje osoba s invaliditetom koje bi se sukladno ovim načelima trebali fokusirati na procjenu preostalih sposobnosti kao i podrške i prilagodbe koja je osobi potrebna kako bi je njezino oštećenje što manje onemogućavalo u sudjelovanju u društvu. S tim u vezi se i provode izmjene zakonskog okvira i rad na jedinstvenom tijelu vještačenja koje bi trebalo obuhvaćati i socijalnu komponentu invaliditeta, a ne samo medicinsku. Prijedlog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu predstavlja korak unatrag prema medicinskom modelu pa je kao takav između ostalog protivan Konvenciji. Upozoravam da bi ovakav prijedlog Zakona u slučaju da bude donesen predstavljao kršenje prava osoba s invaliditetom budući da bi došlo do drastičnog smanjenja iznosa naknade štete, čiji bi limit određivale tablice, a ne stvarne potrebe oštećenika – čija raznolikost proizlazi iz ljudskih različitosti od kojih je ozljeda samo jedan, ali ne i jedini segment u utvrđivanju funkcionalnih, profesionalnih te ostalih posljedica izazvanih oštećenjem. Također smatram da nije prihvatljivo unaprijed odrediti visinu naknade štete fokusirajući se samo na oštećenje - znajući da ona neće predstavljati adekvatnu kompenzaciju za potrebe svakodnevnog funkcioniranja osobe s teškim i trajnim invaliditetom, što je prava svrha osiguranja u prometu. Ovakav prijedlog ne može biti niti interes oštećenika, ali niti interes države budući da će troškove invaliditeta u slučaju nedostatnih kompenzacijskih odšteta trebati snositi država čime se otvara pitanje svrhe prometnih osiguranja te nameće zaključak da takav prijedlog odražava samo interes osiguravajućih društava. Ako shvatimo medicinsko vještačenje kao onu temeljnu okosnicu koja određuje nečiji život – način na koji će osoba koja se vještači izvoditi osnovne životne aktivnosti, zadovoljavati opće ljudske potrebe, ostvarivati profesionalno djelovanje i biti uključena u život te što

*manje ovisna o pomoći drugih osoba – postajemo svjesni potrebe primjene multidisciplinarnog pristupa u medicinskom vještačenju, ali i odgovornosti vještaka čiji nalaz je dokaz u brojnim sudskim, odnosno upravnim postupcima koji doslovce određuju sudbinu onoga koji se vještači.*

*Na kraju: Naša je dužnost stati uz oštećenika i uporno zahtijevati da u postupku medicinskog vještačenja bude eliminirana svaka nedostatnost u kojoj je zanemaren čovjek.“*

Nakon niza postupanja pravobraniteljice i zagovaranja svih zainteresiranih skupina u ovom procesu imamo saznanja da je ovakav prijedlog Nacrta Zakona o obveznim osiguranjima u prometu je povučen.

### **3.11. ŽENE S INVALIDITETOM**

U Registru osoba s invaliditetom zabilježeni su parametri za 519 181 osobu s invaliditetom od čega su 206 550 (39,8%) žene s invaliditetom. U ukupnom broju žena s invaliditetom registrirano je 13 120 (6,4%) djevojčica s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju koje su u dobi do navršene 18 godine. Najveći broj žena s invaliditetom ima prebivalište u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji u kojima živi oko 33% žena s invaliditetom. Krapinsko-zagorska županija s 14,7% je županija s najvećim udjelom žena s invaliditetom u ukupnoj populaciji žena. Žene s invaliditetom su u oko 77% nižeg obrazovnog nivoa (završena osmogodišnja ili četverogodišnja osnovna škola ili pak nemaju u potpunosti završenu osnovnu školu). Najbolji obrazovni profil žena s invaliditetom prisutan je u Gradu Zagrebu i Primorsko-goranskoj županiji. U većini slučajeva žene s invaliditetom, njih oko 72% žive u obitelji, dok je najveći broj žena s invaliditetom koje žive same zabilježen u Osječko-baranjskoj županiji (oko 32% žena s invaliditetom). U Hrvatskoj u nezadovoljavajućim uvjetima stanovanja živi u prosjeku 18% žena s invaliditetom pri čemu su najlošiji uvjeti zabilježeni u Ličko-senjskoj županiji dok je najmanji udio nezadovoljavajućih uvjeta življenja u Primorsko-goranskoj županiji. (podaci HZJZ, siječanj 2013. g., <http://www.hzjz.hr/publikacije/invalidi12.pdf>)

Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, dana 31. prosinca 2012. godine veći je broj nezaposlenih muškaraca s invaliditetom - 3,891 osoba ili 58,9%, dok je žena 2,716, odnosno 41,1%.

Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom posredovanjem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje od 1. siječnja do 31. prosinca 2012. godine zaposlen je 921 muškarac s invaliditetom (64,8%) i 500 žena s invaliditetom (35,2%). Najveći broj zaposlenih žena s invaliditetom zaposleno je u zanimanjima pomoćni/a kuhar/ica (75), zatim slijede zanimanja čistač/ica (74), pomoćni/a cvjećar/ka (30) te kuhinjski/a radnik/ica (29). (podaci HZZ, siječanj 2013. g.

[http://www.hzz.hr/docslide/Izvjescje\\_o\\_aktivnostima\\_HZZa\\_01\\_01\\_31\\_12\\_2012\\_OI.pdf](http://www.hzz.hr/docslide/Izvjescje_o_aktivnostima_HZZa_01_01_31_12_2012_OI.pdf))

Iz navedenog izvješća najviše zabrinjava činjenica o niskom stupnju obrazovanja žena s invaliditetom, što utječe na njihovu mogućnost zapošljavanja, samopouzdanje, ekonomsku neovisnost te uključenost u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima.

Više o zapošljavanju žena s invaliditetom možete pogledati u dijelu izvješća pod nazivom Zapošljavanje i rad.

Pravobraniteljica je tijekom 2012. godine prisustvovala različitim stručnim skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom te organizirala susrete sa organizacijama žena s invaliditetom, a s ciljem podizanje razine svijesti javnosti o pravima žena s invaliditetom kao i ukazivanje na propuste u zaštiti njihovih prava i nužnost daljnjeg razvijanja mehanizama njihove učinkovite zaštite, potom edukacije i osnaživanja samih žena s invaliditetom u području promicanja i zaštite svojih prava i aktivnom sudjelovanju u životu zajednice.

Povodom Međunarodnog dana žena pravobraniteljica je održala sastanak s predstavnicama Mreže

slijepih žena Hrvatske i Povjerenstva za slijepu ženu pri Hrvatskom savezu slijepih. Sastanak je otvoren s temama zapošljavanja i obrazovanja te je zaključeno kako u posljednjih nekoliko godina nema promjena vezanih uz područje zapošljavanja. Naime, slijepu osobu se i dalje obrazuju za radna mjesta koja se više ne traže na tržištu rada, a njihov položaj je dodatno otežan neosiguravanjem pratnje i naknade za dodatne troškove invaliditeta. Istaknute su razlike u visini naknada vezane uz uzrok invaliditeta. U slučajevima kad su oboje roditelja u obitelji slijepi, nije osigurana podrška kako bi obitelji lakše funkcionirale. Unatoč tome, mnoge slijepu žene su uspješne majke.

Mreža je kroz 2011. godinu provodila niz aktivnosti s ciljem uključivanja slijepih žena i djevojaka u život zajednice kroz organiziranje skupova i organiziranje radionica komunikacijskih i drugih vještina. Poseban problem slijepim ženama kao i svim slijepim osobama su pomagala koja bi im znatno unaprijedila kvalitetu života i omogućila uključivanje u život zajednice.

Pravobraniteljica je sudjelovala na susretu slijepih žena Hrvatske povodom *Majčinog dana* koji je održan u organizaciji Udruga slijepih Međimurske Županije, uz suorganizatora - Povjerenstva za slijepu ženu Hrvatskog saveza slijepih. Tema susreta bila je *Žene i reproduktivno zdravlje*, a u središtu je bila slijepa žena, kao majka.

Neki od zaključaka Konferencije:

- u svrhu edukacije i osnaživanja slijepih žena, kao i senzibilizacije šire javnosti potrebno je i nadalje organizirati susrete slijepih žena Hrvatske na određenu aktualnu temu;
- s obzirom na važnost i značaj ove problematike potrebno je nastaviti kontinuiranu suradnju udruga s ustanovama i institucijama u lokalnoj zajednici, čije je područje rada vezano uz spolno i reproduktivno zdravlje te kontinuirano razmjenjivati informacije;
- potrebno je organizirati edukacije zdravstvenih djelatnika i drugih stručnjaka o načinu pristupa, komunikacije i pružanja pomoći slijepoj osobi;
- s obzirom na to da slijepu osobe nemaju pravo na asistenta, niti na pratitelja, potrebno je poraditi na omogućavanju pružanja svakodnevne podrške i servisa u lokalnoj zajednici slijepim majkama (osobito kada se radi o samohranim majkama ili kad su oba roditelja slijepa) u okviru postojećih socijalnih usluga, putem centara za socijalnu skrb te usluga patronaže u zdravstvu i to osobito nakon rođenja djeteta te u vrijeme vrtićke i osnovnoškolske dobi;
- zalagati se da se slijepim majkama omogući prioritetan opis djece u vrtić;
- potrebno je inicirati izmjene i dopune *Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima* tako da se slijepim majkama omogući dobivanje neophodnih pomagala koja si same ne mogu priuštiti npr. govorni toplomjer, govorna vaga, detektor boja itd.;
- potrebno je inicirati pripremu i izdavanje literature i priručnika na Brailleovom pismu i zvučnoj tehnici, vezano uz područje spolnog i reproduktivnog zdravlja te roditeljstva i odgoja djece.

Pravobraniteljica je tijekom 2011. godine kao predstavnica Republike Hrvatske sudjelovala u radu *Odbora za zaštitu i unaprjeđivanje prava žena i djevojaka s invaliditetom (CAHPAH-WGD)* koji je osnovan odlukom Europskog koordinacijskog foruma za praćenje *Akcijskog plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom od 2006. do 2015. godine (CAHPAH)*. Zadatak Odbora bio je sagledavanje situacije na području zaštite i promicanja prava djevojčica i žena s invaliditetom u zemljama članicama Vijeća Europe kroz usmena i/ili pisana očitovanja te izrada analitičkog izvještaja na osnovu tih očitovanja i davanje preporuka zemljama članicama na temelju izvješća.

Na temelju zaključaka Odbora Vijeće ministara usvojilo je 13. lipnja 2012. Preporuku CM/Rec(2012)6 zemljama članicama Vijeća Europe vezano uz zaštitu i promicanje prava žena i djevojčica s invaliditetom.

Preporučuje se da vlade zemalja članica:

1. *nastave s provedbom kako bi postigle ciljeve Plana djelovanja Vijeća Europe vezanog uz invaliditet (Disability Action Plan) za razdoblje od 2006. do 2015., posebice u 'povezujućim aspektima' "Žene i djevojčice s invaliditetom" te ustroje mehanizam koji će im omogućiti praćenje i procjenu implementacije odredbi navedenog aspekta i trenutnih preporuka na nacionalnoj razini;*

2. usvoje odgovarajuće zakonodavne mjere i provedu ostale aktivnosti koje će ohrabriti sudjelovanje žena i djevojčica s invaliditetom na svim područjima života kao građanki jednakih prava i obveza, posebice na sljedećim područjima koja su uključena u dodatak ovoj preporuci : jednakost i nediskriminacija; Istraživanje, podaci i statistika; Sudjelovanje u političkom i javnom životu kao i donošenje odluka; Odgoj i obrazovanje; Zapošljavanje i ekonomska situacija; Zdravstvena zaštita i rehabilitacija; Pristup socijalnoj zaštiti i servisima usluga u zajednici; Seksualna i reproduktivna prava, majčinstvo i obiteljski život; Pristup pravosuđu i zaštita od izrabljivanja, zlostavljanja i nasilja; Sudjelovanje u kulturi, sportu, slobodnoj razonodi i turizmu; Podizanje razine svijesti i promjena stavova
3. započeti ili nastaviti rad na procjeni sudjelovanja žena i djevojčica s invaliditetom i na određivanju kakav učinak njihovo sudjelovanje ima na nacionalnim, regionalnim i lokalnim razinama, kako bi se objedinila suradnja među onima koji donose odluke, među istraživačima, akademskim institucijama i nevladinim organizacijama (engl. non-governmental organization, NGO) u zemljama članicama, a sve u cilju osiguranja pouzdanih i usporedivih informacija i statističkih podataka te prikupljanja informacija o dobroj praksi;
4. učvrstiti suradnju unutar Vijeća Europe razmjenom informacija o dobroj praksi i razvojem međuvladinih aktivnosti i mreža kako bi se stvorili uvjeti za uključivanje svih osoba s invaliditetom u život zajednice i kako bi im se osigurala ista prava i mogućnosti;
5. prevesti ovu preporuku na službeni jezik svake zemlje članice, u formatu dostupnom dotičnoj članici te upotrebljavajući ekvivalentne pojmove međunarodno prihvaćenom pojmu "osobe s invaliditetom" i pustiti u optjecaj preporuku zajedno s Planom djelovanja Vijeća Europe vezanog uz invaliditet (Disability Action Plan) (Rec(2006)5):
  - nacionalnim i regionalnim (područnim) tijelima te jedinicama lokalne samouprave,
  - političkim strankama,
  - organizacijama osoba s invaliditetom, organizacijama za osobe s invaliditetom i drugim nevladinim organizacijama,
  - nacionalnim institucijama za ljudska prava, uredima javnih pravobranitelja/pravobraniteljica, uredima za ravnopravnost spolova,
  - medijima,
  - ostalim interesnim skupinama;
6. uključiti žene i djevojčice s invaliditetom, putem njihovih ovlaštenih organizacija, u širenje i provođenje ove preporuke;
7. integriranje aspekta spolne jednakosti u sve politike za osobe s invaliditetom;
8. poduzimati programe širenja informacija i podizanja svijesti, koji su namijenjeni široj javnosti, ženama i djevojčicama s invaliditetom, njihovim obiteljima, prijateljima i stručnim službama, poslovnoj zajednici i donositeljima političkih odluka;
9. nepristrano primijeniti odgovarajuće smjernice na različitim područjima, kao što su zdravstvo, obrazovanje, zapošljavanje, profesionalno usmjeravanje i obuka, socijalna zaštita i socijalne usluge, urbanističko planiranje i izgradnja, kako bi se žene i djevojčice s invaliditetom u potpunosti uključile i integrirale u društvo.

Dodatak Preporuci CM/Rec(2012)6

Svrha ovog dodatka je predložiti načela i mjere za veće, potpunije i aktivnije sudjelovanje žena i djevojčica s invaliditetom u društvu unutar zemalja članica Vijeća Europe. (...) Cilj je postići punu jednakost, sudjelovanje u društvu i iskorištavanje svih prava na jednakoj osnovi s drugima.

### **3.11.1. SLOBODA OD IZRABLIJANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA**

U preambuli Konvencije o pravima osoba s invaliditetom utvrđuje se kako su djevojčice i žene s invaliditetom često izložnije riziku od nasilja, ozljeđivanja, zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili izrabljivanja, kako u svojim domovima, tako i izvan njih.

Člankom 16. Konvencije propisana je Sloboda od izrabljivanja, nasilja u zlostavljanja koja obvezuje sve države članice da poduzmu sve zakonske, upravne, socijalne, obrazovne i druge mjere zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte vezane uz spol. Nadalje propisuje obvezu da se poduzmu primjerene mjere sprečavanja izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, da se omogući opravak i rehabilitacija žrtava nasilja, a da se slučajevi izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja istraže i gdje je to primjereno kazneno gone.

Posebna izvjestiteljica UN-a o nasilju nad ženama, gđa Rashida Manjoo radi sastavljanja posebnog izvješća UN-u o nasilju nad ženama sastala se i s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom kako bi razgovarale o pojavnostima nasilja nad ženama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, njegovim uzrocima i mogućnostima unaprjeđenja zaštite žena s invaliditetom od svih oblika nasilja. U svom izvješću Generalnoj skupštini UN-a (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/451/20/PDF/N1245120.pdf?OpenElement>) pruža pregled aktivnosti specijalne izvjestiteljice i raspravlja temu nasilja nad ženama s invaliditetom. U izvješću istražuje uzroke i socijalno porijeklo nasilja nad ženama s invaliditetom, pojavnosti istog nasilja s obzirom na vrstu nasilja i vrstu invaliditeta, njegove posljedice te analizira nacionalne i međunarodne dokumente kojima je regulirana zaštita žena od svih oblika diskriminacije i svih vrsta nasilja. Naposlijetku donosi sveobuhvatan zaključak o učinkovitosti zaštitnih mehanizama od nasilja i preporuke u kojima predlaže mjere koje je potrebno poduzeti kako bi zaštita žena s invaliditetom od nasilja postala učinkovitija.

U organizaciji Ženske sobe – Centra za seksualna prava održan je trening „*Specifičnosti u direktnom radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja*“ i 10. sastanak Mreže suradnje vladinih institucija i nevladinih organizacija protiv seksualnog nasilja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je izlaganje „Mogući razlozi tamne brojke nasilja nad ženama s invaliditetom“, među kojima je naročito istaknula činjenicu postojanja odnosa ovisnosti o nasilniku, prisutan osjećaj nemoći, teškoće u dokazivanju nasilja, nedostatak edukacije i informacija o prihvatljivim i neprihvatljivim oblicima ponašanja, socijalnu isključenost, otežanu pristupačnost i nepovjerenje u sustav kao zadnju, ali i najvažniju prepreku u prijavljivanju nasilja.

Na 10. sastanku Mreže suradnje vladinih institucija i nevladinih organizacija protiv seksualnog nasilja, s temom *Seksualno nasilje i žene s invaliditetom* otvorena je diskusija o specifičnim problemima i poteškoćama žena s invaliditetom vezano uz iskustva različitih oblika nasilja, s naglaskom na seksualno. Sastanci ove Mreže ujedno imaju svrhu dodatne stručne edukacije, a na njima se sustavno ukazuje potreba za postojanjem i jačanjem međusobne povezanosti institucija i organizacija civilnog društva. Na sastanku su sudjelovale brojne predstavnice različitih državnih tijela, institucija, ustanova i organizacija civilnog društva.

Oba događanja rezultirala su čitavim nizom konkretnih preporuka vezanih uz prepoznavanje i suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom, kao i uz pružanje što efikasnije pomoći i podrške žrtvama.

Preporuke:

1. Provesti istraživanje na području Hrvatske o prevalenciji različitih oblika nasilja nad ženama s invaliditetom (specifično za svaku kategoriju invaliditeta).
2. Procijeniti stvarne potrebe za pružanjem pomoći i podrške ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja. U skladu s tim prilagoditi postojeća kao i nova skloništa i savjetovališta potrebama žena s invaliditetom, uz financijsku podršku nadležnih državnih tijela i institucija.
3. Uspostaviti koordinaciju skloništa, savjetovališta i organizacija osoba s invaliditetom kako bi se pružila kvalitetna i pravodobna usluga, uključujući i dodatno stručno osposobljavanje osoba koje rade u skloništima i savjetovalištima za rad sa osobama s invaliditetom koje su žrtve nasilja.
4. Organizirati Mrežu suradnje organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama nasilja i organizacija osoba s invaliditetom, koja bi se trebala redovito sastajati (1-2 puta godišnje) u

svrhu kontinuirane edukacije, kao i lobiranja i zagovaranja za prava osoba s invaliditetom. Povezati Mrežu s postojećim nacionalnim i županijskim tijelima za suzbijanje od nasilja u obitelji.

5. Provoditi senzibiliziranje kao i sustavnu, dugotrajnu edukaciju o radu s osobama s invaliditetom i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama.
6. Redovno organizirati okrugle stolove za predstavnike/ce institucija i organizacija civilnog društva o pravima osoba s invaliditetom koje su žrtve različitih oblika nasilja.
7. Razviti i provoditi preventivne programe za zaštitu osoba s invaliditetom od različitih oblika nasilja.
8. Nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom.
9. Sustavno obilježavati relevantne datume koji promiču prava osoba s invaliditetom uz usku suradnju s drugim organizacijama civilnog društva koje rade na području zaštite ljudskih prava.
10. Poraditi na medijskoj vidljivosti i informiranju javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

Pravobraniteljica je također sudjelovala na *Tematskoj sjednici o problemu identifikacije i zaštite žena s invaliditetom od različitih oblika nasilja* u organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Zagreba.

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama Ženska soba - Centar za seksualna prava organizirala je okrugli stol „*Nasilje nad ženama s invaliditetom*“.

Cilj događanja bio je otvoriti raspravu o specifičnim problemima i poteškoćama žena s invaliditetom vezano uz iskustva različitih oblika nasilja. Na skupu se govorilo o problemima s kojima se susreću žene s invaliditetom u RH od nedostatne primjene propisa u praksi u suzbijanju nasilja, prvenstveno obiteljskog; problemima u području obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i suzbijanju višestruke diskriminacije. Pravobraniteljica je upoznala nazočne s iskustvima u radu s ženama s invaliditetom kao i mrežama koje ih okupljaju posebno izdvojivši skupove čiji je cilj podizanje razine svijesti javnosti o položaju žena s invaliditetom. Pravobraniteljica je upozorila na problem neprijavlivanja nasilja nad ženama s invaliditetom kako od strane njih samih tako i od njihove okoline.

Najčešće nasilje je unutar obitelji (najčešće psihičko nasilje od strane bračnog partnera), a zatim nasilje od okoline. O tome govore i podaci SOS telefona SOIH-a: u 2012. godini ukupno je bilo 129 poziva. Radilo se o sljedećim vrstama nasilja i broju slučajeva : tjelesno 9; psihičko 42; seksualno 1; ekonomsko 7; ukupno 59 slučajeva. Razlozi za zvanje bili su : zbog nasilja 217; zbog informacija 79; ukupno 296 slučajeva. Kod prikaza načina komuniciranja dostavljani su podaci : telefonski razgovor 201; neposredni razgovor 16; ukupno 217 slučajeva. U prikazu udjela osoba koje su se javile na SOS telefon, bilo je 3 muškarca, 18 žena i u 3 slučajeva je bila šutnja.

Prikaz osoba koje su vršile nasilje	Broj slučajeva	%
suprug	32	28,07
susjedi	18	15,79
nepoznate osobe	9	7,89
supruga	6	5,26
sin	6	5,26
sustav zdravstva	6	5,26

otac	5	4,39
sustav socijalne skrbi	5	4,39
sustav pravosuđa	4	3,51
očuh	4	3,51
svekrva	4	3,51
snaha	4	3,51
sestra	3	2,63
nećak	3	2,63
majka	1	0,88
kćer	1	0,88
unuk	1	0,88
stric	1	0,88
kolege s posla	1	0,88
<b>UKUPNO</b>	<b>114</b>	<b>100,00</b>

Jedan značajan broj žena s invaliditetom unutar udruga i saveza osoba s invaliditetom uključene su i vode udruge ali su i članice mreža u sklopu Zajednice saveza osoba s invaliditetom RH, Saveza društva multiple skleroze Hrvatske, Hrvatskog saveza slijepih i drugih saveza i udruga koji djeluju na lokalnoj razini. Pravobraniteljica upozorava kako je nužno sustavno promicanje poštivanja prava žena s invaliditetom i ukazivanja na ostvarivanje njihovog ravnopravnog položaja u društvu. Same žene s invaliditetom, djelovanjem kroz organizacije civilnog društva svojim aktivnostima mogu značajno doprinijeti postizanju ovog cilja. Stoga je nužno omogućiti financiranje programa čija je svrha podizati razinu svijesti o postojanju i vrijednom doprinosu žena s invaliditetom u društvenoj zajednici. Pri tome ne treba zaboraviti i na potrebu osnaživanja samih žena da se aktivnije uključe u život zajednice, u svim područjima i na svim razinama te da se nametnu kao njezini ravnopravni članovi.

U Republici Hrvatskoj nedostaje statističkih podataka i istraživanja o uzrocima i manifestacijama nasilja nad ženama s invaliditetom. Iako su ratificirane i Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom i Konvencija o sprječavanju svih oblika diskriminacije nad ženama njihova implementacija u nacionalno zakonodavstvo odnosno provođenje u praksi je proces koji je tek započeo. Dok u području nasilja u obitelji nad ženama s invaliditetom dolazi do određenih pomaka, u vidu unošenja posebnih odredbi u nacionalno zakonodavstvo kojima se apostrofiraju činjenica višestruke diskriminacije nad ženama s invaliditetom i posebnosti pojava oblika nasilja u obitelji, nisu predviđeni posebni mehanizmi zaštite ovih žena od nasilja.

Novim **Kaznenim zakonom** („Narodne novine“, broj 125/11) koji je stupio na snagu 01.01.2013. godine posebno kazneno djelo Nasilničko ponašanje u obitelji (članak 215.a ranijeg Zakona) više ne postoji, već je u zakonskom opisu drugih kaznenih djela (protiv života i tijela, protiv osobne slobode te protiv spolne slobode) predviđen kvalificirani (teži) oblik istog djela ukoliko je počinjeno prema članu obitelji, odnosno „bliskoj osobi“ (prema izmjenama i dopunama Zakona, NN 144/12) koji pojam svakako obuhvaća i članove obitelji.

Također Zakon propisuje kvalificirane oblike pojedinih kaznenih djela ukoliko su ista počinjena prema osobi s invaliditetom. Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona u 2012. godini, iz opisa kaznenih djela Tjelesna ozljeda, Teška tjelesna ozljeda i Osobito teška tjelesna ozljeda brisana je riječ invaliditet s obrazloženjem da je isti pojam obuhvaćen pojmom tjelesne ili duševne smetnje.

Pravobraniteljica je dala mišljenje na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (kolovoz 2012.) kojim se protivila ovakvoj promjeni podsjećajući kako

se pojmovi „smetnje“ i „oštećenja“ ne mogu izjednačiti s pojmom invaliditeta.

U prekršajnim odredbama **Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji** (»Narodne novine«, br. 137/09, 14/10 i 60/10) – propisana je teža kazna ukoliko punoljetni član obitelji u nazočnosti osobe s invaliditetom počinio nasilje u obitelji, kao i kada to nasilje počinio na štetu osobe s invaliditetom.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji sadrži i odredbu kojom se nadležna državna tijela obvezuju na prikupljanje statističkih podataka o nasilju u obitelji, koji uključuju podatke policije, zdravstvenih ustanova, ustanova socijalne skrbi, odgojno-obrazovnih ustanova, sudova i Državnog odvjetništva o slučajevima nasilja u obitelji, te dostavu istih ministarstvu nadležnom za poslove obitelji. Pravilnikom o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji određeno je da Evidencija mora sadržavati podatke o spolu i dobi počinitelja, oštećenika – žrtve, rodbinskom ili drugom odnosu počinitelja i žrtve, maloljetnim osobama i osobama s invaliditetom. Središnje tijelo nadležno za prikupljanje, obradu i pohranu statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji je ministarstvo nadležno za poslove obitelji.

**Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima** (»Narodne novine«, br. 76/09), koji je stupio na snagu 1. srpnja 2009. godine, uvedene su odredbe o suradnji policije s različitim tijelima, organizacijama, zajednicama, nevladinim organizacijama, građanskim udrugama i građanima radi razvijanja partnerstva u sprječavanju i otkrivanju nedopuštenog ponašanja i njegova počinitelja, te o posebno obazrivom postupanju prema djeci, maloljetnim, starim i nemoćnim osobama, osobama s invaliditetom kao i žrtvama kaznenih djela i prekršaja.

**Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji**, koji je Vlada Republike Hrvatske usvojila 2005. godine te njegove izmjene i dopune 2006. godine, sadrži obveze postupanja nadležnih tijela i obveze njihove suradnje u otkrivanju i suzbijanju nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobi izloženoj bilo kojem obliku ili modalitetu nasilju u obitelji. Međutim, Protokol posebnu pažnju ne poklanja postupku nadležnih tijela prema osobama s invaliditetom kao žrtvama nasilja ili svjedocima počinjenog nasilja u obitelji.

Ministarstvo socijalne politike i mladih dostavilo je pravobraniteljici na mišljenje nacrt prijedloga izmjena Protokola. Pravobraniteljica je dala mišljenje u vidu izmjena i dopuna Protokola čiji je cilj uskladiti ovaj propis s obvezama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, naročito članka 16. koji propisuje slobodu od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja.

Tako su predložene određene izmjene i dopune vezane uz postupanje policije kada je žrtva osoba s invaliditetom, a vezano uz posebne prilagodbe u komunikaciji koje će trebati poduzeti, ovisno o vrsti invaliditeta. Izmjene predložene uz postupanje centara za socijalnu skrb uglavnom su se odnosile na dužnost upoznavanja same žrtve nasilja (a ne isključivo njezinog skrbnika) s njezinim zakonskim pravima i svim ostalim potrebnim informacijama. U postupanju zdravstvenih ustanova predloženo je umetnuti dužnost osiguravanja potrebne prilagodbe i uvažavanja posebnosti svakog oštećenja. Kod postupanja pravosudnih tijela naglašeno je kako se žrtva nasilja treba na njoj razumljiv način obavijestiti o pravima koja joj pripadaju. Kao što je posebno naglašena potreba vođenja računa o pravnoj neukosti žrtve, tako treba voditi računa i da svaka osoba s invaliditetom, neovisno o njezinom oštećenju dobije njoj razumljivu informaciju. Pravobraniteljica je također predložila da se nađe na listi ovlaštenika zaprimanja izvješća vezanog uz nasilje u obitelji. Naime, problematika nasilja u obitelji, kada su žrtve osobe s invaliditetom, a posebice žene s invaliditetom od interesa je i predstavlja jedno od područja rada Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, sukladno Zakonu o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom, a naročito proizlazi iz obveze praćenja provedbe, odnosno izvršavanja obveza koje je Republika Hrvatske preuzela potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Do zaključenja ovog izvješća novi Protokol nije donesen tako da nemamo saznanja da li su prihvaćeni prijedlozi pravobraniteljice za njegovim izmjenama.



**Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji**, za razdoblje od 2011. do 2016. kao posebnu mjeru navodi „Kontinuirano unaprjeđivati sustav zaštite prava i unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom žrtava nasilja u obitelji“.

Temeljem Odluke Vlade Republike Hrvatske o pokretanju postupka za sklapanje Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, dana 22. siječnja 2013. godine potpisana je **Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji**. Svrha Konvencije je zaštititi žene od svih oblika nasilja i spriječiti, progoniti i ukloniti nasilje nad ženama i nasilje u obitelji, pridonijeti suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promicati punu ravnopravnost žena i muškaraca, uključujući i osnaživanje žena, izraditi sveobuhvatni okvir, politike i mjere za zaštitu i pomoć svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, promicati međunarodnu suradnju radi suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, te pružiti potporu i pomoć organizacijama i nadležnim tijelima za provedbu zakona učinkovitom suradnjom radi usvajanja sveobuhvatnog pristupa suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

### **Pristupačnost skloništa za žrtve obiteljskog nasilja – osobama s invaliditetom**

U RH je i nadalje slaba mogućnost pronalaženja adekvatnih oblika neovisnog života koji bi bili alternativa životu u nasilju i ovisnosti o pomoći nasilnika radi izostanka sveobuhvatne potpore koja bi osobama s invaliditetom osiguravala samostalno stanovanje, uzdržavanje i neovisan život – odvojen od nasilnika. Skloništa je premalo i ne mogu zadovoljiti postojeće potrebe, a naročito nedostaje onih prilagođenih osobama s invaliditetom.

Pravobraniteljica je želeći istražiti pristupačnost skloništa za žrtve nasilja uputila upitnik svim skloništima u Republici Hrvatskoj – njih ukupno 19. Zaprimali smo odgovore od 12 skloništa. Samo 5 skloništa navelo je kako je pristupačno žrtvama obiteljskog nasilja – osobama s invaliditetom sukladno standardima koje propisuje Pravilnik o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Dva skloništa navode kako radi nepristupačnosti prostora nisu bili u mogućnosti pružiti zaštitu žrtvama nasilja s invaliditetom. Druga 4 skloništa pak navode kako su pružili zaštitu žrtvama nasilja s invaliditetom, bez obzira na nepristupačnost skloništa. Sklonište od nasilja potražile su uglavnom osobe s tjelesnim invaliditetom, ali i sa oštećenjem vida. Trpjele su psihičko, fizičko i ekonomsko nasilje, najčešće od bračnog druga, ali bilo je nekoliko slučajeva nasilja od oca. Stručna pomoć pružena osobama s invaliditetom žrtvama nasilja predstavljala je uglavnom savjetovanje, psihološku pomoć, pravno savjetovanje, psihosocijalni tretman, itd.

## **3.12. MEĐUNARODNA SURADNJA**

Na području međunarodne suradnje u izvještajnom razdoblju na koje se odnosi ovo izvješće Pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom učvrstilo je svoju poziciju mjesta na kojem međunarodne institucije mogu dobiti relevantne podatke o stanju prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i informirati se o dobrim praksama o zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom.

Kao i u prijašnjim godinama razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanje predstavnika Ureda pravobraniteljice na skupovima i edukacijama gdje su troškove sudjelovanja snosili organizatori.

Kroz suradnju s predstavnicima međunarodnih institucija realizirani su projekti podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom kao i izdavačke aktivnosti Ureda na tom planu. I dalje smo u sve međunarodne aktivnosti uključivali same osobe s invaliditetom preko njihovih udruga koje smo konzultirali prilikom sastavljanja odgovora.

Te i druge aktivnosti Ureda POSI na području međunarodne suradnje opisane su u nastavku.

### **Skupovi u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Veleposlanstvom Kraljevine Švedske u Zagrebu organizirala je razmjenu iskustva sa stručnjakom iz Kraljevine Švedske, načelnikom odjela za analizu pri **Švedskoj agenciji za koordinaciju politika invaliditeta Handisam** gospodinom Arvidom Lindenom. Okrugli stol održan je 22. svibnja 2012. godine u prostorijama Tribina Grada Zagreba, a nazočilo mu je četrdesetak predstavnika saveza i udruga osoba s invaliditetom, institucija koje rade u interesu osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju (Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje) kao i predstavnice Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva zdravlja i Grada Zagreba.

Neke od tema izlaganja gospodina Lindena bile su međunarodna politika invaliditeta u Švedskoj, iskustva iz ranijih nacionalnih planova aktivnosti vezanih uz politiku invaliditeta u Švedskoj, trenutna švedska politika invaliditeta 2012. – 2016., rad na politikama invaliditeta na različitim razinama švedskog društva, općina i regija kao i nacionalni sustav praćenja politika invaliditeta u Švedskoj, UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, pokazateljima provedbe kao i pisanju alternativnog izvješća uz inicijalno izvješće Vlade o provedbi Konvencije.

### **Sudjelovanja na međunarodnim skupovima**

Pod pokroviteljstvom ministra rada i mirovinskog sustava RH, Miranda Mrišića i ministra rada, socijalne skrbi i zaštite potrošača Republike Austrije, Rudolfa Hundstorfera 10. i 11. svibnja 2012. u organizaciji udruge Osvit i Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Zadru je održan 8. **Međunarodni stručni skup na temu „Zahtjevi i potrebe tržišta rada kao izazov za osobe s invaliditetom“**. Uz mnogobrojne sudionike i međunarodne goste, skupu je nazočio iz Ureda savjetnik pravobraniteljice.

Od 14. do 16. lipnja 2012. godine u Splitu je u suorganizaciji udruge Sto koluri i organizacije Mental Health Europe održana **međunarodna konferencija pod nazivom Od pojedinca do društvene odgovornosti - Socijalne determinante mentalnog zdravlja**. Konferencija je okupila 200-injak članova organizacije Mental Health Europe iz više europskih zemalja koji su prezentirali iskustva svojih zemalja i ustanova i organizacija u kojima rade na području zaštite osoba s teškoćama mentalnog zdravlja.

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na konferenciji je održala izlaganje o ulozi medija u promjeni stava prema osobama s psiho-socijalnim invaliditetom iz perspektive Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Stručnjaci okupljeni na konferenciji prikazali su raznovrsne metode za poboljšanje društvenog okruženja u školama i na radnim mjestima, poticanje uključivanja u društvenu zajednicu i razvoj mreža podrške u zajednici. Na konferenciji su prezentirana iskustva pružatelja usluga institucionalne i izvaninstitucionalne skrbi, ali i iskustva korisnika tih usluga u skladu sa sloganom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ništa o nama bez nas.

Pravobraniteljica je 27. lipnja sudjelovala na otvaranju **21. godišnje konferencije European Access Network-a** pod nazivom Pristup visokom obrazovanju – privilegija ili nužnost? koja se održala u Zagrebu od 27. do 29. lipnja 2012. godine. European Access Network je mreža međunarodnih institucija i organizacija u području visokog obrazovanja čije je djelovanje usmjereno na poboljšavanje uvjeta za pristup i proširivanje sudjelovanja podzastupljenih skupina u visokom obrazovanju pri čemu su studenti s invaliditetom također jedna od podzastupljenih skupina. Naglasak ovogodišnje konferencije stavljen je na raspravu o pristupačnosti, kvaliteti, jednakosti i različitosti te međudjelovanju i osiguravanju ovih načela u visokom obrazovanju.

Pravobraniteljica je izlagala na **Regionalnom seminaru o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu** koji je u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih i Vijeća Europe održan u Zagrebu od 15. do 16. studenog 2012. Cilj seminara bila je promocija Preporuke

Odbora ministara Vijeća Europe CM/Rec(2011) 14 državama članicama o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu.

Uz predstavnike jedinica regionalne i lokalne samouprave, krovnih saveza osoba s invaliditetom i drugih domaćih gostiju skupu su nazočili predstavnici Albanije, Makedonije, Bugarske, Bosne i Hercegovine, Grčke, Moldavije, Rumunjske, Srbije, Slovenije i Turske koji su pozvani na razmjenu svojih iskustava iz prakse vezanih za temu seminara.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u svom izlaganju govorila je o djelokrugu rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, čimbenicima koji utječu na sudjelovanje i prepreke sudjelovanju te načinima sudjelovanja osoba s invaliditetom u javnom i političkom životu kroz neovisan život u zajednici, udruživanje u udruge, sudjelovanje na izborima konzumiranjem biračkog prava, sudjelovanje u donošenju javnih politika i zastupljenost u predstavničkim i izvršnim tijelima vlasti.

Na dvodnevnom seminaru održane su radionice na temu skrbištva, pristupačnosti, odlučivanja uz podršku te sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkim strankama i udrugama na kojima je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na **konferenciji** Aktivni Europljani s invaliditetom: Sudjelujmo! kojom je Europska komisija u suradnji s Europskim forumom osoba s invaliditetom obilježila Međunarodni i Europski dan osoba s invaliditetom. Na konferenciji sudjelovalo je oko 500 predstavnika osoba s invaliditetom i institucija iz 27 zemalja članica Europske unije. Bogat program konferencije organiziran je oko triju tema: sudjelovanja osoba s invaliditetom u medijima (pod motom **Budimo vidljivi**), sudjelovanja u javnom i političkom životu (pod motom **Utječimo i odlučujmo**) te sudjelovanja u sportskim aktivnostima (pod motom **Natječimo se**).

#### **Suradnja s pravobraniteljskim institucijama u regiji**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezina zamjenica sudjelovale su na okruglom stolu o teretu dokazivanja u diskriminacijskim postupcima koji je povodom obilježavanja dvogodišnjice rada institucije **Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije** održan 11. svibnja 2012. u Beogradu. Uz dr. Nevenu Petrušić, povjerenicu za zaštitu ravnopravnosti u Republici Srbiji i njezine suradnike, događanju su prisustvovali predstavnici institucija iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore.

Republika Srbija je 2009. godine donijela Zakon o zabrani diskriminacije, kojim je ustanovila **Poverenika za zaštitu ravnopravnosti**, samostalno i nezavisno nacionalno tijelo, nadležno za provođenje postupaka po pritužbama zbog diskriminacije i djeluje na unapređivanju ravnopravnosti. Dr. Nevena Petrušić izabrana je u svibnju 2010. godine.

Sudionici okruglog stola raspravljali su o primjeni pravila o teretu dokazivanja u diskriminacijskim postupcima, o nedovoljnoj sudskoj praksi, teškoćama u primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva kao i općenito o primjeni postupaka i mjera za suzbijanje i sprječavanje diskriminacije te suradnji s pojedinim institucijama. Sudionici su imali mogućnost izložiti svoja iskustva te usporediti zakonodavna rješenja kao i sličnosti i razlike u postupanju. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i zamjenica predstavile su rad Ureda u području suzbijanja diskriminacije, te iznijele nekoliko primjera postupanja u slučajevima sumnje na diskriminaciju s osnova invaliditeta.

Kao zaključak okruglog stola predloženi su oblici daljnje kontinuirane suradnje, redovite rasprave, razmjene primjera dobre prakse, prenošenja iskustva u cilju unaprjeđenja antidiskriminacijskog zakonodavstva.

Pravobraniteljica je uz sudjelovanje na ovom skupu posjetila instituciju **Dom za starije i nemoćna lica** za smještaj osoba s tjelesnim invaliditetom te ustanovu za smještaj odraslih osoba s autizmom te se susrela s gđom Rajkov, višegodišnjom nezavisnom zastupnicom u Narodnoj skupštini Republike Srbije koja je također osoba s invaliditetom.

Sukladno zaključku Okruglog stola o teretu dokazivanja u Beogradu o potrebi za produbljanjem i jačanjem suradnje između regionalnih tijela za ravnopravnost, u cilju što učinkovitije borbe protiv diskriminacije pravobraniteljica za osobe s invaliditetom odazvala se inicijativi institucije Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije da se prikupi određeni broj mišljenja i preporuka, koje su u postupcima vezanim uz sumnju na diskriminaciju donijela tijela za ravnopravnost zemalja u regiji Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije i Srbije. Sukladno tome Pravobraniteljica je prosljedila tekst koji bi trebao biti zajedničkog regionalnog zbornika koji planira izraditi institucija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom primila je 25. rujna predstavnike **Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) u Crnoj Gori**: Ombudsmana g. Šučka Baković i savjetnike Maricu Nišavić i Veljka Ščekića, te predstavnicu UNDP-a iz Crne Gore tijekom njihovog studijskog posjeta Hrvatskoj. Tijekom cjelodnevnog stručnog posjeta ove dvije institucije za zaštitu ljudskih prava razmjenjivale su iskustva u radu – posebice u području zaštite osoba s invaliditetom uz međusobno upoznavanje i usporedbu antidiskriminacijskog zakonodavstva. Pravobraniteljica je predstavila i upoznala Ombudsmana Crne Gore s načinom postupanja Ureda i zakonodavnoj osnovi djelovanja kako u rješavanju pojedinačnih pritužbi tako i na planu inicijativa za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom. Zamjenik pravobraniteljice upoznao je goste s dosadašnjim iskustvima Pravobraniteljice u postupcima suzbijanja diskriminacije po osnovi invaliditeta; dok su ostali savjetnici Ureda predstavili rad u područjima te najčešća područja pritužbi osoba s invaliditetom i suradnju sa nevladinim organizacijama.

Na kraju ove studijske posjete zaključeno je da bi buduća kontinuirana suradnja dviju institucija pridonijela obostranom unaprjeđenju postupanja u slučajevima učinkovitog postupanja na planu suzbijanja diskriminacije s osnova invaliditeta.

### **Studijske posjete Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom**

TACSO ured Turska u suradnji s TACSO Hrvatska uputio je zamolbu Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da se sastane s organizacijama turskog civilnog društva i s njima razmijeni iskustva vezana uz sudjelovanje civilnog sektora u procesu donošenja Ustava. Zanimalo ih je kako su zakonski reguliranja područja obrazovanja, zapošljavanja i pružanja usluga za osobe s invaliditetom te načini postupanja ureda po pritužbama stranaka posebno u području suzbijanja diskriminacije.

26. travnja održan je sastanak s predstavnicima **Obrazovna fondacije za solidarnost prema osobama s invaliditetom Turske**, Udruga za solidarnost prema ženama iz Kapadocije i Udruga za solidarnost prema mladima lišenim slobode. Na sastanku su predstavnici udruga iz Turske dobili odgovore na ranije postavljena pitanja vezana uz najavljene teme.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je institucija koja je u sklopu **Chayes međunarodnog programa financiranja studenata Pravnog fakulteta pri Sveučilištu Harvard** predložila projekt za polaznika doktorskog studija prava na Sveučilištu Harvard gospodina Jana Fialu. U sklopu projekta Gospodin Fiala je uz stipendiju programa Chayes za Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u konzultacijama s Uredom izradio prijedlog reforme sustava skrbništva u Republici Hrvatskoj.

Dokument na 70 strana sadrži između ostalog i primjer mađarskog Građanskog zakonika u kojem se nalazi i primjer zakonodavne reforme skrbništva koja je provedena u Mađarskoj. Budući da su u zemljama središnje i istočne Europe pitanja skrbništva nad punoljetnim osobama uređena na vrlo sličan način, dokument koji osim pravničkih obuhvaća i šire društvene preduvjete za promjenu sustava skrbništva, bit će koristan ne samo za predstojeće promjene u hrvatskom zakonodavstvu već i šire.

### **Predstavljanje ureda na međunarodnim skupovima**

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predstavljen je kao primjer dobre prakse predstavnicima pravobraniteljskih ureda u Središnjoj Aziji

16. i 17. veljače 2012. u Bratislavi je u organizaciji Regionalnog centra Ureda Ujedinjenih naroda za razvoj održan okrugli stol na temu **Promicanje i zaštite prava osoba s invaliditetom**. Okruglom stolu nazočili su predstavnici pravobraniteljskih ureda i drugih institucija za zaštitu ljudskih prava iz Kazahstana, Kirgistanu, Turkmenistanu, Tadžikistanu i Uzbekistanu. Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održala je prezentaciju pod nazivom **Uspjesi i izazovi zaštite i promicanja prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj**. Regionalni centar UNDP-a već je drugi puta pozvao Ured pravobraniteljice da predstavi svoje djelovanje kao pozitivan primjer specijalizirane institucije koja u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom radi na njezinom promicanju, praćenju i zaštiti.

Savjetnica pravobraniteljice nazočne je upoznala sa zakonskom osnovom rada Ureda, njegovom strukturom i aktivnostima koje provodi u okviru svoje uloge praćenja, promicanja i zaštite prava osoba s invaliditetom u skladu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Osvrnula se i na izazove u dosadašnjem tro i pol godišnjem radu Ureda i načine na koji su oni razriješeni. To se prvenstveno odnosi na pronalaženje učinkovitih načina utjecaja na donošenje zakona koji se tiču osoba s invaliditetom. Zatim su spomenute aktivnosti promicanja Konvencije i nove paradigme pristupa osobama s invaliditetom u vidu socijalnog modela invaliditeta kroz organiziranje skupova za praktičare iz različitih dijelova Hrvatske na teme o kojima se dosad nije dovoljno raspravljalo kao što je pitanje poslovne sposobnosti i skrbništva. Kao dio promotivnih aktivnosti koje su ujedno popraćene i inicijativama za izmjenu zakonodavstva i prijedloge za njegovo usklađivanje s Konvencijom, prikazane su aktivnosti Ureda u izornoj godini koje su rezultirale i preporukama Ureda za promjenom izbornog zakonodavstva.

Nazočni predstavnici pravobraniteljskih ureda postavljali su brojna pitanja o praktičnim izazovima obavljanja mandata pravobraniteljice i naglasili da se i u njihovim zemljama osobe s invaliditetom zalažu za osnivanje specijaliziranog pravobraniteljskog ureda. Stoga su sa žaljenjem primili vijest o namjeravanom spajanju pravobraniteljskih ureda u Hrvatskoj čime bi specijalizirana institucija prestala postojati. Posebni interes pokazali su za prikaze rada na pojedinačnim slučajevima gdje su osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju zahvaljujući intervenciji Pravobraniteljice i primjeni Konvencije ostvarile svoje pravo na inkluzivno obrazovanje i obrazovanje kroz medijaciju kojom su se uklonila diskriminatorna postupanja. Pohvaljena je i suradnja s organizacijama osoba s invaliditetom različitih oštećenja i na različitim razinama od saveza do temeljnih udruga.

Cilj ovog okupljanja predstavnika nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava iz zemalja Središnje Azije koje su sve potpisale Konvenciju, ali još rade na njezinoj ratifikaciji je izrada **Strategije za promociju i zaštitu prava osoba s invaliditetom od strane nacionalnih institucija u Središnjoj Aziji**. Taj dokument bi se nadovezivao na ključna područja za usklađivanje s Konvencijom koja su se pokazala prilikom Univerzalnog periodičnog izvještavanja o svim potpisanim međunarodnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava, a Ujedinjeni narodi su ih u obliku preporuka uputili vladama tih zemalja. Zanimljivo je primijetiti da su iznesena područja koja zahtijevaju posebnu pažnju jednako aktualna i u Hrvatskoj: područje suzbijanja diskriminacije (posebice preko stavova prema osobama s invaliditetom), deinstitutionalizacije, sudjelovanja u javnom i političkom životu, razvoj usluga podrške neovisnom življenju u zajednici, uvođenje odlučivanja uz podršku, pristup obrazovanju i zapošljavanju kao i pitanje pristupačnosti i to ne samo fizičke nego i komunikacijske, gospodarske, intelektualne (kroz uvođenje informacija u lako razumljivom obliku), društvene kroz otklanjanje predrasuda i institucionalne.

Dokument će ujedno imati svrhu educiranja djelatnika pravobraniteljskih ureda i drugih dionika (predstavnika ministarstava posebice) o temeljnim principima koje je donijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Aktivnosti koje poduzima Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koristit će se u dokumentu kao primjeri dobre prakse.

## **Studijska putovanja i edukacije**

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je 16. i 17. prosinca 2012. godine na dvodnevnom seminaru pod nazivom *Zakonodavstvo Europske unije na području invaliditeta i UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*. Seminar je bio namijenjen praktičarima pravnicima i onima koji se bave javnim politikama, a organizirala ga je Akademije za europsko pravo (The Academy of European Law) u Trieru koja je ujedno snosila troškove prijevoza i smještaja sudionika.

Savjetnica pravobraniteljice u rujnu 2012. godine sudjelovala je na dvodnevnoj edukaciji u organizaciji Državne škole za javnu upravu i Ministarstva vanjskih i europskih poslova „**Europe in a nutshell: Linking European and national policies**“. Cilj edukacije je bio je doprinijeti boljem razumijevanju donošenja odluka na nacionalnoj i europskoj razini potrebnom za kvalitetnim funkcioniranjem unutar Europske unije

## ***Međunarodne institucije koje su kontaktirale Ured POSI prilikom sastavljanja svojih izvještaja u području stanja prava osoba s invaliditetom u RH***

U ovom izvještajnom razdoblju Ured se kroz odgovore na pitanja uključio u izradu izvješća sljedećih institucija: Američko veleposlanstvo, EU Agencije za temeljna prava (Fundamental Rights Agency) i Ureda visokog povjerenika za ljudska prava.

Ured je sudjelovao u ispunjavanju monitoring tablice vezane uz poglavlje 19 Socijalna politika i zapošljavanje koje je vodilo **Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija** u dijelu koji se tiče doprinosa Ureda pravobraniteljice u provođenju mjera vezanih uz područje suzbijanja diskriminacije odnosno neovisnost Ureda pri provođenju Zakona o suzbijanju diskriminacije i vođenja evidencije o slučajevima diskriminacije.

Kao doprinos Izvještaju o poštivanju ljudskih prava u Hrvatskoj za 2012. godinu koji je pripremila **Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država** u Republici Hrvatskoj, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je i ove godine dostavio recentne podatke o položaju osoba s invaliditetom u RH. Dostavljeni doprinos izvješću sadržavao je podatke o područjima na koja se pritužuju osobe s invaliditetom, broju nezaposlenih osoba s invaliditetom, a među gorućim problemima istaknuti su problemi financiranja udruga, provođenje Plana deinstitucionalizacije, inicijativi Ureda na području zalaganje za prava osoba pod skrbištvo i ostvarivanje prava na pristupačnost.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezini suradnici sastali su se **Posebnom UN-ovom izvjestiteljicom o nasilju nad ženama Rashidom Manjoo** za vrijeme njezina posjeta Hrvatskoj 14. studenog. 2012.

Na sastanku se razgovaralo o položaju žena s invaliditetom u RH, specifičnostima i problemima s kojima se susreću prilikom prijavljivanja nasilja kao i manjkavostima statističkih podataka.

Gđa Manjoo je pravobraniteljicu izvijestila o svjetskim trendovima i aktivnostima koje ona poduzima a vezano za žene s invaliditetom. Tijekom posjeta Hrvatskoj, posebna izvjestiteljica Manjoo susrela se s predstavnicima državnih vlasti i organizacijama civilnog društva, te je posjetila ustanove i skloništa u različitim krajevima RH.

Pravobraniteljica je dostavila odgovore na upitnik iz **Uredu visoke povjerenice za ljudska prava vezano za Rezoluciju Vijeća za ljudska prava 19/11**.

Kako bi prikupila što vjerodostojnije podatke Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prosljedila je pitanja svim savezima udruga osoba s invaliditetom i objedinila njihove odgovore. Ujedno je kontaktirala i nadležne državne institucije s kojima i inače surađuju po pitanju zapošljavanja osoba s invaliditetom Hrvatski zavod za zapošljavanje i Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

U nastavku donosimo pregled pitanja na koja su dostavljeni odgovori dok se sami odgovori se mogu naći u Prilogu 3. :

1. Situaciju osoba s invaliditetom na području zapošljavanja uključujući relevantne statističke i druge podatke kao i pitanje o osobama s invaliditetom zaposlenim u neformalnom sektoru.
2. Jesu li pravni i strateški okvir vaše zemlje razvijeni u skladu s člankom 27 UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom o radu i zapošljavanju? Mogu li se identificirati jazovi u zakonodavstvu i politikama vezani uz rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom?
3. Primjena nacionalnog zakonodavstva i politika posebice vezano uz učinjen napredak i prepreke koje onemogućavaju osobe s invaliditetom ili pojedine grupacije osoba s invaliditetom (primjerice mlade s invaliditetom, žene s invaliditetom ili osobe s intelektualnim/psiho-socijalnim invaliditetom) u ostvarivanju prava na rad na jednakoj osnovi s drugima.
4. Uključenost osoba s invaliditetom i organizacija koje ih predstavljaju u razvoj, provedbu i praćenje zakonodavstva i javnih politika za promicanje i zaštitu prava osoba s invaliditetom na rad.
5. Programi međunarodne suradnje vezani uz promicanje prilika za rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Je li vaša organizacija uključena u te programe?

**Human Rights Watch** je u srpnju 2012. godine od Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražio informacije o situaciji na području zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj posebice osoba s intelektualnim i psiho-socijalnim oštećenjem. Human Rights Watch smo obavijestili o aktivnostima Ureda na praćenju provedbe Plana deinstitucionalizacije kroz posjete domovima za psihički bolesne odrasle osobe. Upozorili smo da se nove usluge ne razvijaju i da su znatno smanjena sredstva udrugama koje su ih dosad pružale i da osobe s intelektualnim i duševnim smetnjama ne ostvaruju pravo na uslugu osobnog asistenta. Ocijenili smo da nema političke volje da se započne s izmjenom zakonodavstva u području lišavanja poslovne sposobnosti/skrbnništva: Obiteljski zakon kojim se reguliraju ta pitanja dva puta se mijenjao od stupanja na snagu Konvencije, međutim usprkos ukazivanju Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na nužnost izmjena, zakon se u tom dijelu nije mijenjao.

**Hrvatski pravni centar** u svojstvu National Focal Point za Hrvatsku **Agencije Europske unije za temeljna prava** poslao je molbu Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavu podataka za pripremu nacionalnog izvještaja o stanju temeljnih ljudskih prava u Hrvatskoj u 2012. godini za razdoblje od 1. siječnja do 15. kolovoza 2012. godine.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zatražila informacije udruga osoba s invaliditetom i tijela koja bi mogla imati dodatne informacije i dostavio sljedeće podatke:

- a) Podatak o napretku u izvještajnom razdoblju u obavljanju dužnosti Pravobraniteljice kao nezavisne strukture predviđene čl. 33 Konvencije te vezano za međusobnu suradnju svih struktura predviđenih ovim člankom Konvencije u primjeni i praćenju Konvencije u Republici Hrvatskoj.
- b) Podaci kojima raspolaže Ured o istraživanjima naručenim i provedenim ili planiranim za provođenje tijekom izvještajnog razdoblja koja se odnose na suzbijanje diskriminacije i promicanje jednakosti osoba s invaliditetom i svim aktivnostima i mjerama koje se mogu istaknuti kao primjer dobre prakse u ovom području u izvještajnom razdoblju.

Temeljem ovog upitnika Ured pravobraniteljice zatražio je podatke od nezavisnih institucija za zaštitu ljudskih prava (pravobraniteljskih ureda), institucija koje rade u interesu osoba s invaliditetom kao što je primjerice Hrvatski zavod za zapošljavanje i saveza udruga osoba s invaliditetom.

- c) Dostavljeni su statistički podaci o zaprimljenim pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, razvrstani prema područjima i prema osnovanosti pritužbe. Među osnovanim

pritužbama opisan je predmet koji se može smatrati primjerom dobre prakse s kratkim opisom činjeničnog stanja te postupanja Ureda.

- d) Informacije vezane uz ostvarivanje aktivnog i pasivnog biračkog prava osoba s invaliditetom u izbornom postupku.
- e) Uz pitanja koja su istaknuta, na temelju rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u izvještajnom razdoblju od posebne važnosti za stanje temeljnih ljudskih prava u Hrvatskoj u 2012. godini vezano uz položaj osoba s invaliditetom od posebne važnosti činilo nam se istaknuti pitanja *položaja osoba s autizmom, pitanje deinstitucionalizacije osoba kojima se smještanjem u ustanove socijalne skrbi krši pravo na život u zajednici i pitanje pristupačnosti.*

### **3.13. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU**

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom promiče i štiti ljudska prava osoba s invaliditetom u svim područjima života pa tako i u kulturi i sportu. Poziva na nediskriminirajuće postupanje i ravnopravnost između ostalog i kada je riječ o osiguravanju potrebnih razumnih, postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi u području sudjelovanja u kulturnim i sportskim aktivnostima te prilikom sudjelovanja u javnom životu.

U čl. 30. Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, rasonodi i športu u točki 5. navodi kako su *države dužne poduzeti odgovarajuće mjere s ciljem omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima u rekreativnim i športskim aktivnostima, te rasonodi :*

- (a) poticanja i promicanja sudjelovanja, u najvećoj mogućoj mjeri, osoba s invaliditetom u redovitim športskim aktivnostima na svim razinama,*
- (b) osiguranja mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja u športskim i rekreacijskim aktivnostima namijenjenim osobama s invaliditetom i u tu svrhu će se poticati osiguravanje odgovarajućeg vodstva, obuke i sredstava, na ravnopravnoj osnovi s drugima,*
- (c) osiguranja pristupa osoba s invaliditetom športskim, rekreacijskim i turističkim centrima,*
- (d) osiguranja djeci s teškoćama u razvoju jednakog pristupa sudjelovanju u igri, rekreaciji, slobodnim i športskim aktivnostima, uključujući i one aktivnosti koje su dio obrazovnog sustava (...).*

#### **MATP - sportski program prilagođen osobama s najtežim teškoćama u razvoju**

Centar za rehabilitaciju „Fortica“ iz Kraljevice već drugu godinu je uspješno organizirao MATP natjecanje (Motor Activity Training Program) namijenjeno djeci i odraslima koji zbog ograničenja u razvoju vještina i funkcionalne sposobnosti ne mogu zadovoljiti precizna, univerzalna pravila Specijalne olimpijade. Kako bi i u 2013. mogli organizirati ovo natjecanje pravobraniteljica za osoba s invaliditetom je uputila molbu za potporom nadležnim ministarstvima, Primorsko-goranskoj županiji i Gradu Kraljevica.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom od samog početka organiziranja ovih susreta aktivno se uključila te je u 2011. godini bila pokrovitelj, dok je u 2012. godini dala svesrdnu podršku. Prošlogodišnji susret održan je 18. svibnja. Sudionici su se natjecali u disciplinama iz osam sportova u kojima su svojim sudjelovanjem i rezultatima na prirodan način afirmirali načelo jednakosti unatoč različitosti. Osim važnosti koje ovi susreti imaju za same sudionike, a to je izgradnja samopoštovanja i samosvojnosti, posebnu vrijednost nalazimo u gradnji zajedništva, solidarnosti i prisnih odnosa u zajednici. Posebno ističemo da se RH po sportskim rezultatima osoba s invaliditetom na svjetskim natjecanjima od kojih posebno izdvajamo paraolimpijske igre svrstava u red razvijenijih mnogoljudnijih zemalja.

Manifestacije poput državnih susreta MATP-a s lakoćom ruše predrasude o invaliditetu kao nesposobnosti, nemogućnosti, ovisnosti i nemoći. One su prezentacija sposobnosti i snage osoba s invaliditetom jer daju javnosti snažnu poruku da se unatoč invaliditetu može biti uspješan ako se potiče razvoj očuvanih sposobnosti.



Uspjeh prošlogodišnjih susreta je rezultat entuzijazma djelatnika samog Centra za rehabilitaciju Fortica, financijske i druge potpore organizaciji Primorsko goranske županije, donacije različitih subjekata lokalne zajednice te pomoći šezdesetak učenika volontera iz OŠ Kraljevica, OŠ Novi Vinodolski, Crvenog križa Novi Vinodolski i Košarkaškog kluba Kraljevica te stotinjak djece dječjeg vrtića Kraljevica.

S obzirom na sve veći interes i porast broja sudionika, sportska dvorana u kojoj se susreti održavaju svojim kapacitetom postaje neadekvatan prostor, a potrebna financijska sredstva koliko god bila skromna, Centru „Fortica“ uz prostornu skučenost postaju ozbiljnim zaprekama održavanju ovih susreta u 2013. godini.

Stoga smo zamolili institucije da sukladno svojim mogućnostima, a u suradnji s Centrom za rehabilitaciju poduzmu odgovarajuće mjere (uključujući i planiranje financijskih sredstava) kako bi se osiguralo održavanje 3. Državnih sportskih susreta MATP-a u 2013. godini.

Nakon upućene preporuke, zaprimili smo sljedeće odgovore:

*Grad Kraljevica* je naveo kako su dali potporu Državnim sportskim susretima omogućivši korištenje najvećom sportskom dvoranom kojom raspolažu i financirao je ručak za sve sudionike. Napominju kako su spremni u jednakom okviru dati potporu organizaciji budućih sportskih susreta.

*Primorsko-goranska županija* navodi kako nisu u mogućnosti podnijeti trošak domaćinstva ove manifestacije te preporučaju da se pronađe drugi adekvatniji organizator koji ima prikladnije resurse. *Ministarstvo socijalne politike i mladih* između ostalog navodi kako je svjesno važnosti ove manifestacije te podržava aktivnosti koje doprinose izgradnji samopoštovanja i samosvojnosti osoba s invaliditetom i njihovom uključivanju u zajednicu. Nastojat će u skladu s financijskim mogućnostima u 2013. godini osigurati održavanje 3. Državnih sportskih susreta MATP-a.

*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa* navodi kako na temelju čl.75. Zakona o športu za javne potrebe sportu na državnoj razini, poticanje i promicanje sporta osoba s invaliditetom osiguravaju se sredstva iz državnog proračuna RH za djelovanje Hrvatskog paraolimpijskog odbora. Također napominju da sukladno čl.54. st.3. Zakona o športu, Hrvatski paraolimpijski odbor općim aktom utvrđuje kategorizaciju sportaša s invaliditetom, sustav, uvjete i organizaciju sportskih natjecanja osoba s invaliditetom u skladu s pravilima sporta i normama međunarodnih sportskih udruženja osoba s invaliditetom, skrbi se o pripremama i sudjelovanju na svjetskim, europskim i sličnim prvenstvima i igrama osoba s invaliditetom te sudjeluje u njihovu organiziranju.

### **Položaj sportaša s invaliditetom**

Unatoč ranije navedenoj važnosti sporta za osobe s invaliditetom koju je Republika Hrvatska priznala i ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, 2012. godina bila je obilježena kontinuiranim pokušajima da se kroz promjene zakonskog okvira umanjí vrijednost sportskih postignuća osoba s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. O tim pokušajima kao i preporukama Ureda POSI kojima smo sukladno svojim nadležnostima pokušali spriječiti takav razvoj situacije više možete pročitati u poglavlju ZAKONODAVSTVO vezano uz: Izmjenu Uredbe o kriterijima za dodjeljivanje državnih nagrada za vrhunska sportska postignuća i o položaju gluhih sportaša i preporukama Ureda POSI koje smo uputili s ciljem zaštite njihovih prava koja su bila ugrožena Prijedlogom Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o športu.

Naime, člankom 81. a spomenutog Nacrta osvajačima medalja na olimpijskim i paraolimpijskim igrama, svjetskim seniorskim prvenstvima u olimpijskim i paraolimpijskim sportovima i disciplinama utvrđuje se pravo na trajnu novčanu naknadu pod uvjetima predviđenim ovim Nacrtom prijedloga dok se za gluhe sportaše u ovim kategorijama predviđa samo državna nagrada (čl.82 Nacrta).

Ako je jedan od primarnih kriterija za utvrđivanje trajnih naknada za osvajanje prvog, drugog i trećeg mjesta vrednovana kao zasluge za porast ugleda RH u svijetu, opravdano je pitanje zašto se upravo gluhih sportašima odriče ovo pravo i zašto je baš njima umanjena zasluga za ugled u usporedbi sa ostalim sportašima bez invaliditeta i s invaliditetom kao nositeljima medalja.

Sukladno navedenom preporučili smo da se u cilju poštivanja načela jednakosti i nediskriminacije priznate i gluhih sportašima osvajačima medalja jednaka prava, tj. pravo na trajnu naknadu i da se u

čl. 81. a dodaju i gluhi sportaši osvajači prvog, drugog i trećeg mjesta na olimpijskim igrama gluhih te svjetskim i europskim seniorskim prvenstvima u olimpijskim i paraolimpijskim sportovima i disciplinama, te olimpijskim športovima i disciplinama za gluhe.

Napomenuli smo da su Olimpijske igre gluhih jedno od najstarijih sportskih natjecanja osoba s invaliditetom, a Međunarodni olimpijski odbor daje ravnopravan status i priznaje Međunarodni odbor gluhih sportaša i Međunarodni paraolimpijski odbor kao sportske organizacije koje promiču šport kao pokret u skladu s Olimpijskom poveljom što bi trebali odražavati i hrvatski zakoni i priznati jednaku vrijednost sportskim postignućima gluhih sportaša.

Budući da je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta nakon preporuka Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zadržalo u svibnju 2012. godine postojeću razinu vrednovanja sportskih dostignuća osoba s invaliditetom, vjerovali smo da će i u slučaju gluhih sportaša odustati od predloženih diskriminirajućih odredbi i da će poštivati načela jednakosti i nediskriminacije sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN MU br. 6/07, 3/08 i 5/08) i Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br.85/08).

Ako je kriterij za dodjelu trajnih mjesečnih naknada izvrsnost koja se vrednuje osvojenim medaljama na olimpijskim i paraolimpijskim natjecanjima te svjetskim prvenstvima u olimpijskim sportovima i disciplinama čime su osvajači medalja zadužili Republiku Hrvatsku i ako su olimpijske igre gluhih međunarodno priznate u istom rangu kao olimpijske i paraolimpijske igre, tada i prava koja se temelje na ovim kriterijima trebaju biti jednaka za sve.

#### **XIV. Paraolimpijske igre London 2012.**

U 2012. godini pravobraniteljica je sudjelovala na nizu događanja u području sportskih aktivnosti. Također je i organizirala sastanke sa predstavnicima Hrvatskog paraolimpijskog odbora, posebno se to odnosilo na razdoblje prije početka Paraolimpijskih igara u Londonu.

Jedno takvo događanje je posjet makedonskog maratonca Mile Stojkoskog koji je u susretu s pravobraniteljicom izložio stavove i razloge poduzimanja niza humanitarnih akcija. Svrha maratona dugog preko 3500 km na koji je krenuo od Prilepa prema Londonu 15. ožujka, je podizanje razine svijesti svih građana diljem zemalja kroz koje prolazi, o sposobnostima, vrijednostima i mogućnostima osoba s invaliditetom, osnaživanje i podizanje samopoštovanja i samopouzdanja samih osoba s invaliditetom da se uključe aktivno u život zajednice te ukazivanje na probleme i potrebe osoba s invaliditetom u svakodnevnom životu, posebno s naglaskom na rehabilitaciju i daljnje zapošljavanje. Još jedan značaj ovog hvalevrijednog projekta i same ideje gospodina Stojkoskog je i u tome što kao paraplegičar ovaj maraton prelazi u invalidskim kolicima čime je uključen u promet te ukazuje na važnost preventive sprečavanja prometnih nesreća i potrebe prometne sigurnosti svih njegovih sudionika.

29. kolovoza 2012. Kraljica Elizabeta II. svečano je u Londonu otvorila XIV. Paraolimpijske igre pred 80 tisuća ljudi. Međutim tu svečanost otvaranja hrvatska javna televizija nije prenosila.

Igre su trajale 11 dana, a na njima je nastupalo više od 4 tisuće sportaša iz 165 zemalja. Hrvatsku je predstavljalo 25 sportaša s invaliditetom u sljedećim sportovima: *atletika, biciklizam, stolni tenis, streljaštvo i plivanje*.

Povodom odlaska 25 hrvatskih paraolimpijaca na XIV. Paraolimpijske igre u Londonu 2012. koje su se održale od 29. kolovoza do 10. rujna, pravobraniteljica je sudjelovala na tiskovnoj konferenciji u organizaciji Hrvatskog paraolimpijskog odbora. Također je sudjelovala i povodom povratka sportaša s invaliditetom s Paraolimpijskih igara London 2012, gdje su paraolimpijci osvojili pet medalja: **Darko Kralj**, srebro u bacanju kugle, **Mihovil Španja**, broncu na 100 m leđno, **Mikela Ristoski**, broncu u skoku u dalj, **Zoran Talić**, srebro u skoku u dalj, **Branimir Budetić**, broncu u bacanju koplja. Na igrama se natjecalo više od 4 200 sportaša iz 166 zemalja.

O praćenju XIV. Paraolimpijskih igara na programu Hrvatske radio televizije više u poglavlju PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI i u Prilogu 6.

### **Sudjelovanje osoba s invaliditetom u kulturnom životu**

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 30. govori o važnosti sudjelovanja osoba s invaliditetom u kulturnom životu.

1. Države stranke priznaju osobama s invaliditetom pravo na sudjelovanje u kulturnom životu *na ravnopravnoj osnovi s drugima, te će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale da osobe s invaliditetom:*

*(a) uživaju pristup kulturnim materijalima u svim dostupnim oblicima;*

*(b) uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima, u svim dostupnim oblicima;*

*(c) uživaju pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kino dvorane, knjižnice i turističke usluge, te, koliko je to moguće, spomenicima i mjestima od nacionalnoga kulturnog značenja.*

2. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi omogućile osobama s invaliditetom razvoj i korištenje svojega kreativnog, umjetničkog i intelektualnog potencijala, ne samo za vlastitu dobrobit, nego također i za obogaćivanje društva.

3. Države stranke će poduzeti sve odgovarajuće korake kako bi osigurale da zakoni koji štite intelektualna vlasnička prava ne sadrže nerazumne ili diskriminirajuće prepreke pristupu osoba s invaliditetom kulturnim materijalima, poštujući pritom odredbe međunarodnog prava.

4. Osobe s invaliditetom će imati pravo, na ravnopravnoj osnovi s drugima, na priznavanje i potporu svojem specifičnom kulturnom i jezičnom identitetu, uključujući znakovni jezik i kulturu gluhih.

Kao primjer sudjelovanja osoba s invaliditetom u kulturnom životu prikazat ćemo Dramski studio slijepih i slabovidnih Novi život, teškoće koje nailaze i dati preporuke za poboljšanje ovog aspekta uključenosti osoba s invaliditetom.

### **Dramski studio slijepih i slabovidnih „Novi život“**

Dramski studio slijepih i slabovidnih „Novi život“ ili kako ga glumci vole zvati *Kazalište slijepih i slabovidnih „Novi život“* osnovan je u proljeće 1948. godine s prvom predstavom Mile Klopčiča "Mati". Osnovni ciljevi kazališta bili su afirmacija mogućnosti slijepih osoba. Osnivač dramskog studio bio je prof. Antun Lastrić, koji je iznalazio načine za financiranje i odabir repertoara pa ga mnogi glumci nazivaju ocem velike obitelji koja je iz godine u godinu mijenjala svoje članove, ali ostajala "Novi život". Dramski studio je izvodio mnoštvo predstava, a bila su organizirana i gostovanja u državama bivše Jugoslavije i u inozemstvu. S kazalištem su surađivali mnogi redatelji kao što su Snježana Banović, Zoran Mužić i Mario Kovač. Do početka osamdesetih zagrebačka družina slijepih glumaca bila je jedina u Europi, bez uzora s kojima bi mogla uspoređivati svoje umjetničke dosege. Početkom devedesetih s radom su započinj i kazališne grupe u drugim zemljama, te kada je broj registriranih kazališta u Europi prešao desetak, članovi Novog života organizirali su festival kazališta slijepih i slabovidnih BIT (Blind in Theatre). Prvi festival održan je u listopadu 1999. godine i na njemu su nastupila sva do tada poznata europska kazališta. Na drugom susretu slijepih i slabovidnih kazalištaraca (listopad 2001.) pojavili su se i teatri iz SAD-a, što je organizatoru omogućilo da treći BIT (i sve nadolazeće) proglasi svjetskim festivalom.

Godine 2004. Dramski studio slijepih i slabovidnih „Novi život“ sudjelovao je na SKAZ-u, kada je predstava "Vane", Radovana Ivšića, u režiji Maria Kovača, osvojila prvo mjesto, a godinu dana ranije Vojin Perić dobio je prvu nagradu za mušku ulogu u predstavi Edip na istom festivalu. Godine 2007. sudjelovali su na 8. međunarodnom festivalu komornog teatra "Zlatni lav" gdje su odnijeli Grand prix, za najbolju predstavu, simbolična naslova "Nos vamos a ver".

O svom putu i teškoćama na koje nailaze kažu slijedeće iz Dramskog studija:

Osnovani smo 1948. godine, a od tada smo odigrali preko 3200 predstava, komprimiranih u stotinjak premijera. Od samih početaka s nama su radili profesionalni redatelji, scenografi, kostimografi i koreografi. Do dvadesetih godina prošlog stoljeća igrali smo 50-ak predstava godišnje i pripremali po jednu premijeru, no od tada smo uznapredovali do 70-ak predstava, te do najmanje dvije premijerne izvedbe. Okušali smo se u svim žanrovima kazališne literature, a naš recentan repertoar hvale renomirani kazališni kritičari. Desetak godina unatrag sudjelujemo na različitim kazališnim festivalima, a na 8. Međunarodnom festival komornog teatra, Zlatni lav u Umagu (2007), osvojili smo Grand prix, sa predstavom "Nos vamos a ver", što je bio naš prvi plesni project. Nakon toga sudjelujemo svake godine na više dječjih festival, što nam daje za pravo da se sve više smatramo teatrom. Još od 70-ih godina prošlog stoljeća, svake godine putujemo širom Europe, nastupajući za naše sunarodnjake, kao i za inozemnu publiku-titlajući naše predstave na jeziku zemlje u kojoj gostujemo. Organizatori smo jedinog festival kazališta slijepih u svijetu, **BIT-Blind in theatre**, koji se svake dvije godine održava u Zagrebu, a 8. po redu održat će se 2013.

Iako je sve napisano kratka biografija, iako smo najstarije kazalište slijepih u svijetu, iako imamo nekoliko članova Hrvatskog društva dramskih umjetnika, Udruga slijepih i slabovidnih "Novi život", nesustavno smo praćeni, prebacivani iz resora u resor, s nama se lopta od socijale do kulture, naprosto, mi smo igračkica koju trebaju kada govore o uključenosti u kulturni život osoba s invaliditetom, ali kada je uključuju, nemaju razumijevanja.

Bili smo zadovoljni financiranjem do 2007.godine kada je tadašnji ministar zdravstva i socijalne skrbi, Neven Ljubičić prihvatio financirati naš hladni pogon, te nas, otvarajući BIT proglasio hrvatskim brandom. Sve je bilo prihvatljivo do 2012. kada nam je tu potporu ukinulo Ministarstvo socijalne politike i mladih. 21.3. ove godine obilježit ćemo svoj 65. rođendan, no pitanje je da li ćemo pogasiti reflektore, ili nastaviti sa kakvim-takvim radom. Vapimo za statusom! A nemamo ga samo zato jer smo slijepi...To tvrdimo i spremni smo to elaborirati bilo kada i bilo gdje.

Budući da sustavnog financiranja nema, predlaže se da Ministarstvo kulture u suradnji s Ministarstvom socijalne politike i mladih, Uredom za kulturu Grada Zagreba i Hrvatskim savezom slijepih osnuje centar za kulturu osoba s invaliditetom pri čemu bi se koristili resursi i dvorana koju već ima Hrvatski savez slijepih.

### **3.14. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI**

Podizanje razine svijesti i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i o socijalnom modelu invaliditetu i pristupu utemeljenom na ljudskim pravima, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom provodio je sudjelovanjem u medijima, preko internetske stranice Ureda, organiziranjem tribina i drugih skupova, sudjelovanjem na skupovima u organizacija udruga osoba s invaliditetom i drugih institucija, posjete udrugama te kroz druge aktivnosti koje će biti prikazane u nastavku.

#### **3.14.1. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA**

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sukladno čl. 6 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br.107/07)(...) prikuplja informacije i obavještava javnost o stanju prava osoba s invaliditetom(...). U nastavku donosimo pregled tema vezano uz koje je u 2012. bilo najviše upita Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom kao i pregled priopćenja preko kojih se Pravobraniteljica obraćala javnosti upozoravajući na određene pojave sukladno djelokrugu rada Ureda.

#### **Teme u vezi kojih je bilo najviše upita medija**

u prvoj polovici godine znatan broj medijskih napisa i pitanja upućenih Pravobraniteljici odnosio se na **pitanje spajanja pravobraniteljskih ureda** (primjerice u ožujku 2012. Vjesnik donosi članak: *Zakon o pučkom pravobranitelju natrag u Sabor - Hoće li se odustati od spajanja?*)

U ožujku i travnju, pravobraniteljica je davala brojne izjave o **diskriminaciji sportaša paraolimpijaca u prijedlogu izmjene Zakona o sportu** (primjerice za radio postaje Antena, Radio Velika Gorica, Zagrebački radio, Hrvatski radio 1)

Na 4. sjednici Sabora 1. lipnja 2012. (jednoglasno, 125 glasova "za") nakon višesatne rasprave prihvaćeno je izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu. Predstavnici medija su povodom toga pravobraniteljici upućivali upite vezane uz **izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu**, najčešća područja na koje su se građani prituživali, goruće probleme i reakcije zastupnika.

Pravobraniteljica je bila naročito aktivna u zalaganju da se promjenom **Zakona o obaveznim osiguranjima u prometu** ne umanje prava osoba s invaliditetom. Može se zaključiti da je i kontinuirana zauzetost pravobraniteljice kroz upozorenja javnosti na negativne posljedice koje bi predložene izmjene zakona imala na osobe s invaliditetom doprinijela da se odustane od prijedloga. Te aktivnosti su se velikim dijelom odnosile i na medijske istupe pravobraniteljice (primjerice gostovanje u Središnjem Dnevniku HRT-a, članci u Objektivu i portalu business.hr).

Pravobraniteljica je gostovala u medijima i davala izjave o pitanjima vezanim uz **financiranje udruga i saveza osoba s invaliditetom, status osoba s duševnim smetnjama u Hrvatskoj**, o problemima socijalnog isključivanja, diskriminacije i stigmatizacije osoba s problemima mentalnog zdravlja, teškoćama na koje su nailazile osobe s invaliditetom kao što su one uz pružanje usluge osobnog asistenta i oslobađanja od plaćanja radio-televizijske pristojbe temeljem invaliditeta.

#### **Priopćenja za javnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom**

2. travnja

##### **Priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom Svjetskog dana autizma – upozorenje na kršenje prava djece i odraslih s autizmom**

Pravobraniteljica je upozorila da se, kao rezultat niza propusta u politici skrbi o osobama s autizmom kroz odluke koje su ne samo stručno nego i pravno dvojbene danas u Republici Hrvatskoj teško krše prava djece i osoba s autizmom. Upozorila je Vladu RH da je nužno potrebna uspostava cjelovitog sustava skrbi za osobe s autizmom, kako bi se prekinulo sadašnje stanje u kojem je veliki dio potreba osoba s autizmom zanemaren čime se ozbiljno krše njihovih prava na što upozoravamo nadležne institucije posljednje dvije godine.

4. travnja

##### **Priopćenje pravobraniteljice povodom najavljenih izmjena Zakona o sportu: Sportaši s invaliditetom i sportaši bez invaliditeta moraju biti izjednačeni u svojim pravima**

Pravobraniteljica je upozorila javnost na najavu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa kojom bi se sportaši paraolimpijci stavili u nepovoljniji položaj od sportaša bez invaliditeta na način da im se isplaćuju manje naknade za paraolimpijska odličja za razliku od onih olimpijskih. Pravo na trajne naknade sportaša koji su osvajali medalje na svjetskim prvenstvima u paraolimpijskim sportovima bilo je sadržano u prijedlogu Izmjena i dopuna Zakona u sportu u svibnju 2012. godine s kojim se usuglasio i Hrvatski paraolimpijski odbor. Međutim, na 80. Sjednici Vlade RH 13. Ožujka 2013. Godine donijet je prijedlog Zakona u kojem nije sadržano njihovo pravo na trajnu novčanu mjesečnu naknadu.

2. svibnja

##### **Priopćenje za javnost povodom drastičnog smanjenja proračuna za projekte udruga osoba s invaliditetom**

Pravobraniteljica je upozorila da je smanjenje proračuna za već odobrene projekte kojima je država namjeravala ojačati udruge kao pružatelje neophodnih usluga i proširiti njihovu mrežu veliki korak unatrag u procesima deinstitucionalizacije i osiguravanja neovisnog života u zajednici na što se

Republika Hrvatska obvezala dokumentima koje je potpisala s Europskom Unijom kao i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Ovakva odluka ujedno dovodi u pitanje cjelokupnu socijalnu politiku prema osobama s invaliditetom i predstavlja neželjeni zaokret u odnosu na sve dosad poduzete mjere kojima je država prepoznavala udruge osobe s invaliditetom kao partnere u skrbi o osobama s invaliditetom. Stoga je pravobraniteljica upozorila i preporučila da se odustane od ove namjere.

24. svibnja

#### **Priopćenje pravobraniteljice povodom smanjenja prava gluhih sportaša**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom priopćila je kako su Prijedlogom Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o športu, u odnosu na trenutno važeći Zakon o športu, gluhi sportaši jedina kategorija sportaša čija su se prava smanjila. U odnosu na dosadašnje zakonsko rješenje, u novom prijedlogu su izostavljene olimpijske igre gluhih kao natjecanje na kojem bi se za ostvarena odličja ostvarivale trajne novčane naknade kako se to predviđa za osvajače olimpijskih i paraolimpijskih igara. Kao što nisu usvojene preporuke Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vezane uz zadržavanje postojeće razine vrednovanja sportskih dostignuća osoba s invaliditetom - paraolimpijaca, nisu usvojene ni preporuke vezane uz gluhe sportaše.

27. lipnja

Povodom obilježavanja Međunarodnog tjedna Helen Keller-tjedna svjesnosti o gluho-slijepim osobama kroz osiguranje prevoditelja za znakovni jezik i druge oblike podrške ublaži izolacija jer je to dio njihovog ljudskog prava na uključenost u zajednicu.

Kolovoz

#### **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila na moguću povredu prava osoba s invaliditetom u najavljenom Zakonu o obaveznim osiguranjima u prometu.**

Pravobraniteljica je upozorila da bi prijedlog zakona kojim se predviđa uvođenje medicinskih tablica i posljedično znatno smanjene odšteta za invaliditet umanjio dosegnutu razinu prava osoba s invaliditetom budući da upravo odšteta za invaliditet predstavlja glavni izvor sredstava za namirivanje troškova života onome tko je stradao u prometnoj nesreći.

2. rujna

#### **Pravobraniteljica uputila preporuke ministarstvima za planiranje proračunskih sredstava za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju u 2013. godini**

Korisnici državnog proračuna su na poziv Ministarstva financija do 28. kolovoza bili dužni dostaviti prijedloge financijskih planova na temelju kojih će se izrađivati Vladin proračun za 2013. godinu. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak uputila je preporuke ministarstvima relevantnim za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju (Ministarstvu socijalne politike i mladih, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu kulture, Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvu pravosuđa, Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu rada i mirovinskog sustava) da se kod planiranja proračunskih sredstava za 2013. godinu uzme u obzir činjenica da provođenje mjera za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na koje se RH obvezala potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom često iziskuje i dodatna novčana ulaganja.

14. rujna

#### **Reagiranje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom saznanja o situaciji u Domu za psihički bolesne odrasle osobe u Breznici Đakovačkoj**

Slučaj Doma za psihički bolesne odrasle osobe u Breznici Đakovačkoj ne bi trebao samo ostati slučaj nad kojim se zgraža javnost, nego bi nadležnom Ministarstvu trebao biti ozbiljan poticaj da se započete aktivnosti na transformaciji ustanova konkretiziraju i da u konačnici budemo svjedoci smanjenja broja stalno smještenih korisnika u institucijama.

27. listopada

### **Upozorenje pravobraniteljice: Prijedlog Zakona o registru birača ozakonjuje uskraćivanje biračkog prava osobama s invaliditetom pod skrbištvom**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na diskriminatorne odredbe Nacrta Prijedloga zakona o popisu birača koji je izradilo Ministarstvo uprave. Iako Ministarstvo uprave smatra da je izmjenama odredbi uvažilo obavezu koja proizlazi iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorava da je ta odredba neprovediva i diskriminatorna i da će oko 17 tisuća osoba s invaliditetom i dalje biti lišeno temeljnog građanskog i ustavom zajamčenog biračkog prava.

Ministarstvu uprave upućena je preporuka da se sukladno Konvenciji svim osobama s invaliditetom osigura *pravo i mogućnost da glasuju* koje ovisno o svom zdravstvenom stanju i drugim razlozima kao i ostali birači mogu, ali i ne moraju konzumirati.

3. prosinca

### **Priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3.12.**

Teška gospodarska situacija u kojoj se nalazimo ne bi smjela biti zaprekom za stvaranjem društva koje osigurava uključenost osoba s invaliditetom u sve dijelove društva i prihvaćanje njihovih oštećenja kao dijela ljudske različitosti.

21. prosinca

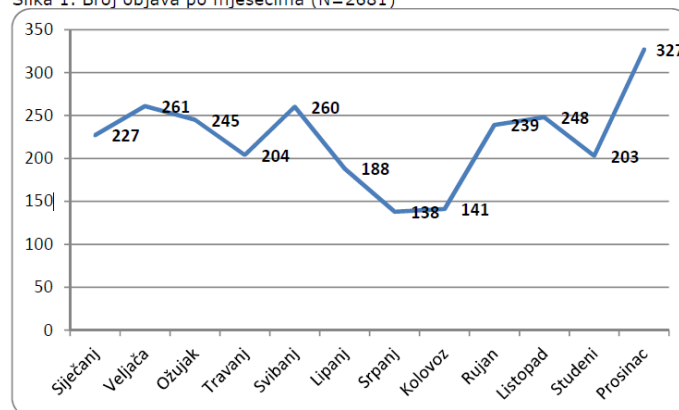
### **Priopćenje pravobraniteljice: Izmjenama zakonodavstva osobe s invaliditetom pod skrbištvom dobile biračko pravo**

Pravobraniteljica je pozdravila činjenicu da su u Zakonu o registru birača koji je Hrvatski sabor usvojio 14. prosinca uvaženi prijedlozi pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, udruga osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama i Udruge GONG čime su stvoreni zakonski preduvjeti da i ova kategorija osoba s invaliditetom ostvari pravo na *sudjelovanje u političkom i javnom životu*.

### **Pregled podataka dobivenih praćenjem medijskih objava o osobama s invaliditetom**

U svrhu informiranosti o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju u različitim krajevima RH, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i u 2012. nastavio je svakodnevno medijske objave u tiskanim i elektroničkim medijima.

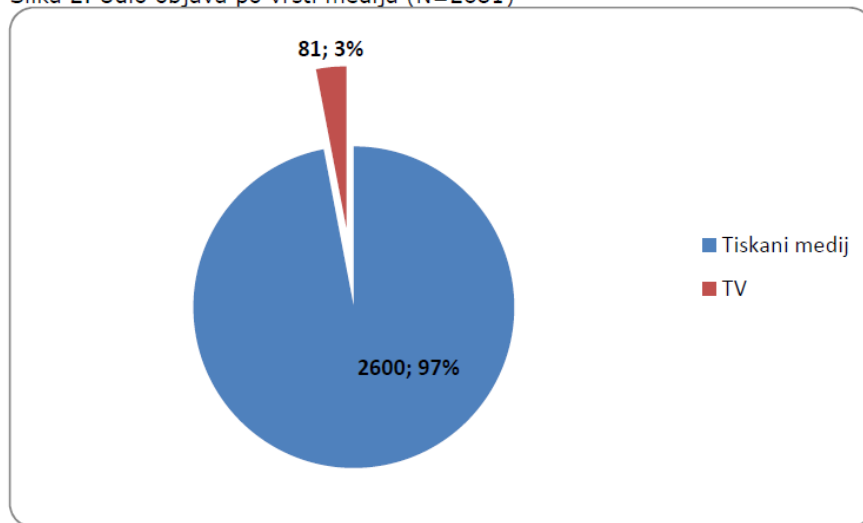
Slika 1. Broj objava po mjesecima (N=2681)



Ukupno je tijekom 2012. godine zabilježeno 2681 objava u kojima se spominju ključne riječi vezane uz osobe s invaliditetom različitih oštećenja. Broj objava odnosi se na cijelu zbirku objava za navedeno razdoblje.

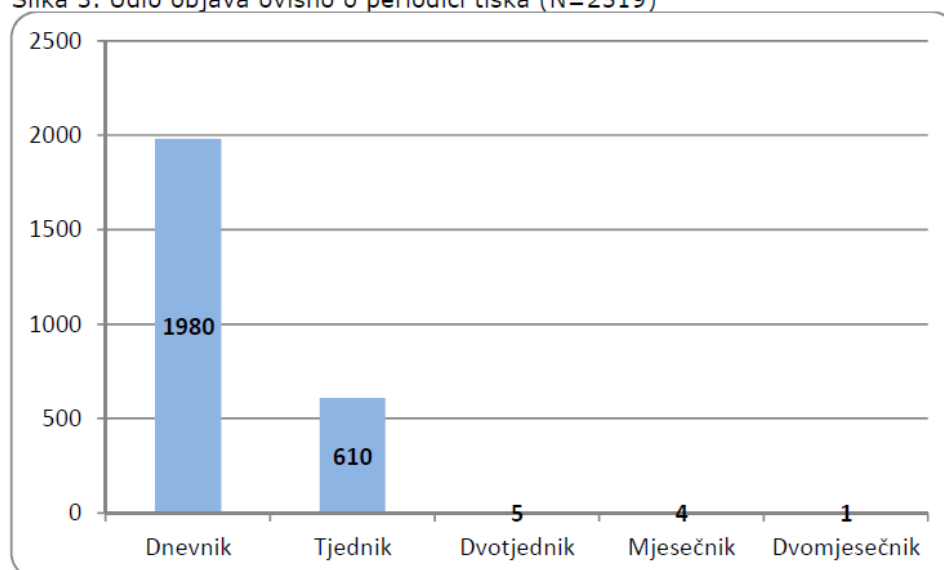
## MEDIJI I AUTORI

Slika 2. Udio objava po vrsti medija (N=2681)



Kao što se vidi iz grafičkog prikaza, većina objava zabilježena je u tiskanim medijima. Ovako velika razlika u korist tiskanih medija je relativna i objašnjava je činjenica da press clipping agencija radi jednostavnosti samo manjim dijelom prati elektroničke medije odnosno televiziju.

Slika 3. Udio objava ovisno o periodici tiska (N=2519)





Najviše objava zabilježeno je u dnevnim tiskovinama, manje u tjednim, a najmanje i dvotjednicima, mjesečnicima i dvomjesečnicima.

Tablica 1. Najfrekventniji autori koji su objavljivali tijekom 2012. godine

Autor	Broj članaka	Medij
Nema podataka	366	razni mediji
Ljerka Bratonja Martinović	19	Novi list, Glas Istre, Zadarski list, Glas Slavonije
Marija Mihelić	19	Glas Slavonije
Goran Rojnić	18	Glas Istre
Jakov Žarko	16	Slobodna Dalmacija
Sandra Zrnić Terlević	16	Glas istre
Hina	45	agencija
Dinko Borozan	15	Podravski list
Branko Obradović	12	Karlovački tjednik
Anđelo Dagostin	11	Glas istre
Slavica Trgovac Matan	10	Bjelovarski list
DRAŽEN BRAJDIĆ	10	Večernji list
Alica Pintarić	10	Bjelovarski list
TANJA MOLVAREC	10	Jabuka TV (OTV)

Kao i u prethodnim razdobljima, tablica najfrekventnijih autora koji su objavljivali teme vezane uz osobe s invaliditetom bili su oni u manjim, regionalnim medijima.

## UDIO PO KLJUČNIM RIJEČIMA

Tablica 2. Udio po ključnim riječima

Ključna riječ	Broj priloga
Osobe s invaliditetom	6752
Slijepo osobe	1403
Osobe s posebnim potrebama	1154
Rehabilitacija	730
Djeca s teškoćama u razvoju	619
Mentalna retardacija	560
Gluho - slijepo osobe	533
Autizam	349
Distrofija mišića	306
Multipla skleroza	254
Psihičke bolesti	232
Dijalizirani bolesnici	208
Hendikepirane osobe	150
Pravobraniteljica	78
ADHD	61
Disleksija	52
Mišićna distrofija	38
Invalidi rada	31
Duševne smetnje	18
Disgrafija	17
Neuromišićna oboljenja	6
Cerebralna paraliza	1

Analizom objava po ključnim riječima može se primijetiti da se još uvijek u velikom broju objava koristi neprihvatljiva terminologija vezana za oslovljavanje i pisanje o osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju kao što su termini: osobe s posebnim potrebama, hendikepirane osobe ili mentalna retardacija. Ako novinari koriste takve termine, može se zaključiti da nisu upoznati sa zaokretom u prikazivanju osoba s invaliditetom usklađenim sa ciljem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Članak 8. koja potiče na: (a) *podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, u svezi s osobama s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva;* (b) *borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi;* (c) *promicanja svijesti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom.* Više pogledajte u Prilogu 8.

### **3.14.2. PRAVO NA PRISTUP INFORMACIJAMA**

U ovom izvještajnom razdoblju znatan broj pritužbi Uredu POSI odnosio se na kršenje članka 21. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom *Sloboda izražavanja i mišljenja, te pristup informacijama.* Pritužbe su se prvenstveno odnosile na *stavak (d): poticanje sredstava javnog priopćavanja, uključujući i pružatelje informacija putem interneta, da svoje usluge učine pristupačnim osobama s invaliditetom* a bile su vezane uz pitanje radio-televizijske pristojbe.

#### **Radio-televizijska pristojba**

Primjer 1:

Uredu je prosljeđena pritužba iz Ureda za ljudska prava Vlade RH. Gluha osoba pritužuje se na činjenicu da su odlukom HRT-a neke osobe s invaliditetom u potpunosti oslobođene plaćanja RTV pristojbe dok je gluhe osobe moraju plaćati u cijelosti.

Ured POSI je povodom učestalih pritužbi različitih grupacija osoba s invaliditetom na propozicije odluke kojom se neke kategorije oslobađaju plaćanja RTV pristojbe kao i internih naputaka o ukidanju te povlastice, poduzeo niz mjera: zatraženo je očitovanje HRT-a te je upućena preporuka da se prilikom izmjena Zakona o HRT-u regulira to područje. Ured je u svojoj preporuci istaknuo da bi osobe oštećena vida i sluha trebale biti oslobođene plaćanja usluge koja im nije prilagođena pa je samim time nisu ni u mogućnosti konzumirati. Novom odlukom su gluhe osobe oslobođene plaćanja 50 % iznosa.

Primjer 2.

U davanju mišljenja na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima u listopadu 2012. godine dana je i preporuka Ministarstvu kulture da se u Članku 64. unese odredba koja kaže da će se: sredstva Fonda dodjeljivati nakladnicima televizije i/ili radija te pružateljima neprofitnih elektroničkih publikacija za prenošenje sadržaja koji su pristupačni osobama s invaliditetom. Ovo se posebice odnosi na osobe sa senzoričkim invaliditetom (osobe oštećena vida i sluha), odnosno osobe drugim vrstama oštećenja koje za posljedicu imaju nemogućnost primanje sadržaja i informacija vizualno, odnosno slušno.

ISHOD: Prijedlog pravobraniteljice je većim dijelom uvažen.

#### **Poticanje sredstava javnog priopćavanja na predstavljanje osoba s invaliditetom na način usklađen sa svrhom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom**

Pravobraniteljica je pozdravila prijedlog Ministarstva kulture da se člankom 3. Zakona o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima izmijeni članak 64. Zakona o elektroničkim medijima na način da se navedu ciljevi u skladu s kojima se procjenjuje važnost sadržaja pružatelja neprofitnih elektroničkih publikacija čija će se proizvodnja i objavljivanje sukladno tako prepoznatoj važnosti poticati sredstvima Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija.

Međutim, upozorili smo da se među tim ciljevima ne nalazi onaj koji bi prepoznavao sadržaje osobito važne za postizanje ciljeva na koje se Republika Hrvatske obvezala ratificiranjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine – Međunarodni ugovori 6/07, 3/08, 5/08), a koji su sadržani u članku 8. Konvencije:

- *podizanje razine svijesti javnosti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, vezano uz invaliditet i osobe s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva;*
- *borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi;*
- *podizanje svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom.*

Osobe s invaliditetom jedna su od najranjivijih skupina hrvatskog društva, izložena čestom kršenju ljudskih prava, društvenoj isključenosti i marginalizaciji. Jedan od značajnijih čimbenika koji doprinose takvom stanju je nedostatak informacija osoba s invaliditetom o njihovim pravima i načinima njihova ostvarivanja, ali i nedostatak informacija šire zajednice o sposobnostima osoba s invaliditetom koja dovode do predrasuda i stereotipa. Prijedlog pravobraniteljice je većim dijelom uvažen.

### **Osobe s invaliditetom u programu javne televizije**

Primjer 1. Emisija Normalan život

U svrhu poticanja sredstava javnog priopćavanja na predstavljanje osoba s invaliditetom na način usklađen sa svrhom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pravobraniteljica je 15. listopada 2012. poslala preporuku Saborskom odboru za informiranje, informatizaciju i medije, Hrvatskoj radio televiziji, Glavnom ravnatelju HRT-a, Ravnateljstvu HRT-a i Nadzornom odbor HRT-a vezano uz osobe s invaliditetom u programu javne televizije.

U preporuci smo istaknuli kako iz Definicije sadržaja i funkcija javnih usluga sadržanih u članku 9. Zakona o hrvatskoj radioteleviziji (Narodne novine, br. 137/10, 76/12) stoji da će *HRT prilagođavati, proizvoditi, suproizvoditi i objavljivati programe o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju te poticati prevođenje na znakovni jezik, (...) te proizvoditi, suproizvoditi i objavljivati programe namijenjene ostvarivanju ljudskih prava, ravnopravnosti i političkih prava građana te unapređivanju pravne i socijalne države te civilnog društva, kao i objektivnom izvješćivanju i ukazivanju na kršenja ljudskih prava ranjivih skupina.*

Naveli smo kako su osobe s invaliditetom jedna od najranjivijih skupina hrvatskog društva, izložena čestom kršenju ljudskih prava, društvenoj isključenosti i marginalizaciji. Jedan od značajnijih čimbenika koji doprinose takvom stanju je nedostatak informacija osoba s invaliditetom o njihovim pravima i načinima njihova ostvarivanja, ali i nedostatak informacija šire zajednice o sposobnostima osoba s invaliditetom koje dovodi do predrasuda i stereotipa.

Jedina emisija na javnoj televiziji u potpunosti posvećena pitanjima osoba s invaliditetom kroz koju se mogu informirati o svojim pravima i na taj način osnaživati, ali i informirati javnost o svojim sposobnostima je emisija Normalan život. Upozorili smo da se ta se emisija iz godine u godinu skraćuje i pomiče u manje atraktivne termine da bi trenutačno bila svedena na svega 30 minuta tjedno u slabo gledanom terminu subotom prijepodne.

Usprkos tome što se između ostalim i zalaganjem Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i pokreta osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj međunarodno preuzete obveze iz Konvencije o prava osoba s invaliditetom pretočile u gore citirane odredbe Zakona o HRT-u, položaj jedine emisije koja izravno doprinosi ostvarenju ovih ciljeva uz istovremeno nedostatno prikazivanje pitanja vezanih uz invaliditet u programu HRT-a općenito pokazuje da se u praksi javne televizije te odredbe provode u nedovoljnoj mjeri. Pozdravili smo pojedinačne primjere izvještavanja o osobama s invaliditetom u kojima ih se prikazuje kao ravnopravne članove društva i izvještava o njihovim sposobnostima, vrijednostima i doprinosu društvu. Ujedno smo pozivali na intenzivnija nastojanja na prikazivanju invaliditeta izvan karitativno-humanitarnog okvira čime bi javna televizija ispunila svoju zadaću u smanjenju isključenosti i marginaliziranja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u hrvatskom društvu.

Podsjetili smo kako nam je cilj da se o osobama s invaliditetom izvještava i da budu zastupljene u svim emisijama jednako kao što bi osobe s invaliditetom trebale biti uključene u sva područja života na ravnopravnoj osnovi s drugima. Zbog njihove sadašnje podzastupljenosti i neravnopravnosti nužno je da uz obavezu njihovog uključivanja u emisije za sve građane, postoje i emisije kroz koje će se doprinosti promjeni sadašnjeg stanja podzastupljenosti i neinformiranosti kako samih osoba s invaliditetom tako i šire javnosti.

Sukladno navedenom Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom preporučila je da se trajanje jedine specijalizirane emisije za osobe s invaliditetom na javnoj televiziji HRT-u, emisije Normalan život produlji sa sadašnjih 30 na 60 minuta kao i da se ona premjesti u večernji termin prvog programa HRT-a kako bi se ostvario cilj informiranja osoba s invaliditetom i šire javnosti.

Ujedno smo preporučili da se uloži više napora u prikazivanje osoba s invaliditetom na način usklađen s ciljevima Konvencije odnosno kao aktivne članove zajednice koji uz adekvatnu podršku doprinose društvu u svim emisijama koje proizvodi ili suproizvodi Hrvatska radiotelevizija.

Emisiji Normalan život produženo je vrijeme trajanja.

## Primjer 2. Emisija Šesto čulo

U novoj programskoj shemi Hrvatskog radija koja je u primjeni od 1. listopada 2012. godine u terminu u kojem je prije emitirana emisija "Šesto čulo" namijenjena osobama s invaliditetom je emisija Ujutro Prvi. Osobe s invaliditetom su povodom toga postavile pitanja o razlozima njezina ukidanja pa je pravobraniteljica nadležnim postavila pitanje o učincima nove programske sheme na zastupljenost tema vezanih uz osobe s invaliditetom nakon ukidanja specijalizirane emisije.

Pravobraniteljica je iznijela stav da programska orijentacija čija je intencija da se umjesto izdvajanja osoba s invaliditetom i tema vezanih uz njih u posebnu emisiju osigura njihova prisutnost u emisijama namijenjenim općoj populaciji u načelu jest u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja zagovora uključivanje osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima u svim područjima života pa tako i u medijskoj pokrivenosti. Međutim, zbog još uvijek prisutne podzastupljenosti i nedovoljne vidljivosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kako u hrvatskom društvu tako i u medijskom prostoru, kao i nedovoljnoj informiranosti osoba s invaliditetom o njihovim pravima koja su regulirana u velikom broju zakona i propisa, prema mišljenju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postoji bojazan da ukidanje posebne emisije neće postići svoj cilj.

S obzirom na upite upućene pravobraniteljici o učincima ovakve mjere, zatražili smo od nadležnih na HRT-u da nas informiraju o sljedećem: koliko su osobe s invaliditetom i teme vezane uz njih zastupljene u programu Hrvatskog radija po minutaži kao i po područjima odnosno emisijama u kojima se prilozi i teme objavljuju nakon 1. siječnja 2013. godine.

U nastavku je odgovor HRT-a: „U promjenu smo išli upravo iz razloga koje ste i sami naveli, a to je potpuna integracija svih društvenih grupa i kategorija u temama koje su od zajedničkog interesa. Koncept specijaliziranih emisija pokazao se ograničavajućim faktorom koji osobe s invaliditetom i njihovu problematiku gura u jednu ladicu koju su slušatelji navikli otvarati jednom u dva tjedna i ostale dane ne očekivati takve sadržaje u programu.

*Naša je namjera bila to promijeniti, uključiti teme od interesa za osobe s invaliditetom u bilo koji dan ili rubriku i "prisiliti" slušatelje da slušaju radio svaki dan. Uveli smo desetak novih rubrika koje bi trebale odgovarati sustavu vrijednosti koji želimo zastupati- poput: U raljama administracije, Obiteljski portret, Učim cijeli život, Isti i različiti, Nisam sam, Na njima svijet ostaje... a u svakoj od njih može se naći sa svojim načinom i stilom života i osoba sa bilo kojim oblikom invaliditeta. Osim rubrika u kojima su zastupljene teme od direktnog i specifičnog interesa za osobe s invaliditetom, u svim drugim rubrikama one mogu naći nešto što ih zanima, a od općeg je interesa (poput problema grijanja u Karlovcu -koje se može ticati i osobe s invaliditetom). Rubrike su dio programa Ujutro Prvi, a uz njih važniji događaji vezani za osobe s invaliditetom redovito su praćeni u našim Informativnim emisijama.*

*Iz pregleda koji Vam šaljem u nastavku vidjet ćete kako su teme vezane uz osobe s invaliditetom i djecu s poteškoćama u razvoju bile češće i raznolikije nego što bi to bile da su emitirane u dvije emisije mjesečno, kao što je to bilo u staroj shemi.*

*Pregled rubrika u razdoblju od 1. listopada 2012. do 31. 12. 2012. koje je do sada producentski obradili. Riječ je o rubrikama s direktnim temama vezanim uz invaliditet, bez onih općih tema od zajedničkog interesa i vijesti u Informativnim emisijama o raznim događajima.:*

*4.10 Učim cijeli život - Udruga Civitas (Šikić) gošća Slavica Jelić, ravnateljica Centra Slava Raškaj i rad s djecom s poteškoćama*

*12.10 Isti i različiti - Disleksija, OŠ Tar Amadea Draguzet, gošća Jadranka Bjelica iz Agencije za odgoj i obrazovanje- SP program za djecu sa cerebralnom paralizom*

*15.10 U raljama administracije - Dan bijelog štapa (Vid)*

*18.10 Dossier Europa - EU projekti, gošća iz Udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet slijepih osoba*

*23.10 Isti i različiti - "Snaga paraolimpizma", gosti parolimpijac Branimir Budetić iz Hrvatskog paraolimpijskog odbora i Boris Balent iz Asocijacije sportskih psihologa (Mihavec)*

*29.10 U raljama administracije - Problemi roditelja djece s poteškoćama u razvoju (Vid)- boravak roditelja s djecom u zagrebačkim bolnicama- neke bolnice naplaćuju neke ne*

*U raljama administracije tjedna dana nakon toga- opet ista tema*

*21.11 Civilno društvo - Seminar "Predškolski odgoj djece s problemom iz autističnog spektra", gošće: organizatorica seminara Sanja Šimleša, pomagačica Ana Mudrovčić, majka autističnog djeteta Marija Bilić*

*23.11 Nisam sam - Zapošljavanje osoba s invaliditetom u Slavonskom Brodu (Ružojčić)*

*27.11 Isti i različiti - Nasilje nad ženama s invaliditetom (Vid)*

*29.11 Braingym- metoda rada s djecom s poteškoćama- većinom iz autističnog spektra i sa Downovim sindromom*

*3.12 U raljama administracije - Međunarodni dan osoba s invaliditetom (Vid)- pravo glasa za samozastupnike*

*11.12 Isti i različiti - Split, prosvjed roditelja (Jović), Problemi roditelja djece s teškoćama u razvoju i kako im pomažu/odmažu nadležne institucije (Vid)*

*11.12 Floortime pristup u rad s djecom koja imaju poteškoće posebno iz autističnog spektra*

*18.12 Floortime pristup- stručnjak iz Amerike gost u Hrvatskoj*

*21.12 Nisam sam - Udruga Vrapčiči, resocijalizacija ljudi s teškim psihičkim tegobama putem pjevanja (Ružojčić)*

*26.12 Izvanredni program - Božić i život u Centru za odgoj i obrazovanje Ivan Štark u Osijeku (Zelenić), Dom za odrasle u Zemuniku (Dražić)*

*Iz navedenog vidljivo je da su osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u smislu specijaliziranih tema obrađeni u 17 rubrika po dvadeset minuta. To je ukupno 340 minuta, dok bi po staroj shemi u tom razdoblju imali četiri emisije po pedeset minuta što je ukupno 200 minuta. Vjerujem da je potpuno očito da je u novoj shemi programa za osobe s invaliditetom i djecu s poteškoćama ipak više, a da ne govorimo da se spominju češće i sa četverostruko više tema nego što bi ih bilo u četiri emisije.*

*Hrvatski radio je uvijek bio posebno senzibiliziran za osobe s invaliditetom i bio jedan od vrlo malo medija u zemlji koji su redovito pratili događaje u invalidskoj zajednici. Taj se senzibilitet nije izgubio, on je još uvijek tu, no vjerujemo da, ako želimo promjenu u pristupu prema potpunoj jednakosti u svim sferama života, to i mi kao javni medij moramo u svom programu propagirati i pokazati. Promjena sheme nikako ne znači zanemarivanje, dapače, riječ je o kvalitativnoj promjeni -nadamo se na bolje.*

*Od naših slušatelja očekujemo da također promjene način slušanja i shvate da je Hrvatski radio postao medij koji se sluša svaki dan, a ne samo ciljano kad je neka emisija u pitanju. Uz to, ako se teme koje smo zastupali u programu ne čine dovoljno atraktivne, očekujemo i pomoć invalidske zajednice u realiziranju boljih i zanimljivijih tema.“*

Primjer 3. PARAOLIMPIJSKE IGRE 2012.

Osoba s invaliditetom pritužila se Pravobraniteljici na nedostatno praćenje Paraolimpijskih igara u programu javne televizije. Temeljem pritužbe, ali i vlastitih saznanja Ureda pravobraniteljice na temelju koje smo primijetili neodgovarajući tretman Paraolimpijskih igara održanih ove godine u London u programu javne televizije uputili smo preporuku HRT-u, Saborskom odboru za informiranje, informatizaciju i medije, Hrvatskoj radio televiziji, Glavnom ravnatelju HRT-a, Ravnateljstvu HRT-a i Nadzornom odbor HRT-a.

U preporuci smo podsjetili na definicije sadržaja i funkcija javnih usluga sadržanih u članku 9. Zakona o hrvatskoj radioteleviziji (Narodne novine, br. 137/10, 76/12) gdje stoji da će HRT *prilagođavati, proizvoditi, suproizvoditi i objavljivati programe o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju te poticati prevođenje na znakovni jezik.*

Jednako tako među programskim načelima i obvezama sadržanim u članku 5., stav. 2 Zakona navodi se da će

*(2) U ostvarivanju programskih načela, HR i HTV osobito:*

– ***informirati javnost o političkim, gospodarskim, socijalnim, zdravstvenim, kulturnim, obrazovnim, znanstvenim, religijskim, ekološkim, športskim i drugim događajima i pojavama u zemlji i inozemstvu, te osigurati otvorenu i slobodnu raspravu o svim pitanjima od javnog interesa.***

29. kolovoza 2012. Kraljica Elizabeta II. svečano je u Londonu otvorila XIV. Paraolimpijske igre pred 80 tisuća ljudi. Međutim tu svečanost otvaranja hrvatska javna televizija nije prenosila.

Igre su trajale 11 dana, a na njima je nastupalo više od 4 tisuće sportaša iz 165 zemalja. Hrvatsku je predstavljalo 25 sportaša s invaliditetom u sljedećim sportovima: **atletika, biciklizam, stolni tenis, streljaštvo i plivanje. Gledatelji nisu imali priliku pratiti natjecanja u kojima su oni nastupili jer nisu prenošena već se o njima izvještavalo u sažecima u kasnim večernjim satima.**

Takvim nejednakim postupanjem prema sportašima s invaliditetom u odnosu na sportaše bez invaliditeta ujedno je i propuštena prilika da se provodi obveza koja proizlazi iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sadržana u Članku 8. Podizanje razine svijesti koja govori o nužnosti *borbe protiv stereotipa i predrasuda, podizanju svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, senzibiliziranju javnosti za prava osoba s invaliditetom, promicanju pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom te promicanju priznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom.*

Na nedostatno praćenje paraolimpijskih natjecanja na kojima su hrvatski sportaši osvojili 5 medalja pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužile su se i osobe s invaliditetom iznoseći mišljenje da su takvim postupanjem sportaši paraolimpijci diskriminirani u odnosu na sportaše bez invaliditeta čija su natjecanja dobila daleko veći medijski prostor.

Taj propust je još ozbiljniji ukoliko se uzme u obzir činjenica da je upravo nedostatak informacija o sposobnostima i vještinama osoba s invaliditetom uzrok predrasuda i stereotipa koji im u velikoj mjeri onemogućavaju uključivanje u društvu. Uloga javne televizije u promjeni stereotipa i predrasuda je nemjerljiva, a ujedno predstavlja i njezinu zakonsku dužnost.

Javna televizija se, sukladno svojim programskim načelima, ne može rukovoditi komercijalnom isplativošću takvih sadržaja, a ukoliko i pribjegava njima izražava time predrasude prema sportu osoba s invaliditetom prema kojoj on ne bi zanimao širu javnost i imao odgovarajuću gledanost.

Sukladno navedenom preporučili smo da prilikom sljedećih sličnih športskih događaja (kao što je primjerice Zimska paraolimpijada 2014.) olimpijski i paraolimpijski sport u programu javne televizije

imaju jednak tretman kako bi se kroz upoznavanje sa sposobnostima i vještinama osoba s invaliditetom uklanjale predrasude prema njima.

U svom odgovoru iz HRT-a su u bitnome priopćili kako smatraju da HRT ostvaruje svoju javnu misiju i programske obveze temeljem Zakona o HRT-u, Zakona o elektroničkim medijima te Privremenog ugovora između HRT-a i Vlade RH te da je HRT ispuno sve zakonske obaveze u svezi s Paraolimpijskim igrama 2012. godine. Sportski program HTV-a ove godine s Paraolimpijskih igara u Londonu ukupno je emitirao 6465 minuta programa u formi izravnih prijenosa, sažetaka i emisija. U okviru Sportskog programa uživo smo pratili nastupe Darka Kralja i Mihovila Španje te u snimkama osvajače medalja za Hrvatsku (Talić, Ristovski, Budetić). Nismo se vodili komercijalnom isplativošću u realizaciji ovog sportskog projekta već naprotiv dali smo posebnu važnost događaju, osigurali sva financijska, tehnička i kadrovska sredstva za njegovu uspješnu realizaciju. U odnosu na praksu prethodnih godina uistinu to smatramo iskorakom i potvrdom ostvarenja javne funkcije HRT-a. I na kraju naglašavamo da događaj nije pratio samo Sportski program, već i dnevne informativne emisije npr. Dnevnik, Dobro jutro Hrvatska, Hrvatska uživo...HTV je tijekom Paraolimpijade u prime timeu na Prvom programu prikazao i dokumentarni film Kralj Dejana Aćimovića o našem najuspješnijem paraolimpijcu.

U privitku nam je dostavljen detaljan izvještaj urednika Sportskog programa HTV-a koji donosimo u prilogu ovog Izvješća Prilog 6.

Pravobraniteljica je pohvalila i pozdravila istaknute napore koje je HRT poduzeo kako bi popratio Paraolimpijske igre 2012. Međutim, istaknula je dužnost Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da ukazuje na nerazmjere u tretiranju osoba s invaliditetom u svim područjima pa tako i u području informiranja, medija i podizanja razine svijesti.

Ne osporavamo činjenicu da je HRT uložio značajna sredstva za medijsko praćenje paraolimpijskih igara održanih u Londonu. Međutim, moramo ukazati na nedostatno praćenje u neadekvatnim terminima kao i na činjenicu da nije bio osiguran prijenos ceremonije otvaranja i zatvaranja igara, što se u vašem očitovanju ne osporava: prijenosa ceremonije otvaranja i zatvaranja igara nije bilo, a sažeci su se, kao što se vidi i iz dostavljenog izvještaja urednika Sportskog programa, uglavnom emitirali nakon 23 sata.

Naš dojam o nedostatnom praćenju Paraolimpijskih igara potvrdio je i članak objavljen u Glasu Koncila 9. rujna 2012. pod naslovom *Nametanje stava manjine* u kojem se između ostalog kaže: „*Za razliku od prvih olimpijskih igara, započelo je sportsko slavlje onih koji su u životu imali nešto manje sreće, ali nisu izgubili vjeru. (...) Otvaranje igara pratilo je više od 120 televizijskih kuća diljem svijeta, nažalost ne i televizije iz Hrvatske. Bile su televizije iz BiH-a, Srbije, Slovenije, samo je Hrvatska u to vrijeme nudila Mučke, Bitange i princeze, (...) Predviđeno je da se paraolimpijske igre prikazuju dvadesetak minuta sažeto svaki dan, što je sramota za nacionalnu televiziju koja je tijekom prvih igara nudila četrnaest sati programa*“.

Očitovanje HRT-a prosljedili smo i osobi s invaliditetom koja je Uredu pravobraniteljice ali i HRT-u uputila pritužbu na nedostatno praćenje Paraolimpijskih igara. Ovdje prenosimo njegovu reakciju: „*Hvala Vam što ste mi poslali odgovor na moje upite mada ih nisam dobio od HRT-a i njima sam uputio ista pitanja.*

*Da li da zahvalimo HTV-u što je imao 465 min programa s Paraolimpijade u odnosu na 600 sati s Olimpijade?*

*Da li zahvaliti HTV-u što je prikazao jedno takmičenje direktno s Paraolimpijade u odnosu na sva s Olimpijade?*

*Da li zahvaliti HTV-u što je potrošio 35 000 Eura za paraolimpijadu u odnosu na 3 500 000 eura za Olimpijadu?*

*Da li im zahvaliti zato što nisu prikazali ni otvaranje ni zatvaranje Paraolimpijade?*

*Ako nisu znali kako u kojem omjeru napraviti prijenos mogli su samo pogledati koliko ima osoba s invaliditetom u našem društvu i tko su im najbolje platiše pretplate i najvjerniji gledatelji.*“

Zaključno još jednom pozdravljamo napore koje je HRT uložio u praćenje Paraolimpijskih igara i sportaša s invaliditetom i preporučamo da buduće slične manifestacije dobiju još više medijskog

prostora u gledanijim terminima zbog velike važnosti koje mediji imaju za podizanje razine svijesti o osobama s invaliditetom čime bitno utječu na kvalitetu njihovih života. Zahvalili smo i predsjednici Nadzornog odbora HRT-a gđi. Silviji Luks-Kalogjera koja nas je podržala u našem zahtjevu.

### **3.14.3. PREDAVANJA NA VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA**

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica je održala osam predavanja u području visokoškolskog obrazovanja u sljedećim ustanovama: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Studijski centar socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, Učiteljski fakultet u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Kineziološki fakultet i Policijska akademija na Sveučilištu u Zagrebu.

#### **Policijska akademija**

Predavanje je održano policijskim službenicima koji su polaznici tečaja za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu obitelji i mladeži. Cilj kolegija je specijalizacija policijskih službenika više i visoke stručne spreme za postupanje u predmetima maloljetničkog kriminaliteta, kaznenopravne zaštite djece i mladeži i nasilja u obitelji. Na predavanju u sklopu ovog kolegija polaznici su informirani o instituciji pravobranitelja za osoba s invaliditetom, iskustvima Ureda u suradnji s policijom te specifičnostima i položaju osoba s invaliditetom u RH. Pravobraniteljica je iznijela i prijedloge za poboljšanja rada policije u postupanjima kada su žrtve nasilja osobe s invaliditetom.

#### **Kineziološki fakultet**

Na četvrtoj i petoj godini studija Kineziologije, u okviru izbornog modula *Kineziterapija* pravobraniteljica je održala predavanja početkom i krajem 2012.godine dvjema generacijama studenata u sklopu predmeta *Prilagođena tjelesna aktivnost*. Pred dvadesetak studenata predstavljen je djelokrug rada Ureda, sposobnosti i mogućnosti osoba s invaliditetom, važnosti područja pristupačnosti, sporta i zdravlja te osobno iskustvo pravobraniteljice.

#### **Učiteljski fakultet u Zagrebu**

Pravobraniteljica i njezina savjetnica su održale predavanja studentima druge godine smjera ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i treće godine učiteljskog smjera u sklopu kolegija *Inkluzivna pedagogija*. Na prvom predavanju pred pedesetak studenata budućih odgajatelja naglašena je razlika između integracije i inkluzije, specifičnostima osoba s invaliditetom, upoznavanje sa radom i iskustvima Ureda u području predškolskog odgoja.

Na drugom predavanju nazočila je sto studenata budućih učitelja koji su upoznati sa stručnom podrškom, približeno im je zakonodavstvo u području obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u svrhu ostvarivanja inkluzivnog obrazovanja te osiguravanja potrebne podrške učenicima ovisno o njihovim individualnim karakteristikama, interesima, sklonostima i potencijalima.

Na temelju pritužbi roditelja, pravobraniteljica i njezina savjetnica ukazale su na nedostatke sadašnjeg sustava inkluzivnog obrazovanja, ali i na pozitivne primjere te su navele preporuke i resurse na koje se obrazovni sustav odnosno oni koji ga provode mogu oslanjati u radu s djecom s teškoćama u razvoju.

#### **Edukacijsko rehabilitacijski fakultet**

U sklopu kolegija *Profesionalna rehabilitacija* održano je predavanje studentima treće godine. Studenti su upoznati s djelokrugom rada Ureda, zaokretom u shvaćanju invaliditeta koji je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i stanjem prava osoba s invaliditetom posebice u području profesionalne rehabilitacije. Studenti su pokazali izrazito zanimanje za aktivnosti koje provodi Ured te su tijekom diskusije zatražili mišljenje na pitanja npr. zašto nastavno osoblje ne prihvaća inkluziju na onakav način kako je to predviđeno u zakonodavnom okviru i dali je taj okvir dovoljan i dobar, što se događa kada slučaj po kojem Ured postupa ostaje neriješen, kako stranka može znati kada se obratiti pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, a kada pravobraniteljici za djecu ako se radi o problemima djece s teškoćama u razvoju, na koji način ured doprinosi ostvarivanju prava osoba s invaliditetom na u području profesionalne rehabilitacije, i druga pitanja.



## **Fakultet političkih znanosti**

U sklopu kolegija *Mediji i različitosti* pravobraniteljica i savjetnica održale su predavanje studentima novinarstva. Na početku predavanja studentima je podijeljena kratka anketa kako bi se pobudio njihov interes za temu, ali i dobio uvid u to kako razmišljaju o osobama s invaliditetom i važnosti medija za poboljšanje njihova položaja. Tijekom predavanja poseban naglasak je stavljen na čl. 8 Konvencije *Podizanje razine svijesti* koji govori o dužnosti borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom kao i potrebi promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom u društvu. U diskusiji koja je otvorena nakon izlaganja studente su zanimala stajališta pravobraniteljice oko konkretnih problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom, kao i to koji mediji prema iskustvu Ureda najkorektnije izvještavaju o njima.

## **Studijski centar socijalnog rada**

Na kolegiju Socijalni rad s pojedincem pred četrdeset studenata druge godine pravobraniteljica je održala predavanje. Teme predavanja su bile antidiskriminatorna praksa, zagovaranje i samozagovaranje te osnaživanje osoba s invaliditetom.

### **3.14.4. OBILJEŽAVANJE DATUMA U ORGANIZACIJI UREDA**

Jedna od aktivnosti kojima se provodi Članak 8. Konvencije o podizanju razine svijesti o osobama s invaliditetom je i obilježavanje međunarodnih i nacionalnih dana koji su proglašeni upravo s ciljem senzibiliziranja šire javnosti za ova pitanja. U nastavku navodimo aktivnosti kroz koje je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom vršila ovu ulogu.

Povodom obilježavanja *Međunarodnog dana rijetkih bolesti* pravobraniteljica je održala sastanak s predstavnicima više udruga koje su okupljene u krovnu Udrugu za rijetke bolesti. Na sastanku su uočeni trenutni gorući problemi oboljelih od rijetkih bolesti počevši od prekasnog dijagnosticiranja bolesti do neprepoznatljivosti ove kategorije osoba s invaliditetom u sustavu zdravstva i socijalne skrbi. Naročito je istaknuta nužnost donošenja Nacionalnog akcijskog plana za rijetke bolesti, kao i vođenja Registra oboljelih od rijetkih bolesti. Nedostupni i skupi lijekovi također predstavljaju jedan od glavnih problema za oboljele od rijetkih bolesti. Uz sve navedeno, jedno od gorućih pitanja na kojem je potrebno djelovati je i edukacija liječnika vezano uz odnos prema pacijentu neovisno dali se radi o djetetu ili odrasloj osobi.

Povodom *Međunarodnog dana žena* pravobraniteljica je sa suradnicima održala sastanak s predstavnicima Mreže slijepih žena Hrvatske. Mreža je osnovana prije 10 godina u svrhu afirmacije slijepih žena, njihove edukacije i osnaživanja da budu aktivne u zajednici i time senzibiliziraju javnost i mijenjaju svijest o mogućnostima slijepih žena. Mreža danas broji 27 članica koje su predstavnice županijskih udruga. Na sastanku se govorilo o različitim temama, međutim posebno su naglašena područja zapošljavanja, zdravlja, obrazovanja, mobiliteta, majčinstva i podrške obiteljima.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom povodom *Međunarodnog dana obitelji* upozorila je da zbog nedostatka podrške obiteljima djece s teškoćama ili osoba s invaliditetom obitelji se često raspadaju ili smještaju svog člana u institucije. Obilježavanjem smo željeli svratiti pozornost javnosti na posebnu važnost koju obitelj ima za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Isto tako želimo istaknuti izazov koji bolest i invaliditet jednog ili više članova stavlja pred obitelj i potaknuti širu društvenu zajednicu, a ne samo nadležne institucije na više razumijevanja, podrške i prihvaćanja. Stoga je pravobraniteljica na sastanak u Ured pozvala roditelje djece s teškoćama u razvoju koji su okupljeni u udruge te su tada izrazili prioritete istaknuvši probleme vezane za provedbu zdravstvene zaštite i nedostatne podrške u području odgoja i obrazovanja.

3. prosinca obilježen je Međunarodni dan osoba s invaliditetom pod motom *Uklanjanjem prepreka do stvaranja inkluzivnog društva pristupačnog svima*. Predsjednik Hrvatskog Sabora Josip Leko u suradnji s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom Ankom Slonjšak i Uredom Ujedinjenih naroda

za razvoj, UNDP Hrvatska organizirao je druženje u svrhu podizanja razine svijesti zastupnika, dužnosnika i djelatnika Hrvatskog Sabora o preprekama u okolini s kojima se u svakodnevnom životu susreću osoba s invaliditetom. Na pripremljenom poligonu iskušali su kretanje uz pomoć psa vodiča, štapa za kretanje slijepih i invalidskih kolica. Imali su i priliku isprobati komunicirati ako ne čujete; razumjeti Ustav ako ste osoba s intelektualnim teškoćama te kako vas doživljava okolina ako imate psiho-socijalne teškoće i drugo.

Predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović organizirao je okrugli stol u svrhu poticanja rasprave s predstavnicima nadležnih ministarstava o problematici pristupačnosti osoba s invaliditetom – ne samo objektima i zgradama, već i obrazovnom i zdravstvenom sustavu, kao i tržištu rada.

Želeći pridonijeti produblivanju razumijevanja svih implikacija Konvencije u hrvatskom društvu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom priredila je u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj hrvatsko izdanje publikacije *Praćenje Konvencije o pravima*

U Prilogu 7. nalaze se ostala događanja u kojima su sudjelovali pravobraniteljica i djelatnici Ureda u svrhu podizanja razine svijesti o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i upoznavanja nazočnih s odredbama Konvencije.

### 3.14.5. IZDAVAČKE DJELATNOSTI

U veljači 2012. u nakladi Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom tiskan je Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Solarisu, Šibenik, 4. i 5. listopada 2011. godine pod naslovom ***Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse***. U Zborniku su objavljeni radovi 14 domaćih i stranih stručnjaka, izlagača na skupu zajedno s primjerima iz prakse Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, evaluacijom skupa i njegovim zaključcima. Zbornik je tiskan u 700 primjeraka i predstavljen na okruglom stolu održanom u travnju 2012. godine na kojem su govorili neki od autora članaka. Primjerak Zbornika dostavljen je svim sudionicima stručnog skupa, njih 340 i to područnim centrima za socijalnu skrb i sudskim vještacima. Pravosudnu akademiju smo zamolili da primjerke Zbornika prosljede svim općinskim sudovima u Republici Hrvatskoj, odnosno da ih dostave izravno sucima koji odlučuju u postupcima za lišavanje poslovne sposobnosti.

Zbornik kao i materijali prezentirani na skupu mogu se u pdf formatu preuzeti na internetskoj stranici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom [www.posi.hr](http://www.posi.hr). Kao prilog Zborniku tiskan je i Mini katalog smjernica za praktičare. Prilikom obilazaka ustanova u kojima su smještene osobe s invaliditetom kao i tijekom obilazaka jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave predstavnici tih ustanova i tijela također dobivaju primjerak Zbornika.

Institucije koje su svojom financijskom, stručnom i organizacijskom potporom omogućile održavanje stručnog skupa i izdavanje su bile Program Ujedinjenih naroda za razvoj, Hrvatska (UNDP), Pravosudna akademija, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi koje je preuzelo pokroviteljstvo nad skupom. Sponzori su bili Regionalni centar Programa Ujedinjenih naroda za razvoj Bratislava, Slovačka i Ured izaslanika za socijalne poslove pri Veleposlanstvu Republike Austrije te Američko veleposlanstvu.

Želeći pridonijeti produblivanju razumijevanja svih implikacija Konvencije u hrvatskom društvu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom priredila je u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj hrvatsko izdanje publikacije *Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - Vodič za organizacije koje prate ljudska prava*. Vodič je podijeljen sudionicima okruglog stola koji je povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom organizirao Ured predsjednika Republike Hrvatske.

U suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom priredila je i hrvatsko izdanje Priručnika za saborske zastupnike vezano uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom - *Od isključenosti do jednakosti: ostvarivanje prava osoba s invaliditetom* (U originalu: *From Exclusion to Equality: Realizing the rights of persons with disabilities, Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its Optional Protocol*), u izdanju Ujedinjenih naroda, Ureda Visokog povjerenika za ljudska prava UN-a i

Međuparlamentarne unije. Na temelju Priručnika Pravobraniteljica je pripremila Posebno izvješće u svrhu podizanja razine svijesti o primjeni UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje je upućeno u saborsku proceduru u prosincu 2012. godine.

### **3.15. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PRAVNIH PROPISA I PODUZIMANJE MJERA S CILJEM POBOLJŠANJA POLOŽAJA OSOBA S INVALIDITETOM**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2012. godini sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) predložila niz promjena kako bi se omogućila bolja primjena propisa u praksi, a u svrhu zaštite prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Dali smo niz prijedloga u sljedećim propisima: *Zakon o suzbijanju diskriminacije, Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju, Ugovor između Hrvatske radiotelevizije i Vlade RH za razdoblje od 1.siječnja 2013. do 31.prosinca 2017., Nacrt prijedloga Zakona o dopunama Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji, Odluka o dopuni odluke o utvrđivanju visine mjesečne pristojbe koja se plaća HRT za 2012., RTV-pristojba za osobe s invaliditetom, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Izmjena članka 121. Zakona o mirovinskom osiguranju, Izmjena Obiteljskog zakona, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu, Nacrt prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi s konačnim prijedlogom zakona, Pravilnik o stalnim sudskim vještacima, Nacrt prijedloga Zakona o pučkom pravobranitelju, Nacrt prijedloga Zakona o probacijskim poslovima, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Nacrt prijedloga Zakona o registru birača, Prijedlog izmjene i dopune Zakona o državnim službenicima, Prijedlog Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji, Prijedlog Zakona o izmjenama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima – dostava pomagala, Prijedlog Zakona o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja, Zakon o slatkovodnom ribarstvu, Prijedlog Zakona o primjeni ljudskih tkiva i stanica, Izmjena i dopuna Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu, Nacrt prijedloga Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u šk.god. 2013/2014., Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o športu, Uredba o trajnim novčanim naknadama, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, Prijedlog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Prijedlog za pravno uređenje potrebnih svojstava specijaliziranih prijevoznih motorni vozila, Prijedlog Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2012. godinu, s prijedlogom projekcija za 2013. i 2014. godinu, Nacrt prijedloga izmjena Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Izmjena Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju i Pravilnik o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz Državnog proračuna, Prijedlog izmjene Zakona o roditeljskim potporama, Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti Zakona s Ustavom - članka 45. stavka 3. Zakona o roditeljskim potporama, Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2013. do 2016. godine. Također smo uputili nadležnim tijelima kao i jedinicama lokalne i regionalne samouprave niz preporuka i upozorenja te u sljedećem tekstu navodimo neke od tih primjera:*

#### **PREPORUKE U PODRUČJU ZDRAVLJA**

##### ***Preporuka o provođenju edukacije zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom***

Pravobraniteljica je Hrvatskom liječničkom zboru, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo i Ministarstvu zdravlja uputila preporuku da se provede edukacija svih zdravstvenih djelatnika o

pravima osoba s invaliditetom, o dužnosti poštivanja njihovog urođenog dostojanstva i osobne autonomije te o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom.

### ***Preporuka u svrhu podizanja razine kvalitete vještačenja u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti***

Pravobraniteljica je preporučila Hrvatskoj liječničkoj komori u čijem je interesu štititi dignitet liječničke struke da se svojim utjecajem založi za podizanje razine kvalitete vještačenja u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti, između ostaloga i provođenjem kvalitetne i kontinuirane edukacije vještaka medicinske struke za ovo konkretno područje.

### ***Preporuka u svrhu uvrštavanja kanten filtera na popis pomagala za slabovidne osobe***

Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućena je preporuka za uvrštavanjem pomagala za slabovidne osobe – kanten filtera na Popis pomagala u najkraćem mogućem roku.

### ***Preporuka vezana uz prava iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama – ravnopravni status roditelja pomoraca***

Ured POSI je više puta tijekom 2010. g. i 2011. g. upozoravao Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnost na nužnost izmjene Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama („Narodne novine“, broj 85/05, 110/08, 34/11, u daljnjem tekstu - Zakon), odnosno Pravilnika o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta („Narodne novine“, broj 18/09 i 25/09, u daljnjem tekstu - Pravilnik), a kako bi se roditeljima djece čiji je drugi roditelj pomorac omogućilo kontinuirano korištenje prava na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju.

U 2012. godini preporučena je izmjena članka 4. Pravilnika koji je potrebno dopuniti stavkom 2. koji bi glasio „*pravo iz stavka 1. ovog članka roditelj može ostvariti i u slučaju da je drugi roditelj pomorac u međunarodnoj plovidbi ili na odobalnom objektu, koji koristi godišnji odmor ili poček na ukrcaj, ako taj boravak ne prelazi šest mjeseci između dva ukrcaja.*“ Ovakav prijedlog podržao je Sindikat pomoraca Hrvatske.

Od Ministarstva je zaprimljen odgovor kako nema osnove za ovakve izmjene zbog dovođenja drugih korisnika u neravnopravan položaj.

### ***Izvešće o obilasku službe za psihogerijatriju klinike za psihijatriju Vrapče***

U listopadu 2012. godine izvršen je obilazak Službe za psihogerijatriju Klinike za psihijatriju Vrapče. Utvrđeno je kako je zgrada Službe za psihogerijatriju kao i namještaj (kreveti, ormarići, itd.) u derutnom stanju i zahtijeva obnovu. U sobama se nalazi preveliki broj kreveta. Muškarci i žene smješteni su zajedno. Sanitarni čvorovi nisu pristupačni osobama s invaliditetom. Teže pokretnim i nepokretnim pacijentima nije omogućen izlazak na svjež zrak. Zbog nedovoljnog broja zaposlenog medicinskog osoblja smatramo da nije moguće voditi primjerenu skrb i pružati njegu osobama s invaliditetom koje se nalaze na liječenju na ovom odjelu. S obzirom na utvrđeno, preporučeno je Klinici za psihijatriju Vrapče i Ministarstvu zdravlja da poduzmu aktivnosti kako bi se poboljšali životni uvjeti pacijenata u bolnici - pružiti dovoljno životnog prostora po pacijentu, prilagoditi prostor, a naročito sanitarne čvorove osobama s invaliditetom, omogućiti zapošljavanje dovoljno medicinskog osoblja za vođenje brige i njege pacijenata te inzistirati na poštivanju Kodeksa medicinske etike i deontologije.

### ***Upozorenje liječnicima opće/obiteljske medicine o dužnosti postupanja prema Obiteljskom zakonu***

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu jednog centra za socijalnu skrb o postupanju liječnika primarne zdravstvene zaštite – obiteljske/opće medicine u slučajevima kada se od njih traži mišljenje „o stanju zdravlja štíćenika s obzirom na razlog lišenja poslovne sposobnosti“ u smislu članka 165. Obiteljskog zakona. Naime, liječnici ignoriraju zahtjeve centra za dostavom mišljenja i oglašuju se na zamolbe da obave kućnu posjetu pacijenta. Mišljenja koja dostavljaju centrima za socijalnu skrb su

neupotrebljiva jer nisu u skladu sa zahtjevima članka 165. ObZ-a. Također su neki liječnici pokušali centru za socijalnu skrb naplatiti izdavanje ovakve „liječničke svjedodžbe“, za što nemaju osnove. S obzirom na navedeno, smatrali smo nužnim upozoriti liječnike opće/obiteljske medicine koji su dužni dati ovakvo mišljenje da se pozivu centra odazovu bez odgađanja te da izradi mišljenja pristupe ozbiljno i odgovorno, pažnjom dobrog stručnjaka, u skladu s njihovim kompetencijama. Stoga smo od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje zatražili da upozorenje i preporuku u ovom smislu prosljede svojim ugovornim subjektima – liječnicima opće/obiteljske medicine i domovima zdravlja.

### ***Opremanje zdravstvenih ustanova potrebnim funkcionalnim i antidekubitalnim pomagalicama***

Pravobraniteljica je kliničkim bolničkim centrima, klinikama, specijalnim i općim bolnicama uputila preporuku da se zdravstvene ustanove opreme potrebnim funkcionalnim i antidekubitalnim pomagalicama, naročito antidekubitalnim madracima, kako bi se kod osoba s invaliditetom koje imaju potrebu za dugotrajnim liječenjem na pojedinim odjelima spriječio nastanak težih zdravstvenih problema, kao što je nastanak dekubitusa. Također smo zatražili da nas se izvijesti imaju li već pojedine zdravstvene ustanove ova pomagala i imaju li ih u dovoljnoj količini za podmirenje potrebe za njima. O rezultatima ispitivanja više u poglavlju „Zdravlje“ ovog Izvješća.

### ***Preporuka radi provedbe psihosocijalne rehabilitacije osoba s psiho-socijalnim invaliditetom***

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputio je preporuku Vladi RH, Ministarstvu socijalne politike i mladih i Ministarstvu zdravlja u svrhu provedbe psihosocijalne rehabilitacije osoba s psihičkim bolestima. Iako je RH trebala pokrenuti ozbiljne reforme u sustavu liječenja i rehabilitacije osoba s psihičkim bolestima, unatoč brojnim inicijativama potaknutih ne samo od strane samih osoba s psihičkim bolestima i udruga koje zastupaju njihove interese nego i stručnjaka – to se nije dogodilo. Izvanbolnička liječenja svedena su na ambulantne kontrole nedovoljnog broja medicinskih stručnjaka, odnosno psihijataru koji ne mogu udovoljiti potrebi za cjelovitim medicinsko-psiho-socijalnim pristupom u rehabilitaciji.

U postojećem sustavu liječenja osoba s psihičkim bolestima nedostaje prijeko potrebna karika kao poveznica između bolničke skrbi i ponovne integracije u socijalnu sredinu. Zahtjevnosti takve rehabilitacije ne može odgovoriti samo psihijatrija, ali niti bilo koja druga struka sama za sebe, odnosno djelatnost koja je po prirodi svoje zadaće okrenuta čovjeku i njegovim potrebama kao što je to socijalna skrb, ali i pravosuđe u segmentu lišavanja poslovne sposobnosti kao preduvjeta primjeni instituta skrbništva. U nedostatku alternativnih oblika zaštite, institut skrbništva je najčešće primjenjivani, a često i jedini oblik zaštite prava i interesa osoba s duševnim smetnjama, koji u isto vrijeme predstavlja ograničavanje pa i ugrožavanje njihovih temeljnih ljudskih prava. Ostaviti liječenje i rehabilitaciju psihički bolesnih osoba samo psihijatrijskim ustanovama znači ne priznati Konvenciju i socijalni model odnosa prema osobama s invaliditetom te prešutno podržavati stigmatizirajući odnos prema ovoj kategoriji građana. Stoga smo preporučili da se započne s reformama u cilju stvaranja izvanbolničkog sustava zaštite mentalnog zdravlja, prevencije bolesti, odnosno nastanka invaliditeta te uspostave sustava cjelovite rehabilitacije. Konvencija mora postati temeljno polazište za razvoj izvanbolničkih službi i usluga u zajednici koje uključuju primjerene oblike obrazovanja i osposobljavanja, te različite oblike zapošljavanja što, osim socijalnog i ekonomskog značaja ima i terapijsku vrijednost jer pridonosi unaprjeđenju mentalnog zdravlja i sprječavanju onesposobljenja u svim segmentima života. Pretpostavka izgradnji ovakvog sustava rehabilitacije u zajednici nije moguća bez interdisciplinarnog pristupa u razvoju izvanbolničke rehabilitacije utemeljene na psihijatriji u zajednici, ali i na suvremenoj doktrini socijalnog rada. Nezanemariva je i ekonomska opravdanost sveobuhvatne rehabilitacije i liječenja u zajednici psihički bolesnih osoba jer skraćuje vrijeme hospitalizacije i onesposobljenja te sprječava institucionalizaciju. Također smo preporučili da se donesu konkretne odluke i poduzmu mjere za stvaranje sustava sveobuhvatne izvanbolničke rehabilitacije osoba s psihičkih bolestima, a u suradnji i uvažavajući inicijative stručnjaka i udruga na tom području.

## PREPORUKE U PODRUČJU ZATVORSKOG SUSTAVA

### ***Preporuka vezana uz prava osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu RH – Zatvor u Osijeku***

Zatvor u Osijeku sastoji se od dvije etaže, povezane stepeništem. Dizalo ne postoji. Ulaz u zgradu zatvora moguć je i osobama s invaliditetom. Zatvorenici – osobe s invaliditetom uvijek se smještavaju u prizemni dio objekta, u kojem se nalazi i zatvorska prodavaonica i ambulanta. Kretanje unutar zgrade, po donjoj etaži, kao i izlazak u prostor izvan zatvora djelomično je omogućen osobama s invaliditetom zahvaljujući priručnim pokretnim rampama koje se postavljaju prema potrebi. Sobe u kojima borave zatvorenici su različite veličine te su prema tome i različitih kapaciteta. Sobe su veličine od 8 do 38 m<sup>2</sup>, a u svakoj se nalazi od 2 do 12 zatvorenika. Sukladno navedenom, nije osigurano dovoljno životnog prostora po zatvoreniku. Svaka soba ima sanitarni čvor – toalet koji je potpuno neprilagođen za korištenje osobi s težim invaliditetom. Isto se odnosi i na prostor tuševa koji nemaju prilagodbe potrebne osobama s invaliditetom. Zdravstvena zaštita je osigurana zaposlenjem liječnika i medicinskih sestara/tehničara u stalnom radnom odnosu, s punim radnim vremenom, dok je liječnik psihijatar na raspolaganju zatvorenicima dva puta tjedno, nekoliko sati. U slučaju potrebe provođenja fizikalne terapije, zatvorenici se prevoze u zdravstvenu ustanovu izvan zatvora.

U Zatvoru u Osijeku nikada se nije nalazila osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Međutim, ukoliko se takva osoba, ili osoba s većim stupnjem tjelesnog invaliditeta nađe u osječkom zatvoru, bit će joj onemogućeno kretanje unutar sobe i korištenje sanitarnog čvora (unutar sobe, kao i tuševa). S obzirom na navedeno, preporučili smo Zatvoru u Osijeku i Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa da se barem jedna soba unutar zatvora, zajedno sa sanitarnim čvorom prilagodi potrebama osobe s invaliditetom te da se provedu određene prilagodbe u zajedničkim tuševima, kao i da se tamo gdje je to potrebno izgrade rampe prema standardima koji su propisani Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću („Narodne novine“, broj 151/05 i 61/07).

### ***Prava osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu RH – Zatvor u Puli***

Zatvor u Puli sastoji se od više etaža, povezanih uskim i strmim stepeništem. Elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika - dizalo, vertikalno podizna platforma ili koso podizna sklopiva platforma ne postoje. Dvije sobe na katu objekta djelomično su prilagođene za osobe s invaliditetom. Sanitarni čvor koji se nalazi u sklopu sobe nije u potpunosti prilagođen za osobe s invaliditetom. Soba nije dovoljno velika da bi se uz krevet i stol omogućilo nesmetano kretanje i korištenje sadržaja sobe osobi koja se primjerice kreće uz pomoć invalidskih kolica. Na istom katu na kojem se nalaze prilagođene sobe, tuševi nisu prilagođeni, no postoji mogućnost njihove prilagodbe. Najveći problem ove zgrade je činjenica da ne postoji dizalo, a svi su zatvorenici smješteni na katu budući da se u prizemlju objekta nalaze drugi sadržaji (kuhinja, ambulante).

Smještavanjem osobe s invaliditetom koja se primjerice kreće uz pomoć invalidskih kolica na kat objekta onemogućava joj se pristup izlazu na svjež zrak, nema pristup zatvorskim sadržajima, ne može se samostalno koristiti sanitarnim čvorom i tuševima te se ne može kretati u sobi. Na taj način osoba s invaliditetom koja se zatekne na služenju kazne zatvora u ovom zatvoru dovest će se u neravnotežan položaj u odnosu na ostale zatvorenike, osobe bez invaliditeta te će doći do povrede članka 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine“ – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08) i prava na primjereni smještaj iz članka 75. Zakona o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, broj 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11).

S obzirom na navedeno, preporučili smo da se barem jedna soba unutar zatvora, zajedno sa sanitarnim čvorom prilagodi potrebama osobe s invaliditetom, na način da se osobi s invaliditetom omogući pristup svježem zraku te uživanje drugih Zakonom i međunarodnim dokumentima zajamčenih prava. Prilagodbu je potrebno izvršiti sukladno standardima koji su propisani Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću („Narodne novine“, broj 151/05 i 61/07).

## **PREPORUKE RADI OSIGURAVANJA PRORAČUNSKIH SREDSTAVA U 2013.**

### ***Preporuka Ministarstvu socijalne politike i mladih***

Pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu socijalne politike i mladih kako bi ih kod planiranja proračunskih sredstava za 2013. godinu podsjetila na zakonske i podzakonske akte kao i odluke čiji cilj je smanjenje ulaska korisnika u institucije i povećanje izlaska iz institucija te poticanje novih oblika izvaninstitucionalnih usluga i obiteljske reintegracije.

Naročito smo istaknuli kako ne smije doći do umanjivanja proračunskih sredstava za novčane potpore namijenjene zadovoljavanju potreba osoba s invaliditetom za uključivanje u svakodnevni život zajednice i sprječavanja njihove institucionalizacije te kako je potrebno uložiti dodatna sredstva namijenjena razvijanju socijalnih usluga u zajednici bez razvoja kojih se ne može provesti postupak deinstitutionalizacije. Na području skrbi o psihički bolesnim odraslim osobama (osobama s mentalnim oštećenjem) potrebno je uložiti znatne napore pa prema tome osigurati i dostatna financijska sredstva kako bi se podigla sveobuhvatna razina skrbi o istima, s posebnim naglaskom na razvoj neophodnih socijalnih usluga u zajednici. Ovo smo posebno istaknuli kako bi se izbjegla situacija koja se dogodila 2012. godine kad je upravo zbog izostanka planiranja proračunskih sredstava za programe i projekte udruga osoba s invaliditetom koje u najvećem broju pružaju usluge neophodne osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju došlo do velikog poremećaja u cijelom sustavu. To je posebno pogodilo ovu najranjiviju skupinu građana, dovelo do teškog kršenja njihovih prava, pogoršalo njihovu kvalitetu života, ugrozilo zdravlje i označilo veliki korak unazad u dosegnutoj razini zaštite.

Dosadašnja politika na ovom području najavljujvala je uvođenje standarda kvalitete socijalnih usluga i kontrolu njihovih pružatelja što pozdravljamo, ali ne možemo dozvoliti da se zbog potencijalnih zlouporaba ugrožavaju prava cijele grupacije osoba s invaliditetom. Dok se pružanje usluga ne ustanovi na drugačiji način ili ne uspostavi drugačiji način financiranja programa i projekata udruga, moraju im se osigurati potrebna sredstva jer nekapacitirane udruge ne samo da neće moći pružati usluge, nego se neće moći niti prijavljivati na natječaje preko kojih bi sredstva osigurale iz drugih izvora, a ne pretežitim dijelom iz državnog proračuna.

Također smo Ministarstvo upozorili da bi daljnje restrikcije uz kršenje ljudskih prava i međunarodno preuzetih obveza dugoročno izazvale puno veće troškove za državni proračun od eventualnih ušteda koje bi se njihovim uskraćivanjem postigle. Poslana je i požurnica. Unatoč preporuci i požurivanju, odgovor na navedenu preporuku nije stigao.

### ***Preporuka Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, Hrvatskom zavodu za zapošljavanje i Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom***

Nužna je radikalna promjena paradigme koja izjednačava invaliditet s oštećenjem, bolešću i nesposobnošću. Takva promjena podrazumijeva poduzimanje mjera za pripremu za zapošljavanje od kojih kao posebno važnim smatramo osposobljavanje za konkurentna zvanja te profesionalnu rehabilitaciju – oboje usmjereno na očuvanje, usmjeravanje i razvijanje preostalih sposobnosti osoba s invaliditetom u službi potreba gospodarskog razvoja utemeljenog na regionalnim ekonomskim razvojnim strategijama. Da bi ove ciljeve materijalizirali, potrebno je kroz reformu sustava zapošljavanja, odnosno Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom uložiti dodatne napore, ali i osigurati sredstva za provedbu konkretnih aktivnosti za postizanje većeg zapošljavanja osoba s invaliditetom – razvojem različitih oblika i modela zapošljavanja te ustrojavanje sustava profesionalne rehabilitacije.

S obzirom da je zapošljavanje najproduktivniji način sprječavanja socijalne isključivosti i siguran put dugoročnog smanjivanja izdataka države za socijalne naknade, preporučili smo da u 2013. godini nikako ne bi smjelo doći do smanjivanja proračunskih sredstava u dijelu koji je namijenjen poticanju zapošljavanja osoba s invaliditetom, te upozorili da bi restrikcije dugoročno izazvale puno veće troškove za državni proračun od eventualnih ušteda koje bi se njihovim uskraćivanjem postigle.

*Temeljem navedene preporuke, Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom odgovorio je kako su za 2013. godinu za potrebe poboljšanja položaja osoba s*

*invaliditetom osigurana sredstva u ukupnom iznosu od 49.090.000,00 kn - 136.866,00 kn više nego za 2012. godinu. Hrvatski zavod za zapošljavanje naveo je kako su predložena sredstva približno jednakog iznosa kao i u 2012. godini. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava navodi kako će sredstva za 2013.godinu ostati jednaka kao i za 2012. godinu. Također navode kako je jedna od stavki koja će se povećati tijekom 2013. godine u okviru nastavka provedbe Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja za 2011. i 2012. godinu, ona namijenjena naknadama za samozapošljavanje u kućnoj radinosti za osobe s invaliditetom koje koriste mjere aktivne politike zapošljavanja.*

#### **Preporuka Ministarstvu unutarnjih poslova**

Ministarstvo unutarnjih poslova u sklopu kojeg djeluju policijske uprave i postaje jest tijelo državne uprave. Stoga je od osobite važnosti edukacija policijskih djelatnika o načinu pravilnog ophođenja prema osobama s invaliditetom sukladno njihovim potrebama prema specifičnostima oštećenja, a u cilju ostvarivanja njihove ravnopravnosti u odnosu na osobe bez invaliditeta. S obzirom na to, uputili smo preporuku da se, uvažavajući gospodarske prilike, osiguraju dostatna financijska sredstva potrebna za 2013. godinu za osiguravanje pristupačnosti građevina u kojima se nalaze policijske uprave i postaje, te za edukaciju policijskih djelatnika o načinu pravilnog ophođenja prema osobama s invaliditetom.

*Temeljem navedene preporuke Ministarstvo je istaknulo kako je utvrdilo prioritetne objekte policijskih uprava i policijskih postaja u koje dolaze građani u svrhu izrade osobnih dokumenata, te definiralo načine svladavanja arhitektonsko-urbanističkih barijera – izgradnjom prilaznih rampi, postavljanjem podiznih platformi, ugradnjom dizala i slično. Isto tako navode da se, s obzirom na veliki broj objekata kojima upravlja ovo Ministarstvo te ograničenim financijskim sredstvima, realizacija planira kroz duži vremenski period.*

#### **Preporuka Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja**

U svrhu planiranja proračunskih sredstava za osobe s invaliditetom u 2013. godini Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja kako bi sredstva bila dostatna za unaprjeđivanje života osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na izvršenje mjera predviđenih *Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015.* (NN 63/07), *Zakonom o prostornom uređenju i gradnji* (NN 76/07 38/09, 55/11 i 90/11) kao i *Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti* (NN 151/05, 61/07). Naglasili smo kako je potrebno osigurati posebnu proračunsku poziciju na kojoj će se iskazivati planirana i utrošena financijska sredstva za uklanjanje građevinskih i drugih prepreka.

Kako bi potakli sva relevantna tijela, ustanove i pravne osobe da se pridržavaju odredbi Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 151/05 i 61/07) pokrenuli smo razne inicijative te upitima o pristupačnosti građevinama upućenim raznim subjektima na svim životnim područjima nastojali usprkos recesiji i ograničenim financijskim sredstvima potaknuti razne subjekte na pridržavanje pravnih normi kojima je regulirano pravo na pristupačnost osobama s invaliditetom. Detaljnije o tim inicijativama i rezultatima upita nalazi se u poglavlju *Pristupačnost ovog Izvješća*.

Također smo preporučili da se poveća inspeksijska kontrola sukladno propisima.

#### **Preporuka Ministarstvu zdravlja i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje**

Ministarstvu zdravlja upućena je preporuka u svrhu osiguravanja financijskih sredstava za 2013. godinu. U Republici Hrvatskoj velika većina zdravstvenih ustanova još uvijek nije prilagođena osobama s invaliditetom. Stoga je potrebno osigurati otklanjanje arhitektonskih i drugih barijera kako bi i osobama s invaliditetom zdravstvena usluga mogla biti dostupna na jednakoj osnovi s drugim građanima. Također smo apelirali da se povećaju sredstva namijenjena opskrbi pomagalima s ciljem poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom. Razvojem tehnologije na tržištu se mogu naći nova i unaprijeđena ortopedska pomagala, s mogućnošću znatnog poboljšanja funkcija osobe s invaliditetom. Posredno, poboljšanjem funkcija, osoba se lakše samozbrinjava, samostalno uključuje



u život zajednice, u sustav obrazovanja i zapošljavanja te postaje neovisnijom o pomoći drugih. Tako se postiže znatna ušteda sredstva namijenjena različitim prilagodbama ovih sustava i financiranje neophodne pomoći i asistencije. Zdravstvena njega i fizikalna terapija u kući te bolnička medicinska rehabilitacija, usluge su zdravstvene zaštite prijeko potrebne osobama s invaliditetom budući da se njima sprječavaju teža onesposobljenja, preveniraju duga i skupa liječenja i održava funkcionalnost te je potrebno osigurati njihovu dostupnost jednako za sve osobe s invaliditetom, uključujući i one koje žive u ruralnim, slabije razvijenim i izoliranim područjima. Habilitacija djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama u zajednicama u kojima korisnici žive nije razvijena te je potrebno uložiti dodatna sredstva za ravnomjeran razvoj ove iznimno važne usluge zbog prevencije kasnijeg invaliditeta. Posebno smo naglasili da je potrebno predvidjeti sredstva za unaprjeđenje skrbi o osobama s duševnim smetnjama koji se liječe u psihijatrijskim bolnicama, a naročito uložiti napore koji iziskuju i financijska sredstva za razvoj psihijatrije, odnosno psihosocijalne rehabilitacije i podrške u zajednici, i to što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive, uključujući i ruralne krajeve. S obzirom na učestalost pritužbi na način ophođenja i komunikacije zdravstvenih djelatnika (uključujući djelatnike područnih ureda HZZO-a, liječnika primarne zdravstvene zaštite, zaposlenih u ustanovama sekundarne zdravstvene zaštite), uvjetovanog isključivo nepoznavanjem i neupućenošću u specifičnosti koje proizlaze iz pojedinih vrsta invaliditeta, potrebno je predvidjeti sredstva za kontinuiranu edukaciju zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom što je i jedna od mjera Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007 do 2015.

*Temeljem preporuke, Ministarstvo zdravlja nas je izvjestilo kako će u prijedlogu za 2013.godinu planirati 100.000,00 kn za uklanjanje arhitektonskih barijera i da će planirati potrebna sredstva za edukaciju zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom.*

#### **Preporuka Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta**

Kako bi se provele mjere koje su preuzete iz međunarodnih dokumenata kao i iz nacionalnog zakonodavstva preporučili smo da se ova činjenica uzme u obzir kod planiranja proračunskih sredstava za 2013. godinu. Naročito smo istaknuli kako ne smije doći do umanjivanja proračunskih sredstava namijenjenih stvaranju preduvjeta uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovno obrazovanje kroz uklanjanje arhitektonskih barijera, osiguravanje asistenata u nastavi, udžbenika, didaktičkih pomagala, edukaciju nastavnika i ostalih elemenata. Posebno smo izdvojili studente s invaliditetom i pristup visokoškolskom obrazovanju. Zatim smo istaknuli sport osoba s invaliditetom gdje smo svjedoci kako RH s pravom prepoznaje pojedince i udruge osoba s invaliditetom čiji se članovi sportaši bave amaterskim i profesionalnim sportskim aktivnostima koji svojim rezultatima uvelike promoviraju i podižu kvalitetu življenja ne samo sebi već i svojim sugrađanima. Dosadašnje iskustvo i praksa pokazuju da je upravo sport osoba s invaliditetom jedno od značajnijih područja u kojima osobe s invaliditetom trebaju podršku društva i sustava. Stoga je nužno uvažiti posebnost položaja sportskih udruga i organizacija u odnosu na druge organizacije i pravne osobe.

*Temeljem preporuke, Ministarstvo nas izvještava kako je maksimalno senzibilizirano za probleme osoba s invaliditetom, a osobito za djecu i učenike te studente s invaliditetom i kontinuirano ulaže velike napore da im se olakša integracija u sustav obrazovanja na svim razinama. Ministarstvo kroz sustav različitih aktivnosti pokazuje razumijevanje za njihove potrebe i probleme s kojima se svakodnevno susreću te pruža konkretnu pomoć oko rješavanja istih. Što se tiče područja visokog obrazovanja, Ministarstvo izdvaja već godinama značajna sredstva za područje studentskog standarda, omogućilo je i omogućit će u 2013.godini dodjelu stipendija za studente s invaliditetom koji pohađaju sveučilišne i stručne studije te plaćanje troškova školarine studentima na poslijediplomskim studijima. Uz stipendiju je omogućen i izravan smještaj studenata u studentske domove, te je omogućena isplata subvencije za prijevoz za one studente koji nisu u mogućnosti koristiti se sredstvima javnog prijevoza. Studenti ostvaruju i subvencioniranu studentsku prehranu. Sve navedene aktivnosti Uprave za visoko obrazovanje bit će nastavljene i tijekom 2013.godine u namjeri da se omogući što viša razina integracije studenata s invaliditetom u akademsku zajednicu. Također naglašavaju podržavanje osnivanja Ureda za studente s invaliditetom na svim sveučilištima*

*te navode kako izdvajaju financijska sredstva i za rad navedenih Ureda kroz model „Lump Sum“, odnosno dodjele cjelovitih iznosa za redovnu djelatnost pojedinih sveučilišta a kojima se pokrивaju troškovi rada između ostalog i navedenih ureda.*

#### **Preporuka Ministarstvu pravosuđa**

Republika Hrvatska se temeljem međunarodnih dokumenata i nacionalnih propisa obvezala poduzimati mjere za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom. Također se obvezala omogućiti učinkovit pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima te osiguravanje razumne prilagodbe u slučaju njihovog lišenja slobode. Temeljna pretpostavka za osiguranje prava zajamčenih Konvencijom je dostupnost i pristupačnost što uključuje identifikaciju i uklanjanje prepreka. Budući da je većina općinskih i županijskih sudova zbog arhitektonskih prepreka nedostupna za pristup osobama s invaliditetom, to je neophodno osigurati proračunska sredstva namijenjena prilagodbi građevina za kretanje osoba s invaliditetom. Zatvorski sustav Republike Hrvatske nije prilagođen za boravak osoba s invaliditetom, naročito onih s najtežim stupnjem oštećenja. Stoga je potrebno predvidjeti dostatna financijska sredstva da bi se ispunili zahtjevi Konvencije i Zakona o izvršavanju kazne zatvora kojima se jamči smještaj zatvorenika s invaliditetom primjeren vrsti i stupnju težine njihovog invaliditeta. Osobito smo skrenuli pozornost na nužnost osiguranja sredstava za izgradnju dizala u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu te zapošljavanja fizioterapeuta u Kaznionici u Glini, budući se u njima liječi odnosno izdržava kaznu veći broj zatvorenika - osoba s invaliditetom u odnosu na preostali zatvorski sustav. Isto tako smo preporučili kako je potrebno osigurati sredstva u svrhu edukacije svih pravosudnih djelatnika vezano za pravilno ophođenje prema osobama s invaliditetom, a s ciljem osiguranja njihove ravnopravnost u odnosu na ostale građane bez invaliditeta.

*Temeljem preporuke, Ministarstvo nas je obavijestilo kako su za 2013. godinu osigurana sredstva za ugradnju dizala u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu u iznosu od 600.000,00 kn. Ujedno napominju kako je u Kaznionici u Glini na svakom odjelu od 6 odjela po jedna soba prilagođena za boravak osoba s teškim tjelesnim invaliditetom. Također provode aktivnosti edukacije zatvorskih službenika za pravilno ophođenje prema osobama s invaliditetom putem Centra za izobrazbu službenika te je takva edukacija uključena u temeljni tečaj za službenike na poslovima osiguranja. Putem navedenog centra provodi se edukacija za ostale službenike raznih struka, te je tijekom 2012.godine edukaciju prošlo 107 službenika na tečajevima u Zagrebu, Lepoglavi, Požegi i Splitu.*

#### **Preporuka Ministarstvu kulture**

Ministarstvu kulture uputili smo preporuku da se uvaži posebnost položaja udruga osoba s invaliditetom u odnosu na druge organizacije civilnog društva, a sukladno dostavljenim projektima i programima te Kodeksu pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje potpore programima i projektima udruga koji je donio Hrvatski sabor. Isto tako potrebno je osigurati sredstva kako bi se osigurala pristupačnost i uklonile prepreke koje onemogućavaju osobama s invaliditetom dostupnost kulturnim događanjima, aktivnostima i svim uslugama koje se tiču aktivnog uključivanja u zajednicu. Kako smo svjedoci da se proračunska sredstva namijenjena osobama s invaliditetom po pojedinim pozicijama proračuna često umanjuju bez prethodne analize i opravdanih razloga, a kako se radi o najosjetljivijoj skupini stanovništva preporučili smo da se osiguraju proračunska sredstva za 2013. godinu.

#### **Preporuka Upravi za sport - Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa da se u proračunu za 2013. godinu planiraju dostatna financijska sredstva namijenjena unaprjeđivanju sporta osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Hrvatski paraolimpijski odbor, savezi i udruge osoba s invaliditetom čiji su članovi sportaši koji se profesionalno i rekreativno bave sportskim aktivnostima uvelike svojim rezultatima promoviraju i podižu kvalitetu svog življenja ali i društva u cjelini. Međutim, da bi sport osoba s invaliditetom opstao, potrebna je podrška društva i sustava. Stoga je nužno uvažiti posebnost udruga koje se bave

sportskim aktivnostima osoba s invaliditetom u odnosu na druge organizacije i pravne osobe te osigurati provođenje sportskih aktivnosti osoba s invaliditetom na jednakoj razini kao i provođenje sportskih aktivnosti kod osoba bez invaliditeta kako to nalaže Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

### ***Preporuke jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave***

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave. Naglasili smo kako je upravo u teškim gospodarskim uvjetima dužnost pravobraniteljice pozivati da se pri planiranju proračuna mjere štednje ne prelamaju na jednoj od najranjivijih skupina u društvu, osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju i ujedno upozoriti da štednja na ovoj grupaciji može dovesti do pogoršanja njihove ionako teške situacije, narušiti zdravstveno stanje i u konačnici uzrokovati još više troškova.

Potom smo dali preporuke vezane uz potrebe osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u područjima koja su prema podacima s kojima raspolaže Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom najznačajnija za osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji. Na temelju međunarodnih dokumenata koje je ratificirala i nacionalnih propisa, RH se opredijelila poduzimati mjere koje vode osiguravanju neovisnog življenja i uključenosti osoba s invaliditetom u zajednicu, a lokalne sredine dobile su obavezu oživotvoriti ta načela u svojim sredinama i izraditi svoje strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

#### **a) Sprječavanje institucionalizacije i pružanje socijalnih usluga u zajednici**

- cilj: postizanje smanjenja ulaska korisnika u institucije i povećanje izlaska iz institucija i poticanje novih oblika izvaninstitucionalnih usluga i obiteljske reintegracije
- ne smije doći do umanjivanja proračunskih sredstava za novčane potpore namijenjene zadovoljavanju potreba osoba s invaliditetom za uključivanje u svakodnevni život zajednice i sprječavanja njihove institucionalizacije
- potrebno je uložiti dodatna sredstva namijenjena razvijanju socijalnih usluga u zajednici bez razvoja kojih se ne može provesti postupak deinstitutionalizacije.
- upozoravamo na zakonsku obvezu osnivanja Savjeta za socijalnu skrb u županiji i donošenja socijalnih planova u djelatnosti socijalne skrbi za područje jedinice područne (regionalne) i jedinica lokalne samouprave kojima bi se trebali definirati ciljevi razvoja socijalnih usluga i odrediti prioritete.
- razvoj mreže socijalnih usluga u zajednici.

#### **b) Udruge osoba s invaliditetom kao pružatelji usluga podrške u zajednici**

- voditi računa o značaju udruga osoba s invaliditetom koje rade na opću dobrobit svojih članova te izravno utječu na zdravlje, kvalitetu života i socijalnu uključenost osoba s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.
- nužno uspostavljanje partnerstva između udruga i jedinica lokalne i regionalne samouprave u pripremi projekata za natječaje koji se raspisuju za sredstva iz fondova EU. Budući da se za te projekte traži i određeno sufinanciranje, pozivamo jedinice lokalne i regionalne samouprave da osiguraju sredstva i za ovu namjenu.

#### **c) Uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u programe stambenog zbrinjavanja**

Praćenjem stanja u različitim dijelovima Hrvatske, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom primjećuje različitu razinu svijesti o zadovoljavanju osnovnih stambenih potreba sugrađana s invaliditetom posebno kroz osiguravanje prostorno pristupačnih stanova.

#### **d) Pristupačnost**

Elementi prostorne pristupačnosti preduvjet su neovisnog življenja i uključenosti osoba s invaliditetom u zajednicu pa je prilikom gradnje ili preuređivanja građevina potrebno ispoštovati *Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevinama osobama smanjenje pokretljivosti* kako bi usluge koje se pružaju u tim građevinama bile dostupne svim građanima bez diskriminacije. Mnogi gradovi potpisali su Povelju o pristupačnosti i time pokazali svoju spremnost da svoje sredine učine pristupačne svim svojim građanima. Osim projekata EU-a u sklopu kojih se može natjecati za sredstva i za tu namjenu, podsjetili smo i na projekt *Pristupačna Hrvatska* koji predstavlja još jednu

mogućnost financiranja za ovu namjenu i priliku za suradnju s udrugama osoba s invaliditetom koje mogu istaknuti prioritete za osiguranje pristupačnosti.

e) Mobilnost-prijevoz za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju

U mnogim dijelovima RH nedostatna je prometna povezanost mjesta te smo upozorili da su prijevozna sredstva tamo gdje postoje, često neprilagođena za prijevoz osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju što ih gura u još veću izolaciju i socijalnu uključenost. Stoga smo preporučili da se prilikom planiranja potreba građana u ovom području osigura da se tim uslugama mogu koristiti i osobe s invaliditetom.

f) Uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovni obrazovni sustav

Zakonske odredbe omogućuju jedinicama lokalne i regionalne samouprave da uklanjaju diskriminatorna postupanja u pristupu obrazovanju kroz stvaranje uvjeta za uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovni sustav obrazovanja i to osiguravanjem prijevoza, arhitektonski pristupačnog okruženja, te, ukoliko je potrebno, asistenata u nastavi kao i drugih vidova podrške.

g) Zapošljavanje

Preporučili smo da se ne smije zanemariti radni potencijal osoba s invaliditetom. Uz sustavni rad na osiguranju pristupačnosti, uključenost u redovni obrazovni sustav i pružanje usluga podrške, stvorit će se preduvjeti za aktivni doprinos osoba s invaliditetom. Također smo naglasili da je važno zaposliti osobe s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, ali i da je potrebno podržavati rad zaštitnih radionica u onim sredinama gdje radionice unatoč teškoj situaciji i dalje posluju te da ih lokalna sredina podupre osiguravanjem poslova kroz postupke rezervirane javne nabave.

h) Zdravstvena zaštita

Podsjetili smo da je kvaliteta zdravstvene zaštite mnogim osobama s invaliditetom od presudne važnosti. Stoga je nužno omogućiti dovoljno financijskih sredstava za održavanje zdravstvenih ustanova čiji je osnivač jedinica regionalne/lokalne samouprave kao i poduzimanje mjera radi unaprjeđenja zdravstvene zaštite stanovništva. Nakon upućene preporuke jedinicama lokalne i regionalne samouprave zaprimili smo odgovore svih županija ali ne i općina i gradova. Ističemo sljedeće primjere: Koprivničko-križevačku županiju, Primorsko-goransku županiju i Karlovačku županiju, te navodimo neke od gradova i općina.

**Grad Koprivnica, Koprivničko-križevačka županija, naveo je kako su sredstva u iznosu od 1,121,250.00 kn u 2013. godini namijenili provođenju programa, mjera i aktivnosti isključivo za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom u sljedećim ustanovama: COOR „Podravsko sunce“ - predškolski odgoj djece i teškoćama u razvoju, COOR „Podravsko sunce“ – osnovnoškolski odgoj djece s teškoćama u razvoju, COOR „Podravsko sunce“-logopedska pomoć djeci s govornim smetnjama i teškoćama u čitanju i pisanju, COOR „Podravsko sunce“ - škole plivanja, OŠ „Antun Nemčić Gostovski“ Koprivnica i OŠ „Braće Radića“ Koprivnica, za usluge pomoći i njege u kući, fizikalne terapije u kući, prijevoza osoba s invaliditetom te, savjetovalište za obitelji djece s teškoćama u razvoju. Također su naveli kako su sredstva u iznosu od 4.805.600,00 kn u 2013. godini namijenili provođenju programa, mjera i aktivnosti koje se značajno odnose na djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom u sljedećim ustanovama: prehrana u Gradskoj kuhinji, udruge građana iz područja zdravstva i socijalne skrbi, projekt „Zdravi grad“ Koprivnica, troškovi liječenja građana, program zapošljavanja u javnim radovima, stambeno zbrinjavanje stradalnika Domovinskog rata, izgradnja i rekonstrukcija prometnica, staza i dr. (uklanjanje arhitektonskih prepreka).**

**Općina Kostrena, Primorsko-goranska županija, navela je kako u proračunu za 2013. godinu ima predviđena sljedeća sredstva: unutarinja rampa za invalide, Narodna čitaonica Sv. Lucije 83.500,00 kn; vanjska rampa za invalide, Narodna čitaonica Sv. Lucije 150.000,00 kn; Kućna njega - pravo na kućnu medicinsku njegu ostvaruje se kao besplatno korištenje dodatnog postupka kućne medicinske njege, i to do 20 postupaka njege mjesečno. Ovo pravo su tijekom 2012. godine koristile 3 odrasle osobe i 1 dijete., Kućnu medicinsku njegu pruža pravna ili fizička osoba registrirana za obavljanje ove djelatnosti za što se izdvaja 35,000.00 kn. Do sada je Općina financirala prijevoz dvoje djece s posebnim potrebama u Centar za odgoj i obrazovanje no u 2013. godini te troškove snosi**

Ministarstvo. Ostalih zahtjeva za financiranje prijevoza osoba s posebnim potrebama nije bilo. 7.000,00 kn dano je kao pomoć osobama s posebnim potrebama. U 2012. godini bila su dva zahtjeva za asistentom u nastavi i oba su odobrena, kao i u prethodnoj godini te je isto planirano i u 2013. godini. U proračunu se osigurava iznos u nastavi na godišnjoj osnovi u iznosu od 110.000,00kn. Za pomoć humanitarnim i civilnim udrugama kroz financiranje programa udruga osoba s invaliditetom koje omogućuju njihovo djelovanje u cilju unaprjeđenja kvalitete života osoba s invaliditetom izdvojeno je, 9,000.00 kn.

**Grad Karlovac, Karlovačka županije**, navodi kako ima dobru suradnju i partnerstvo u provođenju projekata sa Savezom udruga osoba s invaliditetom Karlovačke županije kao i s drugim udrugama koje se bave potrebama osoba s invaliditetom. U proračunu je planirana pozicija: Tekući projekti – Izdaci za financiranje projekata iz fondova u okviru programa suradnje E-a i drugim fondovima. U Gradu Karlovcu postoje dvije liste za dodjelu gradskih stanova u najam:, opća lista i lista za mlade na kojima se nalaze i osobe s invaliditetom a koje, pored redovnih bodova temeljem Pravilnika o najmu stanova, ovisno o postotku invaliditeta dobivaju i dodatne bodove. U pripremi je projekt ugradnje dizala u zgradu gradske uprav za što je u proračunu za 2013. godinu planirano 275,000.00 kn. U suradnji s Karlovačkom županijom Grad Karlovac osigurao je financijska sredstva u iznosu od 30,000.00 kn za nabavu osobnog automobila za potrebe Saveza udruga osoba s invaliditetom Karlovačke županije kao i kupnju drugog prilagođenog kombi vozila za potrebe osoba s invaliditetom u iznosu od 50,000.00 kn. Grad Karlovac kroz stvaranje uvjeta (osiguravanjem prijevoza, arhitektonski pristupačnog okruženja i financijskom potporom za potrebe asistenata u nastavi osiguravanjem proračunske pozicije od 150,000.00kn) čini maksimalno na uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovni sustav obrazovanja.

## **PREPORUKE U PODRUČJU ZAPOŠLJAVANJA**

### **Preporuka za ujednačavanje postupanja područnih ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje**

U protekloj godini zaprimili smo više pritužbi osoba s invaliditetom na postupanje nekih javnopravnih tijela koja rješenja o postotku tjelesnog oštećenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO) nisu priznavala kao dokaz invaliditeta. U većini slučajeva radilo se o područnim uredima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u pitanjima priznavanja prava na prednost pri zapošljavanju. Naime, područni uredi su ova rješenja smatrali nerelevantnim dokazom invaliditeta u slučajevima kada se invaliditet nije mogao utvrditi sukladno članku 3., točka 6. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Zbog neprovedivosti spomenute odredbe koja proizlazi iz činjenice da uredi državne uprave nadležni za socijalnu skrb u praksi ne utvrđuju invaliditet i smanjenu radnu sposobnost niti su osnovali tijela vještačenja, osobe kojima je uslijed znatnih zdravstvenih oštećenjima umanjeno ili promijenjeno funkcioniranje ne bi smjele imati negativne posljedice ako svoj invaliditet ne mogu dokazati po drugoj osnovi (kao primatelji naknade do zaposlenja u sustavu socijalne skrbi ili kao civilni invalidi rata i HRVI) –. Negativni učinci ove godinama tolerirane pravne praznine donekle su se ublažavali tako da je HZMO za potrebe korisnika izvan sustava mirovinskog osiguranja provodio vještačenja te donosio rješenja o postotku tjelesnog oštećenja koja su se uzimala kao dokaz invaliditeta u postupcima ostvarivanja prava, odnosno povlastica izvan sustava mirovinskog osiguranja. Međutim, neka tijela odriču pravo na status invaliditeta osobama s rješenjima o tjelesnom oštećenju pa i u slučajevima kada je riječ o 100%-om tjelesnom oštećenju postavljajući im time ozbiljne zapreke za ostvarivanje određenih prava s osnove invaliditeta. Kako se ne bi određenu kategoriju osoba s utvrđenim tjelesnim oštećenjem stavilo u nejednaki položaj, ispravno je rješenja o tjelesnom oštećenju koja je donio HZMO-a priznavati kao relevantan dokaz invaliditeta do donošenja propisa koji će ovo pitanje urediti na jasan i nedvosmislen način te uspostavom sustava vještačenja radu procjene invaliditeta. U prilog ovome navodimo činjenicu da se određena prava po posebnim zakonima i drugim propisima (kao što su oslobađanje od plaćanja cestarine, porezne olakšice, pravo na znak pristupačnosti) priznaju isključivo na temelju rješenja HZMO-a.

Kako osobe s invaliditetom (odnosno osobe s tjelesnim oštećenjem) ne snose krivnju zbog manjkavosti zakonske regulative, nedorečenosti ili neprimjenjivosti zakona u praksi, smatramo da se u tom slučaju treba direktno primjenjivati Konvencija o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, MU br. 11/03 Konvencija 159) koja u članku 1. stavku 1. daje definiciju osobe s invaliditetom:

1. U Svrsi ove Konvencije, izraz „osoba s invaliditetom,“ označava pojedinca koji ima znatno smanjene izgleda osigurati i zadržati odgovarajuće zaposlenje i napredovati u tom zaposlenju zbog tjelesnog ili duševnog oštećenja priznatog u skladu s propisima. .

Upravo je ovaj članak Konvencije bio temelj za donošenje vrijedećeg Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05) čija se nefunkcionalnost ogleda u činjenici da nije osnovano tijelo koje bi temeljem vještačenja ocjenjivalo tko je osoba s invaliditetom.

S obzirom na različitost u postupanju pojedinih područnih ureda preporučili smo Središnjoj službi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje da u slučajevima nedoumica tko se ima smatrati osobom s invaliditetom, a u cilju ujednačavanja postupanja iste upute na mogućnost izravne primjene spomenute Konvencije kao višeg propisa.

## **PREPORUKE U PODRUČJU MIROVINSKOG OSIGURANJA**

### ***Preporuka radi smanjivanja troškova vještačenja postotka tjelesnog oštećenja koja se naplaćuje vanjskim korisnicima (korisnicima izvan sustava mirovinskog osiguranja)***

Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, Središnjoj službi uputili smo preporuku da se osobe s invaliditetom (tjelesnim oštećenjem) koje se vještače radi ostvarivanja prava izvan sustava mirovinskog osiguranja oslobode plaćanja troškova utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja (vještačenja). Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom javljaju se udruge osoba s invaliditetom i pojedinci pritužujući se na iznos koji moraju plaćati osobe s invaliditetom u postupku vještačenja postotka tjelesnog oštećenja zbog prava koje žele ostvariti izvan sustava mirovinskog osiguranja (pravo na besplatan prijevoz autocestama, pravo na znak pristupačnosti, carinske povlastice, porezne olakšice i dr.).

Naime, Odlukom Upravnog vijeća Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje o cijenama usluga vanjskim korisnicima utvrđeno je da samo vanjski korisnici, odnosno svi oni koji nisu u sustavu osiguranja plaćaju 305,00 kn za dobivanje rješenja, dok oni koji privređuju, odnosno nalaze se u sustavu mirovinskog osiguranja, ne plaćaju nikakvu naknadu za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja. Vidljivo je da je plaćanje obavezno za one osobe koje najčešće nemaju sredstava za podmirenje takvih troškova pogotovo jer znamo da su to u većini slučajeva nezaposlene osobe i osobe koje nemaju financijska sredstva niti za podmirivanje svojih primarnih potreba.

Na temelju navedenog, predložili smo da se i te osobe oslobodi plaćanja troškova vještačenja utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja radi ostvarivanja prava izvan sustava mirovinskog osiguranja U svom odgovoru Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Središnja služba, navodi da, prema Odluci o cijenama usluga vanjskim korisnicima Upravnog vijeća Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, klasa:1 40-13/99-01/2607, urbroj: 341-99-01/99-6 od 4. lipnja 1999., Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje obavlja i usluge vještačenja i donošenja rješenja radi ostvarivanja prava i beneficija izvan sustava mirovinskog osiguranja, po sljedećim cijenama:

1. Vještačenje i donošenje rješenja o tjelesnom oštećenju za potrebe porezne uprave - 305,00 kn.
2. Vještačenje i donošenje rješenja o tjelesnom oštećenju za potrebe oslobađanja od carine za uvoz automobila - 305,00 kn.
3. Vještačenje i donošenje rješenja o potrebi pomoći i njege radi oslobađanja od carine za uvoz automobila - 305,00 kn.
4. Prethodni postupak o visini svote za dokup staža osiguranicima iz članka 12. Zakona o mirovinskom osiguranju - 250,00 kn,
5. Usluge za poslove kompletiranja spisa mirovinskog osiguranja s izračunom mirovinske osnovice, s tim da se cijena usluge povećava za 8,00 kn za svaki daljnji zahtjev za izračun, - 250,00 kn.

Ova odluka izmijenjena je Odlukom o izmjeni Odluke o cijenama usluge vanjskim korisnicima, klasa: 041-01-05-02/5, urbroj: 341-99-01/01-05/9 od 26. srpnja 2005. i Odlukom o izmjeni Odluke o cijenama usluge vanjskim korisnicima, klasa: 041-01-05-02/8, urbroj: 341-99-01/01-05/9 od 10. studenoga 2005. kojima je proširen krug usluga vještačenja i donošenja rješenja o tjelesnom oštećenju radi ostvarivanja prava i beneficija izvan sustava mirovinskog osiguranja, i to za:

1. potrebe ostvarivanja prava na znak pristupačnosti po cijeni od - 305,00 kn i za
2. potrebe oslobađanja od plaćanja administrativnih pristojbi pri korištenju zdravstvene zaštite po cijeni od - 305,00 kn.

Iz Zavoda naglašavaju da se: „postupak utvrđivanja i donošenja rješenja o tjelesnom oštećenju ne vodi radi ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja, već radi ostvarivanja određenog prava izvan sustava mirovinskog osiguranja pa tu uslugu Zavod naplaćuje prema navedenoj Odluci Upravnog vijeća Zavoda koja je i sada na snazi.“

Također, na kraju ističu da je „u međuvremenu donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (NN, br. 76/12) i novi Statut Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (NN, br. 117/12) kojima će se mijenjati način obavljanja poslova medicinskog vještačenja, a u tijeku su i druge promjene u postupcima vještačenja za koje je nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih, pa će se u okviru tih postupaka razmotriti i mogućnost da se osobe s invaliditetom oslobode plaćanja usluge vještačenja i donošenja rješenja radi ostvarivanja prava izvan sustava mirovinskog osiguranja“ kao što smo i predložili.

#### ***Preporuka za povećanje naknade zbog tjelesnog oštećenja***

Prema člancima 56. - 59. Zakona o mirovinskom osiguranju (dalje ZOMO) (NN, br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10 i 61/11) naknada zbog tjelesnog oštećenja je pravo koje se može ostvariti samo u slučaju ozljede na radu ili profesionalne bolesti, bez obzira na to utječe li određeno tjelesno oštećenje na invalidnost ili ne. Tjelesno oštećenje utvrđuje se u rasponu od 30% do 100%, prema posebnim listama, a naknada se određuje u fiksnim svotama za svaki stupanj oštećenja.

Posljednjom *Odlukom o osnovici za određivanje naknade zbog tjelesnog oštećenja i o usklađivanju novčanih naknada zbog tjelesnog oštećenja* (NN, br. 104/09) osnovica iznosi 1.162,24 kn. Prema čl. 58. ZOMO-a naknada se ne isplaćuje u cjelokupnom iznosu osnovice, već se isplaćuje u određenom postotku, tako da se može ostvariti najviše 40% od osnovice (464,90 kn). S obzirom na to da je propisano da se za 100% tjelesno oštećenje koje je posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti dobiva samo 40% osnovice, najveći iznos koji se može ostvariti po osnovi naknade za tjelesno oštećenje je 464,90 kn. s obzirom na to da veoma rijetko vještaci Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje utvrđuju da je cjelokupno tjelesno oštećenje posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti, najveći broj invalida rada prima naknadu u simboličnom iznosu između 139,47 kn i 278,94 kn. Zbog težine tjelesnog oštećenja, odnosno gubitka, bitnijeg oštećenja ili znatnije onesposobljenosti pojedinog organa ili dijelova tijela, otežano im je izvođenje svakodnevnih uobičajenih aktivnosti, a naknada koju primaju ne može podmiriti povećane troškove koje proizlaze iz invaliditeta ni zadovoljiti specifične potrebe vezane uz invaliditet.

S obzirom na sve izneseno Ministarstvu rada i mirovinskog sustava predložili smo izmjenu članka 58. Zakona o mirovinskom osiguranju koja bi osigurala povećanje naknade za tjelesno oštećenje.

## **PREPORUKE U PODRUČJU ODGOJA I OBRAZOVANJA**

### ***Preporuka u vezi školovanja učenika s teškoćama u razvoju***

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta uputili smo preporuku u kojoj smo naveli kako temeljem odredbi Zakona o odgoju i obrazovanju proizlazi *obaveza donošenja podzakonskih akata* kojima će se između ostalog detaljnije urediti ovo područje. Prije svega, to se odnosi na pravilnik kojim treba definirati vrste teškoća na temelju kojih učenik ostvaruje pravo na *primjerene programe* školovanja i *primjerene oblike pomoći* (č. 65. Zakona). Rok za njegovo donošenje je godinu dana od stupanja na snagu ovog Zakona (čl.164.), a taj je rok već odavno istekao. Vrijedeći pravilnici o određivanju oblika

obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju su iz 1991. g. i nisu primjereni te ne osiguravaju ostvarivanje jednakih prava svih učenika u općem obrazovnom sustavu. Stoga Ministarstvu predlažemo što hitnije donošenje primjenjivih podzakonskih akata koji će jasno definirati realne i izvedive oblike potpore za učenike s teškoćama u razvoju. Također, preporučili smo da se za svako dijete s teškoćama u razvoju osigura kvalitetna priprema za njegovo uključivanje u redovni sustav obrazovanja korištenjem svih raspoloživih resursa na razini škole, zajednice i državnih institucija i službi. Navedeno treba riješiti sustavno, odnosno definirati odredbama podzakonskih akata. Ne manje važno jest osigurati *infrastrukturnu potporu* učenicima s teškoćama u razvoju – školu bez arhitektonskih barijera, prilagođene udžbenike, pomagala, opremu, prijevoz i ostalo. Nedostatak potrebnih podzakonskih dokumenata otežava i proces upisa učenika s teškoćama u srednju školu te proces osiguravanja odgovarajućih programa, kao i primjenu *Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole*. Posebno je velike prigovore roditelja izazvala Odluka za školsku godinu 2011./2012., kojom učenicima s teškoćama u razvoju upis u odgovarajuću školu ovisi o odluci ravnateljice škole, a nije im, kao do sada, omogućen izravan upis.

### ***Preporuka za osnivanje dodatne vrtičke grupe za djecu s poremećajima iz autističnog spektra u Dječjem vrtiću „Bajka“***

Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba upućena je preporuka za osnivanje dodatne vrtičke grupe. Području predškolskog odgoja i obrazovanja dajemo posebnu važnost smatrajući da se upravo u toj fazi polažu temelji stvarne inkluzije djece i za potpunu uključenost djece s teškoćama u razvoju u kasnijim obrazovnim i razvojnim fazama. Jednako tako, Ured kontinuirano prati teško stanje i položaj osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra u Hrvatskoj prihvaćajući da je riječ o vrlo složenom neurološko-biološkom poremećaju koji primarno utječe na komunikaciju i socijalnu interakciju postavljajući vrlo visoke zahtjeve i roditeljima i stručnjacima. Sva dosadašnja istraživanja i znanja o autizmu idu u prilog potrebi da se posebno strukturira specifični odgojno-obrazovni rada male skupine u najranijim razvojnim fazama i unutar redovitih predškolskih ustanova. DV „Bajka“ kao prva predškolska ustanova s višegodišnjim profesionalnim interesom i iskustvom uključivanja djece s poremećajima iz autističnog spektra prepoznat je kao vrtić koji, uvažavajući specifičnosti ovog vrlo složenog poremećaja, postiže zavidne rezultate i postignuća u pedagoškom djelovanju i provođenju ranog tretmana ove kategorije djece. Upravo zbog posebno educiranih, ali i motiviranih stručnjaka Ministarstvo obrazovanja znanosti i sporta je ovom vrtiću, na inicijativu Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta verificiralo poseban program rada namijenjen stručnoj podršci djeci s poremećajima iz autističnog spektra i njihovim roditeljima. Uredu pravobraniteljice se obratilo više zabrinutih roditelja djece sa spomenutim poremećajima čijim zahtjevima za uključivanje djece upravo u ovu ustanovu neće biti moguće udovoljiti. Naime, unatoč spremnosti, stručne profiliranosti i uspješnosti u izvedbi specijaliziranih programa primjerenih ovoj kategoriji djece te dobrim prostornim uvjetima, DV „Bajka“ nema dostatne stručne kapacitete za uključivanje većeg broja djece s ovim poremećajima. Zahtjevima za upis ove djece u sljedeću pedagošku godinu Dječji vrtić „Bajka“ može udovoljiti samo na način da se formira dodatna skupina sa posebnim programom namijenjenim djece s ovim složenim poremećajem što prema očitovanju samog vrtića iziskuje zapošljavanje jednog stručnjaka s potrebnim specijaliziranim edukacijama. Uzimajući u obzir pogodnost uvjeta kojima raspolaže DV „Bajka“, vjerujemo da stručno osnaživanje ovog vrtića osnivanjem posebne skupine predstavlja razumnu prilagodbu za djecu koja bi bez te mogućnosti ostala bez prijeko potrebnog stručnog tretmana u razvojnoj fazi u kojoj samo primjereno strukturirano pedagoško djelovanje donosi dobre rezultate. Stoga smo preporučili da se u suradnji s DV „Bajka“ razmotri mogućnost formiranja dodatne odgojne skupine za uključivanje djece s poremećajima iz autističnog spektra.

### ***Preporuka radi smještaja u dom studenata s invaliditetom***

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta sukladno Odluci o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima studentskih centara i učeničkim domovima u RH za akademsku godinu 2012/2013.g., u točki 1.12. kriterija navodi da „pravo izravnog prijema u studentski dom imaju



studenti s invaliditetom od 1. do 5. kategorije (iznad 50% tjelesnog oštećenja) invalidnosti... status ovih studenata dokazuje se rješenjem o postotku tjelesnog oštećenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje“. Prema našem iskustvu, ovo predstavlja problem studentima koji se ranije nisu vještačili u sustavu mirovinskog osiguranja, s obzirom da to nije „primarni“ sustav u okviru kojega djeca/učenici/studenti s invaliditetom ostvaruju svoja prava. Jedini sustav u okviru kojeg djeca s teškoćama u razvoju, budući studenti ostvaruju svoja prava je eventualno sustav socijalne skrbi, u okviru kojega mogu ostvariti pravo na osobnu invalidninu ili doplatak za pomoć i njegu u punom opsegu, ukoliko se radi o osobama s teškim ili težim invaliditetom, prema kriterijima iz Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima (NN, br. 64/02,105/07, 145/11). Prema sadašnjem zakonskom uređenju invaliditeta, ne postoji „rješenje o invalidnosti“, u smislu neke „potvrde“ ili „svjedodžbe“ o invaliditetu. Svaki od sustava utvrđuje na poseban način, sukladno potrebi tog sustava, postojanje vrste ili težine invaliditeta. Zbog potreba upisa i ostvarivanja drugih studentskih prava s osnova invaliditeta, studenti s težim ili teškim invaliditetom utvrđenim u sustavu socijalne skrbi koji temeljem toga ostvaruju pravo na osobnu invalidninu ili doplatak za pomoć i njegu u punom opsegu, trebaju proći kroz još jedan postupak vještačenja. Rješenje o postotku tjelesnog oštećenja koje se dobiva unutar sustava mirovinskog osiguranja budući studenti nemaju razloga zatražiti ranije budući da pitanje smještaja rješavaju tek nakon što upišu fakultet. S obzirom da se traženo rješenje dobiva nakon posebnog postupka vještačenja, taj postupak ne može biti dovršen do isteka natječaja za smještaj u studentski dom. Treba reći da cijeli postupak i vještačenje za osobu predstavlja i dodatni materijalni izdatak. Stoga smo predložili da se uskladi navedena Odluka o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima za upis studenata s invaliditetom sa zakonskim odredbama koje definiraju invaliditet u sustavu socijalne skrbi koji je primarni sustav vještačenja invaliditeta u učeničkoj i studentskoj dobi. Uz postotak tjelesnog oštećenja predlažemo da se kao kriterij ugrade i prava ostvarena u sustavu socijalne skrbi – pravo na osobnu invalidninu i doplatak za pomoć i njegu u punom opsegu, kao ona koja ostvaruju osobe s teškim i težim invaliditetom. Takav bi se način dokazivanja invaliditeta trebao priznavati do završetka procesa ustrojavanja jedinstvene liste oštećenja i jedinstvenih tijela vještačenja, te procesa ujednačavanja različitih kriterija unutar različitih sustava skrbi.

Navedenim izmjenama bi se olakšalo ostvarivanje prava na smještaj u studentski dom i ostalih prava koja studenti ostvaruju s osnove invaliditeta na jednaki način za sve studente s istom razinom invaliditeta.

#### ***Preporuka u vezi školovanja učenika s teškoćama, zakonska regulativa***

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta upućena je preporuka u kojoj pravobraniteljica za osobe s invaliditetom navodi kako su se tijekom 2012. godine obraćali roditelji učenika s teškoćama u razvoju zbog poteškoća u osiguravanju primjerenog programa školovanja, te primjerenih oblika pomoći u redovnom sustavu obrazovanja. Postupajući po navedenom prijavi kršenja prava učenika s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je zaprimila i veliki broj očitovanja odgojno-obrazovnih ustanova, kao i njihovih osnivača.

Napomenuli smo da je o poteškoćama inkluzivnog obrazovanja pravobraniteljica upućivala nadležnom Ministarstvu svoje preporuke i ranijih godina, već nakon što su istekli zakonom definirani rokovi za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata kojima bi se ovo područje pobliže uredilo. Sada, gotovo tri godine nakon donošenja Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, broj pritužbi i obraćanja ovom Uredu ukazuju da je nužno hitno na jedinstveni način urediti područje školovanja učenika s teškoćama u razvoju. O nacrtima podzakonskih akata koje smo do sada dobivali nismo dali pozitivno mišljenje zato što određeni prijedlozi nisu bili napisani sukladno pravilima nomotehnike, bili su u velikoj mjeri nejasni, a rješenja nerealna i neracionalna. Predlagali smo da propisi koji reguliraju školovanje učenika s teškoćama u razvoju trebaju jasno definirati vrstu i stupanj teškoća te sukladno tome vrstu programa u koji se učenik uključuje, vrstu potrebnih oblika potpore učeniku, njihov opseg i intenzitet njihova korištenja, te postupak utvrđivanja i odlučivanja, praćenja i evaluacije učinaka i postignuća inkluzivnog obrazovanja te eventualno revidiranja odluka.

Oblici potpore trebaju biti realni, s jasno definiranim zaduženjima i ulogom svih čimbenika. Također smo smatrali važnim definirati obavezu organiziranja odgovarajuće stručne pripreme za rad s djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama svih nastavnika razredne i predmetne nastave, odnosno djelatnika škole. Ova obvezujuća odredba bila bi vrlo značajna sa stanovišta interesa djeteta kao i društva u cjelini, jer obavezom da ih se sustavno i ciljano educira/informira/osposobi, oni postaju aktivni učesnici i nositelji ovog procesa, a ne samo „primatelji stručne pomoći“. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ima saznanja da u nekim školama postoji otpor prema dolasku vanjskih stručnjaka koji pomažu u procesu školovanja učenika s teškoćama, primjerice na temelju ostvarenog prava na integraciju prema Zakonu o socijalnoj skrbi. Stoga smo posebno predložili što hitnije definiranje obaveze financiranja oblika potpore učenicima, posebno pomoćnika u nastavi, kroz podzakonske akte ili izmjenom zakona.

## **PREPORUKE U PODRUČJU PRISTUPAČNOSTI**

### ***Preporuka Nacionalnim parkovima i Parkovima prirode***

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku i zatražila očitovanje nacionalnih parkova i parkova prirode u svrhu dobivanja informacija, ali i osvještavanja istih o važnosti pristupačnosti parkova i pratećih objekata osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i drugih pomagala. Očitovalo se šest nacionalnih parkova i devet parkova prirode. Više u području Pristupačnost.

### ***Preporuka radi osiguranja pristupačnosti područnog ureda HP Karlovac***

Prateći medijske napise Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom saznala je kako još uvijek veći broj poštanskih ureda nema osigurane elemente pristupačnosti za osobe s invaliditetom. U novinskom članku u rujnu objavljeni su informacije o tome kako su osobe s invaliditetom s područja Karlovačke županije u više navrata ukazivale na prepreke na koje nailaze prilikom dolaska u objekte u kojima se nalaze poslovnice Hrvatske pošte. Unatoč teškoj gospodarskoj situaciji, smatramo kako je nužno osobama s invaliditetom kao i svim drugim građanima omogućiti jednaku dostupnost usluga i jedno od temeljnih prava za osobe s invaliditetom, a to je pravo na pristupačnost. Stoga smo preporučili da se poslovnice Hrvatske pošte učine pristupačnim te da se u suradnji s lokalnim udrugama osoba s invaliditetom utvrde načini kako bi ti troškovi bili što manji a kvaliteta izvedbe najbolja.

U nastavku se nalazi odgovor HP Karlovac: *Hrvatska pošta obavlja svoju djelatnost u ukupno 1042 poštanska ureda diljem Republike Hrvatske. Recentnije smo uredili 15-ak poštanskih ureda, prilikom čega su poduzete sve zakonom propisane radnje za svladavanje arhitektonskih barijera. Trenutno je u izradi projektna dokumentacija za preuređenje 11 poslovnica kojom se osigurava mogućnost pristupa osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Realizacija navedenih investicija je predviđena u 2013. godini. Među navedenim lokacijama je i PU 47000 Karlovac. HP je trenutno u fazi izrade plana poslovanja i budžetiranja sredstava za period 2013.-2015., te se i prilikom izrade istog vodi briga o uklanjanju arhitektonskih barijera.*

*Prosječna cijena za prilagodbu svake pojedine lokacije je cca 100.000 kn, jer ista podrazumijeva izradu pristupne rampe ili ugradnju podizne platforme, prilagodbu ulaznih vrata, rekonstrukciju vjetrobrana ukoliko je moguća, ako zbog ograničenja prostora vjetrobran nije moguće povećati, tako da mu dubina bude min. 240 cm, zbog osiguravanja povoljnih mikroklimatskih uvjeta prisiljeni smo ugrađivati zračnu zavjesu. Isto tako, u poslovnicama u kojima imamo 3 ili više šaltera, jedan se prilagođava osobama smanjene pokretljivosti, a za slabovidne se osobe ugrađuju taktilne površine u pod. Hrvatska pošta je javna institucija koja je na usluzi građanima cijele Republike Hrvatske, te u svakom segmentu nastojimo pružati usluge koje zadovoljavaju sve naše korisnike, u okviru mogućnosti.*

### ***Preporuka radi imenovanja predstavnika osoba s invaliditetom kao obaveznog člana Povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda građevine***

Neostvarivanje pristupačnosti je povreda ustavnog prava na jednakost, a također predstavlja i diskriminaciju osoba s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta.

S obzirom na potrebu osiguranja članka 28. Zakona o prostornom uređenju i gradnji (NN br. 76/07, 38/09, 55/1, 90/11 i 50/12.) te pozivajući se na članak 259. svim gradovima (pročelnicima Odjela za prostorno uređenje, gradnju i zaštitu okoliša) uputili smo preporuku da zbog ispunjavanja uvjeta nesmetanog pristupa i kretanja u građevini osobama smanjene pokretljivosti, kao obaveznog člana povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda tijelo graditeljstva nadležno za izdavanje uporabne dozvole imenuje osobu s invaliditetom na prijedlog udruge osoba s invaliditetom s područja županije.

Ovu preporuku temeljimo na iskustvu onih županija i gradova koji u svom Povjerenstvu za tehnički pregled građevine imaju predstavnika udruge osoba s invaliditetom s područja te županije, odnosno grada i koji su učinili velike pomake u osiguranju pristupačnosti za osobe s invaliditetom kako u građevinama javne i poslovne namjene, tako i stambenim i stambeno-poslovnim zgradama. Jedan od pozitivnih primjera je i grad Vinkovci, Vukovarsko-srijemska županija. Do sada smo zaprimili mali broj očitovanja gradova i županija koje su većim dijelom prihvatile našu preporuku te u svojim povjerenstvima za obavljanje tehničkog pregleda građevina kao člana povjerenstva imenovali i osobu s invaliditetom koju su predložile udruge s područja županije.

### ***Preporuka radi provođenja akcije kontrole poštovanja znaka pristupačnosti***

Svim savezima osoba s invaliditetom uputili smo prijedlog odnosno preporuku koja se odnosi na kontrolu znaka pristupačnosti. Znak pristupačnosti se na žalost aktivnih osoba s invaliditetom najčešće koristi kao „obiteljski znak“ koji služi za besplatno parkiranje, odnosno zdrave osobe u obitelji osobe s invaliditetom znak zlouporabljaju. znaka pristupačnosti od strane. Savezima smo prosljedili pozitivnu inicijativu vezanu uz kontrolu korištenja znaka pristupačnosti koje su u svojim sredinama provele - Udruga PINO u suradnji s djelatnicima Prve postaje Policijske uprave Splitsko-dalmatinske županije i Društvo osoba s invaliditetom Pula u suradnji s Postajom prometne policije Pula, Službom za gospodarstvo Ureda državne uprave u Istarskoj županiji, Prometnim redarstvom Grada Pule te Pula parkingom. Navedeno smo istaknuli kao pozitivne primjere poboljšanja položaja osoba s invaliditetom prilikom parkiranja na parkirališna mjesta koja su za njih predviđena (označena žutom bojom), te preporučili da kroz međusobni dogovor i koordinaciju pojedine udruge samostalno ili u suradnji s drugim udrugama kontaktiraju Ministarstvo unutarnjih poslova, policijsku upravu na njihovu području te također pokrenu akciju „Kontrole poštivanja znaka pristupačnosti“.

## **PREPORUKE U PODRUČJU SOCIJALNE ZAŠTITE**

### ***Preporuka vezana uz osobe s invaliditetom u sustavu socijalne skrbi***

S obzirom da je Zakonom o ustrojstvu i djelokrugu ministarstva i drugih središnjih tijela državne uprave (NN, br. 150/11), djelokrug rada ranijeg Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti početkom 2012. godine objedinjen, istaknuli smo kako je taj trenutak dobar temelj da se područje skrbi i zaštite osoba s invaliditetom uredi na cjelovit, dosljedan i kvalitetniji način. Tom prigodom uputili smo određene prijedloge, informacije o dosadašnjim aktivnostima Ureda i preporuke kako bismo upoznali nadležno ministarstvo s inicijativama iz ranijeg razdoblja. Ministarstvu socijalne politike i mladih uputili smo preporuku u kojoj naglašavamo kako Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prati i promiče prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, te sukladno toj obvezi poduzima niz aktivnosti usmjerenih na kvalitetniju implementaciju odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u pravni sustav Republike Hrvatske i praksu nadležnih institucija. Također, pravobraniteljica ima obavezu o stanju zaštite prava osoba s invaliditetom izvijestiti Sabor RH kroz svoje izvješće, te je Ministarstvo obavijestila o korištenju mrežne stranice radi detaljnijeg informiranja o ovoj problematici. Od početka rada Ureda pravobraniteljice, iz podataka o zaprimljenim upitima,

pritužbama i prijedlozima koje se odnose na osobe s invaliditetom, najveći broj otpada na područje socijalne skrbi - ne samo na područje socijalnih naknada, nego i usluga u zajednici, de/institucionalizaciju, pitanje pravne zaštite, ljudskih prava i dr.

***Preporuka radi reorganizacije rada u centrima za socijalnu skrb te ulogi centara za socijalnu skrb***

Potaknuti velikim brojem pritužbi građana s invaliditetom u preporuci smo se osvrnuli na posljedice nove organizacije rada u centrima za socijalnu skrb, kojom su uvedeni prijemni ured, odjel za novčane naknade, odjel za djecu, mladež i obitelj, te odjel za odrasle osobe. Prema iskustvu građana koji se pritužuju pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, novim ustrojem centara za socijalnu skrb, poslove vezane uz zaštitu prava djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom ne rade više specijalizirani socijalni radnici, kao što je ranije bila praksa, nego socijalni radnici u pojedinim odjelima po teritorijalnom principu. Centrima za socijalnu skrb nezadovoljne su osobe s invaliditetom, njihove udruge, suradne institucije i službe. Novim ustrojem centara za socijalnu skrb vrlo su nezadovoljni i sami djelatnici socijalne skrbi s kojima smo imali priliku razgovarati prilikom redovitih obilazaka ustanova socijalne skrbi. Pozitivne zakonske norme koje se odnose na ovlaštenja i ulogu centara za socijalnu skrb propisuju da djelatnost socijalne skrbi obuhvaća mjere i programe potpore pojedincu/obitelji radi ublažavanja, sprječavanja i otklanjanja uzroka i stanja socijalne ugroženosti, unapređenja kvalitete života i osnaživanje u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i aktivnog uključivanja u društvo. Odredbama je utvrđena obaveza stručnih djelatnika da se svakoj osobi mora dati informacija o pravima i uslugama koje mogu pridonijeti zadovoljavanju osobnih potreba i poboljšanju kvalitete života u zajednici; da stručnjaci centra procjenjuju potrebe korisnika i planiraju pružanje socijalnih usluga; potiču, predlažu i usklađuju aktivnosti na lokalnoj razini te potiču, organiziraju i provode aktivnosti u svrhu sprječavanja i suzbijanja socijalnih i osobnih problema. Usluga savjetovanja i pomaganja u obitelji obuhvaća sve oblike stručne pomoći pri prevladavanju obiteljskih poteškoća, te uključuje intenzivnu podršku obitelji u krizi i dugoročni rad sa članovima obitelji, pri čemu smo *naglasili da su ove usluge za osobe s invaliditetom gotovo od najveće važnosti tijekom trajanja tretmana*. To znači da socijalni radnik u radu s korisnikom ima više složenih i zahtjevnih uloga (uloge podrške, osnaživanja, zagovaranje, motiviranja i koordiniranja), koji, kad se radi o osobama s invaliditetom, predstavlja temelj kvalitetnog stručnog rada. Socijalni radnik dužan je pružiti korisniku sve oblike savjetovanja, usmjeravanja i pomaganja u obitelji; on ima savjetodavno-terapijsku i socijalno-edukativnu ulogu u radu s obiteljima u krizi u cilju unapređivanja obiteljskih odnosa, a u svojem radu dužan je surađivati s drugim pružateljima usluga u zajednici i osobama koje mogu utjecati na obitelj. Prema našem mišljenju, sve ove uloge i obaveze socijalni radnici ne mogu izvršiti s obzirom na postojeći ustroj i kapacitete kojima raspolažu. Posebno to nije moguće ukoliko se radi o socijalnom radniku koji nije upoznat s problematikom osoba s invaliditetom. Sve pritužbe osoba s invaliditetom upućene ovom Uredu odnose se na nedostatak upravo ovih usluga koje očekuju od svojeg socijalnog radnika, a za koje on mora biti dodatno educiran. Temeljno obrazovanje nije socijalnom radniku dovoljno za rad s osobama s invaliditetom. Socijalni radnik treba u ovom području dodatna znanja i informacije o vrstama invaliditeta, specifičnim potrebama, postojećim resursima socijalnih usluga u zajednici i dr. ta znanja i informacije dobiva isključivo kroz rad s ovom kategorijom korisnika, neformalno učenje i cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje. Svi ovi argumenti odnose se na jednak način i na rad s osobama lišenim poslovne sposobnosti koje su također vrlo specifična i zahtjevna kategorija korisnika, posebno u svjetlu novog pristupa ovom pitanju sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Svi drugi zadaci koji stoje pred centrima za socijalnu skrb a odnose se na sudjelovanje u donošenju socijalnog plana u područnoj samoupravi, predlaganje mjera unapređenja socijalne politike i drugi predviđeni Zakonom o socijalnoj skrbi, otežano će se izvršavati ukoliko se specijalizacijom stručnjaka za pojedina područja ne osigura kvalitetniji uvid u specifičnost problematike pojedine kategorije osoba koje se za pomoć, uslugu ili ostvarivanje prava obraćaju centrima za socijalnu skrb. U više centara za socijalnu skrb doznali smo o realnoj nemogućnosti izvršenja svih postavljenih zadataka. S obzirom na navedeno, predložili smo da se centre za socijalnu skrb reformirana način da se zadrži specijalizacija stručnih radnika koji će biti posebno dodatno neformalno, ali i formalno educirani za rad s

pojedinom kategorijom korisnika. Isto tako smo smatrali nužnim da se radi uspješnosti izvršavanja svih ovlasti i zadataka centri za socijalnu skrb dodatno ojačaju suradnjom ili reorganizacijom obiteljskih centara ili na drugi način.

#### ***Preporuka radi osiguranja usluge osobnog asistenta***

S obzirom na veliku važnost usluge osobnog asistenta kao izravne potpore neovisnom življenju i uključenosti osoba s najtežim stupnjem invaliditeta preporučili smo Ministarstvu socijalne politike i mladih da se ova usluga osigura što većem broju osoba s najtežim invaliditetom te ukazali na probleme na koje nailaze osobe s invaliditetom, asistenti kao i udruge koje su nositelji projekta osobnog asistenta. Također smo predložili da se unatoč limitiranim sredstvima razmotri mogućnost uključivanja dodatnog broja korisnika koji već sada „čekaju na listama“ jer imaju najviši stupanj invaliditeta, a radi se o osobama koje ne mogu udovoljavati osnovnim životnim potrebama bez asistencije. Do kraja izvještajnog razdoblja nismo upoznati s mišljenjem Ministarstva.

#### ***Preporuka vezana uz deinstitucionalizaciju osoba s invaliditetom smještenih u domovima socijalne skrbi***

Ministarstvu socijalne politike i mladih preporučeno je da nastaviti započeti proces deinstitucionalizacije korisnika iz domova socijalne skrbi te intenzivira aktivnosti u procesu razvoja usluga u zajednici kako bi se za osobe s mentalnim oštećenjima, ali i drugim kategorijama osoba s invaliditetom, što prije omogućilo aktivno sudjelovanje u životu zajednice.

Više i detaljnije o aktivnostima pravobraniteljice vezano uz ovo područje možete pronaći u dijelu izvješća „Neovisno življenje i uključenost u zajednicu“.

#### ***Prijedlozi vezani uz Nacionalni program promicanja i zaštite ljudskih prava 2013. – 2016.***

Pravobraniteljica je sudjelovala u izradi Nacionalnog programa promicanja i zaštite ljudskih prava 2012.-2015. u ljeto 2011. i ponovno u 2012. godini u prijedlogu novog Nacrta. Uz pregled stanja ljudskih prava osoba s invaliditetom ukazala je na raskorak između onoga što je proklamirano u međunarodnim i nacionalnim dokumentima, deklaracijama i ugovorima i stvarnog stanja koji se ogleda u mnogim područjima. Uz ocjenu stanja predložila je ciljeve te mjere i aktivnosti za njihova ostvarenja u područjima u kojima se najviše očituje nejednakost. Ta područja su: pristupačnost, mobilnost, odgoj i obrazovanje, rad i zapošljavanje, zdravstvena zaštita, primjereni životni standard i socijalna zaštita, neovisno življenje i uključenost u zajednicu, mirovinsko osiguranje, pravosuđe i jednakost pred zakonom. Nacionalni program 2013.-2016. nije donesen do kraja 2012. godine.

#### ***Prijedlozi vezani uz Zakon o suzbijanju diskriminacije***

U Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o suzbijanju diskriminacije, s Konačnim prijedlogom zakona, P.Z.E. br. 145, predložili smo slijedeće: *br i s a t i* članak 5. koji glasi: „U članku 8. iza stavka 1. dodaje se stavak 2. koji glasi: “(2) Ovaj Zakon ne primjenjuje se na uređivanje prava i obveza iz Obiteljskog zakona.“ Obrazloženje: U članku 6. Konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o suzbijanju diskriminacije u točki 10. predlagatelj predlaže iznimku od zabrane diskriminacije u pogledu uređivanja prava i obveza iz Obiteljskog zakona. I postojeći Zakon o suzbijanju diskriminacije („NN“ br. 85/08.) također sadrži ovu iznimku (čl. 9. st. 2. toč. 10.), nešto drugačije stipuliranu, koja glasi: “stavljanje u nepovoljniji položaj pri uređivanju prava i obveze iz obiteljskog odnosa kad je to određeno zakonom, a osobito u cilju zaštite prava i interesa djece, što mora biti opravdano legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala, kao i pogodovanju braku u skladu s odredbama Obiteljskog zakona.“. Predlagatelj izmjena i dopuna Zakona o suzbijanju diskriminacije u dijelu koji se zove: „1. Ocjena stanja“ navodi: „... Europska unija poziva Republiku Hrvatsku na dovršavanje usklađivanja zakonodavstva u tom području, osobito u odnosu na iznimke od načela zabrane diskriminacije...“. U dijelu koji se zove: „2. Osnovna pitanja koja se uređuju Zakonom“ predlagatelj navodi: „Zaključno je navedeno da se iznimka od zabrane diskriminacije u Zakonu, koja se odnosi na mogućnost stavljanja u nepovoljniji položaj na temelju obiteljskih odnosa, čini preopćenitom te da bi se trebala temeljiti na istinskom uvjetu za obavljanje posla, odnosno

postojanju zakonitog cilja ili razmjernosti i nužnosti mjera.“. Primjedbe i komentari Europske unije (Europske komisije) su da je gore citirana iznimka iz čl. 9. st. 2. toč. 10. postojećeg Zakona o suzbijanju diskriminacije preopćenita. Mišljenja smo da ukoliko je nešto preopćenito da to onda treba konkretizirati odnosno sažeti, suziti. Što je učinio predlagatelj Zakona?; On je (temeljem sugestija Europske komisije) u Konačnom prijedlogu zakona (članak 6. točka 10.) sažeo postojeću iznimku od zabrane diskriminacije tako da bi ona sada trebala glasiti: „kod stavljanja u nepovoljniji položaj pri uređivanju prava i obveza uređenih Obiteljskim zakonom, a osobito u svrhu legitimne zaštite prava i dobrobiti djece, zaštite javnog morala i pogodovanja braku, pri čemu upotrijebljena sredstva moraju biti primjerena i nužna.“. Pored toga, iz nama potpuno neshvatljivih razloga, predlagatelj člankom 5. Konačnog prijedloga zakona dodaje novi stavak 2. u članak 8. postojećeg Zakona o suzbijanju diskriminacije, a koji glasi: „Ovaj Zakon ne primjenjuje se na uređivanje prava i obveza iz Obiteljskog zakona.“. Europska komisija znači sugerira, da je iznimka iz čl. 9. st. 2. toč. 10. postojećeg Zakona o suzbijanju diskriminacije preopćenita, predlagatelj vrši korekciju iste, no u isto vrijeme uvodi (člankom 5.) *novu* iznimku kojom isključuje od primjene cijeli Zakon o suzbijanju diskriminacije na uređivanje svih prava i obveza iz Obiteljskog zakona.

Predlagatelj uvođenje ove *nove* iznimke u obrazloženju uz članak 5. obrazlaže, citiramo: „Dopunom članka 8. također je izvršeno usklađivanje Zakona s Direktivom Vijeća 2000/78/EC od 27. studenog 2000. godine. Naime, navedena Direktiva izričito navodi kako njezin sadržaj ne utječe na nacionalne zakonodavne odredbe koje se tiču bračnog statusa te pogodnosti koje proizlaze iz bračnog statusa te se u tom smislu predlaže uređenje kako je navedeno.“. Pri tome, predlagatelj očito zaboravlja na činjenicu da Obiteljski zakon pored instituta braka regulira i čitav niz drugih instituta od kojih su najvažniji skrbništvo i posvojenje. Ukoliko bi prijedlog odredbe iz članka 5. Konačnog prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o suzbijanju diskriminacije bio usvojen to bi značilo da recimo, osobe s invaliditetom koje se u postupku lišavanja poslovne sposobnosti (stavljanje pod skrbništvo) smatraju diskriminiranim ne bi mogle pozvati na Zakon o suzbijanju diskriminacije jer se taj Zakon više neće primjenjivati na uređivanje prava i obveza iz Obiteljskog zakona koji regulira i institut skrbništva. Ista je stvar i s institutom posvojenja kao i s drugim institutima koje regulira Obiteljskog zakona (npr. uzdržavanje). Mišljenja smo da je odredba iz članka 5. Konačnog prijedloga zakona o izmjenama i dopuna Zakona o suzbijanju diskriminacije diskriminatorska u odnosu na sve građane, pa tako i one s invaliditetom na koje se primjenjuje ili će se u budućnosti primjenjivati instituti koje regulira Obiteljski zakon jer se postupanja državnih i drugih tijela, pravnih i fizičkih osoba temeljena na Obiteljskom zakonu više neće moći propitivati razlozima diskriminacije po Zakonu o suzbijanju iste. Prijedlog je usvojen, a članak 5. brisan.

### ***Zakon o javnom okupljanju***

#### ***Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju***

Ministarstvo unutarnjih poslova RH izradilo je Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju, P.Z. br. 58 te isti uputilo u parlamentarnu proceduru. Hrvatski sabor je nakon prvog čitanja 27. travnja 2012. zaključio raspravu o predmetnom Prijedlogu zakona te istoga dana na 4. sjednici donio zaključak o prihvaćanju istog s time da se sve primjedbe, prijedlozi i mišljenja upute predlagatelju radi pripreme Konačnog prijedloga zakona. Slijedom navedenog, predložili smo da se dopuni čl. 1. (novi) st. 4. na način da se pored propisanih pravaca dolaska sudionika mirnog okupljanja i javnog prosvjeda na prostor Trga sv. Marka propiše i pravac(i) kojim na prostor Trga sv. Marka mogu doći i sudionici mirnog okupljanja i javnog prosvjeda koji su *osobe s invaliditetom*. Obrazloženje: Čl. 1. (novi) st. 4. glasi: „Dolazak sudionika mirnog okupljanja i javnog prosvjeda na prostor iz stavka 1. podstavka 6. ovoga članka dozvoljen je od Šetališta Josipa Jurja Strossmayera i Stuba Ivana Zakmardija, ulicom Dverce i Čiolometodskom ulicom.“ Šetalište Josipa Jurja Strossmayera od strane Mesničke ulice počinje stepenicama i kao takvo nije pristupačno osobama s invaliditetom za dolazak na Trg sv. Marka radi mirnog okupljanja i javnog prosvjeda. Što se tiče, Stuba Ivana Zakmardija kao što naziv i govori, radi se o stubama odnosno stepenicama, pa ni taj pravac dolaska na Trg sv. Marka radi mirnog okupljanja i javnog prosvjeda osobama s invaliditetom nije pristupačan.

Stoga smo predložili dopuniti čl. 1. (novi) st. 4. Prijedloga zakona na način da se propiše pravac(i) kojim na prostor Trga sv. Marka mogu doći i sudionici mirnog okupljanja i javnog prosvjeda koji su *osobe s invaliditetom*. Također smo napomenuli kako Zagrebačka uspinjača nije adekvatno rješenje. Prijedlog je usvojen.

#### Konačni prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju

U Konačnom prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju, predložili smo u članku 1. zadnjem stavku iza riječi: „Kamenite ulice“ brisati točku i dodati riječi: „, odnosno ulice M. Mesnića preko ulice A.G. Matoša.“

Obrazloženje: Uvažavajući činjenicu što je predlagatelj izmjena i dopuna ovog Zakona između dva čitanja istog u Hrvatskom saboru dopunio članak 1. još jednim (zadnjim) stavkom tek prethodno predloženu dopunu predmetnog (zadnjeg) stavka smatramo cjelovitim rješenjem za osobe s invaliditetom i osobe s teškoćama u kretanju koje se žele mirno okupiti i javno prosvjedovati na prostoru Trga sv. Marka, a iz svih onih razloga koje smo naveli uz Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju. Ovaj prijedlog nije usvojen.

#### **Nacrt prijedloga Zakona o dopunama Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji**

S obzirom da gospodarska kriza najteže pogađa one najslabije, mišljenja smo da svaka restrikcija usmjerena na umanjivanje ili gubitak nekih prava i povlastica dodatno otežava položaj osobama s invaliditetom. Učinak medija, prvenstveno radija i televizije za osobe s invaliditetom ne ogleda se samo u podizanju kvalitete života, nego su za brojnu kategoriju osoba s invaliditetom ovi mediji nerijetko jedini dostupan način edukacije, informiranja i u pomanjkanju komunikacije – predstavljaju zamjenu za socijalnu isključenost simuliranjem stvarnih odnosa na različitim razinama života. Smatramo da plaćanje radiotelevizijske pristojbe ne bi smjela predstavljati prepreku u ostvarivanju ove važnosti medija za osoba s invaliditetom. Uvažavajući navedeno, ali i veliko osiromašenje osoba s invaliditetom, predložili smo da se Zakonom o HRT-u u cijelosti ili djelomično regulira ova povlastica u smislu potpunog oslobađanja od plaćanja radiotelevizijske pretplate.

#### **Ugovor između Hrvatske radiotelevizije i Vlade RH za razdoblje od 1. siječnja 2013. do 31. prosinca 2017.**

Polazeći od uloge HRT-a kao medija koji prema članku 2. Ugovora „*promiče javne vrijednosti i interese, uvažava interese javnosti te za svoje djelovanje odgovara javnosti*“ dali smo komentare, primjedbe i prijedloge na Ugovor.

Smatramo da HRT treba utjecati na takvu promjenu društvene svijesti u kojoj je nedvosmisleno da svaka osoba ima urođeno ljudsko dostojanstvo, pri čemu treba poštovati osobnu autonomiju osoba s invaliditetom te njihova prava na slobodu odabira prema osobnim sklonostima, a ne prema diskriminatornim odrednicama. Predlagali smo da se u Ugovor (između Programa za djecu i mlade i Promotivnog programa) uvrsti tekst zasebnog članka koji se temelji na načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. To znači da se svaki pojedinac treba prihvaćati kao sudionik društvenog poretka kome svi ravnopravno pripadaju te u koji svi daju ulog prema svojim najboljim sposobnostima i mogućnostima.

Naime, programi HRT-a konceptualno bi se trebali postaviti tako da kontinuirano potiču stvaranje društvenih uvjeta u kojima vlada načelo jednakosti i poštivanja različitosti omogućavajući prilagodbu u prilagodbi uvjeta i prakse specifičnim potrebama osoba s invaliditetom. U tom smislu treba odrediti da će HRT tjedno proizvoditi emisiju namijenjenu osobama s invaliditetom (neovisno o uzrocima invaliditeta) određene minutaže i to u najgledanijem terminu. Budući da se osobe s invaliditetom izrijeком u Ugovoru spominju uglavnom kada se govori o programu sporta i sportskih aktivnosti, smatramo da postoji opravdana bojazan da podrazumijevanje kako one pripadaju općoj populaciji ili manjinskim skupinama kojima su ciljano namijenjeni različiti sadržaji, ne daje jamstva da će u odabiru programa biti ravnopravno zastupljene u svim područjima te da će dobiti potrebnu vidljivost u društvu. S obzirom da osobe s invaliditetom imaju potrebe i interese jednake svima koje zadiru u sva područja života, ali i specifičnosti koje proizlaze iz pojedinih vrsta i stupnjeva njihovog

invaliditeta, Ugovorom bi trebalo precizirati konkretnu usmjerenost programskih sadržaja na način da se osigura kontinuirana jednakopravna zastupljenost osoba s invaliditetom u svim područjima, ali i mogućnost njihovog aktivnog i interaktivnog sudjelovanja kroz specijalizirane emisije u kojima bi se aktualno raspravljalo o svim implikacijama invaliditeta s usmjerenošću na poticanje kreativnih sposobnosti i razvoj preostalih potencijala. Stoga bi Ugovorom trebalo razraditi konkretne mjere iz članka 8 i 21. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (*podizanje razine svijesti javnosti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, vezano uz invaliditet i osobe s invaliditetom, kao i promicanje poštivanja njihovih prava i dostojanstva; borbu protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi; podizanja svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom*).

Kako bi se osiguralo ostvarenje prava osoba s invaliditetom na slobodu izražavanja i mišljenja, uključujući i slobodu traženja, dobivanja i prenošenja informacija i ideja potrebno je *poticati sredstva javnog priopćavanja da svoje usluge učine pristupačnim osobama s invaliditetom*.

Budući da usluge Hrvatske radiotelevizije u većini nisu pristupačne osobama s oštećenjem vida i sluha, predložili smo dopunu Ugovora na sljedeći način:

1. *HRT će za gluhe osobe prilagođavati emisije informativnog, religijskog i ostalog programa prevođenjem na znakovni jezik ili titlom, s obavezom da se udio takvih emisija povećava s unaprijed utvrđenom dinamikom prilagođavanja.*

2. *za slijepo osobe prilagođavat će se i pojedine emisije dokumentarnog programa strane proizvodnje i druge emisije na način da se titlovani tekstovi i druge ispisane poruke na ekranu interpretiraju čitanjem t.j. govorom.*

Obrazloženje: Svjedoci smo da se strani dokumentarni programi prilagođavaju našem tržištu na način da se dio govornog teksta prikaže titlovanjem a dio čitanjem naratora. Na taj način je ovaj program kao cjelina, nepristupačan i za slijepo i za gluhe osobe. Osim toga, mnoge poruke i informacije u raznim kontakt emisijama pa i onima namijenjenim osobama s invaliditetom ispišu se na dnu ekrana što je slijepim osobama nepristupačan oblik obavijesti. Nedopustivo je primjerice da i u takvim emisijama koje su namijenjene osobama s invaliditetom kontakt telefon na koji se gledatelji mogu javiti bude samo napisan a ne i izgovoren. Ovim prijedlogom usmjerava se pozornost HRT-a i na ovaj problem.

Također smo predložili da se u čl. 60 doda kako je HRT dužan objavljivati obavijesti za javnost u hitnim situacijama na prilagođen način tako da ga mogu razumjeti gluhe i slijepo osobe. U čl. 74. iza Paraolimpijske igre predložili smo da dodati Olimpijske igre gluhih i Specijalna olimpijadu mentalno retardiranih (s obzirom da se u Zakonu o sportu koristi ta terminologija).

Smatramo da bi upravo ovim Ugovorom trebalo regulirati i oslobađanje od plaćanja mjesečne pristojbe pa smo predložili novi članak 102a koji bi glasilo „*Plaćanja mjesečne pristojbe u smislu ovog Ugovora oslobađaju se slijepo, gluhe i gluhoslijepo osobe te druge osobe s invaliditetom prema odluci Vlade RH*“.

Prijedlog oslobađanja plaćanja pristojbe gore navedenim kategorijama temeljimo na činjenici da one ne mogu konzumirati usluge radija i televizije osim u vrlo malom broju programa koji su prilagođeni potrebama gluhih, slijepih i gluhoslijepih osoba pa nije pravično da im se ovakva usluga javne televizije nudi pod komercijalnim uvjetima.

Obrazloženje: Kada se radi o osobama s invaliditetom, oslobađanje obveze plaćanja pretplate treba uvažiti uzimajući u obzir mogućnost praćenja TV programa te važnost praćenja TV programa za osobe koje vrlo rijetko ili nikada ne izlaze iz svoga stana i nemaju uobičajenu komunikaciju sa zajednicom.

Ugovorom svakako treba definirati dinamiku kojom će se sadržaji ovih medija učiniti pristupačnima slijepima, gluhim i gluhoslijepim osobama, ali i osobama kojima je zbog primarnog oštećenja otežano razumijevanje informacija ili određenih tema koje su od važnosti za osobe s invaliditetom.

### ***Odluka o dopuni odluke o utvrđivanju visine mjesečne pristojbe koja se plaća HRT-u za 2012.***

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je više pritužbi osoba s invaliditetom na Odluku Vlade o dopuni Odluke o utvrđivanju visine mjesečne pristojbe koja se plaća HRT-u za 2012.



godine. Pritužitelji smatraju da su ovom Odlukom stavljeni u nepovoljniji položaj u odnosu na „osobe s invaliditetom I. i II. grupe (100 % invaliditeta) koji primaju invalidske naknade kao ratni ili mirnodopski vojni invalidi ili invalidi policije“ jer je uzela uzrok nastanka invaliditeta kao kriterij za oslobađanje plaćanja mjesečne pristojbe koja se plaća HRT za 2012. godinu. Stoga je od Ministarstva kulture zatraženo pojašnjenje ovih kriterija. Odgovor nije stigao do kraja izvještajnog razdoblja.

### ***Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima***

Ured pravobraniteljice dao je u više navrata mišljenje o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima. Upozorili smo da se među navedenim ciljevima s kojima se procjenjuju važnosti sadržaja neprofitnih elektroničkih publikacija čija će se proizvodnja i objavljivanje sukladno neprepoznatoj važnosti poticati sredstvima Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija ne nalaze ciljevi na koje se RH obvezala potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a koji su sadržani u članku 8. Konvencije. Predložili smo da se u članku 3. Zakona o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima izmijeni članak 64. Zakona o elektroničkim medijima na način da se, uz ostale navedene ciljeve, uvrste i sadržaji osobito važni za osobe s invaliditetom na način kako to propisuje Konvencija o pravima osoba s invaliditetom: *podizanje razine svijesti javnosti vezano uz invaliditet i osobe s invaliditetom, kao i promicanje poštovanja njihovih prava i dostojanstva; borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom; podizanje svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom.*

Navedeni prijedlog smo obrazložili navodeći da su osobe s invaliditetom jedna od najranjivijih skupina hrvatskog društva, izložena čestom kršenju ljudskih prava, društvenoj isključenosti i marginalizaciji. Jedan od značajnijih čimbenika koji doprinose takvom stanju je nedostatak informacija osoba s invaliditetom o njihovim pravima i načinima njihova ostvarivanja, ali i nedostatak informacija šire zajednice o sposobnostima osoba s invaliditetom koja dovode do predrasuda i stereotipa. U drugom prijedlogu naveli smo da se u članku 64. unese odredba koja kaže da će se: *sredstva Fonda dodjeljivati nakladnicima televizije i/ili radija te pružateljima neprofitnih elektroničkih publikacija za prenošenje sadržaja koji su pristupačni osobama s invaliditetom.* Drugi prijedlog smo obrazložili navodeći kako Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 21. Sloboda izražavanja i mišljenja te pristup informacijama obvezuje države potpisnice na: *poticanje sredstava javnog priopćavanja, uključujući i pružanje informacija putem interneta, da svoje usluge učine pristupačnima osobama s invaliditetom.* Ovo se posebice odnosi na osobe sa senzoričkim invaliditetom (osobe oštećena vida i sluha), odnosno osobe drugim vrstama oštećenja koje za posljedicu imaju nemogućnost primanje sadržaja i informacija vizualno, odnosno slušno. Prijedlozi Ureda su prihvaćeni djelomično.

### ***Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom***

Kako se do početka 2012. godine nije pristupilo izmjeni Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je Ministarstvu rada i mirovinskog sustava uputila prijedloge i preporuke iz prethodnih razdoblja (više se može pogledati u godišnjim izvještajima za 2010. i 2011. godinu o radu Ureda pravobraniteljice). Smatramo da je ono što je u pojedinom zakonu neprovedivo, istodobno i protuustavno. Kako bi se ostvarilo temeljno ustavno načelo vladavine prava, kao i načelo pravne sigurnosti, zakon mora predvidjeti djelotvorna sredstva za ostvarenje ciljeva koji su u njemu deklarirani i to u određenom roku. Ukoliko toga nema, zakon ostaje samo deklaratorne naravi što je protivno temeljnim načelima vladavine prava i pravne sigurnosti.

Do kraja izvještajnog razdoblja pokrenuto je niz postupaka za izmjene i donošenje novog Zakona kojim bi se trebala regulirati i urediti sva sporna pitanja i problemi sadašnjeg zakona u području profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom.

### ***Prijedlog za davanje vjerodostojnog tumačenja odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom***

S obzirom da se pojam osobe s invaliditetom sukladno navedenom Zakonu različito tumačio od strane državnih tijela, Odboru za rad, mirovinski sustav i socijalno partnerstvo Hrvatskog sabora uputili smo prijedlog za davanje vjerodostojnog tumačenja odredbi članka 2. članka 3. i članka 4. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05), odnosno tko se sve smatra osobom s invaliditetom po navedenom zakonu, te kojim dokumentom to svojstvo dokazuje. Trenutno važeći Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05) je u mnogim svojim odredbama nedorečen i u stvarnosti nefunkcionalan na što smo već ukazivali našim prijedlozima za izmjenu odnosno donošenje novog zakona Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva. Zbog nedostataka važećeg zakona osnovana je pri Ministarstvu rada i mirovinskog sustava radna skupina koja priprema tekst novog zakona. Praksa ukazuje na ozbiljan problem na koji nailaze osobe s invaliditetom, a taj je da razna tijela javne vlasti različito tumače navedene odredbe zakona koje se tiču pojma osobe s invaliditetom. U svom prijedlogu pozvali smo se i na definiciju osobe s invaliditetom iz Konvencije o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, MU br. 11/03) Konvencija 159.), koja u svom članku 1. stavku 1. daje sljedeću definiciju osobe s invaliditetom: „1. U svrhu ove Konvencije, izraz »osoba s invaliditetom« znači pojedinca čiji su izgledi osiguravanja i zadržavanja odgovarajućeg zaposlenja i napredovanja u okviru njega znatno smanjeni zbog propisno priznatog tjelesnog ili duševnog oštećenja. 2. (...)“

### ***Izmjena članka 121. Zakona o mirovinskom osiguranju (“Narodne novine”, broj 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07 – Odluka USRH, 79/07, 35/08, 40/10 - Odluka USRH, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)***

U 2010. godini predlagali smo tada nadležnom Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva da se izmjenom stavka 3. članka 122. tadašnjeg Zakona o mirovinskom osiguranju (“Narodne novine”, broj 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07 – Odluka USRH, 79/07, 35/08, 40/10 - Odluka USRH, 121/10) (dalje ZOMO) osiguranici mirovinskog osiguranja u pravu na povrat nezakonito stečenih novčanih primanja/davanja izjednače s davateljem osiguranja Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO).

U odgovoru od 16. veljače 2011. od strane Ministarstva obaviješteni smo da će se u cilju usklađivanja sa Zakonom o općem upravnom postupku („Narodne novine“ br. 47/09) (dalje ZUP) nakon cjelovite analize ZOMO-a izmijeniti i navedeni članak 122. ZOMO-a.

Nakon toga, u službenom glasniku „Narodnim novinama“ broj 61/11 od 03.06.2011. objavljen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju u kojem su člankom 7. navedenog zakona izbrisani stavci 1., 2. i 3. članka 122. ZOMO-a.

Tim izmjenama ne samo da nije uvažen naš prijedlog jer osiguranici nisu izjednačeni u svojim pravima na povrat nezakonito stečenih novčanih sredstava s nositeljem osiguranja Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje (odnosno još uvijek su u neravnopravnom, diskriminirajućem položaju), već je ukinut i stavak 1. članka 122. koji je davao određena prava osiguranicima, odnosno mogućnost da se pravomoćno rješenje može izmijeniti novim rješenjem ako je prvim rješenjem povrijeđen zakon ili opći akt na štetu osiguranika, odnosno osigurane osobe. Na ovaj način te su osobe uskraćene za svoja mirovinska primanja, a ujedno i zakinute u odnosu na sve one osobe kojima je uredno po zakonu obračunata i isplaćena mirovina. Stoga smo predložili izmjene i dopune Zakona o mirovinskom osiguranju, odnosno članka 121. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava nije uvažilo naš prijedlog.

### ***Izmjena Obiteljskog zakona***

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Programom ujedinjenih naroda za razvoj, Hrvatska (UNDP) i Pravosudnom akademijom, a pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi organizirala je 4. i 5. listopada 2011. g stručni skup pod nazivom „**Poslovna sposobnost i skrbništvo u Hrvatskoj – raskorak između prakse i Konvencije o pravima osoba s**

**invaliditetom**". Na skupu je sudjelovalo oko 340 sudionika. Sudjelovali su socijalni radnici i pravnici centara za socijalnu skrb koji rade na poslovima skrbništva, stalni sudski vještaci koji vještače u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti, suci izvanparničnih odjela općinskih sudova koji u prvom stupnju odlučuju o lišenju poslovne sposobnosti, članovi udruga za zaštitu prava osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima, predstavnici državnih tijela – Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, predstavnici državnih tijela i pravobraniteljskih ureda iz RH i zemalja iz regije.

Ovaj je skup organiziran sa ciljem upoznavanja stručnjaka u Republici Hrvatskoj sa nužnošću prihvaćanja zaokreta u pristupu osobama s invaliditetom, a posebno onima s mentalnim i intelektualnim oštećenjima, a koje je donijela UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom - drugačijeg shvaćanja instituta skrbništva koji je tradicionalno razumijevan kao zaštita osoba koje same nisu u mogućnosti štiti svoja prava i interese. U cilju zaštite osobe, činjenicom lišenja poslovne sposobnosti, te se osobe onemogućava u donošenju gotovo svih odluka, pa čak i onih kojima ni na koji način ne mogu naštetiti sebi i/ili drugima. Nova paradigma sadržana u čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nalaže obavezu državi potpisnici da „poduzme odgovarajuće mjere usmjerene na osiguravanje potrebne pomoći osobama s invaliditetom za ostvarivanje poslovne sposobnosti“. Prema anketnom ispitivanju centara za socijalnu skrb koje je u 2010. godini proveo Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u Hrvatskoj je gotovo 17.000 osoba lišeno poslovne sposobnosti (prema sadašnjim podacima za 2011.g. radi se o 18.000 osoba). Kad se pogleda struktura opsega lišavanja, dobivamo podatak da je oko 90% osoba lišeno poslovne sposobnost u potpunosti, te da se institut djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti gotovo uopće ne primjenjuje.

Stoga su svrha i ciljevi skupa bili:

1. upoznati stručnjake koji rade s osobama s invaliditetom i sudjeluju u postupcima koji prethode pokretanju postupka za lišenje poslovne sposobnosti, kao i u samom postupku lišenja, odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, njezinim značenjem i dužnošću primjene u svakodnevnom radu
2. unaprijediti praksu postupanja kako bi se postiglo da se i uz primjenu pozitivnih propisa što manje zadire odnosno ograničava temeljna ljudska prava osoba s invaliditetom
3. ukazati nadležnim institucijama na potrebu izmjene zakonodavstva i reforme cijelog instituta skrbništva, odnosno njegova zamjene sustavom odlučivanja uz podršku.

Nakon skupa od strane predavača kao i sudionika doneseni su i neki konkretni zaključci o tome kako unaprijediti praksu i u kojem smjeru krenuti u reformu sustava.

Najznačajniji cilj ovog skupa bilo je upućivanje poruke predstavnicima nadležnih ministarstava o nužnosti izmjena sadašnjeg Obiteljskog zakona u dijelu koji se odnosi na skrbništvo nad punoljetnim osobama. Promjena zakona podrazumijeva transformaciju instituta skrbništva sa odredbama UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, o čemu su gotovo svi stručnjaci – predavači na ovom skupu imali svoje prijedloge. Stoga smo preporučili Ministarstvu socijalne politike i mladih da osnuje radnu skupinu sastavljenu od stručnjaka, praktičara i predstavnika udruga te da kroz široku stručnu i javnu raspravu započne proces transformacije ovog sustava, kako bi se on zakonodavno i institucionalno ustrojio po principima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

### ***Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu***

Pravobraniteljica je na traženje Ministarstva socijalne politike i mladih dala mišljenje na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu. U dostavljenom mišljenju iskazano je protivljenje ukidanju instituta profesionalnog udomiteljstva jer bi isti institut omogućavao kvalitetniju i sveobuhvatnu skrb o osobama s invaliditetom izvan njihove primarne obitelji, ali i izvan institucije gdje je sada smješten veliki broj osoba s invaliditetom koji trebaju sveobuhvatnu skrb stručnjaka. Pravobraniteljica je podržala predloženu izmjenu propisa sukladno kojoj kao jedan od uvjeta za bavljenjem udomiteljstvom nije srednjoškolsko, već samo osnovnoškolsko obrazovanje. Predloženo je i da se briše odredba koja onemogućava osobama koje

nisu zaposlene i ne ostvaruju prihod veći za 70% od iznosa visine pomoći za uzdržavanje utvrđene Zakonom o socijalnoj skrbi bavljenje udomiteljstvom. Prijedlozi nisu uvaženi.

### **Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu**

Na traženje mišljenja vezano uz izmjene članka 14. Zakona o volonterstvu pravobraniteljica se izjasnila da, ukoliko je osoba djelomično lišena poslovne sposobnosti, a sklapanje ugovora o volontiranju, odnosno općenito sklapanje ovakve vrste pravnih poslova nije uključeno u opseg njezinog lišenja poslovne sposobnosti, ona ne treba suglasnost skrbnika ili centra za socijalnu skrb za sklapanje ugovora o volontiranju. Kod osoba koje su u potpunosti lišene poslovne sposobnosti ili onih koji su lišene djelomično, a opseg lišavanja uključuje i sposobnost sklapanja ugovora o volontiranju situacija je drugačija, ali također smatramo da nema opravdanja da bi se Zakonom propisala opća zabrana volontiranja. U slučajevima uključivanja osoba s invaliditetom, posebice onih lišenih poslovne sposobnosti potrebno poduzeti sve mjere kako bi se osiguralo da taj volonterski rad bude zasnovan na dobrovoljnosti, odnosno dobrovoljnom pristanku. Zbog toga predlažemo da se uredi sklapanje ugovora o volontiranju s osobom potpuno lišenom poslovne sposobnosti na način da ona sama potpisuje ugovor o volontiranju, uz prethodno dobiveno ovlaštenje skrbnika i uz mišljenje centra za socijalnu skrb, slično kao što sada Zakon o volonterstvu predviđa za maloljetnika starijeg od 15 godina. Za volontiranje osoba lišenih poslovne sposobnosti mogu se također uvesti neke dodatne zaštitne mjere kao što je to predviđeno za maloljetnike. Smatramo da ugovor o volontiranju svakako mora biti u pisanom obliku. Također je važno i za volontere lišene poslovne sposobnosti propisati i odredbu sukladno kojoj mogu prestati obavljati volonterske aktivnosti u bilo kojem trenutku, bez suglasnosti skrbnika. Osim članka 14. Zakona o volonterstvu, potrebno je sukladno gore navedenom mišljenju izmijeniti i članke 6. i 28. Zakona. U vrijeme pisanja izvješća nije donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu.

### **Preporuke dane na Nacrt prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi s konačnim prijedlogom Zakona**

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više navrata je u 2012. godini slao Ministarstvu socijalne politike i mladih preporuke radi izmjena Zakona o socijalnoj skrbi. U nastavku se nalazi jedno od tih mišljenja: *Članak 2. treba glasiti:* (1) Pojedini izrazi upotrijebljeni u ovom Zakonu imaju ovo značenje: 1. Samac je osoba koja nema obitelj i živi sama. 2. Obitelj čine bračni drugovi, djeca i drugi srodnici između kojih postoji obveza uzdržavanja koji zajedno žive, privređuju, odnosno ostvaruju prihode na drugi način i troše ih zajedno. 3. Jednoroditeljska obitelj je obitelj koju čine dijete/djeca i jedan roditelj.

Prijedloge smo obrazložili navodeći sljedeće: „Ako zajedno žive srodnici između kojih ne postoji obaveza uzdržavanja, tada njihovo zajedničko stanovanje ne podrazumijeva i zajedničko trošenje sredstava nekoga od njih. Npr. prema Nacrtu prijedloga Zakona kakav je sada, radno sposobna osoba ne bi imala pravo ostvarivanja pomoći za uzdržavanje ukoliko živi npr. s bakom korisnicom mirovine. Baka nije dužna uzdržavati radno sposobnog unuka, te joj se ta obveza ne može nametati samo zato što mu je npr. dozvolila da živi s njom u njezinom stanu. Ista situacija pojavljuje se i između braće i sestara, ili između roditelja i punoljetne, radno sposobne djece.

Ukoliko srodnici zajedno žive, to istovremeno ne znači i da zajednički privređuju i troše, niti postoji zakonska obaveza međusobnog uzdržavanja.“

*Članak 33.st.2. treba glasiti:* (2) Iznosi utvrđeni prema stavku 2. ovoga članka povećavaju se ako je korisnik: - potpuno radno nesposobna odrasla osoba koja živi sama za 50 % osnovice, - potpuno radno nesposobna odrasla osoba koja živi u obitelji za 30 % osnovice, - trudnica nakon 12 tjedana trudnoće i roditelja do 2 mjeseca nakon poroda za 50 % osnovice, - dijete samohranog roditelja i dijete s teškoćama u razvoju utvrđenim temeljem odredbi ovog Zakona - za 25 % osnovice.

U obrazloženju navedenog prijedloga smatramo da kod djece s teškoćama u razvoju postoje dodatne potrebe koje dovode do povećanih troškova, a time i do povećanog iznosa pomoći za uzdržavanje. To proizlazi iz čl.2.t.11. koji i definira postojanje povećanih potreba osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koje proizlaze iz njihovih oštećenja.

*Članak 47. treba glasiti:* (1) Centar za socijalnu skrb i služba nadležna za zapošljavanje dužni su međusobno surađivati u provođenju mjera socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika pomoći za uzdržavanje i naknade do zaposlenja.

(2) Način suradnje centara za socijalnu skrb i službe nadležne za zapošljavanje u provođenju mjera socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika prava na pomoć za uzdržavanje i naknade do zaposlenja sporazumom utvrđuju ministar nadležan za socijalnu skrb i ministar nadležan za rad.

(3) Za vrijeme korištenja prava na pomoć za uzdržavanje nezaposlena radno sposobna ili djelomično radno sposobna osoba dužna je prihvatiti zaposlenje u skladu s propisima o zapošljavanju i planom aktivnosti korisnika.

(3) Centar za socijalnu skrb dužan je službi nadležnoj za zapošljavanje dostaviti obavijest o priznatom pravu na naknadu do zaposlenja i pomoći za uzdržavanje za nezaposlenog radno sposobnog korisnika tih prava.

(4) Služba nadležna za zapošljavanje dužna je odmah, a najkasnije u roku 8 dana, obavijestiti centar za socijalnu skrb ukoliko se radno sposobni korisnik prava na pomoć za uzdržavanje zaposli, odbije ponuđeno zaposlenje, osposobljavanje prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju

U obrazloženju smo naveli kako primatelji naknade do zaposlenja također trebaju biti obuhvaćeni mjerama i programima socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika prava iz socijalne skrbi.

*Članak 66.* Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i ranije je predlagala da se osobna invalidnina ne umanjuje za ostvareni prihod. Osobna invalidnina je novčana naknada koja služi uključivanju u svakodnevni život u zajednici stoga je ona nadoknada za povećane specifične potrebe osobe s invaliditetom kako bi se njihov položaj izjednačio sa osobama bez invaliditeta. Prema tome se ova potpora ne bi trebala umanjivati za ostvareni prihod. Propisivanjem prava na osobnu invalidninu, neovisno o prihodu potaknulo bi se uključivanje osoba s invaliditetom u svijet rada, a ne kao što je bila dosadašnja praksa, namjernog prekida školovanja u svrhu ostvarivanja „sigurnije socijalne naknade“.

Nacrtom prijedloga Zakona osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između prihoda i imovine i iznosa osobne invalidnine, ali se u prihod ne uračunava mirovina do iznosa mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža.

Smatramo da umjesto riječi „mirovina“ treba stajati „prihod“, jer bi prema sadašnjem prijedlogu osobe koje ostvaruju plaću bile stavljene u neravnopravni položaj u odnosu na one koje ostvaruju mirovinu i što bi bilo demotivirajuće za uključivanje osoba s invaliditetom na tržište rada. Uvažavajući trenutne gospodarske prilike u zemlji, predlažemo da se u prihod iz st.2. ovog članka ne uračunava prihod do iznosa minimalne plaće u RH (trenutačno 2814,00 kn).

Ovaj bi prijedlog bio najbliži svrsi osobne invalidnine, kao prijelazno rješenje do donošenja Zakona o inkluzivnom dodatku.

*Članak 71 .st. 1. treba glasiti:* (1) Pravo na doplatak za pomoć i njegu u punom iznosu neovisno o uvjetima iz članka 68. stavka 2. podstavka 2. ovoga Zakona, ima: - osoba s težim invaliditetom, - osoba s težim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, - slijepa, gluha i gluhoslijepa osoba

U obrazloženju smo naveli kako sukladno zakonski definiranoj svrsi prava na doplatak za pomoć i njegu, smatramo da osoba koja je slijepa, gluhoslijepa ili gluha treba ostvariti pravo na doplatak za pomoć i njegu u punom opsegu, neovisno o приходima, te neovisno o činjenici osposobljenosti za samostalan život i rad.

*Članak 74. st. 2. treba glasiti:* (2) Pravo na status roditelja njegovatelja priznaje se jednom od roditelja djeteta s teškoćama u razvoju odnosno osobe s teškim invaliditetom (tjelesnim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim) zbog kojeg je u potpunosti ovisno o brizi druge osobe u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

U obrazloženju smo naveli kako Nacrt prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi ponovo u definiranju prava na status roditelja njegovatelja na neki način stavlja u povoljniji položaj nepokretne osobe u odnosu na one koji imaju neku drugu vrstu teškog invaliditeta zbog kojeg su u potpunosti ovisne o brizi, pomoći i njezi druge osobe.

Uvjetovanje postojanja više vrsta teških oštećenja diskriminira veliki broj osoba s najtežim invaliditetom. Kao primjer navodimo sljedeće kategorije osoba s invaliditetom koje sadašnja odredba

stavlja u nepovoljan položaj: npr. osoba s teškom mentalnom retardacijom može biti pokretna, ali nema sposobnost samostalnog korištenja funkcije kretanja, pa joj je potrebna briga kod izvršavanja najjednostavnijih radnji (npr. održavanje osobne higijene nakon toaleta, uzimanje hrane). Isto je kod npr. gluhoslijepe osobe koja se, unatoč očuvanosti organa za kretanje, ne može bez pomoći i brige druge osobe kretati izvan stana, komunicirati, davati i primati informacije, a unutar stana ne može obavljati najjednostavnije radnje i poslove. Ovo su samo najjednostavniji primjeri kod kojih se radi o složenim oštećenjima, a da te osobe, prema sadašnjoj formulaciji, ne bi mogle ostvariti pravo na obiteljskog njegovatelja.

Ponovo naglašavamo da se radi o diskriminaciji ukoliko samo osobe koje su nepokretne, bez ikakvih dodatnih uvjeta mogu ostvariti pravo na njegovatelja, dok druge osobe čije funkcioniranje je možda i više ograničeno, samo zato što su motorički pokretne, ne mogu ostvariti pravo na njegovatelja.

*Čl.74. st. 4. treba glasiti:* (3) Roditelju iz stavka 2. ovoga članka priznaje se pravo na status roditelja njegovatelja kada dijete s teškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom boravi manje od 4 sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga boravka.

(4) Roditelju iz stavka 2. ovoga članka priznaje se pravo na status roditelja njegovatelja kada dijete s poteškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom boravi u predškolskoj, školskoj ili zdravstvenoj ustanovi i više od 4 sata dnevno ukoliko mu za vrijeme tog boravka ili odmora učenika nije osigurana potrebna usluga pomoći i njege.

*Članak 79. st. 1. treba glasiti:* (1) Pravo na naknadu do zaposlenja ima radno sposobna osoba s invaliditetom kojoj je tjelesno, mentalno, intelektualno ili osjetilno oštećenje utvrđeno sukladno članku 65.st.4. i 191. ovoga Zakona, nakon završetka osnovnoškolskog, srednjoškolskog ili visokoškolskog obrazovanja, a najranije s navršениh 15 godina života, ukoliko se redovno prijavljuje na Zavodu za zapošljavanje.

U obrazloženju smo naveli kako sukladno ranijim odredbama Zakona o socijalnoj skrbi radna sposobnost nije bila uvjet za ostvarivanje prava na naknadu do zaposlenja.

S obzirom da se odredbama ovog Zakona potiče aktivnost korisnika prava iz socijalne skrbi (redovito javljanje na Zavod za zapošljavanje, prihvaćanje zaposlenja i sl.), za radno sposobne osobe s invaliditetom treba vrijediti isti princip. Kao dodatni argument ovom prijedlogu je činjenica da ova naknada tereti sredstva Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, kojima treba biti svrha poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom.

### **Pravilnik o stalnim sudskim vještacima**

Pravilnikom o stalnim sudskim vještacima („Narodne novine“, broj 88/08, 8/09, 126/11), u članku 11. stavku 5. propisano je kako „u postupku ponovnog imenovanja stalnog sudskog vještaka kao i postupku proširenja područja vještačenja već imenovanog sudskog vještaka, vještak ne daje prisegu i nije dužan obaviti stručnu obuku“.

Iz istoga članka proizlazi kako se vještak koji je jednom imenovan za vještaka više nikada ne mora ponovno obrazovati niti usavršavati, pa čak niti onda kada proširuje svoje područje vještačenja. Znamo da se u jednom radnom vijeku vještaka mijenjaju ne samo propisi i načela pojedinih zakona i postupaka, već i cijeli sustavi i uređenja, a naročito se neprestano razvija i mijenja odnosno u sadržajnom smislu širi svijest o ljudskim pravima, pa tako i svijest o poštivanju prava osoba s invaliditetom. Ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezali smo se na poduzimanje mjera s ciljem punog uvažavanja ljudskih prava osoba s invaliditetom. Zbog iznimne važnosti vještačkog nalaza i mišljenja u postupcima lišenja poslovne sposobnosti koji upravo predstavljaju zadiranja u ljudska prava pojedinca, smatramo da je kontinuirana edukacija vještaka neophodna pa u tom smislu predlažemo izmjenu navedene odredbe na način da se istom propiše nužnost **kontinuirane** edukacije vještaka.

Također je sporna odredba članka 31. kao završne odredbe, sukladno kojoj liječnici specijalisti koji su vještacima imenovani prije 1998. godine ne moraju završiti nikakav program izobrazbe jer se prema Pravilniku koji je tada bio na snazi to od njih nije zahtijevalo, odnosno postavljalo kao uvjet za imenovanjem vještakom. Ovu odredbu smatramo naročito nelogičnom i predlažemo je brisati te

propisati nužnost stručne obuke i za ove vještake. S obzirom na sve navedeno, preporučili smo izmjenu citiranog pravilnika na način da se propiše obveza vještaka na kontinuiranu i ciljanu edukaciju, specifičnu za ovo područje.

Ministarstvo je u potpunosti prihvatilo prijedlog pravobraniteljice za potrebom uvođenja stalne izobrazbe sudskih vještaka, međutim stručna obuka prema Pravilniku ne odnosi se na ovaj vid stručnog usavršavanja. Stoga se u praksi pokazuje potreba da se ova materija uredi posebnim zakonom, a Ministarstvo je imenovalo radnu skupinu za pripremu prijedloga Zakona o stalnim sudskim vještacima.

### ***Nacrt prijedloga Zakona o pučkom pravobranitelju***

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom aktivno je sudjelovao izradi Zakona o pučkom pravobranitelju kroz davanje mišljenja na navedeni Nacrt prijedloga s brojnim primjedbama i prijedlozima za izmjenu istog od kojih je velika većina bila uvažena.

### ***Nacrt prijedloga Zakona o probacijskim poslovima***

Na zahtjev Ministarstva pravosuđa pravobraniteljica je dostavila mišljenje na Nacrt prijedloga Zakona o probacijskim poslovima. Predloženo je da se u članku 25., stavku 1., točki 1., iza riječi „akutno oboljenje osuđenika“ dodaju riječi „ili nastanak teškog invaliditeta“, a u članku 25., stavku 1., točki 2., iza riječi „teška bolest“ dodaju se riječi „ili teški invaliditet“.

Smatramo da je nastup teškog invaliditeta kod osuđenika ili kod člana obitelji, jednako kao i akutno oboljenje i pogoršanje kronične bolesti osuđenika te smrtni slučaj i teška bolest člana obitelji opravdani razlog za omogućavanje odgode ili prekida rada za opće dobro osuđenika. Pojam invaliditeta nije obuhvaćen pojmovima teške bolesti, pa ni akutnog oboljenja ili kroničnog oboljenja i točaka 1. i 2. stavka 1. članka 25. Nacrta. Prijedlozi su uvaženi. Zakon o probaciji donesen je u prosincu 2012. godine (NN broj 143/12).

### ***Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona***

Ministarstvu pravosuđa uputili smo mišljenje na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona predložene su izmjene članaka 117 (Tjelesna ozljeda), 118 (Teška tjelesna ozljeda) i 119 (osobito teška tjelesna ozljeda) s obrazloženjem: „U članku 117. (Tjelesna ozljeda) stavku 2. brisan je pojam „invaliditeta“ s obzirom da je isti obuhvaćen pojmom tjelesne ili duševne smetnje te ga nije potrebno ovdje posebno isticati i zadržati. Isto obrazloženje odnosi se i na članke 118. i 119.“

S obzirom da neko oštećenje ili smetnja bez obzira na težinu i intenzitet može, ali i ne mora dovesti do invaliditeta dali smo mišljenje kako pojam „invaliditet“ ne treba brisati u člancima 117,118 i 119. Pojam „smetnje“ i „oštećenja“ ne može se izjednačiti s pojmom invaliditeta, odnosno pojam invaliditeta sam po sebi podrazumijeva težinu kao posljedicu oštećenja te je širi od ova dva pojma. Dodatna obilježja invaliditeta su težina i dugotrajnost oštećenja što umanjuje ili posve onemogućava osobu u izvršavanju životnih aktivnosti ili funkcija.

Mišljenje nije uvaženo.

Člancima 31., 32., 33. Nacrta prijedloga Izmjena i dopuna Kaznenog zakona određeno je kako se u člancima 137., 138. i 139. Kaznenog zakona (kaznena djela Otmice, Prisile i Prijetnje) ispred riječi „invaliditetom“ dodaje riječ „težim“, s obrazloženjem: „s obzirom da je ovdje pojam invaliditet preširok, isti je jasnije definiran na način da je dodana riječ „teži“. Na ovaj način naglašava se težina invaliditeta, kako se ovo djelo ne bi odnosilo i na blaže oblike invaliditeta (npr. slabovidnost) već samo na teška tjelesna oštećenja“, odnosno „jasnije je definiran pojam invaliditeta te je propisano da se kazneni progon, ukoliko je djelo počinjeno prema osobi s težim invaliditetom, pokreće po službenoj dužnosti (kao i kad je djelo počinjeno iz mržnje, prema djetetu ili članu obitelji).“

Ne možemo prihvatiti da je pojam invaliditet „preširok“ i da je potrebno naglasiti težinu invaliditeta jer uvođenje termina „teže“ otvara dvojbe i zahtijeva nedvosmislene kriterije za utvrđivanje težine već i ovdje treba slijediti tekst Konvencije. Za kvalificirani oblik kaznenog djela otmice ne bi trebalo biti odlučno je li žrtva kaznenog djela osoba s invaliditetom ili osoba s težim invaliditetom. Kako su u stavku 2. uz osobe s invaliditetom navedena i djeca, bez dodatnog kvalificiranja (primjerice s dobi),

smatramo da bi teži oblik kaznenog djela trebao biti propisan kad je ono počinjeno prema svakoj osobi s invaliditetom, bez dodatne kvalifikacije teži invaliditet. S obzirom na navedeno, mišljenja smo kako u člancima 137., 138. i 139. nije potrebno dodavati riječ „težim“, već ostaviti zakonske članke neizmijenjenima.

Mišljenje nije uvaženo.

Predložene su također izmjene Kaznenog zakona predlagane tijekom 2011. godine, a koje tada nisu uzete u obzir. Prijedlozi za izmjene su se odnosili na kaznena djela s posljedicama invaliditeta, ili onima na štetu osoba s invaliditetom za koja smo smatrali da trebaju biti zapriječene strože kazne – članak 57. (Djelomična uvjetna osuda), članak 106. (Trgovanje ljudima), članak 107. (Trgovanje dijelovima ljudskog tijela i ljudskim zamecima), članak 119. (Osobito teška tjelesna ozljeda), članak 154. (Teška kaznena djela protiv spolne slobode), članak 181. (Nesavjesno liječenje), članak 183. (Nepružanje medicinske pomoći u hitnim stanjima).

Prijedlozi nisu uvaženi.

### ***Prijedlog izmjene i dopune Zakona o državnim službenicima***

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom osnovan je i započeo s radom 2008. godine imenovanjem od strane Hrvatskog sabora Republike Hrvatske Anke Slonjšak za pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, broj 107/07), Poslovníkom pravobranitelja za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, broj 103/08) i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, propisani su djelokrug rada, ustroj i broj državnih službenika. S obzirom da u određenim propisima nije navedeno državno tijelo Pravobranitelja za osobe s invaliditetom Ministarstvu uprave iznijeli smo prijedlog da se navedeno ispravi izmjenom i dopunom Zakona o državnim službenicima („Narodne novine“, broj 92/05, 142/06, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11 i 34/12).

S obzirom da je u člancima 2. i 40. izostavljeno jedino Pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom, a izrijeckom su navedena sva ostala pravobraniteljstva koja su posebnim zakonima osnovana, smatramo da zakon treba nadopuniti na predloženi način.

### ***Prijedlog Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji***

Formulacijom iz članaka 10., 17., 33. i 34. Prijedloga Zakona da pravo na medicinski pomognutu oplodnju imaju poslovno sposobne osobe, kao i da darivatelji spolnih stanica mogu biti samo poslovno sposobne osobe, kao i da se u slučaju gubitke poslovne sposobnosti uništavaju pohranjene spolne stanice i spolna tkiva u neopravdano nepovoljan položaj dovodi se osoba koja je samo djelomice lišena poslovne sposobnosti jer joj se onemogućava da sudjeluje i u onim pravnim poslovima i da daje one izjave volje za koje nije sudskom odlukom proglašena nesposobnom. Na taj način diskriminira se ove osobe te se krše odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Stoga smo predložili da se u svim člancima prijedloga Zakona brišu riječi „poslovno sposobna“ osoba. Primjerice, osoba može biti lišena poslovne sposobnosti samo u pogledu raspolaganja imovinom, ali da je istovremeno zadržala poslovnu sposobnost vezanu uz odlučivanje o liječenju ili skrbi o djeci. U članku 17. također se osobu djelomice lišenu poslovne sposobnosti ograničava da bude darivatelj spolnih stanica. Naime, samim člankom je propisano da osobe moraju pristati darivati sjemene ili jajne stanice. Pristanak osobe u potpunosti lišene poslovne sposobnosti nema pravni učinak pa ona svakako neće moći biti darivatelj. S druge strane, osoba koja je djelomice lišena poslovne sposobnosti moći se pristati darivati spolne stanice ukoliko za poduzimanje tog pravnog posla, odnosno tu vrstu pravnog posla nije ograničena sudskom odlukom. Primjedbe pravobraniteljice su uvažene.

### ***Prijedlog Zakona o izmjenama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, s konačnim prijedlogom Zakona***

Pravobraniteljica je Hrvatskom saboru dostavila prijedlog amandmana na Prijedlog zakona o izmjenama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju s Konačnim prijedlogom zakona. Zatraženo je brisanje članka 2. Konačnog prijedloga Zakona koji glasi: “U članku 49. stavku 2. brojka: “30”



zamjenjuje se brojkom: "50". Naime, Člankom 49. stavkom 2. važećeg Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju propisano je:

(1) *Osigurana osoba u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu iz obveznoga zdravstvenog osiguranja ima pravo na naknadu troškova prijevoza ako je radi korištenja zdravstvene zaštite upućena izvan mjesta prebivališta, odnosno boravka.*

(2) *Osigurana osoba iz stavka 1. ovoga članka ima pravo na naknadu troškova prijevoza ako je zdravstvenu zaštitu koristila u ugovornoj zdravstvenoj ustanovi, odnosno ordinaciji ugovornog doktora privatne prakse ili kod ugovornog isporučitelja pomagala u mjestu koje je udaljeno više od **30 kilometara** od mjesta njezina prebivališta, odnosno boravka jer potrebnu zdravstvenu zaštitu nije mogla ostvariti u bližoj ugovornoj zdravstvenoj ustanovi, odnosno ordinaciji ugovornog doktora privatne prakse s ugovorenom djelatnošću za tu vrstu zdravstvene zaštite ili kod bližeg ugovornog isporučitelja pomagala. Predloženom izmjenom Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju propisuje se da osigurana osoba ima pravo na naknadu troškova prijevoza ako je zdravstvenu zaštitu koristila u ugovornoj zdravstvenoj ustanovi, odnosno ordinaciji ugovornog doktora privatne prakse ili kod ugovornog isporučitelja pomagala u mjestu koje je udaljeno više od **50 kilometara** od mjesta njezina prebivališta, odnosno boravka.*

Dosadašnja odredba kojom se pravo na naknadu troškova prijevoza ostvarivalo samo ako je osoba koristila zdravstvenu zaštitu u mjestu koje je udaljeno više od 30 km od njezinog prebivališta ili boravišta mnogim osobama s invaliditetom učinila je tu zdravstvenu zaštitu nedostupnom. Naime, mnoge osobe s invaliditetom žive u uvjetima siromaštva, u ruralnim područjima, odnosno izvan većih gradova u kojima im se može pružiti specijalistička zaštita koja im je potrebna. Putovanje u mjesto koje je manje od 30 km udaljeno od mjesta njihovog prebivališta/boravišta za iste je predstavljalo znatan trošak jer su cijene javnog međugradskog prijevoza prilično visoke. Ukoliko osoba s invaliditetom treba primjerice fizikalnu terapiju na koju treba putovati svakodnevno, kroz više dana, takva zdravstvena usluga je, iako formalno dostupna toj istoj osobi zapravo nedostupna jer nema dovoljno financijskih sredstva za podmirenje troškova prijevoza. Predloženom izmjenom Zakona još se više pogoršava položaj osoba s invaliditetom i čini im se nedostupnijom zdravstvena zaštita. Na ovaj način krši se proklamirano načelo o nužnosti pružanja adekvatne zdravstvene zaštite svim osobama jednako, živjele one u urbanim ili ruralnim područjima. Ovakvom odredbom širi se krug osoba kojima zdravstvena zaštita postaje nedostupna. Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, u članku 25. Propisano je kako će države potpisnice poduzeti sve prikladne mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup zdravstvenim službama, uključujući rehabilitaciju povezanu sa zdravljem. Ovakva izmjena Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranja protivna je načelu dostupnosti zdravstvene zaštite. Prijedlog nije prihvaćen.

#### **Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima – dostava pomagala**

Udruga za promicanje istih mogućnosti (UPIM) obavijestila je pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom o problemima osoba s invaliditetom kojima potrebna ortopedska pomagala postaju nedostupna zbog načina njihove dostave kako je to propisano člankom 2. Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima. Naime, kako je istim člankom propisano da zaposlenik isporučitelja može pomagalo dostaviti na kućnu adresu korisnika, a naputkom koji je upućen ljekarnama i isporučiteljima izričito je zabranjeno ista dostavljati poštom, kurirskom dostavom ili nekom drugom dostavom, mnoge osobe s invaliditetom suočene su s činjenicom da zaposlenici isporučitelja te dostave ne obavljaju. Zbog svog invaliditeta mnoge osobe nisu u mogućnosti same preuzeti pomagalo. S obzirom da navedeno zatražili smo poduzimanje mjera kojima će se omogućiti dostava pomagala kao i ranije, odnosno da se sa isporučiteljima dogovori neki primjereni oblik dostave koji će zadovoljiti potrebe korisnika. Odredba Pravilnika za sada nije prihvaćena, ali je najavljeno njezino razmatranje.

***Izmjena i dopuna Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu***

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je prijedlog Udruge „PINO“, Udruge za prijevoz invalidnih i nemoćnih osoba Split, te inicijativu drugih osoba s invaliditetom za nadopunom Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 97/00 i 101/00).

S obzirom da smatramo da se ukazala potreba za nadopunom navedenog Zakona i Pravilnika koji proizlazi iz navedenog zakona te da ista neće predstavljati veće financijsko opterećenje za državni proračun Republike Hrvatske predložili smo Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture prijedlog izmjene i dopune Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 97/00 i 101/00) i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 14/01).

Osnovni razlog je što su do sada osobe s invaliditetom bile oslobođene plaćanja vozne karte za sebe osobno, ali nisu bile oslobođene plaćanja vozne karte za automobil za četiri putovanja godišnje brodom ili željeznicom što je najviše pogađalo osobe kojima osobni automobil služi kao pomagalo i jedino sredstvo mobilnosti. Do završetka izvještajnog razdoblja Ministarstvo nije donijelo novi izmijenjeni Pravilnik.

***Nacrtr prijedloga Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u šk.god. 2013./2014.***

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više navrata je upozorio Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta da je unazad nekoliko godina prisutan trend da se određenim odredbama Odluke otežava ostvarivanje prava na izravan upis djece s teškoćama u razvoju.

Stoga, ostajemo pri svojim ranijim stajalištima da je tijelo koje je pozvano donijeti mišljenje o najprimjerenijem izboru srednjoškolskog obrazovanja Služba za profesionalno usmjeravanje. Uvođenje dodatnog mišljenja liječnika školske medicine kao i odluke županijskog povjerenstva smatramo načinom postavljanja posebnih uvjeta samo djeci s teškoćama u razvoju.

Pravo direktnog upisa učenika s teškoćama u razvoju temelji se na odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom nalažu obvezu osiguravanja pristupa besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive, uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama i osiguranu učinkovitu pomoć unutar općeg obrazovanja. Učenici s teškoćama u razvoju upravo zbog svojih razvojnih teškoća neovisno o svojem uspjehu ili čak motivaciji, često imaju ograničen izbor zanimanja. Institut direktnog upisa predstavlja značajnu prilagodbu individualnim potrebama i osigurava pristup onom obrazovanju koje će učeniku osigurati buduće potpuno uključivanje u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tom kontekstu smatramo, uz ostalo, ključnim dokumentom Procjenu i mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje. Taj dokument je ključna za određivanje nastavka *obrazovanja učenika s teškoćama*, jer ga usmjerava prema školovanju za ona zanimanja u kojima će prema svojim sposobnostima i mogućnostima biti uspješan. Smatramo nepotrebnim navoditi vrste planova i programa srednjega obrazovanja jer je to nepotrebno uvjetovanje jedino za ovu kategoriju učenika, a ostavlja mogućnost neujednačenosti u tumačenju tih odredbi. Mišljenje i prijedlog Službe za profesionalno usmjeravanje već u sebi sadržava najprimjereniji plan i program srednjeg obrazovanja za učenika.

Direktan upis za učenike s teškoćama u razvoju nije nagrada niti pogodnost, već to pravo proizlazi iz njihovog ograničenja da biraju različita zanimanja. S druge strane, učenici s osobito teškim zdravstvenim teškoćama imat će pravo izravnog upisa temeljem nalaza i mišljenja iz sustava socijalne skrbi. Stoga smo i predložili da za učenike s teškoćama u razvoju kao dokumenti se prilažu nalaz i mišljenje iz sustava socijalne skrbi I/II rješenje o obliku obrazovanja. Time će biti obuhvaćene i kategorija djece s osobito teškim zdravstvenim teškoćama.

Uporište našeg prijedloga i obrazloženja leži u činjenici da učenici s teškoćama u razvoju upravo zbog svojih razvojnih teškoća i ograničenja imaju suženi izbor zanimanja, zbog čega je potrebno omogućiti im pravo izravnog upisa. To je ujedno i način da im se osigura „*pristup općem obrazovanju, s ciljem*

potpunog uključivanja“, odnosno pomaže da „ne budu isključeni iz općeg obrazovnog sustava na osnovu svojeg invaliditeta“, kako to nalažu odredbe UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

### **Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o športu**

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputio je u više navrata prijedloge i preporuke na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopuna Zakona o športu. Navedenim Nacrtom u odnosu na važeći Zakon o športu, gluhi sportaši su jedina kategorija sportaša čija su se prava smanjila i to sljedećim predloženim izmjenama: *Članak 81.a i naslov ispred njega mijenjaju se i glase: „Državna priznanja osvajačima medalja na olimpijskim igrama, paraolimpijskim igrama i svjetskim prvenstvima u olimpijskim i paraolimpijskim sportovima i disciplinama.* Takvom odredbom koja izostavlja olimpijske igre gluhih, gluhim sportašima uskraćeno je pravo na trajnu novčanu naknadu koja im je bila zajamčena dosadašnjim Zakonom o športu koji je u članku 81. a *Trajne novčane naknade osvajačima medalja na olimpijskim igrama, paraolimpijskim igrama i olimpijskim igrama gluhih* navodio da (1) *Športaš koji osvoji medalju na olimpijskim igrama, paraolimpijskim igrama i olimpijskim igrama gluhih, kao državno priznanje ostvaruje na vlastiti zahtjev pravo na trajnu novčanu naknadu ako ispunjava sljedeće uvjete: (...).* Naime, člankom 81. a spomenutog Nacrta osvajačima medalja na olimpijskim i paraolimpijskim igrama, svjetskim seniorskim prvenstvima u olimpijskim i paraolimpijskim sportovima i disciplinama utvrđuje se pravo na trajnu novčanu naknadu pod uvjetima predviđenim ovim Nacrtom prijedloga dok se za gluhe sportaše u ovim kategorijama predviđa samo državna nagrada (čl.82 Nacrta). Ako je jedan od primarnih kriterija za utvrđivanje trajnih naknada za osvajanje prvog, drugog i trećeg mjesta vrednovana kao zasluge za porast ugleda RH u svijetu, opravdano je zapitati zašto se upravo gluhim sportašima odriče ovo pravo i zašto je baš njima umanjena zasluga za ugled u usporedbi sa ostalim sportašima bez invaliditeta i s invaliditetom kao nositeljima medalja. Činjenica da gluhi sportaši nisu u sastavu Hrvatskog paraolimpijskog odbora te sudjelovanje u sportskim natjecanjima na nacionalnoj razini ne bi se mogla prihvatiti kao opravdanje da se gluhim sportašima koji osvoje medalje na olimpijskim igrama gluhih te svjetskim prvenstvima u olimpijskim sportovima i disciplinama ne priznaje pravo da pod jednakim uvjetima kao i osvajači olimpijskih i paraolimpijskih medalja ostvare trajne mjesečne naknade.

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta preporučili smo da u cilju poštivanja načela jednakosti i nediskriminacije priznaju i gluhim sportašima osvajačima medalja jednaka prava, tj. pravo na trajnu naknadu i da se u čl. 81. a dodaju i gluhi sportaši osvajači prvog, drugog i trećeg mjesta na olimpijskim igrama gluhih te svjetskim i europskim seniorskim prvenstvima u olimpijskim i paraolimpijskim sportovima i disciplinama te olimpijskim športovima i disciplinama za gluhe. Olimpijske igre gluhih jedno od najstarijih sportskih natjecanja osoba s invaliditetom, a Međunarodni olimpijski odbor daje ravnopravan status i priznaje Međunarodni odbor gluhih sportaša i Međunarodni paraolimpijski odbor kao sportske organizacije koje promiču šport kao pokret u skladu s Olimpijskom poveljom što bi trebali odražavati i hrvatski zakoni i priznati jednaku vrijednost sportskim postignućima gluhih sportaša.

Budući da mišljenje Pravobraniteljice te prijedlozi na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu nisu uvršteni do okončanja javne rasprave, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta upućeni su ponovno istovjetni prijedlozi.

Istovremeno smo podržali prijedlog Športskog saveza invalida Brodsko-posavske županije i Grada Slavenskog Broda upućen Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa u kojem se predlaže da se financijska sredstva na lokalnoj razini osiguravaju i planiraju posebno za sportsko – rekreativnu aktivnost osoba s invaliditetom, a posebno za sportske zajednice, ističući važnost upravo sportsko-rekreativne aktivnosti za zdravlje i općenito kvalitetu života osoba s invaliditetom. Navedeni prijedlog smo obrazložili ističući kako Konvencija o pravima osoba s invaliditetom posebno navodi pravo sudjelovanja osoba s invaliditetom u rekreacijskim aktivnostima te obvezuje državu potpisnicu - RH da poduzme odgovarajuće mjere sa svrhom osiguranja mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja osoba s invaliditetom u športskim i rekreacijskim aktivnostima.

***Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi***  
Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nije imao primjedbi.

***Nacrt prijedloga zakona o obveznim osiguranjima u prometu***

Nakon saznanja dobivenih iz medija da je u tijeku izrada novog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu te informacija dobivenih od strane udruga osoba s invaliditetom i od predstavnika medicinske i pravne struke, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražila je i dobila od Ministarstva financija prijedlog Nacrta navedenog Zakona.

S obzirom da je osnovni zadatak Pravobranitelja za osobe s invaliditetom zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom, prijedlog Zakona čiji su sastavni dio medicinske tablice i tablice odštete ocijenili smo neprihvatljivim za osobe kod kojih nastupi teži i trajni invaliditet kao posljedica prometnih nesreća.

Ocijenili smo da puko mjerenje ozljede, odnosno oštećenja pridodajući mu određeni postotak, predstavlja negiranje socijalnog modela odnosa prema invaliditetu zajamčenog Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU br. 6/07, 3/08 i 5/08) i krajnje pojednostavljivanje postupka koji bi morao odražavati visoku pravno-medicinsku razinu te uvažavati različitosti i individualne karakteristike svakog pojedinog oštećenika u prometu.

S obzirom da prijedlog Zakona sadrži niz odredbi na štetu oštećenika upozoravali smo prije svega Ministarstvo financija a onda i sva druga relevantna državna tijela, kao i Vladu RH i Sabor RH te Saborske odbore da bi ovakav prijedlog Zakona u slučaju da bude donesen predstavljao kršenje prava osoba s invaliditetom budući da bi došlo do drastičnog smanjenje iznosa naknade štete, čiji bi limit određivale tablice, a ne stvarne potrebe oštećenika. Prema našim saznanjima do kraja izvještajnog razdoblja navedeni prijedlog zakona nije razmatran niti pušten u daljnju proceduru.

***Prijedlog za pravno uređenje potrebnih svojstava specijaliziranih prijevoznih motornih vozila***

S obzirom da smo se kroz svoj rad susreli sa problemom da se prijevoz osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju provodio u neadekvatnim kombi vozilima koji nisu bili sigurni za život prevoženih osoba, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture predložili smo da se zakonski propišu uvjeti koje mora ispunjavati prijevozno sredstvo (kombi vozilo) namijenjeno specijaliziranom prijevozu putnika (osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju).

Istaknuli smo da u hrvatskom zakonodavstvu nedostaje pravna regulacija tehničkih karakteristika koje moraju posjedovati takva kombi vozila da bi uopće mogla biti registrirana za prijevoz navedenih osoba (osoba koje se kreću u invalidskim kolicima), te predlažemo da se ili kroz postojeće zakonske okvire ili donošenjem novog podzakonskog propisa regulira oprema koju takva vozila moraju obvezno posjedovati te ostali uvjeti koji moraju biti ispunjeni da bi se djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom zajedno sa svojom pratnjom mogle sigurno prevoziti, te da bi se takvo vozilo uopće moglo registrirati i koristiti u prometu za prijevoz takvih putnika.

S obzirom da je Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture uputilo na nadležnost Državnog zavoda za mjeriteljstvo obratili smo se i zavodu te prosljedili odgovore dvaju Ministarstava. U svom odgovoru Državni zavod za mjeriteljstvo je nabrojio pravilnike kroz koje bi se trebala provesti regulacija svojstava kombi vozila koja služe za prijevoz osoba s invaliditetom, te su nas uputili na Ministarstvo zdravlja, kao tijelo koje je donijelo propise koji propisuju vrste sanitetskog prijevoza sa uputom da sastave povjerenstvo od članova, koji će svaki u svom području doprinijeti kvalitetnom rješavanju ovog problema.

Navedeno smo prosljedili Ministarstvu zdravlja na daljnje postupanje sa zamolbom za očitovanje o svemu poduzetom glede donošenja propisa kojima bi se uredilo područje svojstava vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom.

***Ustavni sud Republike Hrvatske***

Pravobraniteljica je podnijela Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti članka 45. stavka 3. Zakona o roditeljskim potporama („Narodne novine“, broj: 85/08, 110/08,

34/11) s odredbama članka 18. stavka 1., članka 58. stavka 2. i članka 64. stavka 3. Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 85/10 – pročišćeni tekst).

Odredbom članka 45. stavka 3. Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama propisano je da žalba ne odgađa izvršenje rješenja. Zakonom o roditeljnim i roditeljskim potporama (u daljnjem tekstu: Zakon) regulirana su između ostaloga i prava zaposlenih ili samozaposlenih roditelja djece s težim smetnjama u razvoju, a to su pravo na rad s polovicom punog radnog vremena i pravo na dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju. Pravo priznaje nadležni područni ured Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, na temelju nalaza i mišljenja nadležnog tijela vještačenja. Pravo na dopust za njegu djeteta, kao i pravo na rad s polovicom punog radnog vremena sastoji se od dvije komponente: vremenske potpore (dopust, propisano vrijeme za brigu o djetetu) i novčane potpore (novčana naknada). Nakon provedenog upravnog postupka, donosi se prvostupanjsko rješenje na koje nezadovoljna stranka ima pravo ulaganja žalbe. Međutim, kako je člankom 45. stavkom 3. Zakona propisano da žalba ne odgađa izvršenje rješenja, danom dostave prvostupanjskog rješenja kojim stranci prestaje pravo ono postaje izvršno i korisnik/ca prava više ne može konzumirati svoje pravo, bez obzira na činjenicu ulaganja žalbe. To konkretno znači da korisnik/ca prava nakon primitka rješenja gubi pravo voditi skrb o djetetu i vraća se na rad.

Ukoliko u postupanju povodom žalbe drugostupanjsko tijelo utvrdi nezakonitost pobijanog rješenja i isto izmijeni na način da se priznaje stranci i nadalje pravo na korištenje dopusta za njegu djeteta ili prava na rad s polovicom punog radnog vremena vremenska i novčana potpora se nastavljaju, no međutim izgubljeno vrijeme za provođenje brige o djetetu s težim smetnjama u razvoju ne može se nadoknaditi naknadnim ispravnim rješavanjem stvari. Svrha ovog prava je prvenstveno vremenska potpora, oslobođenje obveze rada uz zadržavanje radnog odnosa, usklađivanje obiteljskog i poslovnog života, koju je zakonodavac odlučio osigurati roditeljima djece s težim smetnjama u razvoju, u skladu sa ustavnim opredjeljenjem države da posebnu skrb posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život te priznavajući pravo „tjelesno i duševno oštećenom“ djetetu na osobitu njegu, obrazovanje i skrb. Beziznimnim propisivanjem nesuspendivnog djelovanja žalbe, zakonodavac je onemogućio djeci s težim smetnjama u razvoju primanje potrebne skrbi i njege od roditelja, a prije nego što je uopće nadležno drugostupanjsko tijelo preispitalo zakonitost pobijanog rješenja. Ukoliko bi se ovdje radilo samo o novčanoj potpori, naknadnim ispravnim rješavanjem stvari šteta bi se mogla popraviti, no propuštanje skrbi o djetetu zbog povratka na posao (vremenska potpora) prije preispitivanja zakonitosti od strane drugostupanjskog tijela šteta počinjena posebno ranjivoj skupini u društvu (djetetu s teškoćama u razvoju) ne može se nadoknaditi.

### ***Prijedlog Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2012. godinu, s prijedlogom projekcija za 2013. i 2014. godinu***

Vlada RH predložila je Hrvatskom saboru Državni proračun RH za 2012. godinu, s prijedlogom projekcija za 2013. i 2014. godinu. Ovakav prijedlog Državnog proračuna za 2012. godinu smatrali smo štetnim za osobe s invaliditetom zbog bojazni smanjivanja dosegnute razine prava osoba s invaliditetom, odnosno da neće doći do poboljšanja njihovog položaja što je politika za koju se RH opredijelila i koju bi trebala provoditi. Stoga smo na temelju članka 7. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, broj 107/07) predložili podnošenje amandmana na prijedlog Državnog proračuna za 2012. godinu u svrhu zadržavanja proračunskih sredstava na razini proračuna iz 2011. godine. Prijedlog je djelomično usvojen.

### ***Nacrt prijedloga izmjena Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji***

Pravobraniteljica je dostavila mišljenje na Nacrt prijedloga izmjena Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Prijedlozi za izmjene odnosili su se na postupanje policije, centara za socijalnu skrb, zdravstvenih ustanova i pravosuđa. Zatraženo je da se Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uvrsti u listu ovlaštenika zaprimanja izvješća vezanog uz nasilje u obitelji. Protokol još nije donesen.

***Izmjena Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju - izuzimanje od ovrhe naknade troškova prijevoza u svezi korištenja zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja***

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom ukazano je na praksu provođenja ovrhe na novčanim sredstvima fizičkih osoba, korisnika naknade troškova prijevoza u svezi korištenja zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja, a koje primanje nije sukladno Ovršnom zakonu, kao niti posebnom zakonu izuzeto od ovrhe. Pravo na zdravstvenu zaštitu Ustavom RH zajamčeno je svim građanima RH. Kako bi osobi uopće bila dostupna zdravstvena zaštita koju ostvaruje izvan svog mjesta prebivališta/ boravišta, potrebno je namiriti i troškove prijevoza do mjesta gdje je moguće takvu zaštitu i ostvariti. Stoga smatramo da je naknadu troškova prijevoza koja upravo služi ostvarivanju te zdravstvene zaštite potrebno izuzeti od ovrhe. Naročito je za osobe s invaliditetom značajno da se naknadu troškova prijevoza radi ostvarivanja zdravstvene zaštite izuzme od ovrhe iz razloga što istu zaštitu koriste kontinuirano te radi ostvarivanja iste često moraju putovati u mjesto izvan njihovog prebivališta/boravišta. Provedbom ovrhe nad ovim sredstvima, zdravstvena zaštita čini se nedostupnom. S obzirom na navedeno, predložili smo Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (kao posebni propis u smislu gore citiranog članka Ovršnog zakona) dopuniti odredbom da se od ovrhe izuzima naknada troškova prijevoza u svezi s korištenjem zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

***Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju i Pravilnik o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz Državnog proračuna***

Pojedine odredbe Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju i Pravilnika o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna dovode osobe s invaliditetom u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe bez invaliditeta, a svakako im dodatno neopravdano onemogućavaju ostvarivanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna. Ostvarivanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna zasnovano je na uvjetima prihoda po članu obitelji. Uz pojam obitelji veže se i pojam „kućanstvo“. Sukladno zakonskoj definiciji za status člana obitelji nužno je postojanje zajedničkog kućanstva. Naime, članovima obitelji smatraju se bračni i izvanbračni supružnik te ostali članovi obitelji koji žive u zajedničkom kućanstvu, neovisno o tome jesu li zdravstveno osigurani kao članovi obitelji, sposobni za samostalan život i rad i imaju li sredstva za uzdržavanje. Pravilnikom o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna propisano je kako se osiguranikom – samcem smatra osigurana osoba Zavoda koja nema članova obitelji. Smatramo da bi se iz definicije obitelji trebao ispustiti pojam kućanstva i pod obitelji smatrati one osobe koje su se međusobno dužne uzdržavati (najčešće bračni i izvanbračni drugovi te roditelji i djeca). Vezivanje pojma obitelji uz pojam kućanstva smatramo neopravdanim. Uostalom, ovakvo definiranje ostavlja u pravnoj praznini primjerice one osiguranike – bračne drugove koji ne žive u istom kućanstvu. Naime, takve osobe ne mogu se smatrati samcima jer su u braku, a ne mogu se smatrati niti članovima obitelji jer ne žive u zajedničkom kućanstvu. Druga sporna stvar u Zakonu je definiranje što se sve smatra prihodom. Smatramo potpuno neprihvatljivim pod prihod računati pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu, osobnu invalidninu, doplatak za djecu i ortopedski dodatak. Većina ovih prava priznaje se sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi te je sukladno istom Zakonu izuzeta od prihoda. S obzirom na sve navedeno, predložili smo da se iz zakonske odredbe brišu riječi „pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu, osobna invalidnina, doplatak za djecu, ortopedski dodatak“, a da se pojam obitelji izmijeni na način da se izostave oni članovi šire obitelji koji se nisu dužni međusobno uzdržavati te da se pojam zajedničkog kućanstva briše, odnosno ne uzima u obzir kod priznavanja prava. Nakon izmjena Zakona nužno će doći i do izmjena relevantnih odredaba Pravilnika.

## **PREPORUKE VEZANE UZ UDRUGE OSOBA S INVALIDITETOM**

### ***Preporuka radi sustavnog financiranja udruga i saveza osoba s invaliditetom***

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku Vladi Republike Hrvatske i Uredu za udruge Vlade Republike Hrvatske da se i dalje poduzimaju mjere koje će osigurati neometano funkcioniranje udruga osoba s invaliditetom kao pružatelja usluga podrške u zajednici o kojima neposredno ovise kvaliteta življenja, zdravlja i socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je ujedno podržala inicijativu pokreta osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj da status odnosno prava i obveze udruge osoba s invaliditetom budu definirane posebnim zakonom kako bi se istaknula njihova specifičnost i važnost u odnosu na ostale udruge koje djeluju za opće dobro kako to predviđa Nacrt prijedloga *Zakona o organizacijama koje djeluju za opće dobro* koji je izradio Vladin Ured za udruge.

Predložili smo i uspostavu okvira za učinkovitije praćenje rada udruga, kvalitete pruženih usluga i pravilnosti raspolaganja doznačenim financijskim sredstvima. Više o sadržaju preporuke može se naći u dijelu izvješća o Udrugama osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica nije zaprimila očitovanje na preporuku.

### ***Preporuka radi financiranja saveza i udruga osoba s invaliditetom***

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom početkom svibnja 2012. godine zaprimila je veliki broj pritužbi iz udruga i saveza osoba s invaliditetom koju se odnosile na sljedeće: najavu da u 2012. godini godine neće biti natječaja za financiranje projekata i programa udruga osoba s invaliditetom, da su umanjeni proračuni za projekte ugovorene s tadašnjim Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi 2010. za 60 do 70 % bez prethodne najave i konzultacija.

Tom prilikom pravobraniteljica je upozorila Ministarstvo socijalne politike i mladih i Ministarstvo financija da će neselektivan pristup u smanjenju sredstava namijenjenih održivosti saveza i udruga osoba s invaliditetom izravno dovesti do pogoršanja ionako teškog položaja osoba s invaliditetom. Smanjenje proračuna za već odobrene projekte i aktivnosti udruga osoba s invaliditetom kojima je država namjeravala ojačati udruge kao pružatelje neophodnih usluga i proširiti njihovu mrežu veliki korak unatrag u procesima deinstitutionalizacije i osiguravanja neovisnog života u zajednici na što se Republika Hrvatska obvezala dokumentima koje je potpisala s Europskom Unijom kao i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Upozorili smo da ovakva odluka ujedno dovodi u pitanje cjelokupnu socijalnu politiku prema osobama s invaliditetom i predstavlja neželjeni zaokret u odnosu na sve dosad poduzete mjere kojima je država prepoznavala udruge osobe s invaliditetom kao partnere u skrbi o osobama s invaliditetom. Predložili smo da Vlada RH odnosno nadležna ministarstva odustanu od prenamjene lutrijskih sredstava kojima su se financirali projekti i programi udruga osoba s invaliditetom. Očitovanje na preporuku nije zaprimljeno.

### ***Preporuka radi pružanja usluga osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju kroz projekte udruga***

Pravobraniteljica je obaviještena kako su mnoge udruge osoba s invaliditetom iz raznih dijelova Hrvatske dovedene u stanje neodrživosti pružanja usluga kojima pridonose očuvanju kvalitete života osoba s invaliditetom. Stoga smo Ministarstvu socijalne politike i mladih upozorili na sljedeće: iako je do kraja godine 2012. godine osigurano financiranje aktivnosti udruga koje su s Ministarstvom potpisale trogodišnje ugovore, udruge koje su pružanje takvih usluga provodile preko jednogodišnjih programa našle su se u situaciji da će morati prestati pružati usluge i otpuštati stručne djelatnike. Radi o udrugama koje su pružatelji usluga poludnevnog i cjelodnevnog boravka, samostalnog stanovanja i pružanja podrške preko mobilnih timova čime izravno djeluju na prevenciji institucionalizacije i pružaju uslugu po znatno povoljnijoj cijeni od one koja se izdvaja državnog proračuna za osobu smještenu u instituciji pa takva odluka nije niti financijski opravdana uz to što predstavlja kršenje prava osoba s invaliditetom na život u zajednici.

Nadalje, u 2012. godini Ministarstvo je raspisalo natječaje i odobrilo projekte samo za tri usluge namijenjene osobama s invaliditetom: osobne asistente, asistente u nastavi i tumače za znakovni

jezik. Time su posebno pogođene osobe s intelektualnim teškoćama koje nemaju pravo ni na jednu od tih usluga, a najviše su izložene riziku institucionalizacije. Naime, natječaji za usluge koje su njima potrebne nisu raspisani. Jednako tako nisu raspisani ni drugi natječaji za ostale usluge podrške osobama s invaliditetom koje su također usmjerene na sprječavanje institucionalizacije pa udruge koje pružaju takve usluge osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju nisu mogle prijavljivati projekte i tražiti za njih sredstva.

Osim toga, udruge su istaknule da postoji ozbiljnu zapreku prijavljivanju na natječaje raspisane unutar fondova EU-a budući da ne mogu osigurati 10% iznosa projekta koliko bi trebalo biti njihovo učešće. Ukidanje financiranja imat će za posljedicu i otpuštanje stručnih djelatnika udruga čime će izgubiti mogućnost da ubuduće apliciraju na projekte unutar fondova EU-a. Nadalje su nas upozorili da se na lokalnoj razini udrugama odobravaju minimalna sredstva, a i decentralizirana sredstva se u pravilu češće radije odobravaju sportskim udrugama nego za osobe s invaliditetom budući da ne postoji svijest niti obveza lokalne i regionalne samouprave o potrebi izdvajanja sredstava za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao posebno ranjivu skupinu svojih građana.

Svjesni teške gospodarske situacije i uvažavajući napore Ministarstva socijalne politike i mladih da unutar zadanih uvjeta iznađu najbolja rješenja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju preporučili smo da: se osigura održivost kontinuiteta pružanja usluga jednogodišnjih programa i da se udrugama odobri jednokratna pomoć kako ne bi došlo do njihova zatvaranja te da se razmotrite mogućnosti da se temeljem natječaja osiguraju usluge potrebne osobama s intelektualnim teškoćama kao i ostale aktivnosti podrške osim osobne asistencije, asistenta u nastavi i tumača za znakovni jezik. Očitovanje na preporuku nije zaprimljeno.

## **PREPORUKE U PODRUČJU MEDIJA**

### ***Preporuka o osobama s invaliditetom u programu javne televizije***

Pravobraniteljica je Saborskom odbor za informiranje, informatizaciju i medije, **Hrvatskoj radio televiziji, Programskom vijeću HRT-a**, Glavnom ravnatelju HRT-a, Ravnateljstvu HRT-a te Nadzornom odboru HRT-a uputila preporuku da se trajanje jedine specijalizirane emisije za osobe s invaliditetom na javnoj televiziji HRT-u, emisije Normalan život, produlji sa sadašnjih 30 na 60 minuta kao i da se ona premjesti u večernji termin prvog programa HRT-a kako bi se ostvario cilj informiranja osoba s invaliditetom i šire javnosti.

Ujedno preporučamo da se uloži više napora u prikazivanje osoba s invaliditetom na način usklađen s ciljevima Konvencije odnosno kao aktivne članove zajednice koji uz adekvatnu podršku doprinose društvu u svim emisijama koje proizvodi ili suproizvodi Hrvatska radiotelevizija. Očitovanje na preporuku nije zaprimljeno, ali je trajanje emisije Normalan život produženo.

## **PREPORUKE U PODRUČJU SPORTA**

### ***Preporuka radi najavljene izmjene Uredbe o kriterijima za dodjeljivanje državnih nagrada za vrhunska sportska postignuća***

Vezano uz najave umanjivanje dosegnute razine jednakog vrednovanja uspjeha sportaša s invaliditetom s onima sportaša bez invaliditeta, pravobraniteljica je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta uputila preporuku da zadrži postojeću razinu vrednovanja sportskih dostignuća osoba s invaliditetom te da se prilikom izmjena propisa koji reguliraju područja od značaja za osobe s invaliditetom, u ovom slučaju sportaša paraolimpijaca i drugih sportaša s invaliditetom, uključe i predstavnici organizacija koje zastupaju njihove interese što je u ovom slučaju Hrvatski paraolimpijski odbor u skladu sa sloganom međunarodnog pokreta osoba s invaliditetom *Ništa o nama bez nas* koji je oživotvoren u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Iako se odustalo u svibnju 2012. od izmjene Uredbe o kriterijima za dodjeljivanje državnih nagrada za vrhunska sportska postignuća naknade za sportaše s invaliditetom i iste nisu umanjene, prema saznanjima Ureda početkom 2013. ovaj prijedlog nije uvažen u Prijedlogu Zakona o sportu i takav je upućen u saborsku proceduru.



### **Preporuka vezna uz praćenja Paraolimpijskih igara 2012. na Hrvatskoj radio televiziji**

Osobe s invaliditetom pritužile su se pravobraniteljici za na nedostatno praćenje paraolimpijskih natjecanja. S tim u vezi pravobraniteljica je uputila preporuku Odboru za informiranje, informatizaciju i medije, Hrvatskoj radio televiziji, Programskom vijeću HRT-a, Glavnom ravnatelju HRT-a, Ravnateljstvu HRT-a te Nadzornom odboru HRT-a u kojoj upozorava na ne prenošenje ceremonije otvaranja i zatvaranja XIV. Paraolimpijskih igara kao i na nedostatno prenošenje natjecanja u kojima su nastupili hrvatski paraolimpijci koja nisu izravno prenošena već se o njima izvještavalo tek u sažecima u kasnim večernjim satima, odnosno u slabo gledanim terminima.

Sukladno navedenom pravobraniteljica je preporučila da prilikom sljedećih sličnih sportskih događaja (kao što je primjerice Zimska paraolimpijada 2014.) olimpijski i paraolimpijski sport u programu javne televizije imaju jednaku zastupljenost kako bi se kroz upoznavanje sa sposobnostima i vještinama osoba s invaliditetom najdjelotvornije uklanjale predrasude prema njima. Više se može naći u dijelu izvješća Podizanje razine svijesti.

## **BIRAČKO PRAVO**

### **Preporuka vezane uz biračko pravo osoba s invaliditetom**

Vezano uz najavu izmjena biračkog zakonodavstva, pravobraniteljica je Ministarstvu uprave poslala preporuku u svrhu omogućavanja ostvarivanja biračkog prava osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je preporučila da se stvore zakonski preduvjeti u svrhu osiguravanja prilagodbe biračkih mjesta i potrebne podrške osobama s invaliditetom kako onima s motoričkim, slušnim i vidnim oštećenjima tako i osobama s intelektualnim oštećenjima. Potrebno je stvoriti zakonske preduvjete da se omogući ostvarivanje biračkog prava osobama smještenim u ustanovama socijalne skrbi na sličan način kako je to predviđeno za druge birače koji su na dan izbora izvan mjesta svog prebivališta kao i omogućavanje kako aktivnog tako i pasivnog biračkog prava osobama koje su lišene poslovne sposobnosti u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

### **Preporuka pravobraniteljice vezane uz Nacrt Prijedloga zakona o registru birača**

U rujnu 2012. godine Ministarstvo uprave izradilo je Nacrta Prijedloga zakona o registru birača koji je dostavljen pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica je uputila mišljenje o dostavljenom prijedlogu i preporuke kao što slijedi. U dostavljenom Nacrtu prijedloga primijećeno je da je uvažen prijedlog Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za normativnim uređenjem glasovanja birača koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi što dotadašnjim zakonskim uređenjem nije bilo definirano. U Nacrtu prijedloga Zakona o registru birača nije uvažen prijedlog Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva s obvezama preuzetim potpisivanjem i ratifikacijom UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08) koja je time postala dio pravnog poretka Republike Hrvatske i po pravnoj je snazi iznad zakona. Upozorili smo da je ovim prijedlogom ozakonjeno oduzimanje biračkog prava osobama s invaliditetom na temelju činjenicu da su zbog svog invaliditeta, a u svrhu zaštite svojih prava i interesa ili pomoći pri brizi o osobnim potrebama lišeni poslovne sposobnosti. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je stoga još jednom preporučila da se stvore zakonski preduvjeti u svrhu osiguravanja kako aktivnog tako i pasivnog biračkog prava osobama koje su lišene poslovne sposobnosti u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u Ustavom Republike Hrvatske. Nakon preporuke pravobraniteljice Nacrt Zakona o registru birača je izmijenjen na način da je uvedena procjena biračkog prava u posebnom sudskom postupku. Pravobraniteljica je Ministarstvo uprave upozorila da je takva odredba diskriminatorna, a upozorenje je poslala i Saborskim odborima za Ustav, Poslovník i politički sustav te Odboru za ljudska prava i nacionalne manjine. Također je upućeno priopćenje za medije.

### **Upozorenje na diskriminatorne odredbe Nacrta Prijedloga zakona o registru birača**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je upozorenje Ministarstvu uprave na diskriminatorne odredbe Nacrta Prijedloga zakona o registru birača. Ministarstvo uprave je u svom prijedlogu Zakona uvažilo činjenicu da je Hrvatska ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom na način da za tu skupinu punoljetnih hrvatskih državljana sud utvrđuje biračku sposobnost na temelju individualna procjene. Upozorili smo da je ta odredba gotovo neprovediva, a ujedno i diskriminatorna jer se ne bi individualno procjenjivala 'biračka sposobnost' svih birača nego samo osoba s invaliditetom što bi predstavljalo njihovu diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Stoga smo Ministarstvu uprave uputili preporuku da se sukladno Konvenciji svim osobama s invaliditetom osigura pravo i mogućnost da glasuju koje ovisno o svom zdravstvenom stanju i drugim razlozima kao i ostali birači mogu, ali i ne moraju konzumirati. U konačnom prijedlogu Zakona o registru birača koji je Hrvatski sabor usvojio 14 prosinca 2012. godine osobe lišene poslovne sposobnosti dobile su biračko pravo na način da ih se ponovno upiše u registar birača iz kojeg su bili izbrisani zbog činjenice lišenja poslovne sposobnosti, odnosno da se osobe koje i dalje do usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom budu lišavane poslovne sposobnosti ne budu ujedno lišene i biračkog prava. Više u dijelu izvješća o Sudjelovanju u javnom i političkom životu.

## **4. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA**

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2012. godinu. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je osnovan i radi na temelju Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07).

### **OBRAZLOŽENJE POJEDINIH SKUPINA RASHODA I IZDATAKA**

#### **Administracija i upravljanje**

Rashodi za zaposlene planirani su u iznosu od **2.184.425** kn, a potrošeno je **2.158.288** kn ili **98,81** %. Do kraja 2012. godini u Uredu je bilo zaposleno 12 djelatnika od kojih su 1 namještenik, 8 državnih službenika/ce i 3 dužnosnika/ce. Obrazloženje : U 2011. Je bilo ukupno zaposleno 11 djelatnika, međutim kako je administrativna djelatnica dobila rješenje o skraćenom radnom vremenu od 4 sata, proveli smo natječaj u kojem smo na ostala 4 sata zaposlili još jednu djelatnicu.

Materijalni rashodi planirani su u iznosu od **868.575** kn. Najveće stavke rashoda su Intelektualne i osobne usluge te Usluge tekućeg i investicijskog održavanja. Sa stavke Intelektualnih i osobnih usluga plaćali su se troškovi ugovora o djelu koji su se sklapali isključivo zbog specifičnih potreba pravobraniteljice kao osobe s najtežim stupnjem invaliditeta – tetraplegija, kojoj je potrebna svakodnevna pomoć radnog asistenta i medicinske sestre (radi medicinske njege), a navedena radna mjesta nisu sistematizirana Pravilnikom. Sa stavke Usluge tekućeg i investicijskog održavanja plaćani su svi troškovi vezani za održavanje prostora u kojem se odvija rad Ureda. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **847.662 kn ili 97,60%**.

Planirana sredstva za opremanje iznose za **72.000** kn. Za kupovinu dijela uredskog programa za sistematizaciju podataka potrošeno je **60.625** kn i za licence **9.056** kn. Ukupni rashodi za nabavu nefinancijske imovine iznose **69.681 kn ili 96,78** %.

Proračunska sredstva koja su bila na raspolaganju u 2012. godini iskorištena su u potpunosti, odnosno od planiranih sredstava u iznosu **3.125.000** kn, ukupni rashodi iznose **3.075.631** kn. Izvršenje od **98,42%** ostvareno je zbog realne procjene rashoda po stavkama, izvršavanja obveza na vrijeme i u što kraćem roku, te korištenja mogućnosti rebalansa od strane Ministarstva financija.

U predstojećem trogodišnjem razdoblju Ured planira nabaviti preostale dijelove uredskog programa za sistematizaciju podataka, koji nisu mogli biti kupljeni u 2012. zbog limitiranih sredstava, a koji su potrebni da bi program u cijelosti mogao biti stavljen u funkciju.

## 5. ZAKLJUČAK

Kako bi osobe s invaliditetom bile u svom položaju i pravima izjednačene s osobama bez invaliditeta, potrebno je ukloniti prepreke u društvu koje sprječavaju njihovo puno uključivanja u život zajednice na ravnopravnoj osnovi s drugima. Te prepreke ne odnose se samo na arhitektonske barijere kako se na prvi pogled čini, već i na prepreke koje postoje u svijesti ljudi. Uklanjanje tih prepreka nije izraz dobre volje i moralne obveze za pružanjem pomoći slabijima i ugroženijima, već je to zakonom propisana dužnost i obveza čije nepoštivanje treba sankcionirati. Uklanjanje zapreka pitanje je poštivanja ljudskih prava osoba s invaliditetom.

Uklanjanje arhitektonskih i komunikacijskih barijera kako bi se osigurala pristupačnost je proces koji se i dalje odvija usporeno. Izlike za nepostupanje u skladu sa zakonom su nedostatak sredstava, nemogućnost izvođenja zahvata na zgradama koje predstavljaju zaštićena kulturna dobra, a kod gradnje novih građevina presudan je nedostatak kontrole i sankcioniranja svjesnog kršenja propisa.

Iako sve više prevladava svijest da smještanje osoba s invaliditetom u institucije predstavlja kršenje njihovog prava na neovisni život u zajednici, već niz godina nema pomaka na stvaranju preduvjeta njihovom ostanku u zajednici odnosno povratku. Usluge koje nužno treba razvijati su programi boravka, stručne psihosocijalne podrške u obitelji, pomoći i njege u kući i sve oblike asistencije, jer jedino raznovrsnost, a time i individualizirani odabir usluga svakoj osobi daje veću mogućnost osamostaljivanja. Sa stanovišta zaštite ljudskih prava radi se o diskriminaciji kada se osoba kojoj je zbog invaliditeta potreban neki oblik podrške izdvaja u instituciju samo zato što odgovarajući oblici podrške u zajednici nisu osigurani. Sredstva koja se sada troše na obnavljanje, održavanje i nadziranje rada institucija, kao i na njihove stručne kadrovske kapacitete trebaju se usmjeriti u razvoj usluga u zajednici, a sve kako bi se zbrinjavanje u ustanove zamijenilo programima podrške koji omogućuju življenje u zajednici. Tijekom provođenja ovog procesa treba pripremiti zajednicu, informirati štićenike, njihove obitelji i bližnje kao i voditi računa da se ustanove ne zatvaraju prije nego se svim njihovim štićenicima osiguraju uvjeti za samostalan život u zajednici uz primjerenu podršku.

Unatoč zaključcima kako je sustav skrbništva sukladno zahtjevima iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom potrebno zamijeniti sustavom odlučivanja uz podršku, nisu uočeni nikakvi pozitivni pomaci u ovom smjeru. Tijela nadležna za provođenje ovih promjena upoznata su sa činjenicom da je ovaj sustav nužno reformirati. Međutim, u tom složenom i dugotrajnom procesu nije napravljen ni jedan korak. Kod onih koji primjenjuju važeće zakone u postojećem sustavu uočeni su samo neznatni i sporadični pomaci u praksi postupanja kako bi ona bila usmjerena na stvarnu zaštitu prava osoba s invaliditetom, a ne na kršenje njihovih prava pod izlikom zaštite.

Od 2010. godine kontinuirano upućujemo preporuke i upozorenja da se uvaži posebnost udruga osoba s invaliditetom kao udruga za opće dobro koje je država prepoznala kao partnere koji ispunjavaju one praznine kada država neosigurava usluge kroz sustav. U više navrata smo predlagali uvođenje standarda kvalitete socijalnih usluga i kontrolu njihovih pružatelja i upozoravali na neprihvatljivost smanjenja financiranja usluga koje u sustavu nisu osigurane ni na koji drugi način, a njihovo pružanje neposredno utječe na kvalitetu života i zdravlje osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Dok se pružanje usluga ne ustanovi na drugačiji način ili ne uspostavi drugačiji način financiranja programa i projekata udruga, moraju im se osigurati potrebna sredstva jer nekapacitirane udruge ne samo da neće moći pružati usluge, nego se neće moći niti prijavljivati na natječaje preko kojih bi sredstva osigurale iz drugih izvora, a ne pretežitim dijelom iz državnog proračuna. Ovim činom dovedeno je u pitanje opstojnost udruga osoba s invaliditetom kako u urbanim tako i u ruralnim sredinama. Istovremeno je nužno da osobe s invaliditetom kao iskustveni stručnjaci budu uključene u donošenje svih odluka koje utječu na njihov položaj i prava.

Velik broj osoba s invaliditetom, a djeca s teškoćama u razvoju gotovo u potpunosti, usmjereni su na ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zalaže se da socijalne naknade za osobe s invaliditetom budu prilagođene vrsti i težini invaliditeta, odnosno da budu individualizirane, a da po svojoj svrsi omoguće izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom. Sve socijalne naknade, kao i prava i usluge koje osigurava sustav socijalne skrbi trebaju imati inkluzivni karakter odnosno trebaju poduprijeti, osigurati i doprinijeti da osoba s invaliditetom može živjeti neovisno u svojoj zajednici, a ne destimulirati njihov aktivni angažman kao što je situacija sada kad naknade s osnove invaliditeta nisu kompenzacijske nego su izjednačene s naknadama koje se ostvaruju zbog teškog socijalnog položaja.

Kad se radi o uključivanju djece s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovne ustanove, onda ni tijela od lokalne do državne razine ne bi smjela štedjeti na sredstvima za osiguravanje što kvalitetnijih uvjeta za odgoj i obrazovanje djeteta. Djetetu s teškoćama u razvoju treba osigurati potrebnu prilagodbu u smislu broja djece u grupi odnosno veličine razrednih odjela, odgovarajuće stručne službe, rehabilitacijske i druge stručnjake, opremu i pomagala, educirati stručnjake kao i osigurati druge vrste podrške sukladno individualnim potrebama. Međutim, najvažnija prilagodba koju je potrebno primijeniti je senzibiliziranost i opredjeljenje za inkluzivno obrazovanje.

Što se tiče cjeloživotnog učenja i profesionalne rehabilitacije, potrebno je puno više učiniti kako bi se osobama s invaliditetom olakšao pristup programima obrazovanja odraslih, te profesionalnoj rehabilitaciji. U odnosu na prethodno izvještajno razdoblje, nisu učinjeni nikakvi pomaci u stvaranju sustava profesionalne rehabilitacije – prije svega institucija u kojima bi se provodilo ciljano, sustavno i sadržajno profesionalno rehabilitiranje, a onda i definiranje izvora sredstva za ove namjene.

Jednako je teška situacija i u području zapošljavanja. Vrlo se često ne poštuje prednost pri zapošljavanju osoba s invaliditetom kao ni obveza kvotnog zapošljavanja. Pitanje razumne prilagodbe u području rada i zapošljavanja, dostupnost otvorenog tržišta rada, promicanje programa strukovne i profesionalne rehabilitacije, primjereno zakonodavstvo – samo je dio obaveza koje u području profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i rada nisu zadovoljavajuće poštivane.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se unazad više od dvije godine intenzivno bavi problemom autizma. Državna tijela i institucije trebaju osigurati djeci i odraslim osobama s autizmom i njihovim roditeljima odgovarajuću podršku, koja neizostavno treba uključivati kako sustav obrazovanja, tako i sustav zdravstva i socijalne skrbi, na način da multidisciplinarna podrška bude dostupna svakom djetetu i osobi u zajednici u kojoj živi.

Iako se iz promjena zakonodavstva u području zdravstvene zaštite u ovoj godini ne može donijeti zaključak o drastičnom smanjivanju prava osoba s invaliditetom, ipak je iz pritužbi vidljivo kako je zdravstvena zaštita mnogim osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju postala nedostupnija. Uglavnom se ovo odnosi na one zdravstvene usluge na koje su osobe s invaliditetom usmjerene kontinuirano i koje su im potrebne radi održavanja kvalitete života, kao što su primjerice fizikalna terapija i medicinska rehabilitacija. Iz pritužbi osoba s invaliditetom o kršenju njihovih prava kao pacijenata vidljivo je da postepeno raste svijest o postojanju tih prava, međutim, još uvijek se ne usude glasnije progovoriti o njihovim povredama kao i o neetičnom postupanju medicinskog osoblja, a sve zbog nepovjerenja u sustav zaštite, koji, iako formalno postoji, nije polučio uspjehe niti doveo do pozitivnih promjena.

Za osobe s invaliditetom s mentalnim oštećenjem ova godina nije donijela ni najmanje pomake. Činjenica je da nije poduzeto ništa kako bi se unaprijedilo njihovo liječenje i rehabilitacija i tako ih se izjednačilo s osobama s invaliditetom s drugim oštećenjem, a nije niti porasla svijest o nužnosti neodgodivog uvođenja ovih promjena.

I naposljetku, osim materijalnih zapreka koje stoje na putu uključivanju osoba s invaliditetom u život zajednice, ne manje važne su one zapreke koje se nalaze u stavovima cjelokupnog društva, pa tako i onog njegovog dijela koji kreira politiku i odlučuje o rasporedu ulaganja zajedničkih materijalnih dobara. Republika Hrvatska se često poziva da je senzibilizirana za potrebe osoba s invaliditetom, međutim svakodnevni život osoba s invaliditetom i prepreke s kojima se suočavaju prikazuju drugačiju sliku. Želimo li ravnopravno društvo i jednake mogućnosti, tada trebamo odmah i sad poduzeti mjere i aktivnosti kako bi primijenili propise koji su dobri, kaznili one koji ih ne provode i tako učinili društvo pristupačnim i bez diskriminacije.

## 6. LITERATURA

- Ustav Republike Hrvatske (NN, br.85/10.)
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a s Protokolom (NN, MU br. 6/07, 3/08 i 5/08)
- Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br.107/07)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br.85/08, 112/12)
- Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanje u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi od 2006. -2015.
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. (NN, br. 63/07.)
- Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN, br.10/97, 107/07)
- Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN, br. 63/08., 90/10.)
- Pravilnik o načinu raspolaganja sredstvima državnog proračuna i mjerilima sufinanciranja programa predškolskog odgoja (NN, br.134/97)
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12., 126/12-pročišćeni tekst.)
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN br. 63/08., 90/10.)
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br.23/91)
- Zakon o parničnom postupku (NN, br.53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 123/08., 57/11, 148/11, 25/13)
- Carinski zakon (NN, br. 78/99, 94/99, 117/99, 73/00, 92/01, 47/03, 140/05, 138/06., 60/08, 45/09, 56/10)
- Zakon o porezu na dodanu vrijednost (NN 47/95, 106/96, 164/98, 105/99, 54/00, 73/00, 127/00, 86/01, 48/04, 82/04, 90/05, 76/07, 87/09, 94/09, 22/12, 136/12)
- Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine.
- Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2012. - 2020. godine
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN br. 150/08, 94/09, 153/09, 71/10, 139/10, 49/10, 22/12, 57/12, 123/12, 144/12)
- Zakon o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja (NN, 144/12)
- Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji (NN, 86/12)
- Zakon o primjeni ljudskih tkiva i stanica (NN, 144/12)
- Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalicama (NN, br. 7/12, 14/12, 23/12, 25/12, 45/12, 69/12, 85/12, 92/12 – ispravak, 119/12, 147/12, 21/13)
- Pravilnik o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna („Narodne novine“, broj 156/08, 88/10)
- Izvešće o poslovanju HZZO-a za 2011. godinu  
([http://www.hzzonet.hr/dload/publikacije/20120426\\_Izvjescje\\_o\\_poslovanju\\_HZZOa\\_za\\_2011\\_godi\\_nu.pdf](http://www.hzzonet.hr/dload/publikacije/20120426_Izvjescje_o_poslovanju_HZZOa_za_2011_godi_nu.pdf))
- Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju (NN, br. 85/06, 150/08 i 71/10)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti (NN, br. 150/08, 155/09, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 154/11, 12/12, 70/12, 144/12)
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br.11/97, 27/98, 128/99, 79/02)
- Zakon o zaštiti prava pacijenata (NN, br.169/04)
- Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama (NN, br.85/08, 110/08, 34/11)
- Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta (NN, br. 18/09 i 25/09 – ispr.)
- Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2011. - 2015. Godine
- Kazneni zakon (NN, br. 125/11)
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, br. 137/09, 14/10 i 60/10)
- Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN, br. 76/09)
- Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011. do 2016  
Registar osoba s invaliditetom – podaci po traženju dostavljeni od Hrvatskog zavoda za javno  
zdravstvo  
Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN, br.190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11,  
48/11)  
Zakon o općem upravnom postupku (NN, br. 47/09)  
Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN, br.91/96, 68/98, 137/99 - Odluka USRH, 22/00 -  
Odluka USRH, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12)  
Zakon o javnim cestama (NN, br.180/04., 82/06., 138/06., 146/08., 152/08., 38/09., 124/09., 153/09.,  
73/10.)  
Zakon o cestama (NN, br.84/11, 22/13)  
Zakon o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča (NN br.131/98)  
Zakon o prostornom uređenju i gradnji (NN, br.76/07, 38/09, 55/11 , 90/11 i 50/12)  
Uredba o održavanju zgrada (NN, br.64/97)  
Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN, br.67/08, 48/10-Odluka USRH, 74/11)  
Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti  
(NN, br.151/05 i 61/07)  
Pravilnik o načinu, postupku i dinamici ostvarivanja prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade i  
cestarine (NN, br.143/06)  
Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za  
uporabu javnih cesta i cestarine (NN, br.136/11)  
Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN, br.78/08)  
Zakon o boravišnoj pristojbi (NN, br.152/08, 59/09)  
Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br.143/02, 33/05)  
Odluka o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br.8/08, 20/09,  
96/09 i 44/10)  
Pravilnik o uvjetima u pogledu prostora, opreme te stručnih radnika ustanove za profesionalnu  
rehabilitaciju (NN, br.2/06)  
Zakon o radu (NN, br.149/09, 61/11, 82/12)  
Zakon o javnoj nabavi (NN, br.110/07 i 125/08)  
Zakon o javnoj nabavi (NN, br.90/11)  
Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN, br.80/08, 94/09,  
121/10, 25/12, 118/12, 12/13)  
Odluka o najvišem iznosu novčane naknade za nezaposlenu osobu (NN, br. 100/07)  
Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja sredstava Fonda za razvoj i zapošljavanje (NN, br. 65/02,  
106/03 i 6/09)  
Pravilnik o aktivnom traženju posla i raspoloživosti za rad (NN, br. 39/09)  
Odluka o isplati novčane naknade u jednokratnom iznosu (NN br. 32/09)  
Naputak o provedbi poticajne mjere isplate novčane potpore u iznosu od 5000 EUR temeljem  
programa „Poticaj za uspjeh“ (NN broj 203/03)  
Odluka o jednokratnoj novčanoj pomoći i naknadi putnih i selidbenih troškova (NN br. 74/09)  
Zakon o potpore za očuvanje radnih mjesta (NN br. 94/09 i 88/10)  
Zaključci o prihvaćanju Europske povelje o osnovnim pravima radnika (NN br. 37/91)  
Pravilnik o sadržaju obračuna plaće, naknade plaće ili otpremnine (NN br. 120/12)  
Zakon o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca (NN br. 86/08)  
Zakon o zaštiti na radu (NN broj 59/96, 94/96-isp., 114/03 i 100/04 – v. čl. 82. Zakona o izmjenama i  
dopunama zakona o gradnji –prestala vrijediti odredba čl. 94. St. 1., 2. I 4. Zakona o zaštiti na radu,  
86/08, 116/08 – v. čl. 70. Zakona o državnom inspektoratu – prestao važiti čl. 94. St. 3 i st. 5. Čl. 95. I  
čl. 96. Zakona o zaštiti na radu i 75/09 i 143/12)  
Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada (NN br. 5/84)  
Pravilnik o izradi procjene opasnosti (NN br. 48/97, 114/02, 126/03 i 144/09)  
Pravilnik o evidencijama Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje (NN br. 74/09)

Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju (NN, br.26/83, 5/86, 42/87, 34/89, 57/89, 40/90, 9/91, 96/93 i 44/94)

Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.102/98)

Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)

Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.130/10 – pročišćen tekst)

Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (NN, br.174/04, 92/05, 2/07, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10, 55/11, 140/12, 33/13)

Zakon o obveznim odnosima (NN, br.35/05, 41/08, 125/11)

Zakon o listi tjelesnih oštećenja (NN, br.162/98)

Zakon o socijalnoj skrbi (NN, broj 33/12)

Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima, (NN, br.64/02, 105/07, 145/11)

Pravilnik o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu u kući (NN, br.64/09)

Obiteljski zakon (NN, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07, 57/11, 61/11)

Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta osoba pod skrbništvom, načinu popisa i opisa njihove imovine te podnošenja izvješća i polaganja računa skrbnika (NN, br.32/05)



## 7. PRILOZI

### 7.1. Prilog 1

Pritužitelji/ce		Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Fizička osoba	Žene		3		
	Muškarci				
Grupne pritužbe					
Pravne osobe					
Treća osoba kao pritužitelja/ica			2		
Nevladine udruge			1		
Sindikati					
Inicijativa pravobranitelja/ice					
<b>Ukupno</b>			<b>6</b>		

#### SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po pritužiteljima/cama.

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim osnovama diskriminacije.

Osnove	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Rasa ili etnička pripadnost ili boja kože				
Spol				
Jezik				
Vjera				
Političko ili drugo uvjerenje				
Nacionalno ili socijalno podrijetlo				
Imovinsko stanje				
Članstvo u sindikatu				
Obrazovanje				
Društveni položaj				
Bračni ili obiteljski status				
Dob				
Zdravstveno stanje		1		

Invaliditet		5		
Genetsko naslijeđe				
Spolna orijentacija				
Nema osnove				
<b>Ukupno</b>		<b>6</b>		

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim područjima diskriminacije.

Područja	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Rad i radni uvjeti				
Obrazovanje, znanost i šport		1		
Socijalna sigurnost, socijalna skrb, mirovinsko i zdravstveno		1		
Zdravstvena zaštita		1		
Pravosuđe i uprava				
Stanovanje				
Javno informiranje i mediji				
Pristup dobrima i uslugama		3		
Članstvo u sindikatu, NVO, političkim strankama				
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo				
Diskriminacija općenito				
<b>UKUPNO</b>		<b>6</b>		

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim tijelima.

Pritužena tijela	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Fizička osoba		1		
Pravna osoba				
Pravna osoba s javnim ovlastima		4		
Organizacija civilnog društva				

Pravosudno tijelo				
Tijelo državne uprave				
Tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave		1		
<b>UKUPNO</b>		<b>6</b>		

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po oblicima diskriminacije.

Oblici	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Izravna		2		
Neizravna		1		
Uznemiravanje i spolno uznemiravanje				
Poticanje na diskriminaciju				
Propuštanje razumne prilagodbe		3		
Segregacija				
Nije moguće utvrditi				
<b>UKUPNO</b>		<b>6</b>		

## 7.2. Prilog 2

### PRISTUPAČNOST

#### 2.1. NACIONALNI PARKOVI I PARKOVI PRIRODE

##### *Nacionalni park Paklenica*

Upravna zgrada Javne ustanove nacionalni park Paklenica je smještena u Starigrad- Paklenici. Jedini pristup osobama s invaliditetom u kolicima Upravne zgrade je ulaz u caffe bar i ulaz u kamp. Zbog specifičnog položaja nije moguće osobama s invaliditetom ući u banku i Upravnu zgradu, što se vjerujemo može riješiti. Nacionalni park Paklenica je općenito teško pristupačan park, zbog svojih geomorfoloških i geoloških karakteristika. Jedina mogućnost za posjećivanje osobama s invaliditetom za sada je pristup asfaltiranom cestom duljine 2 km, od ulazne recepcije do parkirališta u kanjonu Velike Paklenice. Ostali dijelovi su nedostupni i nije u planu izrada dodatnih staza zbog narušavanja prirodnih značajki parka i velikih nagiba koje nisu pogodne za kretanje osobama s invaliditetom.

##### *Nacionalni park Brijuni*

Pristupačnost hotelima, građevinama ugostiteljske namjene, osigurali su izgradnjom rampi za svladavanje visinske razlike manjeg broja stuba. U tom dijelu do rekonstrukcije objekata teško je učiniti dodatna poboljšanja, iako naglašavaju da su svi objekti na području Nacionalnog parka Brijuni kulturno dobro te navode kako imaju ograničenja kod ishodovanja suglasnosti na projekte zbog konzervatorskih uvjeta.

Pristupačnost posjetitelja građevinama kulturne namjene, muzejima i izložbama, osigurali su izgradnjom jednog WC-a u Foto izložbi, te rampom za svladavanje visinske razlike. Kod rekonstrukcije tih objekata navode kako bi bilo potrebno napraviti dizalo. Osiguran je pristup caffe baru „Školjka“ u sklopu posjetiteljskog centra, a isto izvršena je prilagodba ulaza na brod, na kojem je osiguran WC za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti.

Pomake planiraju napraviti za ulaz na plažu te pristup do sunčališta i terasa bara. Ujedno razmatraju mogućnost nabavke odgovarajućeg prijevoza, primjerice jedan vagon izletničkog vlaka za obilazak Parka.

Obzirom na broj građevina s javnom i poslovnom namjenom na području Nacionalnog parka Brijuni, za koje u pravilu treba izvršiti rekonstrukcije i osigurati sredstva, navode kako će se veći pomaci u pristupačnosti građevina izvršiti tom prilikom, uz ograničavajući uvjet konzervatorskih uvjeta.

##### *Nacionalni park Krka*

Javna ustanova Nacionalni park Krka navode da u svim svojim projektima kada je to moguće vode računa o pristupu osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Kružna pješačka staza na Skradinskom buku u većem dijelu prilagođena je kretanju osoba s invaliditetom, osim na dvije kraće dionice gdje je zbog konfiguracije terena izgrađeno stepenište. Unatoč tomu na tim dijelovima postoje alternativni cestovni pravci koji omogućuju nesmetan prolaz ili je potrebno vratiti se istim putem. Na lijevoj obali rijeke sasvim je prilagođen pristup osobama u invalidskim kolicima od parkirališta do vidikovca. Na Skradinskom buku je nadalje uređen WC za osobe s invaliditetom na lijevoj obali, dok na desnoj obali je izvedena adaptacija starog sanitarnog čvora.

Pristupni putovi od pristaništa za izletnička plovila su prilagođeni osobama s invaliditetom, a novoizgrađena plovila imaju silaz za osobe sa invaliditetom. Međutim, zbog visinske razlike od broda do pristaništa u većini slučajeva je potrebno posebno unijeti kolica, a posebno osobu. Javna uprava Nacionalni park Krka uočila je problematiku ukrcaja i iskrcaja na otoku Visovcu i Manastiru Krka te pokušava pronaći rješenje ovog problema. Iz istog razloga, pristup osobama u invalidskim kolicima na ukrcaj za oba izleta s Roškog slapa nije osiguran.

U informativnom centru NP Krka omogućen je ulaz osobama u invalidskim kolicima i ugrađen lift do kata s multimedijalnim sadržajem. Ispostava NP Krka u Kninu se nalazi u prizemlju i moguć je ulaz osobama u invalidskim kolicima, a u ispostavu NP Krka Drniš, čije otvorenje očekujemo tijekom

srpnja, je pristup moguć uz pomoć rampe i lifta do oba kata. U centru Puljani je u tijeku projekt uređenja prirodoslovne zbirke koji uključuje gradnju vanjskog lifta za pristup osobama s invaliditetom, a u interijeru se rade trake za hodanje i taktilni reljefi za slijepe osobe. Kao rješenje problema informiranja slijepih osoba postavljene su informativne taktilne karte na Brailleovom pismu, jedna na vidikovcu na Skradinskom buku i jedna na Roškom slapu.

### *Nacionalni park Plitvička jezera*

Očituju se kako slijedi :

1. Pristupačnost zone obilaska Nacionalnog parka Plitvička jezera osobama s invaliditetom:
  - Moguć je obilazak dijela Donjih jezera od Ulaza 1 stazom povrh kanjona do stanice vlaka ST1;
  - Vlakovi (panoramska vozila) imaju mjesta za osobe s invaliditetom, sam ulazak je malo teži, ali moguć uz pomoć djelatnika čak i osobama u invalidskim kolicima, u planu je nabavka novih vlakova te će voditi računa da sam ulaz u vozilo bude jednostavan i moguć bez pomoći drugih;
  - Moguć je pristup elektrobrodu sa ulaza Flora (prolaz pokraj hotela Plitvice), u planu je izrada staze koja bi znatno skratila put;
  - Ulaz na brod prilagođen, na brodu propisno označena mjesta;
  - Gornja jezera se mogu pogledati panoramski tijekom vožnje vlakom, kretanje po samim stazama i mostićima nije moguć zbog velikog broja stepenica uvjetovanih visinskom razlikom od cca 160 m:
    - Na ulazu 1 posebno izdvojeno parkiralište kako osobe s invaliditetom ne bi morale prelaziti prometnicu;
    - Na ulazu 2 goste upućuju na parking hotela Plitvice i Bellevue kako bi izbjegli prelazak prometnice
    - Na Parkingu ulaza 1 i 2 označena su mjesta za osobe s invaliditetom
2. Nacionalni park ima 13 ugostiteljskih objekata, od toga :
  - 3 hotela u granicama Parka : Jezero, Plitvice i Bellevue – hotel Jezero ima osiguran pristup, ulaz i smještaj za osobe s invaliditetom; hotel Plitvice i Bellevue nisu prilagođeni budući obnova tih hotela nije učinjena.
    - Restorani u granicama Parka : Poljana, Lička kuća – restoran Lička kuća – omogućen pristup – trenutno nije u funkciji; restoran Poljana – nije prilagođen ulaz i prilaz.
    - Manji objekti u granicama parka : Bistro Kozjača draga – pristup sanitarnim čvorovima i objektu osiguran; buffet Kupalište – osiguran pristup i kretanje; caffe bar Flora : trenutno u adaptaciji sanitarnih čvorova, s ciljem poštivanja zakonskih regulativa u potpunosti; bistro Hladovina – omogućen pristup;
    - 3 objekta izvan granica parka : Hotel Grabovica : osiguran pristup i kretanje; AK Korana – osiguran pristup i kretanje; AK Borje – osiguran pristup i kretanje
    - Osigurana parkirna mjesta nalaze se ispred hotela Jezero, hotela Grabovica, AK Borje
    - U daljnjim aktivnostima namjera je osigurati dovoljan broj parkirnih mjesta za sve korisnike te omogućiti pristup svim ugostiteljskim objektima

### *Nacionalni park Risnjak*

U vlasništvu NP Risnjak nalazi se Pansion Risnjak kapaciteta 5 dvokrevetnih soba koje su smještene u potkrovlju zgrade te je za sada nemoguć pristup osobama s invaliditetom. Pristup restoranu u sklopu Pansiona onemogućavaju dvije stepenice koje će se ove godine premostiti pristupnom rampom. Istim gostima omogućeno je korištenje sanitarnog čvora na istom nivou zgrade. Spomenuta zgrada izgrađena je 1981.g. kada se još nisu bili projektirali prilazi za osobe s invaliditetom.

Osobama s invaliditetom omogućen je obilazak dijela poučne staze Leska koja je u polovici svoje dužine i asfaltirana. Zbog konfiguracije terena ostalih lokaliteta u NP Risnjak, naročito planinskih vrhova te gornjeg toka doline rijeke Kupe pristup je osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti nije moguć. Što se tiče planiranih aktivnosti, ove godine kreće se u rekonstrukciju stare školske zgrade u edukacijsko-interpretacijski centar u Razlogama gdje je u planskoj dokumentaciji predviđen sanitarni čvor i pomoćno dizalo za invalide.

### *Nacionalni park Kornati*

Posebnost ovog parka je u tome što ga je moguće posjetiti i razgledati isključivo plovilom i to individualno (vlastitim ili iznajmljenim plovilom), grupno (u aranžmanu nekog od broдача ili turističkih agencija koji organiziraju izlete u NP Kornati).

Javna ustanova NP Kornati nema građevina u području parka namijenjenih posjetiteljima, niti raspolaže plovilima za organiziranje izleta u to područje. U Murteru, gdje se nalaze uredske prostorije, Javna ustanova ima recepciju u kojoj svi posjetitelji mogu doći do potrebnih ili traženih informacija i usluga, a koja je dostupna i osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti. U svezi s predmetom, Javna ustanova je trenutno u pripremnj fazi projekta izgradnje prvog posjetiteljskog centra u području NP Kornati u uvali Vrulje na otoku Kornatu, a projektnom dokumentacijom je predviđena i pristupačnost objektu osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti.

## **2.2. PARKOVI PRIRODE**

### *Park prirode Papuk*

Do sada su na planu osiguranja elemenata pristupačnosti prostorijama i uslugama osobama s invaliditetom unutar dvorišta Edukativnog centra u Velikoj osigurali jedno parkirno mjesto te unutar samog prostora centra dio prostora prilagodili osobama s invaliditetom. Budući projekt na Jankovcu, najposjećenijem dijelu Parka, obuhvatit će izgradnju staze za pristup osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti. Projektna dokumentacija i vrijednost projekta je 300 000 kn. Najveći infrastrukturni projekt u Parku prirode Papuk biti će Geoinfocentar Voćin koji će sadržavati najkvalitetnija građevinska rješenja, ali isto tako i dio najsuvremenijih interpretacijskih rješenja za pomoć osobama s invaliditetom.

### *Park prirode Učka*

Javna ustanova Parka prirode Učka je Planom upravljanja predvidjela, vit. "Izgraditi nove sadržaje te prilagoditi najmanje dva postojeća objekta infrastrukture osobama s posebnim potrebama". Javna ustanova 2005. godine je započela s aktivnostima vezanim uz realizaciju projekta „Izgradnja centra za posjetitelje“ koji će kao kapitalni objekt infrastrukture Parka biti u skladu sa svim pravnim propisima o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti.

### *Park prirode Biokovo*

Javna ustanova Parka prirode Biokovo, se u svim svojim objektima posjetiteljske infrastrukture brine da osobama s invaliditetom omogući i osigura neophodan pristup. U tom smislu Ustanova primjenjuje tehnička rješenja u projektiranju i građenju građevina, kojima se osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti omogućuje nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad na jednakoj razini kao i ostalim osobama. Ove godine je ustanova nastavila sa istom praksom, te je tako izgradila pristupnu rampu osobama s invaliditetom koja vodi na vidikovac i u info-centar Ravna vlaška, te kružnu stazu oko najvišeg biokovskog vrha Sv. Jure. Dostavili su prilog s slikama.

### *Park prirode Telašćica*

Od 2006.g. pridaje se sve veća pozornost uređenju staza i prilaza objektima, te prilaza pristaništima za osobe s invaliditetom. Javna ustanova nastoji prilagoditi infrastrukturu kako bi bila pristupačna za osobe s invaliditetom pogotovo kada se radi o prilazu lokacijama za okrpjpu te vidilicama i ostalim značajnim lokalitetima, a sukladno poticaju Ministarstva kulture povodom usvajanja Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom kojima se zatražilo da Ustanova provodi projekte vezane uz problematiku prihvata posjetitelja s invaliditetom u Parku prirode Telašćica.

Kako bi se infrastruktura prilagodila za osobe s invaliditetom posljednjih godina radilo se na više lokacija kako bi im se omogućio kvalitetniji boravak u parku prirode. Izgradio se sanitarni čvor s

uređenim prilazom za osobe s invaliditetom, sanirao se obalni dio puta u uvali Mir, te je saniran put koji vodi do prihvatne pomorske infrastrukture u uvali Mir do vidilice na stijenama. Također je uređen put koji vodi do područja parkirališta u Gmajnom polju do uvale Tripuljak, a preostaje još samo zadnja faza uređenja tog prilaznog puta. Infrastruktura je uređena na način kako bi se olakšao pristup svim skupinama posjetitelja, a posebno invalidnim osobama, do značajnih lokaliteta i vidilica. Zahvati su obavljani na temelju dopuštenja nadležnog Ministarstva za poslove zaštite prirode. Preko NIP projekta koji se financira iz sredstva Svjetske banke, pokrenut je projekt uređenja staze oko morskog jezera Mir, jednog od glavnih temeljnih fenomena Parka, u dužini oko 2 km, širine 1,4 m, a realizacija projekta bi krenula već ove godine.

#### *Park prirode Kopački rit*

Javna ustanova Parka prirode Kopački rit, pri izgradnji i obnovi infrastrukture poštuje odredbe čl.17.Zakona o prostornom uređenju i gradnji.

Na području Parka prirode sve poučne staze, kao i sanitarna jedinica na pristaništu turističkih brodova pristupačne su za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica kao i osobama smanjene pokretljivosti. U parku prirode osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica kao i osobama smanjene pokretljivosti za razgled Posebnog zoološkog rezervata osigurana je pristupačnost turističkom brodu Vidra. Također na parkiralištu Javne ustanove označena su parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom. Napominjemo da se pri planiranju obnove ratom oštećenih objekata na području Parka prirode, planira obnova na način da svaki prostor bude dostupan osobama smanjene pokretljivosti.

#### *Park prirode Medvednica*

Javna ustanova Parka prirode Medvednica nema službeni dokument kojim bi se regulirala politika vezana uz provedbu Strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom. Javna ustanova ne posjeduje niti jedan objekt i Parku nedostaju još mnogi sadržaji vezani uz sustav posjećivanja, kao što je primjerice Centar za posjetitelje Parka prirode Medvednica, pa tako i u segmentu pristupa osoba s invaliditetom. Sredinom 2010.g. ustanova je dobila na upravljanje srednjovjekovni grad Medvedgrad u kojem se planira otvoriti prvi takav Centar. Prilikom planiranja centra, osim arhitektonske prilagodbe, osmislić se i obrazovne aktivnosti prilagođene za različite vrste invaliditeta. Javna ustanova od samih početaka svog djelovanja ne naplaćuje programe i sadržaje za osobe s invaliditetom. Recentni je primjer suradnja s Centrom za rehabilitaciju iz Zagreba. U nastavku slijedi opis učinjenog o osiguranju elemenata pristupačnosti sadržaja i usluga u Parku prirode Medvednica. Od 2002.g. realizirala je projekt izgradnje „Šumske staze Bliznec“, prve poučne staze prilagođene za osobe s invaliditetom u RH, što je omogućilo nesmetano kretanje osobama s invaliditetom na tom dijelu Parka. Budući da staza ove godine bilježi svoju desetu godišnjicu, uložena su sredstva u njenu obnovu, a realizacija obnove je pred samim završetkom – obnovljene ploče na brajici, ostale interpretativne ploče, zamijenjeni su dotrajali rukohvati i podne daske....

Kako bi cjelokupna zona Bliznec u potpunosti preuzela funkciju koja joj je prvobitno namijenjena, a to je edukacija i informiranje svih skupina posjetitelja, nužno je bilo u potpunosti obnoviti i urediti infocentar Bliznec, zajedno sa okolnim prostorom. Infocentar Bliznec je zamišljen kao točka prvog doticaja tipičnog posjetitelja sa prostorom Parka, na kojoj su mu pružene sve relevantne informacije. Uz praktične informacije o infrastrukturi i sadržajima u cijelom parku, naglasak je na promociji zaštićenih prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka, s posebnim naglaskom na Natura 2000 mrežu. Sve informacije će biti prezentirane na zanimljiv i pristupačan način, prilagođene različitim dobnim skupinama i osobama s invaliditetom. Očekivani kraj obnove infocentra i kompletne interpretacije je planiran za kolovoz/rujan ove godine.

Građevina u kojoj je smještena uprava parka prirode Medvednica također ima prostor u koji nesmetano mogu pristupiti osobe s invalidskim kolicima. Navedeni je prostor uređen u skladu s suvremenim standardima koji omogućavaju obavljanje poslovne djelatnosti.

Na području Parka prirode je smješteno više ugostiteljskih objekata od koji niti jedan nije u vlasništvu Javne ustanove, što uključuje i čestice na kojima se nalaze isti, a koriste se za smještaj vozila u

mirovanju. Sa Udrugom ugostitelja Sljemena organizirat ćemo sastanak na kojem ćemo prezentirati vaše preporuke i pokušati sagledati načine kako i u kojoj mjeri ti objekti mogu odgovoriti zahtjevima za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i smanjene pokretljivosti.

Trenutno Javna ustanova upravlja sa zaštićenim kulturnim dobrom- Stari Grad Medvedgrad unutar kojeg se planira uspostaviti Centar za posjetitelje. Projekt predviđa i uređenje hodnih površina na način da se osigura optimalan pristup lokalitetu za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, a u skladu sa propisima nadležnog konzervatorskog tijela. Napominju kako Javna ustanova trenutno ne posjeduje potrebna sredstva za realizaciju cjelokupnog projekta, ali je pristup pojedinim dijelovima lokalitetima moguć privremeno riješiti jednostavnim metalnim konstrukcijama. U tijeku je izrada Prostornog plana područja posebnih obilježja Parka prirode Medvednica u kojem će se na adekvatan način propisati i uvjeti osiguranja minimalnog broja parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom.

#### *Park prirode Vransko jezero – Pakoštane*

Na području Parka prirode Vransko jezero su provedeni slijedeći zahvati/aktivnosti na planu osiguranja elemenata pristupačnosti prostorijama i uslugama osobama s invaliditetom:

- Na recepciji Prosika je uređena plaža na kojoj je osiguran pristup osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti te je izgrađen i prilagođen sanitarni čvor
- Na vidikovcu/posjetiteljskom centru Kamenjak su postavljena dva panoramska teleskopa od kojih je jedan prilagođen osobama s invaliditetom i do njega je uređena staza/rampa za pristup invalidskih kolica
- Idejni projekt za uređenje ulaza i privezišta Crkvine također sadržava rješenja koja osiguravaju nesmetano korištenje sadržaja osobama s invaliditetom te definira odgovarajuće označavanje parkirališnih mjesta.

Navedeni objekti su svi prizemni, a ujedno su to i svi objekti kojima javna uprava gospodari na području ovog parka prirode.

#### *Park prirode Lastovsko otočje*

Upravna zgrada Javne ustanove Parka PRIRODE Lastovsko otočje sukladno traženom osigurat će jedan od ulaza u zgradu na način da će postaviti rampu kako bi osobe s kolicima i smanjenom pokretljivošću imale nesmetan i osiguran pristup zgradi. Rampa će se postaviti u najkraćem mogućem roku te će nakon postavljanja izvijestiti o istom.

#### *Park prirode Lonjsko polje*

U skladu s Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću izvješćuje da je prijamni centar za posjetitelje u Krapju br. 16 između ostalog prilagođen i za pristup, kretanje i boravak za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Napominju da će i u planiranju izgradnje budućih infrastrukturnih sadržaja voditi računa o potrebama osoba s invaliditetom.



## 7.3. Prilog 3

### PODRUČJE MEĐUNARODNA SURADNJA

#### *Ljudska prava osoba s invaliditetom - Odluka Vijeća za ljudska prava 19/11*

Kao dio posebnog mandata koji uključuje prava osoba s invaliditetom Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bio je, otkad je osnovan u srpnju 2008., vrlo angažiran u podnošenje i predlaganje amandmana i modifikacija pravnih dokumenata koji reguliraju zapošljavanje osoba s invaliditetom, kao i praćenje njihovog provođenja u djelo. Ured također zaprima i rješava pojedinačne pritužbe glede povreda prava osoba s invaliditetom te sudjeluje u međunarodnim aktivnostima vezanim, uz ostalo, i uz područje zapošljavanja. Osim putem uvida kroz rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predstavljenog u okviru godišnjeg izvješća o radu Ureda u 2011. i u skladu s principima savjetovanja i suradnje s udruženjima osoba s invaliditetom, informacija koja slijedi u obliku pitanja odražava i iskustva organizacija osoba s invaliditetom.

Ured je prosljedio pitanja svim hrvatskim savezima udruga osoba s invaliditetom, a neki od njihovih odgovora bit će navedeni u nastavku. Ured također usko surađuje s institucijama koje rade na području zapošljavanja osoba s invaliditetom: Hrvatskim zavodom za zapošljavanje i Fondom za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom pa će stoga podaci prikupljeni kroz rad ovih institucija također biti predstavljeni u nastavku.

#### **1. Prikaz situacije osoba s invaliditetom u području zapošljavanja, uključujući relevantne činjenice i statističke podatke. Imate li informacije o osobama s invaliditetom koje rade u neformalnom sektoru?**

Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) je javna institucija koja se bavi posredovanjem pri zapošljavanju. Među ostalim aktivnostima zavod donosi odluke o načinu ostvarenja prava na profesionalnu rehabilitaciju nezaposlenih osoba s invaliditetom.

HZZ naglašava da individualni pristup predstavlja glavno načelo savjetovanja i informiranja osoba s invaliditetom o profesionalnim mogućnostima. Tako su savjetnici specijalizirani za posredovanje pri zapošljavanju osoba s invaliditetom određeni za svaku podružnicu HZZ-a i obrazovani kako bi se nosili s problemima zapošljavanja osoba s invaliditetom. (CRPD, Čl. 27, stavak 1, odsjek e).

HZZ također prikuplja i analizira podatke o broju nezaposlenih osoba s invaliditetom, kao i o osobama koje su zaposlene. Nedavni podaci HZZ-a pokazali su da je na dan 30. lipnja 2012. bilo 5.914 nezaposlenih osoba s invaliditetom, što predstavlja 2% ukupnog broja nezaposlenih (prema Hrvatskom registru osoba s invaliditetom, postotak osoba s invaliditetom u ukupnom broju stanovnika je oko 12%). U prvoj polovini 2012. 811 osoba s invaliditetom našlo je zaposlenje (0,7% ukupnog broja zaposlenih). Na dan 31. prosinca 2011. bilo je 5.992 nezaposlenih osoba s invaliditetom, a što je manje nego 2009. i 2010.

U 2011. najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom bile su osobe s intelektualnim poteškoćama (582 ili 39,73%), osobe s fizičkim invaliditetom (272 ili 18,57%), te zatim osobe s višestrukim invaliditetom (267 ili 18,23%).

Promatrajući ukupan broj nezaposlenih osoba s invaliditetom koje su zaposlene u razdoblju od 2007. do 2011., može se zaključiti da je u godinama ekonomske krize postojao negativan trend zapošljavanja osoba s invaliditetom. Pad broja zaposlenih osoba s invaliditetom, koji je HZZ zabilježio, zaustavljen je 2011. kada je zaposleno 1.465 osoba s invaliditetom.

HZZ objašnjava da je povećanje broja zaposlenih osoba s invaliditetom rezultat vladinih mjera za promicanje zapošljavanja osoba s invaliditetom, kao i rezultat politike aktivnog zapošljavanja.

**Tablica 1.** Broj nezaposlenih i zaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u razdoblju od 2007. do 2011. godine

Godina	Zaposleni tijekom godine	Nezaposleni 31.12.	Indeks kretanja zaposlenosti	Indeks kretanja nezaposlenosti
2007.	1.423	5.703	117,5	98,5
2008.	1.267	5.579	89,0	97,8
2009.	1.028	6.215	81,1	111,4
2010.	1.080	6.255	105,1	100,6
2011.	1.465	5.992	135,6	95,8

HZZ nas je izvijestio da je dio mjera za sufinanciranje pri zapošljavanju, u okviru politike aktivnog zapošljavanja, usmjeren za poticanje integracije osoba s invaliditetom na tržište rada. Osim sufinanciranja zapošljavanja HZZ podupire zapošljavanje kroz mjere sufinanciranja i financiranja obrazovanja u cilju poboljšanja stručnosti nezaposlenih osoba u skladu s trenutnom i prognoziranom potražnjom na tržištu rada kako bi se povećala mogućnost zapošljavanja i radna mobilnost. Osobe s invaliditetom bile su u značajnoj mjeri uključene u jednu od mjera politike aktivnog zapošljavanja kroz javne radove. Uključivanjem u društveno koristan rad njihovo sudjelovanje u društvu je unaprijeđeno, a socijalne posljedice nezaposlenosti ublažene. Javni su radovi organizirani u suradnji s jedinicama lokalne samouprave i institucija pod njihovom upravom te nevladinih organizacija.

U skladu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i provođenjem aktivnosti iz Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015., tijekom 2011. 748 osoba s invaliditetom je bilo uključeno u aktivnosti o profesionalnom informiranju koje je provodio Zavod za zapošljavanje, a 997 osoba s invaliditetom je bilo uključeno u aktivnosti profesionalnog savjetovanja, bilo pojedinačno bilo putem radionica.

Podaci o poticajima za zapošljavanje i zadržavanje zaposlenja osoba s invaliditetom koje isplaćuje Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2010.

Prema godišnjem izvješću Fonda za 2010. (posljednji raspoloživi podaci) ukupan broj obrađenih zahtjeva za plaćanje raznih poticaja u skladu s Odlukom o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom iznosio je 1.971.

**Tablica 2.** Vrste poticaja isplaćenih poslodavcima i broj zahtjeva zaprimljenih i obrađenih u Fondu

Vrsta poticaja	Broj zaprimljenih i obrađenih zahtjeva u Fondu
Povrat doprinosa za osnovno zdravstveno osiguranje i doprinosa za zapošljavanje	1159
Naknada razlike radi smanjenog radnog učinka	338
Sufinanciranje troškova osobnog asistenta - pomagača u radu	384
Jednokratna materijalna davanja - za obrazovanje zaposlenih i nezaposlenih osoba s invaliditetom	76
Prilagodba radnog mjesta	17
Prilagodba uvjeta rada	25
Kreditna sredstva po povoljnijim uvjetima namijenjena kupnji strojeva, opreme, alata ili pribora potrebnog za zapošljavanje osobe s invaliditetom	12
Sufinanciranje troškova radnog terapeuta	76
<b>UKUPNO</b>	<b>2087</b>

Broj poslodavaca kojima su isplaćeni poticaji u 2010. iznosio je 420.

Broj osoba s invaliditetom za koje su isplaćeni poticaji u 2010. bio je 3.226 (1.412 od tog broja su bile žene, a 1.814 su bili muškarci).

**Tablica 3.** Podaci o zapošljavanju osoba s invaliditetom koje su prikupile nacionalne krovne organizacije

Naziv saveza / udruge	Izvor podataka	Podaci o zapošljavanju osoba s pojedinom vrstom invaliditeta
Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida	Provedeni razgovori o broju osoba s invaliditetom zaposlenih u njihovim lokalnim organizacijama (od 77 lokalnih organizacija 26 ih je odgovorilo)	10 od 25 organizacija ne zapošljava osobe s invaliditetom, u 16 organizacija zaposleno je ukupno 50 osoba s invaliditetom
Hrvatski savez gluhoslijepih osoba - DODIR	Interni podaci saveza o članovima	Zaposleno je manje od 5% članova, većina članova je umirovljena, ali mlađi članovi koji aktivno traže posao putem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje nikad nisu imali priliku raditi (nije naveden broj)
Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara	Interni podaci saveza o članovima	11% članova je zaposleno, 50% je umirovljeno, 39% nezaposleno
Savez društava multiple skleroze Hrvatske	Statistički podaci koje je savez prikupio o svojim članovima	Ukupan broj članova: 2.497 Umirovljenici: 1.534 (62%) Zaposleni puno radno vrijeme: 500 (20%) Zaposleni sa skraćenim radnim vremenom: 19 (0,8%) Nezaposleni u evidenciji HZZ: 124 (5%) Nezaposleni: 156 (6,4%) Studenti: 33 (1,3%) Samostalno zaposleni: 21 (0,8%) ostali
Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize	Zaključak koji je donijela udruga na temelju kontakata s lokalnim organizacijama	Manje od 5% članova je zaposleno

### *Neformalni sektor*

Kada se radi o zaposlenosti u neslužbenom sektoru, nismo sigurni kako pojmiti tu kategoriju i da li se ona odnosi na oblika rada poput volontiranja. Nema raspoloživih podataka o broju osoba s invaliditetom koja se bavi takvim aktivnostima, čak ni među savezima osoba s invaliditetom iako značajan broj osoba s invaliditetom sudjeluje u radu svojih saveza. Jedino područje koje bi se moglo opisati kao vrsta zapošljavanja u neslužbenom sektoru je rad s osobama pod skrbništvom koje nemaju pravnu i poslovnu sposobnost i kao takve nisu sposobne potpisati ugovor o zapošljavanju. Određen broj ovih osoba, zahvaljujući prvenstveno aktivnostima udruga koje rade u interesu osoba s intelektualnim poteškoćama, radi na otvorenom tržištu s kompanijama koje su im otvorile mogućnost zapošljavanja kroz aktivnosti podizanja svijesti i od strane udruga, i od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. No, budući nisu sposobni za potpisivanje bilo kakvih ugovora, posljedično ne mogu primiti niti bilo kakvu plaću za svoj rad. Oni primaju naknadu za rad u obliku donacija za njihove udruge od strane kompanija koji ih zapošljavaju, a zatim im udruge isplaćuju naknadu. U teoriji takve osobe bi mogle zaključiti ugovor o zapošljavanju s prethodnim dopuštenjem svog pravnog zastupnika, odnosno skrbnika. No, udruge koje rade u interesu osoba s intelektualnim poteškoćama i oni koji sami sebe zastupaju naglasili su da značajnu prepreku zapošljavanju osoba s intelektualnim i s psihosocijalnim poteškoćama koji su pod skrbništvom predstavlja pitanje odgovornosti za povredu koja može nastupiti tijekom rada i budući bi skrbnici bili odgovorni za bilo kakvu takvu povredu pod svojim skrbništvom, oni u praksi nisu spremni preuzeti takvu odgovornost. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom je podnio za potrebe ovog upitnika svoje djelomične podatke o osobama s invaliditetom koje su uključene u plaćene radne aktivnosti koje bi se prema njihovom poimanju mogle nazvati neslužbenim sektorom. Fond je od 2009. sufinancirao projekt "Utvrđivanja kriterija i modela za sufinanciranje rada radnog centra od strane Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom". Dvije institucije, različiti pravni subjekti su uključeni u projekt: nevladina organizacija Udruga za promicanje inkluzije i Ustanova za rehabilitaciju hendikepiranih osoba profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem (URIHO).

**Tablica 4.** Ukupni broj korisnika radnih centara inkluzije i URIHO-a za razdoblje od 1.7.2009. do 31.12.2011.

GODINA	INKLUZIJA	URIHO	UKUPNO
2009	30	20	50
2010	11	39	50
2011	4	41	45
UKUPNO	45	98	145

Fond je također naglasio da Republika Hrvatska u ovom trenutku ima određene poteškoće s podacima i statističkom obradom podataka. To je prvenstveno vezano uz činjenicu da Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje bilježi samo pojedine vrste invaliditeta kada ulaze u sustav (samo osobe s invaliditetom za koje je donesena odluka o profesionalnoj nesposobnosti za rad, status ratnih vojnih invalida ili povlaštene mirovine). Zbog toga ne postoje točni podaci o zaposlenim osobama s invaliditetom.

**2. Jesu li zakonodavni i drugi strateški okviri u vašoj zemlji razvijeni u suglasnosti s člankom 27. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (CRPD) koji se odnose na rad i zapošljavanje? Mogu li se identificirati ikakvi jazovi u zakonodavstvu i provedbi nacionalnih politika u području rada i zapošljavanja?**

Sve anketirane udruge osoba s invaliditetom, kao i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, slažu se da zakonodavni i pravni okvir u Hrvatskoj usklađen s člankom 27. CRPD-a i da ne postoje jazovi kada se radi o CRPD-u. No, provedba ovih odredbi u praksi nije doprinijela značajnijem povećanju zapošljavanja osoba s invaliditetom, posebice onih s višim stupnjevima invaliditeta.

Najvažniji pravni dokument kojim se zakonski uređuje / propisuje zapošljavanje osoba s invaliditetom u Hrvatskoj, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, usvojen je 2003. i izmijenjen i dopunjen 2005. (dvije godine prije nego što je Hrvatska ratificirala Konvenciju). Ovaj zakon je osigurao pravni temelj za usvajanje odredbi CRPD članka 27., stavka 1, odsjeka g), h), l), j) i k).

Utemeljen je na Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. i predviđao je sljedeće mjere i aktivnosti usmjerene na poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom: osnivanje Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, uvođenje sustava kvota (obveza državnih i javnih tijela i kompanija da zaposle određen broj osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih), porezne odbitke i poticaje i za javne i za privatne poslodavce koji zaposle osobe s invaliditetom, jednokratne naknade, sredstva za prilagodbu radnog mjesta i za prilagodbu uvjeta rada, povoljnije zajmove pri kupovini strojeva, opreme i alata potrebnih za zapošljavanje osoba s invaliditetom, naknada razlike za smanjeni radni učinak ili sufinanciranje plaće za osobnog asistenta osobe s invaliditetom. Zakon je predviđao osnivanje regionalnih središta za profesionalnu rehabilitaciju, ali to još nije ostvareno.

Svi se slažu da je provedba Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u praksi pokazala brojne nedostatke i ukazala na činjenicu da pojedine odredbe nisu dovoljno jasne. Stoga je osnovana radna skupina kako bi donijela novi prijedlog Zakona koji je planiran za 2013. Ostali zakoni i propisi vezani uz profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom također će se trebati izmijeniti i dopuniti.

Udruge osoba s invaliditetom upozoravaju da bi moglo biti teško provesti mjere čiji je cilj povećanje zaposlenosti osoba s invaliditetom zbog teške ekonomske krize i posljedičnih ograničenja u državnom proračunu.

Zakon o suzbijanju diskriminacije koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009. zabranjuje diskriminaciju na osnovu invaliditeta i zdravlja te posebno spominje uskraćivanje prihvatljivog smještaja kao oblik diskriminacije na svim područjima, a ne samo na području rada i zapošljavanja. No, prema saznanju Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom više od tri godine nakon stupanja na snagu Zakona

o suzbijanju diskriminacije nije zabilježen niti jedan slučaj sudskog spora koji uključuje ovakav oblik diskriminacije. (CRPD, čl. 27., stavak 1, odsjek a) i b)).

Među ostalim nacionalnim strateškim dokumentima su i Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. i Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja osjetljivih skupina. Tijekom pretpristupnih pregovora s EU Hrvatska je potpisala Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju (JIM) i Zajednički memorandum o prioritetima politike zapošljavanja Republike Hrvatske.

JIM-om se uređuju mjere koje predstavljaju dio šireg okvira socijalne politike EU. Njime se također dodatno utvrđuju obveze Republike Hrvatske u poticanju zapošljavanja određenih skupina s rizikom socijalnog isključenja, među kojima su također i osobe s invaliditetom.

#### *Jazovi u zakonodavstvu i politici*

Područje profesionalne rehabilitacije nedovoljno je regulirano, što u praksi ima za posljedicu da osobe s invaliditetom radije biraju opciju umirovljenja umjesto reintegracije u radni odnos. Osim toga, ne postoje pravne odredbe koje predviđaju različite modele zapošljavanja i fleksibilne radne modele.

Pritužbe koje rješava Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upućuju na zaključak da nedovoljna jasnoća pravnih odredbi kojima je u praksi regulirano pravo radnika na profesionalnu rehabilitaciju dovodi do otpuštanja takvih radnika s obrazloženjem da poslodavac nema radno mjesto primjereno za radnika koji je prošao program prekvalifikacije.

### ***3. Provedba nacionalnog zakonodavstva i politika posebice u pogledu napretka i prepreka koje sprječavaju osobe s invaliditetom, ili posebne grupe osoba s invaliditetom (primjerice, mlade osobe s invaliditetom, žene s invaliditetom, ili osobe s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama) od ostvarivanja prava na rad na jednakoj osnovi s drugima.***

#### *Poteškoće u provedbi zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom*

Unatoč ratifikaciji Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u 2007. i drugim međunarodnim i nacionalnim dokumentima i strategijama, i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i druge organizacije za osobe s invaliditetom se slažu da je samo mali postotak osoba s invaliditetom zaposlen te da je čak i niži udio onih koji rade na otvorenom tržištu rada (podrazumijeva isplatu plaća i socijalnog osiguranja).

Jedan od glavnih razloga za tu činjenicu leži u neodgovarajućem obrazovanju odnosno obrazovanju osoba s invaliditetom za zvanja koja ne prate potražnju na tržištu rada. Gubitak socijalne pomoći za osobe s invaliditetom u slučaju kada se osoba s invaliditetom zaposli je posebno obeshrabrujuća za njihovo zapošljavanje i dovodi do njihove pasivnosti.

Mjere pozitivnog djelovanja su propisane zakonom, ali nejasne odredbe sprječavaju njihovu provedbu u praksi.

Neka od pitanja koja je prepoznao Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vezana uz provedbu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom uključuju:

1. Zakon predviđa poticanje zapošljavanje osoba s invaliditetom putem uvođenja instituta osobnog asistenta, ali ovaj institut još uvijek nije reguliran
2. Uveden je sustav kvota, ali u praksi postoje brojne nejasne odredbe koje sprječavaju da sustav značajno pridonese zapošljavanju osoba s invaliditetom: a) Zakon ne odgovara na pitanje tko su osobe s invaliditetom i kako mogu dokazati taj status kako bi ostvarile zaštitu propisanu Zakonom, b) definicija invaliditeta nije u skladu sa socijalnim modelom invaliditeta budući se oslanja na medicinski model i postotke fizičkog invaliditeta koji ne uzima u obzir socioekonomski status, pojedinačne sposobnosti svake osobe i druge aspekte kako osoba djeluje, kao ni procjenu potpore potrebne za ostvarivanje preostalog potencijala, c) ne postoji odgovarajuće praćenje provedbe kvota niti kazne za nepridržavanje koje bi bile dovoljno visoke da bi potaknule zapošljavanje osoba s invaliditetom.

3. Zbog neodgovarajuće definicije osoba s invaliditetom i nedostatka primjerene procjene invaliditeta nije jasno da li osobe s invaliditetom na koje se Zakon odnosi zaista uključuju one osobe s visokom razinom invaliditeta ili samo one osobe čija razina invaliditeta ne utječe značajno na izgled za njihovo zapošljavanje
4. Zakon nadalje određuje da poslodavac ima obvezu prilagoditi radno mjesto u skladu s principom odgovarajućeg smještaja te da ima pravo na sufinanciranje, ali čitav proces je previše birokratiziran za potencijalne poslodavce
5. Glede korištenja poticaja za zapošljavanje osoba s invaliditetom anketa koju je proveo Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2010. je pokazala da je znatan broj javnih i državnih poslodavaca, koji imaju obvezu prema sustavu kvota i koji stvarno zapošljavaju osobe s invaliditetom, čak niti ne koriste poticaje
6. Kasnije doneseni zakoni poput Zakona o obvezama i pravima državnih dužnosnika su u suprotnosti sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom
7. Centri za profesionalnu rehabilitaciju još nisu utemeljeni
8. Budući poslodavci samostalno oblikuju i izvještavaju o zahtjevima za prilagodbu radnih mjesta, ne postoji profesionalna i objektivna procjena zahtjeva i načina prilagodbe radnog mjesta.

#### *Zapošljavanje osoba s intelektualnim i psihosocijalnim poteškoćama*

Kao što je prije navedeno, jedna od glavnih prepreka u zapošljavanju osoba s intelektualnim poteškoćama na otvorenom tržištu jest činjenica da su one pod skrbništvom te da im je uskraćena pravna sposobnost što ih sprječava da potpišu ugovor o zapošljavanju.

Osobe s psihosocijalnim invaliditetom su suočene s posljedicom stigme po povratku na posao nakon razdoblja krize i psihijatrijskog liječenja, a što im otežava zadržavanje zaposlenja. Udruge koje daju podršku ovoj grupi osoba s invaliditetom također naglašavaju nedostatak prepoznavanja posebnih problema koji su vezani uz ovu grupu na području regulacije rada i zapošljavanja.

Također ne postoji tijelo za procjenu preostale radne sposobnosti osoba s psihosocijalnim invaliditetom, čiji se invaliditet razvio prije zapošljavanja, a ne postoje niti programi profesionalne rehabilitacije za ovu grupu, kao ni za druge grupe, a što je navedeno i ranije.

#### *Podaci o zapošljavanju žena s invaliditetom*

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje struktura zaposlenih žena s invaliditetom prema vrsti invaliditeta za 2010. i 2011. ne ukazuje ni na kakvu razliku u usporedbi sa strukturom svih zaposlenih osoba s invaliditetom. Udio zaposlenih žena s invaliditetom u ukupnom broju zaposlenih osoba s invaliditetom ne prelazi 50%, a što ukazuje na veću zaposlenost muških osoba s invaliditetom.

**Tablica 2.** broj zaposlenih osoba s invaliditetom te broj zaposlenih žena s invaliditetom prema vrsti oštećenja u 2011.

Vrsta oštećenja	Zaposlene osobe s invaliditetom	Zaposlene žene s invaliditetom	Udio žena u ukupnom broju osoba s invaliditetom
Kombinirane smetnje	267	86	32,21
Kronične bolesti	34	12	35,29
Intelektualne poteškoće	582	240	41,24
Oštećenje sluha	156	67	42,95
Oštećenje vida	66	26	39,39
Poremećaji glasovno - govorne komunikacije	45	18	40,00
Psihičke i organske smetnje	43	8	18,60
Tjelesni invaliditet	272	81	29,78
<b>UKUPNO</b>	<b>1.465</b>	<b>538</b>	<b>36,72</b>

**Tablica 3:** Broj zaposlenih osoba s invaliditetom te broj zaposlenih žena s invaliditetom prema vrsti oštećenja u razdoblju od 1. siječnja do 30. lipnja 2012. godine

Vrsta oštećenja	Zaposlene osobe s invaliditetom	Zaposlene žene s invaliditetom	Udio žena u ukupnom broju osoba s invaliditetom
Kombinirane smetnje	131	40	30,53
Kronične bolesti	34	11	32,35
Intelektualne poteškoće	301	115	38,21
Oštećenje sluha	91	38	41,76
Oštećenje vida	35	8	22,86
Poremećaji glasovno - govorne komunikacije	30	9	0,3
Psihičke i organske smetnje	21	6	28,57
Tjelesni invaliditet	168	44	26,19
<b>UKUPNO</b>	<b>811</b>	<b>271</b>	<b>33,42</b>

Kada se radi o vrsti invaliditeta, najveći broj osoba s invaliditetom zaposlenih u prvih šest mjeseci 2012. bile su osobe s intelektualnim poteškoćama (ukupno 301 ili 37,1%), a slijede ih osobe s fizičkim invaliditetom (ukupno 168 ili 21%) te osobe s kombiniranim poteškoćama (ukupno 131 ili 16,1%).

**4. Sudjelovanje/uključenost osoba s invaliditetom i njihovih matičnih organizacija u razvoju, provedbi i praćenju zakonodavstva i pravila u promicanju i zaštiti prava osoba s invaliditetom na rad.**

Opća je procjena i udruga za osobe s invaliditetom i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da su osobe s invaliditetom, putem svojih matičnih organizacija, uključene u razvoj, praćenje i provedbu zakona i pravila koji se odnose na osobe s invaliditetom. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom osobito prati objavu izmjena zakona koji reguliraju pitanja od važnosti za osobe s invaliditetom i o tome obavještava udruge osoba s invaliditetom.

Ured također podsjeća vladina tijela na obvezu sadržanu u Kodeksu savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata. Kodeks donesen vladinom odlukom propisuje obvezu vladinih tijela da informiraju zainteresiranu javnost o predloženim promjenama i da uključe svoje predstavnike u radne skupine koje donose prijedlog zakona. Dobiva se dojam da su članovi udruga za osobe s invaliditetom uistinu članovi radnih skupina kada se donose prijedlozi zakona koji su od posebne važnosti za osobe s invaliditetom.

Jedinu primjedbu koju udruge za osobe s invaliditetom navode u tom procesu je nedostatak financijskih sredstava za osnovni rad udruga, a što ima negativan učinak na njihovu sposobnost da se uključe u proces savjetovanja i u donošenje prijedloga zakona, budući te aktivnosti nisu pokrivene projektima, a, i da jesu, financiranje putem projekata ne može osigurati stabilnost / konzistentnost. Stoga, udruge za osobe s invaliditetom trenutno pripremaju vlastiti prijedlog zakona o udrugama za osobe s invaliditetom, koji bi osigurao stabilno / konzistentno financiranje za osnovni rad barem nacionalnih krovnih udruga. Neke su udruge u ovoj anketi ukazale na mogući sukob uloga udruga za osobe s invaliditetom, koje primarno financira vlada, i njihove sposobnosti da konstruktivno kritiziraju vladu, kao što bi to udruge za osobe s invaliditetom trebale činiti.

Udruge za osobe s invaliditetom također poduzimaju brojne aktivnosti u svim dijelovima Hrvatske, a koje su namijenjene informiranju lokalnih i regionalnih jedinica samouprave te privatnih poduzetnika o državnim poticajima i drugima povlasticama za zapošljavanje osoba s invaliditetom.

### **5. Suradnja u međunarodnim programima vezano za promociju mogućnosti rada i zapošljavanja za osobe s invaliditetom. Da li ste uključeni u takve programe?**

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ima aktivnu ulogu u usvajanju najboljih praksi na području zapošljavanja na međunarodnoj razini i širenju usvojenog znanja zainteresiranim skupinama u Hrvatskoj. Predstavnici Ureda sudjelovali su na konferencijama poput Poslovne obveze prema osobama s invaliditetom u okviru Zakona EU i Međunarodnog zakona za suzbijanje diskriminacije održanog u Danskoj 2010. te na godišnjoj međunarodnoj konferenciji o zapošljavanju osoba s invaliditetom održanoj u Zadru u suradnji sa zainteresiranim skupinama iz Austrije za ovo područje.

Uredu nedostaju financijska sredstva i ljudski resursi da bi bio aktivniji na ovom području. No, u suradnji s ostalim agencijama Ured organizira razmjenu iskustava među udrugama za osobe s invaliditetom i među svim zainteresiranim skupinama vezanu i uz temu zapošljavanja osoba s invaliditetom. Takve razmjene iskustava su do sada organizirani s austrijskim i švedskim stručnjacima i uz potporu njihovih veleposlanstava u Hrvatskoj.

Udruge za osobe s invaliditetom u pojedinim krovnim organizacijama pokušavaju se, koliko im to dopušta njihov proračun, uključiti u međunarodne programe razmjene, posebno one u okviru EU programa. No, udruge ističu nedostatak postojanja središnjice koja bi prikupila informacije sudionika na međunarodnoj razmjeni aktivnosti. Institucije koje su također važne za ovo područje poput Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom također su aktivne u sudjelovanju na međunarodnim konferencijama na ovu temu.

EU je financirao projekte koji su osigurali još jednu priliku hrvatskim zainteresiranim skupinama na području zapošljavanja osoba s invaliditetom, i institucijama, kao i udrugama za osobe s invaliditetom, da usvoje najbolje prakse drugih zemalja. Neki od ovih projekata, koji su realizirani u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA), uključivali su sljedeće projekte: Usluge koje osigurava Hrvatski zavod za zapošljavanje: Unaprjeđivanje dugoročnog profesionalnog usmjeravanja i ICT potpora; Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada; Profesionalna rehabilitacija kao način integracije osoba s invaliditetom na hrvatsko tržište rada; Uvođenje modela virtualne radionice za dugoročno nezaposlene s ciljem povećanja njihovog zapošljavanja, dodjela bespovratnih sredstava (grant shema) Unaprjeđivanje pristupa tržištu rada za osjetljive skupine.

### **6. Dodatne informacije koje želite uključiti?**

Područje koje je važno spomenuti glede zapošljavanja osoba s invaliditetom je pitanje zaštićenog zapošljavanja / mogućnosti zapošljavanja pod zaštićenim uvjetima rada.

#### *Zaštićeno zapošljavanje / mogućnosti zapošljavanja pod zaštićenim uvjetima rada*

Danas postoji 6 zaštićenih radionica u Hrvatskoj i 4 radne jedinice unutar kompanija s ukupno 560 zaposlenih. Prije 20 godina bilo je 39 zaštićenih radionica koje su zapošljavale 3.500 osoba s invaliditetom. (podaci su iz istraživanja "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa).

Oštar pad broja zaštićenih radionica ni u kom slučaju ne ukazuje da su osobe s invaliditetom bile zaposlene na otvorenom tržištu, već da su zaštićene radionice zatvorene zbog nedostatka potpore državne i lokalne uprave, a osobe s invaliditetom koje su tamo radile ostale su i bez te mogućnosti zapošljavanja.

U situaciji povećane ponude i smanjene potražnje za radnom snagom osobe s invaliditetom suočene su s dodatnim poteškoćama pri nalaženju zaposlenja na otvorenom tržištu rada. Kao što smo ranije naveli, osim nedostataka u zakonodavnoj regulativi, postoji i nedostatak informacija o poticajima za poslodavce, kao i o radnom i općem potencijalu osoba s invaliditetom, o dugoročnoj nezaposlenosti koja dovodi do gubitka znanja i vještina, o neodgovarajućem obrazovanju i poteškoćama pri skupljanju dovoljno radnog iskustva nakon završetka obrazovanja.



## 7.4. Prilog 4

### PODRUČJE ZAPOŠLJAVANJE I RAD

#### Podaci Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom za 2012.

Fond je tijekom 2012. godine isplatio ukupno 26.035.034,95 kn poslodavcima za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Poticaje je koristilo 378 poslodavaca za 1297 osoba s invaliditetom (Ž – 649; M – 648).

Usporedno sa 2011. godinom (poslodavci – 352; OSI – 1267), blago se povećao broj poslodavaca korisnika poticaja i broj osoba s invaliditetom za koje su poslodavci zatražili poticaje Fonda.

Ukupan broj pristiglih zahtjeva u 2012. godini je bio 2554, a odobreno ih je do kraja iste godine 2445 (zahtjevi u obradi- 61; odbijeni zahtjevi- 45; odustajanje od zahtjeva- 2).

*Podjela po županijama za 2012. godinu:*

RB	ŽUPANIJA	Broj poslodavaca	Zaposlene OSI	Broj OSI M	Broj OSI Ž	Broj OSI <25	Broj OSI 25 - 54	Broj OSI >55
1	BJELOVARSKO-BILOGORSKA	29	79	33	46	5	48	26
2	BRODSKO-POSAVSKA	6	21	12	9	2	14	5
3	DUBROVAČKO-NERETVANSKA	8	23	12	11	5	15	3
4	GRAD ZAGREB	113	511	217	294	24	363	124
5	ISTARSKA	27	78	42	36	2	55	21
6	KARLOVAČKA	10	39	26	13	0	26	13
7	KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	19	44	26	18	0	39	5
8	KRAPINSKO-ZAGORSKA	7	8	5	3	0	8	0
9	LIČKO-SENJSKA	2	3	3	0	0	1	2
10	MEĐIMURSKA	12	38	9	29	0	35	3
11	OSJEČKO-BARANJSKA	15	57	41	16	0	47	10
12	POŽEŠKO-SLAVONSKA	14	36	23	13	3	33	0
13	PRIMORSKO-GORANSKA	31	67	47	20	4	51	12
14	SISAČKO-MOSLAVAČKA	20	31	14	17	0	29	2
15	SPLITSKO-DALMATINSKA	17	156	76	80	6	109	41
16	ŠIBENSKO-KNINSKA	1	1	0	1	0	1	0
17	VARAŽDINSKA	13	51	28	23	4	45	2
18	VIROVITIČKO-PODRAVSKA	4	4	3	1	1	2	1
19	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	4	8	3	5	0	7	1
20	ZADARSKA	4	4	2	2	0	4	0
21	ZAGREBAČKA	22	38	26	12	6	29	3
		<b>378</b>	<b>1297</b>	648	649	62	961	274

U 2012. godini bilježimo blago povećanje broja poslodavaca korisnika poticaja, kao i broja zaposlenih osoba s invaliditetom za koje je tražen poticaj.

Fondu se u 2012. godini obratilo 75 novih poslodavaca sa zahtjevom za isplatu poticaja za 107 osoba s invaliditetom. Gledajući prema pravnom obliku, najbrojniji su društva sa ograničenom odgovornošću (37), te obrti (15).

Broj novo zaposlenih osoba s invaliditetom za koje su poslodavci tražili poticaje Fonda je 116 (M – 57, Ž – 59)

Međutim, važno je napomenuti kako broj novo zaposlenih s kojim raspolaže Fond ne govori o sveukupnom broju novo zaposlenih osoba s invaliditetom, jer Fond ne raspolaže sa takvim podacima, već samo sa onima koji su ušli u sustav poticaja. Navedeni broj novo zaposlenih, a koji su u sustavu poticaja Fonda, se najčešće zapošljavao u: d.o.o. (36), udruzi (28), ustanovi (26) ili obrtu (10).

Vezano za podjelu po županijama, može se uočiti kako su poslodavci- korisnici poticaja prisutni u svakoj županiji. I nadalje najveći broj korisnika poticaja dolazi sa područja Grada Zagreba, zatim iz Primorsko- goranske, Bjelovarsko- bilogorske, Istarske, Zagrebačke, te Sisačko- moslavačke županije. Između poslodavaca koji su koristili poticaje Fonda najbrojnija su društva sa ograničenom odgovornošću (154 poslodavaca), obrti (77 poslodavaca), udruge i savezi (54 poslodavaca), dionička društva (28 poslodavca), ustanove (24 poslodavca), te privatne prakse (15 poslodavaca).

Evidencije Fonda bilježe značajnije povećanje broja korisnika poticaja u 2012. godini kod slijedećih pravnih oblika: društvo s ograničenom odgovornošću, obrt, udruge, zadruge, te obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva.

Županija	D.D.	D.O.O.	Obrti	Ustanova	Udruge i savezi	Odvjetnici i odvjet.uredi i j.bilj.	Privatna praksa	Zadruga	Lokalna uprava	J.T.D.	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo	Slobodna djelatnost	UKUPNO
Zagrebačka	3	10	7	1	1	-	-	-	-	-	-	-	22
Krapinsko-zagorska	-	1	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Sisačko-moslavačka	-	8	8	-	3	1	-	-	-	-	-	-	20
Karlovačka	2	2	1	-	3	1	-	-	1	-	-	-	10
Varaždinska	1	6	3	2		1	-	-	-	-	-	-	13
Koprivničko-križevačka	2	5	2	2	5	1	1	-	1	-	-	-	19
Bjelovarsko-bilogorska	-	4	5	4	6	-	9	-	-	-	1	-	29
Primorsko-goranska	6	14	6	2	1	1	-	-	-	1	-	-	31
Ličko-senjska	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Virovitičko-podravska	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Požeško-slavonska	-	9	-	-	3	-	1	-	-	-	1	-	14
Brodsko-posavska	2	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	6
Zadarska	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	4
Osječko-baranjska	1	7	4	1	1	-	-	1	-	-	-	-	15
Šibensko-kninska	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Vukovarsko-srijemska	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	4
Splitsko-dalmatinska	1	5	2	2	4	1	-	2	-	-	-	-	17
Istarska	5	11	3	3	3	-	-	1	-	-	-	1	27
Dubrovačko-neretvanska	-	4	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	8
Međimurska	1	6	3	-	1	-	-	1	-	-	-	-	12
Grad Zagreb	4	56	22	4	19	1	3	1	-	3	-	-	113
<b>UKUPNO:</b>	<b>28</b>	<b>154</b>	<b>77</b>	<b>24</b>	<b>54</b>	<b>8</b>	<b>15</b>	<b>7</b>	<b>2</b>	<b>4</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>378</b>
Ukupno po prav.obliku:	56	308	154	48	108	16	30	14	4	8	6	4	378
Od toga kvota:	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Raspored isplaćenih sredstava poslodavcima korisnicima poticaja:

*Sredstva isplaćena poslodavcima, po poticajima u 2012.godini*

-doprinosi za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje	9.981.482,10
-sufinanciranje osobnog asistenta i radnog terapeuta	7.814.917,21
-sufinanciranje smanjene radne učinkovitosti	7.239.954,45
-sufinanciranje kamata	44.428,04
-obrazovanje	24.975,90
-prilagodba radnog mjesta i uvjeta rada	929.277,25
-održavanje zaposlenosti u zaštitnim radionicama	0,00
<b>Ukupno</b>	<b>26.035.034,95</b>

U 2012. godini isplaćeno je manje sredstava nego 2011.godine. U 2012. godini zbog štednje u Državnom proračunu nisu bila isplaćivana dodatna sredstva zaštitnim radionicama za održavanje zaposlenosti, te su zbog toga ukupna isplaćena sredstva manja.

Međutim, ako izuzmemo sredstva za održavanje zaposlenosti iz 2011. godine u zaštitnim radionicama, možemo zaključiti kako je u 2012. godini isplaćeno **1.593.556,95 kn više sredstava** poslodavcima na otvorenom tržištu rada.

Poticaji koji nemaju jednokratno obilježje, tj. Redovni poticaji prema Odluci o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN 8/08, NN 20/09, NN 96/09, NN 44/10) se isplaćuju kontinuirano, odnosno sve vrijeme zaposlenosti osobe s invaliditetom su:

- doprinosi za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje ,
- sufinanciranje troškova osobnog asistenta,
- sufinanciranje naknade razlike smanjene radne učinkovitosti.

U slijedećim tablicama se nalaze podaci o ukupnom broju primatelja naknade do zaposlenja:

Isplaćeni poticaji po županijama i vrsti poticaja

Županija	ČL.3. BR. POSL.	ČL.3. BR. OSI	ČL.8. BR. POSL.	ČL.8. BR. OSI	ČL.14. BR. POSL.	ČL.14. BR. OSI	ČL.43. BR. POSL.	ČL.43. BR. OSI	Ostalo BR. POSL.	Ostalo BR. OSI	ODR. ZAP. POSL..	ODR. ZAP. OSI
Zagrebačka	21	37	7	7	8	13	1	1	1	1	0	0
Krapinsko-zagorska	7	8	3	4	4	5	1	1	1	2	0	0
Sisačko-moslavačka	20	31	9	15	9	17	3	3	0	0	0	0
Karlovačka	10	39	1	1	2	2	0	0	1	2	0	0
Varaždinska	12	50	6	30	5	29	0	0	0	0	0	0
Koprivničko-križevačka	19	44	3	15	6	21	2	4	1	6	0	0
Bjelovarsko-bilogorska	29	79	9	50	7	45	1	2	1	1	0	0
Primorsko-goranska	31	67	8	13	9	16	1	1	1	6	0	0
Ličko-senjska	2	3	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Virovitičko-podravska	4	4	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0
Požeško-slavonska	14	36	10	26	11	33	4	7	1	1	0	0
Brodsko-posavska	6	21	1	1	2	7	1	1	0	0	0	0
Zadarska	4	4	2	2	3	3	0	0	1	1	0	0
Osječko-baranjska	15	57	4	42	4	19	3	3	0	0	0	0
Šibensko-kninska	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0
Vukovarsko-srijemska	4	8	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0
Splitsko-dalmatinska	17	156	8	134	9	142	2	17	1	2	0	0
Istarska	27	78	5	26	5	26	1	6	1	1	0	0
Dubrovačko-neretvanska	8	23	2	13	2	13	2	8	0	0	0	0
Međimurska	11	37	6	28	8	31	3	4	3	4	0	0
Grad Zagreb	113	511	50	378	58	379	14	53	11	13	0	0
<b>UKUPNO:</b>	<b>375</b>	<b>1294</b>	<b>136</b>	<b>787</b>	<b>156</b>	<b>805</b>	<b>42</b>	<b>114</b>	<b>25</b>	<b>41</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

<b>2012. - UKUPNO POSLODAVACA</b>	<b>378</b>
<b>2012. - UKUPNO OSI</b>	<b>1297</b>

Osobiti napredak učinili smo na području profesionalne rehabilitacije.

Jedan od osnovnih razloga osnivanja Fonda, te tako i jedna od osnovnih aktivnosti Fonda propisanih zakonom je provođenje politike razvitka i unaprjeđivanja profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Fond je u suradnji sa BBRZ - Berufliches Bildungs und Rehabilitationszentrum iz Linza, Republika Austrija, udrugom OSVIT i ustanovom URIHO, pokrenuo projekt „Profesionalna rehabilitacija kao metoda integracije osoba s invaliditetom na hrvatskom tržištu rada“. Podršku provođenju projekta dalo je i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, kao i Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava. Partneri u projektu su Fond, BBRZ, udruga OSVIT i ustanova URIHO. Sastankom partnera, održanom u Linzu krajem 2009. godine označen je početak projekta, ali zbog izvjesnih problema koje su imali austrijski partneri, projektne aktivnosti su započele 20.12.2010. godine. U radnu grupu, koja je s hrvatske strane bila zadužena za razvoj modela profesionalne rehabilitacije, uključeni su osim predstavnika Fonda i predstavnici Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva (u daljnjim fazama predstavnici Ministarstva rada i mirovinskoga sustava), Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i predstavnici udruge Osvit (stručnjaci - URIHO Zagreb, DES Split, Centaroprema Rijeka).

Cilj projekta je razvoj modela profesionalne rehabilitacije za Hrvatsku, uz uzimanje u obzir individualnih medicinskih, socijalnih i psiholoških dijagnoza te ekonomskih / egzistencijalnih zahtjeva osoba s invaliditetom, kako bi se time poboljšao ili omogućio njihov pristup tržištu rada. Obzirom na složenost cilja projekta i nedostatak financijskih sredstava, namjera je kroz projektne faze doći do modela profesionalne rehabilitacije.

Prva faza projekta završena je u 2011. godini, nakon čega smo dobili očekivane rezultate:

- Izvještaj / analiza aktualne strukture profesionalne rehabilitacije u Hrvatskoj
- Predstavljanje (prikaz) razlika u strukturama profesionalne rehabilitacije u Austriji i Hrvatskoj
- Prijedlog modela profesionalne rehabilitacije koji bi, prema iskustvima, bio primjeren za Republiku Hrvatsku (bez detaljne razrade svih usluga profesionalne rehabilitacije, a što će biti utvrđeno kroz sljedeće projektne faze)

Osim teoretskog doprinosa koji je dao BBRZ Austrija, prijenos znanja i iskustva bio je prvi korak prema kasnijoj provedbi/ implementaciji kroz mjere "Obučimo trenere" i pilot- mjeru "Dijagnostički tjedan", koja označava prvu fazu u procesu utvrđivanja modela procjene zapošljivosti osoba s invaliditetom

Tijekom 2012. godine smo nastavili sa čitavim nizom aktivnosti, vezano za edukaciju stručnjaka koji će raditi u profesionalnoj rehabilitaciji, te je tako završene druga, treća, četvrta, peta i šesta faza projekta.

I u narednoj godini nastavljamo sa čitavim nizom aktivnosti, vezano za profesionalnu rehabilitaciju. Kontinuirano smo promovirali rad Fonda, kako samostalno, tako kroz sudjelovanje u projektima koji doprinose uspješnijem integriranju osoba s invaliditetom na tržište rada.

## 7.5. Prilog 5

### PRISTUPAČNOST

#### *Pisanje lako razumljivih materijala*

Savjetnica pravobraniteljice bila je 31.8.

na radionici o pisanju lako razumljivih materijala.

Radionicu je organizirala

Udruga za samozastupanje iz Zagreba.

Na radionici su još bili asistenti iz udruga

iz Šibenika, Bjelovara, Ploča,

Slavonskog Broda, Rovinja i Zagreba.

Na radionici su sudjelovali i djelatnici Centra za rehabilitaciju Silver iz Zagreba.

O pisanju lako razumljivih materijala

učila je i socijalna radnica iz Centra

za socijalnu skrb Zagreb.

U učenju su nam pomagali samozastupnici.

Samozastupnici su osobe s intelektualnim teškoćama koje govore u svoje ime.

Na radionici smo vježbali kako pisati

materijale u lako razumljivom obliku.

Naučili smo da nam uvijek

trebaju pomoći samozastupnici.

Oni mogu reći da li razumiju što smo napisali.

Treba koristiti kratke i jednostavne rečenice.

Riječi trebaju biti iz svakodnevnog govora.

Osobe s intelektualnim teškoćama su odrasle osobe.

Zato treba koristiti riječi i slike za odrasle,

a ne za djecu.

Na radionici smo dobili knjižice

o tome kako pisati lako razumljive materijale.

Lako razumljivi materijali su važni

osobama s intelektualnim teškoćama.

Osobe s intelektualnim teškoćama mogu same doći do informacija i biti samostalne.

Nekim osobama treba pomoć asistenata.

Samozastupnici će pomoći Pravobraniteljici

da njezine internetske stranice mogu čitati

i osobe s intelektualnim teškoćama.



## 7.6. Prilog 6

### MEDIJI

#### PRAĆENJE PARAOLIMPIJSKIH IGARA LONDON 2012

Uzimajući u obzir izuzetnu važnost Paraolimpijskih igara, sve veće medijsko zanimanje i javni interes HRT je u 2012 napravio značajan iskorak u praćenju igara u Londonu, najveći do sada.

U odnosu na dosadašnje Paraolimpijske igre HRT je napravio značajan iskorak pa su gledatelji prvi puta u izravnim prijenosima i snimkama mogli vidjeti nastupe najboljih hrvatskih paraolimpijaca. Tako smo uživo mogli vidjeti nastupe Darka Kralja i Mihovila Španje, te u snimkama osvajače medalja za Hrvatsku (Talić, Ristoski, Budetić) čime smo značajno doprinijeli pojačanoj percepciji paraolimpijskog sporta u hrvatskoj javnosti.

Osim prijenosa i snimki pripremili smo i posebnu uvodnu i završnu emisiju u kojima smo predstavili sve hrvatske paraolimpijce i time značajno podignuli razinu praćenja sporta osoba s posebnim potrebama i invaliditetom.

U cijeli projekt uložena su i značajna financijska sredstva. Samo otkup TV-prava stajao nas je 15.000 €, a dodatno smo za razne trase s natjecanja potrošili još 20.000 € kako bismo došli do snimki nastupa hrvatskih sportaša. U Londonu je cijelo vrijeme boravila posebna četveročlana ENG ekipa koja je pratila sve nastupe hrvatskih sportaša.

S Paraolimpijskih igara u Londonu ukupno je emitirano **465** minuta programa i to u slijedećim oblicima:

IZRAVNI PRIJENOS I SNIMKE	(225 minuta)
SAŽECI	(165 minuta)
UVODNA I ZAVRŠNA EMISIJA	(75 minuta)

#### OSTVARENI PLAN PRIJENOSA I SAŽETAKA S PARAOLIMPIJSKIH IGARA

##### NEDJELJA 26.08

18.50 - UVODNA EMISIJA - 40 minuta

##### ČETVRTAK 30.08

22.00 – SAŽETAK 15'

(KRIŽ, IVANOVIĆ)

**PETAK, 31.08**

11.35 – ATLETIKA. BACANJE KUGLE (D. KRALJ) , izravni prijenos 70'

22.40 – SAŽETAK 15'

**SUBOTA 01.09**

23.10 – SAŽECI 15'

**NEDJELJA 02.09**

18.15 - PLIVANJE (M.Španja + M. Grebenić)prijenos + snimka 50'

21.40 – SAŽETAK 15'

**PONEDJELJAK 03.09**

23.20 – SAŽETAK 15'

**UTORAK, 04.09**

23.45 – SAŽETAK 15'

**SRIJEDA 05.09**

18.45 - ATLETIKA (Z. Talić, M. Ristoski) , snimka 45'

23.25 - SAŽETAK 15'

**ČETVRTAK 06.09**

18.00 – ATLETIKA (B. Budetić) + PLIVANJE, (M. Španja),  
STOLNI TENIS prijenos + snimka 60'

23.10 – SAŽETAK 15'

**PETAK 07.09**

23.40 – SAŽETAK 15'

**SUBOTA 08.09**

23.40 – SAŽETAK 15'

**NEDJELJA 09.09**

22.50 - SAŽETAK 15'

**NEDJELJA 16.09**

ZAVRŠNA EMISIJA 30'

Uz tih 465 minuta tijekom dva tjedna emitirali smo u okviru informativnih emisija još 34 minute tjedno. Dakle, s Paraolimpijskih igara ukupno je emitirano 499 minuta. Gledajući druge javne televizije Europe, Hrvatska televizija je sa cca 500 minuta programa iz Londona u samom vrhu praćenja Paraolimpijskih igara. Uz to napominjem da smo u posljednje četiri godine napravili značajan iskorak u praćenju osoba s posebnim potrebama te invaliditetom za što je Sportski program HRT-a bio nekoliko puta nagrađivan.

S poštovanjem,

Bruno Kovačević  
v.d. urednika Sportskog programa



## 7.7. Prilog 7

### SUDJELOVANJA NA DOGAĐANJIMA I SKUPOVIMA U ORGANIZACIJI UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM I DRUGIH INSTITUCIJA

Dana 20. 01. održana je Konferencija o studentima s invaliditetom „**Dvosmjerna komunikacija – preduvjet za uspješno studiranje**“ u organizaciji Udruge studenata s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu (SIZIF), a pod pokroviteljstvom Filozofskog fakulteta, Studentskog zbora Sveučilišta u Zagrebu te Grada Zagreba, Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom. Udruga studenata s invaliditetom - SIZIF do sada je organizirala dvije konferencije „Pristupačan studij – pravo ili privilegija?“ i „Best practice - keys to success“, kroz koje se nastojalo analizirati probleme s kojima se studenti s invaliditetom najčešće susreću te raspraviti o mogućim rješenjima. Uz ostale uvodničare Konferenciju je otvorila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Konferencija je bila podijeljena u nekoliko pod tema: „Strategija djelovanja prema studentima s invaliditetom“; „Svakodnevna podrška“; „Podrška u komunikaciji“ nakon čega su uslijedili zaključci.

Dana 02.02. održana je **Konferencija „Vrijednosti menadžmenta u cilju zaštite i promicanja ljudskih prava i održivog razvoja Republike Hrvatske“** u organizaciji Vlade RH, Ureda za ljudska prava i tvrtke Ericsson Nikola Tesla d.d.. Cilj Konferencije bio je utvrditi poveznice između društveno odgovornog poslovanja privatnog i javnog sektora i stanja ljudskih prava u RH. Na Konferenciji se raspravljalo može li i u kojoj mjeri vrijednosni menadžment doprinijeti ostvarivanju održivog razvoja društva kao cjeline i tko su najznačajniji sudionici u provedbi tog menadžmenta.

Dana 13. 02. u prostorijama Centra za ljudska prava održan je okrugli stol „**Nema zdravlja bez mentalnog zdravlja**“ u organizaciji Koalicije udruga u zdravstvu i Udruge za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja „Svitanje“, a pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravlja RH. Uz ostale uvodničare nazočnima se obratila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Povodom Svjetskog dana bolesnika 11. veljače Koalicija udruga u zdravstvu i Udruga za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja „Svitanje“ željeli su upoznati javnost i Vladu RH s nužnošću poduzimanja mjera potrebnih za razvoj i unaprjeđenje sustava zaštite mentalnog zdravlja.

Dana 15.02. zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izlagao je na tribini za gluhoslijepe osobe članove Udruge Dodir o Zakonu o suzbijanju diskriminacije i radu Ureda pravobraniteljice na suzbijanju diskriminacije s osnove invaliditeta s posebnim osvrtom na položaj gluhoslijepih osoba. Tribina je bila dio projekta **Znanjem protiv diskriminacije** koji je financiran uz potporu Ministarstva socijalne politike i mladih. Više o ovome u području Suzbijanje diskriminacije.

Dana 17.02. održan je Simpozij „**Kvaliteta u fizikalnoj i rehabilitacijskoj medicini**“ u Varaždinskim Toplicama u organizaciji Agencije za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu, Hrvatskog društva za poboljšanje kvalitete zdravstvene zaštite Hrvatskog liječničkog zbora, Hrvatskog društva za fizikalnu i rehabilitacijsku medicinu Hrvatskog liječničkog zbora, Udruge poslodavaca u zdravstvu, Specijalne bolnica za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske toplice. Svrha je bila ukazati na postojeće stanje i probleme u fizikalnoj i rehabilitacijskoj medicini u

RH vezano za organizaciju, funkcioniranje i financiranje te o promjenama koje nas očekuju nakon ulaska u EU i o kategorizaciji specijalnih bolnica za rehabilitaciju.

Dana 07.03. povodom **Međunarodnog dana žena** pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pridružila se obilježavanju u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske na kojem je govorila o najčešćim područjima u kojima žene s invaliditetom nailaze na teškoće. Na obilježavanju u organizaciji SOIH-a predstavljene su aktivnosti Mreže žena s invaliditetom Hrvatske i SOS telefona za žene s invaliditetom žrtve nasilja.

Dana 12.03. u okviru manifestacije **Tjedan mozga** u organizaciji Udruge Novi planet i Hrvatskog instituta za istraživanje mozga održano je predavanje o osobama s intelektualnim oštećenjima i poremećajima iz autističnog spektra.

Dana 12.03. predstavljena je publikacije „**Grad Zagreb- pristupačan osobama s invaliditetom**“ u organizaciji Grada Zagreba, Gradskog Ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.

Dana 13.03. održan je okrugli stol na temu „**Mentalna retardacija – stigmatiziranje ili prepoznatljivost**“ u organizaciji Hrvatskog saveza udruga za osobe s mentalnom retardacijom.

Dana 21.03. pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pridružila se obilježavanju **Svjetskog dana sindroma Down** na svečanosti koju je u Satiričkom kazalištu Kerempuh organizirala Udruga za sindrom Down – Zagreb u suradnji s Medijskom tvornicom.

Dana 21.03. povodom **Nacionalnog dana invalida rada** pravobraniteljica se uz druge uzvanike obratila nazočnima na Danu otvorenih vrata Hrvatskog saveza udruga invalida rada Hrvatske koji je proslavio 45. obljetnicu rada. Tom prigodom prostorije Saveza posjetio je i predsjednik Ivo Josipović koji je razgledao i prigodnu izložbu radova njezinih članova. Hrvatski savez udruga invalida rada broji 36 temeljnih udruga sa 25 tisuća članova, a u Hrvatskoj je prema službenim podacima 258 tisuća invalida rada.

Dana 26.03. održan je **Međunarodni skup o zapošljavanju osoba s invaliditetom u Vukovaru** u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Uz predstavnike nadležnih tijela u području zapošljavanja i rada u RH, predstavnike nacionalnih saveza osoba s invaliditetom, skupu su nazočili i međunarodni gosti. Na skupu je izlagao zamjenik pravobraniteljice s temom „Diskriminacija osoba s invaliditetom u području zapošljavanja i rada“, iskustva Ureda.

Dana 29.03. održan je u Splitu seminar tvrtke GEZE na kojem se provodi stalno stručno usavršavanje stručnjaka –arhitekata i građevinara koji je organiziran uz bodovanje Hrvatske komore arhitekata. Na skupu je izlagala pravobraniteljica s temom „**Osiguranje pristupačnosti – osnovni preduvjet uključivanju osoba s invaliditetom u život**“.

Dana 02.04. povodom obilježavanja **Svjetskog dana autizma** na tribini Grada Zagreba održan je skup u svrhu rješavanja problematike osoba oboljelih od autističnog spektra u RH. Moto ovogodišnjeg obilježavanja je bio : AUTIZAM GOVORI SRCEM, PREDUGO ČEKAMO.

U Varaždinu je od 12. do 14. travnja održan 9. kongres s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom „**Kvaliteta i standardi usluga edukacijskih rehabilitatora**“. Cilj je bio konstruktivna razmjena ideja i iskustava vezanih uz kvalitetu i standard usluga edukacijskih rehabilitatora, koji pružaju pomoć u obitelji i u zajednici osobama s invaliditetom od najranije dječje do odrasle dobi. Skupu su nazočili mnogobrojni stručnjaci na području odgoja i obrazovanja. Rezultat kongresa bio je zbornik radova. Više u području Odgoj i obrazovanje.

Dana 20.04. u Hrvatskom saboru održan je okrugli stol na temu „**Ocjena prvih 112 dana nove vlasti iz perspektive civilnog društva okupljenog oko Platforme 112**“. Pravobraniteljica se u raspravi osvrnula na zahtjeve koji su se odnosili na zaštitu prava osoba s invaliditetom u područjima jednakosti pred zakonom, neovisnog življenja i uključenosti u zajednicu, izbornog zakonodavstva kao i upoznavanja nazočnih s položajem osoba s invaliditetom različitih oštećenja.

Dana 23. travnja na Edukacijsko rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu kao jedna od aktivnosti koje se provode u sklopu Tempus projekta „**EduQuality - Obrazovanje za jednake mogućnosti na hrvatskim sveučilištima**“ predstavljeno je 8 edukacijskih priručnika pod nazivima: Opće smjernice, Prostorna pristupačnost, Pristup informacijama i uslugama, Izvođenje nastave i ishodi učenja, Mentorstvo i konzultacije, Međunarodna mobilnost studenata, Slobodno vrijeme i psihosocijalne potrebe studenata. Zbirka od 8 priručnika doprinos je izjednačavanju pristupa visokom obrazovanju studentima s invaliditetom, informiranjem, educiranjem i senzibiliziranjem sveučilišnih nastavnika, stručnog i administrativnog osoblja na rektoratima, akademijama i fakultetima o specifičnim potrebama studenata s invaliditetom u Republici Hrvatskoj kao i načina prilagodbe akademskih sadržaja njihovim mogućnostima. Više u području Visokoškolsko obrazovanje.

Dana 26.04. održana je **radionica za poslodavce unutar projekta „Yes, I can“** u organizaciji Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara. Udruga HUPT je tijekom projekta osposobila 14 osoba za vožnju B kategorije vozila, 12 korisnika je završilo tečajeve engleskog, njemačkog, talijanskog i španjolskog jezika, 5 ih je završilo tečaj poslovnih kompetencija EBC\*L, dok su dvojica postali certificiranim web dizajnerima, a 9 ih je proširilo svoje kompetencije na području društvenih vještina i završilo tečaj socijalnih vještina. Projekt je pratila i originalna i vrlo zapažena medijska kampanja te je organizirana i radionica za poslodavce s zapaženom posjećenošću poslodavaca.

Od 26. do 27. travnja pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a u organizaciji Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Turističko-ugostiteljske i prehrambene škole Bjelovar, Grada Bjelovara, Bjelovarsko bilogorske županije i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te uz podršku mnogobrojnih sponzora održano je dvodnevno događanje u sklopu XI. po redu **Državne smotre radova učenika s teškoćama u razvoju**. Smotri je nazočilo preko 120 sudionika-učenika i mentora iz 24 srednje strukovne škole u RH. Ovo je bila do sada najbrojnija državna smotra što govori o potrebi i interesu

predstavljanja vještina i sposobnosti učenika s teškoćama u razvoju. Prvi dan su organizirana dva okrugla stola. Prvi je bio namijenjen stručnim djelatnicima na kojem je zamjenica pravobraniteljice govorila o zakonskom okviru u području obrazovanja, iskustvima Ureda u tom području kao i pravima i mogućnostima djece s teškoćama u razvoju, a sve u svrhu poboljšanja rada stručnih djelatnika u obrazovnom procesu vezano za srednjoškolsko obrazovanje. Drugi okrugli stol pod nazivom „Educirani – integrirani“ bio je namijenjen predstavnicima institucija te širem broju sudionika na kojem se govorilo o međunarodnom dokumentu Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, primjeni u praksi te izazovima s kojima se susreću svi dionici obrazovnog procesa. Na događanjima su sudjelovale pravobraniteljica i suradnice.

Dana 05.05. u organizaciji Društva osoba s cerebralnom paralizom i Hrvatskog saveza udruga cerebralne i dječje paralize obilježili su **Nacionalni dan osoba s cerebralnom paralizom** uz obilježavanje 35.obljetnice rada CeDePe-Društva osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Zagreb.

Dana 06.05. udruga **SOS Dječje selo Hrvatska** obilježila je 20 godina postojanja. Tom prigodom okupili su svu djecu smještenu u Dječjim selima u Lekeniku i Ladimirevcima te SOS zajednicama mladih u Zagrebu, Velikoj Gorici i Osijeku kao i one koji su već izašli iz sustava socijalne skrbi. Povodom obilježavanja ove obljetnice održano je mnoštvo kreativnih radionica kao i humanitarna kampanja. SOS Dječje selo Hrvatska posjetio je i Helmut Kutin, predsjednik SOS Kinderdorf Internationala, koji je 1993. godine bio na otvaranju prvog sela u Hrvatskoj. Od 16 kuća niti jedna nije prilagođena osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica tako da u selu nisu smještena djeca s teškoćama u razvoju.

Dana 08. 05. u organizaciji Fonda Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF) predstavljena je **publikacija Analiza stanja prava djece i žena u Hrvatskoj**. Publikacija je sveobuhvatni analitički dokument koji donosi presjek i nove uvide u dostupne i postojeće podatke o pravima djece i žena. Njegova temeljna svrha je pomoći pri izradi novih politika i propisa.

Dana 10. i 11. 05. pod pokroviteljstvom ministra rada i mirovinskog sustava RH, Miranda Mrsića i ministra rada, socijalne skrbi i zaštite potrošača Republike Austrije, Rudolfa Hundstorfera u organizaciji udruge Osvit i Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Zadru je održan **8. Međunarodni stručni skup na temu „Zahtjevi i potrebe tržišta rada kao izazov za osobe s invaliditetom“**.

Dana 15.05. u organizaciji Udruge distrofičara, invalida cerebralne i dječje paralize i ostalih tjelesnih invalida Slavonski Brod održana je javnu tribinu pod nazivom **„Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom te implementacija istih u jedinice lokalne i regionalne samouprave i drugim javnim ustanovama“** u Slavanskom Brodu.

Od 17. do 18.05. u organizaciji Ženske sobe održavala su se dva treninga, jedan na temu **„Specifičnosti u direktnom radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja“** i održan je 10. sastanak Mreže suradnje vladinih institucija i nevladinih organizacija protiv seksualnog nasilja u Hotelu Terme Jezerčica. Više u području Žene s invaliditetom.

Dana 18.05. održao se „**2. državni susreta MATP-a,**“ u Kraljevici u organizaciji Primorsko-goranske županije i Centra za rehabilitaciju Fortica – Kraljevica. Više u području Sudjelovanje kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu.

Dana 18.05. u organizaciji Udruge za samozastupanje održana je **2. Konferencija hrvatskih samozastupnika na temu „Jednaka prava za sve ljude“**. Na Konferenciji su sudjelovali samozastupnici iz 13 gradova, a 26 samozastupnika govorilo je tome kako vide svoja prava pred predstavnicima ministarstava. Pozvana ministarstva bila su Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo pravosuđa te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Za vrijeme diskusije samozastupnici su postavljali pitanja predstavnicima ministarstava o zakonima i pravilnicima koje donose.

Od 19. do 20.05. u organizaciji Udruge slijepih Međimurske županije iz Čakovca obilježen je **Majčin dan** na čemu je sudjelovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Cjelokupni program obuhvatio je i mimohod slijepih žena, odlazak na gradske bazene, obilazak perivoja «Zrinskih» i mnoge druge aktivnosti. Više u području Žene s invaliditetom.

Pravobraniteljica je i 2012. godine sudjelovala na **Festivalu jednakih mogućnosti (F=M,** tradicionalnoj međunarodnoj manifestaciji urbane kulture čiji program izvode osobe s invaliditetom, zajedno s drugim glazbeno-scenskim i likovnim umjetnicima. Cjelodnevni program trajao je od 22. do 24. 05. Ova manifestacija rezultat je višegodišnjih nastojanja samih osoba s invaliditetom da pokažu ono najbolje, da dokažu da invaliditet ne znači nesposobnost i prestanak životnih aktivnosti i da osobe s invaliditetom mogu biti uspješne, produktivne i kreativne ako im se pruži prilika za to i ako im okruženje učinimo dostupnim i poticajnim.

Dana 31.05. održan je okrugli stol na temu „**Promišljanje o daljnjem funkcioniranju Hrvatskog saveza i udruga članica s obzirom na novonastalu situaciju**“ u organizaciji Hrvatskog saveza udruga osoba s mentalnom retardacijom.

Dana 31.05. u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih održana je premijera promotivnih spotova o zapošljavanju slijepih osoba u sklopu provedbe programa „**Zaposlenje-kruna integracije slijepih**“. Tematika spotova vezana je uz zapošljavanje osoba s oštećenjem vida kako bi se srušile predrasude potencijalnih poslodavaca ali i javnosti. Naglasak je na informiranje poslodavaca i nadležnih institucija o mogućnostima i potencijalima kao i povećanju osobnih potencijala nezaposlenih osoba s oštećenjem vida.

Dana 31.05. povodom završetka projekta „Workability with disabilities – rad s poteškoćama“ održan je okrugli stol na temu „**Rad s poteškoćama. Radionica- na šivanje i krojenje!**“ u sklopu rezultata provedbe projekta – partner Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područna služba Zagreb. Okrugli stol je održan u organizaciji Lade za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida.

Dana 02.06. u organizaciji Udruge invalida Samobora i Svete Nedelje održani su **Dani otvorenih vrata Udruge invalida Samobora i Svete Nedelje.**



Dana 04.06. predstavljen je „**Nacrt kurikuluma i Program obrazovanja učitelja, nastavnika i stručnih suradnika iz područja Građanskog odgoja i obrazovanja**“ u organizaciji Mreže mladih Hrvatske, Centrom za ljudska prava, Centrom za mirovne studije i GONG-om.

Od 14. do 16.06. u organizaciji Mental Health Europe i Sto Koluri Split održan je MHE Conference 2012. na temu „**From individual to collective responsibility – the social determinants of Mental Health**“ u Splitu. Na događanju je izlagala savjetnica pravobraniteljice.

Dana 14.06. održan je GEZE seminar na kojem se provodi stalno stručno usavršavanje Hrvatske komore arhitekata u Zagrebu. Stručnom skupu je nazočila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom s predavanjem na temu „**Osiguranje pristupačnosti –osnovni preduvjet uključivanju osoba s invaliditetom u život**“.

Dana 18.06. održan je skup na temu „**Zajedno od vrtića – uključivanje djece s teškoćama u razvoju u predškolske ustanove**“ kojeg su organizirali Ured UNICEF, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Pravobraniteljica za djecu i Agencija za odgoj i obrazovanje. Više u području Odgoj i obrazovanje.

Dana 27.06. održana je rasprava pod nazivom **Profesionalno usmjeravanje i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju za strukovna zanimanja u organizaciji** Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Zavoda za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje i Školom narodnog zdravlja Andrija Štampar Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ciljevi panel diskusije bili su prijenos informacija, iskustava, planova aktivnosti i prijedloga iz sustava koji su odgovorni za kvalitetu provođenja profesionalnog usmjeravanja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju za strukovna zanimanja, ali i problema s kojima se susreću učenici s teškoćama u razvoju, njihovi roditelji, škole, institucije i svi drugi subjekti te donošenje zajedničkih preporuka za njihovo prevladavanje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u diskusiji je iznijela primjere i prijedloge na temelju rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Dana 27.06. Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba DODIR organizirala je Šetnju Helen Keller, povodom **Međunarodnog tjedna Helen Keller – tjednu savjesnosti o gluhoslijepoći**. Gluhoslijepe osobe tom su prilikom kao svoj najveći problem istaknule komunikacijsku izolaciju, a pravobraniteljica je u svom obraćanju još jednom pozvala zakonodavce i cjelokupnu javnost da im kroz osiguranje prevoditelja za znakovni jezik i druge oblike podrške tu izolaciju ublaže jer je to dio njihovog ljudskog prava na uključenost u zajednicu.

Pravobraniteljica je 27. 06. sudjelovala na otvaranju **21. godišnje konferencije European Access Network-a pod nazivom Pristup visokom obrazovanju – privilegija ili nužnost?** koja se održala u Zagrebu. European Access Network je mreža međunarodnih institucija i organizacija u području visokog obrazovanja čije je djelovanje usmjereno na poboljšavanje uvjeta za pristup i proširivanje sudjelovanja podzastupljenih skupina u visokom obrazovanju pri čemu su studenti s invaliditetom također jedna od podzastupljenih skupina. Naglasak ovogodišnje konferencije stavljen je na raspravu o pristupačnosti, kvaliteti, jednakosti i različitosti te međudjelovanju i osiguravanju ovih načela u visokom obrazovanju.

Dana 28.06. u Kući ljudskih prava u Zagrebu Udruga za samozastupanje održala je **javnu tribinu o lako razumljivim informacijama** kako bi one bile dostupne osobama s intelektualnim teškoćama. Na tribini su samozastupnici Fadil Špuren, Snježana Kanjir i Senada Halilčević predstavili rezultate projekta *Zagovaranje prava na pristup informacijama za osobe s intelektualnim teškoćama u Hrvatskoj* i predstavili časopis Glas samozastupnika i publikacije u lako razumljivom obliku koje je tiskala Udruga za samozastupanje: Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Što je diskriminacija i kako se od nje zaštititi?, Moja prava: prava ljudi i poslovna sposobnost, Stanovanje u zajednici uz podršku i Samoodređenje.

Dana 11.07. održana je tematska sjednica o problemu identifikacije i zaštite žena s invaliditetom od različitih oblika nasilja na prijedlog članice Povjerenstva dr. sc. Maje Mamula, a u organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Gradske skupštine Grada Zagreba. Cilj je bio progovoriti o specifičnim problemima i poteškoćama žena s invaliditetom vezano uz iskustva različitih oblika nasilja. S obzirom da u Hrvatskoj nemamo istraživanje koje ukazuje na rasprostranjenost različitih oblika nasilja nad ženama s invaliditetom, njegove posljedice kao i razloge koji pridonose odluci o (ne)prijavljivanju nasilja, ideja je utvrditi smjernice koje bi doprinijele boljem prepoznavanju problema, većoj prijavi nasilja, a prije svega boljoj i efikasnijoj pomoći, podršci i zaštiti žena s invaliditetom. Više u području Žene s invaliditetom.

Dana 19.07. održano je svečano **otvorenje novih prostora udruge osoba s invaliditetom Bubamara** u Vinkovcima.

Dana 31.08. održano je svečano otvorenje **10. Zdravstveno-savjetodavnog simpozija**. Simpozij se održao u organizaciji Udruge 100%-tnih HRVI I.skupine i pod pokroviteljstvom Ministarstva branitelja.

Dana 04.09. održan je **okrugli stol o deinstitucionalizaciji** u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH i u suradnji s Europskom ekspertnom skupinom za deinstitucionalizaciju. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je izlaganje na temu *Uloga Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u monitoringu hrvatske strategije deinstitucionalizacije*. Europska ekspertna skupina za deinstitucionalizaciju savjetuje Europsku komisiju o korištenju strukturnih fondova i zalaže se da se sredstva iz strukturnih fondova investiraju u projekte koji podržavaju deinstitucionalizaciju, a ne u one koji služe obnovi ili izgradnji novih institucija makar i manjih budući da smatraju da nema potrebe da itko, bez obzira na vrstu i stupanj invaliditeta živi u instituciji. Članica ekspertne skupine Ines Bulić napomenula je da u zemljama srednje i istočne Europe proces deinstitucionalizacije stoji i događa se puno grešaka u tom procesu: grade se nove i manje institucije usprkos konvencijama i politikama EU. Stoga je pozvala hrvatske vlasti da ne ponavljaju iste greške. Istaknula je da je u procesu deinstitucionalizacije važno osigurati podršku u vidu osobnih asistenata ne samo za osobe s tjelesnim oštećenjima nego i intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, ali je važno i pripremiti zajednicu. Pri tome se mogu koristiti sredstva iz Europskog socijalnog fonda i Europskog fonda za regionalni razvoj kako bi se smanjili inicijalno povišeni dvostruki odnosno tranzicijski troškovi. Važno je informirati lokalne zajednice da se sredstva iz ovih fondova mogu koristiti i za područja socijalne zaštite.

Dana 05.09. održan je **12. susret osoba s invaliditetom Hrvatske „Križevci 2012.“** u organizaciji Udruge invalida Križevci i pod pokroviteljstvom Grada Križevaca i medijskim pokroviteljstvom Radija Križevci.

Dana 19.09. održana je **42. tematska sjednica Gradske skupštine Grada Zagreba o Pristupačnosti i mobilnosti Grada Zagreba za osobe s invaliditetom.** Više u području Pristupačnost.

Dana 21.09. u organizaciji Hrvatskog društva sudskih vještaka organiziran je simpozij na temu **„Temelji medicinskog vještačenja“.** Na simpoziju je izlagala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

U organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih obilježen je 22. rujna – **Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama** polaganjem vijenca na Općinskog građanskog sudu u Zagrebu. Ženska soba - Centar za seksualna prava, je povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, krenuo s novom javnom kampanjom pod nazivom "Senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u obitelji".

Dana 27.09. održana je premijera **kazališne predstave „Ispeci, pa reci“** u režiji Ane Prolić. Predstavu su izvodili glumci Kazališta slijepih i slabovidnih Novi život.

Dana 27.09. obilježena je **50. obljetnica Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu.**

Dana 27.09. održana je **tematska konferencija u sklopu obilježavanja Dana udruge invalida rada Zagreb** u organizacije Udruge invalida rada Zagreb, a pod pokroviteljstvom Ministarstva socijalne politike i mladih.

Dana 4.10. održan je stručni skup povodom **obilježavanja Svjetskog dana mentalnog zdravlja** koji je organizirao Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Ministarstvo zdravlja RH.

Dana 10.10. Hrvatski savez udruga invalida rada-HSUIR je održao Svečanu akademiju povodom 45. godišnjice postojanja i djelovanja pod visokim pokroviteljstvom predsjednika RH Ive Josipovića i supokroviteljstvom gradonačelnika Milana Bandića. HSUIR je najbrojnija organizacija osoba s invaliditetom u RH čije su članice 36 udruga. Uz nazočnost mnogobrojnih uzvanika dodijeljene su plakete i zahvalnice te je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zajedno sa suradnicima također primila plaketu za izuzetan doprinos ostvarivanju strateških ciljeva za izjednačavanje mogućnosti invalida rada i drugih skupina osoba s invaliditetom.

Dana 13.10. povodom **Međunarodnog dana bijelog štapa** koji se tradicionalno obilježava 15. listopada, Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike organizirao je „20 minuta pomrčine danjeg svjetla“ kroz tri aktivnosti: 1. Turistički „osluh“ Gornjeg grada za osobe oštećenog vida upotpunjen papirnatim replikama pojedinih zanimljivosti; 2. „Jedva viđena“izložba „Ovako ja vidim svijet oko sebe“ za koju je fotografije priredio mladi fotograf

Frano Ožbolt; 3. „Neviđena „ izložba reljefnih portreta „Slijep – upoznaj me u mraku“ koja se mogla razgledati jedino rukama u mračnoj komori.

Dana 15. 10. obilježen je **Međunarodni dan bijelog štapa** pod nazivom „**Prekinimo (š)tapkanje u mraku**“. Pred sjedištem Hrvatskog saveza slijepih u Zagrebu okupili su se predstavnici temeljnih članica saveza i drugi predstavnici saveza i udruga osoba s invaliditetom iz svih krajeva RH te građani prijatelji. Mimohod je organiziran kako bi se nadležna tijela upozorila na probleme s kojima se susreću osobe s oštećenjem vida ali i druge osobe s invaliditetom te je ovom prilikom posjećeno Ministarstvo socijalne politike i mladih, gdje je uručen tekst Platforme za socijalno partnerstvo osoba s invaliditetom, Vlade RH i državnih institucija, Nacrt Zakona o financiranju udruga osoba s invaliditetom te Promemorija o obvezama donošenja Zakona o inkluzivnom dodatku. Mimohodu se pridružila te podržala inicijativu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Od 22. do 23.10. održan je 17. simpozij osoba s invaliditetom s međunarodnim djelovanjem na temu „**Održivi razvoj udruga osoba s invaliditetom na pragu ulaska u EU**“ u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Hrvatskog saveza slijepih i Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara. O iskustvima financiranja udruga osoba s invaliditetom u njihovim zemljama govorili su predstavnici Republike Slovenije, Makedonije i Srbije. Sudionike skupa pozdravili su Mirando Mrsić, ministar rada i mirovinskog sustava, Darko Ledinski, zamjenik ministrice socijalne politike i mladih, Milan Bandić, gradonačelnik Grada Zagreba, Davor Bernardić, predsjednik Gradske skupštine, Vesna Škulić, izaslanica predsjednika RH Ive Josipovića, te predstavnici drugih tijela. Skupu su nazočili mnogobrojni predstavnici udruga osoba s invaliditetom iz različitih krajeva RH.

Dana 23.10. održan je u organizaciji SOIH – Mreže žena s invaliditetom okrugli stol na temu žena s invaliditetom, te predstavljanje **Drugog manifesta o pravima žena i djevojaka s invaliditetom**. Na okruglom stolu je pravobraniteljica imala izlaganje s temom „Žene s invaliditetom-Jednakost pred zakonom i učinkovit pristup pravosuđu“.

Dana 25.10. povodom obilježavanja 20 godina članstva Hrvatske u UN-u i dana UN-a, 24. listopada, UNDP Hrvatska organizirao je uređivanje i posjet Centru za autizam.

Dana 26.10. u organizaciji Katedre za rad i socijalno pravo s Pravnog fakulteta u Zagrebu i Hrvatske udruge za radno pravo i socijalnu sigurnost održan je znanstveni skup na temu „**Perspektive antidiskriminacijog prava**“.

Dana 29.10. povodom obilježavanja Dana mentalnog zdravlja u organizaciji Županijske koordinacije za ljudska prava skupštine Zadarske županije održana je u Zadru tribina na temu „**Prava osoba s duševnim smetnjama**“. Uz nazočne sudionike, izlagačica skupa bila je zamjenica pravobraniteljice.

Dana 15.11. povodom **Međunarodnog dana tolerancije** Pučki pravobranitelj RH je organizirao javnu raspravu s ciljem približavanja pojma i vrijednosti tolerancije javnosti i njezinu ulogu u društvu te ukazivanja na pojave diskriminacije.

U organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih i Vijeća Europe od 15. do 16. 11. u Zagrebu je održan **Regionalni seminar o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu**. Cilj seminara bila je promocija Preporuke Odbora ministara Vijeća Europe CM/Rec(2011) 14 državama članicama o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu. Pravobraniteljica je govorila o ulozi Ureda u praćenju provedbe politike za osobe s invaliditetom.

Dana 20.11. održan je u Karlovcu seminar tvrtke GEZE na kojem se provodi stalno stručno usavršavanje stručnjaka –arhitekata i građevinara koji je organiziran uz bodovanje Hrvatske komore arhitekata. Na skupu je izlagala pravobraniteljica s temom „**Osiguranje pristupačnosti – osnovni preduvjet uključivanju osoba s invaliditetom u život**“.

Od 20. do 22.11. održan je **9. simpozij distrofičara Istre - Ususret zdravlju 2012.** u organizaciji Društva distrofičara Istre na kojem su sudjelovali zamjenik pravobraniteljice i savjetnica. Na simpoziju posvećeno zdravlju okupilo se 600-tinjak sudionika, od čega čak 300 zdravstvenih djelatnika. U središnjem dijelu simpozija teme predavanja bile su posvećene prepoznavanju i dijagnosticiranju bolesti, fizikalnoj terapiji i zdravstvenoj njezi u kući, ortopedskim pomagalicama, palijativnoj skrbi, terapiji kod neurorizične djece, djeci s teškoćama u razvoju u školi.

Dana 21.11. Ženska soba - centar za seksualna prava organizirala je okrugli stol na temu „**Nasilje nad ženama s invaliditetom**“ povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama. Na skupu se govorilo o problemima s kojima se susreću žene s invaliditetom u RH od nedostatne primjene propisa u praksi u suzbijanju nasilja, prvenstveno obiteljskog; problemima u području obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i suzbijanju višestruke diskriminacije. Uvodno predavanje je imala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Dana 26.11. obilježena je **65. obljetnica Centra za rehabilitaciju Zagreb** pod pokroviteljstvom Ministarstva socijalne politike i mladih i Gradskog poglavarstva Grada Zagreba.

Od 26. do 27.11. Savez društva distrofičara Hrvatske pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravlja RH je organizirao **11. Hrvatski skup osoba oboljelih od neuromuskularnih bolesti**. Dvodnevni skup je obuhvatio više stručnih predavanja o rehabilitaciji osoba oboljelih od neuromuskularnih bolesti i seminara za roditelje. Nakon pozdravnih riječi, skup je nastavljen stručnim predavanjima i seminarima a predstavljena je i knjiga autora Antuna Zupana "Plivanje i drugi oblici kretanja distrofičara u vodi".

Dana 27.11. održana je Konferencija „**Politika prema djeci: Europska unija, Vijeće Europe, Hrvatska**“ u organizaciji Pravobraniteljice za djecu RH, UNICEF-a i Koordinacije udruga za djecu.

U sklopu provedbe aktivnosti Tempus projekta **Obrazovanje za jednake mogućnosti na hrvatskim sveučilištima – EduQuality**, koji vodi Sveučilište u Zagrebu, na Šumarskom fakultetu se dana 29. i 30. studenoga 2012. održala završna konferencija projekta „Izjednačavanje mogućnosti za studente s invaliditetom u visokom obrazovanju u RH“. Glavni je cilj projekta izjednačavanje mogućnosti za studente s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj unaprjeđenjem postojećih i razvojem novih oblika potpore za studente s invaliditetom na hrvatskim sveučilištima, osiguranjem

dostupnosti, održivosti i kvalitete sustava potpore te pokretanjem stvaranja nacionalnih standarda i smjernica za razvoj pristupačnosti visokoga obrazovanja studentima s invaliditetom. Na konferenciji su predstavljeni rezultati projekta, te se održao okrugli stol o prijedlogu nacionalnih standarda pristupačnosti za studente s invaliditetom i održala su se korisna predavanja i radionice od strane europskih i domaćih partnera.

Dana 03.12. **obilježen je Međunarodni dan osoba s invaliditetom** u organizaciji Grada Zagreba, Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom u suradnji sa Ustanovom za rehabilitaciju hendikepiranih osoba profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem URIHO. Dan je započeo svečanom prodajnom izložbom u Koncertnoj dvorani Vatroslav Lisinski, zatim se održao okrugli stol na temu „Pristupačno društvo za sve“ te završio koncertom Revijalnog orkestra Zagrebačke filharmonije i gostiju.

U Hrvatskom saboru 4. prosinca u organizaciji udruge Roda „Roditelji u akciji“ održan je okrugli stol pod nazivom **„I nasilje u porodu je nasilje nad ženama“**. Tim događanjem udruga Roda se pridružila brojnim organizacijama koje od 25. studenoga do 10. prosinca obilježavaju 16 dana aktivizma i promoviraju zaštitu ljudskih prava. Cilj skupa bio je otvoriti osjetljivu temu poštivanja ženskih ljudskih prava u hrvatskim rodilištima.

Dana 04.12. održan je **tradicionalan prijem i razgovor u Gradskoj skupštini Grada Zagreba** povodom 03. prosinca Međunarodnog dana osoba s invaliditetom.

**Kampanja „Bijele vrpce“** započela je 25. studenog, na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH u partnerstvu s Uredom za ravnopravnost spolova, Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te Gradom Zagrebom, a završila je 10. prosinca na Međunarodni dan ljudskih prava. Kampanja je započela na Trgu bana Josipa Jelačića, te je tijekom 16 dana aktivizma provedeno niz aktivnosti. Cilj kampanje bio je osvijestiti građane za probleme žena koje trpe fizičko, psihičko i ekonomsko zlostavljanje te upozoriti na nedovoljan broj sigurnih kuća u cijeloj zemlji. Moto ovogodišnje Kampanje je bio "Muško NE nasilju nad ženama". Nošenjem bijele vrpce građani su se pridružili poruci da za nasilje nad ženama, a posebice nad ženama s invaliditetom nema opravdanja. Kampanji se pridružila pravobraniteljica sa suradnicima.

Dana 12.12. održana je završna konferencija projekta **„Jednaki u različitosti“** na kojoj su predstavljene provedene aktivnosti i ostvareni rezultati. Konferenciju je organizirao Hrvatski zavod za zapošljavanje. Zamjenik pravobraniteljice sudjelovao je u aktivnostima projekta te nazočio završnoj konferenciji.

## 7.8. Prilog 8

### MEDIJI

Pregled medijskog publiciteta za Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom napravljen je na temelju zbirke objava (clippinga) prikupljenog u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2012. godine. Pregled medijskog publiciteta sadrži osnovne statističke podatke vezano uz publicitet kojeg je ostvario Ured u navedenom razdoblju te vezano uz teme koje su se pratile u navedenom razdoblju. Mediji koji su se pratili bili su tiskovine i TV emisije prema listi medija Press clippinga. Ovaj pregled ni na koji način ne uključuje analizu sadržaja.

Pregled sadrži sljedeće podatke:

- Datum objava i ukupan broj objava
- Periodika tiska
- Broj objava po vrsti medija
- Popis svih medija koji su objavljivali
- Najfrekventniji autori koji su objavljivali
- Udio po ključnim riječima
- AVE ILUSTRACIJA – nije točan izračun već ilustracija komercijalne vrijednosti prostora u medijima – vidi napomenu

## AVE ILUSTRACIJA

Tablica 3. Tiskani mediji (N=2600)

Medij	Broj objava	cm2	AVE ILUSTRACIJA
Novi list	311	116671,15	2.297.254,98 kn
Glas Slavonije	310	106206,73	743.447,09 kn
Glas Istre	287	108315,76	1.461.179,01 kn
Slobodna Dalmacija	276	143969,24	3.571.876,77 kn
Večernji list	213	83558,39	3.437.592,21 kn
Zadarski list	118	47769,48	236.936,61 kn
Jutarnji list	111	90639,97	3.195.058,87 kn
Bjelovarski list	73	13459,43	72.007,93 kn
Varaždinske vijesti	73	17452,21	83.072,52 kn
Podravski list	58	9772,54	52.283,07 kn
Vox tjednik	52	29044,76	170.202,31 kn
Posavska Hrvatska	52	14138,74	50.899,48 kn
Karlovački tjednik	48	12655,58	59.101,56 kn
Večernji list - Zagorje	43	8446,51	347.489,45 kn
Vinkovački list	41	16104,06	30.581,80 kn
Večernji list - Karlovac	38	4780,27	196.660,27 kn
Zagorski list	37	9485,52	64.311,81 kn
Večernji list - Podravina, Varaždin, Međimurje, Zagorje	37	5889,27	242.284,53 kn
Večernji list - Slavonija	36	5207,74	214.246,41 kn
Vjesnik	35	26374,96	328.632,04 kn
Slobodna Dalmacija - Split	35	13461,96	333.991,29 kn
Virovitički list	31	11149,37	36.458,45 kn
Večernji list - Sisak, Karlovac, Bjelovar	30	4078,5	167.789,63 kn
Glas Podravine	28	9353,59	23.196,91 kn
Međimurske novine	25	5543,13	27.937,36 kn
Glas koncila	19	7563,32	70.338,92 kn
21. stoljeće	13	11382,21	11.382,21 kn
24 sata	11	4887,11	322.989,08 kn
Aktual	10	10073,87	470.147,47 kn
Šibenski list	10	4046,97	19.384,99 kn
Lider	9	7187,11	241.989,95 kn
Međimurje	9	2378,93	8.421,40 kn
Večernji list - Varaždin	8	1624,45	66.829,97 kn
Nacional	8	14160,58	642.182,10 kn
Večernji list - plavo izdanje	7	4443,69	182.813,34 kn
Sportske novosti	6	1574,2	20.071,10 kn
Novi list - vanjsko izdanje	5	944,27	18.592,69 kn
24 express	5	8198,91	538.750,23 kn



Tablica 3. Tiskani mediji (N=2600) - nastavak

Medij	Broj objava	cm2	AVE ILUSTRACIJA
Novi list - Rijeka	5	1695,13	33.377,16 kn
7 plus Regionalni tjednik	5	1428,18	20.437,22 kn
Poslovni dnevnik	4	1867,68	27.996,53 kn
Bjelovarac	4	699,68	3.015,61 kn
Lisa	4	1975,46	64.498,87 kn
Školske novine	4	2258,51	20.462,09 kn
Zadarski regional	4	2976,87	9.138,99 kn
Večernji list - Hrvatska	3	939,77	38.662,25 kn
Vukovarske novine	3	881,23	1.885,82 kn
Slobodna Dalmacija - Dubrovnik	3	538,14	13.351,21 kn
Novi sisački tjednik	3	829,53	2.778,92 kn
Glas grada	3	955,01	6.207,58 kn
Zagreb.hr	2	87,68	2.550,51 kn
Narodni list	2	3759,04	14.509,89 kn
Večernji list - Koprivnica	2	605,33	24.903,24 kn
Slobodna Dalmacija - Šibenik	2	500,88	12.426,81 kn
Slobodna Dalmacija - Zadar	2	520,48	12.913,22 kn
Dubrovački vjesnik	2	719,45	4.072,07 kn
City	2	137,27	7.581,29 kn
Privredni vjesnik	2	2426,75	58.314,85 kn
Dulist	1	228,51	1.270,54 kn
Novosti	1	373,12	7.820,69 kn
Story	1	116,35	5.518,66 kn
Cosmopolitan	1	3078,12	221.686,27 kn
MAKSI produkt	1	1297,71	17.402,29 kn
Zdrav život	1	1867,6	103.203,80 kn
Vjesnik I.izdanje	1	77,61	967,00 kn
Zarez	1	682,98	3.373,91 kn
InStore	1	202,84	202,84 kn
Butiga Novog lista	1	171,74	633,72 kn
Vijenac	1	669,54	5.436,67 kn
Globus	1	59,2	2.427,35 kn
Šibenski tjednik	1	1378,8	5.790,95 kn
Objektiv	1	1482,92	74.709,41 kn
Opatija	1	534,29	2.030,32 kn
MAXXI!	1	1501,48	41.365,77 kn
<b>Ukupno:</b>	<b>2600</b>	<b>1035316,09</b>	<b>21.064.575,36 kn</b>

## 7.9. Prilog 9

### SVEUČILIŠTA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU										
- PODACI O STUDENTIMA S INVALIDITETOM KOJI KORISTE PRAVA U VO I OBLIKE POTPORE DOSTUPNE NA SVEUČILIŠTU U ZAGREBU*										
Rb	FAKULTET	Broj studenata s tjelesnim oštećenjem (oštećenje vida, sluha ili motorički poremećaj)**	Broj studenata s oštećenjima vida	Broj studenata s oštećenjima sluha	Broj studenata s gluhošlujepočom	Broj studenata s motoričkim poremećajima	Broj studenata s teškoćama u učenju (disleksija, disgrafija, ADHD)	Broj studenata s kroničnim bolestima	Broj studenata s psihičkim poremećajima i bolestima	Ukupan broj
1	Agronomski fakultet	1								1
2	Arhitektonski fakultet	1								1
3	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	13	6		1	6	1			27
4	Ekonomski fakultet	25	1			5	3	1 (kronična bolest i psihički poremećaj)		35
5	Fakultet elektrotehnike i računarstva	6	1	3		2	2		1	15
6	Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
7	Fakultet organizacije i informatike					2		1	1	4
8	Fakultet političkih znanosti	10	2			2		1		15
9	Fakultet prometnih znanosti	5							1	6
10	Fakultet strojarstva i brodogradnje	4						1		5
11	Farmaceutsko-biokemijski fakultet	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
12	Filozofski fakultet	58	2			16	2		2	80
13	Geodetski fakultet	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
14	Geotehnički fakultet	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
15	Građevinski fakultet	3								3
16	Grafički fakultet	2		3		2	2			9
17	Katolički bogoslovni fakultet	2			1	5				8
18	Kineziološki fakultet			2						2
19	Medicinski fakultet	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
20	Metalurški fakultet	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
21	Pravni fakultet (pravni studij, studij socijalnog rada, Društveno veleučilište u Zagrebu)	12				5	1			18
22	Prehrambeno-biotehnički fakultet						1			1
23	Prirodoslovno-matematički fakultet	7	1	2		4				14
24	Rudarsko-geološko-naftni fakultet	1				1	1			3
25	Stomatološki fakultet	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
26	Šumarski fakultet	2		3					1	6
27	Tekstilno-tehnički fakultet	1				1				2
28	Učiteljski fakultet		1	1						4
29	Veterinarski fakultet	Nema evidentiranih studenata s invaliditetom								0
30	Akademija dramske umjetnosti								3	3
31	Akademija likovnih umjetnosti	1		1		2	1	1		6
32	Muzička akademija		2							2
33	Sveučilišni centar Hrvatski studiji	1				2				3
										273

NAPOMENE:  
\* Ovi podaci odnose se na studente koji koriste prava u visokom obrazovanju kao i oblike potpore dostupne na Sveučilištu u Zagrebu (prilagodbe u nastavi, individualizirano prilagođeni način polaganja ispita i kolokvija; pravo prednosti pri upisu; ispod u studentskom domu; vršnjačka potpora putem kolegija "Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom"; obrazovna asistencija; stipendije Sveučilišta u Zagrebu; prilagodba nastavne literature i korištenje pomoćne tehnologije od strane Ureda za SSI; prilagođeni prijevoz od strane ZET-a; izravno dobivanje mjesta u studentskom domu ili dobivanje dodatnih bodova za smještaj - podaci IS-a).  
Podaci za pojedine sastavnice nisu potpuni budući da ove akademske godine (2012./2013.) još nismo od svih sastavnica dobili sve tražene podatke.  
\*\* Podaci u ovoj koloni odnose se na studente koji imaju oštećenje vida, sluha ili motorički poremećaj a koji su samo prema rješenju u postotku tjelesnog oštećenja ostvarili određena prava. Dakle, za njih nam je poznat podatak samo o postotku tjelesnog oštećenja, no ne i o vrsti invaliditeta.

## 7.10. Prilog 10

### VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

**Tabela 10.1.** Broj i vrsta osoba s invaliditetom

NAZIV USTANOVE	PODACI O OSI	BROJ OSI	podaci o vrsti	VID	SLUH	TI	KRON	ADHD	PSIH	UKUPNO
VELEUČILIŠTE VEUKA GORICA	DA	4	DA	0	1	2	1	0	0	4
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, GRAFIČKI FAKULTET	DA	5	DA	0	2	2	0	1	0	5
SVEUČILIŠTE U RIJECI, TEHNIČKI FAKULTET	DA	2	DA	1	1	0	0	0	0	2
SVEUČILIŠTE U SPLITU, ŠTRUČNI STUDIJ	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, EKONOMSKI FAKULTET U OSIJEKU	DA	5	DA	0	0	3	1	0	1	5
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AGRONOMSKI FAKULTET	DA	4	DA	0	2	2	0	0	0	4
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, FILOZOFSKI FAKULTET	DA	9	DA	2	0	7	0	0	0	9
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, PRAVNI FAKULTET U OSIJEKU	DA	1	DA	0	0	0	1	0	0	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AKADEMIJA DRAMSKE UMJETNOSTI	DA	1	DA							
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, MUZIČKA AKADEMIJA	DA	2	DA	2	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, GRAĐEVINSKI FAKULTET OSIJEK	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET OSIJEK	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	
HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE U ZAGREBU	DA	4	DA	1	1	1	1	0	0	4
VELEUČILIŠTE LAVOSLAV RUŽIČKA U VUKOVARU	DA	2	DA	0	0	0	2	0	0	
VISOKO UČILIŠTE ALGEBRA - VISOKA ŠKOLA ZA PRIMJENJENO RAČUNARSTVO	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	
VELEUČILIŠTE U POŽEGI	DA	2	DA	0	0	2	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, ODJEL ZA MATEMATIKU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	
ZAGREBAČKA ŠKOLA EKONOMIJE I MANAGEMENTA	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, STROJARSKI FAKULTET U SLAVONSKOM BRODU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA STUDIJ MORA	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	
VISOKA ŠKOLA ZA INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, STOMATOLOŠKI FAKULTET	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA LIBERTAS	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U ZADRU	DA	14	DA	1	1	12	0	0	0	14
SVEUČILIŠTE U SPLITU-PODRUŽNICA-SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA FORENZIČNE ZNANOSTI	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KEMIJSKO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU	DA	4	NE	0	0	1	0	0	0	1
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI	DA	14	DA	2	0	9	1	2	0	
VELEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
MEDIJURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA BIOLOGIJU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI ODJEL ZDRAVSTVENIH STUDIJA	DA	1	DA	1	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	4	DA	0	2	1	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA FIZIKU	DA	1	DA	0	0	0	0	1	0	
TEOLOŠKI FAKULTET ZAGREB	DA	1	DA	0	0	0	0	0	1	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FILOZOFSKI FAKULTET	DA	6	DA	3	0	2	1	0	0	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, MEDICINSKI FAKULTET U RIJECI	DA	6	DA	0	1	0	5	0	0	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, KINEZILOŠKI FAKULTET	DA	3	DA	1	2	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, PPREHAMBENO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET	DA	3	DA	1	0	1	0	0	0	
VELEUČILIŠTE NIKOLA TESLA U GOSPIČU	DA	6	DA	1	0	4	0	0	1	

VELEUČILIŠTE U VARAŽDINU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, EKONOMSKI FAKULTET	DA	5	NE	1	1					
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET PROMETNIH ZNANOSTI	DA	2	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
PRAVNI FAKULTET RIJEKA	DA	7	DA	3	0	4	0	0	0	
VISOKA ŠKOLA ZA MENADŽMENT U TURIZMU I INFORMATICI U VIROVITICI	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
ZDRAVSTVENO VELEUČILIŠTE ZAGREB	DA	6	DA	1	1	3	1	0	0	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA PAR RIJEKA	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	
VELEUČILIŠTE MARKO MARUJIĆ U KNINU	DA	2	DA	0	0	0	1	1	0	
VELEUČILIŠTE U RIJECI	DA	10	DA	0	0	10	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	DA	6	DA	0	1	1	0	4	0	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA ZAGREB	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
VISOKA ŠKOLA ZA INSPEKCIJSKI I KADROVSKI MENADŽMENT	0									
RRIF - VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT	DA	1	DA	0	0	0	4	0	0	
AMERIČKA VISOKA ŠKOLA ZA MANAĢAMENT I TEHNOLOGIJU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
VELEUČILIŠTE VERN	DA	11	DA	1	2	3	2	3	0	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA UTILUS, S PRAVOM JAVNOSTI	0									
SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PUU	NE									
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET ĐAKOVO	DA	2	DA	1	0	1	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KINEZILOŠKI FAKULTET	DA	2	DA	1	1	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KULTUROLOGIJU OSIJEK	DA	1	NE							
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA BIOTEHNOLOGIJU	DA	0	DA							
SVEUČILIŠTE U RIJECI, GRAĐEVINSKI FAKULTET	NE	0	NE							
VISOKA POLITEHNIČKA ŠKOLA U ZAGREBU	NE	4	NE	0	0	0	0	3	1	
VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	
VISOKO EVANĢEOSKO TEOLOŠKO UČILIŠTE U OSIJEKU-VISOKA ŠKOLA	0									
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA MINERVA	0									
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KEMIJU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRAVNI FAKULTET	DA	8	DA	1	1	4	1	0	1	8
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA FIZIKU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
VISOKA ŠKOLA ZA ODNOS S JAVNOŠĆU I STUDIJ MEDIJA KAIROS	0									
SVEUČILIŠTE U RIJECI, EKONOMSKI FAKULTET	DA	3	DA	0	0	3	0	0	0	3
SVEUČILIŠTE U RIJECI - ODJEL ZA MATEMATIKU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	1
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, UMJETNIČKA AKADEMIJA	DA	2	DA	1	1	0	0	0	0	2
VELEUČILIŠTE HRVATSKO ZAGORJE KRAPINA	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, UČITELJSKI FAKULTET	DA	2	DA	1	0	1	0	0	0	2
SVEUČILIŠTE U SPLITU, POMORSKI FAKULTET U SPLITU	0									
VELEUČILIŠTE U KARLOVCU	DA	4	NE	0	0	0	0	0	0	

VISOKA ŠKOLA MEĐUNARODNIH ODNOSA I DIPLOMACIJE DAG HAMMARSKJOELD	DA	3	NE	1	1	1	0	0	0	3
MEDIJSKO SVEUČILIŠTE KOPRIVNICA	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	0
VISOKA ŠKOLA ZA EKONOMIJU, PODUZETNIŠTVO I UPRAVLJANJE N.Š.ZRINSKI	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU	DA	9	DA	1	0	3	1	0	4	9
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET ELEKTROTEHNIKE, STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, POMORSKI FAKULTET U RIJECI	DA	1	DA	0	0	0	1	0	0	
VISOKO GOSPODARSTVO UČILIŠTE U KRIŽEVcima	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	0
VISOKA ŠKOLA ZA SIGURNOST	DA	4	DA	1	0	1	1	1	0	4
UKUPNO		206		29	22	92	25	16	9	

**Tabela 10.2. Pristupačnost**

NAZIV USTANOVE	ULAZ	LIFT	WC	STAZE	DRUGO	PLAN PRILAGODBE	PRORAČUN
VELEUČILIŠTE VEUKA GORICA	NE	NE	DA	NE	u prizemlju	DA	DA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, GRAFIČKI FAKULTET	DA	DA	NE	NE	0	NE	NE
SVEUČILIŠTE U RIJECI, TEHNIČKI FAKULTET	DA	DA	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, STRUČNI STUDIJ	DA	DA	DA	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, EKONOMSKI FAKULTET U OSIJEKU	DA	DA	DA	NE	RAMPE NA KATOVIMA	0	0
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AGRONOMSKI FAKULTET	NE	DA	DA	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, FILOZOFSKI FAKULTET	DA	DA	DA	NE		0	0
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, PRAVNI FAKULTET U OSIJEKU	DA	NE	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AKADEMIJA DRAMSKE UMJETNOSTI	DA	NE	NE	NE	SPOMENIK KULTURE	NE	NE
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, MUZIČKA AKADEMIJA	NE	NE	NE	NE		DA	DA
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, GRAĐEVINSKI FAKULTET OSIJEK	DA	NE	NE	NE		DA	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET OSIJEK	DA	NE	DA	NE		DA	NE
HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE U ZAGREBU	DA	DA	DA	NE		0	0
VELEUČILIŠTE LAVOŠLAV RUŽIČKA U VUKOVARU	DA	DA	DA	NE		0	0
VISOKO UČILIŠTE ALGEBRA - VISOKA ŠKOLA ZA PRIMJENJENO RAČUNARSTVO	DA	DA	DA	NE	POMIČNE RAMPE	0	0
VELEUČILIŠTE U POŽEGI	NE	NE	DA	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, ODJEL ZA MATEMATIKU	DA	NE	NE	NE		NE	NE
ZAGREBAČKA ŠKOLA EKONOMIJE I MANAGEMENTA	NE	NE	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, STROJARSKI FAKULTET U SLAVONSKOM BRODU	NE	NE	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA STUDIJ E MORA	NE	NE	NE	NE	PRESELJENJE U PRISTUP, PROSTOR	DA	NE
VISOKA ŠKOLA ZA INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE	DA	DA	DA	NE		0	0
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, STOMATOLOŠKI FAKULTET	0	0	0	0		0	0
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU	DA	DA	DA	NE		0	0
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA LIBERTAS	DA	DA	DA	NE		0	0
SVEUČILIŠTE U ZADRU	DA	DA	DA	NE	SAMO U NEKIM ZGRADAMA	0	0
SVEUČILIŠTE U SPLITU-PODRUŽNICA-SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA FORENZIČNE ZNANOSTI	DA	DA	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU	DA	DA	DA	NE	RUKOHVATI	0	0
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KEMIJSKO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	NE	NE	NE	NE	PRESELJENJE U PRISTUP, PROSTOR	DA	DA
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU	NE	NE	NE	NE		DA	NE
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI	DA	DA	DA	NE		0	0
VELEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU	NE	NE	NE	NE	PRESELJENJE U PRISTUP, PROSTOR	NE	NE
MEDIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU	DA	NE	DA	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA BIOLOGIJU	DA	DA	DA	NE		0	0
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI ODJEL ZDRAVSTVENIH STUDIJA	DA	DA	NE	NE		0	0
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	DA	DA	NE	POMIČNE RAMPE	0	0
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA FIZIKU	NE	DA	DA	NE	SPOREDNI ULAZ	NE	NE
TEOLOŠKI FAKULTET ZAGREB	NE	NE	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FILOZOFSKI FAKULTET	NE	NE	NE	NE	SAMO U NEKIM ZGRADAMA	NE	NE
SVEUČILIŠTE U RIJECI, MEDICINSKI FAKULTET U RIJECI	DA	NE	DA	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, KINEZILOŠKI FAKULTET	DA	NE	NE	NE	SPOREDNI ULAZ	DA	NE
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU, PREHRAMBENO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	NE	NE	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU	DA	NE	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET	NE	NE	NE	NE		DA	NE
VELEUČILIŠTE NIKOLA TESLA U GOSPIČU	DA	NE	DA	NE		DA	DA

VELEUČILIŠTE U VARAŽDINU	DA	NE	NE	NE		DA	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, EKONOMSKI FAKULTET	DA	DA	DA	NE		0	0
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET PROMETNIH ZNANOSTI	NE	NE	NE	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U RIJECI, UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI	DA	DA	DA	NE		0	0
PRAVNI FAKULTET RIJEKA	DA	NE	DA	NE		DA	DA
VISOKA ŠKOLA ZA MENADŽMENT U TURIZMU I INFORMATICI U VIROVITICI	DA	DA	DA	NE		0	0
ZDRAVSTVENO VELEUČILIŠTE ZAGREB	DA	DA	NE	NE		DA	DA
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA PAR RIJEKA	NE	NE	NE	NE	PRESELUJENJE U PRISTUP.PROSTOR	DA	DA
VELEUČILIŠTE MARKO MARULIĆ U KNINU	NE	NE	NE	NE		NE	NE
VELEUČILIŠTE U RIJECI	DA	NE	DA	NE	SAMO U NEKIM ZGRADAMA	DA	DA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	DA	DA	DA	NE		DA	0
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA ZAGREB	DA	NE	DA	NE		NE	NE
VISOKA ŠKOLA ZA INSPEKCIJSKI I KADROVSKI MENADŽMENT							
RRIF - VISOKA ŠKOLA ZA FINANCUSKI MENADŽMENT	NE	NE	NE	NE		NE	NE
AMERIČKA VISOKA ŠKOLA ZA MANAGMENT I TEHNOLOGIJU	DA	DA	DA	NE		0	0
VELEUČILIŠTE VERN	DA	DA	DA	NE		0	DA
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA UTILUS, S PRAVOM JAVNOSTI	DA						
SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI	DA	DA	NE	NE	POMIČNA RAMPA	NE	NE
KATOličKI BOGOSLOVNI FAKULTET ĐAKOVO	DA	DA	DA	NE		DA	DA
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KINEZIOLŠKI FAKULTET	NE	NE	NE	NE	POMIČNE RAMPE	DA	DA
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KULTUROLOGIJU OSIJEK	NE	NE	NE	NE		DA	DA
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA BIOTEHNOLOGIJU	DA	DA	DA	NE		0	0
SVEUČILIŠTE U RIJECI, GRAĐEVINSKI FAKULTET	DA	DA	DA	NE		0	0
VISOKA POLITEHNIČKA ŠKOLA U ZAGREBU	NE	NE	NE	NE		NE	NE
VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU	DA	DA	DA	NE		0	0
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE	NE	DA	DA	NE		NE	NE
VISOKO EVANĐEOSKO TEOLOŠKO UČILIŠTE U OSIJEKU-VISOKA ŠKOLA							
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA MINERVA							
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KEMIJU	DA	DA	DA	NE		NE	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRAVNI FAKULTET	DA	NE	NE	NE		DA	DA
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA FIZIKU	NE	NE	NE	NE		NE	NE
VISOKA ŠKOLA ZA ODNOS E S JAVNOŠĆU I STUDIJ MEDIJA KAIROS							
SVEUČILIŠTE U RIJECI, EKONOMSKI FAKULTET	DA	DA	DA	NE	u pristupačnom prostoru	DA	DA
SVEUČILIŠTE U RIJECI - ODJEL ZA MATEMATIKU	NE	DA	DA	NE		DA	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET	NE	NE	NE	NE	PRESELUJENJE U PRISTUP.PROSTOR	DA	NE
SVEUČILIŠTE U SPLITU, UMIJETNIČKA AKADEMIJA	NE	NE	NE	NE		NE	NE
VELEUČILIŠTE HRVATSKO ZAGORJE KRAPINA	DA	NE	DA	NE	Nastava se nastoji organizirati	DA	NE
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU, UČITELJSKI FAKULTET	DA	DA	DA	NE	TIFLOTEHNIČKA OPREMA	0	0
SVEUČILIŠTE U SPLITU, POMORSKI FAKULTET U SPLITU							
VELEUČILIŠTE U KARLOVCU	DA	DA	DA	NE	VERTIKALNI ZNAKOVI	0	0

VISOKA ŠKOLA MEĐUNARODNIH ODNOSA I DIPLOMACIJE DAG HAMMARSKJOELD	DA	DA	DA	NE		0	0
MEDIJSKO SVEUČILIŠTE KOPRIVNICA	NE	NE	NE	NE		DA	DA
VISOKA ŠKOLA ZA EKONOMIJU, PODUZETNIŠTVO I UPRAVLJANJE N.Š.ZRINSKI	DA	NE	NE	NE		DA	NE
VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU	DA	NE	DA	NE		DA	DA
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE	DA	DA	DA	NE	BIT ĆE USPOSTAVLJENI	0	0
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET ELEKTROTEHNIKE,STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	DA	DA	DA	NE	RUHOVATI, RAMPE	DA	NE
SVEUČILIŠTE U RIJECI, POMORSKI FAKULTET U RIJECI	NE	NE	NE	NE	PARKIRALIŠTE	DA	NE
VISOKO GOSPODARKO UČILIŠTE U KRIŽEVcima	NE	NE	NE	NE		NE	NE
VISOKA ŠKOLA ZA SIGURNOST	DA	DA	NE	NE		0	0
UKUPNO	57	38	31	0	26		

**Tabela 10.3. Podrška i prilagodba**

NAZIV USTANOVE	SLUŽBE	LITERATURA	NASTAVNI PROCES	ISPITIVANJE	ASISTENT	TEHNOLOGIJA	OSTALO
VELEUČILIŠTE VELIKA GORICA	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, GRAFIČKI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, TEHNIČKI FAKULTET	DA	DA	DA	DA	DA	DA	INDIVIDUALIZIRANO
SVEUČILIŠTE U SPLITU, STRUČNI STUDIJ	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, EKONOMSKI FAKULTET U OSIJEKU	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AGRONOMSKI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	NE	NE	INDIVIDUALIZIRANO
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, FILOZOFSKI FAKULTET	NE	NE	DA	DA	NE	NE	KOORDINATOR
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, PRAVNI FAKULTET U OSIJEKU	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AKADEMIJA DRAMSKE UMJETNOSTI	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, MUZIČKA AKADEMIJA	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, GRAĐEVINSKI FAKULTET OSIJEK	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET OSIJEK	DA	NE	NE	NE	NE	NE	
HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE U ZAGREBU	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE
VELEUČILIŠTE LAVOSLAV RUŽIČKA U VUKOVARU	NE	NE	NE	DA	NE	NE	
VISOKO UČILIŠTE ALGEBRA - VISOKA ŠKOLA ZA PRIMIJENJENO RAČUNARSTVO	DA	NE	DA	DA	DA	NE	KONZULTACIJE
VELEUČILIŠTE U POŽEGI	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, ODJEL ZA MATEMATIKU	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
ZAGREBAČKA ŠKOLA EKONOMIJE I MANAGEMENTA	NE	NE	DA	NE	NE	NE	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, STROJARSKI FAKULTET U SLAVONSKOM BRODU	NE	DA	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA STUDIJE MORA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	VRŠNAČKA POMOĆ
VISOKA ŠKOLA ZA INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, STOMATOLOŠKI FAKULTET	0	0	0	0	0	0	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU	0	0	0	0	0	0	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA LIBERTAS	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U ZADRU	DA	NE	DA	DA	DA	DA	INDIVIDUALIZIRANO
SVEUČILIŠTE U SPLITU-PODRUŽNICA-SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA FORENZIČNE ZNANOSTI	DA	DA	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU	DA	NE	DA	DA	NE	DA	INDIVIDUALIZIRANO
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KEMIJSKO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	NE	NE	POVJERENIK ZA OSI
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU	DA	NE	DA	DA	DA	NE	POSEBNI PROGRAM
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI	DA	NE	DA	DA	NE	NE	VRŠNAČKA POMOĆ
VELEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU	NE	NE	NE	NE	NE	NE	
MEDIJURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA BIOLOGIJU	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI ODJEL ZDRAVSTVENIH ZNANOSTI	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA FIZIKU	DA	DA	DA	DA	DA	NE	
TEOLOŠKI FAKULTET ZAGREB	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FILOZOFSKI FAKULTET	NE	NE	NE	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, MEDICINSKI FAKULTET U RIJECI	NE	NE	NE	NE	NE	NE	INDIVIDUALIZIRANO
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, KINEZILOŠKI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU, PREHRAMBENO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU, UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU	DA	NE	NE	NE	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET	DA	DA	DA	DA	NE	NE	
VELEUČILIŠTE NIKOLA TESLA U GOSPIĆU	NE	NE	DA	DA	NE	NE	

VELEUČILIŠTE U VARAŽDINU	NE	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, EKONOMSKI FAKULTET	NE	DA	DA	DA	NE	NE	POVJERENIK ZA OSI
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET PROMETNIH ZNANOSTI	DA	NE	DA	DA	NE	NE	TIMZA OSI
SVEUČILIŠTE U RIJECI, UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
PRAVNI FAKULTET RIJEKA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	
VISOKA ŠKOLA ZA MENADŽMENT U TURIZMU I INFORMATICI U VIROVITICI	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
ZDRAVSTVENO VELEUČILIŠTE ZAGREB	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA PAR RIJEKA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	
VELEUČILIŠTE MARKO MARULIĆ U KNINU	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
VELEUČILIŠTE U RIJECI	NE	DA	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA ZAGREB	NE	DA	DA	DA	NE	NE	
VISOKA ŠKOLA ZA INSPKCIJSKI I KADROVSKI MENADŽMENT							
RRIF - VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
AMERIČKA VISOKA ŠKOLA ZA MANAGAMENT I TEHNOLOGIJU		DA	DA	DA	DA	NE	ON LINE KNJIŽNICA
VELEUČILIŠTE VERN	DA	DA	DA	DA	NE	DA	STUDENTSKI PRAVOBRANI
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA UTILIUS, S PRAVOM JAVNOSTI							
SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET ĐAKOVO	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KINEZILOŠKI FAKULTET	DA	DA	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KULTUROLOGIJU OSIJEK	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA BIOTEHNOLOGIJU	NE	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, GRAĐEVINSKI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	DA	NE	
VISOKA POLITEHNIČKA ŠKOLA U ZAGREBU	NE	DA	DA	DA	NE	NE	
VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	
VISOKO EVANĐEOSKO TEOLOŠKO UČILIŠTE U OSIJEKU-VISOKA ŠKOLA							
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA MINERVA							
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KEMIJU	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRAVNI FAKULTET	DA	NE	DA	DA	DA	NE	PRILAGODENA RAMPA
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA FIZIKU	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
VISOKA ŠKOLA ZA ODOSE S JAVNOŠĆU I STUDIJ MEDIJA KAIROS							
SVEUČILIŠTE U RIJECI, EKONOMSKI FAKULTET	NE	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U RIJECI - ODJEL ZA MATEMATIKU	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET	DA	NE	NE	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, UMJETNIČKA AKADEMIJA	NE	NE	DA	DA	DA	DA	
VELEUČILIŠTE HRVATSKO ZAGORJE KRAPINA	NE	NE	NE	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU, UČITELJSKI FAKULTET	DA	DA	DA	DA	DA	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, POMORSKI FAKULTET U SPLITU							
VELEUČILIŠTE U KARLOVCU	DA	NE	DA	DA	NE	NE	

VISOKA ŠKOLA MEĐUNARODNIH ODNOSA I DIPLOMACIJE DAG HAMMARSKJOELD	DA	DA	DA	DA	DA	DA	
MEDIJSKO SVEUČILIŠTE KOPRIVNICA							
VISOKA ŠKOLA ZA EKONOMIJU, PODUZETNIŠTVO I UPRAVLJANJE N.Š.ZRINSKI	NE	NE	NE	DA	NE	NE	
VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU	NE	NE	DA	DA	DA	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET ELEKTROTEHNIKE, STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, POMORSKI FAKULTET U RIJECI	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
VISOKO GOSPODARSTVO UČILIŠTE U KRIŽEVcima	DA	NE	DA	DA	NE	NE	
VISOKA ŠKOLA ZA SIGURNOST	NE	NE	DA	DA	NE	NE	INDIVIDUALIZIRANO
UKUPNO							
UKUPNO		17	71	75	32	6	21



**Tabela 10.4.** Analiza visokoškolskih ustanova

NAZIV USTANOVE	PODACI O OSI	BROJ OSI	podaci o vrsti	VID	SLUH	TI	KRON	ADHD	PSIH	ULAZ	UFT	WC	STAZE	DRUGO	PLAN PRILAGODBE	PRORAČUN	SLUŽBE PODRŠKE	LITERATURA	NASTAVNI PROCES	ISPITIVANJE	ASISTENT	TEHNOLOGIJA	OSTALO	EDUKACIJA	MZOŠ	PITANJA SSI	KOMENTAR	
VELEUČILIŠTE VELIKA GORICA	DA	4	DA	0	1	2	1	0	0	NE	NE	DA	NE	nastava se nastoji organizirati u prizemlju	DA	DA	NE	NE	DA	DA	NE	NE		DA	DA	UDRUGA UPIM	DA	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, GRAFIČKI FAKULTET	DA	5	DA	0	2	2	0	1	0	DA	DA	NE	NE	0	NE	NE	DA	NE	DA	DA	NE		DA	NE	URED ZA SSI	DA		
SVEUČILIŠTE U RIJECI, TEHNIČKI FAKULTET	DA	2	DA	1	1	0	0	0	0	DA	DA	NE	NE		NE	NE	DA	DA	DA	DA	DA	INDIVIDUALIZIRANO	DA	DA	URED ZA SSI			
SVEUČILIŠTE U SPLITU, STRUČNI STUDIJ	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE			
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSJEKU, EKONOMSKI FAKULTET U OSJEKU	DA	5	DA	0	0	3	1	0	1	DA	DA	DA	NE	RAMPE NA KATOVIMA	0	0	DA	NE	DA	DA	NE	NE		NE	DA	MZOS		
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AGRONOMSKI FAKULTET	DA	4	DA	0	2	2	0	0	0	NE	DA	DA	NE		NE	NE	DA	NE	DA	DA	NE	INDIVIDUALIZIRANO	DA	DA	URED ZA SSI	DA		
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSJEKU, FILOZOFSKI FAKULTET	DA	9	DA	2	0	7	0	0	0	DA	DA	DA	NE		0	0	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	URED ZA SSI		
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSJEKU, PRAVNI FAKULTET U OSJEKU	DA	1	DA	0	0	0	1	0	0	DA	NE	NE	NE		NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	DA	URED ZA SSI			
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, AKADEMIJA DRAMSKE UMJETNOSTI	DA	1	DA							DA	NE	NE	NE	SPOMENIK KULTURE	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	URED ZA SSI	DA	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, MUZIČKA AKADEMIJA	DA	2	DA	2	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE		DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE			
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, GRADEVINSKI FAKULTET OSJEK	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	DA	NE	NE	NE		DA	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	DA	NE	URED ZA SSI	DA	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA, ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET OSJEK	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	DA	NE	DA	NE		DA	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	URED ZA SSI		
HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE U ZAGREBU	DA	4	DA	1	1	1	1	0	0	DA	DA	DA	NE		0	0	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	URED ZA SSI	DA	
VELEUČILIŠTE LAVOSLAV RUŽIČKA U VLUKOVARU	DA	2	DA	0	0	0	2	0	0	DA	DA	DA	NE		0	0	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	DA	MZOS	DA	
VISOKO UČILIŠTE ALGEBRA - VISOKA ŠKOLA ZA PRIMJENJENO RAČUNARSTVO	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	DA	DA	DA	NE	POMIČNE RAMPE	0	0	DA	NE	DA	DA	DA	NE	KONZULTACIJE	DA	DA	MZOS	DA	
VELEUČILIŠTE U POŽEGI	DA	2	DA	0	0	2	0	0	0	NE	NE	DA	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	MZOS	DA	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSJEKU, ODJEL ZA MATEMATIKU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	DA	NE	DA	NE		NE	NE	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	URED ZA SSI		
ZAGREBAČKA ŠKOLA EKONOMIJE I MANAGEMENTA	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE		NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE		DA	
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSJEKU, STROJARSKI FAKULTET U SLAVONSKOM BRODU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	NE	NE	NE	NE		NE	NE	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	URED ZA SSI		
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA STUDIJE MORA	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	PRESELENJE U PRISTUP.PROSTOR	DA	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	VRSNJAČKA POMOĆ	DA	NE	URED ZA SSI	DA	
VISOKA ŠKOLA ZA INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE		0	0	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	DA	MZOS			
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, STOMATOLOŠKI FAKULTET	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSJEKU, POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSJEKU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	MZOS	
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA LIBERTAS	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE		0	0	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	AZVO	
SVEUČILIŠTE U ZADRU	DA	14	DA	1	1	12	0	0	0	DA	DA	DA	NE	SAMO U NEKIM ZGRADAMA	0	0	DA	NE	DA	DA	DA	DA	INDIVIDUALIZIRANO	DA	NE	ERF	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU-PODRUŽNIČKA-SVEUČILIŠNI STUDIJSKI CENTAR ZA FORENZIČNE ZNANOSTI	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	NE	NE		NE	NE	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	0			
SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	DA	DA	DA	NE	RUKOHVATI	0	0	DA	NE	DA	DA	NE	DA	INDIVIDUALIZIRANO	DA	DA	MZOS	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KEMIJSKO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	PRESELENJE U PRISTUP.PROSTOR	DA	DA	DA	NE	DA	DA	NE	NE	POVIJERENIK ZA OSI	DA	DA	URED ZA SSI	DA	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELSTVU	DA	4	NE	0	0	1	0	0	0	NE	NE	NE	NE		DA	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	POSEBNI PROGRAM	NE	DA	URED ZA SSI	DA	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI	DA	14	DA	2	0	9	1	2	0	DA	DA	DA	NE		0	0	DA	NE	DA	DA	NE	NE	VRSNJAČKA POMOĆ	DA	NE	URED ZA SSI	DA	
VELEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	PRESELENJE U PRISTUP.PROSTOR	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE			
MEDIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	DA	NE	DA	NE		NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	0		
SVEUČILIŠTE J.J.STROSSMAYERA U OSJEKU - ODJEL ZA BIOLOGIJU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	DA	DA	DA	NE		0	0	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	URED ZA SSI		
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILIŠNI ODJEL ZDRAVSTVENIH STUDIJA	DA	1	DA	1	0	0	0	0	0	DA	DA	NE	NE		0	0	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	MZOS	DA	
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	4	DA	0	2	1	0	0	0	DA	DA	DA	NE	POMIČNE RAMPE	0	0	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	DA	NE	URED ZA SSI	DA	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA FIZIKU	DA	1	DA	0	0	0	0	1	0	NE	DA	DA	NE	SPOREDNI ULAZ	NE	NE	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	URED ZA SSI		
TEOLOŠKI FAKULTET ZAGREB	DA	1	DA	0	0	0	0	0	1	NE	NE	NE	NE		NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	SVEUČILIŠTE SLUŽBE			
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FILOZOFSKI FAKULTET	DA	6	DA	3	0	2	1	0	0	NE	NE	NE	NE	SAMO U NEKIM ZGRADAMA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, MEDICINSKI FAKULTET U RIJECI	DA	6	DA	0	1	0	5	0	0	DA	NE	DA	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	INDIVIDUALIZIRANO	NE	NE	URED ZA SSI	DA	

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, KINEZOLOŠKI FAKULTET	DA	3	DA	1	2	0	0	0	0	0	DA	NE	NE	NE	SPOREDNI ULAZ	DA	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	DA	URED ZA SSI	DA			
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU - PREHRAMBENO-TEHNOLOŠKI FAKULTET	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	URED ZA SSI	DA			
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU, UMIJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	0	DA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	URED ZA SSI	DA			
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET	DA	3	DA	1	0	1	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	SVEUČILIŠTE SLUŽBE	DA			
VELEUČILIŠTE NIKOLA TESLA U GOSPIČU	DA	6	DA	1	0	4	0	0	1	DA	NE	DA	NE	NE	DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	MZOS	DA			
VELEUČILIŠTE U VARAŽDINU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	MZOS	DA			
SVEUČILIŠTE U SPLITU, EKONOMSKI FAKULTET	DA	5	NE		1	1				DA	DA	DA	NE		0	0	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	POVJERENIK ZA OSI TIM ZA OSI	DA	UDRUGA OSI STRUČNJACI	DA			
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET PROMETNIH ZNANOSTI	DA	2	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	SVEUČILIŠTE SLUŽBE	DA		
SVEUČILIŠTE U RIJECI, UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	0	0	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	URED ZA SSI	DA		
PRAVNI FAKULTET RIJEKA	DA	7	DA	3	0	4	0	0	0	DA	NE	DA	NE	NE	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	DA	URED ZA SSI	DA		
VISOKA ŠKOLA ZA MENADŽMENT U TURIZMU I INFORMATICI U VIROVITICI	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	0	0	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA		
ZDRAVSTVENO VELEUČILIŠTE ZAGREB	DA	6	DA	1	1	3	1	0	0	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	MZOS	DA		
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA PAR RIJEKA	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	PRESELENIJE U PRISTUP:PROSTOR	DA	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	
VELEUČILIŠTE MARKO MARUČIĆ U KNINU	DA	2	DA	0	0	0	1	1	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	UDRUGA OSI	DA		
VELEUČILIŠTE U RIJECI	DA	10	DA	0	0	10	0	0	0	DA	NE	DA	NE	NE	SAMO U NEKIM ZGRADAMA	DA	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	MZOS	DA		
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	DA	6	DA	0	1	1	0	4	0	DA	DA	DA	NE	NE	DA	0	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	URED ZA SSI	DA		
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA ZAGREB	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	MZOS	DA		
VISOKA ŠKOLA ZA INSPEKCIJSKI I KADROVSKI MENADŽMENT	0																											DA		
RRIF - VISOKA ŠKOLA ZA FINANCISKI MENADŽMENT	DA	1	DA	0	0	0	4	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	ON LINE KNJIŽNICA STUDENTSKI	NE	NE	NE	DA		
AMERIČKA VISOKA ŠKOLA ZA MANAGAMENT I TEHNOLOGIJU	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	0	0	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	SVEUČILIŠTE SLUŽBE	DA		
VELEUČILIŠTE VERN	DA	11	DA	1	2	3	2	3	0	DA	DA	DA	NE	NE	0	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	NE	DA	DA	MZOS	DA		
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA UTILUS, S PRAVOM JAVNOSTI	0																											DA		
SVEUČILIŠTE JURIA DOBRILE U PULU	NE																											URED SSI	DA	
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET ĐAKOVO	DA	2	DA	1	0	1	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	MZOS	DA		
SVEUČILIŠTE U SPLITU, KINEZOLOŠKI FAKULTET	DA	2	DA	1	1	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	POMIČNE RAMPE	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	SVEUČILIŠTE SLUŽBE	DA		
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KULTUROLOGIJU OSIJEK	DA	1	NE							NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	URED SSI	DA		
SVEUČILIŠTE U RIJECI, ODJEL ZA BIOTEHNOLOGIJU	DA	0	DA							DA	DA	DA	NE	NE	0	0	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	DA	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, GRADEVINSKI FAKULTET	NE	0	NE							DA	DA	DA	NE	NE	0	0	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	URED SSI	DA		
VISOKA POLITEHNIČKA ŠKOLA U ZAGREBU	NE	4	NE	0	0	0	0	3	1	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	
VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	0	0	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	MZOS	DA		
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET GRADEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODIZIJE	DA	0	DA	0	0	0	0	0	0	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	AZVO	DA		
VISOKO EVANĐEJSKO TEOLOŠKO UČILIŠTE U OSIJEKU-VISOKA ŠKOLA	0																													
VISOKA POSLOVNA ŠKOLA MINERVA	0																													
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA KEMIJU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	URED SSI	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRAVNI FAKULTET	DA	8	DA	1	1	4	1	0	1	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	PRILAGODENA RAMPA	DA	DA	REKTORAT SVEUČ REKTORAT SVEUČ	DA	
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU - ODJEL ZA FIZIKU	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	DA	
VISOKA ŠKOLA ZA ODNOS E S JAVNOŠĆU I STUDIJ MEDIJA KAIROS	0																												DA	
SVEUČILIŠTE U RIJECI, EKONOMSKI FAKULTET	DA	3	DA	0	0	3	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	Nastava se nastoji organizirati u pristupačnom prostoru	DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	URED SSI	DA
SVEUČILIŠTE U RIJECI - ODJEL ZA MATEMATIKU	DA	1	DA	0	0	1	0	0	0	NE	DA	DA	NE	NE	DA	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	DA	URED SSI	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	PRESELENIJE U PRISTUP:PROSTOR	DA	NE	DA	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	VODITELJ STUD.SL	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, UMIJETNIČKA AKADEMIJA	DA	2	DA	1	1	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	MZOS	DA	
VELEUČILIŠTE HRVATSKO ZAGORJE KRAPINA	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	NE	DA	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	
SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU, UČITELJSKI FAKULTET	DA	2	DA	1	0	1	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	TIFLOTEHNIČKA OPREMA	0	0	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA	URED SSI	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, POMORSKI FAKULTET U SPLITU	0																													
VELEUČILIŠTE U KARLOVCU	DA	4	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	VERTIKALNI ZNAKOV RAMPE, PULT	0	0	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	SAVEZ UDRUGA OSI	DA
VISOKA ŠKOLA MEĐUNARODNIH ODNOSA I DIPLOMACIJE DAG HAMMARSKJÖLDE	DA	3	NE	1	1	1	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	0	0	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	
MEDIJSKO SVEUČILIŠTE KOPRIVNICA	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA			
VISOKA ŠKOLA ZA EKONOMIJU, PODUZETNIŠTVO I UPRAVLJANJE Š.ZRINSKI	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	
VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU	DA	9	DA	1	0	3	1	0	4	DA	NE	DA	NE	NE	DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	MZOS	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, SVEUČILNIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	BIT ĆE USPOSTAVLJENI	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	
SVEUČILIŠTE U SPLITU, FAKULTET ELEKTROTEHNIKE, STROJARSTVA I BRODOGRADNJE	NE	0	NE	0	0	0	0	0	0	DA	DA	DA	NE	NE	RUKOHVATI, RAMPE	DA	NE	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA			
SVEUČILIŠTE U RIJECI, POMORSKI FAKULTET U RIJECI	DA	1	DA	0	0	0	1	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	PARKIRALIŠTE	DA	NE	DA	NE	DA	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	REKTORAT MRMS	DA	
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIZEVCIMA	DA	0	NE	0	0	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	DA	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	DA	DA	DA	
VISOKA ŠKOLA ZA SIGURNOST	DA	4	DA	1	0	1	1	1	0	DA	DA	NE	NE	NE	0	0	NE	NE	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	INDIVIDUALIZIRANO	NE	DA	DA	DA